അക്ബാർ

KERALA VARMA, C. S. I., M. R. A. S., F. R. H. S.,

Valia Koilthampuran.

പ്രസ്താവന

സാഹിത്യഗ്രന്ഥങ്ങളിലെന്നല്ല മററു സംഗതികളെക്കുറിച്ചുള്ള ലേഖനവിഷയത്തിലും ഇക്കാലത്തു സാധാരണയായി ഉപയോഗപ്പെടുത്തിക്കാണുന്ന മലയാളത്തെ ഒരു ഭാഷയാണെന്നു പറയത്തക്ക വിധത്തിലാക്കിത്തീർപ്പാൻ സർവ്വാത്മനാ ഒന്നാമതായി പ്രയത്നം ചെയ്തിട്ടുള്ള മഹാമനസ്സിന്റെ യത്നഫലങ്ങളെ പൊതുജനങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ കഴിയുന്നേടത്തോളം സൌകര്യമുണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്നത് അലങ്കാരത്തേക്കാൾ ആവശ്യത്തിനു തന്നെ പ്രാധാന്യം അധികമുള്ള ഒരു പ്രവൃത്തിയാണെന്ന വിചാരത്തോടുകൂടീട്ടാണ് ഞങ്ങൾ ആ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കല്പിച്ചുണ്ടാക്കീട്ടുള്ള കൃതികളെല്ലാം "കേരളവർമ്മ" എന്ന നാമധേയത്തിൽ ഒന്നിലധികം വാല്യങ്ങളുള്ള ഒരു പുസ്തകമായി പ്രസിദ്ധം ചെയ്വാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നത്. അപ്രകാരത്തിലുള്ള ഒരു പ്രസിദ്ധീകരണം ഗ്രന്ഥകർത്താവു ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തു തന്നെ ആ തിരുമനസ്സിലെ അനുവാദത്തോടുകൂടി സാധിച്ചിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക് പ്രസ്തുതകൃതികളുടെ യഥാർത്ഥസ്വരൂപത്തിന്നു യാതൊരു കളങ്കവും ന്യൂനതയും പററിപ്പോവാനിട വന്നിട്ടില്ലെന്നുള്ള സംഗതി പ്രത്യേകം പ്രസ്താവിക്കേണ്ടതില്ലല്ലോ.

ഗദ്യം, പദ്യം എന്ന രണ്ടു തരം കൃതികളുള്ളതിൽ ഗദ്യകൃതിക്ക് അലങ്കാരം ആവശ്യമാണെങ്കിലും ഭാഷയെപ്പററിയേടത്തോളം അലങ്കാരാംശത്തേക്കാൾ ആവശ്യകതാംശത്തേയാണ് അതുകൾ അധികം ആവശ്യപ്പെടുന്നതെന്നുള്ള തത്വം അനുസരിച്ച് ആവശ്യം നിർവ്വഹിപ്പാൻ വേണ്ടതു സമ്പാദിപ്പാനാണ് ആദ്യം ഉത്സാഹിക്കേണ്ടതെന്നും അലങ്കാരത്തിന്നുള്ളിൽ പിന്നീടേ പ്രവേശിക്കാവൂ എന്നുമുള്ള സംഗതിയെ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു ജനങ്ങൾക്കു കാണിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നൂഹിപ്പാൻ തക്കവിധത്തിൽ ഗ്രന്ഥകർത്താവായ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ആദ്യം ഗദ്യഗ്രന്ഥങ്ങൾ നിർമ്മിച്ചതിന്നു ശേഷമാണ് പദ്യഗ്രന്ഥങ്ങൾ നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളത്. ആ ക്രമം അനുസരിച്ചു തന്നെ ഈ പുസ്തകം

പ്രസിദ്ധം ചെയ്യുന്നത് അധികം യുക്തമായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചാണ് ഞങ്ങളും ആദ്യത്തിൽ ഗദ്യഗ്രന്ഥങ്ങളെ ചേൎത്തിട്ടുള്ളത്.

ഞങ്ങൾ ഗദ്യമാലിക ഒന്നാംഭാഗം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ വേണ്ടി ശ്രമിച്ചിരുന്ന അവസരത്തിൽ തന്നെ തിരുമനസ്സിലെ കൃതികളെല്ലാം കൂടി ഒരു പുസ്തകമായി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത് മലയാളികൾക്കെല്ലാം വലിയ ഉപകാരമായിരിക്കുമെന്നും മറ്റും വിദ്യാവിനോദിനി പത്രാധിപരായിരുന്ന മാ. രാ. രാ. സി. പി. അച്യുതമേനോനവർകൾ ബി. എ. ഞങ്ങളോടു ഉപദേശിക്കുകയും അന്നുമുതൽ ഞങ്ങൾ ഇതിന്നാഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തുവന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അതിന്റെ ഫലം ഇപ്പോൾ മാത്രമെ സിദ്ധിപ്പാൻ ദൈവഗത്യാ സംഗതിയായുള്ളു. ഏതു വിധം നോക്കിയാലും ഇപ്പോഴത്തെ ഭാഷാസ്ഥിതിക്കു സൎവ്വഥാ ആദികൎത്താവായ മഹാത്മാവിന്റെ കൃതികളെല്ലാം ചേൎത്ത് ഈ വിധത്തിൽ പ്രസിദ്ധം ചെയ്യുക എന്നുള്ള കാൎയ്യം ഭാഷാസാഹിത്യത്തെക്കുറിച്ചു സ്നേഹിക്കുന്നവരുടെ നിലയിലും "ഭാഷാഭിവൎദ്ധിനി" പുസ്തകശാലയുടെ പ്രവൎത്തകന്മാരെന്ന നിലയിലും അവശ്യം കൎത്തവ്യമായ സ്വധൎമ്മമായിട്ടു തന്നെയാണിരിക്കുന്നത്. അല്ലാതെ കേവലം സ്വീകാൎയ്യമായ ഒരു കാൎയ്യം മാത്രമായിട്ടല്ല എന്നുള്ളതിന്നു സംശയമില്ലല്ലൊ.

ഇതിൽ ഉൾപ്പെട്ട പല ഗ്രന്ഥങ്ങളും തിരുവിതാംകൂർ ഗവൎമ്മേണ്ടിലേക്കു പകൎപ്പവകാശമുള്ളതും ഗവൎമ്മേണ്ടിൽ നിന്നുള്ള അനുവാദം ഇയ്യിടയിൽ സിദ്ധിച്ചതിനാൽ ഞങ്ങൾ വളരെക്കാലമായി ആഗ്രഹിച്ചിരുന്ന ഒരു കാൎയ്യം ഇപ്പോൾ സാധിപ്പാൻ ഇടയായിത്തീൎന്നതുമാണ്. ഇപ്രകാരം ഞങ്ങളുടെ പ്രത്യേകശ്രദ്ധയ്ക്കു വിഷയമായ ഈ പ്രസിദ്ധീകരണത്തിന്നു ഗവൎമ്മേണ്ടിൽ നിന്നനുവാദം വാങ്ങിത്തന്ന ദയാലുവായ ഗ്രന്ഥകൎത്താവ് തിരുമനസ്സിലെ പേരിലും ഗവൎമ്മേണ്ടിലെ പേരിലും ഞങ്ങൾക്കുള്ള നന്ദിയും ഭക്തിയും ഈ അവസരത്തിൽ പ്രത്യേകം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

B. V. Bookdepot
24—5—88

അവതാരിക.

ഈ ആഖ്യായികയുടെ നാമധേയത്താൽ തന്നെ ഇത് അക്ബർ ചക്രവൎത്തിയെ സംബന്ധിച്ചതാണെന്നു സിദ്ധമാകുന്നുണ്ടല്ലോ. ഇതിനെ ആദ്യമായി ഡച്ചുഭാഷയിൽ എഴുതിയുണ്ടാക്കിയ ഡാക്ടർ വാൻ ലിംബൎഗ്ഗ് ബ്രൌവരുടെ ഉദ്ദേശ്യം ആ മഹാനുഭാവനായ ചക്രവൎത്തിയുടെ സ്വഭാവത്തേയും, അദ്ദേഹത്തിൻെറ രാജധാനിയിലും രാജ്യത്തിലും ഉണ്ടായിരുന്ന അനേകവിധപരിഷ്കാരങ്ങളേയും, ആ കാലത്തെ ജനങ്ങളുടെ സ്ഥിതിയേയും മററും സാമാന്യം സൂക്ഷ്മമായി വിവരിക്കണമെന്നായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല.

അക്ബറുടെ രാജ്യഭരണകാലത്താണ് ഹിന്തുസ്ഥാനം ക്ഷേമത്തിൻെറയും ഐശ്വൎയ്യത്തിൻെറയും പരമകാഷ്ഠയെ പ്രാപിച്ചത്. അതിൻെറ പ്രഖ്യാതി സൎവത്ര വ്യാപിക്കയും, അക്ബറുടെ സമാനകാലീനയായ ഇംഗ്ലണ്ടിലെ എലിസബെത്ത് മഹാരാജ്ഞി ആ ചക്രവൎത്തിയുടെ രാജധാനിയിലേക്കു ദൂതന്മാരെ അയക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇത്രയും വിശ്രുതനായ അക്ബറുടെ ഗുണങ്ങളേയും രാജ്യഭരണക്രമങ്ങളേയും കുറിച്ച് ഏതാനും ചില വിവരങ്ങളെങ്കിലും നമ്മുടെ കേരളീയന്മാർ ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലാത്തത് എത്ര ശോചനീയയായ ഒരവസ്ഥയാണ്!

ഡച്ചുഭാഷയിൽ എഴുതപ്പെട്ട ഈ പുസ്തകം ൧൮൭൨-ാം വൎഷത്തിലാണ് ആദ്യമായി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തപ്പെട്ടത്. പിന്നീട് ജൎമ്മൻഭാഷയിൽ ഇതിൻെറ ഒരു തൎജ്ജിമ ൧൮൭൫-ാം വൎഷത്തിൽ വെളിയിൽ പുറപ്പെട്ടു. അനന്തരം ൧൮൭൯-ാം വൎഷത്തിലാണ് ഈ മലയാളതൎജ്ജിമയുടെ മൂലമായ ഇംഗ്ലീഷ് തൎജ്ജിമ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തപ്പെട്ടത്. അതിനെ വായിച്ചതിൻെറ ശേഷം നാടുനീങ്ങിയ വിശാഖം തിരുനാൾ മഹാരാജാവ് ൧൮൮൦ ജൂലൈ ൨൫-ാംനു- ഇപ്രകാരം ഒരു തിരുവെഴുത്തോടുകൂടി ആ പുസ്തകത്തെ എനിക്കയച്ചു തന്നു:
"ഇതോടുകൂടി അയക്കുന്ന 'അക്ബർ' എന്ന പുസ്തകം ഇൻഡ്യയിലെ

ഒരു ആഖ്യായികയാണ്. ആ മഹാനായ അക്ബർചക്രവർത്തിയുടെ സ്വഭാവം ഈ കഥയിൽ എത്രയും സരസമായി വിവരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ ആ കാലത്ത് ജീവിച്ചിരിക്കയും അദ്ദേഹത്തിൻെറ സന്നിധിയിൽ ഒരു ദിവസമെങ്കിലും കഴിച്ചുകൂട്ടുകയും ചെയ്തില്ലല്ലൊ എന്നു എനിക്കു വ്യസനം തോന്നത്തക്കവണ്ണം അത് എത്രയും ഹൃദയംഗമമായും ശ്രേഷ്ഠമായും ഇരിക്കുന്നു. 'മഹച്ചരിതസംഗ്രഹ'ത്തിൽ അക്ബറുടെ ചരിത്രത്തെ ചേർത്തിട്ടില്ലെങ്കിൽ ഇൻഡ്യാചരിത്രത്തിൽനിന്നും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ചരിത്രത്തെ സംബന്ധിച്ച സംഗതികളേയും ഈ പുസ്തകത്തിൽനിന്നും അദ്ദേഹത്തിൻെറ സ്വഭാവത്തേയും പ്രതിപാദിച്ച് അതിനെ കൂടി ചേർക്കേണ്ടതാണ്. ഈ ആഖ്യായിക മുഴുവനും തന്നെ ഭാഷാന്തരീകരിക്കത്തക്ക യോഗ്യതയുള്ളതാകുന്നു." ബുദ്ധിമാന്മാരിൽ അഗ്രേസരനായ ആ തിരുമനസ്സിലേക്ക് ഇപ്രകാരം തോന്നണമെങ്കിൽ ആ ചക്രവർത്തിയുടെ ഗുണവിശേഷം എത്ര അസാധാരണമായിരിക്കണമെന്ന് ഊഹിക്കാവുന്നതാണല്ലൊ. ഇങ്ങനെയുള്ള മഹാനായ അക്ബറുടെ യോഗ്യതയെ കുറിച്ച് ഏതാനുമെങ്കിലും ഒരു ജ്ഞാനം ഈ പുസ്തകം വായിക്കുന്നവരുടെ മനസ്സിൽ ജനിക്കുന്നതായിരുന്നാൽ ഇതിനെ ഭാഷാന്തരീകരിക്കുന്നതിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ള യത്നം സഫലമായി.

ഈ ആഖ്യായികയിൽ അക്ബർ ചക്രവർത്തിയുടെ രാജ്യഭരണകാലത്തു നടന്നിട്ടുള്ള സകല സംഗതികളേയും പ്രസ്താവിക്കുന്നത് അശക്യവും അപ്രകൃതവും ആകകൊണ്ട് മൂലഗ്രന്ഥകാരൻ അങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടില്ല. അതിനാൽ അക്ബറുടെ സ്വഭാവത്തെക്കുറിച്ച് ഇതിൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതിൻെറ ഗുണദോഷവിവേചനം ചെയ്യുന്നതിനു സൌകര്യത്തിനായി അദ്ദേഹത്തിൻെറ ജീവിതചരിത്രത്തെ എത്രയും സംക്ഷിപ്തമായിട്ട് ഈ അവതാരികയിൽ പ്രസംഗിക്കുന്നതു അനുചിതമായിരിക്കയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

ഈ പ്രകൃതത്തിൽ, ഹിന്ദുക്കൾ അധികം ശ്രദ്ധിക്കാറില്ലാത്തതായ ഒരു സംഗതിയെ കുറിച്ച് അല്പം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു. ചരിത്രഗ്രന്ഥനിർമ്മാണത്തിൽ ആദ്യമേ ഹിന്ദുക്കൾക്കു സഹജമായി ഒരു അനാസ്ഥയുണ്ടായിരുന്നു എന്ന് പാശ്ചാത്യന്മാർ ചെയ്യുന്ന ദോഷാരോപണം വാസ്തവമല്ലെന്നു വിചാരിക്കാൻ പാടില്ല. "രാമായണം", "മഹാ

ഭാരതം" മുതലായ പുരാണഗ്രന്ഥങ്ങളെ നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളവർക്ക് പൂർവ്വകാലങ്ങളിലെ ജനസമുദായസ്ഥിതിയേയും കാലക്രമേണ ഉണ്ടായിവന്ന പരിഷ്കാരങ്ങളേയും ഓരോകാലത്തെ രാജ്യഭരണരീതികളേയും മററും വിവരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ ജനസാമാന്യത്തിനു വിനോദഹേതുക്കളും പരമാർത്ഥത്തിൽ മതപ്രതിപത്തിയെ സ്ഥിരീകരിക്കുന്നതിനായി ഉദ്ദിഷ്ടങ്ങളും തങ്ങളുടെ കല്പനാശക്തിയേയും കവിതാചാതുര്യത്തേയും പ്രകടിപ്പിക്കുന്നവയും ആയ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ നിർമ്മിച്ച് അവയിലുള്ള ഐതിഹ്യങ്ങളിൽ ജനങ്ങൾക്കു വിശ്വാസത്തെ ജനിപ്പിക്കയും തങ്ങളുടെ കവിയശസ്സിനെ സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്യണമെന്നായിരുന്നു പ്രബലതരമായ ഉദ്ദേശ്യമെന്നു മേൽപറഞ്ഞ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ പര്യാലോചനാപൂർവ്വം വായിക്കുന്നവർക്ക് സ്പഷ്ടമായി അറിയാവുന്നതാണ്. പ്രായേണ ഹിന്ദുക്കൾ രസജ്ഞന്മാരായിരുന്നതിനാൽ ലോകത്തിൽ ആനന്ദകരങ്ങളായ വസ്തുക്കളേയും കാഴ്ചകളേയും കണ്ടു രസിക്കുന്നതിനു വേണ്ടുന്ന ബുദ്ധിചമൽക്കാരം ഉള്ളവരാകയും, ഏതാദൃശങ്ങളായ സുഖാനുഭോഗങ്ങൾക്ക് ഏററവും സൌകര്യമുള്ള ഹിന്ദുസ്ഥാനം അവരുടെ വാസസ്ഥലമായി തീരുകയും ചെയ്തതുകൊണ്ട് അവരുടെ സഹജയായ മനോവാസന ഉൽകർഷത്തെ പ്രാപിച്ച് കവിതയെ അവലംബിക്കുകയും, വാസ്തവാർത്ഥകഥനത്തെക്കാൾ അതിശയോക്തിയിൽ പ്രവർത്തിക്കയും ചെയ്തത് ഒട്ടും ആശ്ചര്യമല്ല. ഈ വൈമുഖ്യം പൂർവ്വകവികൾക്കു ജനസാമാന്യത്തിന്റെ ചരിത്രത്തെ വിവരിക്കുന്നതിൽ മാത്രമല്ല, ഓരോ കാലത്തുണ്ടായിട്ടുള്ള ഓരോ മഹാത്മാക്കളുടെ ജീവിതചരിതങ്ങളെ എഴുതുന്നതിലും ഉണ്ടായിരുന്നതായി വിചാരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. കവികളിൽ പ്രഥമഗണനീയനും ജഗൽപ്രസിദ്ധനുമായ കാളിദാസമഹാകവിയേയോ ലോകഗുരുവായ ശങ്കരാചാര്യസ്വാമിയേയോ കുറിച്ച് വിശ്വാസയോഗ്യമായ എന്തറിവാണ് നമുക്കുള്ളത്? വിശ്വവിശ്രുതന്മാരായവരുടെ ചരിത്രങ്ങൾ തന്നെ ഇങ്ങനെ അനിശ്ചിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക് മററുള്ളവരുടെ കഥയെക്കുറിച്ച് ചോദിക്കേണ്ടതില്ലല്ലോ. ഗ്രന്ഥവരികൾ എന്നും ഐതിഹ്യങ്ങൾ എന്നും മററും ചില ലക്ഷ്യങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നുള്ളത് ശരിതന്നെ എങ്കിലും ഒരു വാസ്തവചരിത്രത്തിനു അധിഷ്ഠാനമാക്കി സ്വീകരിക്കത്തക്ക പ്രാമാണ്യം അവയ്ക്കുണ്ടോ എന്നുള്ളത് സന്ദേഹ

സ്ഥാനമായിരിക്കുന്നതേ ഉള്ളു. എന്നാൽ ഒരു പ്രകാരത്തിൽ ആ
ലോചിക്കുമ്പോൾ വാസ്തവചരിത്രങ്ങളെ വിവരിക്കുന്നതിൽ ഒരിക്കലും
വൈമുഖ്യം വരാൻ സംഗതിയില്ല. എല്ലാ ദേശങ്ങളിലും കല്പിതക
ഥകൾ അനേകധാ നിൎമ്മിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്ന് എല്ലാവൎക്കും അറിയാ
വുന്നതാണ്. അവയിൽ ജനസാമാന്യത്തിന്ന അത്യന്തം അഭിരുചി
ഉണ്ടെന്നുള്ളതിന്നും സംശയമില്ല. ഒരു ബാലൻ എത്രയും താല്പ
ൎയ്യത്തോടെ യക്ഷികളുടേയും മററും കഥകൾ ശ്രവിക്കുന്നു. എന്നാൽ
സൂക്ഷ്മമായി ആലോചിച്ചാൽ ഈ രസം ജനിപ്പിച്ച് മനസ്സിനെ ബ
ലാൽ ആകൎഷിക്കുന്നത് ആ കഥകളിലെ സംഗതികളെല്ലാം വാസ്ത
വമായി നടന്നിട്ടുള്ളവയാണെന്ന ശ്രോതാവിന്നുള്ള വിശ്വാസം ത
ന്നെ അല്ലയോ? അങ്ങനെ ആയിരിക്കെ യഥാൎത്ഥമായി സംഭവിച്ചി
ട്ടുള്ള സംഗതികളെ തന്നെ വിവരിക്കുന്നതിൽ ഗ്രന്ഥകൎത്താക്കന്മാൎക്ക
വൈമുഖ്യം കാണുന്നത് ആശ്ചൎയ്യമല്ലയോ? ഇതിന്റെ സമാധാന
ത്തിന്ന നാം അധികം ശ്രമപ്പെടേണ്ടിവരികയില്ല. ഒന്നാമത്, വാ
സ്തവമായി സംഭവിക്കുന്നതെല്ലാം നമ്മുടെ മനോവൃത്തിയെ അനുസ
രിച്ചിരിക്കയില്ല. രണ്ടാമത്, ഒരു വാസ്തവചരിത്രത്തിന്ന ജീവനെ
കൊടുക്കണമെങ്കിൽ തത്സംബന്ധമായി അനേകസംഗതികളെ ഗ്ര
ഹിച്ച് അവയെ ക്രമപ്പെടുത്തി ത്യജിക്കേണ്ടവയെ ത്യജിച്ചും സം
ക്ഷേപിക്കേണ്ടവയെ സംക്ഷേപിച്ചും അതിലെ നായകനെ വായന
ക്കാൎക്ക സജീവനായി തങ്ങളുടെ മുൻപിൽ ഇരിക്കുന്നതുപോലെ തോ
ന്നിക്കണം. അത് അസാധാരണശക്തിയും ഐദംപൎയ്യത്തോടു കൂ
ടിയ പരിശ്രമവും കൊണ്ടല്ലാതെ സാധിക്കുന്നതല്ല. ഒരു കല്പിതകഥ
യെ നിൎമ്മിക്കുന്നതിലാകട്ടെ, ഓരോരോ പാത്രങ്ങളുടെ സ്വഭാവവൎണ്ണ
നയിൽ കവിയുടെ മനോധൎമ്മത്തെ നിരൎഗ്ഗളമായി പ്രയോഗിക്കാവു
ന്നതും യഥാൎത്ഥമായി നടന്ന സംഗതികളെ മാത്രമേ ചേൎത്തുകൂട എ
ന്നുള്ള നിൎബ്ബന്ധം ഇല്ലാത്തതും ആകകൊണ്ട് അത് വാസ്തവചരിത്ര
ഗ്രന്ഥനം പോലെ തന്നെ ശ്രമമുള്ളതല്ല. അതിനാൽ സ്വാഭാവികമാ
യി സുഖാനുഭോഗതൽപരന്മാരും പരിശ്രമവിമുഖന്മാരുമായ ഹിന്ദു
ക്കൾ വാസ്തവചരിത്രങ്ങളെക്കാൾ കല്പിതകഥകളെ നിൎമ്മിക്കുന്നതിൽ
അധികാസക്തിയുള്ളവരായിരുന്നതിനെ കുറിച്ച് ആശ്ചൎയ്യപ്പെടാനി
ല്ല. പൂൎവ്വകവികളുടെ ഈ ഔദാസീന്യത്താൽ നമ്മുടെ നാട്ടിലുണ്ടാ

യിരുന്ന മഹാന്മാരുടെ ചരിത്രം ഇതരദേശീയന്മാരുടെ അടുക്കൽ നിന്നും നാം ഗ്രഹിക്കേണ്ടതായി വന്നിരിക്കുന്നു. ഈ ഇൻഡ്യാമഹാരാജ്യത്തിൽ എതെല്ലാം സംഗതികൾ നടന്നു എന്നും, ഇത് അന്യദേശക്കാരാൽ എങ്ങനെ ആക്രമിക്കപ്പെട്ടു എന്നും, അവർ ഇവിടെ ചക്രവൎത്തികളായി തീൎന്ന് ഏതു വിധത്തിൽ രാജ്യഭരണം ചെയ്തു എന്നും, ഹിന്ദുസ്ഥാനം ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയിലായത് എതെല്ലാം പ്രകാരത്തിലാണ് എന്നും പാശ്ചാത്യന്മാർ എഴുതീട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ നിന്ന് നാം അറികയും അവർ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെ എല്ലാം വാസ്തവമെന്നു സ്വീകരിക്കയും ചെയ്കയല്ലാതെ ഗത്യന്തരമില്ല. അശ്രാന്തപരിശ്രമശീലന്മാരായ പാശ്ചാത്യപണ്ഡിതന്മാരുടെ പ്രയത്നം തന്നേയും ഈ വിഷയത്തിൽ പൂൎണ്ണസാഫല്യത്തെ പ്രാപിച്ചതായി വിചാരിക്കാൻ പാടില്ല. ഒരു രാജ്യത്തിന്റെ ചരിത്രത്തെ അറിയുന്നതിനു അവിടെയുള്ള ലക്ഷ്യങ്ങൾ തന്നെ വേണമെന്നില്ല. ഇതരരാജ്യങ്ങളിൽ നിന്ന് ലഭിക്കുന്ന തെളിവുകളേയും എടുക്കാം; എന്നുമാത്രമല്ല, രണ്ടാമത്തെ തെളിവിനു പ്രാബല്യം അധികം ഉണ്ടെന്നു വിചാരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഒരു രാജ്യത്തിൽ ഒരു സംഗതി നടന്നതിനെ അന്യരാജ്യവാസികൾ ആ കാലത്തിൽ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതായി അവിടെ ലക്ഷ്യം കാണുന്നപക്ഷം ആ സംഗതി കേവലം ഐതിഹ്യമല്ല, വാസ്തവമായി സംഭവിച്ചതു തന്നെ ആണെന്നുള്ളതിനു അത് ഒരുത്തമസാക്ഷ്യമാകുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള തെളിവുകൾ വെളിവിൽ വരാൻ തുടങ്ങുന്ന കാലം മുതൽക്കേ ഒരു രാജ്യത്തിന്റെ വാസ്തവമായ ചരിത്രം ആരംഭിക്കുന്നുള്ളു എന്നു കൂടി പണ്ഡിതന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. ഇൻഡ്യാരാജ്യത്തെ കുറിച്ച് ഇപ്രകാരമുള്ള തെളിവുകൾ കിട്ടാൻ തുടങ്ങിയത് അലക്സാണ്ഡർ ജൈത്രയാത്രയായി സിന്ധുനദിയുടെ തീരത്തെ പ്രാപിച്ചതു മുതൽക്കാണ്. അതിനു മുൻപിലുള്ള ഇൻഡ്യാചരിത്രം മിക്കതും ഊഹത്തിന്മേൽ പ്രതിഷ്ഠിതമേ ആകുന്നുള്ളു. ഇൻഡ്യയുടെ പൂൎവ്വചരിത്രത്തേക്കുറിച്ച് എത്രമാത്രം നിശ്ചയക്കുറവുണ്ടായിരുന്നാലും നവീനചരിത്രത്തേക്കുറിച്ച് യാതൊരു ശങ്കയ്ക്കും അവകാശമില്ല. പ്രകൃതമായ അക്ബറുടെ ചരിത്രത്തെക്കുറിച്ച് "മഹച്ചരിതസംഗ്രഹ"ത്തിൽ എത്രയും സംക്ഷിപ്തമായി ഞാൻ എഴുതീട്ടുള്ളതിനെ തന്നെ ഇവിടെ ചേൎത്തുകൊള്ളുന്നു.

തൈമൂർവംശ്യന്മാരായ ഇൻഡ്യയിലെ ചക്രവൎത്തികളിൽ തൃ
തീയനായ അക്ബാർ, തന്റെ പിതാവായ ഹുമയൂൺ ചക്രവൎത്തി ഷീ
ർഷാ എന്ന അഫ്ഘാനിസ്ഥാനിലെ രാജാവിനാൽ ഇൻഡ്യാമഹാ
രാജ്യത്തിൽ നിന്നു ബഹിഷ്കൃതനായിട്ട് യുവതിയായ ഹമീദാ എന്ന
ഭാൎയ്യയോടുകൂടി ദേശഭ്രമണം ചെയ്യുമ്പോൾ സിന്ധുദേശത്തിൽ അമ
ർകോട്ട് എന്ന സ്ഥലത്ത് ഒരു എരിക്കിന്റെ തണലിൽ ൧൫൪൨ അ
ക്ടോബർ ൧൪-ാം നു- ജനിച്ചു. അപ്പോൾ ഹുമയൂൺ ഒരു കസ്തൂരി
കാണ്ഡം ഉദ്ഘാടനം ചെയ്ത് തന്റെ അനുചരന്മാൎക്കു കൊടുത്ത്
ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "എനിക്കു പുത്രോത്സവത്തിൽ ഈ സമ്മാനം
തരുന്നതിനേ നിവൃത്തിയുള്ളു എന്റെ പുത്രന്റെ യശസ്സ് ഈ കസ്തൂ
രിയുടെ സൌരഭ്യം പോലെ ഒരിക്കൽ ലോകത്തിൽ വ്യാപിക്കുമെന്നു
ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു". സ്വല്പകാലാനന്തരം ദൈവാനുകൂല്യത്താലും
ബൈറാംഖാൻ എന്ന അതിസമൎത്ഥനായ സേനാനിയുടെ സഹായ
ത്താലും ഹുമയൂൺ തിരിച്ച് സ്വരാജ്യത്തിൽ എത്തി. അക്ബറുടെ
പതിനഞ്ചാം വയസ്സിൽ ഹുമയൂൺ മരിച്ചു. ൧൫൬൦-ാം വൎഷത്തിൽ
അക്ബർ രാജ്യഭാരം വഹിക്കാൻ തുടങ്ങിയതു വരെയും ബൈറാം
ഖാൻ തന്നെ രാജ്യസ്ഥാനീയനായിരുന്നു. ൧൫൬൦-ാം വൎഷം മുതൽ
൧൫൯൬-ാം വൎഷം വരെ ഉള്ള കാലത്തിനിടയിൽ ഡൽഹി, ആഗ്രാ,
അജ്മീർ, ഗ്വാളിയർ, ബംഗാൾ, ബീഹാർ, ഒറിസ്സാ, സിണ്ഡ്, ക
ണ്ഡഹാർ, ബരാർ ഇത്രയും രാജ്യങ്ങളെ അക്ബർ സ്വാധീനപ്പെ
ടുത്തി അവയെ ക്രമേണ പരിഷ്കരിച്ചു. ഇദ്ദേഹത്തിനാൽ സ്വരാജ്യ
ത്തിൽ ഏൎപ്പെടുത്തപ്പെട്ട പരിഷ്കാരങ്ങളിൽ മിക്കതും സമാധാനം ഇ
ല്ലാത്തെയും രാജ്യത്തിൽ മുതൽ വളരെ ചുരുക്കമായും ഇരുന്ന കാലങ്ങ
ളിലായിരുന്നു എന്നുള്ള സംഗതി ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അമാനുഷമായ
സാമൎത്ഥ്യവിശേഷത്തിനു ദൃഷ്ടാന്തീഭവിക്കുന്നു. അക്ബർ എത്രയും ധീ
രനും പരാക്രമശാലിയും യുദ്ധക്രമങ്ങളിൽ നിപുണനും ആയിരുന്നു.
എന്നാൽ ഈ ഗുണങ്ങളല്ല സാധാരണരാജസമുദായത്തെക്കാൾ അ
ദ്ദേഹത്തിനു ഉൽകൎഷാതിശയഹേതുക്കളായി ഭവിച്ചത്; അദ്ദേഹത്തി
ന്റെ അവ്യാജമായ ഉപശമശീലവും സഹനശക്തിയും ജ്ഞാനാഭി
ലാഷവും വിദ്വൽപ്രണയവും നീതിനിഷ്ഠയും ഗംഭീരതയും ഭക്തിവി
ശേഷവും ആണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്യാദൃശോൽകൎഷകാരണങ്ങളായി

രുന്നത്. അക്ബറുടെ ബുദ്ധിവികാസാരംഭകാലം ഫൈസി എന്നും അബുൽഫസൽ എന്നും രണ്ടു വിദ്വാന്മാരായ ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാരുടെ പരിചയം മുതല്ക്കാണ്. അവർ രണ്ടുപേരും സ്വപിതാവായ ഷായിഖ് മുബാറക്കിനാൽ വിദ്യകളിൽ നല്ലവണ്ണം ശിക്ഷിതന്മാരും സർവ്വസമ്മതന്മാരും ആയിരുന്നു. ഫൈസി ജനിച്ചത് ൧൫൪൭-ാം ക്രിസ്ത്വബ്ദത്തിലാണ്. അയാൾ ൨൦ വയസ്സിൽ അക്ബരെ കണ്ട് അചിരേണ തന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനവരതസഹചാരിയും വിശ്വസ്തമിത്രവും ആയി തീൎന്നു. ൧൫൮൮-ാമതിൽ അയാൾക്കു കവിസാർവ്വഭൌമപദം കൊടുക്കപ്പെട്ടു. ഗൌരവമുള്ള രാജ്യകാൎയ്യങ്ങൾക്ക വേണ്ടിയും അയാൾ പലപ്പോഴും അയക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അയാൾ അഗാധബോധത്തോടു കൂടിയവനും അത്ഭുതകല്പനാശക്തിയുള്ളവനും അക്ബറുടെ അത്യന്തപ്രേമാസ്പദവും ആയിരുന്നു. ൧൫൯൫ അക്ടോബർ ൫-ാംനു- അയാൾ ൪൮ വയസ്സിൽ മരിച്ച സമയം അക്ബർ അടുക്കൽ ചെന്ന് എന്റെ "പണ്ഡിതസ്നേഹിതാ? ഞാൻ എന്റെ വൈദ്യവൎയ്യനെ ഇതാ കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നു. നീ എന്നോടു സംസാരിക്കയില്ലയോ?" എന്നു ചോദിച്ചതിന്റെ ശേഷം ഉത്തരം ഒന്നും ലഭിക്കാതെ വ്യസനാന്ധനായിട്ട് തന്റെ ഉഷ്ണീഷത്തെ തറയിൽ എറിഞ്ഞ് മുക്തകണ്ഠനായി രോദനം ചെയ്തു. അബുൽഫസൽ ഉണ്ടായത് ൧൫൫൧ ജനുവരി ൧൪-ാം നു-യാണ്. അയാൾ എത്രയും ശുഷ്കാന്തിയോടു കൂടി തന്റെ അച്ഛന്റെ അടുക്കൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തു. ൨൦-ാം വയസ്സിൽ ഫൈസിയാൽ അക്ബർചക്രവൎത്തിയുടെ സന്നിധാനത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. അബുൽഫസൽ ഒടുക്കം അക്ബറുടെ മന്ത്രിപദത്തെ പ്രാപിച്ചു. ൧൫൭൫-ാം വൎഷത്തിൽ ബിഹാറിലെ യുദ്ധകാലാനന്തരം അക്ബർ സ്വപുത്രന്റെ ജന്മഭൂമിയായ സിക്രിയിൽ ഒരു പ്രസാദത്തെയും മറ്റു ദിവ്യസൌധങ്ങളേയും ഉണ്ടാക്കിച്ചിരുന്നേടത്ത് വസിക്കാനായി വന്ന സന്ദൎഭത്തിലാണ് അബുൽഫസലുമായുള്ള തന്റെ വിസ്രംഭം ആരംഭിച്ചത്. ആ കാലത്തിൽ തന്നെയാണ് ധാൎമ്മികത്തൎക്കവേദിയായ ഗുരുവാരം തോറുമുള്ള വിഷയശോധനപ്രസംഗങ്ങൾ തുടങ്ങിയത്. അക്ബറുടെ നിശ്ചയം സ്വരാജ്യവാസികളായ സകല മതക്കാരേയും ഏകരൂപമായി ഒരിക്കണമെന്നായിരുന്നു. ഇതിനാൽ ഉലാമാസ് എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടവട്ട

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

രായ സ്വമതപണ്ഡിതന്മാരുടെ അന്യമതാസഹിഷ്ണുതയും മനോ ബോധരീതിയും അദ്ദേഹത്തിന്ന അസമ്മതകളായിരുന്നു. അദ്ദേഹം തന്നെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "ഈശ്വരൻ തന്റെ സകലസൃഷ്ടിയേയും വ്യത്യാസം കൂടാതെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരിക്കെ എന്റെ അടുക്കൽ ഏല്പ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവരിൽ യാതൊരുത്തരിൽ നിന്നെങ്കിലും എന്റെ ദാക്ഷിണ്യത്തെ ഞാൻ നിവൎത്തിപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നാൽ എന്റെ സ്ഥാനത്തെ കൃത്യങ്ങൾ എന്നാൽ സമ്യഗനുഷ്ഠിതങ്ങളാകയില്ല". എന്നാൽ അദ്ദേഹം മതവിഷയങ്ങളിൽ മറ്റുള്ളവരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളേയും ചോദിച്ച് അതിൽ വച്ചാണ് മേൽ പറയപ്പെട്ട വിഷയശോധനപ്രസംഗങ്ങൾ നടന്നത്.

അക്ബർ സിക്രിയിലെ രാജോദ്യാനത്തിൽ നാലു ശാലകളോടു കൂടിയ ഒരു സ്ഥലത്തെ പണ്ഡിതന്മാൎക്കായി ഉണ്ടാക്കിച്ച് ഗുരുവാരം തോറും രാത്രിയിൽ അവരോടുകൂടി അവിടെ താമസിച്ചു. അതിൽ പശ്ചിമശാല സെയ്യിദ്സ എന്നവൎക്കും, ദക്ഷിണശാല ഉലാമാസ് എന്നവൎക്കും, ഉത്തരശാല ഷായിക്സ് എന്നവൎക്കും, പൂൎവ്വശാല അക്ബരോടുസമാനാഭിപ്രായന്മാരായ പ്രഭുപ്രഭൃതികൾക്കും പ്രത്യേകം നിയമിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അവിടെ ജ്ഞാനജനകങ്ങളായും ഉപയുക്തങ്ങളായും ഉള്ള സകലവിധവിഷയങ്ങളുടേയും ശോധനപ്രസംഗങ്ങൾ നടന്നുവന്നു. അക്ബരുടെ നിയോഗത്താൽ ഫൈസി "ലീലാവതി"യെ ഭാഷാന്തരീകരിച്ചു. ഫൈസിയും അബൂല്ഫാസലും കൂടാതെ വേറെയും വിദ്വാന്മാർ പലരും അക്ബരുടെ സദസ്യന്മാരായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എല്ബാദാവുനി എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ട മുല്ലാ അബ്ദുല്കാദർ എന്ന പണ്ഡിതൻ അറബിയിലും സംസ്കൃതത്തിലും ഉള്ള കൃതികളെ പെർഷ്യനിൽ ഭാഷാന്തരപ്പെടുത്തുന്നതിന്ന ആക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. "മഹാഭാരതം" ൧൫൮൨-ാം വൎഷത്തിലും "രാമായണം" ൧൫൯൧, ൧൫൯൫ ഈ വൎഷങ്ങളുടെ അന്തരാളത്തിലും ആയിട്ട് അയാളാൽ പരിഭാഷപ്പെടുത്തപ്പെട്ടു. അയാളാൽ "താരിഖിബാദാവുനി" എന്ന നാമത്തോടുകൂടി ൧൫൯൫-ാം വൎഷം വരെയുള്ള ഒരു ചരിത്രപുസ്തകവും ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടു. അയാൾ മതഭ്രാന്തുള്ള ഒരു മഹമ്മദൻ ആയിരുന്നു. ഫൈസിയേയും അബൂല്ഫാസലേയും അയാൾ മതവിരോധികളെന്നു ആക്ഷേപിച്ചിരുന്നു. അക്ബരുടെ അടുക്കൽ പിന്നേ

യും ഗ്രന്ഥകർത്താക്കന്മാരായ അനേകവിദ്വാന്മാരുണ്ടായിരുന്നു. ഉല്ലാമാസ് എന്നവരുടെ കഠിനമായ മതവിഷയശാസ്ത്രത്തേയും പരമതാസഹിഷ്ണുതയേയും കുറിച്ച് അക്ബറിന്ന് വളരെ മുഷിച്ചിലുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം പാർസികളിലും ഹിന്തുക്കളിലും ക്രിസ്ത്യന്മാരിലും അഭിജ്ഞന്മാരായുള്ളവരെ തന്റെ രാജധാനിയിൽ ക്ഷണിച്ചുവരുത്തി അവരുടെ ഭിന്നങ്ങളായ അഭിപ്രായങ്ങളെ കേട്ട് ഗ്രാഹ്യങ്ങളെ ഗ്രഹിക്കയും ത്യാജ്യങ്ങളെ ത്യജിക്കയും ചെയ്ത് ക്രമേണ സർവാസ്തിക മതസിദ്ധാന്താവിരുദ്ധമായ ഒരു നൂതനമതത്തെ അവലംബിക്കയും ആജീവനാന്തം അതിനെ സ്ഥിരപ്രതിപത്തിയോടുകൂടി അനുഷ്ഠിക്കയും ചെയ്തു.

അക്ബറുടെ സദസ്യന്മാർ ഉപയുക്തങ്ങളായ അനേകപുസ്തകങ്ങളെ നൂതനമായി ഉണ്ടാക്കയും ഭാഷാന്തരപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. അവയിൽ അബൂല് ഫ്സൽ എഴുതിയതും മൂന്നു ഭാഗങ്ങളുള്ളതുമായ "അക്ബർനാമാ" എന്ന പുസ്തകം എത്രയും സാരവത്താകുന്നു. പ്രഥമഭാഗത്തിൽ ഹുമയൂനിന്റെ മരണപൎയ്യന്തമുള്ള തൈമൂർവംശ്യന്മാരുടെ ചരിതവും, ദ്വിതീയത്തിൽ അക്ബറുടെ രാജ്യവാഴ്ചയും, "ഐനി അക്ബാരി" എന്ന തൃതീയത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹാരാജ്യത്തിലെ സകല കാൎയ്യനടപടികളും ചട്ടവട്ടങ്ങളും മററും വിവരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. മുതലെടുപ്പുവിഷയത്തിലും സേനാവിഷയത്തിലും നീതിനടപടികളിലും മററും രാജ്യഭാരത്തിന്റെ എല്ലാ അംഗങ്ങളിലും അക്ബറാൽ ഏൎപ്പെടുത്തപ്പെട്ടിട്ടുള്ള പരിഷ്കാരങ്ങളുടെ വിവരം ഒക്കയും അതിൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പ്രജോപദ്രവകരങ്ങളായ ചില കരങ്ങൾ മുമ്പിൽ ഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്നവയെ അക്ബറായിട്ട് നിറുത്തൽ ചെയ്തു. സ്വരാജ്യത്തിൽ വാണിജ്യത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടി അദ്ദേഹം കച്ചവടക്കാരെ പ്രോത്സാഹനം ചെയ്തു. ശാസ്ത്രാദിപാഠങ്ങൾക്കു വളരെ പ്രചാരത്തെ ഉണ്ടാക്കി. അവ്യവസ്ഥമായ രാജ്യഭാരക്രമത്തോടും ഉച്ഛൃംഖലന്മാരായ അധികാരികളോടും ദുർബ്ബലങ്ങളായ രാജ്യാംഗങ്ങളോടും കൂടിയിരുന്ന രാജ്യത്തെ യഥാക്രമമായി ഭരിച്ച് അധികാരികളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ നിയന്ത്രണം ചെയ്ത് അനേകദേശങ്ങളെ ചേൎത്ത് രാജ്യാംഗങ്ങളെ പ്രബലീകരിച്ച് എത്രയും

ശ്ലാഘനീയങ്ങളായ ബഹുവിധപരിഷ്കാരങ്ങളെ ഏർപ്പെടുത്തി ന്യായ്യമായും നിഷ്പക്ഷപാതമായും ൫൦ വർഷം പ്രജാപാലനം ചെയ്കയാൽ മഹാത്മാവായ അക്ബർ ചക്രവർത്തിക്കു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള യശസ്സ് മറ്റൊരു രാജാവിനും ലഭിക്കുന്നതിനു സംഗതിയായിട്ടില്ല.

അക്ബറുടെ ചരമവർഷങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിനു തന്റെ മൂന്നു പുത്രന്മാർ നിമിത്തം അധികമായ മനഃക്ലേശം ഉണ്ടായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രഥമപുത്രനായ സലിം ഉദ്ധതനും കൃതഘ്നനും ഗുരുവിരോധിയും ആയിരുന്നതു കൂടാതെ തന്റെ പിതാവിന്റെ ശ്രേഷ്ഠനായ മന്ത്രിയും അസാധാരണബുദ്ധിശക്തിയുള്ള ഒരു കാര്യസ്ഥനും വിദ്വാനും ആയ അബുൽഫ്ഫാസലിനെക്കുറിച്ചു കഠിനദ്വേഷത്തെ കരുതിയിരുന്നു. മുറാദ് എന്നും ഡാന്യൽ എന്നും പേരായ മററവർ അമിതമായ മദ്യപാനം ഹേതുവായിട്ട് യൌവനത്തിൽ തന്നെ മരിച്ചു. അബുൽഫ്ഫാസൽ കാര്യവശാൽ പുറമേ സഞ്ചരിക്കുന്ന സമയം സലിമിന്റെ പ്രേരണയിൽ അർഛായിലെ രാജാവായ ബിർസിംഗിനാൽ ൧൬൦൨ ആഗസ്റ്റ് ൧൨-ാംനു വധിപ്പിക്കപ്പെട്ടു ആ കുലപാതകിയെ കണ്ടുപിടിച്ചു ശിക്ഷിക്കുന്നതിനു അക്ബർ എത്രയും ജാഗ്രതയോടുകൂടി ശ്രമിച്ചിട്ടും കഴിഞ്ഞില്ല. ആ മഹാത്മാവായ ചക്രവർത്തി തന്റെ ഇഷ്ടനും വിശ്വസ്തനുമായ മന്ത്രിയുടെ മരണാനന്തരം ചിരകാലം ജീവിച്ചിരുന്നില്ല. ൧൬൦൫ നവംബർ ൧൩-ാംനു അക്ബർ ൬൩-ാം വയസ്സിൽ ചരമാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം ആഗ്രാവിനു സമീപത്തിൽ സിക്കന്ദ്രാ എന്ന സ്ഥലത്ത് ഒരു ദൃശ്യതമമായ ശവശിലാകുടീരത്തിൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടു. അദ്യതനാതദ്ദേശാധിപന്മാരായ ബ്രിട്ടീഷ്കാർ ആ വിശിഷ്ടനായ ചക്രവർത്തിയുടെ അസ്ഥിപഞ്ജരത്തിനു വിശ്രമസ്ഥലമായ ആ ശിലാകുടീരത്തെ അദ്യാപി ആദരാപചാരപൂർവ്വമായി സംഭാവനം ചെയ്തുവരുന്നു. ഇൻഡ്യയിലെ രാജപ്രതിനിധിയായിരുന്ന നാത്ത്ബ്രൂക്കിലെ അറൽ സായ്പവർകൾ ൧൮൭൬-ാം വർഷത്തിൽ സിക്കന്ദ്രായിൽ വന്നിരുന്നതിന്റെ ശേഷം ആ ശിലാകുടീരത്തിനു ആച്ഛാദനാർത്ഥമായി ഒരു പുതുതായ വസ്ത്രവിശേഷത്തെ സമ്മാനിച്ചു. അക്ബർ ഇംഗ്ലണ്ടിലെ പ്രസിദ്ധയായ എലിസബെത്ത് എന്ന നിത്യകന്യാരാജ്ഞിയോടു സമാനകാലീനനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ആ രാജ്ഞിയേക്കാൾ രണ്ടുവർഷം

മുൻപിൽ രാജ്യഭാരം ആരംഭിക്കയും ആ രാജ്ഞിയുടെ നിര്യാണാനന്തരം രണ്ടു വഷം കൂടി ജീവിച്ചിരിക്കയും ചെയ്തു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന ആ രാജ്ഞിയേക്കാൾ ഒൻപതു വയസ്സ് കുറവായിരുന്നു.

മേൽപ്രകാരമുള്ള അക്ബറുടെ സംക്ഷിപ്തമായ ചരിത്രത്തെ ഇവിടെ ചേത്തതിനാൽ ഈ ആഖ്യായികയെ വായിക്കുന്നവക്ക് ഇതിലെ കഥയിലുള്ള അനേക സംഗതികളുടെ രസം അധികാസ്വാദ്യമായി ഭവിക്കുമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

ഇതിൽ ഗ്രന്ഥകത്താവ് അത്യന്തം ശ്രദ്ധയോടും ഗാഢാലോചനയോടും കൂടി സ്വഭാവത്തെ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു വ്യക്തി ഇരാവതി എന്ന ഹിന്ദുസ്ത്രീയാകുന്നു. അവളെ ദമയന്തിയോടു സദൃശീകരിക്കത്തക്ക പതിവ്രതമാരായ കുലസ്ത്രീകളുടെ ഒരു മാതൃകയാക്കി അയാൾ വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. സിദ്ധരാമനെ നളസ്ഥാനീയനായിട്ടുമാണ് ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു സ്പഷ്ടമാകുന്നു. എന്നാൽ ഇതിലെ നായകനായി കല്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള മഹാപുരുഷനായ അക്ബറുടെയും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആപ്തമിത്രങ്ങളായ ഫൈസി, അബൂൽഫാസൽ ഈ അതിബുദ്ധിശാലികളായ രണ്ടു സഹോദരന്മാരുടേയും സ്വഭാവത്തെ വിവരിക്കുന്നതിലും അയാൾ അസാമാന്യമായി പരിശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഈ ആഖ്യായികയിൽ നായികാനായകന്മാരായി ഇരാവതിയെയും സിദ്ധരാമനെയും കല്പിച്ച് ഇതിനു "ഇരാവതീസിദ്ധരാമീയം' എന്നു നാമകരണം ചെയ്യുന്നത് അസംഗതമായി വരികയില്ലെങ്കിലും ആലങ്കാരികന്മാരാൽ നിരൂപണം ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള നായകലക്ഷണങ്ങൾ പ്രായേണ തികഞ്ഞിരിക്കുന്ന പുണ്യശ്ലോകനായ ചക്രവത്തിയെ തന്നെ നായകനാക്കി അദ്ദേഹത്തിൻെറ നാമത്താൽ തന്നെ ഇതിനെ നിർദ്ദേശിക്കുന്നത് അനേകകാരണങ്ങളാൽ യുക്തവും ആവശ്യകവും ആണെന്നു തോന്നുകയാലത്രേ ഗ്രന്ഥകത്താവ് 'അക്ബർ' എന്നുതന്നെ ഇതിനു പേരു കല്പിച്ചതെന്നു അയ്യാൾതന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഇതല്ലാതെ മറ്റൊരു പേരാണ് ഇതിനു കൊടുക്കപ്പെട്ടിരുന്നതെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നതു പോലുള്ള പ്രസിദ്ധി ഇതിനുണ്ടാകയില്ലായിരുന്നു എന്നുള്ളതു നിർവ്വിവാദം തന്നെ. ഈ കഥയുടെ പരമോദ്ദേശ്യം അക്ബറുടെ രാജധാനിയിലെ വിശേഷങ്ങളെ പ്രതിപാദിക്കണമെന്നും അദ്ദേഹത്തിൻെറ മഹത്വത്തെ വിൾദീക

തിക്കണമെന്നും ആകകൊണ്ട് 'അക്ബർ' എന്നുള്ള സംജ്ഞ അനുചിതയുമല്ല. പൂൎണ്ണചന്ദ്രൻ നഭോമണ്ഡലത്തിൽ ശോഭിക്കുമ്പോൾ നക്ഷത്രങ്ങൾ നിഷ്പ്രഭങ്ങളായിപ്പോകുന്നതുപോലെ മഹാനുഭാവനായ അക്ബറുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ ഈ കഥാഘടകങ്ങളായ മറെറല്ലാ പാത്രങ്ങളും അപ്രധാനതയെ പ്രാപിക്കാതിരിക്കുന്നതല്ല.

ഈ കഥയിൽ ചേൎക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ആളുകളിൽ ആരെല്ലാമാണ് വാസ്തവമായി ചരിത്രത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവരെന്നും ആരാണ് കവിമനോധൎമ്മത്താൽ കല്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവരെന്നും തിരിച്ചറിയുന്നതിനുള്ള ആഗ്രഹം ചിലൎക്കു സഹജമായി ജനിക്കാവുന്നതാകയാൽ അവരുടെ ജിജ്ഞാസാപൂൎത്തിക്കു വേണ്ടി ഗ്രന്ഥകൎത്താവു തന്നെ അതിൻെറ വിവരം പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനേയും ഇവിടെ ചേൎത്തുകൊള്ളുന്നു. അക്ബറെ കൂടാതെ അദ്ദേഹത്തിൻെറ പുത്രൻ സലിം, മന്ത്രി അബൂല്ഫസൽ, തത്സഹോദരൻ ഫൈസി, അബ്ദുല് കാദർ ബാദാവുനി, ജസൂട്ട് പാതിരി റൂഡൊൾഫ് അക്വാവിവാ, (കല്ഹകഭട്ടർ), ഇവരും പ്രശസ്തി കുറഞ്ഞ് മററു ചിലരും ചരിത്രത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടവരാണ്. മന്ത്രിയുടെ മരുമകനായി ഒരാളും യഥാൎത്ഥത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അയാളുടെ പേര് പാർവിസ് എന്നല്ലായിരുന്നു. നന്ദിഗുപ്തൻ ചരിത്രത്തിൽ ചേൎന്ന ആളല്ല; പൂൎവ്വരാജൎഷികളുടെ ചരിതങ്ങളിലും വിശിഷ്യ കാശ്മീരചരിത്രത്തിലും പലപ്പോഴും സംഭവിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതിയെ ദൃഷ്ടാന്തമുഖേന കാണിക്കുന്നതിനു ഒരു മാതൃകയായി കല്പിക്കപ്പെട്ട ആളുമാത്രമാണ്. ഗോരക്ഷനും അയാളുടെ അനുയായിവൎഗ്ഗവും അതുപോലെ കേവലം മാതൃകകൾ തന്നെയാണ്. ഇരാവതി എന്നൊരു സ്ത്രീ ആ കാലത്തുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഈ ആഖ്യായികയുടെ രസപുഷ്ടിക്കായി അങ്ങിനെ ഒരു പാത്രം പുരാണങ്ങളിൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള പതിവ്രതമാരുടെ പ്രതിഛ്ഛായയായി കല്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. കഥാസ്വാരസ്യത്തിനു പുഷ്ടിക്കുവേണ്ടി ചില സംഗതികളിൽ വാസ്തവചരിത്രത്തിൽനിന്നും സ്വല്പവ്യതിയാനങ്ങൾ ഇതിൽ വരുത്തിട്ടുണ്ട്. അക്ബറുടെ കാലത്ത് കാശ്മീരം ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെ അധീനതയിൽനിന്നും വിട്ടുപോയിരുന്നു. കാശ്മീരത്തേക്കുള്ള യുദ്ധയാത്രയുടെ മദ്ധ്യത്തിലല്ല സലിം അക്ബറുടെ സ്ഥാനത്തെ ബലാൽ ആക്രമിക്കാൻ ഉദ്യോഗിച്ചത്; അക്ബർ ദക്ഷ

ണ്ടേശത്തെ കീഴടക്കാൻ പോയിരുന്നപ്പോഴാണ്. ഫൈസി അബ്ബുൽഫസലിൻെറ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരനായിരുന്നു. സലിമിൻെറ ദ്രോഹത്താൽ തൻെറ അനുജൻ വധിപ്പിക്കപ്പെടുന്നതിനു മുൻപിൽ തന്നെ അയാൾ മരിച്ചിരുന്നു. ഫത്തേപ്പൂർ ആഗ്രായിൽനിന്നും ഈ കഥകൊണ്ടു തോന്നാവുന്നതിലും അധികദൂരത്താണ്. ഇതുപോലെയും മററും ചിലസംഗതികളിൽ വസ്തുസ്ഥിതിയിൽനിന്നും സ്വല്പവ്യത്യാസങ്ങളുള്ളവയെല്ലാം അകിഞ്ചിൽകരങ്ങളാണ്.

ഇനി ഈ ആഖ്യായികയുടെ ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെടുന്ന ഭാഷാന്തരീകരണത്തെക്കുറിച്ചു കൂടി അല്പം പ്രസ്താവിച്ച് ഈ അവതാരികയെ ഇവിടെ ഉപസംഹരിക്കാം. ഞാൻ ഇതിനായി ഉദ്യോഗിച്ചിട്ട് ഇപ്പോൾ ൬. കൊല്ലത്തോളം ആയിരിക്കുന്നു എങ്കിലും പലജോലികളുടെ മദ്ധ്യേ ഇതിൽ ഐദംപര്യേണ മുഷിഞ്ഞു പ്രവൃത്തിച്ചിട്ടുള്ളത് ഈ കാലത്തിൻെറ ഒരു ദ്വാദശാംശത്തിലധികമില്ല. ഇതിനെ കഴിയുന്നതും സഹൃദയഹൃദയാഹ്ലാദിയാക്കി ചെയ്യുന്നതിനു ഞാൻ അനല്പമായ ശ്രമം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. സഹൃദയന്മാരിൽ പ്രഥമഗണനീയനായ നാടുനീങ്ങിയ വിശാഖം തിരുനാൾ മഹാരാജാവിൻെറ പ്രേരണയാൽ ആരംഭിക്കപ്പെട്ട ഈ ഭാഷാന്തരത്തിലെ വാചകരീതിയെ ആ തിരുമനസ്സിലേക്കും തത്സമാനരുചികളായി അനേകം അഭിജ്ഞന്മാർ ഇപ്പോൾ ഉള്ളവർക്കും രസിക്കത്തക്കവിധത്തിലാണ് ഞാൻ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ളത്. ആ തിരുമനസ്സിലെ നിയോഗത്താൽ തന്നെ അവിടുന്നു തുല്യം ചാർത്തിയിരുന്നതിൻെറ ശേഷമായിട്ടു ഞാൻ എഴുതിയ "മഹച്ചരിതസംഗ്രഹ"ത്തിൻെറ ഒരു ഭാഗം തിരുമനസ്സിൽ സമ്മതമായോ എന്നറിയുന്നതിനായി അയച്ചിരുന്നതിനെ വായിച്ചു തിരിച്ചയച്ചതോടു കൂടി കിട്ടിയ ഒരു തിരുവെഴുത്തിൽ "അവിടത്തെ ഭാഷാന്തരീകരണം എൻെറതുപോലെ തന്നെ എനിക്കു സമ്മതമാണ്" എന്നുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ സഹൃദയസമ്മതയെന്നു അസ്മാദൃശന്മാരാൽ അഭിമാനിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മലയാളവാചകരീതിയിൽ സംസ്കൃതപദബാഹുല്യത്തെ ഒരു ന്യൂനതയായി വിചാരിക്കുന്നവർ പലരും ഉണ്ടായിരിക്കാം. ഈ കഥാരംഭത്തിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ളതുപോലെ ഹിമവാൻെറ മുകളിലുള്ള ബദരീനാഥക്ഷേത്രത്തിലെ ഒരു സന്ധ്യാകാലത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നത് സഹൃദയന്മാർക്കു

ഹൃദയംഗമമായി വരണമെങ്കിൽ ആ ഗംഭീരമായ വിഷയത്തിനു അനുരൂപയായ ശബ്ദാൎത്ഥപ്രൌഢിയും വേണ്ടതാണല്ലൊ. മലയാളഭാഷയിൽ അത് അദ്യാപി സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നും ഗ്രഹിക്കേണ്ടതായി തന്നെ ഇരിക്കുന്നു. നാട്ടുപള്ളിക്കൂടങ്ങളിൽ ഉയൎന്ന ക്ലാസുകളിൽ വായിപ്പിക്കത്തക്ക ഉയൎന്നതരം പുസ്തകങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ദുൎല്ലഭങ്ങളാണ്. മലയാളഭാഷയിൽ പുസ്തകങ്ങൾ ഉയൎന്നതരമാകണമെങ്കിൽ ഇതരഭാഷാസഹായം കൂടാതെ അശക്യമാണ്. എന്നാൽ ചില വിദ്വാന്മാർ തങ്ങളുടെ കൃതികൾക്കു ശ്ലാഘ്യതയെ വൎദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനാണെന്നു ഭ്രമിച്ച് അനുചിതഘട്ടങ്ങളിൽ കൂടിയും അനാവശ്യമായും പലപ്പോഴും അബദ്ധമായും സംസ്കൃതം പ്രയോഗിക്കുന്നതുപോലെ ഇതിൽ സംഭവിക്കാതിരിക്കുന്നതിനു പ്രത്യേകം ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും ഹവകൊല്ലം മുമ്പിൽ എഴുതിയ ആദ്യഭാഗത്തിൽ ചിലേടത്ത് ചില സംസ്കൃതപ്രയോഗം അനാവശ്യകമായും വന്നുപോയിട്ടില്ലയോ എന്ന് ഇപ്പോൾ തോന്നുന്നുണ്ട്. സംസ്കൃതത്തെക്കുറിച്ചു വൈമുഖ്യം ഉള്ളവർ ഉപക്രമം കണ്ട് ബുദ്ധിക്ഷയത്താൽ പുസ്തകം വലിച്ചെറിഞ്ഞുകളയാതെ അല്പം ക്ഷമയോടു കൂടി മേൽ വായിച്ചുനോക്കിയാൽ അങ്ങോട്ടങ്ങോട്ടു സംസ്കൃതപദപ്രയോഗം കുറവാണെന്നു കാണുന്നതു കൂടാതെ തങ്ങളുടെ ശ്രമം നിഷ്പ്രയോജനമായി എന്നു പശ്ചാത്താപത്തിനു യാതൊരു വിധത്തിലും ഇടയില്ലെന്നു അവൎക്കു ഒടുവിൽ നിശ്ചയമായി ബോധപ്പെടുന്നതും ആണ്.

“അഷ്ടപദി”യുടെ ഏതാനും ഭാഗങ്ങൾ ഭാഷയായി ഇതിൽ ചേൎത്തിട്ടുള്ളത് “വിദ്യാവിനോദിനി”യിൽ ഞാൻ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്ന രാമപുരത്തു വാരരുടെ കൃതിയിൽനിന്നും, “അമരുകശതക”ത്തിലെ ‘യാതാഃ കിം ന മിളന്തി സുന്ദരി പുനശ്ചിന്താ ത്വയാ മൽകൃതേ നോ കാൎയ്യാ’ ഈ ഭാഗത്തിന്റെ ഭാഷ എന്റെ കൃതിയായ “അമരുകമണിപ്രവാള”ത്തിൽനിന്നും എടുക്കപ്പെട്ടതും പിന്നെ ഒന്നു രണ്ടു ശ്ലോകങ്ങൾ എന്നാൽ തൽകാലം ഭാഷാന്തരീകരിക്കപ്പെട്ടവയും ആകുന്നു.

കേരളവൎമ്മാ,
എഫ്. എം. യു., എം. ആർ. ഏ. എസ്.,
വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ,
തിരുവിതാംകൂർ ബുക്കുകമ്മിററി പ്രസിഡണ്ട്.

തിരുവനന്തപുരം
[illegible]

കേരളവൎമ്മാ

ഒന്നാംഭാഗം.

ശ്രീ

അക്ബർ.

ഒന്നാം അദ്ധ്യായം.

ഋഷി.

അസ്തപൎവ്വതനിതംബത്തെ അഭിമുഖീകരിച്ച് ലംബമാനമായ അംബുജബാന്ധവബിംബത്തിൽനിന്നും അംബരമദ്ധ്യത്തിൽ വിസ്മരങ്ങളായി ബന്ധൂകബന്ധുരങ്ങളായ കിരണകന്ദളങ്ങൾ ബദരീനാഥക്ഷേത്രത്തിന്റെയും ഹിമാലയമഹാഗിരിയുടെ തുംഗങ്ങളായ ശൃംഗപരമ്പരകളുടെയും അഭ്രശുഭ്രങ്ങളായ ഹിമസംഹതികളിൽ പ്രതിബിംബിച്ച് പ്രകാശിച്ചു. ദാക്ഷിണാത്യനായ ഒരു മന്ദമാരുതൻ സാനുപ്രദേശങ്ങളിൽ സമൃദ്ധങ്ങളായി വളൎന്നിരിക്കുന്ന മഹീരുഹങ്ങളിൽ പ്രഭാതാൽ പ്രഭൃതി വികസ്വരങ്ങളായി നില്ക്കുന്ന സുരഭിലതരങ്ങളായ കുസുമങ്ങളുടെ പരിമളധോരണിയെ അധിത്യകകളിലേക്കു പ്രസരിപ്പിച്ചു. ഇപ്രകാരം യാതൊരു വ്യത്യാസവും പ്രതിബന്ധവും ഇല്ലാതെ സൂൎയ്യരശ്മികൾ ഈ പൎവ്വതോപരിഭാഗങ്ങളെ പരസ്സഹസ്രം സംവത്സരം ശോഭിപ്പിക്കയും, ഈ പുഷ്പങ്ങളുടെ സൌരഭ്യം ഗിരിശിഖരങ്ങളിലേക്കു ഉൽഗമിക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കവെ ദൂരദേശങ്ങളിൽ ജനങ്ങൾ പരസ്പരം സ്പൎദ്ധിച്ചു യുദ്ധങ്ങളിൽ പ്രവൎത്തിക്കയും, പ്രബലങ്ങളായ രാജ്യങ്ങൾ ഉൽഭവിക്കയും ക്ഷയിക്കയും, ബുദ്ധിമാന്മാർ ഈ പ്രപഞ്ചം ഇപ്രകാരം ഇരിക്കുന്നതിന്റെ കാരണത്തെയും ഉദ്ദേശ്യത്തേയും അവധാരണം ചെയ്യുന്നതിനു നിഷ്പ്രയോജനമായി പ്രയത്നപ്പെടുകയും ചെയ്തുവന്നു.

'മഹാൻ' എന്ന ഖ്യാതിയെ ലഭിച്ച അക്ബർ ചക്രവൎത്തി ക്രൈസ്തവസംവത്സരം ൧൬൦൦-ാമതിനു മുൻപായി മൊഗല് മഹാരാജ്യ

ത്തെ സ്ഥാപിച്ച് പ്രബലീഭവിപ്പിച്ച കാലത്തിലും ഒരിക്കൽ ദൈവ
താവാസമായി ദൃഷ്ടഃവശമായിരുന്ന ഹിമവൽപൎവ്വതപ്രദേശം അര
ണ്യപ്രായമായും അനാവാസയോഗ്യമായും ഇരുന്നു. ഈ ഗഹനക
ളായ വിപിനഭൂമികൾ മനുഷ്യപാദങ്ങളാൽ ഒരിക്കലും അനാക്രാന്ത
കളായും, അവയിലെ അനവരതയായി നിബിഡയായുള്ള നിശ്ശബ്ദ
ത ഭക്ഷ്യാന്വേഷിയായി പറന്നുപോകുന്ന ഏതെങ്കിലും പക്ഷിയുടെ
നിലവിളിയാലോ ഝില്ലികാഝങ്കാരത്താലോ കൂടിയും അപ്രഹത
യായും ഇരുന്നു.

എങ്കിലും ആ സ്ഥലം ഒരു ഉദാസീനനായ ദ്രഷ്ടാവിനു തോന്നാ
വുന്നതുപോലെതന്നെ കേവലം അത്യന്തം ജനപരിത്യക്തമായിരു
ന്നില്ല.

ഉന്നതമായ ശരവണത്തിന്റെ അന്തരാളത്തിൽ കുറഞ്ഞൊന്നു
മാഞ്ഞ് മേചകരേഖാകിൎമ്മീരിതമായ ചൎമ്മകഞ്ചുകത്തോടുകൂടി സമാ
ധിയിൽ സപൎണ്ണദശി എന്നപോലെ ചിലപ്പോൾ ഊൎദ്ധ്വം തുഷാര
ശേഖരിതങ്ങളായ ശിഖരിശൃംഗങ്ങളിലേക്കു ദൃഷ്ടികളെ ഉന്മീലിപ്പി
ക്കയും, അനന്തരം അപ്പോഴും ദീപ്രമായിരുന്ന ദിനകരപ്രകാശത്താൽ
അവയെ അൎദ്ധമുകുളിതകളാക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ട് ഒരു ശാൎദ്ദൂലം
സ്വൈരമായി ശയിച്ചു. അത് അന്തരാന്തരാ പൎവ്വതദന്തുരിതങ്ങളാ
യി വ്യോമകടാഹവൃത്തത്തിന്റെ ജാജ്വല്യമാനങ്ങളായ വൎണ്ണങ്ങളോ
ടുകൂടി ലയിച്ചു സമ്മിളിതങ്ങളായി അകലേ അധോഭാഗത്തിലുള്ള
സ്പൃഹണീയശാദ്വലങ്ങളായ കടകതടങ്ങളിലേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടിരു
ന്നു. അതിന്റെ വിചാരം എന്തായിരുന്നോ? ചിലപ്പോൾ മേല്പ്പൊ
ട്ടു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയും ചിലപ്പോൾ കീഴ്പ്പെട്ടു ദൃഷ്ടി പതിപ്പിച്ചും ദ്വീ
പാന്തരത്തിൽ താൻ സമൃദ്ധമായ കാശ്മീരദേശത്തിന്റെ രാജാവായി
തന്റെ ആജ്ഞാവശംവദന്മാരായ സാമന്തന്മാരോടും തന്റെ കടാ
ക്ഷാനുഗ്രഹപ്രതീക്ഷിണികളായി പരസ്പരസ്പൎദ്ധിനികളായ സീമന്തി
നിമാരോടുംകൂടി സാമ്രാജ്യശ്രീയെ വഹിച്ചിരുന്നകാലത്തെ സ്മരിക്ക
യായിരുന്നോ? അഥവാ വാസ്തവത്തിൽ ആ വ്യാഘ്രരാജൻ കേവലം
ഒരു വന്യമൃഗമേ ആയിരുന്നുള്ളു? മുൻപിൽ ഉദ്ധതനായിരുന്ന ഒ
രു പ്രഭുവിന്റെ നഷ്ടനായ ജീവൻ അല്ലായിരിക്കുമോ? ഇപ്പോൾ യ
ഥാൎത്ഥമായി അത് തന്റെ അധികാരത്തെ വിവദിക്കുന്നതിനു യാ

ട്ടൊരു പ്രതിപക്ഷിയും ഇല്ലാതെ ആ വനഭൂമിയുടെ നായകനായിരുന്നു. അത് സ്വശക്തിയെ പൂൎണ്ണമായി അറിഞ്ഞു എന്നുള്ളത് പരിതോ വിക്ഷിപ്തയായി ദൃപ്തയായുള്ള ദൃഷ്ടിയാൽ സ്പഷ്ടീഭവിച്ചു.

എന്നാൽ അത് ഈ ദിവാസ്വപ്നങ്ങളിൽനിന്നും ഝടിതി ഉൽബുദ്ധമായിട്ട് ഉത്ഥാനംചെയ്തു് ശ്രവണേന്ദ്രിയത്തെ വ്യാപരിപ്പിച്ചു. ആ വ്യാഘ്രത്തിൻെറ ശീഘ്രഗ്രാഹിയായ ശ്രോത്രം മനുഷ്യരുടെ ശബ്ദത്തെ നിൎദ്ധാരണം ചെയ്തു.

അല്പം ദൂരത്തിൽ അശ്വാരൂഢന്മാരായി ഏതാനും ആളുകൾ പൎവ്വതങ്ങളിലെ ഏകപദിമാൎഗ്ഗത്തിൽക്കൂടി ആ താഴ്വരയിലേക്കു ഇറങ്ങുകയായിരുന്നു. ജനനശ്രേഷ്ഠ്യസൂചകമായ ഭാവത്തോടും വേഷത്തോടുംകൂടി സുരൂപനായ ഒരു യുവാവും പിന്നാലെ തദപേക്ഷയാ വയോധികനും വേഷത്തിൽ വിശേഷവിധി ഇല്ലാത്തവനും ആയ ഒരാളും രണ്ടു പരിചാരകന്മാരാൽ അനുഗതന്മാരായി വരികയായിരുന്നു. ആ യുവാവ് ചെറുതെങ്കിലും ബലിഷ്ഠവും ക്ഷേപിഷ്ഠവും ആയ ഒരു വെളുത്ത അറബിക്കുതിരയിലും, ആ ജ്യായാനായ ആൾ ഒരു വലിയ കറുത്ത കുതിരയിലും, ഭൃത്യന്മാർ രോമശങ്ങളും ദൃഢഗാത്രങ്ങളുമായ പൎവ്വതിയാശ്വങ്ങളിലും കയറിയിരുന്നു. ആ യുവാവ് സ്വൎണ്ണപ്പൊത്താൻ വഹിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു നീലപട്ടനിൎമ്മിതമായ ജാക്കെററും, വിസ്തീൎണ്ണങ്ങളായ പണ്ടളങ്ങളും, ചുവന്ന ചരിപ്പുകളും, ഒരു വജ്രരത്നത്താൽ ഉറപ്പിച്ചു യോജിപ്പിക്കപ്പെട്ട ദീൎഘയായ ഒരു തൂലികയോടുകൂടിയ ഘനമില്ലാത്ത ഒരു തൊപ്പിയും വച്ചിരുന്നു. ഹ്രസ്വമായ ഒരു ഖഡ്ഗം പാൎശ്വത്തിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കയും അലങ്കാരചിത്രിതമായ ഒരു കഠാരി രത്നഖചിതമായ തൻെറ സാരസനത്തിൽ തിരുകിയിരിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു. അയാൾ വലതുകയ്യിൽ ദീൎഘമായ ഒരു കുന്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അയാൾ പ്രാംശുവും സിംഹസംഹനനനും വെയിൽ തട്ടീട്ടില്ലായ്കയാൽ അവദാതമായ വൎണ്ണത്തോടുകൂടിയവനും ആയിരുന്നു. അയാളുടെ നേത്രങ്ങളും കേശങ്ങളും കൃഷ്ണവൎണ്ണങ്ങളായിരുന്നു. ഒരു കപിശവൎണ്ണമായ മേൽമീശ അയാൾ ആൎയ്യവംശ്യനാണെന്നുള്ളതിനു അവ്യഭിചരിതമായ ചിഹ്നമായിരുന്നു. അയാളുടെകൂടെ ഉണ്ടായിരുന്ന പുരുഷൻ വിശാലവക്ഷസ്സും ബലിഷ്ഠനും ഇരുണ്ടനിറം

ഉള്ളവനും ആയിരുന്നു. അയാളും ആൎയ്യവംശ്യനായിരുന്നു എന്നുള്ളത് അയാളുടെ സൌന്ദൎയ്യമുള്ള മുഖഭാവത്താൽ സ്പഷ്ടീഭവിച്ചു. ഒരു വെളുത്ത ഉഷ്ണീഷത്താൽ ലബ്ധപരഭാഗമായി നിബിഡമായി ചുരുണ്ടിരിക്കുന്ന ശ്മശ്രുപൂരം അയാളുടെ മുഖത്തെ മിക്കവാറും ആച്ഛാദനംചെയ്തു. അയാൾ വിലയേറിയ ഒരു കറുത്ത ശിലകൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും ആപ്രപദീനവും ആയ നിലയങ്കിയിട്ട് അരയിൽ ഒരു സൌവൎണ്ണസാരസനംകൊണ്ട് അതിനെബന്ധിച്ചിരുന്നു. അയാളും ഒരു കഠാരിയും കുന്തവും ധരിച്ചിരുന്നതുകൂടാതെ ഒരു വൎത്തുളമായ ചെറിയ പരിശയും തോളിൽ കെട്ടിത്തൂക്കിയിരുന്നു. ഇവരുടെ അനുചരന്മാർ തങ്ങളുടെ മേചകങ്ങളായ അംഗങ്ങളെ ഒരു സാധാരണ ഉടുപ്പുകൊണ്ടു മൂടിയിരുന്നതുകൂടാതെ കുതിരയുടെ ഗതിയാൽ അന്യോന്യം മുട്ടി ശിഞ്ജാനങ്ങളായി പ്രകാശമാനങ്ങളായ താമ്രവലയങ്ങളേയും ധരിച്ചിരുന്നു. അവരുടെ ആയുധങ്ങൾ ചെറിയ കുന്തങ്ങളും പരിശകളും മാത്രമേ ആയിരുന്നുള്ളൂ.

ഈ വഴിയാത്രക്കാർ ആരായിരുന്നു എന്നും, അവർ എവിടെനിന്നു വരികയായിരുന്നു എന്നും, അവരുടെ യാത്രയുടെ ഉദ്ദേശ്യം എന്തായിരുന്നു എന്നും, അവരുടെ സംഭാഷണത്താൽ എളുപ്പത്തിൽ നിൎദ്ധാൎയ്യമായിരുന്നു. സിദ്ധരാമൻ എന്നു നാമധേയത്തോടുകൂടിയ ആ യുവാവായ പ്രഭു കാശ്മീരദേശത്തെ പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ പുത്രനായിരുന്നു. അയാളുടെ പിതാവ് ആഗ്രായിൽ അക്ബർചക്രവൎത്തിയുടെ സേനയോടുചേൎന്ന രജപുത്ത് അശ്വസൈന്യത്തിൽ ഒരു ഭാഗത്തിന്റെ നേതാവായി തന്റെ പുത്രനെ ആക്കുന്നതിന്നു രാജസ്ഥാനത്തേക്കു സാരമേറിയ എഴുത്തുകളുംകൊടുത്ത് സിദ്ധരാമനെ അയച്ചിരിക്കയായിരുന്നു. അയാളുടെ കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ആൾ അയാളുടെ അദ്ധ്യാപകനും, പഠിത്തവും യുദ്ധസാമൎത്ഥ്യവും ഉള്ള ഒരു ഉത്തമബ്രാഹ്മണനും, തന്റെ ശിഷ്യനെ വേദശാസ്ത്രാദികളിലും ആയുധാഭ്യാസാദിയുദ്ധക്രമങ്ങളിലും ഒരുപോലെ അഭ്യസിപ്പിക്കുന്നതിന്നു ശക്തനും, പ്രസിദ്ധനായ മനുസ്മൃതിവ്യാഖ്യാതാവും ആയ കുല്ലൂകഭട്ടർ ആയിരുന്നു.

ആഗ്രായിൽ എത്തുന്നതിന്നു മുമ്പിൽ അവൎക്കു ഒരു പൎവതങ്ങളിൽ വസിക്കുന്ന ഒരു ഋഷിയെ കണ്ടിട്ടു അനന്തരം പ്രയാഗയിലെ കോട്ടയിൽ അക്ബർചക്രവൎത്തിയുടെ ആളായി ആധ്യക്ഷ്യം ഭരിച്ചിരു

ന്ന സിദ്ധരാമന്റെ പിതൃവ്യനെ കാണാനായി അലഹബാദ്ദിലേക്കു പോകേണ്ടിയിരുന്നു. അവിടത്തന്നെ സിദ്ധരാമനു വിവാഹാൎത്ഥം പ്ര തിശ്രുതയും, അവർ വന്നുചേൎന്ന് തന്റെ ഭാവിയായ ഭൎത്താവിനെ കാണുന്നതിനുള്ള ദിവസങ്ങളെ ഗണനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവ ളും, സിദ്ധരാമന്റെ പിതൃവ്യന്റെ പുത്രിയും ആയ ഇരാവതിയും ഉ ണ്ടായിരുന്നു.

തന്റെ അധ്യാപകന്റെ പാൎശ്വഭാഗത്തിലൂടെ കുറെനേരം മൌ നമായി അശ്വത്തെ നയിച്ചതിന്റെശേഷം സിദ്ധരാമൻ പറഞ്ഞു: "മാന്യരായ കുല്ലുകഭട്ടരേ! മാൎഗ്ഗപരിജ്ഞന്മാരുള്ള നിങ്ങൾ നാം ഗുരു പാദരുടെ വാസസ്ഥലത്തിനു സന്നിഹിതന്മാരായിരിക്കുന്നു എന്നു പ റയുന്നു; എന്നാൽ ഒരു വന്യാശ്രമത്തിന്റെ സാന്നിധ്യസൂചകമായി ഒന്നുംതന്നെ ഞാൻ കാണുന്നില്ലല്ലോ. ആ പരിശുദ്ധപുരുഷൻ പരേ തനായിപ്പോയിരിക്കുമോ?

കുല്ലുകഭട്ടർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അല്പംകൂടി ക്ഷമിക്കണം. ഈ തിരിവ് അങ്ങോട്ടു കടന്നുകൂടുമ്പോൾ ആ താഴ്വരയിൽ ഗുരുപാദർ തന്റെ ആശ്രമത്തെ ഉണ്ടാക്കി അധിവസിക്കുന്ന ചെറിയ വനം ദൃ ശ്യമായി ഭവിക്കും. എന്നാൽ ആ മഹാത്മാവായ ഋഷിയെക്കുറിച്ച് നിങ്ങൾ കുറച്ചുകൂടി സമ്പഹുമാനമായി സംസാരിക്കേണ്ടതാണെന്നു എനിക്കുതോന്നുന്നു. ഏതെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിനെ കാണുമ്പോൾ നി ങ്ങൾ അതിനു പഠിക്കും".

സിദ്ധരാമൻ "ഞാൻ യാതൊരു ദോഷവും അവിനയവും കരു തി പറഞ്ഞതല്ല" എന്ന് പ്രത്യുത്തരം പറഞ്ഞ ഉടനെ "അതെന്താ ണ്?" എന്ന് സംഭ്രമത്തോടുകൂടി തന്റെ കുന്തത്തെ അവാതത്തിങ്ക ലും മന്ദമായി സ്പന്ദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന പൎവ്വതപാൎശ്വത്തിലുള്ള ദീൎഘങ്ങ ളായ കുശസ്തംബങ്ങളുടെ അഭിമുഖമായി ചൂണ്ടികാണിച്ചുകൊണ്ട് ചോദിച്ചു.

കുല്ലുകഭട്ടൎക്ക് നിരോധിക്കാൻ കഴിയുന്നതിനു മുമ്പിൽ സിദ്ധരാ മൻ ക്ഷമകേടോടുകൂടി തന്റെ അശ്വത്തെ ആ ശരവണത്തിനു അ ഭിമുഖമായി തിരിച്ച് പുല്ലിളകുന്നതു കണ്ട സ്ഥലത്തേക്കു ത്വരയോ ടെ പുറപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞു. കുല്ലുകഭട്ടരോ പരിചാരകന്മാരോ ബദ്ധപ്പെ ട്ട് അനുഗമിക്കുന്നതിനുമുമ്പിൽ സിദ്ധരാമൻ കടിഞ്ഞാൺ വലിച്ച്

അഗ്രഭാഗത്തേക്കു സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ട് സ്തബ്ധനായി നില്ക്കുന്നതിനെ അവർ കണ്ടു.

ആ ശരവണത്തിൽ ഉണ്ടായ ചലനം, വിരമിക്കയും, ഒരു പുല്ലുപോലും അനങ്ങാതിരിക്കയും, ഒരു ശബ്ദവും കേൾക്കാതിരിക്കയും ചെയ്തു. അനന്തരം പുനശ്ച വളരെ അകലെയായി പുല്ല് ഇളകി ചായുന്നതും, ഒരു മഹത്തായി പ്രകാശമാനമായ വ്യാഘ്രം ചാടിപ്പോകുന്നതും പ്രത്യക്ഷിഭവിച്ചു.

സിദ്ധരാമൻ പാദനോദനയാൽ തന്റെ അശ്വത്തെ പ്രേരിപ്പിക്കയും, ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ ഭൂമിയിൽ ദണ്ഡവൽ പതിക്കയും ചെയ്തു, ചെടികളാൽ നിബിഡമായി മൂടിക്കിടന്ന ഒരു കുഴി അശ്വത്തേയും അശ്വാരൂഢനേയും താഴെ വീഴിച്ചു; എന്നാൽ രണ്ടുപേരും ക്ഷണത്തിൽ എഴുന്നേററുനിന്നു.

തന്റെ വാഹനത്തിൽനിന്നു ചാടി ഇറങ്ങി ബദ്ധപ്പെട്ട് തന്റെ സ്വാമിയുടെ അടുക്കലേക്കു ചെന്ന അനുചരനോടു സിദ്ധരാമൻ പറഞ്ഞു: "വത്സ! ഒന്നുമില്ല, ഞാൻ നന്നായ് മൃദുവായിട്ടാണ് വീണത്. എന്റെ കുതിരയ്ക്കും ഹാനി ഒന്നും സംഭവിച്ചിട്ടില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു."

പരീക്ഷിച്ചതിൽ ആ ശ്രേഷ്ഠമായ അശ്വവും സാഹസികനായ തന്റെ നേതാവിനെപ്പോലെ തന്നെ അക്ഷതമായിരുന്നു എന്നു കാണപ്പെട്ടു; എന്നാൽ ആ ശാർദ്ദൂലത്തിന്റെ ചിഹ്നം യാതൊന്നും പിന്നീട് ദൃശ്യമായിരുന്നില്ല.

പുനശ്ച വാഹനത്തിൽ കയറി വിച്ഛിന്നതയായ യാത്രയെ തുടരുകയല്ലാതെ കരണീയാന്തരം ഒന്നും ഇല്ലായിരുന്നു.

സിദ്ധരാമൻ തന്റെ ഗുരുവിന്റെ പാർശ്വത്തിൽ കൂടെ തന്റെ മൂഢപ്രവൃത്തിയെക്കുറിച്ച് നന്നായി ലജ്ജിതനും തൂഷ്ണീകനുമായിട്ട് കുറെ ദൂരം പോയപ്പോൾ കുല്ലുകഭട്ടർ മൌനമുദ്രയെ ഭഞ്ജിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "പ്രിയബാല! അത് ഒരു ശിശുക്രീഡയത്രേ ആയിരുന്നുള്ളു."

സലജ്ജസ്വരമായി സിദ്ധരാമൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതേ, ഞാൻ അപ്രകാരം മറിഞ്ഞത് വീണരുണ്ടത് പരിഹാസ്യമായിരുന്നിരിക്കണം."

കല്ലുകഭട്ടർ പൂർവോക്തശേഷമായി പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ നിന്നക്ക് അത് കൂടാതിരിക്കാൻ പാടില്ലായിരുന്നു."

"മാഞ്ഞുകിടക്കുന്ന കുഴികളെ ഒരുത്തക്കും കാണാൻ പാടില്ലല്ലോ."

"ഞാൻ അതിനെക്കുറിച്ചല്ല പറഞ്ഞത്."

"പിന്നെ എന്തിനെക്കുറിച്ചാണ്?"

"ഞാൻ സംശയിക്കുന്നതുപോലെ തന്നെയാണ് വാസ്തവം എങ്കിൽ അത് ഉടനെ നിങ്ങൾക്കറിയാം."

കല്ലുകഭട്ടരുടെ മുഖത്തിൽ സ്ഫുരിച്ച മന്ദഹാസം സിദ്ധരാമന്റെ ജിജ്ഞാസയെ ദ്വിഗുണീകരിച്ചു; എന്നാൽ അവർ ആ മാർഗ്ഗത്തിന്റെ ഒരു തിരിവിൽ പുരോഭാഗത്ത് തപ്തസുവർണ്ണവർണ്ണങ്ങളായ സപ്തസപ്തികിരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രകാശമാനമായ ആ താഴ്വരയുടെ മറെറാരു ഭാഗത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ നിഷ്പ്രയാസം അയാളുടെ പ്രശ്നങ്ങൾ വിസ്മൃതങ്ങളായി.

അധോഭാഗത്തിൽ സമീപത്തുകൂടി രജതതന്ത്രിപോലെ പ്രവഹിക്കുന്ന ഒരു കല്യയോടു കൂടിയ നിബിഡമായ ഒരു വൃക്ഷസംഘത്തിന്റെ നേരെ തന്റെ കുന്തമുന്ത ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ട് കല്ലുകഭട്ടർ പറഞ്ഞു: "അതാ! നോക്കൂ; അവിടെയാണ് ഗുരുപാദർ വസിക്കുന്നത്." അനന്തരം അവർ മൌനികളായിട്ട് ഒരു തൂക്കായുള്ള ഇറക്കത്തിൽ കൂടി ആ സുമപ്രദേശത്തേക്കു ഏതാനും അകൃത്രിമവും ഏതാനും കൃത്രിമവും ആയ ഒരു മാർഗ്ഗത്തെ അനുസരിച്ച് ഇറങ്ങി.

നിരന്ധ്രമായ തരുച്ഛായയിൽ പുല്ലുകൊണ്ടു മേയപ്പെട്ടതും, വള്ളികൾ പടർന്നു കയറീട്ടുള്ള ചെറിയ മുളകളെക്കൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും, ഒരു തപോനിഷ്ഠനായ ഋഷിയുടെ ആശ്രമത്തേക്കാൾ ഒരു വിനോദസ്ഥലത്തോടു അധികസാമ്യമുള്ളതും ആയ ഒരു താഴ്ന്ന ഭവനം ഉണ്ടായിരുന്നു. പശ്ചാൽഭാഗത്തിൽ നീലയായ വനരാജിയും, പൂർവ്വഭാഗത്തിൽ ഭിന്നഭിന്നങ്ങളായ അസംഖ്യവർണ്ണങ്ങളെ പ്രതിഫലിപ്പിക്കുന്നതും കൈരവന്ദിവരനികരഭാസുരതീരവും മസാരമസൃണശോഭവും ആയ ഒരു തടാകവും ഉണ്ടായിരുന്നു. സ്ഫടികാവദാതയായ ആ പൂർവോക്തകല്യ തെറെറത്തു പ്രവേശിച്ച് മാറു ഭാഗത്തു കൂടി പ്രവഹിച്ചുപോയി മുഖത്തിൽ അസ്പൃഷ്ടമുഷ്ടങ്ങളായ താമരകളിൽ ചായിച്ചു

രതരമായ നഭോഭാഗത്തെ അതിലംഘിച്ച് മാനുഷചരണത്താൽ അക്ഷുണ്ണശിഖരങ്ങളായ അത്യുന്നത ശിലോച്ചയങ്ങൾ ശോഭിച്ചു.

ക്ഷണനേരത്തേക്ക് നമ്മുടെ അധ്വന്യന്മാർ അത്ര പ്രൌഢമായും അത്ര സ്പൃഹണീയമായും ഉള്ള ഒരു കാഴ്ചയാൽ ആശ്ചര്യപരതന്ത്രന്മാരായിട്ട് നിശ്ചലന്മാരായി നിന്നു. എന്നാൽ ഉടൻ തന്നെ യാത്രയുടെ ഉദ്ദേശ്യമായ സ്ഥലത്തെത്തി എന്നോർത്ത് അവർ വാഹനങ്ങളിൽ നിന്നും അവരോഹണം ചെയ്ത് അവയെ പരിചാരകന്മാരെ ഏല്പിച്ചു; കഞ്ചുകന്മാർ ആഗമനത്തിന്റെ വിവരത്തിനു അറിവു കൊടുക്കാനായി ആ ഭവനത്തിലേക്കു മുൻപെ നടന്നു. എന്നാൽ ആ ശ്രമം ആവശ്യകമല്ലായിരുന്നു; എന്തെന്നാൽ അദ്ദേഹം ദ്വാരഭൂമിയിൽ എത്തുന്നതിനു മുൻപിൽ ആ ഋഷി അവിടെ വന്ന് കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു ഭൃത്യനോട് തന്റെ അതിഥികളുടെ അശ്വങ്ങളെ നോക്കിക്കൊള്ളുന്നതിനു സംജ്ഞാപനം ചെയ്തു.

സിദ്ധരാമനു ഈ ഏകാന്തവാസിയായ ഋഷിയുടെ ദർശനത്താൽ ഉണ്ടായ മനോവികാരങ്ങൾ അസാധാരണങ്ങളായിരുന്നു. സ്വദേശത്തിൽ തന്നെ പർവതങ്ങളിലും വനങ്ങളിലും അയാൾ വിതരാഗന്മാരും സഞ്ചാരശീലന്മാരും, ചിലർ ജീർണ്ണവസ്ത്രങ്ങളെ ധരിച്ച് ദീർഘങ്ങളായ വേണുദണ്ഡങ്ങളെയും കയ്യിൽ എടുത്ത് രുദ്രാക്ഷമാലകളോടു കൂടിയും, ചിലർ വല്കലങ്ങളെ ഉടുത്തും മറ്റു ചിലർ ദിഗംബരന്മാരായിട്ടും സർവാംഗം ഭസ്മലേപനം ചെയ്തും, എല്ലാവരും സ്ഥിരമായ ഒരു മതവിശ്വാസത്തിനു പരതന്ത്രന്മാരായും ആയി അനേകപ്രകാരത്തിലുള്ള ഭിക്ഷുക്കളെ കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഉത്തമകളായ പരിഷ്കാരരീതികളെ കണ്ടു പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള ആ യുവാവിനു ആ മാതിരി മനുഷ്യരെക്കുറിച്ച് എത്രയും അവജ്ഞ തോന്നിയിരുന്നു എന്നുള്ളത് ആശ്ചര്യമല്ല; അതിനാൽ ബദരീനാഥത്തിലെ ഋഷിയെക്കുറിച്ച് എപ്പോഴും ഭക്തിബഹുമാനപൂർവം പ്രസംഗിക്കാറുള്ള തന്റെ അധ്യാപകനിൽ അയാൾക്ക് എത്രയും ഗൌരവബുദ്ധി ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും അവരെ എതിരേല്ക്കുന്നതിനായി അപ്പോൾ ദ്വാരഭൂമിയിൽ സന്നദ്ധനായിനിന്ന ആളിനെ ഉദ്ദേശിച്ച് അധികമായി വിശേഷം ഒന്നും അയാൾ വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഗൌരവത്തോടും സ്നേഹ

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

ഭാവത്തോടും കൂടി അപ്പോൾ അവരെ അഭിമുഖീകരിച്ച് മുൻപോട്ടു വന്ന ആ പ്രാംശുകായനും ശ്രേഷ്ഠരൂപനും ആയ പുരുഷനെ പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചപ്പോൾ അയാൾക്ക് തോന്നിയ ബഹുമാനം ഔത്സുക്യം ബലവത്തരമായിരുന്നു.

ആ വാനപ്രസ്ഥൻ ഒരു ജാജ്വല്യമാനമായ ശ്വേതവസ്ത്രത്താൽ ആവൃതശരീരനും, അന്യഥാ ഖല്വാടിയായ മൂർദ്ധാവിൽ ഏതാനും പലിതധവളിതങ്ങളായ ചികുരങ്ങളോടും വക്ഷസ്സുപര്യന്തം ലംബമാനവും കാശതുല്യസച്ഛായവും നിബിഡവും ആയ ശ്മശ്രുവോടും കൂടിയവനും, വർഷീയാനും ആയ ഒരു പുരുഷനായിരുന്നു; എന്നാൽ വയോധികതയാൽ അദ്ദേഹത്തിനു ഒട്ടും തന്നെ ക്ഷീണതയും അപാടവവും സംഭവിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. പ്രണയമസൃണമെങ്കിലും ഔദ്ധത്യമുള്ളതായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഭാവത്തിൽ താൻ ആജ്ഞകളെ അനുസരിച്ചു നടക്കുന്നതിനെക്കാൾ അന്യന്മാരെക്കൊണ്ട് തന്റെ ആജ്ഞകളെ നടത്തിക്കുന്നതിനു ശീലിച്ചവനായിരുന്നു എന്നുള്ളത് സ്പഷ്ടമായി കാണപ്പെട്ടു.

അദ്ദേഹം പ്രത്യവനതന്മാരായ തന്റെ അതിഥികളെ രണ്ടുപേരെയും ഹസ്തംകൊണ്ട് ഗ്രഹിച്ച് അവരോടു പറഞ്ഞു: "സ്നേഹിതന്മാരേ! എന്റെ ഈ ഏകാന്തവസതിയിലേക്കു നിങ്ങൾക്കു സ്വാഗതം. പുനശ്ച"—എന്ന് അർദ്ധോക്തിയിൽ അല്പം സംശയിച്ചുംവച്ച് സ്ഥിരമായ സ്വരത്തോടു കൂടി മേൽ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെയും എന്റെയും ദേശത്തേയും ജനങ്ങളെയും കുറിച്ച് കേൾക്കുന്നത് ഒരു വലുതായ സന്തോഷം തന്നെ."

കുല്ലൂകരോ സിദ്ധനോ ഉത്തരം പറയാൻ കഴിഞ്ഞതിനു മുൻപിൽ സമീപത്തുനിന്നും ഉത്ഭവിച്ച ഒരു മന്ദ്രമായ മന്ദഗർജിതത്താൽ അവരുടെ ശ്രോത്രങ്ങൾ ആകർഷിക്കപ്പെടുകയും, ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ ആ ഭവനത്തിന്റെ പാശ്ചാത്ഭാഗത്തിൽ നിന്ന് ഒരു പ്രൌഢമായ വ്യാഘ്രം തന്റെ ലമ്പമുള്ള വാലിനെ തിരശ്ചീനമായി ചലിപ്പിച്ചുംകൊണ്ട് അലക്ഷ്യമായും സാവധാനമായും ആ മൂന്നു പേരുടേയും അടുക്കലേക്കായി വരികയും ചെയ്തു. സിദ്ധൻ ഝടിതി ഒരടി പിൻമാറി തന്റെ അരയിലുള്ള കഠാരിയിൽ കൈവച്ചു.

ഗുരുപാദർ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: "ആ ക്രീഡാപദാർത്ഥം

അതിൻെറ പാട്ടിനിരുന്നുകൊള്ളട്ടെ, ഹരനെ ഹിംസിക്കരുത്”. അനന്തരം ആ വ്യാഘ്രത്തെ നോക്കി അദ്ദേഹം “ഹരാ!” എന്ന് ആജ്ഞാരൂപമായ സ്വരത്തിൽ വിളിച്ച ഉടൻ തന്നെ ആ ബലിഷ്ഠമായ സത്വം അതിൻെറ സ്വാമിയുടെ പാദസന്നിഹിതമായി വന്നു ശയിച്ചു.

ആ വ്യാഘ്രത്തെ ചൂണ്ടി കാണിച്ച് കുല്ലുകർ സിദ്ധനോടു പറഞ്ഞു: “ഞാൻ പറഞ്ഞില്ലയോ? നിങ്ങൾ പ്രവർത്തിച്ചത് ഒരു മൌഢ്യമായിരുന്നു എന്നുള്ളത് ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായോ?”

ഗുരുപാദരുടെ ഗൃഹ്യകമായ ശാർദ്ദൂലത്തെ ആണ് താൻ അനുധാവനം ചെയ്തതെന്നറിഞ്ഞ് സിദ്ധരാമൻ അദ്ദേഹത്തെ നോക്കി അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്ത് പറഞ്ഞു: “ക്ഷമിക്കണേ മാന്യപ്രഭോ! ക്ഷമിക്കണേ! സത്യമായി ഞാൻ അറിഞ്ഞില്ല.”

സിദ്ധരാമനു മേൽ പറയുവാൻ ഇട കൊടുക്കാതെ ഗുരുപാദർ പറഞ്ഞു: “എനിക്കു മനസ്സിലായി, നീ ഹരനെ മൃഗയ ചെയ്തു. മുൻപിലും ചിലർ ഇങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്; എന്നാൽ അത് എൻെറ ചതുഷ്പാത്തായ സുഹൃത്തിനു എന്നപോലെ തന്നെ അവർക്ക് എല്ലാപ്പോഴും അത്ര ക്ഷേമമായി പരിണമിച്ചിട്ടില്ല. ഇവൻ ഒരുത്തരേയും ഒരിക്കലും വൃഥാ ഉപദ്രവിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും കാരണം ഉണ്ടായാൽ ഇവൻ കോപിക്കും. ഒരു കൊച്ചുകുട്ടിയായിരുന്നപ്പോൾ മുതൽ ഇവൻ എൻെറ ഒരുമിച്ചുണ്ടായിരുന്നിട്ടുള്ള വിവരം കുല്ലുകർക്കറിയാം; ഇപ്പോൾ ഞങ്ങൾ പരസ്പരം നല്ലതിൻവണ്ണം പരിചിതന്മാരാകുന്നു. അങ്ങനെ അല്ലയോ, ഹരാ?” എന്ന് ആ വ്യാഘ്രത്തിൻെറ നേരെ കുനിഞ്ഞ് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചപ്പോൾ അത് പാതി എഴുന്നേററ് തൻെറ വിസ്തീർണ്ണമായ മസ്തകത്തെ സ്വസ്വാമിയുടെ ഹസ്തത്തിൽ ഘർഷണം ചെയ്തു. അദ്ദേഹം പിന്നയും പറഞ്ഞു: “എൻെറ സ്നേഹിതന്മാർ അവൻെറയും സ്നേഹിതന്മാരാണ്. ഇപ്പോൾ നോക്കണം!” സിദ്ധൻ സമീപിച്ചു ചെന്ന് അതിൻെറ സ്കന്ധത്തിൽ സാവധാനമായി കൈവച്ചപ്പോൾ അത് ഗുരുപാദരുടെയും സിദ്ധൻെറയും നേരെ മാറി മാറി നോക്കീട്ട് സിദ്ധൻെറ കാല്ക്കൽ കിടന്ന് അയാളുടെ കയ്യിനു നേരേ തലകാണിച്ചുകൊടുത്തു. അപ്പോൾ ആ യുവാവ് പിൻവാങ്ങാതെ ആ മൃഗശ്രേഷ്ഠൻെറ മൂർദ്ധാവിനെ തലോടി; അവൻ ജൃംഭണംചെയ്ത്

ഗംഭീരമായ മുഖകന്ദരത്തിന്റെ അരികിൽ ശോഭിക്കുന്ന ദന്തസ്ഫടികശകലങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിച്ചപ്പോഴും അയാൾ ഞടുങ്ങിയില്ല.

ഹരൻ തന്റെ അടുക്കലേക്ക് തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ ഗുരുപാദർ പറഞ്ഞു: "അത്യുചിതം; നിന്നെക്കാൾ പ്രായംചെന്നവർ പലരും ഇതിലധികം പരിഭ്രമിച്ച് ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഇനി നമുക്ക് കാൎയ്യാന്തരങ്ങളെ കുറിച്ചു വിചാരിക്കാം. ദവീയസിയായ പദവിയെ അതിലംഘിച്ച് വനമദ്ധ്യേക്കൂടി വന്നിരിക്കുന്ന അധ്വന്യന്മാൎക്ക് വിശ്രമത്തിന്റെ ആവശ്യകത ഉണ്ടായിരിക്കുന്നത് സഹജമാണല്ലോ. ഉള്ളിലേക്കു കടക്കാം," എന്നു പറഞ്ഞ് ഗുരുപാദർ തന്റെ അതിഥിദ്വയത്താൽ അനുഗതനായിട്ട് ഏറ്റവും സൌഷ്ഠവത്തോടും ക്രമത്തോടുംകൂടി വയ്ക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ആവശ്യകസാധനങ്ങളോടുകൂടിയ ഗൃഹാഭ്യന്തരത്തെ പ്രവേശിച്ചു.

ആ അതിഥികൾ തറയിൽ വിരിക്കപ്പെട്ട മസൃണങ്ങളായ തൃണകടങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിനോടുകൂടി സുഖാസികയെ ഗ്രഹിച്ചതിന്റെശേഷം അവരുടെ അശനങ്ങളെ നോക്കുന്നതിനു ആജ്ഞാപിക്കപ്പെട്ട പരിചാരകൻ ഭോജ്യങ്ങളുടെ ഏതാനും പാത്രങ്ങളെ ഉള്ളിൽകൊണ്ടുവന്നു. സഹജമായ ഗൌരവത്തോടുകൂടിയ ഗുരുപാദരുടെ സരളമായ സംഭാഷണരീതിയാൽ അദ്ദേഹം ലൌകികവ്യവഹാരങ്ങളിൽ നല്ലവണ്ണം പരിചിതനാണെന്നുള്ളത് സ്പഷ്ടീഭവിക്കയും, സിദ്ധരാമനു അദ്ദേഹത്തിനെക്കുറിച്ചു വിസ്രംഭം ജനിക്കയും ചെയ്തു. അയാൾ തന്റെ പിതാവിനേയും തന്നാൽ പരിണിനീഷിതയായ തരുണിയേയും കാശ്മീരത്തിൽ തന്റെ കാലക്ഷേപത്തേയും കുറിച്ച് ഗുരുപാദർ ചോദിച്ച പ്രശ്നങ്ങൾക്ക് വിനയത്തോടുകൂടി നിൎവിശങ്കമായി ഉത്തരംപറഞ്ഞു. ആ ഋഷി പൂൎവകാലങ്ങളിൽ കാശ്മീരരാജ്യത്തിൽ നടന്നിട്ടുള്ള സകല സംഗതികളേയും അറിഞ്ഞിരുന്നു എന്നു മാത്രമല്ല, രാജഗൃഹത്തിന്റെ ഏറ്റവും ഗുപ്തങ്ങളായ ഭാഗങ്ങളിൽ പ്രവേശം ഉണ്ടായിരുന്നവർ മാത്രമല്ലാതെ മറ്റൊരുത്തരും ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലാത്ത രഹസ്യവൃത്താന്തങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിനാൽ ജ്ഞാതങ്ങളായിരുന്നു എന്നുള്ള വാസ്തവം സിദ്ധരാമനു വിസ്മയത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. ആദ്യകാലങ്ങളിൽ ഗുരുപാദർ നിസ്സംശയമായി കാശ്മീരരാജാക്കന്മാരിൽ ഒരാളിന്റെ വിശ്വസ്തനായ ആലോചനക്കാരനായിരുന്നിരിക്കണം. എ

ന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പൂർവ്വസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ച് അവിവേകമായി
യാതൊരു ചോദ്യങ്ങളും സിദ്ധന്മാർ തുനിഞ്ഞില്ല. ഗുരുപാദരു
ടെ സല്ലാപം സന്തോഷപൂർവമായിരുന്നു എന്നും, അദ്ദേഹം തന്റെ
തദാനീന്തനസ്ഥിതികൊണ്ട് അത്യന്തതൃപ്തനായി കാണപ്പെട്ടു എ
ന്നും സിദ്ധന്മാർ അവധാരണം ചെയ്തു. എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ ഉ
ത്തരദേശത്തിലെ രാജ്യകാര്യഗതികളെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കുന്ന സമ
യം ആ ഋഷിയുടെ ഉറപ്പുള്ള മനസ്സിനെക്കൂടിയും താല്ക്കാലികമായ ഒരു
പ്രകൃതിഭേദത്തെ ഗോപനം ചെയ്യുന്നതിനു ശക്തിയില്ലാത്തതുപോ
ലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ മുഖഭാവത്തിൽ ക്ഷണികമായി ഒ
രു മ്ലാനച്ഛായ പ്രത്യക്ഷീഭവിച്ചിരുന്നു.

ദിനം യാതപ്രായമാകയും, രാത്രി സന്നിഹിതയായി വരിക
യും, വംശസ്തംബകദംബങ്ങളുടെ മദ്ധ്യേക്കൂടി ദൃശ്യമാനമായ കാന
നപ്രദേശം ചന്ദ്രികാനങ്ങളാൽ മന്ദമന്ദം ധവളായമാനമായി തുട
ങ്ങുകയും ചെയ്തു.

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

ഗുരുപാദർ ഉത്ഥാനം ചെയ്ത് പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠനായ സിദ്ധ!
എന്റെ മിത്രമായ ഈ അദ്ധ്യാപകനോടുകൂടി ഞാൻ തത്സഹവാസാ
നന്ദത്തിൽനിന്നു ഇപ്പോൾ നിവർത്തിക്കുന്നതിനെ ക്ഷമിക്കണം. ത
ല്ക്കാലം ഗുപ്തമായിരിക്കേണ്ടതും നിനക്കു അത്ര ശ്രദ്ധയില്ലാത്തതായി
രിക്കാവുന്നതും ആയ പലതും എനിക്കു അദ്ദേഹത്തിനോടു പറയാനു
ണ്ട്. സ്നാനത്തിനു ഇച്ഛയുണ്ടെങ്കിൽ അതാ ആ സരസ്സുണ്ട്. ഉദ്യാന
വാപീസ്ഥാനത്തിൽ നിസ്സംശയമായി നീ പരിചിതനായിരിക്കുമല്ലോ."

വയോധികന്മാർ രണ്ടുപേരും ഒരുമിച്ച് വെളിയിലിറങ്ങി. അ
വർ പരസ്പരം ഗൃഹീതഹസ്തന്മാരായി അത്യന്താവധാനത്തോടെ
സംഭാഷണപൂർവം ഗതാഗതം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നതിനെ സിദ്ധൻ വ
ളരെ നേരംകണ്ടു. അവർ തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ വിശ്രമത്തിനുള്ള കാ
ലമായതിനാൽ പഥികന്മാർ തങ്ങൾക്കു സജ്ജീകൃതങ്ങളായിരുന്ന ശ
യനങ്ങളിൽ ശ്രാന്തങ്ങളായ അവയവങ്ങളെ ശയിപ്പിച്ച് സുഖസു
പ്തിയെ പ്രാപിച്ചു.

പിറ്റേദിവസം പ്രഭാതത്തിങ്കൽ നമ്മുടെ പഥികന്മാർ സ്നാന
ഭോജനാനന്തരം യാത്രയെ തുടരുന്നതിനു സന്നദ്ധരായി അവരുടെ
അശ്വങ്ങളെ പല്യയനങ്ങൾ ബന്ധിച്ച് (ജീനിക്കോപ്പിട്ട്) സജ്ജീ

കരിക്കുന്നതിന്നിടയിൽ ഗുരുപാദർ സിദ്ധനെ തനിച്ചു വിളിച്ചു് ഇപ്ര
കാരം പറഞ്ഞു: "യുവകുമാരൻ തങ്ങളെ വന്നു സന്ദർശിക്കുന്ന സമയം
ഋഷികൾ ഏതെങ്കിലും ഗുണദോഷം പറഞ്ഞു കൊടുക്കാതെ അവ
രെ അയക്കാറില്ല. ഞാൻ അപ്രകാരം ചെയ്യുമെന്നു നീ വിചാരിക്കു
ന്നുണ്ടായിരിക്കും, എന്നാൽ അതു വൃഥാതന്നെ. നിന്റെ ബുദ്ധിമാ
നും വിദ്വാനും ആയ ഗുരു കല്പകത്തൂർ നിന്നെ പഠിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതിൽ
ഞാൻ ഒന്നും ചേർക്കേണ്ടതില്ല. നീ എത്തിപ്പോകുന്ന ലോകവും ജീവി
തവുംതന്നെ ശേഷമൊക്കെയും നിന്നെ പഠിപ്പിക്കണം. എങ്കിലും
ഞാൻ ഒരു വാക്കു പറയുന്നതിന്നു മുമ്പിൽ ഒരപേക്ഷയും ചെയ്തുകൊ
ള്ളുന്നു. സുഖാനുഭവങ്ങൾക്കു ആസ്പദവും സമ്പൽസമൃദ്ധവും ആ
യ ആഗ്രായിലെ രാജസ്ഥാനത്തു പ്രവേശിക്കുമ്പോൾ ന്യായങ്ങളാ
യുള്ള സകല വിനോദങ്ങളിലും ഭാഗിയായി ചേരുന്നതിനു നീ ശങ്കി
ക്കേണ്ട. അതിനാൽ വാസ്തവത്തെ അവാസ്തവത്തിൽനിന്നു വ്യാവ
ർത്തിച്ചു് അറിയുന്നതിനു നീ പഠിക്കു. നിന്റെ അധ്യാപകൻ ഉപ
ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതിനെ സദാ ഓർമ്മിച്ചു് അന്തഃകരണത്തെ ശുദ്ധമാക്കി
വയ്ക്കുകയും നിന്റെ കൃത്യങ്ങളിൽ യാതൊന്നും അന്യന്മാർക്കോ നിനക്കു
തന്നെയോ ലജ്ജാകാരണമായി തീരാതിരിക്കാൻ നന്നായി ശ്രദ്ധിക്ക
യും ചെയ്യണം. എന്നാൽ ഈ ഉപദേശങ്ങളെ അനുവർത്തിക്കാൻ
എത്രയും ശ്രമിച്ചിട്ടും നിന്റെ അന്തഃകരണത്തിനുള്ള സ്വാ
സ്ഥ്യം ഭഗ്നമാകയും, ഏകാന്തത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനു ഒരു സ്നേ
ഹിതന്റെ അപേക്ഷ ഉണ്ടാകയും ചെയ്താൽ നിന്റെ പിതാവിന്റെ
യും നിന്റെ അധ്യാപകന്റെയും ഒരു പുരാണമിത്രത്തെ അപ്പോൾ
ഓർമ്മിച്ചു് ബദരീനാഥത്തിലെ ഋഷിയുടെ അടുക്കൽ വന്നേക്കണം.
അപ്രകാരം എനിക്കു വാഗ്ദാനം ചെയ്യാമോ?

സിദ്ധൻ പ്രശ്രയപൂർവം അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തു് പറഞ്ഞു:
"ഞാൻ അപ്രകാരം വാഗ്ദാനം ചെയ്യുന്നു" അയാൾ ഇത്രമാത്രമേ
പറഞ്ഞുള്ളു. എന്നാൽ അത് ഏറ്റവും ഭക്തിവിശ്വാസത്തോടുകൂടി
യാണ് പറഞ്ഞത്. പൂർവാധികമായ സൗഹാർദ്ദത്തോടുകൂടി ഗുരുപാ
ദർ അയാളുടെ രണ്ടു കരങ്ങളെയും പിടിച്ചു് അവ്യാജവാത്സല്യപൂർവം
ആമർദ്ദനം ചെയ്തു് മൈത്രിയെ ദൃഢീകരിച്ചു.

അശ്വങ്ങൾ ഉടനെ സജ്ജങ്ങളാക്കി കൊണ്ടുവരപ്പെടുകയും യാത്രക്കാർ രണ്ടുപേരും ആ ഋഷിയുടെ അനുവാദത്തോടുകൂടി വാഹനങ്ങളെ ആരോഹണംചെയ്തു് ഭൃത്യന്മാരാൽ അനുഗതന്മാരായി വനത്തിൽനിന്നും പർവ്വതമാർഗ്ഗേണ പുറപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

തന്റെ പാർശ്വത്തിൽ ആ വ്യാഘ്രരാജനോടുകൂടി ഭവനദ്വാരത്തിങ്കൽ നില്ക്കുന്ന ഗുരുപാദരുടെ സ്വരൂപം ഉന്നതവൃക്ഷകാണ്ഡങ്ങളുടെ മദ്ധ്യേകൂടി അപ്പോഴും ദൃശ്യമായിരുന്നേടത്തേക്ക് പലപ്പോഴും തിരിഞ്ഞുനോക്കിയതിന്റെശേഷം സിദ്ധൻ വിചാരമഗ്നനായി മൌനം അവലംബിച്ച് തന്റെ സഹയാത്രക്കാരന്റെ സമീപത്തുകൂടി കുതിരയെ നടത്തിക്കൊണ്ടുപോയി.

ഒരു ദിവാസ്വപ്നത്തിൽനിന്നു ഉണരുന്ന വിധത്തിൽ അയാൾ ഝടിതിയായി തന്റെ കുതിരയെ പൃഷ്ഠപാദങ്ങൾ മടങ്ങിവീണുപോകുമോ എന്നു തോന്നത്തക്കവണ്ണം ബലത്തോടുകൂടി വലിച്ചുനിറുത്തികൊണ്ട് വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: "കല്പകരേ! ഞാൻ ഗുരുപാദരെപ്പോലെ ഉള്ള ഒരു പുരുഷനെ ഈ ജന്മത്തിൽ കണ്ടിട്ടില്ല." എന്നാൽ ഉടൻ തന്നെ ഈ വിളിച്ചുപറഞ്ഞത് തന്റെ അധ്യാപകനും മാന്യമിത്രവും ആയ ആളിനു അത്ര രസിച്ചില്ലായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ച് അയാൾ കുറഞ്ഞൊന്നു വിലക്ഷനായി ഭവിച്ചു. എന്നാൽ ഈ ശങ്ക അസ്ഥാനത്തിലായിരുന്നു. കല്പകരുടെ മുഖഭാവം തന്റെ പുരാണസുഹൃത്തിനെക്കുറിച്ച് തന്റെ ശിഷ്യൻ പ്രകാശിപ്പിച്ച ആശ്ചര്യരസത്തിൽ അവ്യാജമായ സന്തോഷത്തെ അഭിവ്യഞ്ജിച്ചു; അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് അപ്രകാരം വിചാരിക്കുന്നതിൽ വാസ്തവമായി ഞാൻ വളരെ സന്തോഷിക്കുന്നു. ഈ ബഹുമാനം നിങ്ങൾക്കു ശ്ലാഘാവഹമത്രെ." സിദ്ധൻ ക്ഷണനേരം തൂഷ്ണീകനായിരുന്നിട്ട് പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ആരാണ് ഈ ഗുരുപാദർ?" കല്പകരുടെ ഉത്തരം നിങ്ങൾ സ്വയമേവ പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചല്ലോ—ഹിമാലയത്തിലെ ഒരു ഋഷിയത്രെ" എന്നായിരുന്നു സിദ്ധൻ അക്ഷമയോടെ പ്രതിവദിച്ചു: "ഉവ്വേ. അത് ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നു. എന്നാൽ ഇവിടെ വന്ന് വ്യാഘ്രങ്ങളെ എണക്കുന്നതിനു മുൻ

പിൽ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്ഥിതി എന്തായിരുന്നു?" കല്ലുകർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അദ്ദേഹം മനുഷ്യരെ എണ്ണാൻ ഉദ്യമിച്ചു, എന്നാൽ ആ ഉദ്യമം എപ്പോഴും സഫലമായില്ല. ആകട്ടെ, അദ്ദേഹം ആരായിരുന്നു എന്ന് നിങ്ങൾ തന്നെ അദ്ദേഹത്തിനോടു എന്തുകൊണ്ടു ചോദിച്ചില്ല?" സിദ്ധൻ കഥിച്ചു: "അത് ഉചിതമായിരുന്നിരിക്കുമോ? നിങ്ങൾ അതിനെ സമ്മതിക്കുമായിരുന്നോ?" കല്ലുകർ പറഞ്ഞു: "ഒരിക്കലും ഇല്ല. ഔചിത്യം വിട്ട് ജിജ്ഞാസയാൽ പ്രേരിതനായി ആതിഥ്യമര്യാദകളെ നിങ്ങൾ അതിവർത്തിക്കാതിരുന്നത് വളരെ നന്നായി. നിങ്ങളുടെ ജിജ്ഞാസ ന്യായ്യ തന്നെ എങ്കിലും നിങ്ങൾ അതിനെ ബുദ്ധിമൽകൃത്യം അറിഞ്ഞ് നിയമനം ചെയ്യുന്നതിനാൽ അതിന്റെ പൂർത്തിവരുത്തേണ്ടതിനു നിങ്ങൾ അർഹനായിരിക്കുന്നു. ഗുരുപാദരുടെ പൂർവസ്ഥിതിയേയും പേരിനേയും നിങ്ങളെ ഗ്രഹിപ്പിക്കുന്നതിനു അദ്ദേഹം എനിക്ക് അനുവാദം തന്നിട്ടുണ്ട്. അതിനാൽ കേട്ടുകൊണ്ടാലും! അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽ ഒരു രാജാവായിരുന്നു." സിദ്ധൻ കുറച്ച് അസമാധാനത്തോടെ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഒരു ബാലനായിരുന്നപ്പോൾ നിങ്ങൾ കൂടക്കൂടെ എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതുപോലെ സോമദേവന്റെ കഥാസരിത്സാഗരത്തിൽനിന്നും ഒരു കഥ പറയാൻ ഭാവിക്കയാണോ?"

കല്ലുകർ സാവധാനമായി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ പറയുന്ന കഥയെ നിങ്ങൾ ശ്രദ്ധിച്ചു കേൾക്കയോ കേൾക്കാതിരിക്കയോ മനസ്സുപോലെ ആകാം. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ഒരിക്കൽ ഒരു രാജാവായിരുന്നു. ബുദ്ധിമാന്മാരായ ആലോചനക്കാരുടെ സാഹായ്യത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം തന്റെ രാജ്യത്തെ എത്രയും വിവേകപൂർവമായി ഭരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിനു സന്താനം ഇല്ലായിരുന്നു. വളരെ സമർത്ഥനും യുവാവും ആയ ഒരു കനിഷ്ഠസോദരൻ മാത്രം ഉണ്ടായിരുന്നവനിൽ അദ്ദേഹത്തിനു വളരെ വാത്സല്യം ആയിരുന്നു. മരണത്താലോ രാജ്യഭാരഗൌരവത്തെ വഹിക്കുന്നതിനുള്ള അശക്തിയാലോ തന്നാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെടുന്ന സ്ഥാനത്തിനു അർഹനായി അദ്ദേഹം അവനെ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ അവൻ ഉൽകൃഷ്ടമായും ചില സദ്ഗുണങ്ങൾ ഉണ്ടെങ്കിലും കാലത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നതിനുള്ള ക്ഷമ

യില്ലാത്തവനും ആയിരുന്നു. അവൻ താൽകാലികരാജ്യഭാരത്തിന്നു പ്രതികൂലന്മാരായ ചിലരുടെ പ്രേരണകൾക്കു അധീനനായി ഭവിച്ചു. ആദ്യം അവൻ ഗൂഢമായി കൃത്രിമങ്ങൾ ചെയ്കയും ഒടുക്കം തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനും ന്യായ്യമായി രാജ്യാധിപതിയും ആയ ആളിന്റെ നേൎക്ക് യുദ്ധത്തിന്നു ആരംഭിക്കയും ചെയ്തു. എന്നാൽ അവനും അവന്റെ അനുഗാമികളും പരാജിതന്മാരാകയും ബന്ധനസ്ഥന്മാരാക്കി നഗരത്തിലേക്കു കൊണ്ടുവരപ്പെടുകയും ചെയ്തു. എങ്കിലും ഇതുകൊണ്ട് രാജദ്രോഹോദ്യോഗം അവസാനിച്ചില്ല. കലഹങ്ങൾ പിന്നെയും തുടൎന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. അവയെ ശമിപ്പിക്കുന്നതിന്നുള്ള മാൎഗ്ഗം ഔന്നത്യാകാംക്ഷിയും ദ്രോഹോദ്യുക്തനും ആയ അനുജനെ, തനിക്കു എത്രതന്നെ വാത്സല്യം ഉണ്ടെങ്കിലും, നിഗ്രഹിച്ച് തദനുചരന്മാരേയും അപ്രകാരം ചെയ്കയല്ലാതെ മറ്റൊന്നും ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ കൃത്യംകൊണ്ട് തന്റെ സിംഹാസനം തന്റെ സഹോദരന്റേയും അന്യന്മാരുടേയും ജീവനാശത്താൽ സ്വായത്തമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടതായി വരും. തന്നിമിത്തം അനേകവിരോധങ്ങളും ഛിദ്രങ്ങളും ഉൽഭവിച്ചേയ്ക്കാം. അതൊക്കെയും രാജ്യത്തിന്റെ ക്ഷയത്തിൽ പൎയ്യവസാനിക്കാതിരിക്കാൻ പാടില്ല. എങ്കിലും അപരിഹാൎയ്യമായി വേണ്ടിവന്ന ഈ മാൎഗ്ഗത്തെ തന്നെ ഒടുക്കം രാജാവ് സ്വീകരിക്കും എന്നുള്ളതിനെക്കുറിച്ച് യാതൊരുത്തരും സംശയിച്ചില്ല. അപ്രതീക്ഷിതമായി അപ്പോൾ രാജാവിനെ രാജഗൃഹത്തിൽ കാണ്മാനില്ലെന്നും, നിശ്ചയമില്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിനെ ആരോ ദ്രോഹമായി വധിച്ചിരിക്കയാണെന്നും ഒരു ജനവാദം വ്യാപിച്ചു. അതിൽ പിന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഥ യാതൊന്നും കേട്ടിട്ടില്ല അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുജൻ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കപ്പെട്ട് ക്രമോപസ്ഥിതമായ സിംഹാസനത്തെ യഥാവകാശം ആരോഹണം ചെയ്ത് അന്നുമുതൽ തന്റെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ ആലോചനക്കാരെ തന്നെ വിശ്വാസ്യന്മാരാക്കി വച്ചുംകൊണ്ട് രാജ്യം ഭരിച്ചുവരുന്നു. ജ്യേഷ്ഠന്റേപോലെ തന്നെ ഉള്ള വിവേകത്തോടുകൂടിയല്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യഭാരം ഭംഗിയായും തന്റെ രാജ്യത്തിൽ സമാധാനത്തിന്നു ഹേതുഭൂതമായും ഇരിക്കുന്നു.”

ഇത്രയും പറഞ്ഞിട്ട് കല്ലുകർ ക്ഷണനേരം മൌനത്തെ അവലംബിച്ച് തന്റെ സഹചരനും ശിഷ്യനും ആയ ആളിന്റെ മുഖഭാവത്തെ നോക്കി. എന്നാൽ അതിൽ പരിഭ്രമമോ അസാധാരണശ്രദ്ധയോ പ്രകാശിച്ചില്ല.

സിദ്ധരാമൻ—"നിങ്ങൾ എന്നോടു പറയുന്നത് കേവലം ഇപ്പോഴത്തെ രാജാവിന്റെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനും മുൻപിലത്തെ രാജാവും ആയ നന്ദിഗുപ്തന്റെയും കഥയാണ്. ഇത് എനിക്കും ശേഷം കാശ്മീരദേശത്തിലുള്ള എല്ലാവർക്കും അറിയാവുന്നതാണ്."

കല്ലുകർ—"ഉള്ളതുതന്നെ. ഞാൻ നിങ്ങളെ ഓർമ്മപ്പെടുത്തുന്ന കഥ നല്ലവണ്ണം അറിയപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. എന്നാൽ എല്ലാവരും അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതും ചിലർ മാത്രം അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതും ആയ ഒരു സംഗതി ഉണ്ട്. അതെന്തെന്നാൽ നന്ദിഗുപ്തരാജാവ് ദ്രോഹത്താൽ വധിക്കപ്പെടുകയോ മരിക്കയോ നിഷ്കാസനം ചെയ്യപ്പെടുകയോ ചെയ്തിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം സ്വമേധയായി തന്റെ അനുജന്റെയോ അത്യന്തം വിശ്വസ്തന്മാരായ ഏതാനും സ്നേഹിതന്മാർ ഒഴിച്ച് മററാരുടേയുമോ അറിവോടു കൂടാതെ ഒരു വിജനമായ ദൂരസ്ഥലത്തു ചെന്നു താമസിച്ചുംകൊണ്ട് താൻ വധിക്കപ്പെട്ടു എന്നുള്ള ഒരു കിംവദന്തിയെ പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തു തന്റെ അനുജനെ ലജ്ജാവഹമായ വധത്തിൽനിന്നും തന്റെ രാജ്യത്തെ സംഭാവ്യമായ നാശത്തിൽനിന്നും രക്ഷിക്കയാണ് ചെയ്തിട്ടുള്ളത്."

സിദ്ധരാമൻ ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "അപ്പോൾ നന്ദിഗുപ്തൻ ഇപ്പോഴും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹമാണ്"— കല്ലുകർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഊഹിച്ചതുപോലെ തന്നെ നാം ഇപ്പോൾ കണ്ട ഋഷി അദ്ദേഹം തന്നെയാണ്. എന്നാൽ ഈ സംഗതിയെ നിങ്ങൾ എത്രയും രഹസ്യമായി വിചാരിക്കണം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യത്തിന്റെയും സജാതീയപ്രജകളുടെയും ക്ഷേമം നിങ്ങളുടെ സത്യസന്ധതയെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അത്യന്തവിശ്വസ്തനായ അമാത്യനും ഇഷ്ടനും ആയുള്ള ആളിന്റെ പുത്രൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രഹസ്യത്തെ അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടതും അതിനെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനു നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നതും ആകുന്നു."

സിദ്ധൻ അല്പം അതൃപ്തനായിട്ട് ചോദിച്ചു: "നാം അവിടെ ഇരുന്നപ്പോൾ തന്നെ നിങ്ങൾ ഇതിനെ എന്തുകൊണ്ട് എന്നോടു പറഞ്ഞില്ല? ആ രാജാവിൻെറ ഉൽകൎഷകാലത്തിൽ അദ്ദേഹം എൻെറ പിതാവിനും നമ്മുടെ സജാതിയന്മാൎക്കെല്ലാവൎക്കും ചെയ്തിട്ടുള്ള ഉപകാരങ്ങൾക്കെല്ലാം വേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിനോടുള്ള കൃതജ്ഞതയെ ഞാൻ പ്രകാശിപ്പിക്കുമായിരുന്നല്ലോ; എന്നാൽ അദ്ദേഹം തന്നെ തൻെറ വാസ്തവത്തെ കുറിച്ചു വാചംയമനായിരുന്ന സ്ഥിതിക്ക് നിങ്ങൾക്ക് അതിനെ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതിനു അവകാശം ഇല്ലായിരുന്നു എന്നത് ശരിതന്നെ. എന്നാൽ എനിക്കു ഇനിയും ഒരു അവസരം ഉണ്ട്; എന്തെന്നാൽ ഗുരുപാദർ, (അദ്ദേഹം അങ്ങനെ വിളിക്കപ്പെടാമെങ്കിൽ,) എനിക്കു എതെങ്കിലും ദുൎഘടാവസ്ഥയിൽ ഗുണദോഷോപദേശം ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ അദ്ദേഹത്തിനെ ചെന്നു കണ്ടുകൊള്ളാമെന്നു എന്നെക്കൊണ്ട് പ്രതിശ്രുവം ചെയ്യിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്."

കല്ലുകർ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ അപ്രകാരം പ്രതിശ്രുവം ചെയ്തത് നന്നായി. നിങ്ങളുടെ വാക്കിനെ മിഥ്യയാക്കരുത്. ഗുരുപാദർ നമ്മെ എല്ലാവരേയുംകാൾ അധികം സൽഗുണവാനും ബുദ്ധിമാനും ആകുന്നു."

എന്നാൽ സിദ്ധൻ ഇതുകേട്ടോ എന്നു സംശയമാണ്. അയാൾ പിന്നയും വിചാരമഗ്നനായിരുന്നു. ആ ഋഷിയുമായുമുള്ള സന്ദൎശനവും അദ്ദേഹത്തിൻെറ രഹസ്യത്തെ ഗ്രഹിച്ചതും അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഗാഢമായി പതിഞ്ഞിരുന്നു. അപരിമിതമായ പ്രഭാവത്തോടും പൂൎണ്ണസുഖാനുഭവത്തോടും കൂടി ഇരിക്കുമ്പോൾ തൻെറ സോദരനേയും ദേശത്തേയും കുറിച്ചുള്ള പ്രേമമാത്രത്താൽ സകലവും ഉപേക്ഷിച്ച്, തൻെറ പ്രവൃത്തി നന്നായി എന്നുള്ള ബോധത്താൽ കൃതാൎത്ഥതയോടുകൂടി വാനപ്രസ്ഥാവസ്ഥയിലെ സാധാരണ കാലക്ഷേപംകൊണ്ട് തൃപ്തനും സന്തുഷ്ടചിത്തനും ആയി, ഒരു വിശ്വസ്തഭൃത്യനും ഒരു ഹിംസ്രമൃഗവും ഒഴികെ സഹവാസത്തിനു മററാരും ഇല്ലാതെ ദിനചൎയ്യ കഴിക്കുന്ന ഒരു രാജൎഷിയെ തൻെറ യാത്രയുടെ ആരംഭത്തിൽ കണ്ട സംഗതി സിദ്ധരാമൻെറ മനസ്സിൽനിന്ന് ലഘുവായി നിങ്ങുന്നതല്ല. ഇപ്പോൾ അയാൾ ഒരു വിസ്തീൎണ്ണമായ മഹാരാജ്യ

ത്തിൻെറ ഭാഗ്യവാനും ദിഗന്തവിശ്രാന്തകീൎത്തിയും ആയ അധിപ തിയുടെ രാജധാനിയിലേക്കുള്ള മാൎഗ്ഗത്തിൽ ആയിരുന്നു. ആ ചക്ര വൎത്തി പൌരുഷത്തെക്കാൾ അധികം വിവേകംകൊണ്ടു തന്നെ ത ൻെറ പ്രജകളെ ഭരിച്ച്, അസംഖ്യദ്രവ്യത്തേയും സ്വായത്തമാക്കി അതിദൂരത്തുള്ള രാജ്യങ്ങളിലെ പ്രബലന്മാരായ രാജാക്കന്മാരുടെ സ ഖ്യവും സമ്പാദിച്ച് പ്രപഞ്ചത്തിൽ അറിയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള സകല മത ങ്ങളുടെയും രക്ഷിതാവായിരുന്നു.

തൻെറ ശ്രൈഷ്ഠ്യത്തേയും ഗൌരവത്തേയും കുറിച്ച് കുറഞ്ഞൊ ന്നു ഔദ്ധത്യം കരുതാറുണ്ടായിരുന്ന ഗുണവാനായ സിദ്ധനു തത്തുല്യ ശന്മാരായ രണ്ടു മഹാന്മാരെ അപേക്ഷിച്ച് താൻ എത്ര അല്പനായി രുന്നു എന്നുള്ള ബോധം ഝടിതിയായി ജനിച്ചു. ആ രണ്ടു പേ രിൽ വച്ച് മഹത്വം ആൎക്കായിരുന്നു അധികം എന്നു പരിച്ഛേദി ക്കുന്നത് അത്ര സുകരമായിരുന്നില്ല. അതിനാൽ അയാൾ അ ക്ബർ ചക്രവൎത്തിയെ സ്വയം കാണുന്നതുവരെ ഒന്നും തീരുമാനി ക്കാതിരിക്കുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചു.

ഈ നിശ്ചയത്തോടുകൂടി അയാൾ യാത്രയുടെ അടുത്ത താവ ളവും, തൻെറ പ്രിയതമയും സുന്ദരിയും ആയ ഇരാവതി തൻെറ ആ ഗമനത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന നഗരവും ആയ അലഹബാ ദ്ദിൻെറ സമീപത്തിൽ എത്തി. കുറെ നേരത്തേക്കു ആലോചനയോ ടും ഏകാഗ്രതയോടും കൂടിയിരുന്ന അയാളുടെ മുഖഭാവം അപ്പോൾ ഒന്നു തെളിഞ്ഞു. പുരോഭാഗത്തിൽ ഒരു ദീൎഘയായ സമഭൂമിയെ ക ണ്ടപ്പോൾ അയാൾ തൻെറ അശ്വത്തെ പ്രേരണം ചെയ്തു ഉത്സാ ഹത്തോടുകൂടി, "എന്നാൽ വരിക. ഇപ്പോൾ ഒരു പ്ലുതഗതിയാക ട്ടെ", എന്നു വിളിച്ചു പറഞ്ഞ് തൻെറ കുന്തത്തെ തലയ്ക്കു മീതെ വീ ശുകയും തൻെറ മനസ്സിനെ വശീകരിച്ചിരിക്കുന്നവളുടെ പേരിനെ "ഇരാവതി!" എന്ന് ഉൽഘോഷിക്കുകയും ചെയ്തുംകൊണ്ട് കുതിരയെ മുൻപോട്ടു ഓടിക്കുന്നതിനെ കുല്ലുകർ കണ്ടു.

കുല്ലുകർ തൻെറ അശ്വത്തേയും പിന്നാലെ ഓടിച്ചുംകൊണ്ട് തന്നത്താൻ പതുക്കെ പറഞ്ഞു: "മുൻപോട്ടു പോകതന്നെ! അവസാ നത്തിൽ എത്തുന്നതുവരെയും മുൻപോട്ടു പോകതന്നെ! എൻെറ ലോ

കയാത്ര മിക്കതും കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അയാൾക്ക് അത് ആരംഭിക്കുന്നതേ ഉള്ളൂ. അത് എപ്പോഴും ഇതുപോലെ തന്നെ അയാൾക്കു സുഗമമായി ഭവിച്ചാൽ കൊള്ളായിരുന്നു. എന്നാൽ അയാൾക്കും മദ്ധ്യേ കുന്നുകളേയും വഴുക്കുന്ന ചരിവുകളേയും പക്ഷേ അഗാധഗഹ്വരങ്ങളെ കൂടിയും നേരിടേണ്ടിവരും.” പിന്നെ തലെദ്ദിവസത്തെ സംഗതിയെ വിചാരിച്ച് സ്വയം മന്ദഹാസം ചെയ്തുംകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: “എന്നാൽ ആവക പ്രതിബന്ധങ്ങൾ അയാൾക്കു ഉപദ്രവകാരികളായി തീരാതിരിക്കട്ടെ.”

—oo0oo—

രണ്ടാം അദ്ധ്യായം.

ഇരാവതി

രാജഗൃഹമായും കോട്ടയായും ഉപയോഗിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന അലഹബാദ്ദ് നഗരത്തിൽ ഒരു യുവതി വൃക്ഷങ്ങളാലും ചെടികളാലും സൎവ്വതഃ പരിവൃതമായ ഒരു മാളികമുകപ്പിൽ ഇരിക്കയായിരുന്നു. അവൾ ശിരസ്സിനെ ഒരു ഹസ്തത്താൽ താങ്ങിക്കൊണ്ട്, ഒരു മേഘാവരണം ഇല്ലാത്ത പ്രഭാതത്തിലെ സൂൎയ്യകിരണങ്ങളാൽ പ്രകാശമാനകളായ രണ്ടു നദികൾ സമ്മേളിച്ചിരിക്കുന്നവയുടെ ഉഭയപാൎശ്വങ്ങളിലും ദൃശ്യമാനമായ വിസ്തീൎണ്ണഭൂഭാഗത്തിലേക്ക് മനോരാജ്യത്തോടുകൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. വാമഭാഗത്തിലുള്ള ശൈലഭൂമികളും യമുനയുടെ സികതാമയങ്ങളായ തീരങ്ങളും, ദക്ഷിണഭാഗത്തിലുള്ള ഗംഗയുടെ തടപ്രദേശങ്ങളും, നീഡനിൎമ്മാണം ചെയ്തു് അധിവസിക്കുന്ന അസംഖ്യം ശുകങ്ങളോടും മററു ചിത്രവൎണ്ണങ്ങളായ പക്ഷികളോടും കൂടിയ ചൂതവനങ്ങളെക്കൊണ്ട് ആവൃതങ്ങളായിരുന്നു. നദികളുടെ മദ്ധ്യഭാഗങ്ങളിൽ അവിടവിടെ ചെറിയ ദ്വീപങ്ങളും പിൻഭാഗത്തിൽ ദേവാലയങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവതംസിതങ്ങളായ കുന്നുകളും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒരു ദിവാസ്വപ്നത്തിൽ മഗ്ന എന്നപോലെ ഇരുന്ന ആ യുവതിയുടെ വസ്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു മാത്രം ഊഹിക്കുന്നപക്ഷം അവൾ ഉൽകൃഷ്ടസ്ഥിതിയിൽ ഉള്ളവളെന്നു വിചാരിക്കുന്നതിനു ഇടയില്ലായിരുന്നു. അവൾ ചുകന്ന അരിവുപാളിവച്ചിട്ടുള്ള ഒരു വെളുത്ത ഉടുപ്പിനെ ധരിച്ച് മദ്ധ്യത്തിൽ ഒരു സുവൎണ്ണസാരസനത്തേയും ബന്ധിച്ചിരുന്നു. മേചകവും നിബിരീസവും ആയ കബരീഭരത്തെ പൃഷ്ഠഭാഗത്തിൽ കെട്ടി അതിൽ ഒരു പുഷ്പത്തേയും അലങ്കാരമായി ധരിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ആ തന്വംഗിയുടെ കോമളമായ ശരീരത്തിനും, വിശാലങ്ങളും ഖഞ്ജനമഞ്ജുളങ്ങളും ആയ നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയ ലാവണ്യപൂൎണ്ണമായ മുഖത്തിനും ബ്രഹ്മദേവനാലും കാമദേവനാലും കൊടുക്കപ്പെട്ടിരുന്ന അലങ്കാരത്തെക്കാൾ മറെറന്തലങ്കാരമാണ് ആവശ്യകമായിരുന്നത്? ഒരു അപകൃഷ്ടവംശജയായ കന്യക ഇത്രമാത്രം അകൃത്രിമഭംഗിയോടും സ്വാധീനതയോടും കൂടി

യുള്ള വേഷത്തെ ധരിച്ചിരിക്കയില്ലായിരുന്നു എന്നുള്ളത് നിശ്ചയം തന്നെ.

എന്നാൽ അവളുടെ സോൽകണ്ഠങ്ങളായ നേത്രങ്ങൾ പണ്ടത്തെപ്പോലെ ഉത്സാഹത്തോടു കൂടിയല്ലാ ചുററുമുള്ള രമണീയങ്ങളായ ദൃശ്യങ്ങളെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നത്. ഇന്നലെയും അതിനു മുൻപിൽ പല ദിവസങ്ങളിലും എന്നപോലെ ഇന്നും തന്റെ ചിരപ്രതീക്ഷിതനായ കാമുകൻ വരേണ്ടുന്ന മാർഗ്ഗത്തെ ലക്ഷീകരിച്ച് അവൾ ദൂരസ്ഥയായ പർവതപംക്തിയിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അവൾ ഇപ്രകാരം വളരെ നാൾ വൃഥാ പ്രതിക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എവിടെയാണ് അയാൾ താമസിച്ചിരിക്കുന്നത്? എന്തുനിമിത്തമായിരിക്കാം താമസിക്കുന്നത്.? ഏറിയകാലമായി സകലവിചാരങ്ങൾക്കും അയാളെ ഏകലക്ഷ്യമാക്കി ചെയ്തിരുന്ന അവളെ അയാൾ വിചാരിച്ചിരുന്നോ? അതോ കാദാചിൽകമായി മാത്രമേ അയാളുടെ വിചാരങ്ങൾ അവളെ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നുള്ളു?

അപ്പോൾ പൃഷ്ഠഭാഗത്തുനിന്നും വരാന്തയിലേക്കു ഇറങ്ങുന്ന മുറിയിൽ ഒരു ഘനമായ പാദശബ്ദം കേൾക്കപ്പെടുകയും, ദ്വാരപുരോഭാഗത്തിൽ തൂക്കിയിരുന്ന ജവനികയെ മാററിക്കൊണ്ട് ഒരു ഭൃത്യൻ മുൻപിലും പിന്നിൽ ഹ്രസ്വദൃഢകായനും മദ്ധ്യവയസ്കനും ആയ ഒരാളും അടുത്തുവരികയും ചെയ്തു. അയാൾ ആപ്രപദീനവും ദേഹത്തിൽ മുറുകി ചേർന്നിരിക്കുന്നതും ആയ ഒരു ഉടുപ്പിനെ ധരിച്ചിരുന്നു. അയാളുടെ അവസ്ഥാദ്യോതകമായി മദ്ധ്യത്തിൽ ബന്ധിച്ചിരുന്ന രത്നഖചിതമായ പിടിയോടുകൂടിയ ഒരു ചെറിയ ഖഡ്ഗം മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു.

തന്റെ സ്വാമിനിയെ അവളുടെ ദിവാസ്വപ്നത്തിൽനിന്നും പ്രശ്രയപൂർവം ഉണർത്തിക്കൊണ്ട് ആ ഭൃത്യൻ പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠയായ നായികേ, അവിടത്തെ പിതാവായ ഗവണ്ണർ സാല്ഫന്നൻ അവിടത്തെ കാണാനായി വരുന്നു."

ബാല്യാദാരഭ്യ ബഹുമാനപുരസ്സരമായി അഭിസംബോധനം ചെയ്യപ്പെട്ട് പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള ആ യുവതി "അവിടത്തേക്കു സ്വാഗതം" എന്നു പറഞ്ഞ് എഴുന്നേററ് പിതാവിന്റെ അടുക്കലേക്കു ചെന്നു. അയാൾ വിവർണ്ണയായ മുഖച്ഛായയിൽ ഒരു രസസ്ഫൂർത്തി

ക്ക ഏകകാരണങ്ങളും സൂക്ഷ്മഗ്രാഹികളും കൃഷ്ണവർണ്ണങ്ങളും ആയ നേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട് പുത്രിയെ നോക്കി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "ഇരാവതി, നിന്റെ പിതൃവ്യപുത്രനും ഭാവിയായ ഭർത്താവും ആയ സിദ്ധരാമൻ അയാളുടെ അദ്ധ്യാപകനായ കല്പകനോടുകൂടി കാശ്മീരത്തിൽനിന്നും ഇവിടെ എത്തുമെന്ന് കുറെദിവസം മുമ്പിൽ ഞാൻ നിന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നല്ലോ. അവർ ഇപ്പോൾ തന്നെ എത്തി. ഇവിടെ വന്നിട്ടുണ്ട്. അവരെ എതിരേല്ക്കുന്നതിനു നമുക്ക അങ്ങോട്ടു പോകാം."

ഈ വർത്തമാനം കേട്ടപ്പോൾ ഇരാവതി താൻ സ്വയം അഭ്യസിച്ചിരുന്ന മനോനിയന്ത്രണശീലത്തെ ക്ഷണനേരത്തേക്ക വിസ്മരിച്ച് വളരെ നാളായി താൻ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തന്റെ കാമുകനു സ്വാഗതം പറയുവാനായി പിതാവിനെ അതിലംഘിച്ച് ത്വരയോടുകൂടി പോകുമായിരുന്നു. എന്നാൽ സാല്ഹണൻ ഒരു ലഘുവായ ഹസ്തസംജ്ഞാപനംകൊണ്ട് അവളെ താമസിപ്പിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:

"ഒരു വാക്ക് പറയാനുണ്ട്. വിവാഹം കഴിയാത്ത യുവാക്കന്മാരും യുവതികളും തമ്മിൽ സൈ്വരസഹവാസം ചെയ്യുന്നത് ഇപ്പോൾ നമ്മെ ഭരിച്ചുവരുന്ന മഹമ്മദന്മാർക്ക് അത്യന്തം വിസമ്മതമായിട്ടുള്ളതാണെന്നും, ഹിന്ദുക്കളിൽ പലരും ഏതാദൃശങ്ങളായ അഭിപ്രായങ്ങളോടു യോജിച്ചു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു എന്നും ഞാൻ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ കാലോചിതങ്ങളായ സമ്പ്രദായങ്ങളെ അനുവർത്തിക്കുന്നതിനു എനിക്ക എത്രതന്നെ ആഗ്രഹം ഉണ്ടെങ്കിലും ഞാൻ നമ്മുടെ പൂർവാചാരങ്ങളെ അനുസരിച്ചു നടക്കുന്നവനാണെന്നു നിനക്ക് അറിയാമല്ലൊ. അതുകൊണ്ട് നിന്റെ പിതൃവ്യപുത്രനും വരനും ആയ ആളോട് സൈ്വരസല്ലാപത്തിനു നമ്മുടെ ദേശത്തിലെ പ്രാചീനാചാരാനുരോധേന ഞാൻ നിനക്ക അനുമതി തന്നിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നമ്മുടെ ഏറ്റവും വിശ്വസ്തന്മാരായ സ്നേഹിതന്മാർ മാത്രമേ ഇതിനെ അറിയാവു അല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ ഭരിച്ചുവരുന്ന ഈ ദേശത്തിൽ എന്റെ അധികാരത്തിനു നിന്റെ നല്ല പേരിനും ഹാനി ഉണ്ടായേക്കാം. എന്നാൽ വരിക". അനന്തരം അയാൾ മുൻപിൽ നടന്ന് നദിയിലേക്ക് അഭിമുഖമായുള്ള വരാന്തയിലേക്ക്

അവളെ കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി. അവിടെ അവരുടെ അതിഥികൾ രണ്ടുപേരും അവരെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു.

സാൽഹണൻ ഗൌരവത്തോടുകൂടി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ സ്നേഹിതന്മാരും പുത്രക്കളും ആയ നിങ്ങൾക്ക് സ്വാഗതം. നിങ്ങൾ എന്റെ പ്രാൎത്ഥനയെ സാധിപ്പിക്കയും, പലരും ചെയ്യാറുള്ളതുപോലെ നഗരത്തിൽതന്നെ താമസിക്കാതെ നേരെ എന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്ക് വരികയും ചെയ്തതിനു ഞാൻ നിങ്ങളോടു കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു". ഈ വാക്കുകൾ അയാളുടെ പരുഷമായ മുഖഭാവം പോലെ തന്നെ രസസ്ഫൂൎത്തി ഇല്ലാത്തവിധത്തിൽ പറയപ്പെട്ടവയായിരുന്നു എങ്കിലും ഹൃദയംഗമകളായി തോന്നപ്പെട്ടു.

ചിലർ ഇതിനെ നിൎദ്ധാരണം ചെയ്യുമായിരുന്നു. എന്നാൽ സിദ്ധൻ അങ്ങനെ ചെയ്തില്ല. തന്റെ ശ്രേഷ്ഠനായ പിതൃവ്യനെ യഥാചാരം അഭിവാദനം ചെയ്കയും, ഇരാവതിയുടെ ഭക്തിപുരസ്സരമായ വന്ദനത്തെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനു കുല്ലുകക്കു അവസരം കൊടുക്കയും ചെയ്യാതെ സിദ്ധൻ ഇരാവതിയുടെ മുൻപിൽ ജാനുദ്വയംകൊണ്ട് ഭൂതലത്തെ സ്പൎശിച്ച് പ്രസാരിതമായ അവളുടെ കരപങ്കജത്തിൽ ഗാഢാനുരാഗത്തോടുകൂടി ഒരു ചുംബനം ചെയ്തു.

ഉത്ഥാനം ചെയ്യുന്നതിനു സംജ്ഞാപനം ചെയ്തുകൊണ്ട് അവൾ "സ്നേഹിതാ, സ്വാഗതം" എന്നു പറഞ്ഞു. (ആ മൃദുവായ ശബ്ദം സിദ്ധന്റെ ശ്രവണങ്ങൾക്ക് എത്ര മധുരമായിരുന്നു!) "ആ കാണുന്ന പൎവ്വതപങ്ക്തികളിലേക്ക് നോക്കുകയും, നിങ്ങൾ എപ്പോൾ എങ്കിലും വരുമോ എന്നുകൂടി സംശയിക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ട് എത്ര കാലമായി ഞങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ വരവിനെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു."

ജാതാമൎഷൻ എന്നപോലെ സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: 'പ്രിയതമേ അലഹബാദിൽ എത്തുന്നതിനു ആവശ്യത്തിലധികം ഒരു ക്ഷണം പോലും ഞാൻ താമസിക്കുമായിരുന്നു എന്ന് നീ വിശ്വസിച്ചോ? ഇതിലധികം വേഗത്തിൽ നിന്റെ അടുക്കൽ എത്തുന്നതിനു എന്റെ കുതിരയ്ക്ക് ഗരുഡനേക്കാൾ ബലിഷ്ഠങ്ങളായ പക്ഷങ്ങൾ ഉണ്ടായിരിക്കയും, നദികളെയും പൎവ്വതങ്ങളേയും ലംഘിച്ച് പ്ലവനം ചെയ്യുന്നതിനു എനിക്കു കഴികയും ചെയ്തിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ നിസ്സംശയമായി

എൻെറ വാഹനത്തെ കഴിയുന്നെടത്തോളം തരിപ്പിക്കാതിരിക്കയില്ലായിരുന്നു."

ഒരു പ്രണയമസൃണമായ മന്ദഹസിതത്തോടുകൂടി ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതിനെ മനഃപൂർവ്വമായി വിശ്വസിക്കുന്നു. ഞാൻ നിങ്ങളേയോ നമ്മുടെ വിശ്വസ്തമിത്രമായ കുല്ലുകരേയോ ഉദ്ദേശിച്ച് യാതൊരാക്ഷേപവും കരുതി പറഞ്ഞതല്ല ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ സഹവാസകാലം പരിമിതമായിരിക്കുമെന്നു എൻെറ അച്ഛൻ പറഞ്ഞറിയുന്നതിനാൽ സവിശേഷമായും സന്തോഷിക്കേണ്ടതാണ്."

സാൽഹണൻ കുല്ലുകരുമായി അല്പസംഭാഷണാനന്തരം ആ കാമുകന്മാരുടെ പരസ്പരസല്ലാപത്തിനു വിഘ്നം ചെയ്ത് പറഞ്ഞു: "ശരിതന്നെ, നമ്മുടെ സ്നേഹിതന്മാർക്ക് നാളെ പ്രഭാതത്തിൽ നമ്മെ വിട്ടുപോകണം; ഞാൻ അന്യഥാ വിചാരിച്ചിരുന്നും ഇല്ല. എങ്കിലും ശ്രേഷ്ഠനായ സിദ്ധാ! നിൻെറ മധുവുമായുള്ള സമാഗമസമയത്തിലെ ഏതാനും ക്ഷണങ്ങളെ എനിക്ക് കുറയ്ക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. എനിക്ക് നിന്നോടു കുറച്ചു പറയാനുണ്ട്. അത് ഇപ്പോൾ തന്നെ വേണം. എന്തെന്നാൽ എൻെറ സമയം വിലയേറിയതാണ്. നമ്മുടെ മാധ്യന്ദിനഭോജനത്തിനു മുൻപായി എനിക്ക് അനേകകാൎയ്യങ്ങൾ ചെയ്യുവാനുണ്ട്. എന്നെ അനുഗമിക്കുന്നതിനു നിനക്കു സന്തോഷം തന്നെയല്ലേ?"

ഈ അപേക്ഷ പരിത്യാജ്യയല്ലായിരുന്നു. മനസ്സോടുകൂടിയല്ലാതേയും, ഇരാവതിയെ സസ്പൃഹമായി അസകൃൽ തിരിഞ്ഞ് കടാക്ഷിച്ചുംകൊണ്ടും സിദ്ധൻ തൻെറ സൌജന്യവാൻ എങ്കിലും ഗൌരവഭാവമുള്ളവനായ പിതൃവ്യനെ ആ പ്രാസാദത്തിൻെറ മറുവശത്തുള്ള ഉദ്യാനത്തിലേക്ക് അനുഗമിച്ചു. അവിടെ വൃക്ഷങ്ങളുടെ നിബിഡച്ഛായയിൽ ഭ്രാതൃപുത്രനെ സമീപത്തിരിക്കുന്നതിനു സംജ്ഞാപനം ചെയ്തുകൊണ്ട് സാൽഹണൻ ഒരു ശതകംബളത്തിൽ ഇരുന്ന് ഇപ്രകാരം പറയാൻ ആരംഭിച്ചു: "എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നീ മഹാനായ ചക്രവൎത്തിയുടെ നേരേ കീഴിൽ ജീവനം സമ്പാദിച്ച് ഭാഗ്യപരീക്ഷക്കു പോകയാണല്ലോ. വാസ്തവത്തിൽ നീ ഭാഗ്യവാൻ തന്നെ എന്ന് വിശ്വസിച്ചുകൊള്ളാം; എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ നിനക്കു അപ്രകാ

ടം ഒരു അനുകൂലസന്ദർഭത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തരുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗത്തെ അറിയുന്ന ഒരു പിതാവ് ഉള്ളതു കൂടാതെ തന്റെ സ്ഥാനത്താൽ നിനക്കു ആവശ്യം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ സഹായിക്കാൻ ശക്തനായ ഒരു പിതൃവ്യനും ഉണ്ടെന്ന് ഞാൻ അഹംകാരത്തോടു കൂടാതെ പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു.”

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: “അതിനു ഞാൻ വളരെ കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. ഒരു ജീവനം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ആദ്യമായ പന്ഥാവിൽ എന്നെ എളുപ്പത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നതിനു സഹായിച്ചത് എന്റെ പിതാവിനെക്കാൾ നിങ്ങൾ ആണെന്നുള്ളത് ഞാൻ ഒരിക്കലും മറക്കുന്നതല്ല. എനിക്കു പ്രസിദ്ധിയെ സമ്പാദിക്കുന്നതിനുള്ള അവസരങ്ങൾ ഉണ്ടാകാം; എന്നു മാത്രമല്ല, രമണീയമാണെങ്കിലും ദൂരസ്ഥിതമായ സ്വദേശത്തെക്കാൾ ഇവിടെ അധികം ഗുണം സംധിക്കാൻ കഴിയുന്നതാണ്. അത്ര തന്നെയുമല്ല, വളരെ പ്രസിദ്ധമായി കേട്ടിട്ടുള്ള രാജസ്ഥാനത്തിൽ അസാധാരണമായ ആഡംബരത്തോടു കൂടി വസിക്കുന്ന ചക്രവർത്തിയേയും കാണാമല്ലോ.”

സാൽഹണൻ പറഞ്ഞു: “ശരിതന്നെ. എന്നാൽ ഞാൻ ഒരു ഉപദേശം ചെയ്തുകൊള്ളുന്നു. അതിശയോക്തിയായുള്ള കേൾവികളെ കുറിച്ച് സൂക്ഷിക്കണം. ഉത്തരദേശത്തിൽ നമുക്ക് ഊഹിക്കാൻ അശക്യമായ വിധത്തിൽ ഉള്ള രാജധാനികളുടെയും രാജഗൃഹങ്ങളുടെയും മഹിമാതിശയത്തെ കുറിച്ചല്ല ഞാൻ പറയുന്നത്; ചക്രവർത്തിയെക്കുറിച്ചു തന്നെയാണ്. വളരെ അധികമായി പ്രതീക്ഷിക്കാതെ ഉപക്രമിക്കുന്നതാണ് നല്ലത്.”

ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടി സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: “എന്ത്! അക്ബർക്ക് അദ്ദേഹത്തിനുള്ള ഖ്യാതിക്കു തക്ക യോഗ്യത വാസ്തവത്തിൽ ഇല്ലെന്നോ പറയുന്നത്? എന്റെ പിതാവും അധ്യാപകനും എപ്പോഴും പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതുപോലെ അദ്ദേഹം ഒരു മഹാപുരുഷനും പ്രബലനായ രാജാവും ആകുന്നില്ലയോ?”

സാൽഹണൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “അങ്ങനെ ഞാൻ പറഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ അന്യന്മാക്ക് ആപൽക്കരങ്ങളായിത്തീരുമെന്നു ശങ്കിക്കാവുന്ന ദോഷങ്ങൾ നമ്മുടെ മഹാപുരുഷന്മാക്ക് ഉണ്ടായിരിക്കാൻ കഴിയുന്നതാണ്.” കേൾക്കുന്നതിനു ആരെങ്കിലും ഉണ്ടോ എന്ന്

ചുറ്റും നോക്കിക്കൊണ്ട് ആ റവന്നൂർ സ്വരം താഴ്ത്തി പിന്നെയും പറഞ്ഞു: “കേൾക്കണേന. സ്ഥിരമായ ധൈര്യംകൊണ്ടും ദീൎഘദൎശിത്വംകൊണ്ടും ഒരാൾ അക്ബരെപ്പോലെ അത്ര വലിയ പ്രഭാവത്തെ പ്രാപിക്കുമ്പോൾ അതിലും അധികമായ ഉൽക്കൎഷത്തിനുള്ള ഇച്ഛ എളുപ്പത്തിൽ ശമിക്കുന്നതല്ല. അനേകം രാജ്യങ്ങളെ സ്വാധികാരായത്തങ്ങളാക്കി ചെയ്തിരിക്കുന്ന ആ ചക്രവൎത്തിയ്ക്കു നിന്റെയും എന്റെയും ജന്മഭൂമി ഇപ്പോഴും സ്വതന്ത്രയായിരിക്കുന്നതിനെ സഹിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ല. എന്നു മാത്രമല്ല, അടുത്തകാലങ്ങളിൽ നമ്മുടെ രാജാവിനും അവിടത്തെ ശ്രേഷ്ഠർ സന്ദിഗ്ദ്ധപക്ഷക്കാരും തമ്മിൽ ഉണ്ടായിരുന്നതുപോലെ ഈയിടെ അവിടുത്തേക്കും അവിടത്തെ രണ്ടു പുത്രന്മാൎക്കും തമ്മിൽ ഭിന്നാഭിപ്രായങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നതിനെ മിക്കവരിൽനിന്നും ഗോപനം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും നീ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലയോ?”

സിംഹർ പറഞ്ഞു: “ഇല്ല ഞാൻ അത് അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. ഇപ്പോൾ അങ്ങു ഈ പറഞ്ഞതു പ്രഥമമായി എന്റെ ശ്രവണഗോചരീഭവിച്ചത്.”

സാൽഹണർ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: “ഒരവസരം കിട്ടുന്ന സമയം നീ അതിനെക്കുറിച്ച് അന്വേഷിക്കണം. ഇപ്പോൾ തന്നെ കുറച്ച് എനിക്കു പറയാൻ കഴിയും. എന്നാൽ ഒന്നിനെക്കുറിച്ച് കൂടുതലോട്ടു പറയേണ്ട. അത് നന്നല്ലാതെ വന്നേക്കാം എന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. രാജാവിനേയും അവിടത്തെ പുത്രന്മാരേയും തമ്മിൽ ഭിന്നിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്; ആരാണെന്നു നീ ഊഹിച്ചുകൊള്ളണം. പ്രത്യക്ഷമായി കലഹങ്ങൾ ഉത്ഭവിക്കയും രാജ്യത്തിൽ വിരുദ്ധകക്ഷികൾ ഉണ്ടാകയും ചെയ്യുമ്പോൾ വല്ലതും ഒരു കാരണം പറഞ്ഞ് ചക്രവൎത്തി നമ്മുടെ നേരെ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടുകയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചാരന്മാരാൽ പൎവ്വതങ്ങളിൽ കൂടി വഴി കാണിക്കപ്പെട്ട് ഒരു ബലവത്തായ സൈന്യം നമ്മുടെ ദേശത്തെ ആക്രമിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യത്തോടു ചേൎക്കയും ചെയ്യും. ഇതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ്ചൎയ്യകരങ്ങളായ ജയങ്ങളെ ഞാൻ വിസ്മയത്തോടു കൂടി സമ്മതിക്കാതിരിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യങ്ങളെ വ

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

ലിപ്പമുള്ളവയാക്കിത്തീർത്തിട്ടുള്ള ഉൽകർഷേച്ഛതന്നെ നമ്മുടെ ദേശത്തിൻെറ സ്വാതന്ത്ര്യനാശത്തിനു കാരണമായിത്തീരുന്നതാണ്."

ഒരു ക്ഷണനേരം വിചാരിച്ചതിൻെറ ശേഷം സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഇത് ഇങ്ങനെ ആണെങ്കിൽ നമ്മുടെ രാജ്യത്തിൻെറ നാശത്തിനു ഉദ്യോഗിക്കുന്ന ഒരാളുടെ കീഴിൽ നിങ്ങൾ എങ്ങനെ ജീവനം ഭരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു?"

സാൽഹണനും ആശ്ചര്യപ്പെട്ട് പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെ ഇരിക്കാൻ വഹിയാത്തത് എന്താണ്? നമ്മളിൽ ഒരാൾ ചക്രവർത്തിക്കു ഒരു ദ്രോഹവും ചെയ്യാതെ എന്നു മാത്രമല്ല ഗൌരവമുള്ള അനേകകാര്യങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിനെ സഹായിച്ചുകൊണ്ട്, അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആലോചനകളിലും പ്രവൃത്തികളിലും ദൃഷ്ടിവച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത് നന്നല്ലയോ? നീ കൂടി എൻെറ ഉപദേശത്തിലും രക്ഷയിലും ഇരുന്നുകൊണ്ട് നമ്മുടെ ചക്രവർത്തിയുമായി കുറെക്കൂടി അടുത്തിരിക്കുന്നത് നന്നാകുന്നു. എന്നോളം നീ സംശയവിഷയമായിരിക്കയില്ലെന്നുള്ളത് നിശ്ചയമാണ്. എങ്കിലും കാര്യത്തിൽ നിന്നെക്കൊണ്ട് വളരെ ഉപയോഗം ഉണ്ടാകും."

ക്ഷണനേരം വിചാരിച്ചിട്ട് സംശയത്തോടു കൂടി സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "എന്നാൽ അത് മാന്യമായിട്ടുള്ളതാണോ?"

മുഖഭാവത്തിൽ കോപം സ്ഫുരിച്ചില്ലെങ്കിലും ഗൌരവത്തോടുകൂടി സാൽഹണൻ പറഞ്ഞു: "അല്ലയോ യുവാവേ, എന്താണ് മാന്യമെന്നും എന്താണ് മാന്യമല്ലാത്തതെന്നും എന്നെപ്പോലെ വയസ്സും പരിചയവും ഉള്ള ഒരാൾക്കാണ് നല്ലവണ്ണം അറിയാവുന്നതെന്ന് നീ ഓർമ്മിക്കണം. ലൌകികവ്യവഹാരത്തിൽ ഇപ്പോൾ പ്രവേശിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന നീ ഇങ്ങനെ ഒരു സംഗതിയിൽ ഗുണദോഷം പറയുന്നതിനു ആരംഭിക്കരുത്."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "പിതൃവ്യാ, ക്ഷമിക്കണം. രാജ്യതന്ത്രസിദ്ധാന്തങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഞാൻ ഇപ്പോഴും അനഭിജ്ഞനാണെന്നു നിങ്ങൾക്ക് അറിയാമല്ലോ. അവയെ ഒന്നായി ഗ്രഹിക്കുന്നത് എനിക്ക് അശക്യമാണ്. അതു കൂടാതെ, ന്യായ്യമായ പന്ഥാവിൽ നടക്കണമെന്നും സന്ദിഗ്ദ്ധമായ വിധത്തിലുള്ള പ്രവൃത്തി ഒരുത്തരോടും അരുതെന്നും എൻെറ ഗുരുവായ കല്പകർ എൻെറ മനസ്സിൽ സദാ പ

റഞ്ഞുറപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. പിന്നെ”—സിദ്ധൻ മേൽപ്പറയാൻ ഭാവിച്ച തിനെ പ്രതിബന്ധിച്ച് സാൽഫണൻ പറഞ്ഞു: “എന്റെ ഉത്തമമിത്രമായ കല്ലുകർ ഒരു പ്രശസ്തതമനായ മനുഷ്യനാണ്. അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് എനിക്ക് വളരെ ബഹുമാനമുണ്ട്. എന്നാൽ അദ്ദേഹം വളരെ പഠിത്തമുള്ള ആൾ എന്നല്ലാതെ കാൎയ്യസ്ഥനല്ല. അദ്ദേഹം പ്രമാണങ്ങളെ അറിയുന്ന ആളാണെങ്കിലും വ്യവഹാരങ്ങളിൽ പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള ആളല്ല. നീ ആലോചിക്ക്, നിനക്കു പ്രിയമായുള്ള രാജ്യവും ജനങ്ങളും ഒരു രാജാവിന്റെ ആക്രമണത്തിനു ലക്ഷ്യമാവാൻ ഭാവിക്കുന്നു. നീ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹത്വത്തെക്കുറിച്ച് വിസ്മയിക്കയും, ആ ഒരു കാൎയ്യത്തിൽ ഒഴികെ മറ്റെല്ലാത്തിലും അദ്ദേഹത്തിനു ഉപകരിക്കാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ആ കാൎയ്യത്തിൽ നിന്നാൽ കഴിയുന്നേടത്തോളം അദ്ദേഹത്തിനു വിപരീതമായി പ്രവൎത്തിക്കുന്നത് നിന്റെ കൃത്യമായി വിചാരിക്കണം. അതിലേക്ക് പൂൎണ്ണമായിട്ടല്ലെങ്കിലും ഒരുവിധമായി ഇപ്പോൾ നിനക്ക് അവസരം കിട്ടീട്ടുണ്ട്. രാജ്യതന്ത്രത്തിലുള്ള സത്യത്തെക്കുറിച്ച് വാസ്തവത്തിലധികമായി ഗൌരവം വിചാരിച്ച് ഈ അവസരത്തെ നീ ഇപ്പോൾ പ്രത്യാഖ്യാനം ചെയ്യാമോ? നമ്മുടെ രാജാവിനേയും രാജ്യത്തേയും ജയിക്കണമെന്നുള്ള വിചാരം അക്ബൎക്കുള്ളപ്പോൾ നിന്നെയും എന്നെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിൽ ജീവനങ്ങളിൽ വച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത് സത്യത്തോടുകൂടിയ ഒരു പ്രവൃത്തിയാണോ? അങ്ങനെ അല്ലെങ്കിൽ നാം അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരേ സവിശേഷമായ സ്വാമിഭക്തിയോടു കൂടി ഇരിക്കണമെന്നുണ്ടോ? എന്നു മാത്രമല്ല, നിനക്ക് മനസ്സാണെങ്കിൽ അക്ബരുടെ അടുക്കൽ ചെന്ന്, ധൈൎയ്യം ഉള്ള പക്ഷം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്ദേശ്യങ്ങളെ നീ അറിയുന്നുണ്ടെന്നും അവയെ തടുക്കുമെന്നും പറക തന്നെ; എന്നാൽ അന്ന് അസ്തമിക്കുന്നതിനു മുൻപിൽ നിന്നെ കാരാഗൃഹത്തിൽ ബന്ധനസ്ഥനാക്കയോ ദക്ഷിണദേശത്തിന്റെയോ ബംഗാളത്തിന്റേയോ ദൂരതരങ്ങളായ അതിൎത്തികളിലേക്കു നാടു കടത്തി അയയ്ക്കയോ ചെയ്യും. ഇതിലും അധികമായി ആപത്തുകളും സംഭവിക്കാൻ വഴിയാത്തതല്ല. അങ്ങനെ പ്രത്യക്ഷമായി എതിൎക്കുന്നത് നമുക്കു പ്രയോജനകരമായി വരു

ന്നതല്ല. നേരേ മറിച്ച്, അനുകൂലങ്ങളായ അവസരങ്ങളെ ഉപയോഗപ്പെടുത്തുന്നത് നമുക്ക് ഗുണമായിരിക്കും. അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് രാജാവിനു ഒരു ഹാനിയും തട്ടുന്നതല്ല; പ്രത്യുത, നമ്മുടെ ജന്മഭൂമിയെ നമുക്കു രക്ഷിക്കുന്നതിനു സന്ദർഭവും ലഭിക്കുന്നതായിരിക്കാം."

സിദ്ധൻ ഈ യുക്തികളെക്കൊണ്ട് സന്ദേഹനിവൃത്തി വരാതെയും, എന്നാൽ എന്തു സമാധാനം പറയേണ്ടു എന്നറിയാതേയും ഉത്തരം പറയുന്നതിനു വൃഥാ ശ്രമിക്കയും, പിന്നീടു വല്ലതും എന്തെങ്കിലും പറയാൻ ഭാവിക്കുന്നോ എന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് മൌനിയായിരിക്കയും ചെയ്തു. എന്നാൽ സാൽഹണൻ അവരുടെ സംഭാഷണം അവസാനിച്ചു എന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ എഴുന്നേല്ക്കുന്നതിനു ഭാവിച്ചു. അപ്പോൾ അവർ ഇരുന്ന സ്ഥലത്തേക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തിൽ ഒരു സ്വരൂപം കാണപ്പെട്ടു. അത് സിദ്ധന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിക്കത്തക്കതും പ്രകൃതസംഭാഷണത്തിൽനിന്നും അയാളുടെ വിചാരങ്ങളെ നിവർത്തിപ്പിക്കത്തക്കതും ആയിരുന്നു. ആ സ്വരൂപം പ്രാംശുവും പിശംഗവർണ്ണനും ദീർഘയായ ശിഖ ഒഴിച്ച് മുണ്ഡിതശീർഷനും ആയ ഒരാളിന്റെ ആയിരുന്നു. അയാളുടെ അനാവൃതമായ വക്ഷസ്സിൽ ബ്രാഹ്മണ്യസൂചകമായ യജ്ഞോപവീതം മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അയാളുടെ കൃശമായ ദേഹത്തിൽ ശുഭ്രവും വിതികരത്തതും ആയ ഒരു ഉത്തരീയം ധരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അയാളുടെ നിമ്നങ്ങളും നീരസങ്ങളും ആയ നേത്രങ്ങളേയും നിർമ്മാംസങ്ങളായ ഗണ്ഡങ്ങളേയും കണ്ടാൽ അയാൾ ദീർഘോപവാസങ്ങളേയും കൃച്ഛ്രവ്രതങ്ങളേയും അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ആളാണെന്ന് അറിയാം. സിദ്ധൻ മനുഷ്യനാലോ മൃഗത്തിനാലോ എളുപ്പത്തിൽ ഭീഷിതനാകാത്തവനും വിലക്ഷണങ്ങളായ കാഴ്ചകൾക്കു പരിചിതനും ആണെങ്കിലും ഒരു ക്ഷണം ചകിതനായി പിൻമാറി. അയാൾ നിർഭയനായി വനങ്ങളിൽ അനേകം വ്യാഘ്രങ്ങളേയും മറ്റു ഹിംസ്രജന്തുക്കളേയും എതിർത്ത് വധിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഈ അപ്രതീക്ഷിതമായ കാഴ്ചനിമിത്തമുള്ള ഭയാവിർഭാവത്തെ നിരോധിക്കുന്നതിനു ശക്തനായില്ല.

സാൽഹണൻ പ്രതിപാദിച്ചു: "അദ്ദേഹം ആ കാണുന്ന പർവ്വതത്തിലുള്ള ദുർഗ്ഗാക്ഷേത്രത്തിലെ ആ പാർശ്വനായ ഗോരക്ഷയോഗിയാ

ണ്. അദ്ദേഹത്തിനെ ബഹുമാനപൂർവം എതിരേല്ക്കണം. അതിനു അദ്ദേഹം അർഹനാണ്. നീ വിചാരിക്കുന്നതിലധികം അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കൽ നിന്നും ഗ്രഹിക്കാനുണ്ട്."

ആ ആചാര്യൻ നിഭൃതമായി ചലിച്ച് അദ്ദേഹത്തിനെ എതിരേല്ക്കുന്നതിനായി എഴുന്നേറ്റു നിന്ന ആ രണ്ടുപേരുടേയും സമീപത്തു വന്ന് ഹസ്തങ്ങളെ സമ്പുടീകരിച്ച് ലലാടത്തിൽ യോജിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് മന്ദസ്വരമായി പറഞ്ഞു: "ഓം, ഓം! നിങ്ങൾ ജഗദീശ്വരനാലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രേഷ്ഠപത്നിയായ ദുർഗ്ഗയാലും അനുഗ്രഹിക്കപ്പെടുവർ. ഓം!"

ഈ അപൂർവമായ അഭിനന്ദനത്തിനു സാൽഹണൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഏറ്റവും മാന്യരായ ഗോരക്ഷരേ, ഞാൻ നിങ്ങളെ വന്ദിക്കുന്നു. കാശ്മീരത്തിൽനിന്നും വന്നിട്ടുള്ള എന്റെ ഭ്രാതൃപുത്രനായ സിദ്ധരാമനാണ് ഇയാൾ; ഇയാളെക്കുറിച്ച് ഞാൻ മുൻപിൽ തന്നെ നിങ്ങളോടു പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ!"

ഗോരക്ഷൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഇയാൾക്കു സ്വാഗതം. വിഭേദജന്യങ്ങളായ കലഹങ്ങളെ അതിവർത്തിച്ച് ഐകമത്യത്താൽ ഉണ്ടാകുന്ന അസംഖ്യങ്ങളായ അനുഗ്രഹങ്ങളെ സ്ഥിരീകരിക്കുന്നതിനുള്ള ജ്ഞാനം ഇയാൾക്കു ഉണ്ടാകട്ടെ; അതിലാണ് മോക്ഷത്തിന്റെ തത്ത്വം അന്തർഭവിച്ചിരിക്കുന്നതെന്ന് എന്റെ മിത്രമായ അങ്ങ് ക്രമേണ അധികമായി ഗ്രഹിച്ചുതുടങ്ങീട്ടുണ്ടല്ലോ." ക്ഷണനേരം ഗൌരവത്തോടു കൂടിയ മൌനത്തെ അവലംബിച്ചതിന്റെ ശേഷം അദ്ദേഹം പിന്നേയും പറഞ്ഞു: "എങ്കിലും അങ്ങേക്കും എനിക്കും ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതുപോലെ ലോകപരിചയംകൊണ്ടു വേണം ഇയാൾക്കും ആ ജ്ഞാനം ഉണ്ടാകാൻ. ശിഷ്യനു ആവശ്യകമായ കാലത്തെ നമ്മൾ അനുവദിച്ചു കൊടുക്കണം. വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ ഇയാളെ അറിയുന്നു. ഇയാൾ നമ്മോടു ചേരുമെന്നും എനിക്ക് ബോധം ഉണ്ട്." പിന്നെ സിദ്ധനെ അഭിമുഖീകരിച്ച് പറഞ്ഞു: "ഞാൻ നിന്നെ കണ്ടത് ഈയിടെ ആണല്ലോ."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "മാന്യപ്രഭോ, ക്ഷമിക്കണം. എനിക്ക് അത് ഓർമ്മയില്ല".

ഗോരക്ഷൻ: "നിനക്ക് അത് ഉണ്ടാകുന്നത് അശക്യമാണ്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ആ ക്ഷണത്തിൽ ഞാൻ മനുഷ്യദൃഷ്ടിക്ക് അദൃശ്യനായിരുന്നു."

യോഗികൾ തങ്ങൾക്കുണ്ടെന്നു പറയുന്ന തിരോധാനശക്തിയെക്കുറിച്ച് വേണ്ടുവോളം അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള സിദ്ധൻ ആചാര്യൻ പറഞ്ഞതിനെ തുഷ്ണീകനായി കേട്ടു. അയാൾക്കു ആശ്ചര്യം ജനിക്കത്തക്കവണ്ണം ആചാര്യൻ പിന്നേയും പറഞ്ഞു: "അത് നീ ആ ഋഷിയുടെ ആശ്രമമൃഗമായ വ്യാഘ്രത്തെ അനുധാവനം ചെയ്ത സായാഹ്നത്തിൽ ആണ്. എന്നാൽ നമുക്ക് തമ്മിൽ പിന്നീടു സംസാരിക്കാം. ഇപ്പോൾ ശ്രേഷ്ഠനായ സാൽഹണൻ എന്നോടു സംഭാഷണത്തിനു ഇച്ഛിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ സ്വസ്തി. ദുർഗ്ഗയുടെ മഹാത്മാവായ പ്രിയൻ നിന്നെ അനുഗ്രഹിക്കട്ടേ." പിന്നെ "ഓം, ഓം!" എന്ന് നിമ്നസ്വരത്തിൽ ഉച്ചരിച്ചുകൊണ്ട് ദുർഗ്ഗാചാര്യനും, "നമുക്കു ഉടനെ കാണാം" എന്ന് സിദ്ധനോടു വിളിച്ചുപറഞ്ഞുകൊണ്ട് സാൽഹണനും ഉദ്യാനത്തിൽനിന്നു പോയി.

ആചാര്യൻെറ ഒടുവിലത്തെ സംഭാഷണം സിദ്ധനു ആശ്ചര്യത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു പര്യാപ്തമായിരുന്നു. തൻെറ സഹചരൻ അല്ലാതെ വേറെ ഒരു മനുഷ്യനും ഇല്ലാതിരുന്ന ആ പർവതങ്ങളിൽ തനിക്കു സംഭവിച്ചതിനെ ഈ മനുഷ്യൻ എങ്ങിനെ അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു? എന്നാൽ കുറച്ചു ദൂരത്ത് വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇടയിൽ പരിക്രമണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തൻെറ ഭൃത്യനെ കണ്ടപ്പോൾ ഈ അസംഭവസംഗതിയുടെ യാഥാർത്ഥ്യം അറിയുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗം അയാൾക്കു തോന്നി. അവനെ കൈകാട്ടി വിളിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞു: "വത്സാ, നീയോ കല്പകരുടെ ഭൃത്യനോ ഇപ്പോൾ ഒരു ആചാര്യനുമായി സംസാരിക്കയുണ്ടായോ?"

വത്സൻ പറഞ്ഞു: "ഇല്ല, സ്വാമിൻ. ഞങ്ങൾ കാണുകകൂടി ഉണ്ടായില്ല."

യഥാർത്ഥമായി ആശ്ചര്യപ്പെട്ട് സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഇല്ലേ! ആട്ടെ. നീ പൊയ്ക്കൊൾക." പിന്നെ അയാൾ അല്പം അസമാധാനത്തോടും അല്പം ആശങ്കയോടും കൂടി തന്നത്താൻ മന്ത്രിച്ചു: "ഇ

തിനെക്കുറിച്ച് ഞാൻ കുല്ലകരോടു ചോദിക്കും.” എന്നാൽ കാഴ്ച പോയപ്പോൾ ഒരു ശ്വേതവസ്ത്രത്തിൻെറ ച്ഛായയേയും, അനന്തരം ഒരു താമരസതടാകത്തിൻെറ സമീപത്തിൽ ഒരു ചൂതവൃക്ഷത്തിൻെറ നിബിഡയായ ച്ഛായയിൽ ഇരിക്കുന്ന ഇരാവതിയുടെ ആകൃതിയേയും കണ്ട സമയം ഒരു ആചാര്യനോ മറ്റാരും തന്നെയോ സിദ്ധൻെറ വിചാരങ്ങൾക്കു വിഷയമാകുന്നത് അശക്യമായിരുന്നു. ആ തടാകത്തിൻെറ സമീപത്തുള്ള ഒരു ധാരായന്ത്രത്തിൻെറ ശീകരങ്ങളാൽ വായു ശീതസ്പർശനായും, അതിൻെറ മനോഹരമായ ശബ്ദം ശ്രവണങ്ങൾക്ക് ആനന്ദകരമായും ഇരുന്നു. അവിടെ പരിതഃ പുഷ്പങ്ങൾ വികീർണ്ണങ്ങളായി കിടക്കയും, ഇരാവതിയുടെ കയ്യിൽ ഒരു അർദ്ധഗ്രഥിതയായ മാല ഉണ്ടായിരിക്കയും ചെയ്തു. അവൾ അടുത്തു വരുന്ന പാദശബ്ദത്തെ ശ്രവിക്കയും സിദ്ധനെ ദർശിക്കയും ചെയ്തപ്പോൾ മാലയെ താഴെ ഇട്ടുംവച്ച് ഉപചാരാഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തുകൊണ്ട് തൻെറ കാമുകൻെറ അടുക്കലേക്കു ത്വരയോടു കൂടി ചെന്നു. സിദ്ധൻ അവളുടെ ഹസ്തങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ച് അവളെ തിരിച്ചു കൊണ്ടുപോയി അവളുടെ പാർശ്വത്തിലായിട്ട് ശാദ്വലസ്ഥലിയിൽ ഉപവേശിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:

“നാം കഴിച്ച് രണ്ടു വാക്ക് സംസാരിക്കുന്നതിനു മുൻപിൽ നമ്മേ വിയോജിപ്പിച്ച നിൻെറ പിതാവ് എത്ര കഠിനഹൃദയനാണ്?”

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: “പരസ്പരം സംഭാഷണത്തിനു നമ്മളെ അനുവദിച്ചതിനു വേണ്ടി നിങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിനെ കുറിച്ച് കൃതജ്ഞതയോടു കൂടി ഇരിക്കേണ്ടതാണ്; എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ വളരെ കാലമായിട്ട് വധൂവരന്മാർക്ക് ഇതിനു അനുവാദം കൊടുക്കുന്ന സമ്പ്രദായം ഇല്ല”.

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു “ഞാൻ നിർവ്യാജമായി അദ്ദേഹത്തിനോടു കൃതജ്ഞനായിരിക്കയും, നിൻെറ സഹവാസത്തിനു ഇടയായ ആനന്ദമയങ്ങളായ ക്ഷണങ്ങളെ അമിതമൂല്യങ്ങളായി വിചാരിക്കയും ചെയ്യും. എന്നാൽ എന്നെപ്പോലെ തന്നെ നീയും സന്തോഷിക്കുന്നതായി എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല; അതിൻെറ കാരണം പറയണം.”

ദീർഘനിശ്വാസം ചെയ്ത് ഇരാവതി പറഞ്ഞു: “ഹാ! നമുക്ക് ഉടനെ തന്നെ പിരിയേണ്ടി വരുന്നതുകൊണ്ട് നമ്മുടെ ഈ സന്ദ

ശനം ദുഃഖാസ്പൃഷ്ടമായ പൂർണ്ണസന്തോഷത്തിനു ഹേതുവാകുന്നത് എങ്ങനെയാണ്? നമുക്ക് അന്യോന്യം സൈരസല്ലാപത്തിനു ഇപ്പോൾ ലഭിച്ചിരിക്കുന്ന അവസരം ഇനി എത്രകാലം കഴിഞ്ഞ് ലഭിക്കുന്നതായിരിക്കുമെന്നു അറിയാൻ പാടില്ല. സുഖസാധനസമൃദ്ധിയുള്ളതും അനേകകാഴ്ചകളെക്കൊണ്ട് പശ്ചാകലിത്രുതവും ആയ നഗരത്തിലേക്ക് നിങ്ങൾ നാളെ യാത്രയുമായി. അവിടെ എത്തിയാൽ എന്നെപ്പോലെ സാധുവായ ഒരു കന്യയെ നിങ്ങൾ എളുപ്പത്തിൽ വിസ്മരിച്ചു പോയേക്കാം."

സിദ്ധൻ സാവേഗമായി പറഞ്ഞു: "വിസ്മരിക്കയോ! നിന്റെ ഈ വിധസംശയത്തിനു ഞാൻ അർഹനാണോ? ഏതാനും മാസങ്ങളിലെ വിയോഗം എന്തിരിക്കുന്നു." പിന്നെ സ്വഹസ്തംകൊണ്ട് അവളുടെ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിച്ച് അവളെ സമീപത്തിൽ ആനയിച്ച് അമരുകശതകത്തിലെ ശ്ലോകത്തിന്റെ ഈ ഭാഗം പാടി:

"പോയാലിങ്ങായവർ സുന്ദരി തിരികെ വരാറില്ലയോ വീയെ നിക്കായായാസപ്പെട്ടിടൊല്ലാ."

ഇരാവതി പറഞ്ഞു. "കവികളുടെ വാക്കുകൊണ്ട് നമുക്കു സമാധാനപ്പെടാമായിരുന്നെങ്കിൽ കൊള്ളായിരുന്നല്ലോ. ആട്ടെ, സിദ്ധൻ എന്നേക്കുറിച്ച് എന്തെങ്കിലും ശ്ലോകം ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടോ എന്നു പറയണം."

സിദ്ധൻ സവിനയം മറുവടി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഉണ്ടാക്കാൻ ശക്തനായിരുന്നാൽ കൊള്ളാമെന്നു ആഗ്രഹമുണ്ട്. വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ ശ്ലോകം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനു ശ്രമിച്ചിട്ടും ഉണ്ട്. എന്നാൽ ഞാൻ ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ളത് നിനക്ക് അനുരൂപമായിരിക്കുന്നില്ല. എങ്കിലും സാഹിത്യത്തിലേക്കാളധികം എനിക്കു നൈപുണ്യം ഉള്ളതായി വേറെ ഒരു വിദ്യയുണ്ട്. അതിൽ ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള ശ്രമത്തെ നീ കാണണം" എന്നു പറഞ്ഞു തന്റെ സാരസനത്തിൽ നിന്നു രത്നഖചിതമായ ഒരു സമ്പുടകത്തെ എടുത്തു തുറന്ന് ഒരു ചെറിയ ചിത്രത്തെ കാണിച്ചു. ആ ചിത്രം തന്റെ ച്ഛായയാണെന്നു ഇരാവതിക്കു മനസ്സിലായി.

ഇരാവതി സന്തോഷപരവശയായി ഉറക്കെ പറഞ്ഞു: "സിദ്ധ

ൻ ചിത്രമെഴുത്തിൽ ഇത്ര സാമർത്ഥ്യം ഉണ്ടോ! എന്നാൽ ഇത്രയും സൌന്ദര്യം എനിക്കില്ല."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഇത്രയും സൌന്ദര്യം ഇല്ലയോ? അങ്ങനെ അല്ല. എൻെറയോ മററാരുടേയുമോ തൂലികകൊണ്ട് എഴുതി ഉണ്ടാക്കാൻ കഴിയുന്നതിൽ ശതഗുണം അധികം സൌന്ദര്യം നിനക്കുണ്ട്."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞത് ശരിയായിരുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഇൻഡ്യാ ദേശീയന്മാരുടെ രുചിയെ അനുസരിച്ച് ആ ചിത്രത്തിൽ നേത്രങ്ങളേയും ഓഷ്ഠാധരങ്ങളേയും വാസ്തവത്തിലധികം വലുതാക്കിയാണ് അയാൾ എഴുതിയിരുന്നത്. എന്നാൽ അവയുടെ യഥോചിതപരിമാണം ഇരാവതിയുടെ മുഖത്തിൻെറ സൌന്ദര്യങ്ങളിൽ കന്നായിരുന്നു. സിദ്ധൻെറ പിടി വിടീച്ച് ഇരാവതി വേഗത്തിൽ പുറകോട്ടു മാറിയപ്പോൾ അയാൾ ചോദിച്ചു: "എന്താണ് ഇപ്പോൾ എന്നെ വിട്ടുപോകാൻ ഭാവിക്കുന്നത്?"

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "അല്പം ക്ഷമിക്കണം. ഒരു ക്ഷണത്തിൽ ഞാൻ തിരിച്ചുവരാം."

ഇരാവതി വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കൂടി ഒരു ഹരിണി എന്നപോലെ ധാവനം ചെയ്തു വിസ്തീർണ്ണങ്ങളും ശ്ലക്ഷ്ണശിലാനിർമ്മിതങ്ങളും ആയ സോപാനങ്ങളെ സ്പർശിക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു തോന്നുമാറു അതിലംഘിച്ച് പ്രാസാദത്തിൻെറ ഉള്ളിലേയ്ക്കു പോയി ഏതാനും ക്ഷണങ്ങൾക്കുള്ളിൽ തിരിയെ വരുന്നത് സിദ്ധൻ കണ്ടു. അവളുടെ കയ്യിൽ ഒരു പദാർത്ഥം ഇരുന്നത് ദൂരത്തുവെച്ച് ഇന്നതാണെന്നു വ്യാവർത്തിച്ചറിയാൻ അയാൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ അവൾ അടുത്തുവന്ന് സവ്രീളമായി അതിനെ നീട്ടി കാണിച്ചുകൊടുത്തപ്പോൾ അത് തൻെറ ചിത്രമാണെന്നു മനസ്സിലായി അയാൾ ആശ്ചര്യാവിഷ്കരണം ചെയ്തു. എന്നാൽ ആ ചിത്രം വാസ്തവത്തിൽ ഒരു സങ്കല്പകല്പിതയായ ഛായയായിരുന്നു. "എൻെറ പ്രിയതമേ!" എന്ന് ആനന്ദപാരവശ്യത്തോടു കൂടി സിദ്ധൻ പറകയും, ഇരാവതിക്കു പിൻമാറാൻ കഴിയുന്നതിനു മുൻപിൽ അവളെ ഗാഢമായി ആലിംഗനം

ചെയ്തു് അവളുടെ മുഖത്തു് പ്രേമാതിരേകത്തോടു കൂടി ഒന്നു ചുംബിക്കയും ചെയ്തു.

അവൾ മന്ദമായി പിടിവിടിച്ചു് പറഞ്ഞു: "നോക്കണം, നമ്മുടെ പുരാണകഥകളിലെ രാജകുമാരന്മാരെയും രാജകുമാരിമാരെയും പോലെ നമ്മൾ പരസ്പരം ഛായകളെ എഴുതിയിരിക്കുന്നതിനാൽ എന്റെ അച്ഛൻ നമ്മെ കുറിച്ചു് വളരെ പ്രീതി ഉണ്ടാകും."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "കേവലം അങ്ങനെ അല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവർ അവരവരുടെ ഛായകളെ എഴുതി പരസ്പരം വിനിമയം ചെയ്കയാണു് ചെയ്തിരുന്നതു്. എന്നാൽ നമ്മൾ ഇപ്പോൾ പ്രവൎത്തിച്ച വിധമാണു് ഉത്തമമായിട്ടുള്ളതെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അവരുടെ സമ്പ്രദായം നമ്മുടെ ദൃഷ്ട്യാ അധികമായ ആത്മസംഭാവനത്താൽ പ്രയോജിതമോ കേവലം നിരുദ്ദേശ്യമോ ആയിട്ടാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്."

ഇരാവതി സോപാലംഭമായി പറഞ്ഞു: "ഛേ! പൂൎവ്വികന്മാരുടെ രീതിയെക്കുറിച്ചു് നിങ്ങൾ ഇങ്ങനെ ആക്ഷേപിക്കുന്നതു് എന്താണു്? ഈ സ്ഥിതിക്കു് നിങ്ങൾ നമ്മുടെ ശ്രുതിസ്മൃത്യാദികളെക്കുറിച്ചു് ആക്ഷേപിക്കയില്ലെന്നു ആൎക്കറിയാം?"

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "എന്താണു് വഹിയാത്തതു്? എവിടെ എങ്കിലും തെറ്റുകളോ സ്വാരസ്യഭംഗമോ ഉണ്ടായിരിക്കയോ, അല്ലെങ്കിൽ"—

സിദ്ധൻ വാക്യസമാപ്തി ചെയ്യുന്നതിനു മുൻപിൽ ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഒരു നാസ്തികൻ അല്ലത്രേ?"

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "എന്തുവിഷയത്തിൽ നാസ്തികൻ?"

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "ശ്രുതിസ്മൃത്യാദിപ്രമാണങ്ങളെ വിശ്വസിക്കുന്നതിൽ തന്നെ."

സിദ്ധൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞു: "പ്രിയേ, അതിരിക്കട്ടെ. തമ്മിൽ കണ്ടാൽ ഉടനെ ഈശ്വരവിഷയമായും വേദാന്തവിഷയമായും വാദം ചെയ്യുന്ന നമ്മുടെ അനേകം സ്വദേശീയന്മാരേപ്പോലെ നമുക്കു് ഇപ്പോൾ ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ഏതാനും ക്ഷണങ്ങളെ നാം ഇങ്ങനെ കളയേണ്ട."

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പറഞ്ഞത് ശരിയാണ്. ഇതിലും അധികം സരസമായ ഒരു വിനോദം എനിക്കറിയാം. നിങ്ങൾക്കും അത് അറിയാവുന്നതാണ്." അനന്തരം തടാകത്തിന്റെ തീരത്തിൽ നിന്നു കുനിഞ്ഞ് ഒരു നീലോല്പലത്തെ പറിച്ച് താഴെ തറയിൽ കിടന്നിരുന്ന ഒരു വൃക്ഷപത്രത്തെ എടുത്ത് മടക്കിക്കുത്തി ഒരു വള്ളത്തിന്റെ മാതിരിയിൽ ആക്കി ആ നീലോല്പലത്തെ അതിൽ വച്ച് ധാരായന്ത്രത്തിൽ നിന്നു വീഴുന്ന ജലധാരകൊണ്ട് മന്ദമായി ചലിച്ചിരുന്ന ജലത്തിന്റെ ഉപരിഭാഗത്തുവെച്ച് അതിനെ ഒഴുക്കീട്ട് അവൾ പതുക്കെ പറഞ്ഞു: "ഈ നീലോല്പലം എന്റെ സിദ്ധനാണ്. എന്നെക്കുറിച്ച് ഇയാൾ സ്ഥിരനായിരിക്കുമോ എന്നു നോക്കട്ടെ."

സിദ്ധൻ സോപാലംഭമായി പറഞ്ഞു: "ഇത് ഒരു മൂഢവിനോദമാണ്. ഇത് നിനക്കു യോഗ്യമല്ല."

ഇരാവതി ഇതിനെ കേൾക്കാതെ തരംഗിതമായ വാരിയിൽ പാരിപ്ലവമായി ഒഴുകുന്ന പത്രത്തെ നിശ്ചലമായി നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

"സ്ഥിരൻ തന്നെ! സ്ഥിരൻ തന്നെ!" എന്ന് ഇരാവതി വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: എന്നാൽ അപ്പോൾ ത്ധടിതിയായി ഒരു ദക്ഷിണമാരുതൻ അടിച്ച് ആ ദുർബ്ബലമായ പത്രം അധരോത്തരമായി മറികയും അതിലിരുന്ന നീലോല്പലം അദൃശ്യമായി ഭവിക്കയും ചെയ്തു.

ഇരാവതി ഭഗ്നോത്സാഹയായി തല താഴ്ത്തിക്കൊണ്ട് പറഞ്ഞു: "ഹാ! കഷ്ടം! എന്റെ അനിഷ്ടാശങ്കകൾ ശരിയായല്ലോ."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ച്ഛേ, ശ്രേഷ്ഠയായും നല്ലവണ്ണം വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടും ഉള്ള ഒരു സ്ത്രീ അജ്ഞകളായിരിക്കുന്ന കൃഷീവലകന്യകളെപ്പോലെ ഈ വിധം മൂഢവിചാരം ഉള്ളവളായിരിക്കുന്നത് നിന്ദ്യമാണ്. നിനക്കു എന്റെ വാക്കിൽ ഉള്ളതിലധികം വിശ്വാസം ഒരു മരത്തിന്റെ ഇലയിലാണോ?"

ഇരാവതി ദീർഘശ്വാസത്തോടു കൂടി പറഞ്ഞു: "ഹാ! സിദ്ധാ, എന്റെ ബാലചാപല്യത്തെ നിങ്ങൾ ക്ഷമിക്കണം. ഈ വിധം എന്റെ മനസ്സിന്റെ അസ്വാസ്ഥ്യം തന്നെ ഞാൻ നിങ്ങളെ എത്രമാത്രം സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നുള്ളതിനു തെളിവാകുന്നില്ലയോ? നിങ്ങളു

ടെ വാക്കിൽ എനിക്കു് എത്ര വളരെ വിശ്വാസം ഉണ്ടായിരുന്നാലും നിങ്ങൾ പോകുന്ന നഗരത്തെക്കുറിച്ചു് വിചാരിക്കുമ്പോൾ എന്റെ മനസ്സിനു ഉൽകണ്ഠ ഉണ്ടാകാതിരിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾക്കു് അവിടെ എന്തെല്ലാം പ്രലോഭനം ഉണ്ടായേക്കാം എന്നുള്ളതു് അറിയാം." അയാളുടെ സ്കന്ധത്തിൽ ശിരസ്സിനെ ചരിച്ചുവെച്ചുകൊണ്ടു് പിന്നയും അവൾ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ എനിക്കു് തെറ്റിപ്പോയെന്നു് ഞാൻ തന്നെ സമ്മതിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴും എന്നെന്നേയ്ക്കും സിദ്ധൻ മദീയനാണെന്നും എന്നിൽ ഇരിക്കുന്ന സിദ്ധന്റെ മനസ്സിനെ അപഹരിക്കുന്നതിനു വേറെ ഒരു സ്ത്രീ ഇല്ലെന്നും എനിക്കറിയാം."

സിദ്ധൻ ഇരാവതിയെ ആശ്ലേഷിച്ചു് മൌനത്തോടുകൂടി അവളുടെ മുഖത്തു നിർന്നിമേഷമായി നോക്കി. ആയാളുടെ ആ നോട്ടം ശപഥപൂർവ്വമായ വചനത്തെക്കാൾ വിശ്വാസത്തെ ജനിപ്പിച്ചു.

അപ്പോൾ കങ്കണങ്ങളുടെ ക്വണിതം കേട്ടു് അവർ തിരിഞ്ഞു നോക്കുകയും ഇരാവതി ഇപ്രകാരം പറകയും ചെയ്തു: "സ്നേഹിതാ, നമ്മുടെ സന്ദർശനം ഇപ്പോൾ അവസാനിക്കണം എന്നു സൂചിപ്പിക്കാനായി എന്റെ ദാസി നിപുണിക, അതാ വരുന്നു." ക്ഷണനേരം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ കപിശവർണ്ണങ്ങളായ ഭുജങ്ങളിൽ സുവർണ്ണകങ്കണങ്ങളോടുകൂടി ആ ദാസിവന്നു് അവളുടെ സ്വാമിനി തന്റെ ഗൃഹാന്തർഭാഗത്തിലേക്കു പോകുന്നതിനും, സിദ്ധൻ ഭക്ഷണത്തിന്നായി തന്റെ പിതൃവ്യന്റെയും കൂട്ടുകാരുടെയും അടുക്കൽ ചെല്ലുന്നതിനും ഗവർണ്ണർ പറഞ്ഞയച്ചപ്രകാരം പറഞ്ഞു. ഇരാവതി ക്ഷണനേരം സിദ്ധനു തന്റെ ഹസ്തത്തെ അർപ്പിച്ചതിന്റെ ശേഷം നിപുണികയാൽ അനുഗതയായിട്ടു് പ്രാസാദത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോയി. പിതൃവ്യനേയും സഹയാത്രക്കാരനേയും കാണുന്നതിനായി സിദ്ധനും അനുഗമിച്ചു. ഭക്ഷണത്തിന്റെ വിഭവങ്ങൾക്കു ശ്രേഷ്ഠതയിലും സമൃദ്ധിയിലും ഒരു കുറവും ഇല്ലായിരുന്നു. അവ ഒരുക്കപ്പെട്ടിരുന്നതു് ചെറിയമുറികളിൽ ഒന്നിലായിരുന്നു. അതിന്റെ വരാന്തയിൽനിന്നും ചുറ്റുമുള്ള ദേശത്തിന്റെ കാഴ്ച മനോഹരമായിരുന്നു. വക്കിൽ കസവുള്ള പട്ടോപബർഹങ്ങളിൽ അതിഥികൾ ഇരുന്നു. സൌവർണ്ണങ്ങളും രാജതങ്ങളും ആയ ഭാജനങ്ങളും, വിശിഷ്ടങ്ങളായ ആമിഷങ്ങളും ആസവങ്ങളും, നാനാവസ്ത്രധാരികളും നാനാജാതീയന്മാരും ആ

യു അനേക പരിവേഷകന്മാരും, എന്നു വേണ്ട, അപ്പോൾ ആ പ്രാ സാദനിവാസികളിൽവെച്ച് എത്രയും ശ്രേഷ്ഠനും ആ പ്രാകാരത്തിന്റെ ഗവൎണ്ണരും ആയ സാൽഹണന്റെ അവസ്ഥയ്ക്കു അനുരൂപമായി വേണ്ടതൊക്കയും അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്രകാരം ആഡംബരത്തോടു കൂടിയ ഭക്ഷണക്രമത്തിനു അനിയന്ത്രിതമായ ഉല്ലാസം മാത്രം ഇല്ലാതിരിക്കയും വിസ്രംഭസംഭാഷണം അശക്യമായിരിക്കയും ചെയ്തു. എല്ലാം ആചാരോപചാരപൂൎവകവും ഗൌരവത്തോടു കൂടിയും സ്വാതന്ത്ര്യമില്ലാതെയും ആയിരുന്നു. അവരുടെ സംഭാഷണം നിരൎത്ഥകവും, ഉപചാരത്തോടു കൂടിയതും, തൂഷ്ണീഭാവം മൎയ്യാദയ്ക്കു വിരുദ്ധമായിരിക്കുമെന്നുവച്ചു മാത്രം ചെയ്യപ്പെട്ടതും ആയിരുന്നു. പൎവതത്തിലെ ഋഷിയോടു കൂടി അവർ ചെയ്ത സാധാരണ ഭക്ഷണം ഇതിൽനിന്നും എത്ര വ്യത്യാസം ഉള്ളതായിരുന്നു എന്ന് സിദ്ധൻ വിചാരിച്ചു. കല്പകക്കും ആ അഭിപ്രായം തന്നെ ആയിരുന്നു എന്ന് കാണപ്പെട്ടു; എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ സിദ്ധൻ തന്റെ ഗുരുവിന്റെ മുഖത്തേക്കു ഒളിവായി ഒന്നു നോക്കിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം സാൽഹണൻ കാണാതെ ഒരു മന്ദസ്മിതം ചെയ്തു. ഒടുക്കം അവരുടെ ഭക്ഷണം അവസാനിച്ചു. എന്നാൽ ആ ദിവസത്തിന്റെ അവശേഷത്തിൽ സിദ്ധനു ഒരു സന്തോഷവും ഉണ്ടായില്ല. നിപുണിക കാണിച്ചുകൊടുത്ത അവളുടെ സ്വാമിനിയുടെ പുരമുറികളുടെ മുഖപ്പിനു താഴെ അയാൾ കുറെനേരം ചുററി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ ഇരാവതി വെളിയിൽ വന്നില്ല. ഒടുക്കം സായംകാലത്തിൽ അവൾ തന്റെ പിതാവിന്റെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അതിഥികളുടെയും സന്നിധിയിൽ വന്നപ്പോൾ അത് പ്രാതഃകാലത്തിൽ കണ്ടപ്പോഴത്തെപ്പോലെ തന്നെ ഉള്ള ഉപചാരത്തോടു കൂടി യാത്രപറയുന്നതിനു മാത്രമായിരുന്നു.

മദ്ധ്യാഹ്നത്തിലെ ഉഷ്ണത്തിനെ പരിഹരിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി അടുത്ത ദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ അവൎക്കു യാത്രയെ പിന്നെയും ആരംഭിക്കേണ്ടിയിരുന്നതിനാൽ അവർ നേരത്തെ തന്നെ വിശ്രമത്തിനായി തങ്ങളുടെ മുറികളിലേക്കു പോയി. വിശ്രമം ആവശ്യകമായിരുന്നു എങ്കിലും യുവാവായ സിദ്ധനു ഉടൻതന്നെ അതിനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനു മനസ്സില്ലായിരുന്നു. അയാൾ ആയുധങ്ങളെ അഴിച്ചുവ

ച്ചതിന്റെ ശേഷം ശയിക്കാതെ അപാവൃതമായ വാതായനത്തിന്റെ സമീപത്തുനിന്നു. അവിടെനിന്നും നൈശമായ തമസ്സിൽ അഌച്ഛന്നമായ തരുനികരവും പ്രാകാരവും ദൃശ്യമായിരുന്നു. അവയുടെ പിൻഭാഗത്തിൽ കുന്നുകളും അവയിൽ അവിടവിടെ ദേവാലയങ്ങളും മററു ആയതനങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു. സിലൂൻ ഇരാവതിയെക്കുറിച്ചു മാത്രമല്ല അപ്പോൾ വിചാരിച്ചിരുന്നത്; തന്റെ പിതൃവ്യനുമായിട്ടുണ്ടായ സംഭാഷണവും, താൻ വ്യാഘ്രത്തെ അനുധാവനം ചെയ്ത സംഗതിയെ ഏതുപ്രകാരമെന്നു തനിക്കു ഊഹിക്കാൻ അശക്യമായ വിധത്തിൽ ഏതോ കൌശലത്താലോ യദൃച്ഛയാലോ അറിഞ്ഞിരുന്ന ഗഹനചരിതനായ ആ ചാർവ്വനുമായി തനിക്കുണ്ടായ അപൂർവ്വസന്ദർശനവും ആ സമയം അയാളുടെ വിചാരത്തിനു വിഷയീഭവിച്ചിരുന്നു. ഇതിന്റെ ഒക്കെയും പര്യവസാനം എന്താണ്? ആ മനുഷ്യന്റെ ഉദ്ദേശ്യം എന്തായിരിക്കാം? സാൽഫണൻ തന്നെ വിശ്വാസ്യനാണോ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപദേശങ്ങൾ അനുവർത്തനീയങ്ങൾ തന്നെയോ? അന്നു കാലത്തു നടന്ന സംഗതികളെ കുലുകരോടു പറയാതിരിക്കയോ വേണ്ടത്? അതോ അവയെക്കുറിച്ച് കുലുകരുമായി ആലോചിക്കയോ നല്ലത്?

സിലൂൻ ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഒരു അപ്രതീക്ഷിതമായ കാഴ്ച ക്ഷണനേരത്തേക്ക് അയാളുടെ വിചാരധാരയെ വിച്ഛിന്നയാക്കി എങ്കിലും ഉടൻ തന്നെ അയാളുടെ വിചാരങ്ങൾ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ ആയി. ആകാശത്തിൽ അപ്പോഴും അവശിഷ്ടമായിരുന്ന മങ്ങിയ വെളിച്ചത്തോടു കൂടിയ അടുത്ത പ്രാകാരത്തിന്റെ മുകളിൽ അപ്രതീക്ഷിതമായി രണ്ടു സ്വരൂപങ്ങൾ കാണപ്പെട്ടു. സിലൂനു അവയെ പ്രത്യംഗം വ്യാവർത്തിച്ചറിയാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അവയിൽനിന്നും പിതൃവ്യനായ ഗവർണ്ണരുടെയും ദുർഗ്ഗാചാര്യനായ ഗോരക്ഷന്റെയും പ്രത്യഭിജ്ഞ അയാൾക്കു ഉണ്ടായി. ആ രണ്ടുപേർക്കും ആ അകാലത്തിലും പുനശ്ച സമ്മേളനം ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ കാഴ്ചയിൽ ആശ്ചര്യമായ സംഗതി അപ്പോൾ അവരുടെ ചേഷ്ടിതങ്ങളിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ആത്യന്തികമായ ഭേദമായിരുന്നു. മുൻപിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന പാരുഷ്യത്തിന്റെയോ ഗൌരവ

ത്തിൻെറയോ രേഖ ഒന്നും അപ്പോൾ അവക്കില്ലായിരുന്നു. അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഗതാഗതം ചെയ്തുകൊണ്ട് ഐകാഗ്ര്യത്തോടു കൂടിയുള്ള സംഭാഷണത്തിൽ വ്യഗ്രന്മാരായിട്ട് അവർ ഏകൻ അന്യനേക്കാൾ അധികമായി ഹസ്തവിക്ഷേപാദികൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ഓരോരുത്തരായി അതിനു പുറമെയുള്ള പ്രാകാരത്തിൽ കൂടി പോകുന്ന മറ്റു ചിലരെ അപ്രതീക്ഷിതമായി കണ്ടതുവരെ ഇപ്രകാരം അവർ നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. നൂതനമായി കാണപ്പെട്ടവരുടെ കശിത്തങ്ങളായ ശരീരങ്ങളിൽ ലമ്പപരഭാഗങ്ങളായി അപ്പോൾ ഉള്ള വെളിച്ചത്താൽ ദൃശ്യങ്ങളായിരുന്ന ശുഭ്രങ്ങളായ കണ്ഠസൂത്രങ്ങൾ അല്ലാതെ മററു നൂൽബന്ധം ഇല്ലായിരുന്നു. അവർ അടുത്തു തുടങ്ങിയപ്പോൾ സിദ്ധൻ സ്ഥിതി ചെയ്തിരുന്നേടത്തുനിന്നും അദൃശ്യമായ ഏതോ മാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടി സാല്ലണൻ തിരോഭവിച്ചു. ദുർഗ്ഗാചാര്യൻ ഉടൻതന്നെ യഥാപൂർവ്വം ഗൌരവത്തോടു കൂടി തൻെറ ദക്ഷിണഹസ്തം കൊണ്ട് അഗ്രഭാഗത്തിലുള്ള ആ ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ഒന്നിനെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ച് അവരുടെ പുരോഗാമിയായി ഭവിച്ച് പ്രാകാരത്തിൽ കൂടി കുന്നുകളുടെ താഴെയുള്ള ഗഹനമായ വനത്തിലേക്കു നടന്നു. ആ സ്വരൂപങ്ങളുടെ ഒരു ദീർഘമായ പംക്തി അയാളെ അനുഗമിച്ചു. അന്ത്യമായ സ്വരൂപം അരണ്യത്തിൽ അന്തർഹിതമായതിനു മുൻപെ തന്നെ സിദ്ധൻ അവയെ പരിഗണിച്ചു കഴിഞ്ഞിരുന്നു.

സിദ്ധനു സ്വാഭാവികമായി ധൈര്യമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും അവരുടെ വിലക്ഷണരൂപങ്ങൾ കടന്നുപോകുന്നതു കാണുകയും അവർ ഗോരക്ഷൻെറ ഉപാസ്യദേവതയുടെ ക്ഷേത്രത്തിലേക്കു പോകയായിരുന്നതിനാൽ ദുർഗ്ഗാദേവിയുടെ കിങ്കരന്മാരെന്നുള്ള വിചാരം ജനിക്കയും ചെയ്കപ്പോൾ അയാൾക്കു അല്പം ഭയം ഉണ്ടായി. താൻ പലപ്പോഴും കേട്ടിരിക്കയും, എന്നാൽ നശിപ്പിക്കപ്പെടുകയോ നശിക്കയോ ചെയ്തതായി വിശ്വസിക്കയും, മതത്തിലുള്ള അതിശ്രദ്ധയുടെ ഫലമായി ചിരകാലം ഹിന്ദുദേശത്തിൽ ഭയത്തിനും ഉപദ്രവത്തിനും ഹേതുവായിരിക്കയും ചെയ്തിരുന്ന മനുഷ്യവേഷധാരികളായ പിശാചങ്ങളുടെ സംഘം ഇപ്പോഴും ഉണ്ട് എന്നുള്ളത് സത്യമായിരിക്കുമോ? ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു സംഘത്തിൻെറ നേതാവുമായി ചക്രവർത്തിയുടെ ഉദ്യോഗസ്ഥനായ തൻെറ പിതൃവ്യൻ സഖ്യത്തോടു കൂടിയിരിക്കുന്നത്

സംഭാവ്യമാണോ? അത് വിശ്വസിക്കത്തക്കതല്ലായിരുന്നു. പിന്നെ അയാൾ തന്റെ മൂഢവിചാരങ്ങളെ കുറിച്ച് ഹാസ്യത്തോടു കൂടി വാതായനത്തിൽനിന്നും മാറി വസ്ത്രങ്ങളെ വേഗത്തിൽ അഴിച്ചിട്ടുംവച്ച് തനിക്കായിട്ട് വിരിച്ചിരുന്ന മെത്തയിൽ കിടന്നു. എന്നാൽ നിദ്ര ഉടനെ ഉണ്ടായില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഇരാവതിയുടെയും സാല്ലണന്റെയും ഗോരക്ഷന്റെയും അയാളുടെ നഗരരായ അനുയായികളുടെയും അന്യോന്യവിലക്ഷണകളായ ആകൃതികൾ മനസ്സിൽ തോന്നിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഉറങ്ങുന്നതിനു മുമ്പിൽ അന്നേദിവസം താൻ കാണുകയും കേൾക്കയും ചെയ്തിട്ടുള്ള സംഗതികളെ കല്പകരോടു പറകയില്ലെന്നു അയാൾ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു. തന്റെ പിതൃവ്യൻ നിഗൂഢകാര്യങ്ങളിൽ പ്രവേശിച്ചിരുന്നു എന്നുള്ളത് അയാൾക്കു ബോധപ്പെട്ടു. എന്നാൽ രാജതന്ത്രനിപുണന്മാർക്ക് അത് ചിലപ്പോൾ വേണ്ടിവരുന്നതാണ്. അതിൽ ശിക്ഷാർഹമായി സംശയിക്കത്തക്കതായിട്ടു ഒന്നും ഇല്ലാതേയും ഇരുന്നു. എങ്കിലും അത് വെളിപ്പെടുന്ന പക്ഷം സാല്ലണനും പക്ഷേ അയാളുടെ അടുത്ത ബന്ധുക്കൾക്കും ഹാനികരമായിത്തീർന്നേക്കാം. വിസ്രംഭസംഭാഷണംകൊണ്ടും കേവലം യാദൃച്ഛികമായും താൻ അറിഞ്ഞ സംഗതികളെ വെളിപ്പെടുത്തുന്നത് ന്യായ്യമല്ലെന്നു സിദ്ധനു തോന്നി. അങ്ങനെ വെളിപ്പെടുത്തുന്നതായാൽ കല്പകർ കൂടിയും അതിനെ ആക്ഷേപിക്കുന്നതാണ്.

മൂന്നാം അദ്ധ്യായം.

ആഗ്ര.

സോല്ലാസമായി ശബ്ദായമാനകളായ ഭേരികളുടെ ഘോഷം സിദ്ധന്റെ പ്രാതസ്സ്വാപത്തെ ഭഞ്ജിച്ചു. അയാൾ ഝടിതി ഉത്ഥാനം ചെയ്തു് വാതായനത്തിന്റെ ബഹിർഭാഗത്തിൽ നോക്കിയപ്പോൾ പുരോഭാഗത്തുള്ള വിസ്തീൎണ്ണമായ ചത്വരം മുഴുവനും സാദിഭടന്മാരെക്കൊണ്ടു് പൂൎണ്ണമായി കണ്ടു. അവരിൽ പാതിപ്പേർ അശ്വങ്ങളിൽനിന്നു പല്യയനങ്ങളെ വിമോചിപ്പിക്കയും മററുള്ളവർ അശ്വങ്ങളെ ആരോഹണം ചെയ്തു് പംക്തിയായി നിരക്കുകയും ചെയ്കയായിരുന്നു. നമ്മുടെ അദ്ധ്വന്യന്മാർ അവിടെനിന്നുള്ള യാത്രയിൽ അനുഗമിക്കാൻ പോകുന്ന ഈ രണ്ടാമത്തെ വായപ്പെട്ടവർ അപ്പോൾ വന്നുചേൎന്ന ഭടന്മാൎക്കു പകരം ആഗ്രായിലേക്കു പോകാൻ ഭാവിക്കയായിരുന്നു. അവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ തന്റെ ശ്വേതാശ്വത്തോടുകൂടി തന്റെ ഭൃത്യൻ കാത്തുനില്ക്കുന്നതു് സിദ്ധൻ കണ്ടു. അയാൾ ക്ഷണത്തിൽ യാത്രയ്ക്കുള്ള ഒരുക്കങ്ങളെ പൂൎത്തിയാക്കി കല്യകാഹളം ഗവൎണ്ണയം വരുന്നതിനു മുമ്പെ തന്നെ അശ്വത്തിൽ ആരോഹണം ചെയ്തു. എന്നാൽ ഇതിനിടയിൽ ആ സാദിസംഘം യാത്രപുറപ്പെടുന്നതിനു മുമ്പിൽ സിദ്ധനു പൂൎവ്വദിനത്തിൽ താൻ പലപ്പോഴും നിസ്പൃഹയാജനമായി നോക്കിയിരുന്ന മുകപ്പിന്റെ കീഴിലേക്കു തന്റെ അശ്വത്തെ നയിക്കുന്നതിനു അവസരം ലഭിച്ചു. അപ്പോൾ അതു നിഷ്ഫലമായില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ആ മുകപ്പിനെ ആച്ഛാദനം ചെയ്തിരിക്കുന്ന ലതകളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ കൂടി ശ്വേതവസ്ത്രം ധരിച്ച സമ്യക്പരിചിതയായ ഒരു ആകൃതി അയാൾ സമീപത്തേക്കു ചെല്ലുമ്പോൾ മന്ദമാരുതനിൽ ഒരു കരാംശുകത്തെ ചലിപ്പിക്കുന്നതു് കണ്ടു. അയാൾ കുറെക്കൂടി സമീപത്തു് ആയപ്പോൾ അവൾ അതിനെ മന്ദമായി അധോഭാഗത്തേക്കു ഇടുകയും അയാൾ ക്ഷണത്തിൽ കുതിരയെ തിരിച്ചു് തന്റെ കുന്തത്തിന്റെ അഗ്രംകൊണ്ടു് അതിനെ പിടിക്കയും ചെയ്തു. അതു് കാശ്മീരത്തിൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും പ്രകാശമാനമായ വൎണ്ണത്തോടുകൂടിയതും ഒരു ലൂതാതന്തുഃപോലെ സൂക്ഷ്മവും ലോകത്തിലുള്ള സകല തന്തുവായന്മാൎക്കും നിരാശയെ ജനിപ്പിക്കത്തക്കതും ഉൎണ്ണി

ഷത്തിൽ ബന്ധിക്കുന്നതുപോലെ തന്നെ എളുപ്പത്തിൽ ഒരു അംഗുലീയകത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ കൂടി ആകൎഷിക്കപ്പെടാവുന്നതും ആയിരുന്നു. തനിക്ക് എത്രയും അനൎഘമായ ഈ പ്രയാണസമയത്തെ സമ്മാനത്തെ അയാൾ വേഗത്തിൽ ചുംബിച്ച് അതിനെ ഖഡ്ഗത്തിന്റെ മുഷ്ടിയിൽ ബന്ധിച്ച് യാത്ര പറയുന്ന ഭാവത്തിൽ ഹസ്തചലനം ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം ഏതാനും ഉൽപതനങ്ങൾക്കുള്ളിൽ തന്റെ സഹയാത്രക്കാരോടു കൂടി ചെന്നു ചേൎന്നു. സാല്ഘണർ തന്റെ അതിഥികളെ കുറച്ചു ദൂരം അനുയാനം ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം താൻ ഏതാനും ദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ ആഗ്രയിലേക്കു വരണമെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് താമസിയാതെ സിദ്ധനെ വീണ്ടും കണ്ടുകൊള്ളാം എന്നു പറഞ്ഞ് അവരുമായി പിരിഞ്ഞു. നമ്മുടെ അധ്വനീനന്മാർ ആ സാദിസേനാഭാഗത്തിന്റെ നായകനോടു കൂടി യാത്രയെ തുടൎന്നു. വൃക്ഷശൂന്യങ്ങളും മഹാഗഹ്വരങ്ങളും ആയ കുന്നുകൾ ഇടക്കിടെ ഉണ്ടെങ്കിലും പ്രായേണ വൃക്ഷഹീനങ്ങളും ശിലാബഹുലങ്ങളും ആയ യമുനാതീരങ്ങളിലെ മണൽപ്രദേശങ്ങളിൽ കൂടി അവർ ഒരു ദിവസത്തിലധികം യാത്ര ചെയ്തു. ഒടുക്കം ആഗ്രായിൽ നിന്നും സ്വല്പദൂരത്തുള്ള അവരുടെ അന്ത്യമായ നിവേശസ്ഥലത്ത് സായാഹ്നത്തിൽ ചെന്നു ചേൎന്നു. അടുത്ത പ്രഭാതത്തിൽ ഒരു സവാരി ചെയ്ത് ചക്രവൎത്തിയുടെ രാജധാനിയിൽ എത്തി. അതിന്റെ ദൎശനം മാൎഗ്ഗക്ലേശങ്ങളെ വിസ്മരിപ്പിക്കുന്നതിനു വേണ്ടുവോളം മതിയായിരുന്നു. ആ കാലത്തിലും പിന്നീടു വളരെക്കാലത്തേക്കും ആഗ്രായേ ലോകത്തിൽ എത്രയും ദൎശനീയങ്ങളും വിഭൂതിമത്തുക്കളും ആയ നഗരങ്ങളിൽ ഒന്നാക്കിത്തീൎത്തിട്ടുള്ള പ്രാസാദങ്ങളുടെയും ചൈത്യങ്ങളുടെയും ദീൎഘമായ പംക്തി ഉദ്യാനങ്ങളുടെയും പ്രാകാരപരിഖാദികളുടെയും മദ്ധ്യേ നദിയുടെ മറുകരയിൽ അത്ഭുതാകാരമായി കാണപ്പെട്ടു. മദ്ധ്യത്തിൽ സൎവാതിശായിയായ ഔന്നത്യത്തോടും ഔജ്ജ്വല്യത്തോടും കൂടി നിരുപമമായ ചക്രവൎത്തിയുടെ സൌധം ശോഭിച്ചു. അരുണവൎണ്ണങ്ങളും മസൃണീകൃതങ്ങളും ആയ ശിലാവിശേഷങ്ങളെക്കൊണ്ട് വിചിത്രമായി നിൎമ്മിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതിനാൽ ആദിത്യരശ്മിയിൽ പ്രകാശമാനവും ശിലാമയവും ആയ ഒരു മേഘത്തിൽനിന്നും ഖണ്ഡിച്ചെടുക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതോ എന്നു തോന്നുമാറ് മദ്ധ്യത്തിൽനില്ക്കു

ന്ന കെട്ടിടം ചെറിയ ലീലാഗൃഹങ്ങൾകൊണ്ടും നിബിഡങ്ങളായ തരുഷണ്ഡങ്ങൾകൊണ്ടും എല്ലാഭാഗങ്ങളിലും പരിവൃതമായിരുന്നു. ഈ കെട്ടിടം അതിൻെറ അന്യാദൃശമായ പരിമാണംകൊണ്ടും അനേകകൂടാഗാരങ്ങൾകൊണ്ടും ചെറിയ ഗോപുരങ്ങൾകൊണ്ടും നീലവൎണ്ണമായ ആകാശത്തിൽ ദൃശ്യമാനമായ അവയിലെ ചിത്രപ്പണികൊണ്ടും പ്രേക്ഷകന്മാൎക്ക് എത്രയും വിസ്മയാവഹമായിരുന്നു. മദ്ധ്യത്തിലുള്ള രാജഗൃഹത്തിനു ചുററും വലിയ രാജസേവകന്മാരുടെയും ധനികന്മാരായ പ്രഭുക്കളുടെയും സമ്പന്നന്മാരായ പൌരന്മാരുടെയും ക്രീഡാഗൃഹങ്ങളും, തുംഗങ്ങളായ ശൃംഗങ്ങളോടു കൂടിയ ചൈത്യങ്ങളും, അവിടവിടെ അതീതകാലത്തിൽ പ്രബലമായിരുന്ന ഒരു മതത്തിൻെറ അവശിഷ്ടചിഹ്നങ്ങളായി എതാനും വിവിക്തങ്ങളായ ദേവാലയങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു.

ആ കാഴ്ചയുടെ ഭംഗികൊണ്ട് നമ്മുടെ അദ്ധ്വന്യന്മാർ അശ്വങ്ങളെ സംയമനം ചെയ്ത് സന്തോഷാതിശയത്തോടു കൂടി അതിനെ നിർന്നിമേഷമായി നോക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നു. ശക്തിമാനായ ജേതാവും ഗാഢാലോചനയുള്ള പരിഷ്കാരകനും ആയ ഒരാൾ തനിച്ചാണ് ഇന്ദ്രജാലംകൊണ്ടോ എന്നു തോന്നുമാറ് ആ ശൂന്യപ്രദേശത്തിൽ ഇത്രമാത്രം പ്രൌഢിയേയും ശോഭാതിശയത്തേയും ഉണ്ടാക്കിത്തീൎത്തിട്ടുള്ളത്. ആ ആളിനെ അചിരേണ കാണുകയും കേവലം ഉപചാരപൂൎവ്വമായിരിക്കാമെങ്കിലും അദ്ദേഹവുമായി അല്പമായ സംഭാഷണം ഉണ്ടാകയും ചെയ്യുമെന്നുള്ള വിചാരം സിദ്ധൻെറ മനസ്സിൽ ഒരു ഉൽകണ്ഠയെ ജനിപ്പിച്ചു.

നദിയുടെ മറുകരയിൽ എത്തിയതിൻെറ ശേഷം അവർ വഴിയാത്രയിൽ തങ്ങളുടെ കൂട്ടുകാരനായിരുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥനോടു യാത്ര പറഞ്ഞ് ഭൃത്യനോടു കൂടി കല്പകരുടെ ഒരു സ്നേഹിതൻ അവൎക്കായി കൂലിക്കു ഏൎപ്പെടുത്തിയിരുന്ന ഒരു ഗൃഹത്തിലേക്കു പോയി. അത് സാധാരണരീതിയിലെങ്കിലും ചാതുൎയ്യത്തോടെ കൂടുംവണ്ണവും സുഖസാമഗ്രിസംപത്തിയുള്ള വിധത്തിലും സജ്ജീകരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അതിൽനിന്നും ചുററുമുള്ള ഉദ്യാനങ്ങളുടെയും പ്രഭാതസൂൎയ്യരശ്മികൊണ്ട് പ്രകാശമാനയായ നദിയുടെയും കാഴ്ചകൾ എത്രയും സന്തോഷപ്രദങ്ങളായിരുന്നു. കല്പകർ അകത്തേക്കു കടന്ന് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:

"വരിക. ഇതു മതി. നമ്മുടെ സാമാനച്ചുമടോടുകൂടി ഒട്ടകങ്ങളും എത്തീട്ടുണ്ട്. നാം തന്ദ്രാലുക്കളായിരിക്കരുത്. ഉടുപ്പുമാറി ഉടനെ മന്ത്രി അബൂല്ഫ്ാസലെ കാണാൻ പോകണം. എന്നാൽ കളിക്കാം. വത്സൻ സാമാനങ്ങളെ അഴിച്ചുവയ്ക്കും".

അര മണിക്കൂറിനിടയ്ക്ക് രണ്ടു പേരും മന്ത്രിയെ കാണാൻ പോകുന്നതിനു സന്നദ്ധരായി. സിദ്ധൻ ജാനുപര്യന്തം എത്തുന്നതും കണ്ഠത്തിൽ ഒരു മുക്താഹാരത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം തുറന്നിട്ടുള്ളതും ആയ ഒരു നീരാളം ഉടുപ്പിനെയും ശിരസ്സിൽ ഒരു തുവാൽ കൊണ്ട് അലംകൃതമായ ഉഷ്ണീഷത്തേയും ധരിച്ചിരുന്നു. കല്യാണകൃഷ്ണൻ ...ംഗിയുള്ളതും ഇതിനു മുൻപിലത്തെപ്പോലെ അത്യന്തസാധാരണ രീതിയിലുള്ളതല്ലാത്തതും ആയ ഒരു ഉടുപ്പിട്ടിരുന്നു. അവരുടെ കയ്യിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ഖഡ്ഗവും ഛുരികയും വിഭവമാത്രമായിട്ടല്ലാതെ ഉപയോഗത്തിനായിട്ടായിരുന്നില്ല.

മന്ത്രിമന്ദിരം സന്നിഹിതമായിത്തന്നെ ആയിരുന്നു. അവർ അങ്കണത്തിൽ കൂടി കടന്ന് ഒരു സേവകനോട് അവരുടെ പേരുകളെ പറഞ്ഞു. അവൻ ഉടനെ അവരെ കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി മന്ത്രി വരുന്നതുവരെ ഇരിക്കുന്നതിനു ഒരു മുറി കാണിച്ചുകൊടുത്തു. അവർ വളരെ നേരം കാത്തിരിക്കേണ്ടിവന്നില്ല. അവർ ഇരുന്ന മുറിയെ മറ്റു മുറികളിൽ നിന്നും വ്യവധാനം ചെയ്തിരുന്ന ജവനിക ഉടനെ നീക്കപ്പെടുകയും അബൂല്ഫ്ാസൽ പ്രവേശിക്കയും ചെയ്തു. അയാൾ സാമാന്യം സ്ഥൂലകായനും അനതിപ്രാംശുവും അനതിവാമനനും ഉദ്ദേശം പഞ്ചാശദ്വയസ്കനും ആയിരുന്നു. അയാൾ വിചിത്രവേല ചെയ്തിട്ടുള്ള വിലയേറിയ മഞ്ഞപ്പട്ടുകൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട ഒരു ഉടുപ്പിനെ ധരിച്ചിരുന്നു. ശ്മശ്രു വളർത്തിട്ടില്ലായിരുന്നു. സ്നിഗ്ദ്ധമായ മുഖഭാവത്തിൽ ക്ലാന്തത പ്രകാശിച്ചിരുന്നിട്ടും ബലവത്തായ സ്ഥിരനിശ്ചയവും പൌരുഷശക്തിയും അഭിവ്യഞ്ജിച്ചിരുന്നു. ഇതും കൃഷ്ണവർണ്ണങ്ങളായ നേത്രങ്ങളുടെ ദയാർദ്രമായ ഭാവത്താൽ പാകപ്പെടുത്തപ്പെട്ടിരുന്നു. കല്യാണകൃഷ്ണനും സിദ്ധനും എത്രയും വിനയത്തെ കാണിച്ച് ക്രമപ്രകാരമുള്ള അഭിനന്ദനങ്ങൾ കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം അബൂല്ഫ്ാസൽ പറഞ്ഞു: "ഇത്ര വേഗത്തിൽ നിങ്ങളെ ഇവിടെ

ക്കാണാനിടയായതിനെക്കുറിച്ച് ഞാൻ വളരെ സന്തോഷിക്കുന്നു. നമ്മുടെ യുവാവായ ഈ സ്നേഹിതൻ ചക്രവർത്തിയുടെ സേവകതയെ സ്വീകരിക്കുന്നതിൽ വിളംബത്തെ കാണിക്കുന്നില്ല. സന്തോഷമായി. ബുദ്ധിമാനായ കല്ലുകരേ! ഇത് നിങ്ങളുടെ പ്രോത്സാഹനത്താലാണെന്ന് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു".

കല്ലുകർ ഇപ്രകാരം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെയും ചക്രവർത്തിയുടെയും കൃപയാൽ സിദ്ധന്നു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള ഉദ്യോഗത്തെ ഏല്ക്കുന്നതിൽ ആവശ്യത്തിലധികം ഒരു ക്ഷണംപോലും അയാൾ താമസിച്ചിരുന്നാൽ അത് ഒട്ടും തന്നെ നന്നായിരിക്കയില്ലല്ലോ".

കല്ലുകർ പറഞ്ഞു നിറുത്തുന്നതിന്നു മുൻപിൽ അബ്ബുല്ഫാസൽ പറഞ്ഞു: "സ്നേഹിതാ! ഇതിൽ കൃപ എന്നു പറയാൻ ഒന്നുമില്ല. യോഗ്യത അറിഞ്ഞ് നിശ്ചയിച്ചതാണ്. എല്ലാ ഉദ്യോഗങ്ങളെയും ഞങ്ങളുടെ സ്വജാതീയന്മാരായ പ്രഭുക്കൾക്കു തന്നെ കൊടുക്കുന്നത് ആവശ്യകമെന്നു ഞങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നില്ല. ഞങ്ങളോടു സഖ്യം ചെയ്തിരിക്കുന്ന രാജ്യങ്ങളിലെ അന്യജാതീയന്മാരായ പ്രഭുക്കൾക്കും ഉദ്യോഗങ്ങളെ സംഭാവനയായി കൊടുക്കുന്നതാണ്. നമ്മുടെ രജ്പുത്ത് ജനങ്ങൾക്ക് അവരുടെ സേനാനായകന്മാരെ അന്യദേശീയന്മാരിൽനിന്നും തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നത് അസന്തോഷകരമായിരിക്കുമെന്നുള്ളത് നിങ്ങൾക്ക് അറിയാമല്ലോ. ഒരു പുരാതനനും സുപരീക്ഷിതനും ആയ സ്നേഹിതൻെറ പുത്രനെ അയാളുടെ പിതാവ് ഇച്ഛിച്ചതുപോലെയുള്ള ഒരു ജീവനത്തിന്നു നിയമിക്കുന്നതിനെക്കാൾ അധികം സന്തോഷകരമായി എന്താണ് എനിക്കുള്ളത്?"

മന്ത്രി പറഞ്ഞു നിറുത്തിയതിൻെറ ശേഷം സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: 'പ്രഭോ! അങ്ങനെയാണെങ്കിലും ഞാൻ ഇതിനെ കൃപാസൂചകമാണെന്നു തന്നെ വിചാരിക്കയും, എൻെറ പിതാവിന്നു വേണ്ടിയും എനിക്കു വേണ്ടിയും ഞാൻ നിങ്ങളോടു എത്രയും ഹൃദയംഗമമായി വന്ദനം പറകയും, നിങ്ങളുടെ കൃപയ്ക്കു അയോഗ്യനായിത്തീരാതിരിക്കാമെന്നു വിശ്വസിക്കയും ചെയ്യുന്നു."

അബ്ബുല്ഫാസൽ ഗംഭീരഭാവത്തോടു കൂടി പറഞ്ഞു: "സർവോപരിയായി അങ്ങ് വിശ്വസ്തനായിരിക്കണം. വാക്യം ഈ ഉപദേശം അനാവശ്യമെന്നു അങ്ങേക്കു തോന്നുന്നതായിരിക്കാം. എന്നാൽ

അങ്ങ് കുറെ ദിവസം ഇവിടെ താമസിക്കുമ്പോൾ എല്ലായിടത്തും വിശ്വാസഘാതികളായ ആളുകൾ പ്രച്ഛന്നന്മാരായി നടക്കുന്നുണ്ടെന്നുള്ളത് മനസ്സിലാകും. ചിലപ്പോൾ ഉത്തമഗുണവിശിഷ്ടന്മാർ കൂടിയും അവരാൽ പ്രതാരിതന്മാരായിട്ട് വിശ്വാസഹീനന്മാരായിത്തീരുന്നുണ്ടാകാം. നാളെ അങ്ങേ ഉദ്യോഗത്തിനു ആവശ്യകങ്ങളായ അറിവുകളെ അങ്ങേ മേലുദ്യോഗസ്ഥൻ തരുന്നതാണ്. നിങ്ങളുടെ രജ്പുത്തുകളെക്കുറിച്ച് കരുതലോടു കൂടിയിരിക്കണമെന്ന് അയാൾ അങ്ങേ അടുക്കൽ പറയും. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവരുടെ സ്ഥിതി താഴ്ന്നതാണെങ്കിലും അവർ അങ്ങെപ്പോലെ തന്നെ ജാത്യാശ്രേഷ്ഠ്യമുള്ളവരാകുന്നു. അതിനാൽ സാധാരണ ഭടന്മാരെപ്പോലെ അവരെ ഭാവിക്കാൻ പാടില്ലെന്നു അങ്ങേക്കു അറിയാമല്ലോ. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നഗരസന്ദർശനത്തിനു അങ്ങേക്കു താല്പര്യം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നത് സഹജമാണല്ലോ. അതുകൊണ്ട് ഞാൻ താമസിപ്പിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ ക്ഷണനേരം നില്ക്കണം." സിദ്ധൻ യാത്ര പറയാൻ എഴുന്നേല്ക്കവെ അയാൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "അങ്ങേക്കു ഒരു മാർഗ്ഗോപദേശി വേണമെന്നുണ്ടായിരിക്കാം. അതിലേക്കു ഒരു നല്ല ആളെ തരാം. കൈകൊട്ടിയ സമയം വന്ന ഭൃത്യനോടു "എന്റെ മരുമകൻ പാവ്‌ിസ് ഭവനത്തിലുണ്ടോ?"

ഭൃത്യൻ: "ഇപ്പോൾ തന്നെ അവിടുത്തെ ഞാൻ അംഗണത്തിൽ കണ്ടു."

അബ്യൂല്‌ഫാസൽ: "ഞാൻ അയാളെ കാണുന്നതിനു ആവശ്യപ്പെടുന്നു എന്നു പറ.'

ഏതാനും ക്ഷണങ്ങൾക്കുള്ളിൽ മുക്താഹാരങ്ങൾകൊണ്ടും മററു രത്നാഭരണങ്ങൾകൊണ്ടും അലംകൃതനും വിലയേറിയ ഉടുപ്പ് ധരിച്ചവനും ഏകദേശം സിദ്ധന്റെ സമവയസ്കനും ആയ ഒരു യുവാവ് അവിടെ വന്നു. അയാളുടെ മുഖം പ്രസന്നഭാവത്തോടു കൂടിയതും ഒരു കറുത്ത മേൽവിശ ഉണ്ടെങ്കിലും ഏതാണ്ട് സ്ത്രീച്ഛായ ഉള്ളതും ആയിരുന്നു.

അബ്യൂല്‌ഫാസൽ അയാളോടു പറഞ്ഞു: "പാവ്‌ിസ്! ഇവർ കാശ്മീരത്തിൽനിന്നും നമ്മെ കാണുന്നതിനായി രണ്ടുപേർ വരുമെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നവരാണ്. ശ്രേഷ്ഠനായ സിദ്ധൻ അ

ചിരേണ നിന്റെ സ്നേഹിതനായിത്തീരുമെന്ന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഇയാൾ നമ്മുടെ നഗരത്തിൽ ആദ്യമായി വന്നിരിക്കുന്നതിനാൽ നീ മാർഗ്ഗോപദേശിയായിരിക്കാമോ?

പാവ്ലിസ് സ്നേഹഭാവത്തോടുകൂടി സിദ്ധനോടു കുശലപ്രശ്നം ചെയ്തുകൊണ്ട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "അമ്മോമാ! ഞാൻ അതിനു സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു. അത് എനിക്ക് ഒരു ബഹുമാനവും സന്തോഷവും ആയിരിക്കും."

മന്ത്രി പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ പോകതന്നെ. പക്ഷെ കുല്ലുകർ കാശ്മീരത്തിലെ വർത്തമാനങ്ങളെക്കുറിച്ച് സംസാരിക്കുന്നതിനായി കുറെ നേരം കൂടി എന്റെ അടുക്കൽ താമസിക്കും." കുല്ലുകരെക്കാൾ സിദ്ധനെ അഭിമുഖീകരിച്ച് മന്ത്രി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ മാന്യന്മാരേ! എന്റെ സഹോദരനായ ഫൈസിയെ ഇന്നു തന്നെ കാണാതിരിക്കരുത്. എന്നെക്കുറിച്ച് പ്രാധാന്യം കാണിക്കുന്നത് അയാൾക്കും സമ്മതമായിരിക്കുമെങ്കിലും നിങ്ങൾ അയാളെ ചെന്നു കാണുന്നത് നാളത്തേക്കു നിക്കിവച്ചാൽ അയാൾ അതിനെ അന്യഥാ വിചാരിച്ചേക്കാം."

സ്നേഹപൂർവ്വമായി യാത്ര പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ആ യുവാക്കന്മാർ രണ്ടുപേരും അവിടെ നിന്നു പോയി. പാവ്ലിസ് പറഞ്ഞു: "ദൈവഗത്യാ ഇന്ന് അത്ര വല്ലാതെ ഉഷ്ണമില്ല. ഇന്നത്തെ പ്രഭാതത്തിലെ ദീർഘമായ കുതിരസ്സവാരി കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം ഇനി ഇപ്പോൾ അത്രയും ദൂരം നടക്കാമെങ്കിൽ ആഗ്രായെ സന്ദർശിക്കാൻ വരുന്നവർക്ക് അവശ്യദ്രഷ്ടവ്യമായ ചക്രവർത്തിയുടെ പ്രാസാദത്തെ കാണുന്നതിനായി ഇപ്പോൾ തന്നെ പോകാം."

തന്റെ നവീന സ്നേഹിതനുമായി ക്ഷണേന പരിചിതനായി ഭവിച്ചുംകൊണ്ട് സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഓ! ഉഷ്ണത്തേയും ശീതത്തേയും ഞാൻ അത്ര കൂട്ടാക്കുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ അവയെ പർവ്വതപ്രദേശങ്ങളിൽ നല്ലവണ്ണം ശീലിച്ചിട്ടുണ്ട്. ക്ലമത്തെക്കുറിച്ചും ഞങ്ങൾ അത്ര വിചാരിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങൾ പലപ്പോഴും കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കാവുന്നതിനെ എനിക്കു കാണിച്ചുതരുന്നതിനുള്ള ശ്രമത്തെ നിങ്ങൾക്കു തരുന്നതിനെക്കുറിച്ച് ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നു."

പാവ്ലിസ് ഹാസ്യപൂർവ്വം പറഞ്ഞു: "വന്യസ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നും

വരുന്ന നിങ്ങളെപ്പോലെ ശീതോഷ്ണങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഞാൻ അത്ര അ
ശ്രദ്ധനല്ലെങ്കിലും കുറച്ചു ദൂരം നടക്കുന്നതിനു എനിക്കു ശ്രമമില്ല. ഉ
ഷ്ണമായിരുന്നാൽ കൂടിയും നിങ്ങളും ഒന്നിച്ചു നടക്കുന്നതിലുള്ള സന്തോ
ഷത്താൽ എല്ലാ അസൌകൎയ്യവും വിസ്മരിക്കപ്പെടും."

അവർ അചിരേണ അധികം പരിചിതന്മാരായിത്തീൎന്ന് അ
വരുടെ വിവിധങ്ങളായ കാൎയ്യങ്ങളേയും വിചാരങ്ങളേയുംകുറിച്ച് വി
സ്രംഭസംഭാഷണംതുടങ്ങി. പാവിസ് മററു സംഗതികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ
തനിക്കു സൈന്യത്തിൽ പ്രവൃത്തിക്കു അഭിരുചിയില്ലെന്നുംതാൻ അതി
ലേക്ക് അയോഗ്യനാണെന്നു അമ്മാമൻ വിചാരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും
തനിക്കു ഒരു സിവിൽ ഉദ്യോഗമാണ് നിശ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നും സിദ്ധ
നോടു പറഞ്ഞു. ഇപ്രകാരം സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ട് അവർ രാജമ
ന്ദിരത്തിലേക്കു അടുത്തുള്ളവയിൽ പ്രധാനവുംമനോഹരവും വിസ്തീൎണ്ണ
വും ആയ ഒരു രാജപഥത്തിൽ എത്തി. ഈ രാജപഥം ഒരു ഗോപുര
ദ്വാരത്തിൽ അവസാനിച്ചിരുന്നു. അതിൽ കൂടി കടന്ന് വൃക്ഷവിശേഷങ്ങ
ളെക്കൊണ്ട് സാന്ദ്രച്ഛായമായ ഒരു വലിയ സമഭൂമിയിൽ എത്തി. അ
വിടെമുൻപറഞ്ഞതുപോലെയുള്ള ഗോപുരദ്വാരങ്ങളിൽ അതുപോലെ
വിസ്താരമുള്ള വേറെ ആറു രാജപഥങ്ങൾ വന്നു ചേൎന്നിരുന്നു. അതി
ൻെറമദ്ധ്യത്തിൽ ശുണ്ഡാദണ്ഡത്തിൽനിന്നും വമഥുസദൃശമായി ജല
നിൎഝരം പുറപ്പെടുന്നതും ശിലാനിൎമ്മിതവുംആയ ഒരു വേതണ്ഡപ്ര
കാണ്ഡം ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ സ്ഥലത്തിൻെറ മൂന്നു വശങ്ങളും മസൃ
ണശിലാവിശേഷഘടിതകളായസ്തംഭപംക്തികളാൽ ആവൃതങ്ങളായി
രുന്നു. ഇവയുടെ പശ്ചാത്ഭാഗത്ത് ആ ഭവനത്തിൻെറ ഭിന്നഭിന്ന
കളായ ഭൂമികകൾ ക്രമോന്നതകളായി കാണപ്പെട്ടിരുന്നു. ഈ കാ
ഷ്ഠ നദിയിൽനിന്നുള്ളതുപോലെ അത്ര ആശ്ചൎയ്യകരവും ഭംഗിയുള്ള
തും ആയിരുന്നില്ലെങ്കിലും പ്രാസാദത്തിൻെറ അസാധാരണവിസ്താ
രവും അതിലെ അനേകവിധങ്ങളായ ഭവനങ്ങളും പ്രാകാരങ്ങളും ഇ
വിടെ അതിനെക്കാൾ സ്പഷ്ടതരദൃഷ്ടങ്ങളായിരുന്നു.

പാവിസ് പറഞ്ഞു: "നമ്മുടെ ദൃഷ്ടിഗോചരീഭവിച്ചിട്ടുള്ളതെ
ല്ലാം ഒന്നായി ചെന്നു കാണുന്നത് അസാദ്ധ്യമാണല്ലോ. നമുക്ക്
ക്ലേശം ഉണ്ടാകാതിരുന്നാലും സമയം മതിയാകയില്ല. നിങ്ങൾക്കു
എല്ലാററിൻെറയും ആകപ്പാടെ ഒരു സങ്കോചജ്ഞാനം ഉണ്ടാകുന്ന

തിന്നു നമുക്ക് എല്ലായിടവും ഒന്നു ചുററിനോക്കാം. പിന്നീട് എല്ലാം പ്രത്യേകം നോക്കി പരിചയമാക്കാം".

അവർ ഒരു വരാന്തയിൽ എത്തിയപ്പോൾ പാവ്ലിസ് ഗാട്ടുശിചായിയോടു അവരുടെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ പറകയും, അവൻ ഉടൻതന്നെ ഒരു ഭൃത്യനെ വിളിച്ച് അവരുടെ അവസ്ഥയിൽ ഉള്ളവൎക്കു പ്രവേശയോഗ്യങ്ങളായ പുരമുറികളെ കാണിച്ചുകൊടുക്കുന്നതിനു പറഞ്ഞയക്കയും ചെയ്തു. പുരകളുടെ ഒരു ദീൎഘമായ പങ്ക്തിയിൽ കൂടി അവർ അവനെ അനുഗമിച്ചു. ഓരോ മുറിയും ഉത്തരോത്തരം അധികമായ ആഡംബരത്തോടു കൂടിയതും, എല്ലാം ചാതുൎയ്യമുള്ള ഒരു മാതിരി ശില്പരീതിയിൽ പണിചെയ്യപ്പെട്ടതും, ചുററും ധാരായന്ത്രങ്ങളും സകലവിധ പുഷ്പസമൃദ്ധിയും ഉള്ള മനോഹരങ്ങളായ ഉദ്യാനങ്ങളോടു കൂടിയതും ആയിരുന്നു. ഒരേടത്ത് പുഷ്പവേലകൾ ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള മസൃണശിലാവിശേഷനിൎമ്മിതകളായ ഭിത്തികളും, മററൊരേടത്ത് എല്ലാ കോണുകളിൽനിന്നും വീണ് വായുവിനെ ശിശിരീകരിക്കുന്ന ചെറിയ ജലധാരികകളും, എല്ലായിടത്തും സൌവൎണ്ണങ്ങളും രാജതങ്ങളും ആയ ചിത്രപ്പണികളാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട പട്ടുവസനങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള ജവനികകളും വിതാനങ്ങളും, ഘനമുള്ള രത്നകംബളങ്ങളും, മുതലങ്ങളായ പട്ടോപബൎഹങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു.

പാവ്ലിസ് പറഞ്ഞു: "ഇതിൻെറ മറുഭാഗത്ത് ഇതിലും രുചിരതരങ്ങളായ സ്ഥലങ്ങൾ ഉണ്ട്. എന്നാൽ അവ അന്തഃപുരങ്ങളാകകൊണ്ട് കാണിക്കപ്പെടാറില്ല. പണിതീൎന്ന് ആളുകൾ പാൎത്തു തുടങ്ങുന്നതിനു മുൻപിൽ ഒന്നോ രണ്ടോ സ്ഥലങ്ങളെ ഞാൻ ഒന്നു നോക്കീട്ടുണ്ട്". പിന്നെ കൂടെ വന്ന ഭൃത്യനെ നോക്കി "കുടിക്കാഴ്ചയ്ക്കുള്ള വലിയ സ്ഥലം തുറന്നിട്ടുണ്ടോ?" എന്ന് പാവ്ലിസ് ചോദിച്ചു.

"ഇല്ല. പ്രഭോ! കുറെ ദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ തുറക്കും" എന്ന് അവൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

അവൻ പറഞ്ഞു നിറുത്തുന്നതിനു മുൻപിൽ പാവ്ലിസ് പറഞ്ഞു: "ആകട്ടെ തരക്കേടില്ല". പിന്നെ സിദ്ധനോടായി പറഞ്ഞു: "താമസിയാതെ ഒരു കൂടിക്കാഴ്ച ഉണ്ടാകും; അപ്പോൾ നമുക്ക് ആ

സ്ഥലം കാണാം. ചക്രവത്തിയുടെ പുരമുറികളെ നിങ്ങൾക്കു കണ്ടു നല്ല പരിചയമാകുന്നതിനു അചിരേണ സംഗതിയുണ്ടാകുന്നതാണല്ലോ."

പിന്നീട് അവർ ഉന്നതങ്ങളും, വിസ്തീൎണ്ണങ്ങളും, ഭൃത്യന്മാരെയും ഭടന്മാരെയും കൊണ്ട് പൂൎണ്ണങ്ങളും ആയ മഞ്ചങ്ങളിൽ കൂടിയും വിനോദസ്ഥലങ്ങളിൽ കൂടിയും കടന്നുപോയി. പാവ്‌ിസ് ഓരോ സ്ഥലങ്ങളെ തന്റെ കൂട്ടുകാരനു കാണിച്ചുകൊടുത്ത് അവ എന്തിനായിട്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ടവയാണെന്നും മററും പറഞ്ഞു. ഓരോ സ്ഥലങ്ങളിലായിട്ട് വിശേഷമായി കെട്ടപ്പെട്ട ഹസ്തലിഖിതങ്ങളായ പുസ്തകങ്ങളോടു കൂടിയ രാജകീയ പുസ്തകശാലയും, സ്വൎണ്ണവേലക്കാരുടെയും രത്നവേലക്കാരുടെയും പണിപ്പുരകളും, ഗന്ധദ്രവ്യങ്ങൾ വാററി എടുക്കുന്ന സ്ഥലങ്ങളും, വ്യഞ്ജനശാലകളും, മഹാനസങ്ങളും, ആയുധാഗാരങ്ങളും, ചക്രവത്തിയുടെ ഉപയോഗത്തിനായുള്ള അശ്വങ്ങളുടെയും ഗജങ്ങളുടെയും ഉഷ്ട്രങ്ങളുടെയും ലായങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു.

തനിക്കു രാജമന്ദിരങ്ങൾ കണ്ട് നന്നായി പരിചയമുണ്ടെന്നു സിദ്ധൻ അതുവരെ വിചാരിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ അപ്പോൾ എതൽക്ഷണപൎയ്യന്തം താൻ ഒരു രാജമന്ദിരം കണ്ടിട്ടില്ലായിരുന്നു എന്നുള്ള ബോധം അയാൾക്കുണ്ടായി. ഒരു ഗ്രാമംപോലെ ചുററും പണി ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ലായങ്ങളുടെ വിസ്താരത്തെ കണ്ടിട്ട് സിദ്ധനു ആശ്ചൎയ്യം ജനിച്ചു.

അയാൾ പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ എത്ര വാഹനമൃഗങ്ങൾ അതിനകത്ത് ഉണ്ടായിരിക്കണം!"

പാവ്‌ിസ് പറഞ്ഞു: "ശരിതന്നെ കുറഞ്ഞ പക്ഷം നൂറു ഗജങ്ങൾ ഇവിടെ ഉണ്ട്. ഇനി മററു സ്ഥലങ്ങളിൽ എത്രയുണ്ടെന്ന് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ ഇതുപോലെ വളരെ ഗജങ്ങളും അശ്വങ്ങളും മൃഗയയ്ക്കു പരിചയിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള തരക്ഷുക്കളും അദ്ദേഹത്തിനു ഉള്ളതായി കേൾവിയുണ്ട്."

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "മഹാനായ അക്ബർ ചക്രവത്തി തന്നെ ആയാലും ഒരാൾക്ക് ഈദൃശമായ ബാഹുല്യംകൊണ്ട് എന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും?"

പാവ്‌ിസ് പറഞ്ഞു: "അധികവും ചക്രവത്തിക്കായിട്ടല്ല. നി

ങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതിൽ കുറച്ചേ കാണുമായിരിക്കു. തന്റെ പിതാവ് രാജ്യഭ്രഷ്ടനായി സഞ്ചരിക്കുന്ന സമയം ഒരു വനാന്തരത്തിൽ ജനിച്ച് സേനാനിവേശസ്ഥലത്ത് വളൎന്നിട്ടുള്ള ആളാകയാൽ അക്ബർ ഭോഗാധിക്യത്തെ അത്ര അഭിമാനിക്കുന്ന ആളല്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിനെപ്പോലെയുള്ള ഒരു രാജാവിനു ഈ ദേശങ്ങളിലും താൻ ഭരിക്കുന്നപോലെയുള്ള ജനങ്ങളുടെ ഇടയിലും ഉൽകൃഷ്ടമായ സേനയും കാൎയ്യപരിചയമുള്ളവരായ രാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാൎക്കും ഉള്ള ആവശ്യകതപോലെ തന്നെ അധികമായ ആഡംബരത്തിനും ഉണ്ടെന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബോധം എന്ന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. പാരസീകന്മാർ, മുകിലന്മാർ, അറബികൾ, അഥവാ ഹിന്ദുക്കൾ, ഇങ്ങനെ അസ്മദീയന്മാരും യുഷ്മദീയന്മാരും ആയ എല്ലാവൎക്കും ബാഹ്യാഡംബരംകൊണ്ട് ഒരു രാജാവിനെക്കുറിച്ച് അധികം ബഹുമാനമുണ്ടാകുന്നത് സഹജമാണ്. എന്നാൽ ഈ കാൎയ്യംകൊണ്ടെല്ലാം അധിക ധാരാളതയും ഉണ്ടെന്ന് നിങ്ങൾ വിചാരിക്കരുത്. പ്രത്യുത ദ്രവ്യവ്യയം യാതൊന്നും തന്നെ ഇല്ല. ഈ വലിയ രാജസ്ഥാനത്തിലെ എത്രയും ലഘുക്കളായ കാൎയ്യങ്ങളിലും ഗവൎമ്മേണ്ടിന്റെ ഓരോ ഡിപ്പാർട്ടുമെണ്ടുകളിൽ ഉള്ളതുപോലെ തന്നെ നല്ല വ്യവസ്ഥയുണ്ട്. മഹാനായ മുകിലന്റെ രാജ്യത്തിൽ ഒട്ടുക്കുള്ള ഏൎപ്പാടുകളെ ആലോചനാപൂൎവകമായ രാജ്യഭരണം എങ്ങനെയിരിക്കണം എന്നുള്ളതിനു ദൃഷ്ടാന്തമായി പ്രദൎശിപ്പിക്കാവുന്നതാണ്. ചക്രവൎത്തിയുടെ രാജ്യഭരണരീതിയെക്കുറിച്ച് എന്റെ അമ്മാമൻ അബുല്ഫസൽ എഴുതിയുണ്ടാക്കുന്ന മഹത്തായ പുസ്തകത്തിൽ ഇതിനെ എല്ലാം സൂക്ഷ്മമായി അദ്ദേഹം വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. ഇതിൽ ചിലപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിനെ സഹായിക്കുന്നതിനു എന്നെ അനുവദിക്കാറുണ്ട്. എന്നാൽ ചില കാൎയ്യങ്ങളിൽ, വിശിഷ്യ കഷ്ടപ്പാടുള്ളവരെ സഹായിക്കുന്നതിലും ശാസ്ത്രങ്ങൾക്കും ശില്പങ്ങൾക്കും അഭിവൃദ്ധിയുണ്ടാക്കുന്നതിലും, അക്ബർ അതിവ്യയശീലനാണെന്നു പറയാം. ഈ വക കാൎയ്യങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിനെ നിയന്ത്രിക്കുന്നതിനു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധനാധ്യക്ഷനു അല്പം ശ്രമം ഉണ്ട്." ക്ഷണനേരം മൌനത്തെ ആശ്രയിച്ചതിന്റെ ശേഷം പാവിസ് പിന്നയും പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഇപ്പോൾ തിരിച്ചു പൊയ്ക്കൂടങ്ങാറായിരിക്കുന്നു. സൂൎയ്യന്റെ ഉഷ്ണം

വ് ക്രമേണ അധികമാകുന്നു. വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കു അല്പം ക്ലമം തട്ടുന്നും ഉണ്ട്. നാം ഇനി ഇവിടെ അധികം വിളംബിക്കുന്നതായാൽ എനിക്ക് സായംകാലത്തെ ശൈത്യത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ച് ഈ വിഷ്ടരങ്ങളിൽ ഒന്നിൽ വിശ്രമിക്കുന്നതിനു ഇച്ഛ ജനിക്കും. എന്നാൽ നമുക്ക് ഭക്ഷണം ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടിവരും."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ നമുക്ക് തിരിച്ചുപോകാം. നിങ്ങളുടെ സഹവാസത്തിനുവേണ്ടി ഞാൻ നിങ്ങളോട് എത്രയും കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു."

ഫാവിസ് ആ ഉദ്യാനത്തിൻെറയും ഭവനത്തിൻെറയും മറുവശത്തുള്ള ഉപമാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടി തൻെറ സ്നേഹിതനെ അയാളുടെ വാസസ്ഥലത്തേക്കു തിരിച്ചുകൊണ്ടു ചെന്നാക്കി യാത്ര പറഞ്ഞു പിരിയുന്ന സമയം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "നാളെ നിങ്ങൾക്കുള്ള ജോലിനിമിത്തം അദൃഷ്ടങ്ങളായ നഗരഭാഗങ്ങളെ ദർശിക്കുന്നതിനു ഇടയുണ്ടാകയില്ലായിരിക്കും. എന്നാൽ എന്നെ അറിയിച്ചാൽ മററന്നാളോ അതിനപ്പുറമോ ഞാൻ കൂടെ വരുന്നതിനു സന്തോഷത്തോടുകൂടി സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു."

ആ യുവാക്കന്മാർ രണ്ടുപേരും യാത്ര പറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞതിൻെറ ശേഷം സിദ്ധൻ ഒരു ശീതളമായ പുറമുറിയിൽ അയാൾക്കു ആവശ്യകമായിരുന്ന മധ്യാഹ്നകാലവിശ്രമത്തെ അനുഭവിച്ചു. സായാഹ്നം ആയപ്പോൾ സിദ്ധൻ കല്ലുകരും ഒരുമിച്ച് മന്ത്രിയുടെ സഹോദരനായ ഫൈസിയെ കാണുന്നതിനായി പുറപ്പെട്ടു. അബുൽഫസലിൻെറ കനിഷ്ഠസഹോദരൻ വസിച്ചിരുന്നത് ഒരു സുഖപ്രദവും, മനോഹരമായി പണിചെയ്യപ്പെട്ടതും, നിബിഡമായി വളരുന്ന വൃക്ഷങ്ങളാൽ പരിവൃതവും ആയ ബംഗ്ലാവിൽ ആയിരുന്നു. അവക്കു അവിളംബേന പ്രവേശം കൊടുക്കപ്പെടുകയും ഫൈസി ഇരിക്കുന്ന മുറിയിലേക്കു അവരെ കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്നതിനു ഉടനെ ഒരു ഭൃത്യൻ വരികയും ചെയ്തു. അവിടെ ആ ഗൃഹത്തിൻെറ അധികഭാഗത്തേയും ചാറീട്ടുള്ള വരാന്തയോടടുത്ത് കടലാസുകൾ നിറച്ചുകിടക്കുന്ന ഒരു മേശക്കു അഭിമുഖനായി മധ്യവയസ്കനായ ഒരാൾ ഇരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ ചുററും തറയിൽ മററു പല കടലാസുകൾ വികീർണ്ണങ്ങളായി കിടന്നിരുന്നു. അയാൾ തൻെറ ഗൃഹാഗതന്മാരെ

എതിരേല്ക്കുന്നതിനായി യാതൊരു ഉപചാരപ്രദൎശനവും കൂടാതെ ഇരുന്നെടത്തുനിന്നും എഴുന്നേററ് ഒരു സാധാരണ സ്വാഗതോക്തിപുരസ്സരം അവിടെ വിരിച്ചിരുന്ന ആസ്തരണങ്ങളിൽ തന്നോടു കൂടി ഇരിക്കുന്നതിനു കൈകൊണ്ടു കാണിച്ചു.

ഫൈഫ്സിക്കും അയാളുടെ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരനും തമ്മിലുള്ള മുഖ്യമായ വ്യത്യാസം അയാളുടെ ലുഞ്ചിതശ്മശ്രുവായും മസൃണമായും ഉള്ള മുഖത്തിലെ സരളവും പ്രസന്നവും ആയ ഭാവവും, ലോകപരിജ്ഞാനമുള്ള ഒരു പുരുഷന്റെ രാജസ്ഥാനോചിതങ്ങളായ മാതിരികളോടു സമ്മിശ്രിതയായ ഒരു സവിശേഷസാധാരണതയും ആയിരുന്നു. അയാൾ ഒരു യോദ്ധാവായിട്ട് അനേക ധീരകൃത്യങ്ങൾ പ്രവൎത്തിക്കയും രാജപ്രണിധിയായിരുന്ന് ദുൎഘടങ്ങളായ അനേകകാൎയ്യങ്ങളെ തീൎക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിലും അയാളുടെ ശാന്തയായ ദൃഷ്ടി ഒരു യുദ്ധപരിചിതനായ മനുഷ്യന്റേതിനെക്കാൾ ഒരു സ്വസ്ഥനായ ആലോചനക്കാരനു സഹജയായിട്ടുള്ളതായിരുന്നു.

ഒരു ഭൃത്യൻ പേയഭോജ്യങ്ങളെ എടുത്തുകൊണ്ടു വന്നപ്പോൾ ഫൈഫ്സി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ കല്പകരേ! എനിക്കും എന്റെ സഹോദരനും നിങ്ങളെ കാണുന്നതിനും നിങ്ങളുടെ യുവാവായ സ്നേഹിതന്റെ പരിചയത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നതിനും ഉള്ള അവസരത്തെ നിങ്ങൾ ഈ ദിവസം തരാതെ ഇരിക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞിരുന്നു. ഈ ദ്രഹത്തിനേയും അചിരേണ എന്റെ സ്നേഹിതനെന്നു വിളിക്കുന്നതിനു ഇടയാകുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു." അനന്തരം സിദ്ധനെ നോക്കി അയാൾ ചോദിച്ചു. "ഞങ്ങളുടെ പുത്തനായ നഗരത്തെക്കുറിച്ച് നിങ്ങൾ എന്തു വിചാരിക്കുന്നു? അതിന്റെ ഏതാനും ഭാഗം നിങ്ങൾ ഇതിനു മുൻപിൽ തന്നെ കണ്ടിരിക്കാം."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠനായ പ്രഭോ! നിങ്ങളുടെ ഭാഗിനേയൻ പാർവിസ് ഇന്നു പ്രഭാതത്തിൽ രാജഗൃഹത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തെ ദയാപൂൎവ്വം എനിക്കു കാണിച്ചുതന്നു. എന്നാൽ വാസ്തവത്തിൽ അതിനെക്കുറിച്ച് വല്ലതുമൊരഭിപ്രായം പറയുന്നതിനു ഞാൻ ശക്തനല്ല. അസാധാരണമായ വൈശാല്യവും വിചിത്രങ്ങളായ ശില്പങ്ങളുടെ സമൃദ്ധിയും കണ്ട് ഞാൻ ആശ്ചൎയ്യപരതന്ത്രനായിരിക്കു

ന്നു. ഞാൻ വളരെ വിചാരിച്ചിരുന്നു; എന്നാൽ എന്റെ വിചാരം യഥാൎത്ഥസ്ഥിതിയിൽനിന്നു വളരെ ന്യൂനമായിരിക്കുന്നു".

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "അതു് വിശ്വാസ്യംതന്നെ. ഇവിടെ ഇദംപ്രഥമമായിവരുന്നവൎക്കൊക്കെയുംഇപ്രകാരമാണ് സംഭവിക്കുന്നതു്. അക്ബറുടെ കൊട്ടാരത്തെക്കുറിച്ച് മുൻപിൽ എത്രമാത്രം കേൾക്കയോ വായിക്കയോ ചെയ്തിട്ടുള്ളവനും അതിനെ പ്രത്യക്ഷീകരിക്കുന്ന സമയം വിസ്മയാക്രാന്തനായി തീരുന്നതാണ്. എന്നാൽ കല്ലുകരേ! ഉത്തരദിക്കിലെ കാൎയ്യസ്ഥിതികളെ എന്നോടു പറകതന്നെ. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ കാശ്മീരദേശത്തെ വൃത്താന്തങ്ങളെ കേൾക്കുന്നതിനു ഉൽകണ്ഠിതനായിരിക്കുന്നു."

കല്ലുകർ സന്തോഷപൂൎവ്വം ഉത്തരംപറഞ്ഞു: എന്നാൽ കാശ്മീരത്തു് ഉത്ഭവിക്കാൻ ആരംഭിച്ചിരുന്ന ഛിദ്രങ്ങളെക്കുറിച്ച് അപ്പോൾ ഒന്നും പ്രസംഗിക്കാതെ സാധാരണകാൎയ്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു മാത്രമേ പ്രസ്താവിച്ചുള്ളൂ. സിദ്ധനും അചിരേണ ആ സംഭാഷണത്തിൽ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി ഭാഗിയായിതീൎന്നു. വളരെ പഠിത്തമുള്ള ആളെന്നു താൻ കേട്ടിട്ടുള്ളവനും, മഹാനായ ചക്രവൎത്തിയുടെ ആലോചനക്കാരനും ആയ ഫൈസിയുമായി സിദ്ധൻ എത്രവേഗത്തിൽ പരിചിതനായിതീൎന്നോ അത്ര വേഗത്തിൽ അദ്ദേഹം പരനായ മറെറാരാളുമായി അയാൾക്കു സാധാരണത ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അവരുടെ സംഭാഷണം ആ കാലത്തെ കാൎയ്യങ്ങളെക്കൂടാതെ പല സംഗതികളേയും, വിശിഷ്യസാഹിത്യത്തേയും വിഷയീകരിച്ചു.

ഫൈസി സിദ്ധനെനോക്കി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഇവിടത്തെ രാജഗൃഹങ്ങളെ കുറിച്ച് വിസ്മയിക്കയും, അവ നിങ്ങളുടെ വിചാരങ്ങളെ തുലോം അതിശയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു പറകയും ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ ഞാൻ ആദ്യമായി നിങ്ങളുടെ നിരവദ്യങ്ങളും ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളും പരിശുദ്ധങ്ങളും ആയ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ പരിചയിച്ച സമയം എന്റെ അനുഭവം നേരെ വിപരീതമായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ പൂൎവ്വാചാൎയ്യന്മാർ വളരെ പഠിത്തമുള്ളവരായിരുന്നില്ല. അവർ എന്നോടു പറഞ്ഞിരുന്നതു് സംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങൾ കേവലം ദുൎഗ്രഹങ്ങളും നീരസങ്ങളും അസംബന്ധപ്രചുരങ്ങളും പരിഷ്കാരത്തിനു ഹാനികരങ്ങളും ആണ് എന്നായിരുന്നു. കൂടവിലത്തെ ആദ്ധ്യക്ഷതയെ കുറിച്ച് ഞാൻ ഒന്നും

പറയുന്നില്ല. എന്നാൽ ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധിയേയും രസജ്ഞകത്വത്തേയും സംബന്ധിച്ചേടത്തോളം നിങ്ങളുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങളേക്കാൾ ഉപരിയാണെന്നു ഞാൻ അനുഭവംകൊണ്ട് അറിയുന്നു. നിങ്ങളുടെ കാവ്യനാടകാദിഗ്രന്ഥങ്ങൾ എത്ര രമണീയങ്ങളായിരിക്കുന്നു! നിങ്ങളുടെ സ്മൃതികൾ, പുരാണങ്ങൾ, ഇതിഹാസങ്ങൾ, ശാസ്ത്രങ്ങൾ, ഇവയിൽ എത്ര ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളും ഗംഭീരങ്ങളും നിഷ്കളങ്കങ്ങളുംആയ തത്വോപദേശങ്ങൾ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു! എന്നാൽ ഞങ്ങളുടെ ഭാഷകളായ പെർഷ്യൻ, അറബിക്ക് ഇവയിൽനിന്നു അത്യന്തം വ്യത്യസ്തമായ സംസ്കൃതത്തെ എത്രയും ശ്രമപ്പെട്ടു പഠിച്ച് മനസ്സിലാക്കീട്ടുള്ള എന്നേക്കാൾ വളരെ അധികം ഈ പ്രമേയങ്ങളെ സഹജമായി അറിയുന്നവരായ നിങ്ങളോട് ഇതിനെ ഞാൻ ഓർമ്മപ്പെടുത്തണമെന്നില്ലല്ലോ."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "സാധാരണമായി ഹിന്ദുസ്ഥാനി സംസാരിക്കുന്ന ഹിന്ദുക്കളായ ഞങ്ങൾക്ക് സംസ്കൃതം അത്ര എളുപ്പത്തിൽ അഭ്യസിക്കാവുന്ന ഒരു ഭാഷയല്ല. എന്നെ അതിനെ അഭ്യസിപ്പിക്കുന്നതിൽ ശ്രമങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടില്ലയോ എന്ന് കല്ലുകരോടു ചോദിക്കതന്നെ.'

കല്ലുകർ പറഞ്ഞു: "സംസ്കൃതം അഭ്യസിക്കുന്നതിൽ ആരംഭത്തിൽ അന്യന്മാരെപ്പോലെതന്നെ ഫൈസിക്കും ശ്രമങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും കാശ്മീരചരിത്രങ്ങളെയും നളന്റെയും ദമയന്തിയുടേയും കഥകളേയും ഇദ്ദേഹം ഭാഷാന്തരികരിച്ചിട്ടുള്ളതിനെ നോക്കിയാൽ സംസ്കൃതം ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാഷയല്ലെന്നു നമുക്ക് വിശ്വസിക്കാൻ പ്രയാസമാണ്."

സംഭാഷണം സംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങളെ വിഷയീകരിച്ചപ്പോൾ അതിനെ എളുപ്പത്തിൽ വിരമിപ്പിക്കാതെ ഫൈസി പിന്നെയും പറയാൻ ആരംഭിച്ചു: "നിങ്ങളുടെ കാവ്യങ്ങൾ എത്ര ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായിരിക്കുന്നു! അവയുടെ തർജ്ജിമ, സരളങ്ങളും ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളും അനതിശയനീയകളായ നായികമാരോടുകൂടിയവയും ആയ മൂലഗ്രന്ഥങ്ങളോടു സദൃശീകരിക്കുമ്പോൾ, എത്രമാത്രം ന്യൂനമായിരിക്കുന്നു! എല്ലാ കഷ്ടതകളേയും തന്റെ വ്യാമൂഢനായ ഭർത്താവിന്റെ അവധീരണയേയും

ധീരതയോടുകൂടി സഹിച്ച ശ്രേഷ്ഠയായും ശുദ്ധയായും ഉള്ള ദമയന്തിയെ വിചാരിച്ചുനോക്കുക! ഒരു വിദേശീയഭാഷയെ പഠിക്കുന്നതിനു വേണ്ട അവസരമില്ലെങ്കിലും അതിൽ പ്രതിപാദിതങ്ങളായ വിഷയങ്ങളെ എല്ലാം വായിച്ചറിയുന്നതിനു അത്യന്തം ശ്രദ്ധാലുവായ അക്ബരുടെ സന്തോഷത്തിനായിട്ടാണ് ഞാൻ ഈ തർജ്ജിമകളെ ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നത് ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹം ബൈബിളിനെ തർജ്ജിമ ചെയ്യുന്ന ജോലിയെ എന്നെ ഏല്പിച്ചിരിക്കുന്നു."

കുല്ലുകർ ചോദിച്ചു: "എന്തിനെ?"

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "തങ്ങളുടെ മതസ്ഥാപകൻെറ നാമാനുസാരേണ ക്രിസ്ത്യന്മാരെന്നു വിളിക്കപ്പെടുന്നവരും, നിങ്ങൾ കേട്ടിരിക്കാവുന്നവരും ആയ പാശ്ചാത്യന്മാരുടെ വേദപുസ്തകത്തെ." അതിൽ പാനയോഗ്യമായി വളരെ ഉണ്ട്. നിങ്ങളുടെ ഇതിഹാസപുരാണാദികളിൽ എന്നപോലെ അതിലും സാരംകുറഞ്ഞ സംഗതികളോടു സങ്കീർണ്ണങ്ങളായി ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളും ഗംഭീരങ്ങളും ആയ പല അഭിപ്രായങ്ങളെ ഞാൻ കാണുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ ആകപ്പാടെ നോക്കിയാൽ നിങ്ങളുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ പരിശീലിച്ചിട്ടുള്ളവൎക്ക് അതിൽ നവീനമായി അധികം ഒന്നും കാണുകയില്ല. എന്നാൽ എനിക്ക് സവിശേഷമായി വിസ്മയത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നത് നിങ്ങളുടെ നീതിവാക്യങ്ങളാണ്. ഞങ്ങളുടെ നീതിവാക്യങ്ങൾ അവയോടു ഉപമിക്കപ്പെടുമ്പോൾ എത്ര രസഹീനങ്ങളായിരിക്കുന്നു! നിങ്ങളുടെ നീതിവാക്യങ്ങളിൽ ഇതൊന്നുമാത്രമേ ഞാൻ പഠിച്ചിരുന്നുള്ളു എങ്കിലും മേലും പുസ്തകങ്ങൾ എഴുതുന്നതിൽ എന്നെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതിനു ഇതുതന്നെ പര്യാപ്തമായിരിക്കും:

"ന ചോരഹാര്യം ന ച രാജഹാര്യം
ന ഭ്രാതൃഭാജ്യം ന കരോതി ഭാരം ।
വ്യയേ കൃതേ വർദ്ധത ഏവ നിത്യം
വിദ്യാധനം സർവ്വധനാൽ പ്രധാനം" ॥

അയാൾ സിദ്ധനെ അഭിമുഖീകരിച്ച് ചോദിച്ചു: "അത് ശരിയായിരിക്കുന്നോ? അതോ ഉച്ചാരണത്തിൽ എന്തെങ്കിലും തെറ്റുണ്ടോ?'

ക്ഷണനേരമാത്രത്തേക്കു സിദ്ധൻ സംശയിച്ചു. പിന്നെ കുല്ലുകരുടെ

നേരെ നോക്കി. അദ്ദേഹം മന്ദസ്മിതപൂർവ്വമായി ശിരഃകമ്പനംചെയ്തു. അതിന്റെശേഷം സിദ്ധൻ ധൈര്യത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "പ്രഭോ! നല്ല ശരിയായില്ല. എന്നാൽ ആ സ്ഖലിതം കേവലം നിസ്സാരമാണ്." അനന്തരം സിദ്ധൻ തെറ്റിയ വാക്കിനെ ശരിയായി ഉച്ചരിച്ച് കാണിച്ചുകൊടുത്തു.

ഫൈസി സന്തോഷത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "ഇപ്പോൾ ഞാൻ ധന്യനായി. എന്നാൽ ഭർത്തൃഹരിയുടെ ശ്ലോകങ്ങളിൽ ഒന്നിനെചൊല്ലുകതന്നെ. നിങ്ങൾക്ക് വളരെ അറിയാമെന്നുള്ളതിനെക്കുറിച്ച് ഞാൻ സംശയിക്കുന്നില്ല."

സിദ്ധൻ ക്ഷണനേരം വിചാരിച്ചിട്ട് ഈ ശ്ലോകം ചൊല്ലി:

"സ ജാതോ യേന ജാതേന
യാതിവംശസ്സമുന്നതിം।
പരിവർത്തിനി സംസാരേ
മൃതഃ കോ വാ ന ജായതേ" ॥

ഫൈസി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഓഹോ! കാശ്മീരത്തിൽ നിങ്ങൾ സംസ്കൃതമല്ലാതെയും മറ്റു ചിലത് അഭ്യസിച്ചിട്ടുണ്ട്. അല്ലയോ സ്നേഹിതാ! നിങ്ങൾ മുഖസ്തുതിവിദ്യയും പഠിച്ചിരിക്കുന്നല്ലോ."

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "മുഖസ്തുതിയോ? പേഷ്യാമുതൽ ഹിന്ദുസ്ഥാനിലെ അതിർത്തികളായ ദേശങ്ങളിലേക്ക വ്യാപിച്ചിട്ടുള്ള നിങ്ങളുടെയും നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ അബ്ദുൽഫസലിന്റെയും പേരുകളെ ഇനി ജനിക്കുന്ന സന്താനങ്ങളും ഓർമ്മയിൽ സൂക്ഷിക്കേണ്ടതല്ലേ?"

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ സഹോദരന്റെ പേര് ലഘുവായി വിസ്മരിക്കപ്പെടുകയില്ല. പക്ഷേ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മറ്റു വ്യാപാരങ്ങളെക്കാൾ മഹാനായ ചക്രവർത്തിയുടെ രാജ്യഭരണചരിത്രത്തെ വിവരിക്കുന്നതായ 'അക്ബർനാമാ' എന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ അവിനാശിനിയായ കൃതിയാൽ ആയിരിക്കാം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേര് എന്നേക്കും നിലനില്ക്കുന്നത്. എന്റെ കൃതികൾ ഒക്കെയും ഈ പുസ്തകത്തോടു ഉപമിക്കപ്പെടുമ്പോൾ കേവലം നിസ്സാരകളാകുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം അക്ബറെ അതിസ്തുതി ചെയ്യുന്നു എന്നുള്ളത്

ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനോട്ടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എന്തുതന്നെ ആയാലും
അക്ബറിക്കു മനുഷ്യസാധാരണങ്ങളായ തെറ്റുകൾ ഉണ്ട്. അറി
നാൽ അബുൽഫസൽ രാജാക്കന്മാരെ അതിസ്തുതി ചെയ്യുന്നവനും
പക്ഷപാതിയും ആണെന്നുള്ള ഒരു ദോഷാരോപം ഭവിഷ്യൽകാല
ത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മേൽ സംഭവിച്ചേക്കാം. എന്നാൽ അദ്ദേ
ഹം ഞാൻ പറയുന്നതിനെ ശ്രദ്ധിക്കയോ, ചക്രവർത്തിയുടെ സ്തുതി
യെ സ്വല്പംപോലും കുറയ്ക്കയോ ചെയ്യുന്നില്ല. എന്നോട്ടു അദ്ദേഹം
ഇപ്രകാരം മറുപടി പറഞ്ഞു: 'എന്റെ രാജാവ് എന്നുമാത്രമല്ല, ര
ക്ഷിതാവും ഉത്തമസ്നേഹിതനും ആയ അക്ബറിനെക്കുറിച്ച് ഞാൻ വാ
സ്തവമായി വിചാരിക്കുന്നതിനെ എല്ലാം പറയാൻ പാടില്ലാത്തപ
ക്ഷം എന്റെ പുസ്തകത്തെ ഞാൻ ദൂരത്തു ത്യജിച്ചേക്കാം.' ഇതിനൊ
ക്കെയും എതിരായി യുക്തിവാദം ഒന്നും ചെയ്യാനില്ലെന്നു നിങ്ങൾക്കു
അറിയാമല്ലോ. അക്ബറിക്കും, താൻ ഒന്നും പറയുന്നില്ലെങ്കിലും, ത
ന്നാൽ വളരെ ഗൌരവത്തോടുകൂടി ഭാവിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഒരു സ്നേ
ഹിതന്റെ സ്തോത്രം വളരെ സന്തോഷകരമായിരിക്കുന്നതാണല്ലോ."

സ്വല്പനേരം തൂഷ്ണീകനായിരുന്നതിന്റെശേഷം സിദ്ധൻ പറ
ഞ്ഞു. "ശ്രേഷ്ഠനായ ഫൈസി! ഞാൻ നിങ്ങളോട്ടു ഒരു ചോദ്യം
ചോദിക്കട്ടെയോ?"

ഫൈസി ഇപ്രകാരം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അവശ്യം ചോദി
ക്കാം. നിഷ്കപടമായി മറുപടി പറയാൻ കഴിയുമെന്ന് ഞാൻ വി
ശ്വസിക്കുന്നു."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: എന്നാൽ "അബുൽഫസലെക്കുറിച്ച് നാം
സംസാരിച്ചപ്പോൾ ഇന്നുപ്രഭാതത്തിൽ അദ്ദേഹം എനിക്കു ഒരു ഉപ
ദേശം ചെയ്തത് എന്റെ മനസ്സിൽ സ്ഫുരിച്ചു. ഇവിടെ ചക്രവർത്തിയുടെ
നേർക്കു ദ്രോഹപ്രവൃത്തി നടക്കുന്നതിൽ ഉൾപ്പെടാതെ സൂക്ഷിക്കണമെ
ന്നു എന്നോട്ടു അദ്ദേഹം ഉപദേശിച്ചു. അഭിപ്രായത്തിനു ഏറ്റവും
ഗൌരവമുള്ള ആളായ നിങ്ങൾ വളരെ മഹാനും ഉപകാരശീലനും
ആയ അക്ബറുടെ നേരേ ദ്രോഹാലോചന ചെയ്യുന്നതിനു മാത്രം
മൂഢന്മാരും ദുഷ്ടന്മാരും ആയ ജനങ്ങൾ ഇവിടെ ഉണ്ടെന്നു വിശ്വ
സിക്കുന്നോ? അത് വാസ്തവമായിരിക്കാൻ പാടുണ്ടോ?"

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "ഹാ! എന്റെ സഹോദരൻ സർവ്വത്ര ദ്രോഹത്തെ ശങ്കിക്കുന്നു. എന്നാൽ അതു മന്ത്രിമാൎക്കു സഹജമാണല്ലോ. എന്തായാലും നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിന്നു അസ്വാസ്ഥ്യം വേണ്ട. ഇവിടെ ഉള്ള ജനങ്ങൾ അത്ര ദുഷ്ടന്മാരല്ല. തങ്ങളുടെ ശിരച്ഛേദനത്തിന്നു ഹേതുവാകുന്നതും മിക്കവാറും അസാദ്ധ്യവും ആയ ഒരു കാൎയ്യത്തിൽ ഉദ്യോഗിക്കുന്നതിന്നു മാത്രം മൂഢന്മാരും അല്ല."

ഗൌരവത്തോടു കൂടിയും കുറഞ്ഞൊന്നു നിന്ദാഗൎഭമായും കുല്ലുകർ പറഞ്ഞു: "ഫൈസി! നിങ്ങളുടെ സദ്ദ്രത്യാശയങ്ങളായ ഈ അഭിപ്രായങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ മനോഗുണത്തെ പ്രത്യക്ഷീകരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവ യുവാക്കന്മാരായ ആളുകളെ, നമ്മുടെ ഈ അപരിചിതനായ സ്നേഹിതന്റെ സംഗതിയിൽ സംഭവിക്കാവുന്നതുപോലെ, ഒരുവേള അവിവേകത്തിലേക്കു നയിച്ചേക്കാമെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നില്ലയോ?"

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "ഇദ്ദേഹം ആലോചന കൂടാതെ നടന്നേക്കാവുന്ന ആളല്ല. ആദ്യം തന്നെ രാജഗൃഹത്തിലും സംസ്ഥാനത്തിലും കൃത്രിമങ്ങൾ നടക്കുന്നു എന്നുള്ള വിചാരംകൊണ്ടു അസ്വസ്ഥചിത്തനാകാതെ വിശ്വാസത്തോടും ധൈൎയ്യത്തോടും കൂടി കാലക്ഷേപം ആരംഭിക്കുന്നതാണു നന്നു എന്നു മാത്രമേ എന്റെ ഉദ്ദേശ്യം ഉള്ളു. ഞങ്ങൾ എല്ലാവരും അപ്രകാരമാണു ആരംഭിച്ചതു. ഞങ്ങൾക്കു ആപത്തുകൾ സംഭവിച്ചിട്ടില്ല. ആരംഭത്തിൽ തന്നെ സിദ്ധൻ വേണ്ടതിലധികം സംശയത്തോടു കൂടിയിരുന്നാൽ അവസാനത്തിൽ ആരെയും തന്നെ വിശ്വസിക്കാതെ ആയിത്തീരും. എന്നിലും എന്റെ സഹോദരനിലും കൂടി വിശ്വാസം ഇല്ലാതെ ആയേക്കാം."

സിദ്ധൻ ഫൈസിയുടെ പ്രസന്നമായ മുഖത്തേക്കു വിശ്വാസത്തോടു കൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടു വേഗത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "അതു ഒരിക്കലും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. നിങ്ങളിൽനിന്നു ഗുരുശത്രുതയെ എനിക്കു ഒരിക്കലും സംശയിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതുപോലെ തന്നെ നിങ്ങളുടെ സ്നേഹത്തേയും നല്ല അഭിപ്രായത്തേയും എന്നെപ്പോലെ അധികമായി വിലമതിക്കുന്ന ഒരുത്തനിൽനിന്നു വിശ്വാസഭംഗത്തേയും ദ്രോഹത്തേയും നിങ്ങളും സംശയിക്കരുതു."

കല്പകർ ഗൌരവത്തോടു കൂടി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതിനെ ഓർമ്മിച്ചുകൊള്ളണം. മനുഷ്യൻ ദീർഘദർശി അല്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഒരുത്തനും തന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യാഭിപ്രായത്തെ ഭേദപ്പെടുത്തുന്നതിനു ഹേതുഭൂതകളായ സകല സംഗതികളേയും അവസ്ഥകളേയുംമുൻകൂട്ടികാണുന്നതിനു ശക്തി ഇല്ലെന്നുള്ളതും വിചാരിക്കണം."

തന്റെ സഹജമായ പ്രസന്നസ്വരത്തിൽ ഫൈഡ്സി പറഞ്ഞു: "നോക്കുക. പിന്നെയും നാം ശാസ്ത്രവാദത്തിൽ ആയിരിക്കുന്നു. എനിക്ക് കല്പകരോളം ഈ വിഷയത്തിൽ ജ്ഞാനമില്ലെങ്കിലും ഇത് എന്റെ പ്രേമാസ്പദമായ ഒരു പ്രമേയമാണെന്നു നിങ്ങൾക്ക് നല്ലവണ്ണം അറിയാമല്ലോ. രാത്രി ആരംഭിച്ചു തുടങ്ങിയതിൽ നമുക്ക് വിളക്കുകൾ വരുത്താം. എന്നിട്ട് കല്പകർക്ക് ഗാഢമായ ജ്ഞാനമുള്ള സാംഖ്യം, വേദാന്തം ഈ വിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ച് നമുക്ക് അല്പം വ്യവഹരിക്കാം. അക്ബരെ കൂടി ഇതിൽ ചേർക്കാൻ കഴിയാത്തത് എത്ര ശോചനീയമാണ്! അദ്ദേഹത്തിനു ശ്ലാഘ്യതരങ്ങളായ വിരുന്നുകളെക്കാൾ എത്രയും ശ്രേഷ്ഠമായ ശാസ്ത്രവാദത്തിലാണ് അധികരസമുള്ളത്."

കല്പകർ പറഞ്ഞു: "മാന്യനായ ഫൈഡ്സി! ഗതകാലങ്ങളിൽ എന്നപോലെ ഒരു മണിക്കൂറു നേരം ഇങ്ങനെ ഉള്ള പ്രമേയങ്ങളെക്കുറിച്ച് നിങ്ങളോടു കൂടി ഗാഢാലോചന ചെയ്യുന്നതിലധികമായി എനിക്കു മറ്റൊന്നും സന്തോഷകരമല്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഞങ്ങൾക്ക് പോകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. നാളെ പ്രഭാതത്തിൽ സിദ്ധനു അയാളുടെ സേനാധിപത്യം വഹിക്കണം. എന്റെ യാത്ര മററന്നാളത്തേക്കു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഇന്നു രാത്രിയിൽ തന്നെ അതിലേക്കു അനേകം ഒരുക്കങ്ങൾ എനിക്കു ചെയ്യാനുണ്ട്. കഴിഞ്ഞ കാലങ്ങളിലെപ്പോലെ തന്നെ ഔദാര്യപൂർവ്വമായും സ്നേഹപുരസ്സരമായും ഉള്ള ഈ സൽക്കാരത്തിനു വേണ്ടി നിങ്ങളോടു വന്ദനം പറഞ്ഞ് ഇപ്പോൾ യാത്ര പറയുന്നതിനു ഞങ്ങളെ അനുവദിക്കണം.

ഫൈഡ്സി ഒരു ഭൃത്യനെ വിളിച്ച് അവർക്കു വഴി കാണിച്ചുകൊടുക്കാൻ പറഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: മാന്യരായ സ്നേഹിതാ! അങ്ങനെ തന്നെ ഞാൻ അനുവദിക്കുന്നു. പിന്നീട് സിദ്ധൻ യാത്രപറഞ്ഞ സമയം അയാളോടായി പറഞ്ഞു: സി

ധോ! നാം അവിവേകത്തെ കുറിച്ച് സംസാരിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നല്ലോ അതിൽ അകപ്പെടാതെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളണം. എന്നാൽ നിങ്ങളെപ്പോലെ യുവാവായ ഒരാൾ നിങ്ങളുടെ രാജധാനിയിലെപ്പോലെ തന്നെ ഞങ്ങളുടെ രാജധാനിയിലും അവിവേകത്തിൽ ഉൾപ്പെടുന്നതിനു ഇടവന്നേയ്ക്കാം. അങ്ങനെ എന്തെങ്കിലും ദുർഘടം സംഭവിച്ചാൽ ഉടൻതന്നെ ഫൈഫ്സിയുടെ സമീപത്തിൽ വന്നേക്കണം. എന്നാൽ അയാൾ നിവൃത്തി ഉണ്ടാക്കാൻ ശക്തനാകുന്നതായിരിക്കും.”

ഇതിനു മറുപടിക്കോ വന്ദനത്തിനോ വേണ്ടി താമസിച്ചു നില്ക്കാതെ ഫൈഫ്സി അയാളുടെ പുരമുറിയിലേക്കു പോയി.

ജീവിതമാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്ന കാലത്തിൽ തന്നെ സിദ്ധന ലഭിച്ചതിലധികം ആരാലാണ് പ്രാർത്ഥനീയമായിരിക്കാവുന്നത്? ആലോചനക്കാരോ സാഹായ്യമോ അയാൾക്കു ഇല്ലാതിരുന്നില്ല. ഗൌരവമുള്ള കാര്യങ്ങൾക്കു ബെദർനാഥത്തിലെ യോഗിയും സാരം കുറഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾക്കു ബുദ്ധിമാനും ഉന്നതസ്ഥാനത്തുള്ളവനും ആയ ഫൈഫ്സിയും ഉണ്ടായിരുന്നു. പ്രധാനമന്ത്രിയുടെ പ്രീതി പ്രാഗേല്ഭ്യവും ചക്രവർത്തിയുടേത് പ്രതിശ്രുതയും ആയിരുന്നു.

—:o:—

നാലാം അദ്ധ്യായം

അക്ബർ

പിറേറ ദിവസം പ്രാതഃകാലത്തിൽ ദുൎഗ്ഗത്തിന്റെ പുരോഭാഗത്തുള്ള വിസ്തീൎണ്ണമായ സമഭൂമിയിൽവച്ച് നമ്മുടെ യുവാവായ യോദ്ധാവ് രജപുത്രന്മാരുടെ പ്രധാനസുബേദാരുടെ അടുക്കൽനിന്നു തന്റെ സേനാവിഭാഗത്തിന്റെ ആധിപത്യത്തെ സ്വീകരിച്ചു. തന്റെ മേലുദ്യോഗസ്ഥർ നിയതമായ ശിക്ഷാക്രമാനുസരണത്തെക്കുറിച്ച് നിഷ്കൎഷിച്ചു. എന്നാൽ കല്ലുകരുടെ ശിഷ്യൻ അതിനു സുതരാം പരിചിതനും അതിന്റെ ആവശ്യകതയെ സ്വയം അറിഞ്ഞവനും ആയിരുന്നു. സിദ്ധനു സ്ഥാനചിഹ്നങ്ങളായ ധ്വജപുത്തലികാദികൾ ഈ സുബേദാരാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ടു. ഇയാൾ പ്രകൃത്യാ നിഷ്ഠുരനായിരുന്നു എങ്കിലും വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ടുള്ള പരിഷ്കാരവും മൎയ്യാദയും സൌജന്യവും ഉള്ളവൻ ആയിരുന്നു. സിദ്ധൻ തങ്ങളുടെ നേതാക്കന്മാരേപ്പോലെ ഭാസുരങ്ങളായ കഞ്ചുകാദികളെ ധരിച്ചിരുന്ന തന്റെ ഭടന്മാരുടെ ദൎശനത്താലും സന്തുഷ്ടനായി. അവർ സമൎത്ഥന്മാരായ അശ്വാരോഹന്മാരും, യോധോചിതങ്ങളായ സമ്പ്രദായങ്ങളോടും ഓജസ്സും ധൈൎയ്യവും സ്ഫുരിക്കുന്നതായ മുഖഭാവങ്ങളോടും കൂടിയവരും ആയിരുന്നു.

സേനാധിപന്റെ അപേക്ഷാനുസാരേണ സിദ്ധൻ തന്റെ സാദികളെക്കൊണ്ട് ചില അഭ്യാസക്രമങ്ങളെ കാണിപ്പിച്ചു. അത് അവരുടെ അശ്വാരോഹണസാമൎത്ഥ്യത്തേയും അയാളുടെ അശ്വത്തിന്റെ ശിക്ഷാവിശേഷത്തേയും പ്രദൎശിപ്പിക്കുന്നതിനു ഒരു അവസരമായി. ഈ പ്രയോഗങ്ങളെ കാണുന്നതിനു കല്ലുകർ കൂടെ അവിടെ സന്നിഹിതനായിരുന്നെങ്കിൽ തന്റെ ശിഷ്യനെ അയാളുടെ മേലുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ അഭിനന്ദിക്കുന്നതിനെ പ്രത്യക്ഷീകരിച്ച് സന്തോഷിക്കുമായിരുന്നു. സൈമന്തസാദികളും സമ്മേളിച്ച് ഏതാനും ചംക്രമണങ്ങൾ നിവൃത്തിക്കപ്പെട്ടതിന്റെ ശേഷം ഒരു കാഹളശബ്ദം ആ ദിവസത്തെ പ്രയോഗങ്ങൾ വിരമിച്ചു എന്ന് സൂചിപ്പിക്കയും, അപയാനത്തിനു നിയോഗം കൊടുക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. സിദ്ധൻ ത

ൻെറ അശ്വത്തെ സന്നിഹിതനായിരുന്ന വത്സൻെറ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചിട്ട് തന്നോടു സമാനസ്ഥാനന്മാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാൎക്ക പ്രവേശാൎഹമായ ഒരു രാജഗൃഹോദ്യാനത്തിലേക്കു കാൽനടയായി തിരിച്ചു. എന്നാൽ അയാൾ അവിടെ ചെന്നു ചേരുന്നതിനു മുൻപിൽ വേഷംകൊണ്ട് ഒരു പ്രഭുഗൃഹത്തിലെ പരിചാരികയെന്ന് അനുമിക്കപ്പെടാവുന്നവളായ ഒരു യുവതി പശ്ചാൽപഥത്തിലൂടെ അടുത്തുവരുന്നത് കണ്ടു. അവൾ സമീപസ്ഥയായപ്പോൾ ക്ഷണനേരം സംശയിച്ചതിൻെറ ശേഷം പറഞ്ഞു: "പ്രഭോ! കാശ്മീരത്തിൽനിന്നും എത്തിയിരിക്കുന്ന ശ്രേഷ്ഠനായ സിദ്ധൻ ഭവാൻ തന്നെ അല്ലേ?"

അയാൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നീ ഊഹിച്ചത് ശരി തന്നെ. നീ എന്നെ അറിയുന്നതായി തോന്നുന്നു."

പരിചാരിക പറഞ്ഞു: "ഞാൻ സ്വയം അറികയില്ല. എന്നാൽ എന്നേ പറഞ്ഞയച്ച പ്രഭ്വി ഭവാനെക്കുറിച്ച് എന്നോടു വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഭവാൻ ദയാപൂൎവമായി അനുവദിക്കുന്ന പക്ഷം സ്വല്പനേരം ഭവാനുമായി സംഭാഷണം ചെയ്യാൻ കൊള്ളാമെന്ന് തത്രഭവതിക്ക അപേക്ഷയുണ്ട്."

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "നിൻെറ സ്വാമിനി ആരാണ്?"

അവൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "പ്രഭോ! തൽകാലം തത്രഭവതിയുടെ നാമധേയത്തെ ഞാൻ പറയാതിരിക്കുന്നതിനെ ക്ഷമിക്കണം. അഭ്യാഗമത്താൽ ഭവാൻ തത്രഭവതിയെ സമ്മാനിക്കുമെങ്കിൽ തത്രഭവതി തന്നെ ഭവാൻെറ ജിജ്ഞാസയെ പൂരിപ്പിക്കും. ഭവാൻ പ്രസാദിക്കുന്നു എങ്കിൽ ഇന്നു സായാഹ്നത്തിൽ തന്നെ തത്രഭവതി ഭവാനെ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു. ഏകദേശം പത്തു മണിക്കു ആ ചൈത്യോപാന്തത്തിൽ വന്നാൽ മതി."

ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് അവൾ സൂൎയ്യരശ്മികളാൽ പ്രകാശിക്കുന്ന സുവൎണ്ണസ്തൂപികകളോടും ശ്വേതസ്ഫടികശിലാമയങ്ങളായ ശൃംഗങ്ങളോടും കൂടി ഒരു ഉന്നതപ്രദേശത്തിൽ നില്ക്കുന്ന ഒരു രമ്യമായ ഹൎമ്മ്യത്തെ അംഗുലികൊണ്ട് നിൎദ്ദേശിച്ചു.

സിദ്ധൻ ശങ്കിച്ച് എന്തുത്തരം പറയേണമെന്ന് ആലോചിച്ചു. അപ്പോൾ ഇരാവതിയുടെ വിചാരവും ഉദ്ദേശ്യവും

ചെയ്തിട്ടുള്ള ഉപദേശത്തിന്റെ സ്മരണയും അയാളുടെ മനസ്സിൽ ഉദിച്ചു.

ആ ചേടി സപരിഹാസം ചോദിച്ചു: "എന്താണ്? ഒരു ശ്രേഷ്ഠയായ സ്ത്രീ സ്വല്പസംഭാഷണത്തിനു അപേക്ഷിക്കുമ്പോൾ ഭവാദൃശനായ ഒരു യോദ്ധാവ് ഇതികർത്തവ്യതാമൂഢനായിരിക്കുന്നത് ഉചിതമോ? ഭവാനു ഭീതിനില്ലത്രേ?"

മുഖത്തിൽ പ്രകാശിച്ച കോപസ്ഫൂർത്തിയോടുകൂടി സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഭീതിയോ! നിനക്കു എന്തവകാശമാണ്—." സ്വയം ക്രോധത്തെ സംയമനം ചെയ്ത് അയാൾ പുനശ്ച പറഞ്ഞു: "എന്റെ അധൈര്യം നിനക്കു അസാധാരണമായി തോന്നുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. എന്നാൽ അതിന്റെ കാരണങ്ങൾ നിനക്കു അറിഞ്ഞിട്ട് കാര്യമില്ല. പറഞ്ഞ സമയത്ത് ആ ചൈത്യത്തിൽ എത്തിക്കൊൾക തന്നെ."

"അങ്ങനെ തന്നെ" എന്നു പറഞ്ഞ് ആ സ്ത്രീ അയാളെ അഭിവന്ദനം ചെയ്ത് വന്ന വഴിയെ തന്നെ തിരിച്ചുപോയി.

അലക്ഷിതനായി അവളെ അനുഗമിച്ച് ആരാണ് തന്നെ കാണ്മാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടത് എന്നുള്ള വാസ്തവത്തെ അറിയാൻ ശ്രമിച്ചാലോ എന്ന് സിദ്ധൻ ക്ഷണനേരം ആലോചിച്ചു. എന്നാൽ അവൾ വേണ്ട കരുതലോടു കൂടിത്തന്നെ ഇരിക്കുമെന്ന് സ്വല്പനേരത്തെ ആലോചനകൊണ്ട് അയാൾക്കു ബോധപ്പെട്ടു. ഈ കഴിഞ്ഞ സംഗതിയെക്കൊണ്ടും തന്നെക്കുറിച്ചും അതൃപ്തനായിട്ട് അയാൾ നടന്ന് അചിരേണ ഉദ്യാനത്തിൽ എത്തി.

അത് വിസ്തൃതമതും വിശാലവും ആയിരുന്നു എങ്കിലും നയനങ്ങൾക്ക് തൃപ്തിയെക്കാൾ അധികം ആയാസത്തെ ആണ് ജനിപ്പിച്ചിരുന്നത്. ശ്ലക്ഷ്ണങ്ങളായ ശിലകളാൽ ആസ്തൃതങ്ങളായും ഏകരൂപങ്ങളായും ഋജുക്കളായും ഉള്ള പന്ഥാക്കൾ വൃക്ഷച്ഛായാവൃതങ്ങളായിരുന്നു. വിവിധാകാരങ്ങളായ ജലപ്രസ്രവണങ്ങൾ മദ്ധ്യത്തിൽനിന്നും ഉദ്ഗമിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവയും, ശ്വേതോപലകല്പിതങ്ങളായ പര്യന്തങ്ങളോടു കൂടിയവയും ആയ ദീർഘികകളും ഉണ്ടായിരുന്നു. എല്ലായിടത്തും തരുനികുരുംബങ്ങളുടെ നിബിരിസയും, ശീതളയും, സഞ്ചരിക്കുന്നവർക്കു വിശ്രമപ്രദയും ആയ ഛായ വ്യാപിച്ചിരുന്നു. സിദ്ധൻ യാതൊരുത്തരെയും സന്ദർശിക്കാതെ കുറഞ്ഞൊരുനേരം സഞ്ച

തിച്ചതിന്റെ ശേഷം മദ്ധ്യവയസ്കനും ബലിഷ്ഠശരീരനും ആയ ഒരാൾ മേൽപറഞ്ഞ വൃക്ഷങ്ങളിൽ ഒന്നിന്റെ ഛായയിൽ ഇരിക്കുന്നത് കണ്ടു. ആ മനുഷ്യന്റെ കാഴ്ചയിൽ, കാരണം അനിർവാച്യമായിരുന്നു എങ്കിലും, സിദ്ധന്റെ മനസ്സിനെ ഝടിതി ഉന്മുഖീകരിക്കുന്നതായി എന്തോ ഒരു വിശേഷം ഉണ്ടായിരുന്നു. ഈ അപരിചിതപുരുഷൻ അയാൾ കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്ന മറ്റുള്ള രാജസ്ഥാനപുരുഷന്മാരിൽനിന്ന് വാക്കുകളാൽ അനിർദ്ദേശ്യമായ എന്തോ ഒരു വിശേഷംകൊണ്ട് വ്യാവർത്തിതനായിരുന്നു. അയാളുടെ മുണ്ഡിതശ്മശ്രുവും, സൌന്ദര്യമോ അസൌന്ദര്യമോ ഉള്ളതായി പറയാൻ പാടില്ലാത്തതും ആയ മുഖത്തിന്റെ ഭാവം ശാന്തതയേയും നിഷ്കപടതയേയും വ്യഞ്ജിപ്പിച്ചു. അയാളുടെ വേഷം വിശേഷവിധി ഇല്ലാത്തതെങ്കിലും മഹാർഘമായിരുന്നു. അയാൾക്കു വിശേഷവേല ചെയ്തിട്ടുള്ള ഖഡ്ഗമുഷ്ടി കഴികെ ഉഷ്ണീഷത്തിൽ ഭാസമാനമായിരുന്ന അസാമാന്യപരിമാണമുള്ള ഒരു വജ്രരത്നം മാത്രമേ അലങ്കാരമായി ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. എന്നാൽ അലങ്കാരങ്ങളാലാകട്ടെ ആകൃതിസൌന്ദര്യത്താലാകട്ടെ ജനിപ്പിക്കാൻ അശക്യവും, യോഗിയായ ഗുരുപാദരിൽ സിദ്ധൻ നിരീക്ഷണം ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നതും ആയ ഒരു അസാധാരണവൈശിഷ്ട്യം ആ പുരുഷനിൽ സ്പഷ്ടമായി സ്ഫുരിക്കയും അജ്ഞാശക്തിയുടെ അനുഭാവകമായിരിക്കയും ചെയ്തു. എന്നിട്ടും ആ അജ്ഞാതപുരുഷനെ നമ്മുടെ രാജധാനിയിൽ സന്നിഹിതനായിരുന്ന വല്ല രാജാവിനോടും കൂടിയുള്ള ഒരു പ്രഭുവോ, ഒരു മഹാനായ യോദ്ധാവോ എന്നു മാത്രമല്ലാതെ സിദ്ധൻ തദധികമായി ഒന്നും സംശയിച്ചില്ല. അയാൾ തൂഷ്ണീകനായി അഭിവന്ദനം ചെയ്ത് കടന്നുപോകാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ ആ അപരിചിതപുരുഷൻ അയാളെ നാമഗ്രാഹം സംബോധനം ചെയ്ത് ആസനത്തിൽനിന്നും ഉത്ഥാനം ചെയ്യാതേയും മറ്റു പ്രസ്താവന ഒന്നും കൂടാതേയും അയാൾ തന്റെ രാഷ്ട്രശത്രുക്കളുമായി പരിചയിച്ചോ എന്നു ചോദിച്ചു. താൻ ആരെന്ന് എല്ലാവരും അറിയുന്നതിനെക്കുറിച്ച് കാഞ്ഞോന്നു വിസ്മിതനായിട്ട് സിദ്ധൻ അല്പം ചിരിച്ച് ഉത്തരം പറഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം മറ്റേ ആൾ വിശദീകരണാർത്ഥം പിന്നെയും പറഞ്ഞു തുടങ്ങി.

“നിങ്ങളുടെ ഉഷ്ണീഷത്തിലുള്ള ഹംസത്തൂവൽ ചിഹ്നത്താൽ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ സ്ഥാനത്തെ അറിഞ്ഞു. നിങ്ങളുടെ സജാതീയസേനാധ്യക്ഷന്മാരെ എല്ലാവരേയും വ്യക്തിതഃ അറിയുകയും, നിങ്ങൾ നൂതനമായി ഉദ്യോഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു വന്നുചേരുമെന്നു ഗ്രഹിക്കയും ചെയ്തിരുന്നതിനാൽ നിങ്ങൾ ആരെന്ന് ഊഹിക്കുന്നതിൽ എനിക്ക് പ്രയാസമുണ്ടായില്ല. ഈ ഉദ്യോഗം നിങ്ങൾക്ക് അഭിരുചിതമായിരിക്കുന്നോ? മത്സമീപത്തിൽ ഉപവേശിക്കണം.”

സിദ്ധൻ, അധികവും ശാസനാരൂപയായി തോന്നപ്പെട്ട അപേക്ഷയെ സ്വീകരിച്ച് ആ അപരിചിതപുരുഷൻ തന്നെ കീഴിലുള്ള ഒരാളായി ഭാവിച്ചതിനെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ പറഞ്ഞു: “എനിക്കു നൽകപ്പെട്ട ഈ ഉൽകൃഷ്ടാധികാരത്തെ ഞാൻ പൂർണ്ണമായി ബഹുമാനിച്ചില്ലെങ്കിൽ എന്റെ ഉപകർത്താവിനേയും ചക്രവർത്തിയേയും കുറിച്ച് ഞാൻ ഏറ്റവും കൃതഘ്നനായിരിക്കുമല്ലോ”.

മറേറ ആൾ പിന്നേയും പറഞ്ഞു: “ചക്രവർത്തിയോ! ആകട്ടേ, കൊള്ളാം. എന്നാൽ അയാളെ സേവിക്കാനോ അതോ അയാളുടെ രാജധാനിയിൽ നിങ്ങളുടെ അധികാരത്തിനുള്ള സ്ഥാനമാനങ്ങളെ അനുഭവിക്കാൻ മാത്രമോ നിങ്ങൾ വന്നിരിക്കുന്നത് എന്ന് എന്നോടു പറയണം.”

നിഷ്കപടമായി സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “ശ്രേഷ്ഠനായ പ്രഭോ! ഇത് ഞാൻ തന്നെ വിചാരിച്ചിട്ടില്ലാത്തതും ഗഹനവും ആയ ഒരു പ്രശ്നമാണ്. എങ്കിലും അനായാസേന എനിക്ക് ഉത്തരം പറയാം. മാനവും കൃത്യവും അനുവദിക്കുന്നെടത്തോളം ചക്രവർത്തിയെ വിശ്വാസപൂർവ്വം സേവിക്കണമെന്നാണ് സർവോപരി ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. എന്റെ സ്വതന്ത്രേച്ഛാപ്രകാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സേവകഭാവത്തെ ഞാൻ അംഗീകരിച്ചതു തന്നെ ഇതിനു സാക്ഷിഭവിക്കുന്നു.

ആ അപരിചിതൻ പറഞ്ഞു: “നിങ്ങളുടെ ഉത്തരം വിവേകപൂർവമായിരിക്കുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ, മാനവും കൃത്യവും എന്നതുകൊണ്ട് നിങ്ങൾ എന്തു വിചാരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നാണ് ആശങ്ക. അവ വ്യാഖ്യാനിക്കാൻ പ്രയാസമുള്ള വാക്കുകളാണ്.”

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “ചിലർക്ക് അങ്ങനെ ആയിരിക്കാം;

എന്നാൽ എനിക്ക് അങ്ങനെ തോന്നുന്നില്ല. ഞാൻ അവയുടെ ബലവത്തരമായ അർത്ഥത്തിലാണ് അവയേ സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നത്. അക്ബർ തന്നെ ആജ്ഞാപിക്കുന്നതായല്ലേ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രീതിയാൽ എനിക്കു ലബ്ധങ്ങളായ എല്ലാ സ്ഥാനമാനങ്ങളേയും ഉപേക്ഷിക്കയല്ലാതെ, സ്വദേശത്തിനു പ്രതികൂലമായി എന്തെങ്കിലും പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിനു മാനവും കൃത്യവും എന്നെ അനുവദിക്കുന്നതല്ല."

മറ്റെ ആൾ അഭിനന്ദിച്ച് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെ തന്നെ ആണ് വേണ്ടത്. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു നിങ്ങളുടെ സ്വദേശീയന്മാക്കും പ്രതികൂലമായി ചക്രവർത്തി എന്തെങ്കിലും നിങ്ങളോട് ആവശ്യപ്പെടുമെന്നു ഊഹിക്കാനുള്ള സംഗതികൾ എന്താണ്?"

പത്രവ്യവസ്ഥേടു കൂടി ഉണ്ടായ സംഭാഷണം തന്റെ മനസ്സിൽ സ്ഫുരിച്ചതിനാൽ സിദ്ധൻ ക്ഷണനേരം സംശയിച്ചു. എന്നാൽ ധടിതി സംശയത്തിൽനിന്നും നിവർത്തിച്ച് ആ അപരിചിതന്റെ നിർവ്യാജമായമുഖഭാവത്തെ നോക്കിട്ട് മറ്റൊരു അവതാരികയും കൂടാതെ സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "അക്ബർ ഉൽകൃഷ്ടൻ അല്ലയോ?"

സിദ്ധനെ തത്സമീപത്തിൽനിന്നും അനൈച്ഛികമായി സാശംകം സങ്കോചിപ്പിച്ചതായ ഒരു വിക്ഷണത്തോടും സ്വരത്തോടും കൂടി ആ അപരിചിതൻ ഉദീരണം ചെയ്തു: "യുവാവേ! നിങ്ങൾ ഇതുവരെയും വിവേകപൂർവ്വങ്ങളായ വചനങ്ങളെക്കൊണ്ട് തൃപ്തിപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അക്ബറുടെ രാജധാനിയിൽ വച്ചു തന്നെ അത്യന്തം അപരിചിതനായ ഒരു ആളോട് ഇങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്രകടനം ചെയ്യുന്നത് കുറെ അവിവേകം എന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്."

അവ്യാകുലനായിട്ട് സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെ തോന്നാം. നിങ്ങളെ എനിക്കു പരിചയമില്ല എന്നുള്ളത് വാസ്തവം തന്നെ. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ നാമധേയത്തെയാകട്ടെ സ്ഥാനത്തെയാകട്ടെ അറിയുന്നതിൽ ഞാൻ ഉദാസീനനാണ്. നിങ്ങളെ ചാക്ഷുഷമായും ശ്രാവണമായും പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചിരിക്കുന്ന എനിക്കു, വിശ്വാസപൂർവ്വം നിങ്ങളോട് നിഷ്കപടമായി സംസാരിച്ച എന്നെപ്പോലെ ലൌകികവ്യവഹാരങ്ങളിൽ അപ്രബുദ്ധനായ ഒരു യുവാവിനെ നിങ്ങൾ വഞ്ചിക്കയോ ദ്രോഹിക്കയോ ചെയ്യുമെന്നുള്ളത് അസംഭാവ്യമാണെന്നു തോന്നുന്നു."

ഈ അകൈതവകളായ വാക്കുകൾ ആ അപരിചിതന്റെ മു
ഖഭാവത്തിൽ ഒരു സന്തുഷ്ടിദൃഷ്ടിയെ ജനിപ്പിച്ചു അത് ആത്മപ്ര
ശംസാജന്യമായ വൃഥാഭിമാനത്താൽ ഉണ്ടായതല്ല; പരന്തു, ശ്രേഷ്ഠ
തരമായും നിൎമ്മലതരമായും ഉള്ള ഒരു ചരിതാൎത്ഥതാനുഭാവത്താൽ
ഉണ്ടായതായിരുന്നു. മുഖസ്തുതി അയാൾക്കു അജ്ഞാതയും അതിനു
അയാൾ കേവലം അനധീനനും ആയിരുന്നില്ല. എന്നാൽ സിദ്ധന്റെ
ഈ വാക്കുകൾ നിൎവ്യാജീകങ്ങളും, ആ പുരുഷൻ ആരെന്നുള്ള അറിവോ
ടു കൂടാതെ സകലത്തിലും ഉപരിയായി അയാൾ അഭിമാനിച്ചിരുന്ന
ഗുണത്തെ സ്തുതിച്ച് പറയപ്പെട്ടവയും ആയിരുന്നു.

സിദ്ധന്റെ സ്കന്ധത്തിൽ ഹസ്തത്തെ അൎപ്പണം ചെയ്തു മൃദുല
സ്വരമായി അയാൾ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പറഞ്ഞത് ശരിയാണ്.
നിങ്ങൾ എന്നെ അറിയുന്നില്ലെങ്കിലും എന്നെ വിശ്വസിക്കുന്നു എന്നു
പറയുന്നു. എന്നാൽ നല്ലവണ്ണം അറിയാൻ അവസരം വരുമ്പോഴും
ഇതുപോലെ ഇരിക്കണം. എന്നാലിപ്പോൾ അക്ബറിനെക്കുറിച്ചാക
ട്ടെ, അയാൾ ഉൽകൎഷേച്ഛുവാണ്. അത് നിങ്ങൾ പറഞ്ഞത് ശ
രിതന്നെ. അയാളെ ഞാൻ അറിയും. എല്ലാം എന്റെ ഇച്ഛപോ
ലെ തന്നെ നടന്നായിരിക്കുന്നില്ല. അയാൾ ഉൽകൎഷേച്ഛുവാണെന്നു
ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. എന്നാൽ എന്തുവിധത്തിലാണ? ഇപ്പോൾ
താനെ വിസ്തീൎണ്ണമായിരിക്കുന്ന അയാളുടെ മഹാരാജ്യത്തോട് ഇനി
യും അധികം ദേശങ്ങളെയും ജനങ്ങളെയും ചേൎക്കുന്നതിനു മാത്രമേ
അയാൾക്കു ആഗ്രഹമുള്ളു എന്ന് നിങ്ങൾ വാസ്തവമായി വിശ്വസിക്കു
ന്നോ? ഇപ്പോൾ ഉള്ളതുകൊണ്ട് അയാൾ തൃപ്തനായിരിക്കരുതോ? ആ
ഗ്രാ, ഡെൽഹി ഈ രണ്ടു ചെറിയ രാജ്യങ്ങൾ മാത്രമേ അയാൾക്കു
പൈതൃകമായി ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അയാളുടെ പിതാവും നി
ൎഭാഗ്യനും വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടവനും ആയ ഹുമയൂൺ ഇതു കൂടാതെ ഒ
ന്നും അയാൾക്ക് സമ്പാദിച്ചിരുന്നില്ല. ഇപ്പോഴാകട്ടേ അയാളുടെ
രാജ്യം പെഷ്യായുടെ സീമകൾ തുടങ്ങി ബംഗാളത്തിന്റെ പരമാവ
ധിവരെയും ദഖാൻ,ഗോൾക്കണ്ഡാ ഈ ദേശങ്ങളിലേക്കും വ്യാപിച്ചി
രിക്കുന്നു. പിന്നെ എന്തിനാണ് അയാൾ പുത്തനായ രാജ്യങ്ങളെ,
വിശിഷ്യ അത്യന്തരമ്യമായ നിങ്ങളുടെ കാശ്മീരത്തെ, ജയിക്കാൻ
ഉദ്യമിക്കുമെന്ന് നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതു? അതിലേക്കു ആവശ്യക

ങ്ങളായ നാനാവിധശ്രമങ്ങൾക്കു പര്യാപ്തമായ പ്രതിഫലം അയാൾ
ക്കു ലഭിക്കുന്നതല്ലല്ലോ. എങ്കിലും തന്റെ പ്രജകളുടെ സമാധാന
ത്തിനും ക്ഷേമാഭിവൃദ്ധിക്കും വിരോധികളായി തീരുമെന്നു തോന്നുന്ന
സമീപരാജ്യങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ സമ്മതിക്കാതെ ഇരിക്കുന്നത്
ഒരു രാജാവിനു ആവശ്യകമായി വന്നേക്കാം. അപ്രകാരമുള്ള സംഗ
തിയിൽ, അയാൾ യുദ്ധം കൂടാതെ ഇരിക്കുന്നതെന്നു എത്രയും ആഗ്ര
ഹമുള്ളവനും തന്റെ ചുറ്റുമുള്ള രാജ്യവാസികളുടെ ക്ഷേമത്തേയും
സ്വാതന്ത്ര്യത്തേയും സ്വപ്രജാവിശേഷമായി ഇച്ഛിക്കുന്നവനും ആ
യിരുന്നാലും, അയാൾക്കു ഉദാസീനനായിരിക്കാൻ പാടില്ല. എങ്കിലും
ഇതൊന്നും തൈമൂറിന്റെയും ബോണപ്പാർട്ടേയും വംശജനെ ഉൽകർഷേ
ച്ഛുവായിരിക്കുന്നതിൽനിന്ന് പ്രതിബന്ധിക്കുന്നില്ല. താരുണ്യാൽ പ്ര
ഭൃതി അയാൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നത് ഒരു പ്രബലമായ മഹാരാജ്യത്തെ
സ്ഥാപിക്കുന്നതിനു മാത്രമല്ല, സർവ്വപതി സകലനിയന്താവ് ത
ന്നെ ഭരമേല്പിച്ചിരിക്കുന്ന ജനങ്ങൾക്കു സുഖാഭിവൃദ്ധി, ഐശ്വര്യം, പ
രിഷ്കാരം ഇവയെ ദൃഢീകരിക്കുന്നതിനും ആണ്. അവരുടെ സ്ഥിതി
യെ പരിഷ്കരിക്കുന്നതിനും, ഭിന്നജാതിക്കാരുടെ മത്സരങ്ങളേയും വി
രോധങ്ങളേയും ശമിപ്പിക്കുന്നതിനു, മതഭേദജന്യങ്ങളായ വിവാദങ്ങ
ളെ ഇല്ലാതെ ആക്കുന്നതിനും, പ്രബലന്മാരും സ്വാർത്ഥപരന്മാരും ജ
നപീഡകന്മാരും ആയ പ്രഭുക്കളെ നിയന്ത്രിക്കുന്നതിനും, ബംഗാളി
ലുള്ള വ്യവസായോദ്യുക്തങ്ങളായ ജനവർഗ്ഗങ്ങൾക്കു ഉപകാരം ചെയ്യു
ന്നതിനു, എല്ലായിടത്തും ഐശ്വര്യത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനും, കലാ
ശാസ്ത്രങ്ങൾക്കു പ്രചാരം വരുത്തുന്നതിനും, പരിഷ്കാരവാസനയുള്ളതാ
യി കാണുന്ന ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധിയിലേക്കു തന്റെ പ്രജകളെ ഉയർത്തു
ന്നതിനും അയാൾ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇത് ഒരു മനുഷ്യനു സാധിക്കാ
വുന്നതിൽ വളരെ അധികമാണെന്നു നിങ്ങൾ പറയുമെങ്കിൽ വാസ്ത
വ്യമായി പറഞ്ഞുകൊൾക. ഞാൻ അതിനെക്കുറിച്ച് വാദിക്കയി
ല്ല. എന്നാൽ അപ്രാപ്യമായിരുന്നാലും ഒരു പരമാദർശ്യത്തെ സാ
ധിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നത് ആക്ഷേപാർഹമല്ല. വാസ്തവത്തിൽ അ
ക്ബറുടെ പരമോദ്ദേശ്യം ഒരിക്കലും സാദ്ധ്യമാവുന്നതുമല്ല. ഈ ഉ
ദ്ദേശ്യസിദ്ധിക്കു എത്രകാലമായി അയാൾ ചിന്തിക്കയും അദ്ധ്വാനി
ക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു! കഷ്ടം! എന്നിട്ടും തല്ലാഭം എത്ര ദവീ
യസ്സായിരിക്കുന്നു!"

ഭയഭക്തിഭരിതനായി സിദ്ധൻ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം ആകർണ്ണനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കെ ആ അപരിചിതൻ തന്റെ പ്രസംഗപ്രമേയത്താൽ അഹംഹൃതൻ എന്നപോലെ ഹസ്തത്തെ മേല്പോട്ടേക്കു ഉയർത്തിക്കൊണ്ട് ആസനത്തിൽനിന്നും ഉത്ഥാനംചെയ്യുന്ന ഭാവത്തിൽ ഇരുന്നു. എന്നാൽ പ്രസംഗാവസാനത്തിൽ അയാൾ ബുദ്ധിക്ഷയത്തോടുകൂടി ആസനത്തിൽ ചാരിക്കിടന്നുംകൊണ്ട് ഉത്സാഹിയും ശ്രേഷ്ഠവും ആയ ഒരു ഹൃദയത്തെ അന്തർഭവിച്ചിരിക്കുന്ന വക്ഷസ്സിലേക്കു ശിരസ്സിനെ ആനമിപ്പിച്ചു. ക്ഷണനേരത്തേക്കു സിദ്ധനു, സാക്ഷാൽചക്രവർത്തിയെത്തന്നെ പുരോഭാഗത്തിൽ കാണുന്നു എന്നു വിചാരിച്ച്, അഭ്യുത്ഥാനം ചെയ്യണമെന്നു തോന്നി.

എന്നാൽ അത്ര മഹാനായ ഒരു പുരുഷൻ യുവാവും അപരിചിതനും ആയ ഒരുത്തനെ ഇത്രമാത്രം വിശ്വസിക്കുന്നത് സംഭാവ്യമാണോ എന്നു സംശയിച്ച് സിദ്ധൻ താൻ ആരോടാണ് സംസാരിക്കുന്നത് എന്നറിയാൻവേണ്ടി ഒരു ചോദ്യം ചോദിക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോഴേക്ക് സമീപിച്ചുവരുന്നതായ പാദശബ്ദം അവരുടെസംഭാഷണത്തിനു വിഘാതമായി തീർന്നു. ഉടൻതന്നെ കിളരം കുറഞ്ഞതും, വളവുള്ളതും, ഗൌരവമുള്ളവിധത്തിൽ വസ്ത്രധാരണം ചെയ്തിട്ടുള്ളതും, ആ രാജധാനിയിൽ അസാധാരണമായ കറുത്തചിനിഡശ്മശ്രുവുമുള്ള മുഖത്തോടുകൂടിയതും ആയ ഒരു ദേഹം പ്രത്യക്ഷീഭവിച്ചു.

"അബ്ദുല്കാദർ" എന്ന് സിദ്ധനോടായിട്ടല്ലാതെ അധികവും തന്നോടായിട്ട് ആ അപരിചിതൻ പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ അയാളുടെ മുഖത്തിൽ ഒരു വൈരസ്യസൂചകമായ ഭാവവും ത്ധടതി സ്ഫുരിച്ചു. എങ്കിലും അയാൾ ആ പുത്തനായി വന്ന ആളിനെ ഉപചാരപൂർവ്വം അഭിനന്ദിക്കയും താൻ ആരെന്നുള്ളത് അജ്ഞാതമായിരിക്കണമെന്ന് സങ്കേതപൂർവ്വം സൂചിപ്പിക്കയും ചെയ്തു.

ഒരുവശത്തേക്കു മാറിനിന്നിരുന്ന സിദ്ധനെ സാവജ്ഞതമായ വീക്ഷണത്തോടെ ആപാദമസ്തകം നോക്കീട്ട് ഒന്നും മിണ്ടാതെ അബ്ദുല്കാദർ അയാളുടെ നേരെ പൃഷ്ഠം തിരിഞ്ഞുനിന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള ഭാവനയാൽ നമ്മുടെ ക്ഷത്രിയവംശജനായ പ്രഭു കോപാരുണിതകപോലനായതിനെക്കുറിച്ച് ആശ്ചര്യപ്പെടാനില്ല. എന്നാൽ അബ്ദുല്കാദർ കാണിച്ച അവഹേളനയുടെ കാരണത്തെ ചോദിക്കാൻ സിദ്ധൻ ഭാവിച്ചപ്പോഴേക്ക് ആ അപരിചിതൻ അയാളെ

നിരോധിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠനായ സിദ്ധാ! എൻെറ ഈ സ്നേഹിതൻെറ അനാദരം നിങ്ങൾക്ക് കോപോദ്ദീപകമായി ഭവിക്കരുത്. അത് പ്രത്യേകം നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ളതല്ല എന്ന് എനിക്കു നിശ്ചയം ഉണ്ട്. എന്നാൽ ഹിന്ദുക്കളായ നിങ്ങൾ ഇയാളുടെ മതവിരോധികളാണെന്നു ഇയാൾ വിചാരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ ദർശനം ഇയാൾക്കു അസഹ്യമാണ്. അങ്ങനെ അല്ലയോ?" എന്ന് അബ്ദുല്കാദരെ നോക്കി അയാൾ ചോദിച്ചു.

"നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്" എന്ന് അബ്ദുല്കാദർ ഉത്തരം പറഞ്ഞിട്ട് സിദ്ധനെ നോക്കി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "യുവാവേ! നിങ്ങളോടു പ്രത്യേകമായി എനിക്കു യാതൊരു വൈരവും ഇല്ല. ഞാൻ നിങ്ങളെ അറികയില്ല. എന്നാൽ ഹിന്ദുക്കളായ നിങ്ങളെ സർവ്വാത്മനാ എതിൎത്തു പൊരുതുന്നത് എൻെറ ധൎമ്മമായ കൃത്യമാണ്. അതിനാൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ എതിൎക്കയും അശാമ്യമായ ദ്വേഷത്തോടെ നിങ്ങളെ ദ്വേഷിക്കയും ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ മനുഷ്യരായി നിങ്ങളിൽ ഞാൻ ആദരിക്കയും ബഹുമാനിക്കയും ചെയ്യുന്നവർ പലരും ഉണ്ട്. നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ മതത്തെ ദുഷിക്കുന്നു എന്നുമാത്രമല്ല, ചക്രവൎത്തിയേ കൂടിയും തൽപരാങ്മുഖനാക്കി തീൎക്കുന്നു. നിങ്ങൾ അള്ളാവിനെ നിരാകരിക്കയും അദ്ദേഹത്തിൻെറ തത്വദൎശിയെ പരിഹസിക്കയും ഏകമായ വാസ്തവദൈവത്തിൻെറ സ്ഥാനത്ത് നിങ്ങളുടെ അയഥാൎത്ഥദേവന്മാരെ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി സത്യമതവിശ്വാസികളായ ഞങ്ങളെ നിഷ്കാസനം ചെയ്ത് എല്ലാ ഉദ്യോഗങ്ങളേയും അധികാരങ്ങളേയും തങ്ങൾക്കു ആയത്തങ്ങളാക്കുന്നതിനു ഉദ്യമിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഈ സംഗതിയാൽമാത്രം ഞാൻ നിങ്ങളേയും നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചുള്ളവയേയും ദ്വേഷിക്കുന്നു. മരണപൎയ്യന്തം നിങ്ങളേയും നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചുള്ളവയേയും എതിൎക്കയും ചെയ്യും. നിങ്ങൾ നാസ്തികന്മാരോ അഥവാ ബിംബാരാധകന്മാരോ ആകുന്നു. രണ്ടായാലും നിങ്ങൾ ജനങ്ങളെ അപഥത്തിൽ നയിക്കയും രാജാവിനെ വ്യാമോഹിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നു. കിംബഹുനാ, നിങ്ങൾ മററാരുമല്ല, കേവലം അവിശ്വാസികളായ ശഠ—"

അബ്ദുല്കാദരുടെ മുഖത്തിൽനിന്നും അർദ്ധോൽഗതമായ പദത്തെ ആ അപരിചിതൻെറ നിഷ്ഠുരമായും തീക്ഷ്ണമായും ഉള്ള കണ്ണു

ഷ്ടിപാതംമദ്ധ്യേ നിരോധിച്ചു അത് ഉച്ചരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിൽ സിദ്ധൻ എത്രതന്നെ ശ്രമിച്ചാലും തൻെറ കോപത്തെ നിയന്ത്രിക്കുന്നതിനു ശക്തനാകയില്ലായിരുന്നു.

അബ്ദുല്കാദർ തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ അവിശ്വാസികളാണ്. അതും തത്വദർശികളുടെ മതാനുസാരിക്കു വേണ്ടവോളം വൈരസ്യജനകമാണ്. എന്നാൽ ഇവിടെ എന്തെങ്കിലും പറയുന്നതിനു അവകാശമോ യാതൊരു പ്രാധാന്യമോ ഇല്ലാത്തവനായ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ജാതിയിൽ ചേൎന്നവനല്ലെന്നുള്ളതുകൊണ്ട് നിങ്ങൾക്ക് എന്താണ്? തനിക്ക് എന്ത് ഇഷ്ടമോ അതിനെ ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നവനും ചെയ്യുന്നവനും ആയ ചക്രവൎത്തിയുടെ പ്രീതി നിങ്ങൾക്ക് സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. പരമാൎത്ഥമായ മതത്തിൻെറ നിരാകരണം നിമിത്തം സത്യമതവിശ്വാസികളാൽ ചുമത്തപ്പെട്ട ദോഷത്തിൽനിന്നും നിങ്ങളെ അദ്ദേഹം മോചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം നിങ്ങളെ എല്ലാ പ്രവൃത്തികൾക്കും വിളിക്കയും നിങ്ങളെ സൈന്യങ്ങളുടെ ആധിപത്യത്തിൽ സ്ഥാപിക്കയും നിങ്ങളിൽനിന്നും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആലോചനക്കാരേയും ഇഷ്ടന്മാരേയും തിരഞ്ഞെടുക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഇതിലധികം എന്താണ് നിങ്ങൾക്കു വേണ്ടത്? എന്നാൽ എനിക്കും എൻെറ സജാതീയന്മാൎക്കും ഞങ്ങളുടെ ന്യായ്യമായ അമൎഷം ഇരുന്നുകൊള്ളട്ടെ എന്നു വച്ചേക്കതന്നെ. ഞങ്ങൾ നിങ്ങൾക്കു ഹാനി ചെയ്യുന്നതിന്നു ശക്തന്മാരല്ല. എന്നാൽ നിങ്ങളെ ശാസിക്കുന്നതിനായി അല്ലാതന്നെ കൊടുത്തിരിക്കുന്ന ബന്ധത്തെയും ഖഡ്ഗത്തെയും തദ്വിഷയമായി ഉപയോഗിക്കാതെ നിങ്ങളെ പ്രീതിക്കു പാത്രീഭവിപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന ആളിൻെറയും നിങ്ങളുടേയും മൂൎദ്ധാക്കളിൽ ഒരു ദിവസം ഈശ്വരൻെറ കോപാംശനി പതിക്കുന്നതായിരിക്കും."

ഈ സംരംഭാവിഷ്കാരത്തിനു ശേഷം ആ അപരിചിതൻ ഔദാസീന്യത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "ഈ വിധമായ നമ്മുടെ സംഭാഷണം പ്രയോജനമുള്ളതോ സന്തോഷകരമോ ആണെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. സ്നേഹിതനായ സിദ്ധാ! അബ്ദുല്കാദരോടു ഉത്തരമായി നിങ്ങൾക്കു പറയാൻ വളരെ ഉണ്ടായിരിക്കും എന്നുള്ളതിനു സംശയമല്ല. ഞാൻതന്നെയും ഇയാളുടെ അഭിപ്രായത്തോടു തീരെ യോജിക്കുന്നില്ല. എന്നാലിപ്പോൾ ഇങ്ങനെ നിഷ്പ്രയോജനവാദത്തിനാ

യിട്ടല്ല, ഏതോ ഒരു ഗൌരവമുള്ള കാൎയ്യത്തെക്കുറിച്ച് സംസാരിക്കുന്ന തിനായിട്ടാണ് ഇയാൾ എന്നെ അന്വേഷിച്ചുവന്നത് എന്നു ഞാൻ ഊഹിക്കുന്നു. ഞാൻ അതിനെ സന്തോഷത്തോടെ കേൾക്കാം. അതിനാൽ അചിരേണ ഇനിയും നമ്മൾക്ക് സമാഗമം ഉണ്ടാകുമെന്നുള്ള വിശ്വാസത്തോടുകൂടി ഞാൻ നിങ്ങളോടു തൽക്കാലം യാത്ര പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു."

സിദ്ധൻ ബഹുമാനപുരസ്സരമായ അഭിവന്ദനത്തോടുകൂടി യാത്രപറഞ്ഞുപോയശേഷം അയാൾ പറഞ്ഞു: "അബ്ദുല് കാദരേ! തനിക്കു എന്നോടു എന്താണ് പറയാനുള്ളത്?"

സിദ്ധൻ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ആ അപരിചിതൻ സാക്ഷാൽ അക്ബർതന്നെ ആയിരുന്നു. അതിനാൽ അബ്ദുല് കാദർ അദ്ദേഹത്തിനോടു ഇപ്രകാരം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "സ്വാമിൻ! തിരുമനസ്സിലെ ഒരു പ്രജയായും ഒരു സ്നേഹിതനായും ഞാൻ ചെയ്യേണ്ടതായ ഒരു കൃത്യം, അധികം ഗൌരവമുള്ളതല്ലെങ്കിലും, അവിടുത്തെ അന്വേഷിക്കാൻ എന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു."

അക്ബർ മദ്ധ്യേ തടഞ്ഞു പറഞ്ഞു: "അത് എനിക്കറിയാം. താൻ സ്വാൎത്ഥപരനല്ല. തനിക്കു രക്ഷയേയോ പ്രീതിചിഹ്നങ്ങളെയോ കുറിച്ച് ശ്രദ്ധയില്ല. എങ്കിലും തനിക്കു അതുണ്ടായിരുന്നാൽ കൊള്ളാമെന്നു ഞാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നു. എന്തെന്നാൽ അങ്ങനെ ആയാൽ പക്ഷെ തന്നെ തൃപ്തിപ്പെടുത്താൻ എനിക്കു കഴിയുമായിരിക്കും. ഇപ്പോൾ അത് എനിക്കു ദുഷ്കരമായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ മതവിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ചാണ് താൻ എന്നോടു സംസാരിക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നത് എന്ന് ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ താൻ ഉപയോഗിച്ച അധികോക്തികൾ വക്ഷ്യമാണത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. ഏതായാലും കുറെ ക്ഷമയോടുകൂടി സംസാരിച്ചാൽ കൊള്ളാം."

അബ്ദുല് കാദർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "വാസ്തവത്തിൽ ഏകമായും നിൎമ്മലമായും സത്യമായും ഉള്ള ആ വിശ്വാസമാണ് എന്നെ ഇവിടെ നയിച്ചിരിക്കുന്നത്." ഒരു ഉഗ്രദൃഷ്ടിയോടുകൂടി അയാൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "അതിനുവേണ്ടി കാൎയ്യമായി ക്ഷണനേരത്തെ ഏകാഗ്രസംഭാഷണത്തിനു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു."

അക്ബർ ദാക്ഷിണ്യപൂർവ്വം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "താൻ അതിനെ വിട്ടു സംസാരിക്കാതിരിക്കുമെങ്കിൽ ഞാൻ അതിനെ കേൾക്കുകയും ചിരിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്യാം."

അബ്ദുൽകാദർ പറഞ്ഞു: "അവിടുത്തെ മനസ്സുപോലെ ആകട്ടെ. വിവക്ഷിതമായ വിഷയത്തെ ഞാൻ കഴിയുന്നതും സാവധാനമായി പറയാം. ഏറ്റവും ശ്രദ്ധയോടെ അവിടുത്തേക്കു കാര്യങ്ങൾ ഉപദേശിക്കേണ്ടതു് അവിടുത്തെ ക്ഷേമകാംക്ഷികളായ എല്ലാവരുടെയും അവശ്യകൃത്യമാണ്. എന്റെ ശ്രവണങ്ങളിൽ എത്തിട്ടുള്ളതിനെ ഞാൻ ധരിപ്പിക്കാം. അബുൽഫസലിനെപ്പോലെ ഉദാസീനന്മാരും ഫൈസിയെപ്പോലെ നാസ്തികന്മാരും ആയുള്ളവരെ രാജ്യാധികാരങ്ങൾ ഏല്പിച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ യഥാർത്ഥമഹമ്മദന്മാർക്കു വളരെക്കാലമായിട്ടു് അധികമായി അതൃപ്തിയുണ്ടെന്നുള്ള സംഗതി അവിടെ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ അവിടെ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത ഒരു സംഗതി ഉണ്ടു്. അതെന്തെന്നാൽ, തൈമൂറിന്റെ കുലത്തിലേക്കു് പുരാതനമായിത്തന്നെ വിശ്വസ്തന്മാരായിരിക്കുന്ന ബന്ധുക്കളുടെ പ്രതിനിധികൾക്കു് ന്യായമായി ചോദിക്കാവുന്ന അവകാശങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള ആവലാധികളെ അവിടുന്നു് കേൾക്കാതിരിക്കുന്നതിനാൽ അവിടുത്തെ അധഃപതനത്തിനും നാശത്തിനും ശപഥപൂർവ്വം ഉദ്യോഗിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു സംഘം അവിടുത്തെ രാജ്യത്തിൽ രാജധാനിയുടെ സമീപസ്ഥലത്തുതന്നെ ഉൽഭവിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നമ്മുടെ ആചാര്യന്മാരുടെ സമാജത്തിൽ സന്നിഹിതനാകുവാൻ എനിക്കു ഈയിടെ ഒരു അവസരം ഉണ്ടായി. ആഗ്രായിലെ രാജധാനിയിലും ഹിന്ദുസ്ഥാനം ഒട്ടുക്കും കാണപ്പെടാവുന്ന ഉൽക്കൃഷ്ടന്മാരായ പ്രഭുക്കന്മാരാലും അസന്തുഷ്ടന്മാരായ സേനാനായകന്മാരാലും സഹായിക്കപ്പെട്ടാൽ മഹമ്മദ് ജനസംഘത്തിൽ ഇത്രമാത്രം പ്രാബല്യമുള്ളആളുകൾ അക്ബരുടെ നേർക്കുതന്നെയും എന്തെല്ലാം പ്രവർത്തിക്കാൻ കഴിയുമെന്നു് വിചാരിച്ചപ്പോൾ അവിടെ കേട്ടതു് എനിക്കു വേപഥുവെ ജനിപ്പിക്കാൻ മതിയായിരുന്നു."

അക്ബർ സാവേഗം ചോദിച്ചു: "എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ ആചാര്യന്മാർക്കും തദനുചരന്മാർക്കും എന്താണ് വേണ്ടതു്? അവർക്കു സ്വേച്ഛപോലെ വിചാരിക്കുന്നതിനും പ്രസംഗിക്കുന്നതിനും കഴിയുന്നേട

ത്തോളം ആളുകളെ സ്വമതത്തിൽ ചേൎത്തുകൊള്ളുന്നതിനും സംപൂൎണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം ഇല്ലയോ? അവൎക്ക് ഞാൻ എന്തെങ്കിലും പ്രതിബന്ധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ?"

അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഖാവ് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "യാതൊന്നും ഇല്ല. എന്നാൽ അതുകൊണ്ടു മാത്രമായോ? അവിശ്വാസികളും ഭാഗഭാക്കുകളായിരിക്കുന്ന സ്വാതന്ത്ര്യം അവൎക്ക് എന്തു വിലയുള്ളതാണ്? അവർ ഇവിടെ അവിടുത്തെ രാജധാനിയിൽ സൈന്യത്തിലും എല്ലാ വക ഉദ്യോഗങ്ങളിലും അവിശ്വാസികളുടെ ദോഷാവഹമായ സാന്നിദ്ധ്യത്താൽ ക്രുദ്ധന്മാരായിരിക്കുന്നു. ഭൂമിയിലുള്ള മറെറല്ലാവരെക്കാളും ചക്രവൎത്തിയെ അള്ളാവിന്റെ പ്രതിനിധിയായി വിചാരിക്കുന്ന വാസ്തവമതത്തിന്റെ രക്ഷ എവിടെ?"

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "കൊള്ളാം. ഇത് പിന്നെയും പഴങ്കഥ തന്നെ. നിങ്ങൾ മാത്രമേ തത്വത്തെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളു. അതിനെ എല്ലാവരും എന്നു മാത്രമല്ല, ഞാൻ കൂടിയും ആദരിക്കണം. വണങ്ങാത്തവൻ പീഡിതനാകണം. ആകട്ടെ. എന്നാൽ ആ തത്വം നിങ്ങളുടെ കൈവശത്തിൽതന്നെ ഇരിക്കണം എന്ന് എന്താണ്?"

"സംഗ്രഹിതനാമാവായ ആ ദീൎഘദൎശി തന്നെ നമ്മൾക്ക് അതിനെ പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു."—എന്നിങ്ങിനെ അബ്ദുൽകാദർ ആരംഭിച്ചപ്പോൾ അക്ബർ തടഞ്ഞ് പറഞ്ഞു: "ഗുണവാനായിട്ട് അദ്ദേഹം ഒരാളല്ലാതെ മററാരും ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടും—അല്ലേ? കൊള്ളാം. എന്നാൽ പശ്ചിമദേശത്തിൽനിന്നും നിങ്ങളെപ്പോലെ തന്നെ ധൈൎയ്യവാന്മാരും മാന്യന്മാരും ആയ പാദിരിമാർ വരുന്നുണ്ട്. അവൎക്കും ഒരു ദീൎഘദൎശി ഉണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനെ അവർ ഈശ്വരനായി വിചാരിക്കുന്നു എന്നാണ് ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളത്. അത് എനിക്കു സ്പഷ്ടമായി മനസ്സിലാകുന്നില്ല. എന്നാൽ ഏതായാലും അവരുടെ മതം മഹമ്മദിന്റെ മതത്തെക്കാൾ പ്രാചീനമാണ്. പിന്നെ ഇതും അതും രണ്ടുംകൊണ്ട് തൃപ്തന്മാരാകാതെ മോസസ്സ് തന്നെയാണ് ദൈവം എന്നു വിശ്വസിക്കുന്ന ജൂതന്മാരുണ്ട്. പിന്നെ നമ്മുടെ ബ്രാഹ്മണരെക്കുറിച്ച് താൻ എന്തു പറയുന്നു? അവൎക്ക് തങ്ങൾക്കു തന്നെയും ദുൎഗ്രഹങ്ങളാകത്തക്കവണ്ണം അത്ര ഗംഭീരങ്ങളും മോസസ്സ്, ക്രിസ്തു, മഹമ്മത് ഇവരുടെ വേദങ്ങ

ളെല്ലാം നവീനങ്ങളാകത്തക്കവണ്ണം അത്ര പ്രാചീനങ്ങളും അത്യന്തം പൂജ്യതയ്ക്കു അർഹങ്ങളും ആയ പുരാതനഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഉണ്ട്. ഇങ്ങനെ ഇരിക്കെ ഇവയുടെ എല്ലാം ഏതാനും മാത്രമല്ലാതെ സകലത്തിൻെറയും ശതാംശംപോലും ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലാത്തവനായി ഒരു കേവലമനുഷ്യനായ ഞാൻ ഇപ്രകാരം ഭിന്നഭിന്നങ്ങളായ മതങ്ങളിൽ വച്ച് സദസദ്വിഭാഗം ചെയ്തു് വാസ്തവമതം ഏതാണെന്നു നിശ്ചയിക്കുന്നത് എങ്ങിനെയാണെന്നു പരമാൎത്ഥമായി നിങ്ങളോടു ഞാൻ ചോദിക്കുന്നു."

"എന്നാൽ മഹമ്മദ് മതത്തിലാണല്ലോ അവിടുന്ന് ജനിച്ചു വളൎന്നിരിക്കുന്നത്."

"അത് ഒരാളുടെ വിശ്വാസത്തിനു മതിയായ മൂലമാകയില്ല. അതിനു സ്വയം അന്വേഷണംകൊണ്ടു ചെയ്തുണ്ടാകുന്ന നിൎണ്ണയമാണ് ആധാരമായിരിക്കേണ്ടത്. അല്ലാതേ അത് ഒരാളുടെ പിതാവിൻെറ ഇച്ഛയേ ആശ്രയിച്ചിരിക്കേണ്ടതല്ല. എന്നാൽ ഞാൻ സ്വയമായി ഏതിനേ വിശ്വസിക്കുന്നു എന്നല്ല ഇവിടേ വിചാരിക്കേണ്ടത്. അത് മററാരുത്തനേയും സംബന്ധിക്കുന്നതല്ലല്ലോ. എന്നാൽ ഞാൻ മുകിലന്മാരുടെ രാജ്യത്തിൻെറ പരിപാലകനായും രാജാവായും ഇരുന്നുംകൊണ്ട് എൻെറ ശാസനയ്ക്കു ഒരു പോലെ കീഴടങ്ങിയിരിക്കുന്നവരും എൻെറ സംരക്ഷണത്തിനു ഒരുപോലേ അവകാശികളും ആയ വിവിധമതക്കാരോട് ഏതുവിധം വൎത്തിക്കണം എന്നാണ്. അല്ലയോ ഉത്തമസ്നേഹിതാ! പക്ഷപാതം നിമിത്തം ഇതിൻെറ ഒരു ഭാഗം മാത്രം ആലോചിക്കയും മറേറ ഭാഗം നോക്കാതിരിക്കയും ചെയ്യുന്ന കാലം മുഴുവനും ഈ ചോദ്യത്തിനു ഉത്തരം പറയാൻ തനിക്കു കഴികയില്ലെന്നു ഞാൻ പറയുന്നതിനേ വിശ്വസിച്ചു കൊൾക."

"എന്നാൽ അവിടുത്തേ രാജ്യത്തിനും ആധിപത്യത്തിനും ഹാനി വരുത്തുന്നതായി കാണുന്ന ആപത്തുകൾക്കോ?"

പരിഹാസജന്യമായ ഒരു മന്ദഹാസത്തോടു കൂടി ചക്രവൎത്തി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "മതഭ്രാന്തുള്ളവരുടെ കോപത്താൽ ഉണ്ടാകാവുന്ന ആപത്തുകളേക്കാൾ മററുള്ളവയേക്കുറിച്ച് എനിക്ക് ആലോചിക്കാനുണ്ട്."

അഭിനിവേശത്തോടേ രാജാവിൻെറ നേരെ നോക്കിക്കൊണ്ട് അബ്ദുല് കാദർ പറഞ്ഞു: "മററുള്ളവ! ശരി; അന്യദേശീയന്മാരിൽ നിന്നുളവിക്കുന്ന ആപത്തുകളേക്കുറിച്ചായിരിക്കും അവിടുന്ന് പറയുന്നത്. ഇപ്പോൾ നിഗൂഢകളായിരിക്കുന്നവയും എന്നാൽ കരിക്കൽ പ്രത്യക്ഷീഭവിക്കാവുന്നവയും അവിടുത്തേ സജാതിയന്മാരുടെ പ്രോത്സാഹനത്താൽ അവിടുത്തേ ഗൃഹത്തിൽ തന്നെ സഹായം ലഭിക്കാവുന്നവയും ആയ ആപത്തുകളേക്കുറിച്ച് എന്താണ് ഭാവം? അവിടുത്തേ പുത്രൻ —".

അക്ബർ "എൻെറ പുത്രൻ സലിം!" എന്ന് സാവേഗം ഉദിരണം ചെയ്തതിൻെറ ശേഷം തുടൎന്ന് പറഞ്ഞു: "എന്നാലും അത് അസംഭാവ്യമല്ല. നമുക്കു സന്നിഹിതങ്ങളായി രാജ്യഭരണം ചെയ്തിരുന്ന എത്ര രാജഗൃഹങ്ങൾ കുഡുംബകലഹത്താൽ നമുക്കു കീഴടക്കപ്പെട്ടു? അതുപോലേ സലിം തന്നെ രാജ്യദ്രോഹോദ്യതന്മാരോട് കൂടിച്ചേൎന്ന് എന്നെ എതിക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു എന്നാണോ താൻ പറയുന്നത്? എന്തെന്നാൽ തൻെറ വാക്കുകൾ അങ്ങനേ സൂചിപ്പിക്കുന്നതായി എനിക്കു തോന്നുന്നു."

അബ്ദുല് കാദർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "സ്വാമിൻ! അത് അങ്ങനെ തന്നെ; അദ്ദേഹത്തിൻെറ മതത്തിലുള്ള അത്യൌത്സുക്യം അങ്ങനെ പ്രവൎത്തിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തേ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചേക്കാം എന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. എന്നാൽ സംഗതി മുൻപിൽ തന്നെ ഇങ്ങനെ ആകുന്നു എന്ന് ഞാൻ പറയുന്നില്ല."

അക്ബർ പ്രതിവചിച്ചു. "ഒന്നു നിശ്ചയം തന്നെ. ഇത് എപ്പോഴെങ്കിലും സംഭവിക്കുമെങ്കിൽ മതൌത്സുക്യമല്ല സലിമിന് പ്രേരകമായി ഭവിക്കുന്നത്. അയാൾക്കു കുറാൻ പുസ്തകത്തേയും ദിവ്യദൎശിയേയും കാൾ നല്ല മദ്യങ്ങളേയും സുന്ദരികളായ സ്ത്രീകളേയും കുറിച്ചാണ് അധികം ആദരമുള്ളത്. താൻ കരുതൽ പറഞ്ഞതിനു തന്നോട് ഞാൻ കൃതജ്ഞനാകാതിരിക്കാൻ ഇത് ഒരു കാരണമല്ല. താൻ ആദ്യമേ ഇത് പറയാൻ ആരംഭിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ വളരേ വ്യൎത്ഥവാക്കുകൾ കൂടാതെ കഴിക്കാമായിരുന്നു. ഇനി മേലും തനിക്കു ഈ പ്രകാരമുള്ള വൎത്തമാനങ്ങൾ എന്നോട് പറയാനുണ്ടായിരുന്നാൽ അവയ്ക്കു ഞാൻ കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നതാണ്. നാം കുറേ [illegible]

നാരായിരിക്കേണ്ടതും ഇവിടെയുള്ള നമ്മുടെ ജനങ്ങളുടെ വ്യാപാര
ങ്ങളെ സൂക്ഷിക്കേണ്ടതും ആണ്. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ പോകാം."

ഇത്രയും പറഞ്ഞ് ചക്രവൎത്തി തന്റെ വാക്കുകൾ ജനിപ്പിച്ചി
രിക്കാവുന്ന മനോവികാരത്തെക്കുറിച്ച് ചിന്തിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനു അ
ബ്ദുല്കാദരെ വിട്ടും വച്ച് ഒരു കപടഹാസത്തോടുകൂടി പോയി.

ആ മഹമ്മദ്മതാനുസാരി തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ സ
ലിമിനെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞത് നന്നായി! അക്ബൎക്കു മനസ്സിനു അ
സ്വാസ്ഥ്യം ഉണ്ടാകുന്നതിനും അപ്രകാരം നമ്മുടെ അഭിമതത്തെ
അനുസരിക്കുന്ന വിധത്തിൽ ആക്കുന്നതിനും മാത്രമേ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നു
ള്ളൂ. അതിനു പകരം ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ നേരെ കരുതൽ പാകമാ
ത്രമാണ് ചെയ്തത്. ഇനി അദ്ദേഹം സഹായിക്കുന്നതിനു പകരം
കുറെ കൂടി കഠിനനായി തീരും. ഇപ്പോൾ ഞങ്ങളിൽ ചിലർ തന്നെ
അദ്ദേഹത്തിനു വിരോധികളായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനോടു യോ
ജിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നാണ് അദ്ദേഹം സംശയിച്ചിരിക്കുന്നത്. അബ്ദു
ല്കാദർ ഒരു ബുദ്ധിമാനാണെന്നാണ് ഗണിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്.
എന്നിട്ടും നീ ഇപ്രകാരം മൌഢ്യം പ്രവൎത്തിച്ചല്ലോ. ഹാ! സ്വമ
തത്തെ കുറിച്ച് എനിക്കുള്ള ഔത്സുക്യത്തോടു കൂടി അക്ബൎക്കുള്ള ശാ
ന്തതയും എനിക്കുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു! അത്
അദ്ദേഹത്തിനു എത്ര പ്രയോജനകരമായിരിക്കുന്നു!"

അക്ബർ കാണിച്ച ശാന്തത അബ്ദുല്കാദർ വിശ്വസിച്ചതു
പോലെതന്നേ വാസ്തവിയായിരുന്നോ എന്നുള്ളത് ചിന്താമഗ്നനായി
ക്ഷിതിതലനിക്ഷിപ്തചക്ഷുസ്സായി അദ്ദേഹം രാജഗൃഹത്തിലേക്കു തി
രിയെ പോകുമ്പോൾ കണ്ടിരുന്ന ആരാലും സംശയിക്കപ്പെടാതായി
രുന്നു.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തൎഗൃഹങ്ങളിൽ ഒന്നിൽ അദ്ദേഹത്തി
നെ കാണാൻ ഒരാൾ കാത്തുനില്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ
സാന്നിദ്ധ്യത്തെ അബ്ദുല്കാദർ അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ കുറേ കൂടി പ്ര
ചണ്ഡമായി കലശൽ കൂട്ടുന്നതിനു ഇടയാകുമായിരുന്നു. അയാൾ
നമ്മുടെ കുല്പകഭട്ടർ തന്നെയാണ്. ചുറ്റുമുള്ള ആഡംബരത്തെയാ
കട്ടേ പ്രകാശമാനങ്ങളായ ഉദ്യാനങ്ങളുടെ സ്പൃഹണീയമായ കാഴ്ച
യെയാകട്ടേ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അയാൾ ചിന്താമഗ്നനായിരിക്കയായിരു
ന്നു. എന്നാൽ അയാൾ ഇതെല്ലാം കാണുന്നത് ഇതു പ്രഥമമായിട്ടല്ല.

ഉടൻതന്നെ അയാളുടെ വിചാരങ്ങളിൽനിന്ന് അയാളെ ഉണൎത്തുന്നതിനും ചക്രവൎത്തിയുടേ മുൻപിലേക്കു കൂട്ടിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്നതിനും രാജപുരുഷന്മാരിൽ ഒരാൾ വന്നു.

ആ ബ്രാഹ്മണനോടു ഉപചാരപൂർവമായ അഭിനന്ദനത്തെ പ്രണയപുരസ്സരം പ്രത്യൎപ്പണം ചെയ്തുകൊണ്ട് അക്ബർ പറഞ്ഞു: "അങ്ങേ പിന്നെയും ഇവിടെ കണ്ടത് എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി. അങ്ങ് കാശ്മീരത്തിൽനിന്നു നല്ല വൎത്തമാനത്തെ കൊണ്ടുവരുന്നു എന്ന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു."

കല്ലുകർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഹാ! സ്വാമിൻ! ഞാൻ അങ്ങനെ ചെയ്യട്ടെ, അല്ലെങ്കിൽ മററുള്ളവരിൽനിന്ന് എന്നപോലെ സന്നിധാനത്തിൽനിന്നും എല്ലാ അവിശ്വാസ്യകാരണങ്ങളേയും എനിക്കു മറയ്ക്കാൻ കഴികയോ ചെയ്യാൻ കൊള്ളായിരുന്നു എന്ന് ഞാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവിടുന്ന് എന്നിൽ വച്ചിട്ടുള്ള വിശ്വാസവും എന്റെ ദേശത്തിന്റെ ക്ഷേമവും ഞാൻ അറിയുന്ന ഒന്നിനേയും ഗോപനം ചെയ്യുന്നതിന് എന്നെ അനുവദിക്കുന്നില്ല."

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "എനിക്കു മനസ്സിലായി. പിന്നെയും ആ പഴയ കഥ തന്നെ. പക്ഷപ്രതിപക്ഷകലഹങ്ങളും വിവാദങ്ങളും: പ്രാചീനകാലങ്ങളിലെപ്പോലെ പുത്രന്മാർ പിതാക്കന്മാരുടെ നേൎക്കും ഭ്രാതാക്കന്മാർ പരസ്പരവും കൃത്രിമം ചെയ്യു."

കല്ലുകർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഏതാവും വാസ്തവം തന്നെ. ന്യായപ്രകാരം രാജാവായ നാദിർഷാ തന്റെ അനുജനായി സകലവും വിട്ടുംവച്ച് രാജ്യാധികാരത്തിൽനിന്നും തിരോധാനം ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം കലഹങ്ങൾ ശമിച്ച് ഒരു വ്യവസ്ഥയുണ്ടാകുമെന്നു ഞങ്ങൾ വിശ്വസിക്കയും കുറെ കാലത്തേക്ക് അപ്രകാരം ആയിരിക്കയും ചെയ്തു. ജനങ്ങൾ രാജ്യഭാരത്തെക്കുറിച്ച് അത്യുത്സുകന്മാരല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും അതുകൊണ്ടു തൃപ്തന്മാരായിരുന്നു. എന്നായാലും ഇനിയും ഭേദങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനുള്ള വിചാരം ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി അങ്ങനെ അല്ല. പക്ഷപ്രതിപക്ഷക്കാരുടെ വിപ്രതിപത്തികൾ അതൃപ്തിയെ ജനിപ്പിക്കാൻ ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നു. ഭയാനകങ്ങളായ ക്ഷോഭങ്ങൾ ഉത്ഭവിക്കാൻ സന്നദ്ധങ്ങളായി കാണപ്പെടുന്നു. എല്ലാററിലും കഷ്ടം ഈ കൃത്രിമങ്ങളുടെ ഉത്ഭവത്തെ

അറിയാൻ കഴിയുന്നില്ല എന്നുള്ളതാകുന്നു. രാജാവിൻെറ നേക്കു കലഹോദ്യതന്മാരായിരിക്കുന്ന തൽപുത്രന്മാർ അവരുടെ സ്വമേധയായിട്ടല്ല പ്രവൎത്തിക്കുന്നത് എന്നുള്ളതു നിശ്ചയം തന്നെ. എന്നാൽ ആരുടെ പ്രേരണയാലാണ്? അതാണ് ഞങ്ങൾക്കു അറിയാൻ കഴിയാത്തത്."

ചക്രവൎത്തി ധൈൎയ്യത്തോടേ പറഞ്ഞു: "അത് ഇരിക്കുന്നതു പോലെ ഇരിക്കും. അവർ സ്വമേധയായി ചെയ്യുന്നതായാലും അല്ലെങ്കിലും പണ്ടത്തേ കഥ പിന്നെയും ആരംഭിക്കാൻ പോകുന്നതായി തോന്നുന്നു. എന്നാൽ യഥാകാലം അതിനെ നിവാരണം ചെയ്വാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ അപരിഹരണീയമായി ഉണ്ടാകുന്ന പരിണാമം എന്തായിരിക്കും? യഥാപൂൎവ്വം പക്ഷപ്രതിപക്ഷക്കാർ യുദ്ധോദ്യുക്തന്മാരായിട്ടു നിങ്ങളുടെ ദേശത്തേ നശിപ്പിക്കും. ചുററും സംഘങ്ങൾ ചേരും. അവർ തങ്ങൾക്കുണ്ടാകുന്ന നഷ്ടത്തിനു സ്വദേശത്തിനുള്ളിൽ തക്കതായ പരിഹാരം ഉണ്ടാകാതിരിക്കുന്നെടത്തോളം അതിൻെറ സീമകളെ അതിക്രമിച്ച് എൻെറ പ്രജകളുടെ ഇടയിൽ അക്രമങ്ങളെ പ്രവൎത്തിക്കും. കിംബഹുനാ, അതിനെ ഞാൻ ഒരിക്കലും ക്ഷമിക്കയില്ലെന്നു തീൎച്ചയായി ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എൻെറ രാജ്യവും പ്രജകളും നിൎബ്ബാധമായിരിക്കണം. ബലാൽകാരം വേണ്ടിവന്നാൽ ഞാൻ എന്തു കഷ്ടനഷ്ടങ്ങളെ സഹിച്ചും ഇനിയും സേനകളേ ശേഖരിച്ച് എൻെറ പ്രജകളുടെ ക്ഷേമത്തിനു ആവശ്യകമായ സമാധാനത്തെ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ഉത്തരദേശത്തേക്കു പുറപ്പെടും. എൻെറ പ്രജകൾക്കു ഉപദ്രവകാരികളായ അക്രമികളുടെ സംഘത്തെ സമൂലോച്ഛേദം ചെയ്യുന്നതു തന്നെയാണ് നന്ന്."

ചക്രവൎത്തിയെക്കുറിച്ചു ബഹുമാനം ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഉദ്ധതകളായ ഈ വാക്കുകൾ കല്ലുകരുടെ രോഷത്തെ ഉദ്ദീപിപ്പിക്കാതിരുന്നില്ല. അയാൾ ഉത്തരം ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അയാളുടെ മുഖത്തിൽ ഭാവഭേദം ഉണ്ടായി.

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ കല്ലുകാര! ഞാൻ പറഞ്ഞത് അങ്ങേക്കു കോപകാരണമാകുന്നെങ്കിൽ ക്ഷമിക്കണം. അത് അങ്ങേയും ഇപ്പോഴത്തെ രാജാവിനേയും അവിടത്തേ മന്ത്രിമാരേയും പോലെയുള്ള സജ്ജനങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചല്ല. നിങ്ങൾക്കു അത്യന്തക

ഷ്ടത്തെ ഉണ്ടാക്കിത്തീൎക്കയും തങ്ങളുടെ അക്രമപരിണാമമായി നമുക്കും ഉപദ്രവകാരികളായിത്തീരുകയും ചെയ്യുന്ന ആഭാസന്മാരായ കൃത്രിമക്കാരേക്കുറിച്ചാണ്. ഈ വാസ്തവം എന്നെപ്പോലെ അങ്ങും ഗ്രഹിച്ചിരിക്കണം. ഇതിനെ പ്രതികരിക്കേണ്ടത് എന്റെ കൃത്യമാണ്. അതിനെ ഏതുവിധം നിവൎത്തിക്കണമെന്ന് എനിക്കു വേണ്ടുംവണ്ണം അറിയാം. ഞാൻ ഇടയിൽ വന്നു കൂടേണ്ടതിനുള്ള ആവശ്യകത ഉണ്ടാകാതിരിക്കാൻ നിങ്ങൾ കഴിയുന്നതെല്ലാം ചെയ്തുകൊള്ളണം. ഞാൻ അതിനായി ഒരിക്കലും നിൎബ്ബന്ധിക്കുന്നതല്ലെന്നു നിങ്ങൾ വിശ്വസിച്ചുകൊള്ളണം."

കുല്ലുകർ പറഞ്ഞു: "അവിടുത്തെ വാക്കുകളെ ഞാൻ പൂൎണ്ണമായി വിശ്വസിക്കുന്നു. ഞാൻ അടക്കാൻ ശക്തനാകാതിരുന്ന കോപം ഇപ്പോൾ സംഗതിയുള്ള നിൎഭത്സനങ്ങളാൽ എന്നപോലെ തന്നെ ഞങ്ങളുടെ ദേശത്തിനേയും രാജാവിനേയും ഉദ്ദേശിച്ചു ചെയ്യപ്പെടുന്ന കൃത്രിമങ്ങളാലും ജനിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ ദ്രോഹപ്രവൃത്തി കാശ്മീരത്തിൽ മാത്രമേ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നൊള്ളോ? ഇത് അവിടുത്തെ രാജധാനിയിലും ഉണ്ടെന്നുള്ളതും, അവിടുത്തെ സേവകന്മാരുടെയും ബന്ധുക്കളുടെയും ഇടയിൽ തന്നെ ഞങ്ങൾക്കും അവിടത്തെ ആധിപത്യത്തിനും വിരോധമായി കൃത്രിമം ചെയ്യുന്നവർ ഉണ്ടായിരിക്കാമെന്നുള്ളതും അത്ര അസംഭാവ്യമാണോ?"

"ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞതിന്റെ താൽപൎയ്യം എന്താണ്?"

"പക്ഷേ ഞാൻ വേണ്ടതിലധികം അവിവേകമായി പറഞ്ഞുപോയിരിക്കാം. എങ്കിലും എനിക്കു സംശയങ്ങൾ ഉണ്ട്. അവ അസ്ഥാനത്തിലായി വന്നേക്കാമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു എങ്കിലും എനിക്കു അവയെ തീരേ തള്ളാൻ പാടില്ല. സലിം—"

"എന്ത്! പിന്നയും സലിമോ? അയാളും ഇതിൽ ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടോ?"

"മറ്റെന്തിലാണ് അയാൾ വ്യാപൃതനായിരിക്കുന്നതെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. എന്നാൽ സ്വല്പമായി ചില ലക്ഷണങ്ങളെക്കൊണ്ടാണ് അവിടുത്തെ സന്നിധാനത്തിൽ കുരുതൽ സൂചിപ്പിച്ചത്.

അവ നിഷ്സാരങ്ങളാണെങ്കിൽ അത്രയും നന്ന്. എന്നാൽ കരുതുന്നതുകൊണ്ട് ഒരു പ്രകാരത്തിലും ഹാനി ഇല്ലല്ലോ."

"അതു ഞാൻ ചെയ്തുകൊള്ളാം. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ എല്ലാം ഊഹ മാത്രമേ ഉള്ളല്ലോ. നാം അവിവേകമായി തിച്ചപ്പെടുത്തുകയോ പ്രവത്തിക്കയോ ചെയ്യരുത്. എന്നാൽ അങ്ങു പറഞ്ഞതിൽ ഒന്നെങ്കിലും എന്റെ സൂക്ഷ്മതമമായ അന്വേഷണത്തിൽനിന്നു വിട്ടുപോകയില്ലെന്ന് ഉറച്ചുകൊള്ളണം. ഇനിയും നാം തമ്മിൽ കാണുമ്പോൾ പ്രവൃത്തിക്കുള്ള കാലം ആയി വരാം. എന്നാൽ അങ്ങു പോകുന്നതിനു മുമ്പിൽ അങ്ങേക്കു രസാവഹമായ ഒരു കാൎയ്യം എനിക്കു പറയാനുണ്ട്— ഞാൻ ഇപ്പോൾ അങ്ങേ ശിഷ്യനെ കണ്ടു സംസാരിച്ചു."

ആശ്ചൎയ്യത്തോടേ കല്ക്കർ പറഞ്ഞു: "എന്ത്! സിദ്ധനേയോ? അയാളേ ആരാണ് അവിടുത്തെ സന്നിധാനത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചത്?"

അക്ബർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ആരുമല്ല. ഞാൻ അയാളെ ഉദ്യാനത്തിൽവച്ചു കണ്ട് ആരാണെന്നൂഹിച്ചറിഞ്ഞു സംസാരിച്ചു. ചിലപ്പോൾ ഇപ്രകാരം സംഭാഷണം ചെയ്യുന്നത് എനിക്ക് ഇഷ്ടമാണെന്ന് അങ്ങേക്ക് അറിയാമല്ലോ."

"എന്നിട്ടു മഹാനായ ചക്രവത്തിയോടാണ് സംസാരിച്ചതെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ലയോ?"

"അതിനിടയില്ലല്ലോ. അയാൾ അതിനെ ഊഹിച്ചും ഇല്ല. അയാളോടു പറയണ്ടാ. ഞാൻ ഒരു ദിവസം അയാളെ മനസ്സിലാക്കാം. അയാളെക്കുറിച്ച് എന്താണ് എന്റെ അഭിപ്രായമെന്ന് അങ്ങേക്ക് അറിയാൻ താൽപൎയ്യം ഉണ്ടായിരിക്കും. കൊള്ളാം. എന്നാൽ അയാളെക്കുറിച്ചു ഞാൻ തൃപ്തനായിരിക്കുന്നു. അയാൾ എനിക്കു വിശ്വസിക്കത്തക്ക യോഗ്യനായ ഒരു യുവാവാണ്. പക്ഷേ കുറച്ച് അവിമൃശ്യകാരിയാണെന്നു—"

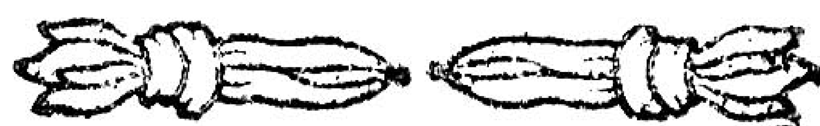
"ചക്രവത്തിയുടെ അടുക്കൽ പറയാൻ അയോഗ്യമായുള്ളതിനെ ഒന്നും അയാൾ പറഞ്ഞില്ലായിരിക്കുമല്ലോ?"

അക്ബർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ആരോടാണ് സംസാ

രിക്കുന്നതെന്ന് അയാൾ അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിലല്ലേ? എന്നാൽ അതിനെക്കുറിച്ചു വ്യാകുലപ്പെടേണ്ടാ. കുറെ അധികം അനവഹിതനായി അയാൾ സംസാരിച്ചു എന്നു ഞാൻ കാണിച്ചുകൊടുത്തപ്പോൾ എനിക്കു സ്വീകരിക്കാതിരിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത വിധത്തിൽ അയാൾ തന്നത്താൻ കുററമേററു. മതി, ഞാൻ അയാളെക്കുറിച്ചു സന്തോഷിച്ചു എന്നു പറഞ്ഞുവല്ലോ. ഇദംപ്രഥമമായി കാണുന്നവരേക്കുറിച്ച് അത്ര അനുകൂലമായ അഭിപ്രായത്തെ ഞാൻ തീൎച്ചപ്പെടുത്താറില്ലെന്നു അങ്ങേക്ക് അറിയാമല്ലൊ. ആദ്യമായി തോന്നിയ ഈ നല്ല അഭിപ്രായം ഭേദിക്കാതിരിക്കാൻ മാത്രം അയാൾ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ കാൎയ്യാന്തരങ്ങൾ ഉള്ളതിനാൽ അങ്ങേ ഞാൻ താമസിപ്പിക്കുന്നില്ല."

ബഹുമാനപുരസ്സരമായ ഉപചാരത്തോടു കൂടി കല്ലുകർ അവിടെ നിന്നു പോയി. അക്ബർ സസ്നേഹം അയാളുടെ പിന്നാലെ നോക്കി. അവസ്ഥകൊണ്ടും സ്ഥിതികൊണ്ടും മതംകൊണ്ടും ജാതികൊണ്ടും എത്രയോ അകന്ന അദ്ദേഹം ആദരത്താലും സ്നേഹത്താലും സ്ഥിരപ്രതിജ്ഞതത്താലും അയാളോട് എത്രയും അടുപ്പമുള്ളവനായിരുന്നു.

ചക്രവൎത്തി തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: "ഇയാളിൽ മാത്രമെങ്കിലും വിശ്വസിക്കാം. ഇയാൾക്കു ചതിവില്ല." അക്ബർ പറഞ്ഞതു വാസ്തവവും ആയിരുന്നു. ഇതുപോലെയുള്ള അഭിപ്രായത്തിനു അനൎഹന്മാരായ എത്ര ആളുകൾ അദ്ദേഹത്തിനു അധികം സന്നിഹിതന്മാരായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു!

അഞ്ചാം അദ്ധ്യായം.

ഒരു നൂതനവും ഒരു പുരാതനവും ആയ പരിചിതജനം.

നിർദ്ദിഷ്ടസമയത്തിൽ സിദ്ധൻ ആ ചൈത്യത്തിൽ എത്തി. ഉടൻ തന്നെ ആ ചേടി അടുത്തുവന്ന് അയാളോട് അവളെ അനുഗമിക്കുന്നതിനു സംജ്ഞാപനം ചെയ്തു. ഒരു ഉദ്യാനത്തിൻെറ ചുററുമുള്ള ഉന്നതമായ മതിലിൻെറ സമീപത്ത് എത്തുന്നതു വരെ പല ഭിന്നങ്ങളായ ഉപമാർഗ്ഗങ്ങളിൽ കൂടി അവൾ അയാളെ കൂട്ടിച്ചു കൊണ്ടുപോയി. അവിടെ ഒരു ചെറിയ വാതിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവൾ അതു തുറന്ന് അവർ ഉള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചതിൻെറ ശേഷം അവൾ അതിനെ ഭദ്രമായി പിന്നെയും അടച്ചു. രണ്ടു വശത്തും അനേകം പൂച്ചെടികളെക്കൊണ്ടു നിബിഡമായ ഒരു വഴിയിൽ കൂടി അയാൾ നാഗരംഗവൃക്ഷങ്ങളാലും ധാരായന്ത്രങ്ങളാലും പരിശോഭിതമായ ഒരു തറയിൽ എത്തി. അവിടെ ചെറുതാണെങ്കിലും മനോഹരമായ ഒരു ഗൃഹത്തിൻെറ പശ്ചാദ്ഭാഗം ദൃശ്യമായിരുന്നു. അതിൻെറ അവശിഷ്ടഭാഗം നിബിഡമായി വളൎന്ന വൃക്ഷങ്ങളാൽ ആച്ഛാദിതമായിരുന്നു. സിദ്ധൻെറ മാൎഗ്ഗോപദേശിനി ശ്ലക്ഷ്ണശിലാനിൎമ്മിതയായ ഒരു സോപാനപരമ്പര കയറി ഒരു അളിന്ദത്തിൽ കൂടി ശുദ്ധവായുവിൻെറ സഞ്ചാരമുള്ള ഒരു മുറിയിൽ അയാളെ കൊണ്ടാക്കീട്ട് യവനികകളുടെ പിൻഭാഗത്തേക്കു മാറിപ്പോന്നു. അവിടെ പെർഷ്യൻ മാതിരിയിൽ വിശേഷവസ്ത്രം ധരിച്ച ഒരു തരുണി ഒരു മഞ്ചത്തിന്മേൽ ഉദാസീനമായി ശയിച്ചിരുന്നു. അവൾ സിദ്ധൻെറ സാന്നിദ്ധ്യത്തെ അറിഞ്ഞ ഉടനെ അയാൾക്കു സ്വാഗതം പറയുന്നതിനായി എഴുന്നേററു മുൻപെട്ടു വന്നു. പ്രഥമക്ഷണത്തിൽ അവൾ സുന്ദരിയോ അല്ലയോ എന്നു സിദ്ധനു തിട്ടപ്പെടുത്താൻ പ്രയാസമായിരുന്നു. അവളുടെ മുഖരേഖ അത്ര സുഘടിതയായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അവളുടെ പക്ഷ്മളങ്ങളും നീലവൎണ്ണങ്ങളും ആയ നയനങ്ങൾ അനിൎവ്വചനീയമാകുംവണ്ണം മാധുൎയ്യത്തേയും പ്രേമത്തേയും പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്നു. അവളുടെ ദേഹം ദീൎഘമല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും ഉടുപ്പു മുറുകിയിരുന്നതുകൊണ്ടു വ്യക്തമാകുംവണ്ണം ദൃശ്യമാനയായ അവളുടെ ആകൃതി ക്രമമായ അവയവസംസ്ഥാനത്തെ സ്പഷ്ടമായി കാണിച്ചു. എ

ന്നാൽ സിദ്ധനു വിശേഷമായി തോന്നിയത് ഒരു മുക്താഹാരത്താൽ അലംകൃതമായ അവളുടെ കണ്ഠത്തിന്റെയും അതിനടുത്ത വക്ഷസ്സ്ഥലത്തിന്റെയും ധാവള്യവും അവളുടെ ഗണ്ഡങ്ങളിലുള്ള അനന്യവനിതാസാധാരണമായ പാടലിമാവും ആയിരുന്നു.

അവൾ പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠനായ പ്രഭോ!"— സിദ്ധന് അവളെക്കുറിച്ച് ആദ്യം തോന്നിയ അഭിപ്രായം അത്ര അനുകൂലമല്ലാതിരുന്നിരിക്കാം; എന്നാൽ അവളുടെ സ്വരമാധുര്യം അയാളെ ക്ഷണേന വശീകരിക്കത്തക്കതായിരുന്നു. "എന്റെ അപേക്ഷയെ ഇത്ര വേഗത്തിൽ സാധിപ്പിച്ചതിനു വേണ്ടി ഞാൻ കൃതജ്ഞയായിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ ഇത് ലൌകികത്തിനു കുറച്ചു യുക്തമല്ലെന്നു തോന്നുമായിരിക്കാം. എന്നാൽ സംഗതി കേൾക്കുമ്പോൾ എന്നേക്കുറിച്ചു വിപരീതമായി ഒന്നും അങ്ങു വിചാരിക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ആര്യേ! ആരെയാണ് ഞാൻ വീക്ഷിക്കാൻ പോകുന്നത് എന്നറിഞ്ഞിരുന്നു എങ്കിൽ എനിക്കുണ്ടാകുമായിരുന്ന അക്ഷമയോടു കൂടി സമയത്തെ ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല എന്നു സമ്മതിക്കുന്നു എങ്കിലും ഈ പ്രകാരമുള്ള ഒരു ക്ഷണനത്തെ നിരസിക്കുന്നത് നിശ്ചയമായി മര്യാദയ്ക്കു വിരുദ്ധമാകുമായിരുന്നു."

ഈഷന്നമിതമായ ശിരസ്സുകൊണ്ട് ഈ ഉപചാരത്തെ അംഗീകരിച്ച് അവൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "എന്റെ സമാധാനം എന്തെന്നാൽ എനിക്കു സ്വന്തമായുള്ള യാതൊരു സംഗതിയും അല്ലാ എന്നെ ഇങ്ങനെ പ്രവർത്തിപ്പിച്ചത്; ഞാൻ ആത്മാർത്ഥമായി സ്നേഹിക്കുന്ന ഒരു മിത്രത്തിന്റെ കാര്യമാണ്. ഇവിടെയുള്ള ചില പ്രബലന്മാർ അവളെക്കുറിച്ചുദ്ദേശിച്ച വഞ്ചനകളിൽ അകപ്പെടാതിരിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി കുറേക്കാലം മുൻപിൽ ആഗ്രായിൽനിന്നും അവൾ പലായനം ചെയ്തു് നിങ്ങളുടെ രാജ്യമായ കാശ്മീരത്തിൽ അഭയം പ്രാപിച്ചിരിക്കയാണ്. എത്രയും ഗൌരവമുള്ള ഒരു വർത്തമാനം ഇപ്പോൾ എനിക്ക് അവളെ ധരിപ്പിക്കാനുണ്ട്. എന്നാൽ എനിക്കു സ്വാധീനന്മാരായ ഒരു ദൂതന്മാരിലും വിശ്വാസമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അതിനെ ഭദ്രമായി അവൾക്ക് എത്തിക്കുന്നതിനു ഞാൻ വിചാരി

ച്ചതിൽ ഇതുവരയും ഒരു മാറ്റം കണ്ടില്ല. അപ്പോളാണ് അങ്ങും അങ്ങേ പൂൎവ്വഗുരുവും കൂടി ആഗ്രായിൽ എത്തിട്ടുണ്ടെന്നും ഗുരു താമസിയാതെ തിരിയെ പോകുമെന്നും യദൃച്ഛയാ ഞാൻ കേട്ടത്. എന്നാൽ നല്ലവണ്ണം ശ്രുതപൂൎവ്വനായ ഒരു പ്രഭുവിനെ വിശ്വസിക്കുന്നതിനേക്കാൾ മറ്റൊന്നും നന്നല്ലെന്നു ഉടനെ തോന്നുകയാൽ എന്റെ മിത്രമായ അവൾക്കു മാത്രം ഗൌരവമുള്ള അനേകസംഗതികൾ അടങ്ങിയിരിക്കുന്ന എന്റെ എഴുത്ത് അവൾക്ക് എത്തിച്ചുകൊടുക്കാൻ അങ്ങേ പ്രിയഗുരുവിനോടു പറയുന്നതിനു അങ്ങേ അടുക്കൽ അപേക്ഷിക്കണമെന്നു ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു. എന്റെ ഈ അപേക്ഷ അങ്ങേക്കാകട്ടേ യോഗ്യനായ കല്പുകൾക്കാകട്ടേ അസൌകൎയ്യത്തെ ഉണ്ടാക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു."

ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ ആകപ്പാടെ കാൎയ്യം തനിക്കു യാതൊരു സംബന്ധവും ഇല്ലാത്ത ഒരെഴുത്ത് ഏറ്റുവാങ്ങിക്ക മാത്രമേ ഉള്ളല്ലോ എന്നു സിദ്ധനു ആദ്യം ഒരു ആശ്വാസമാണ് തോന്നിയത്. എന്നാൽ അതോടു കൂടി അല്പമായ ഒരു ഇച്ഛാഭംഗവും അയാൾക്കുണ്ടായി. ഈ സംഗതിയിൽ സാഹസത്തിനു യാതൊരു പ്രസക്തിയും ഇല്ലായിരുന്നു എന്നുള്ളത് അയാളുടെ ആത്മസംഭാവനക്കു അനുരൂപമായിരുന്നില്ല. ഗുരുവിന്റെ അടുക്കൽ എഴുത്ത് ഏല്പിക്കാമെന്നും അദ്ദേഹം സന്തോഷപൂൎവ്വം അതിനെ എത്തിച്ചുകൊടുക്കുമെന്നും അവളോട് അയാൾ ഉറപ്പായി പറഞ്ഞു

ആ സ്ത്രീ ഒരു സംജ്ഞാവചനം ചെയ്തു ഉടനെ എഴുത്തിന്റെ മാതിരിയിൽ മടക്കി ഒരു പട്ടുചരടുകൊണ്ടു കെട്ടി മുദ്ര വച്ചിരുന്ന ഒരു കടലാസ്സും കൊണ്ട് ആ ചേടി പ്രവേശിച്ചു. ചേടി മുറിയിൽനിന്നും പുറത്തു പോയതിന്റെ ശേഷം ആ സ്ത്രീ പറഞ്ഞു: "മേൽവിലാസം എന്റെ മിത്രത്തിന്റെ പേരല്ല. വേറെ ഒരാൾക്കാണ്. പക്ഷേ അങ്ങ് ആയാളെ അറിയുമായിരിക്കും."

സിദ്ധൻ മേൽവിലാസം നോക്കീട്ട് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾ പലപ്പോഴും ഒരുമിച്ചു മൃഗയാവിനോദത്തിനു പോയിട്ടുണ്ട്."

"ആയാൾ എഴുത്തിനെ എത്തിച്ചുകൊടുക്കും. അതിനാൽ കല്പുകർ വാസ്തവത്തിൽ ഇതിന്റെ പ്രതിഗ്രാഹികയേ അറികയില്ല. ഈ ഗൂഢസംഗതിയെ അധികം ആളുകൾ അറിയാതിരിക്കുന്നതാ

ണ്ട് തന്നെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു." സ്വല്പനേരം മൌനത്തെ അവലംബിച്ചതിന്റെ ശേഷം അവൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: ഞാൻ എന്റെ മിത്രത്തെ ഗ്രഹിപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന സംഗതികൊണ്ട് അവൾക്കു പ്രയോജനമുണ്ടാകുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. വിശേഷമായി വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള രമണീയമായ നിങ്ങളുടെ ദേശത്തെ കണ്ടു സന്തോഷിക്കാൻ അവൾക്കു ഒരു അവസരം കിട്ടിയതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ ചിലപ്പോൾ അസൂയപ്പെടാറുണ്ടെങ്കിലും വാസ്തവമായി അവളുടെ വിദേശവാസത്താൽ ഞാൻ അനുതപിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഈ വർണ്ണനകൾ കുറെ അതിശയോക്തികളല്ലയോ എന്ന് എന്നോടു നിഷ്കപടമായി പറയണം."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "യാഥാത്ഥ്യത്തിന്റെയും രസാനുഭൂതിയുടെയും സീമകളെ അതിക്രമിക്കുന്ന അതിശയോക്തികൾ കൊള്ളരുതെന്ന് എന്റെ ഗുരു പലപ്പോഴും ഉപദേശിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും നിങ്ങൾ പ്രസ്താവിച്ച വർണ്ണനകൾ വാസ്തവസ്ഥിതിയിൽനിന്നും എത്രയും താഴ്ന്നതാണ് എന്നു തന്നെ പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇവിടയും കാഴ്ചകൾ നന്നായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ യമുനാതീരങ്ങൾ സ്പൃഹണീയങ്ങളാണ്. ഇവിടെയുള്ള രാജഗൃഹങ്ങളുടെ ആഡംബരത്തോടു തുലനയുള്ള ഞങ്ങളുടെ ഉത്തരദേശത്തിൽ യാതൊന്നും ഇല്ല. എന്നാൽ ഞങ്ങളുടെ പർവ്വതങ്ങളുടേയും അരണ്യങ്ങളുടേയും താഴ്വരകളുടേയും ഭംഗി മററു ദേശങ്ങളെ കണ്ടു പരിചയിച്ചിട്ടുള്ളവർക്കു ഊഹിക്കാൻ അശക്യമാണ്."

സ്വദേശസ്മരണകൾക്കും അചിരപരിചിതയായി സുന്ദരിയായ തന്റെ ശ്രോത്രിയാൽ പ്രദർശിതമായ അഭിനിവേശത്തിനും വശംവദനായിട്ട് സിദ്ധൻ ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിലെ സ്വർഗ്ഗം എന്നു ലോകവിശ്രുതമായ കാശ്മീരത്തെ അധികമായി വർണ്ണിച്ചു തുടങ്ങി. അയാളുടെ വാക്ചാതുര്യവും രൂപലാവണ്യവും ആ യുവാവിനെക്കുറിച്ച് അവൾക്കു തോന്നിയ വിസ്മയത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു.

ഒടുവിൽ ഉത്ഥാനം ചെയ്തുകൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു: "അങ്ങേ ഞാൻ വളരെ അധികം താമസിപ്പിക്കുന്നു. അങ്ങേ ദാക്ഷിണ്യം അന്യാദൃശം തന്നെ. എന്നാൽ ഒരപേക്ഷ കൂടി ഉണ്ട്. നമ്മുടെ ഈ സമാഗമം എന്റെ മിത്രത്തിനുവേണ്ടി നമ്മളല്ലാതെ മററാരും അറി

യണ്ടാ. ഈ സ്വല്പനേരത്തെ സമ്മേളനം യാതൊരു ഗൌരവവും ഉള്ളതായിരിക്കാൻ പാടില്ലല്ലോ."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾക്ക് ഇല്ല. നിശ്ചയം തന്നെ. എന്നാൽ എനിക്കു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതിൽ അധികം ഉണ്ട്."

ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങളുടെ ആളുകളെപ്പോലെ തന്നെ ഹിന്ദുക്കളായ നിങ്ങളും ഉപചാരചാതുരി ഉള്ളവരാണെന്നു ഞാൻ ഗ്രഹിക്കുന്നു. എന്നാൽ അതിരിക്കട്ടെ. ഇനിയും കുറച്ചു പറയേണ്ടതുണ്ട്. അങ്ങ് ആരാണെന്നറിഞ്ഞുംകൊണ്ട് എന്റെ വാസ്തവം അറിയിക്കാതിരുന്നാൽ അങ്ങേ വിശ്വാസത്തിനു ഞാൻ അനർഹയാണെന്നു വരും, ഗൂഢയായിരിക്കുമെന്നു വാഗ്ദാനം ഉള്ള പക്ഷം നികൃഷ്ടയാണെങ്കിലും എന്റെ സ്ഥാനത്തേയും നാമത്തേയും അങ്ങേ അടുക്കൽ പറയാതിരിക്കുന്നതിനു ഞാൻ യാതൊരു കാരണവും കാണുന്നില്ല. എന്റെ നാമധേയം റസിയ എന്നാണ്. അർമീനിയാദേശക്കാരനായ എന്റെ പിതാവ് വാണിജ്യത്തിനായി ഇവിടെ വന്ന് ഏതന്നഗരവാസിയും അപ്പോൾ തന്നെ വയോധികനും ആയ ഒരു കച്ചവടക്കാരനു എന്നെ ആദ്യമേ വിവാഹം ചെയ്തു കൊടുത്തു. കുറേ കാലം മുൻപിൽ അയാൾ കാര്യവശാൽ പെർഷ്യാരാജ്യത്തേക്കും പക്ഷേ അതിനപ്പുറത്തേക്കുമായി പോയി. എന്നാൽ വളരെ ദിവസമായിട്ട് അയാളെക്കുറിച്ച് ഒരു വിവരവും കേൾക്കാറില്ല. ഞാനിതാ ഇവിടെ അങ്ങു കാണുന്നപോലെ ഏകാന്തമായി സ്വസ്ഥകാലക്ഷേപസൌഖ്യത്തെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു താമസിക്കുന്നു. ആരേ കാണാനാണ് അങ്ങു ശ്രമപ്പെട്ടതെന്ന് ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായല്ലോ. ഇനിയും നമുക്കു തമ്മിൽ കാണാൻ ഇട വരികയില്ലായിരിക്കാം."

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "അതെന്താണ്? അതിനു വിരോധമായി യാതൊരു കാരണവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. എന്നു മാത്രമല്ല, നിങ്ങളുടെ മിത്രം ഇപ്പോൾ താമസിക്കുന്ന രാജ്യത്തെക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾക്കറിയാൻ രസമുള്ളതായി പലതും എനിക്കു പറയാനും ഉണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ."

റസിയാ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "കൊള്ളാം, നിങ്ങളുടെ മൈത്രി

രെയ ഞാൻ നിരസിക്കയില്ല. എപ്പോഴെങ്കിലും സായാഹ്നസമയം അങ്ങേക്ക മററു ജോലി ഇല്ലാതിരുന്നാൽ എൻെറ എഴുത്തിനെക്കുറിച്ചും അതു കൊണ്ടുപോകുന്നതിൽ ബുദ്ധിമുട്ടുകഠം വല്ലതും നേരിട്ടില്ലയോ എന്നും മററും വത്തമാനങ്ങഠം കേഠംക്കുന്നതിന്ന എനിക്ക സന്തോഷമുണ്ടായിരിക്കും. എൻെറ ചേടിയെ നിശ്ചയമായി നിങ്ങഠം കാണും. എൻെറ ഏകാന്തവാസത്തിൽ നിങ്ങഠം എപ്പോഠം വരുമെന്നു അവളോടു പറഞ്ഞാൽ മതിയാകും."

അയാളെ ഏല്പിച്ച എഴുത്തു ഭദ്രമായി സൂക്ഷിച്ച് തൽകാലം യാത്ര പറയാൻ ഒരുങ്ങി സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഇനിയും നിങ്ങളെ സന്ദശിക്കുന്നതിനുള്ള അവസരത്തെ തരുന്നതിന്ന ഞാൻ കൃതജ്ഞനായിരിക്കും"

ഗൃഹത്തിൽ എത്തിയതിൻെറ ശേഷം അധോഭാഗത്തിൽ മന്ദമായി പ്രവഹിക്കുന്ന നദിയേ ഏകാഗ്രതയോടു കൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടു ചിന്താമഗ്നനായി അയാഠം വരാന്തയിൽ സ്വല്പനേരം നിന്നു. അഹമ്മദ്പട്ടിലെ പ്രാകാരഭിത്തികളെ ക്ഷാളനം ചെയ്യുന്നതും ഇരാവതിയുടെ രമണീയങ്ങളായ അംഗങ്ങളെ പ്രതിബിംബിപ്പിക്കുന്നതും ഈ ജലം തന്നെയാണല്ലോ. ഈ തരംഗങ്ങഠം കുശലപ്രശ്നപൂവ്വം സ്നേഹവിശ്വാസവാചികങ്ങളെ തൻെറ പ്രിയതമയുടെ അടുക്കൽ പ്രാപിപ്പിക്കാമെന്നു വരരുതോ? ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ട് അയാഠം ഭിത്തിയിൽ തൂക്കിയിരുന്ന ഇരാവതിയുടെ ചിത്രം എടുത്ത് അവളുടേ ഛായയിൽ ഗാഢമായി ചുംബനം ചെയ്ത് മഞ്ചത്തിൽ ഉപവേശിച്ചു. അയാഠം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയപ്പോഠം അഭിജാതയും സുന്ദരിയും ആയ ആ ഹിന്ദുയുവതിയുടെ അംഗങ്ങഠം പൂവ്വാധികമായ സൌന്ദര്യാതിശയമുള്ളവയായി പ്രതിഭാനം ചെയ്തു. എന്നാൽ നദീതീരത്തിലുള്ള രാജമന്ദിരത്തേയും ഉദ്യാനങ്ങളേയും നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോഠം വേറേ ഒരു രൂപം അയാളുടെ അന്തരംഗത്തിൽ സ്ഫുരിച്ചു. ആൻ്റീസിയായുടെ സുഭഗയായ ആകൃതിയും നീലവണ്ണങ്ങളായ നേത്രങ്ങളും മധുരമായ സ്വരവും ആയിരുന്നു. അവഠംക്കും അയാഠംക്കും തമ്മിൽ എന്തു സംബന്ധം ആണ്? ഒന്നും ഇല്ല. നിശ്ചയം തന്നെ. എന്നാൽ അയാഠം അവളെ സുന്ദരിയാണെന്നു വിചാരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് എന്തു ഹാനിയാണ്? ഇരാവതിക്കുവേണ്ടി ഉ

റുള്ള സകല സ്ത്രീകളും അയാളുടെ ദൃഷ്ട്യാ വിരൂപകളും അഹൃദ്യകളുമായി തോന്നുമെന്ന് അവളോടു വാഗ്ദാനം ചെയ്തിട്ടില്ലല്ലോ.

പിറേറദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ സിദ്ധൻെറ ഭവനാങ്കണത്തിൽ "അഹോ! നിൻെറ എജമാനൻ ഉണൎന്നോ? എനിക്കു കാണുന്നതിനു അവസരമുണ്ടോ എന്നു പോയി നോക്ക്," എന്നു വിളിച്ചു പറയുന്നതു കേട്ടു.

വത്സൻ ആ ആജ്ഞയെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനു മുൻപിൽ വെളിയിൽ പോകാനായി സന്നദ്ധനായിക്കൊണ്ടിരുന്ന സിദ്ധൻ അബൂ ഷ്ഫാസലിൻെറ മരുമകനായ പാർവിസ്സിൻെറ സ്വരത്തെ പ്രത്യഭിജ്ഞാകൊണ്ടറിഞ്ഞ് അയാളെ കണ്ട് അകത്തു വരാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നതിനു സത്വരം ചെന്നു.

അയാൾ ചോദിച്ചു. "ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ ജോലിയിൽ ഇരിക്കയാണോ?"

"രണ്ടു ദിവസത്തേക്കില്ല."

"അതു കൊള്ളാം. എന്നാൽ ഒരു യാത്രയ്ക്കു എൻെറ ഒരുമിച്ചു വരുന്നോ?"

"എവിടേയ്ക്കാണ്."

"സമീപപ്രദേശത്ത് പ്രഥമമായി ഒരു യാത്ര പോകുന്ന എല്ലാവരും ചെന്നു കാണാറുള്ളതും നഗരബഹിർഭാഗത്തിൽ ചക്രവൎത്തിയുടെ വാസസ്ഥലവും ആയ ഫ്രത്ത്പൂർസിക്രിയിലേക്ക്."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഇച്ഛയ്ക്കു അധീനനായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ പ്രസ്ഥാനത്തിനു സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്ന കുട്ടികളോടു യാത്ര പറയുന്നതിനായി സ്വല്പനേരം നിങ്ങളെ പിരിയുന്നതിനെ ക്ഷമിക്കണം."

ഗുരുവിനെ അയാൾ പ്രസ്ഥാനത്തിനു ത്വരമാണനായി കണ്ടു. യാത്ര പറഞ്ഞപ്പോൾ എഴുത്ത് ഏൽപ്പിക്കയും കുട്ടികൾ ഒന്നും ചോദിക്കാതെ അതിനെ വാങ്ങിക്കയും ചെയ്തു. അധികവിളംബം കൂടാതെ സിദ്ധനും പാർവിസ്സും അശ്വങ്ങളെ ആരോഹണം ചെയ്ത് പരിജനാനുഗതന്മാരായിട്ടു നഗരബഹിർഭാഗത്തേക്കു പുറപ്പെട്ടു. അവരുടെ യാത്ര പ്രദേശത്തിൽ രമ്യങ്ങളോടും വൃക്ഷങ്ങളോടും നല്ല കാഴ്ചകളോടും കൂടി കേദാരങ്ങളുടെയും നികുഞ്ജങ്ങളുടെയും മദ്ധ്യേ ഉള്ള

വീഥിയിൽ രസമായി ഒരു സവാരി മാത്രമേ ആയിരുന്നുള്ളു.

കുറേ പോയതിന്റെ ശേഷം പാർവിസ് പറഞ്ഞു: "നോക്കുക, ചക്രവത്തി ഇങ്ങനെയുള്ള നടക്കാവുകളെ എല്ലാ ദിക്കിലും ഉണ്ടാക്കിച്ചിട്ടുണ്ട്. മുൻപിൽ ഒരു പച്ചയിലപോലും കാണാനില്ലാതിരിക്കയും ഉഷ്ണംകൊണ്ടു ജനങ്ങൾ മരിക്കയും ചെയ്തുവരുന്ന സ്ഥലങ്ങളിൽ ഇപ്പോൾ ഇതുപോലെ വൃക്ഷച്ഛായനിബിഡങ്ങളായ മാർഗ്ഗങ്ങൾ കാണപ്പെടുന്നു ഇത് എത്രയും ഉപയോഗമുള്ള ഒരു വലിയ കൃത്യമല്ലയോ? എല്ലാം അദ്ധ്വനീനന്മാരും നിശ്ചയമായി അക്ബരോടു കൃതജ്ഞന്മാരായിരിക്കാൻ സംഗതിയുണ്ട്."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ശരിതന്നെ, ചക്രവത്തി മഹത്തുകളായ കൃത്യങ്ങളെ ചെയ്യാനുണ്ട്." അപ്പോൾ അയാൾക്കു തലേ ദിവസം താൻ കണ്ട് അക്ബറെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ച ആ വിശിഷ്ടപുരുഷന്റെ സ്മരണയുണ്ടായി. അയാൾ ആ അസാധാരണസമ്മേളനത്തെ പാർവിസ്സിനോടു വിവരിച്ച് ആ മാന്യൻ ആരായിരിക്കാമെന്നറിയാമോ എന്നു ചോദിച്ചു.

മന്ദഹാസത്തെ കൃച്ഛ്രേണ അടക്കിക്കൊണ്ട് പാർവിസ്സ് പറഞ്ഞു: "ഇല്ല. അയാളെ എനിക്കു അറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ ഇനിയും നിങ്ങൾ പക്ഷേ അയാളെ ദർശിക്കുമായിരിക്കും."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അത് എത്രയും സംഭാവ്യമാണ്. എന്നാൽ ലുഞ്ചിതശ്മശ്രുക്കളായി ഇത്ര വളരെ ആളുകളെ ഇവിടെ കാണുന്നത് എന്താണെന്ന് എന്നോടു പറക. മഹമ്മദീയന്മാരായ നിങ്ങൾക്കു ശ്മശ്രുക്കളെ കുറിച്ചു വളരേ ആദരം ഉണ്ടെന്നാണല്ലോ ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നത്."

"അങ്ങനെ തന്നെയാണ്. എന്നാൽ അക്ബർക്കു അഭിപ്രായഭേദം ഉണ്ട്. നിങ്ങളും ഞാനും ചെയ്യുന്നതുപോലെ മേൽമീശവെയ്ക്കുന്നതിനു അദ്ദേഹത്തിനു വിരോധമില്ല. എന്നാൽ മുഖം മുണ്ഡിതമായിരിക്കുന്നതാണ് അദ്ദേഹത്തിനു അഭിമതം. അതിബുദ്ധിമാന്മാൎക്കും ചില വിലക്ഷണസ്വഭാവങ്ങൾ ഉള്ളതുപോലേ ഇത് ഒന്നായിരിക്കാം. അഥവാ, മഹമ്മദീയന്മാരേ വ്യഥിപ്പിക്കാനും അവരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളേയും ആചാരങ്ങളേയും കുറിച്ച് എത്ര തുച്ഛമായി താൻ വിചാരിക്കുന്നു എന്നു പ്രത്യക്ഷീകരിക്കാനും മനഃപൂർവം അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ

ചെയ്യുന്നതായിരിക്കാം. എന്നാൽ കാരണം എന്തായാലും കാൎയ്യം അങ്ങനെയാണ്. ഇത് നിസ്സാരമായ ഒരു ബാലചാപലമാണെങ്കിലും വളരെ സംസാരത്തിനും വൈരസ്യത്തിനും കാരണമായിട്ടുണ്ട്. ഇപ്പോൾ നാം ഈ സ്ഥലത്തെ ഗ്രാമാദ്ധ്യക്ഷന്മാരിൽ ഒരാളുടെ ഗൃഹത്തിൻെറ സമീപത്തിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു. എൻെറ മാതുലൻെറ മുഖേന എനിക്ക് അയാളെ നല്ല പരിചയമുണ്ട്. നമുക്ക് അയാളോടുകൂടി സ്വല്പനേരം വിശ്രമിക്കാമോ? നമ്മുടെ കുതിരകളെ വെള്ളം കൊടുത്തു കൊണ്ടു വരട്ടെ. എൻെറ പിംഗലനു അത് ആവശ്യകമാണ്. ഞാൻ സന്നദ്ധനാകുന്നതിനു വളരെ മുൻപിൽ തന്നെ ഇതിനെ കോപ്പിട്ടു നിറുത്തിയിരുന്നു.''

അപ്രകാരം സമ്മതിച്ച് അവർ തിന്ത്രിണിപ്രഭൃതികളായ വൃക്ഷങ്ങളാൽ പരിവൃതവും ശിലാദാരുനിൎമ്മിതവും ആയ ഒരു കൃഷിവാടത്തിൻെറ ആഭ്യന്തരചത്വരത്തിൽ തങ്ങളുടെ വാഹനങ്ങളിൽനിന്നു അവരോഹണം ചെയ്തു. ഉടമസ്ഥൻ തന്നെ ഉടനെ വെളിയിൽ വന്നു. അയാൾ ഒരു ന്യായാധിപതിയുടെ ഭാവത്തോടു കൂടി മദ്ധ്യവയസ്കനും ദർശനത്തിൽ മാന്യനും ആയ ഒരു ഹിന്ദു ആയിരുന്നു. കുശലപ്രശ്നാനന്തരം ശ്രമഹരഭക്ഷണാൎത്ഥം മധുരഫലങ്ങളും ഹിമശിശിരമായ ജലവും ആനയിക്കപ്പെടുകയും, കേവലം ആയിടക്കു കൃഷി ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണെങ്കിലും ആ സ്ഥലത്തെ കൃഷിയേയും അതിലെ സുഭിക്ഷത്തേയും കുറിച്ചു സംഭാഷണം സഹജമായി പ്രവൎത്തിക്കയും ചെയ്തു.

ഗ്രാമാദ്ധ്യക്ഷൻ പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങളുടെ ഈ ക്ഷേമാവസ്ഥയ്ക്കു കാരണം ഏതാനും ഞങ്ങളുടെ സ്വന്തപരിശ്രമം തന്നെയാണ്. എന്നാൽ ഞങ്ങൾ ചക്രവൎത്തിയേക്കുറിച്ചും ഏത്രയും കൃതജ്ഞന്മാരായിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ നീതിയോടും ദയയോടും കൂടിയ സംരക്ഷണക്രമമാണ് ഞങ്ങൾക്കു ഇപ്രകാരം പരിശ്രമിക്കുന്നതിനു ആദ്യമായി അവസരത്തെ തന്നത്.''

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഏൎപ്പാടിനെക്കുറിച്ചു കേട്ടിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും വാസ്തവം പറയുന്നതായാൽ എനിക്ക് അതിൻെറ സൂക്ഷ്മജ്ഞാനമില്ല.''

ആ ഹിന്ദു ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എങ്കിലും അതു വളരെ ലഘു

വും യുഷ്മാദൃശന്മാർക്കു സുഗമവും ആണ്. യഥാക്രമം സ്ഥലവിഭാഗവും കരത്തിന്റെ ന്യായമായ വ്യവസ്ഥയും സർവോപരി ജന്മിക്കും കുടിയാനും ഒരുപോലെ ക്ഷേമകരങ്ങളായ നിയമങ്ങളും ആണ് മുഖ്യമായി ഈ ഏർപ്പാടിന്റെ മൂലമായിരിക്കുന്നത്. മുൻപിൽ എല്ലാം സ്വതന്ത്രമായ തീരുമാനത്തെ അവലംബിച്ചിരുന്നു. തന്റെ അവകാശം എന്തുണ്ടെന്നും താൻ എന്തുകരം കൊടുക്കണമെന്നും ആർക്കും അറിയാൻ വഹിയാതെ ഇരുന്നു. ഗ്രാമാധ്യക്ഷന്മാരായ ഞങ്ങൾ ഒരു നിലത്തിന്റെ വാർഷികമായ കരത്തെ നിശ്ചയിക്കേണ്ടിയിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അതൊക്കെയും ഭേദിച്ചിരിക്കുന്നു. നിലങ്ങളെ ശരിയായി അളന്ന് അതിർത്തികളെ നിശ്ചയിച്ച് വിളവനുസരിച്ചു തരം തിരിച്ച് കരം തീർച്ചപ്പെടുത്തി കാലാവധി വച്ച് പാട്ടത്തിനു കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ എല്ലാത്തിലും മുഖ്യമായിട്ടുള്ളത് എന്തെന്നാൽ കരം പണമായിട്ടോ സാമാനങ്ങളായിട്ടോ തീർക്കാം. തർക്കങ്ങളുണ്ടായാൽ യാതൊരു ഗവർമ്മെണ്ട് ഉദ്യോഗസ്ഥനും ന്യായംപോലെ അല്ലാതെ സ്വേച്ഛയായി തീർച്ചചെയ്യാൻ പാടില്ല. ഇതിന്റെ ഒക്കെയും പരിണാമം എന്തെന്നാൽ തന്റെ നിലത്തിനു എന്തു വിലയുണ്ടെന്നും താൻ എന്തു കരം കൊടുക്കണമെന്നും തന്റെ ആദായം എന്തായിരിക്കുമെന്നും കൃഷിക്കാരനോ ജന്മിക്കോ കുടിയാനോ മുൻപിൽ കൂട്ടിത്തന്നെ പറയാൻ കഴിയും. അവൻ മുൻപിൽ നിത്യമായി ഉദരപൂർത്തിക്കു വേണ്ടതു മാത്രം കിട്ടിയാൽ തൃപ്തനായിരുന്നതു പോയിട്ട് ഇപ്പോൾ അവന്റെ കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലായി കഴിയുന്ന വ്യവസായം ചെയ്ത് ക്ഷേമവാനാകുന്നത് അൽഭുതമാണോ? ഈ ഏർപ്പാടിന്റെ ഫലം നിങ്ങൾ ചുററും കാണുന്നുണ്ടല്ലോ. അതിനെക്കുറിച്ചു സ്വയമായി ഒരഭിപ്രായം നിങ്ങൾക്കു തന്നെ ഉണ്ടാകാം. എന്നാൽ എന്നെപ്പോലെ നിങ്ങളും ഈ ദേശത്തിന്റെ പൂർവസ്ഥിതി അറിഞ്ഞിരുന്നു എങ്കിൽ അതിനു വളരെ അധികം എളുപ്പമുണ്ടായിരുന്നു."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഏതു രാജ്യത്തിലും ഇങ്ങനെയുള്ള ഏർപ്പാട് ഇങ്ങനെയുള്ള ഫലങ്ങളെ ജനിപ്പിക്കുന്നതാണ്. ഒരു രാജ്യത്തിനു അക്ബരേപ്പോലെ ഒരു രാജാവുണ്ടായിരിന്നക്കുത് എത്ര വലിയ അനുഗ്രഹമാണ്!"

ഗ്രാമാധ്യക്ഷൻ പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആലോചനസഭക്കാരോടും വിശിഷ്യ ഈ ഏർപ്പാടിനെ ആലോചിച്ചുണ്ടാക്കിയ കോശാധ്യക്ഷനായ ടോഡർമാളിനോടും ഇതിനെ നടപ്പാക്കി ഗവമ്മെണ്ട് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ അക്രമങ്ങൾക്ക അമച്ച വരുത്തിയ മന്ത്രിയായ അബൂൾഫാസലിനോടും കൃതജ്ഞന്മാരായിരിക്കേണ്ടതാണ്. ആരംഭത്തിൽ ഈ വ്യവസ്ഥകൾ രാജ്യത്തെ മുതലെടുപ്പിനു കുറവു വരുത്തുന്നതായി തോന്നി എങ്കിലും കാലക്രമേണ അനുഭവം തദ്വിപരീതമായിരിക്കുന്നു. അഥവാ മുതലെടുപ്പു കുറഞ്ഞാൽ തന്നെയും കരം നിശ്ചിതമായും നിയതകാലത്തിലും പിരിഞ്ഞുപോരുന്നതുകൊണ്ട് അധികപ്രയോജനമുണ്ട്."

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "എന്നാൽ ഇത്രയും ധീമാനല്ലാത്ത ഒരു രാജാവ് സിംഹാസനാരൂഢനായാൽ ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഈ ഏർപ്പാടുകൾ ഭേദിച്ചുപോകയില്ലയോ?"

"ഇല്ലെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. ഒരിക്കൽ ഞങ്ങൾക്ക ലബ്ധമായ അവകാശത്തെ ഒരു ദുരാഗ്രഹിയായ രാജാവിനും ഞങ്ങളുടെ സമുദായത്തിൽനിന്നു എളുപ്പത്തിൽ അപഹരിക്കാൻ കഴികയില്ല. ഞങ്ങളുടെ ജനങ്ങൾ തങ്ങളുടെ ന്യായാധിപതികളെക്കൊണ്ടു പ്രായേണ സ്വയം ഭരണം ചെയ്യുന്നവരാകയാൽ ഏറെക്കുറെ രാജാവിനു അനധീനന്മാരാണ്. അദ്ദേഹം അവക്കുള്ള അവകാശങ്ങളുടെ ഹാനിക്ക ഉദ്യമിച്ചാൽ അനേകം ചെറിയ രാജ്യങ്ങളുമായി യുദ്ധം ചെയ്യേണ്ടിവരികയും അവയെ എല്ലാം കീഴടക്കുന്നതിനു പര്യാപ്തയായ സേനയെ കിട്ടാതിരിക്കയും ചെയ്യും. അഥവാ അദ്ദേഹം യുദ്ധംചെയ്യുന്ന പക്ഷവും ജനങ്ങൾ തങ്ങളുടെ ഗ്രാമങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ച് ദുഷ്പ്രവേശകളായ അടവികളിൽ അഭയം പ്രാപിക്കും. രാജാവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ പ്രവർത്തിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സുള്ളെടത്തോളവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധനം അനുവദിക്കുന്നെടത്തോളവും മററു രാജ്യങ്ങളുമായി യുദ്ധം ചെയ്യാം. ഞങ്ങൾ രാജധാനിയിലെ കൃത്രിമങ്ങളിലും തക്കങ്ങളിലും ഉൾപ്പെടുകയില്ല."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഇതുഭാഗക്കാക്കും എത്ര സുഖമുള്ള ഒരു അവസ്ഥയാണ്!"

മധ്യേ പാഡ്രിസ് പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ അതുകൊണ്ടു രാജ്യത്തി

നം ജനങ്ങൾക്കും തമ്മിലുള്ള ഭേദ്ധ്യം അധികം അഭിവൃദ്ധി ഇല്ല."

ന്യായാധിപതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഇല്ല. അതു ശരി തന്നെ. എന്നാൽ ഭിന്നജാതീയന്മാരായ അനേകജനങ്ങളെ ഏകശാസനയിൽ അടക്കിയിരിക്കുന്ന അത്ഭുതവുമായ ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിൽ വാസ്തവമായ ഐകമത്യം ഉണ്ടായിരിക്കാമെന്നു നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുന്നോ?"

"അതു വളരെ പ്രയാസമാണെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു, എങ്കിലും അതിനു ശ്രമിക്കുന്നതു യുക്തമായിരിക്കും."

സിദ്ധനു രസജനകമായ ഈ സംഭാഷണം കുറേ നേരം തുടന്നതിന്റെ ശേഷം അയാളും പാഴ്സിയും യാത്ര പറഞ്ഞ് അശ്വാരൂഢന്മാരായി പുറപ്പെട്ടു. മദ്ധ്യാഹ്നത്തിലധികം രവണ നിന്നു വിശ്രമിച്ചു ദീൎഘമായ മാൎഗ്ഗത്തെ ത്വരിതമായി അതിലംഘിച്ചതിന്റെ ശേഷം ഫത്തേഹ്പൂരിലെ രാജഗൃഹം നില്ക്കുന്ന ഉന്നതപ്രദേശങ്ങൾ കാണാറായി. ആഗ്രായിലെ രാജമന്ദിരങ്ങളുടെ പ്രഥമദൎശനത്തിൽ ഉണ്ടായ അത്ഭുതത്തെക്കാൾ ഒട്ടും കുറവില്ലാത്ത അത്ഭുതത്തെ ഇത് ജനിപ്പിച്ചു. ക്രമോന്നതകളായ സൌധപരമ്പരകൾ ആകാശമാൎഗ്ഗത്തെ അതിലംഘിച്ചു കാണപ്പെട്ടു. വിസ്തീൎണ്ണകളായി രൂക്ഷശിലാനിൎമ്മിതകളായ സോപാനപരമ്പരകൾ തിന്ത്രിണീപ്രഭൃതികളായ വൃക്ഷങ്ങളാൽ അവിടവിടെ സാന്ദ്രച്ഛായകളായി സൂൎയ്യകിരണത്തിൽ ശോഭിച്ചു.

സിദ്ധനും അയാളുടെ സഖാവും അശ്വങ്ങളെ ഭൃത്യന്മാരെ ഏല്പിച്ചുംവച്ച് രാജമന്ദിരത്തിന്റെ പരിസരങ്ങളെ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ സിദ്ധൻ ആഗ്രായുടെ പ്രഥമദൎശനത്തിൽ എന്നപോലെ വിസ്മയിച്ചില്ലെങ്കിലും വളരെ അധികം ആനന്ദിതനായി. ഉപവനങ്ങൾ അയാൾക്കു അധികം സന്തോഷത്തെ ജനിപ്പിക്കയും അധികം നേത്രാനന്ദകരങ്ങളായിരിക്കയും ചെയ്തു; എന്തെന്നാൽ സ്വാഭാവസ്ഥിതിക്കു യാതൊരു ഹാനിയും ചെയ്യപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. പന്ഥാക്കൾ ഏകരീത്യാ നിൎമ്മിക്കപ്പെടാതെ സ്ഥലത്തിന്റെ നിമ്നോന്നതത്വത്തെ അനുസരിച്ചുള്ളവയും അതി സമൃദ്ധങ്ങളായ തരുഗുല്മലതാദികളെക്കൊണ്ടു സാന്ദ്രച്ഛായങ്ങളും ആയിരുന്നു. സമീപത്തുള്ള മലകളുടെയും പക്വങ്ങളായ ധാന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു സ്വൎണ്ണവൎണ്ണങ്ങളായ നിലങ്ങളുടേയും രജതച്ഛായയായ നദിയുടെയും കാഴ്ച എത്ര ശ്രേഷ്ഠവും നയനാനന്ദവും ആയിരുന്നു! വിജനങ്ങളായ നികുഞ്ജങ്ങളിലും തണ്ണീർ

ഗ്ഗങ്ങളാൽ പൂണ്ണങ്ങളായ അളിന്ദങ്ങളിലുമായി അവർ കുറെ നേരം സഞ്ചരിച്ചു. ഒടുവിൽ നഗരത്തിന്റെ കീഴ്ഭാഗത്തു ചെന്നു വസതി അന്വേഷിക്കുന്നതിനും മദ്ധ്യേമാർഗ്ഗം ലഭ്യമാകുമായിരുന്നതിലധികം നന്നായ ശ്രമഹരഭക്ഷണത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നതിനുമായി പോകണമെന്നു പാവ്ലിസ് പറഞ്ഞു. ഈ അഭിപ്രായം അനുമോദിക്കപ്പെട്ടതിന്റെ ശേഷം അവർ ആവശ്യകമായ വിശ്രമത്തെ അനുഭവിച്ച് ആ പട്ടണത്തിൽ ദശ്നീയമായുള്ളതിനെ കാണുന്നതിനു പിന്നെയും പുറപ്പെട്ടു.

പാവ്ലിസ് പറഞ്ഞു: "സ്വല്പനേരം നിങ്ങളെ വിട്ടേച്ചു ഞാൻ പോകുന്നതിനെ ക്ഷമിക്കണം. എന്റെ അമ്മാമൻ തന്നയച്ചിട്ടുള്ള ചില കടലാസുകൾ ഇവിടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ ഒരാൾക്കു കൊടുക്കാനും നിങ്ങൾക്കു ശ്രദ്ധാവഹമല്ലാത്ത ചില കാൎയ്യങ്ങൾ അയാളോടു സംസാരിക്കാനും ഉണ്ട്. അയാൾ സമീപത്തിലാണ് വസിക്കുന്നത്. ഞാൻ ഉടനെ തിരിച്ചു വരാം. അതിനിടയിൽ നിങ്ങൾക്കു അഗ്രേ കാണുന്ന ആ ജീൎണ്ണദേവാലയത്തെ ചെന്നു ദശിക്കയും സന്തോഷമുണ്ടെങ്കിൽ വന്ദിക്കയും ചെയ്യാം."

ചിരിച്ചുംകൊണ്ട് അയാൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "വളരേ സന്തോഷം. ഞാൻ ആ ദേവാലയത്തെ ചെന്നു നോക്കി നിങ്ങളെ പ്രതീക്ഷിച്ചുംകൊണ്ട് സമീപത്തുതന്നെ നില്ക്കാം. വന്ദിക്കുന്നതിൽ എനിക്കു അത്ര ശ്രദ്ധയില്ല."

സിദ്ധൻ മങ്ങിയ വെളിച്ചത്തോടുകൂടിയ ആ ദേവാലയത്തിനുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു ഉടൻതന്നെ സ്തംഭങ്ങളിൽ കൊത്തീട്ടുള്ള അനേകചിഹ്നങ്ങളെക്കൊണ്ട് അത് ഒരു ശിവാലയമാണെന്നു അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. അയാൾ കുറേ മുൻപോട്ടു പോയപ്പോൾ അങ്ങേ അറ്റത്തായിട്ടു മുകളിൽ വിളക്കുകൾ കത്തിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു മുറിയിൽ കയ്യിലും കാലിലും കങ്കണാലംകൃതവും നേത്രത്രയത്തോടു കൂടിയതും മുണ്ഡമാലാമണ്ഡിതവും വ്യത്യയാകലിതപാദമായി പത്മാസനത്തിൽ ഉപവിഷ്ടവും ആയ ഒരു വലിയ ശൈവവിഗ്രഹത്തെ കണ്ടു. സിദ്ധൻ ശൈവതത്വത്തെ യഥാൎത്ഥമായി അറിഞ്ഞിരുന്നതുകൊണ്ട് ആ ദേവാലയത്തിലെ വിരൂപകളായ പ്രതികൃതികൾ അയാൾക്കു ബോധപ്രദായകങ്ങളായിരുന്നു. ഭിത്തികളിലുള്ള വിലക്ഷണപ്രതിമകളെ

കൊണ്ടു വികൃതമായിരുന്നെങ്കിലും ആ ദേവാലയം ഭംഗിക്കുറവുള്ള തായിരുന്നില്ല.

അയാൾ വളരെ നേരം ഏകാകിയായി നില്ക്കേണ്ടിവന്നില്ല. ഏകാന്തമായ ആ സ്ഥലത്തു യാതൊരു പാദന്യാസശബ്ദവുംകൂടാതെ പൃഷ്ഠഭാഗത്തിൽനിന്നും ഒരു ശബ്ദത്തെ അയാൾ ശ്രവിച്ചു. "ഓം. ഓം. അനഘനായ ഭവാനീഭക്തൻ നിന്നെ അഭിനന്ദിക്കുന്നു.

സിദ്ധൻ തിരിഞ്ഞു നോക്കിയപ്പോൾ അലഹബാദിൽവെച്ച് തന്റെ പിതൃവ്യന്റെ ഒരുമിച്ചുകണ്ട ദുർഗ്ഗാചാര്യനായ ഗോരക്ഷനെ പ്രത്യഭിജ്ഞകൊണ്ടറിഞ്ഞ്, "പരിശുദ്ധനായ ഭവാനെ ഞാൻ വന്ദിക്കുന്നു" എന്നു പറഞ്ഞ് മറേറ ആൾ എന്തുപറയുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചുനിന്നു.

ആചാര്യൻ പറഞ്ഞു: "നാം അന്യോന്യം മറന്നുപോയില്ല. വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ ബദരീനാഥസമീപത്തിൽ നിന്നെ കണ്ടതുമുതൽ നീ എന്റെ നയനപഥത്തിൽതന്നെ ഉണ്ട്.

കുറച്ചു അക്ഷമയോടുകൂടി സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "അതിരിക്കട്ടെ. എന്നെക്കൊണ്ട് അങ്ങേക്ക് എന്തുകാര്യമാണെന്നു എനിക്കു തീരെ മനസ്സിലാകുന്നില്ല."

ഗോരക്ഷൻ ചോദിച്ചു: "എന്റെ പുരാതനമിത്രവും ശിഷ്യനും ആയ ആളിന്റെ മരുമകനെക്കുറിച്ച് എനിക്കു താല്പര്യം തോന്നുന്നതല്ലയോ? ആ കാരണത്താൽ, നീ കേൾക്കുമെങ്കിൽ ഞാൻ ഒരു ഗുണദോഷം പറയാം. യോഗിയായ ഗുരുപാദർ ആരാണെന്നു നീ അറിയുന്നില്ലയോ?"

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "ഗുരുപാദരോ? എനിക്കറിയാം. അദ്ദേഹം വനവാസം ചെയ്യുന്ന ഒരു യോഗിയാണ്."

"ശരി എന്നാൽ ഇപ്പോഴത്തെ പേരിനെ എടുക്കുന്നതിനു മുൻപിൽ അദ്ദേഹം ആരായിരുന്നു എന്നാണ് ഞാൻ ചോദിച്ചതിന്റെ താല്പര്യം."

"അതിനെക്കുറിച്ച് എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. അദ്ദേഹം അതിനെക്കുറിച്ചു യാതൊന്നും പ്രസ്താവിച്ചില്ല."

"നിന്റെ ഗുരുവായ കല്ലുകർ നിന്നോടു പറഞ്ഞിരിക്കണമല്ലോ."

"ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനോടു ചോദിച്ചില്ല. എനിക്ക് അതറിഞ്ഞിട്ടു കാര്യമില്ല."

ഗോരക്ഷൻ സിദ്ധന്റെ നേരെ ഒന്നു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. എന്നാൽ സിദ്ധന്റെ മുഖഭാവം കേവലം ഉദാസീനമായിതന്നെ ഇരുന്നു. എന്തെങ്കിലും പ്രഷ്ടാവിന്റെ നിർബ്ബന്ധത്താൽ അസഹ്യപ്പെട്ട് അല്പം ആലോചനക്കുറവോടേ സിദ്ധൻ പറയാൻ തുടങ്ങി: "ഗുരുപാദർ ആരാണെന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പൂർവസ്ഥിതി എന്തായിരുന്നു എന്നും ഞാൻ അറിഞ്ഞെങ്കിലും നിങ്ങളോടു പറകയില്ലെന്നു അറിഞ്ഞുകൂടയോ?"

ഗോരക്ഷൻ ക്ഷോഭിച്ചു പറഞ്ഞു: "ആഹാ! ഇതിനാൽ നീ എന്നെ വിശ്വസിക്കുന്നില്ലെന്ന് അർത്ഥമാകുന്നു. നീ എന്നെ ധിക്കരിക്കുന്നോ? ഞാൻ അലഹബാദിലെ ഗവർണ്ണരുടെ സ്നേഹിതനാണെന്നു നീ ഓർമ്മിക്കുന്നോ?"

അസഹ്യതയെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഉവ്വ്. എനിക്ക് അതറിയാം."

"നീ എന്തൊന്നറിയുന്നു?"

"ഞാൻ അറിയുന്നതിനെ ഞാൻ അറിയുന്നു. അതുമതിതാനും."

ആ മാര്യൻ മനോവ്യഥാസമ്മിശ്രമായ രോഷത്തോടുകൂടി സിദ്ധനെ നോക്കിക്കൊണ്ടു വിചാരിച്ചു. ഈ സ്വരത്തിന്റെ താല്പര്യം എന്തായിരിക്കാം? ഇവൻ വാസ്തവമായി എന്തറിഞ്ഞിരിക്കും? എങ്കിലും തല്ക്കാലം ആ സംഭാഷണത്തിന്റെ വിഷയത്തെ മാറുകയാണ് ഉത്തമോപായമെന്നു തോന്നിട്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "എന്നാലിപ്പോൾ ഇതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചതുമതി. എന്റെ മൈത്രിക്കു നിനക്കു തീരേ അപേക്ഷയില്ല. ഞാൻ അതിനു നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നും ഇല്ല. എങ്കിലും, യുവാവായ സ്നേഹിതാ! നീ ഒന്നു കൊൾക. ഞാൻ സർവാത്മനാ ഉപാസിക്കുന്ന ആ സർവശക്തനായ ദേവി അനുഗ്രഹത്തെ എന്നപോലെനിഗ്രഹത്തെയും ചെയ്യും. അവൾ തന്റെ ആചാര്യന്മാർമുഖേന തന്റെ പരിചര്യക്കായി തിരഞ്ഞെടുത്തതിന്റെ ശേഷം അതിൽ വിമുഖന്മാരായി പോകുന്നവരെക്കുറിച്ച് അവൾക്കൊരിക്കലും കാരുണ്യം ഉണ്ടാകുന്നതല്ല." ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ഈ ഗഹനാർത്ഥമായ ഭീഷണിക്കു സിദ്ധൻ എന്തുത്തരം പറയു

ന്നു എന്നു കേൾക്കാൻ കാത്തുനില്ക്കാതെ അദ്ദേഹം ആ ദേവാലയ ത്തിന്റെ ഒരു വശത്തുകൂടി ഇറങ്ങി അന്തർഹിതനായി. സിദ്ധൻ അനൈച്ഛികമായി ഉണ്ടായ ഉൽകണ്ഠയോടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിന്നാലെ നോക്കി. വാസ്തവത്തിൽ ആ ദുർഗ്ഗാചാര്യൻ ഏകാകിയായിരുന്നു എങ്കിലും നൈശമായ തമസ്സിൽ അലഹബാദിലെ പ്രാകാരഭിത്തിയിൽകൂടി കടന്ന് അരണ്യത്തിൽ അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തതായി താൻ കണ്ടിരുന്നതുപോലെ നഗ്നങ്ങളായും താമ്രവർണ്ണങ്ങളായും ധവളപ്രാകാരവേഷ്ടിതകങ്ങളായും ഉള്ള സപത്രപങ്ങളുടെ ഒരു ദീർഘമായ പങ്ക്തി അദ്ദേഹത്തിനെ അനുഗമിക്കുന്നു എന്നുതന്നെ മിക്കവാറും സിദ്ധനു തോന്നി. അന്നു രാത്രിയിൽ വിശ്രമിക്കാൻ പോയപ്പോൾ തന്റെ ആജ്ഞാപ്രതീക്ഷിയായി നിന്ന് വിശ്വസ്തഭൃത്യനോടു ചോദിക്കുന്നതു നന്നെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു പറഞ്ഞു.

“വത്സ! നീയാകട്ടെ കല്പകരുടെ ഭൃത്യനാകട്ടെ ആ വാർദ്ധ്യനോ തപസ്വിയോ ആ വൃദ്ധനോടു സംസാരിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് അലഹബാദിൽ വച്ചു നീ എന്നോടു പറഞ്ഞല്ലോ. എന്നാൽ പർവ്വതത്തിൽകൂടി നമ്മുടെ യാത്രയേയും അപ്പോൾ സംഭവിച്ച ചില സംഗതികളേയുംകുറിച്ചു നീ മറ്റു അപരിചിതനായ ആരോടെങ്കിലും സംസാരിച്ചതായി ഓർമ്മിക്കുന്നോ?”

വത്സൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “സ്വാമിൻ! അങ്ങു സ്മരിപ്പിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ പിന്നെ അതിനെക്കുറിച്ചു വിചാരിക്കയില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഞാൻ ഓർമ്മിക്കുന്നു. ആ മന്ദിരസമീപത്തിൽവച്ച് അദ്ധ്വഗനും താമ്രവർണ്ണനുമായ ഒരാൾ ഞങ്ങളോട് ഒരിക്കൽ സംസാരിക്കയും പട്ടണത്തേയും പ്രാകാരത്തേയും കുറിച്ചു വിവരിക്കയും ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം നമ്മുടെ യാത്രയെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചു”

“ഗുരുപാദരുടെ വ്യാഘ്രവുമായി എനിക്കുണ്ടായ സംഗതിയെ നിങ്ങൾ അയാളോടു പറഞ്ഞോ?”

“ഞങ്ങൾ പറഞ്ഞു എന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു.”

“ഗുരുപാദരേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആകൃതിയേയും കുറിച്ച് എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞോ?”

“പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പൂജ്യമായും രാജയോഗ്യമായും ഉ

ള്ള ഭാവം ഞങ്ങളുടെ അന്തഃകരണത്തിൽ ഗാഢമായി പതിഞ്ഞിരിക്കയും അതിനെ പറയുന്നതുകൊണ്ടു ഹാനിയൊന്നും ഇല്ലായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിക്കയും ചെയ്തതിനാൽ അദ്ദേഹവുമായുള്ള സമാഗമത്തെ ആ അപരിചിതനായ ആളിനോടു ഞങ്ങൾ മറച്ചില്ല."

"ഗുരുപാദരുടെ ആകൃതിയെ ശരിയായി നിങ്ങൾ വിവരിച്ചോ?"

"ഞങ്ങൾ പറഞ്ഞതെല്ലാം ഞാൻ വ്യക്തമായി ഓർമ്മിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ അതിനെക്കുറിച്ചും പറഞ്ഞു എന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്."

സിദ്ധൻ വിചാരിച്ചു: "അബദ്ധമായി. ആ ആ ചാര്യൻ ഞങ്ങളുടെ യാത്രയുടെ വിവരം അയാളുടെ ചാരപുരുഷനിൽനിന്നും മനസ്സിലാക്കീട്ടുണ്ട്. ഗുരുപാദരെക്കുറിച്ച് അയാൾക്കു സംശയങ്ങൾ ഉത്ഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. അയാൾ എന്റെ അടുക്കൽനിന്നും അധികം വിവരം മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിച്ചു എന്നു സ്പഷ്ടമാണ്. എന്നാൽ ഗുരുപാദരുമായോ അഥവാ നന്ദിഗുപ്തനുമായോ അയാൾക്ക് എന്തു കാര്യമുണ്ടായിരിക്കും? എന്റെ പിതൃവ്യനായ സാർത്ഥനെന്നും ഇതിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കാമോ?"

തന്റെ സ്വാമി ചിന്താമഗ്നനായിരിക്കുന്നതുകണ്ട് വത്സൻ പറഞ്ഞു: "ആ അപരിചിതനുമായി ഞങ്ങൾ സംഭാഷണം ചെയ്തതുനിമിത്തം ഹാനി ഒന്നും ഇല്ലെന്നത്രേ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഇല്ല. ഇല്ല. ഉണ്ടെങ്കിലും അതു മനഃപൂർവ്വം അല്ലല്ലോ. നിങ്ങൾ അപരാധികളല്ല. ഞാൻ മുൻപിൽക്കൂട്ടി നിങ്ങളോടു കരുതൽ പറയേണ്ടിയിരുന്നു. എന്നാൽ ഇനിമേൽ ഗുരുപാദരെക്കുറിച്ച് ആരുതന്നെ ചോദിച്ചാലും യാതൊന്നും പറഞ്ഞുപോകരുത്. മനസ്സിലായോ?"

വത്സൻ ഉത്തരംപറഞ്ഞു: "സ്വാമിൻ! നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലായി. ഇനിമേൽ ഞാൻ ഗുരുപാദരെ കണ്ടിട്ടുമില്ല; അഥവാ ഉണ്ടെങ്കിൽ അദ്ദേഹം എങ്ങിനെ ഇരുന്നു എന്നു ഞാൻ അശേഷം വിസ്മരിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു."

സിദ്ധൻ വിചാരിച്ചു: "എങ്കിലും ഇതിനെക്കുറിച്ചു കപ്പകൾക്കും നന്ദിഗ്രാമക്കാരന്നെയും അറിവുകൊടുത്തു കരുതൽ ചെയ്യുന്നതു യുക്തമായിരിക്കും. സാൎജന്റ ഇതിൽ എന്തെങ്കിലും സംബന്ധം ഉണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നറിയാൻ ശ്രമിക്കണം."

൯-ാം അദ്ധ്യായം

സലിം.

രജ്പുത്ത്സേനയുടെ നേതാവ് സാദികൾ നിരക്കുമ്പോൾ പ്രാകാരാങ്കണത്തിൽനിന്നു പറഞ്ഞു: "വേഗത്തിൽ അണിചേരു ചക്രവർത്തി ഇന്നു സേനകളെ ദർശിക്കുന്നെടത്തേക്കു പ്രസ്ഥാനം ചെയ്യിൻ."

ഈ ആജ്ഞ താമസം കൂടാതെ അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടു. അവർ കോട്ടയ്ക്കു വെളിയിൽ ആയതിന്റെ ശേഷം പട്ടണത്തിൽനിന്നു കുറേ അകലെയുള്ള സൈന്യസന്ദർശനസ്ഥലത്ത് എത്തുന്നതുവരെ ധൌരിതകഗതിയായി ഗമിച്ചു. തന്റെ സേനാഭാഗത്തിന്റെ നാസിരത്തിൽ സിദ്ധൻ ഒരു ചെറിയ കുന്നിൽ കയറിയപ്പോൾ അയാളുടെ അഗ്രഭാഗത്തെ കാഴ്ച അതിശോഭനമായിരുന്നു. ദക്ഷിണഭാഗം ഒരു നഗരപ്രായമായി പടകുടീരങ്ങളാൽ വ്യാപ്തമായിരുന്നു. മദ്ധ്യേ മദ്ധ്യേ ദീർഘങ്ങളും വിസ്തീർണ്ണങ്ങളും ആയ വീഥികൾ എത്രയും ക്രമമായി കാണപ്പെട്ടു. മദ്ധ്യത്തിൽ രക്തവസ്ത്രനിർമ്മിതമായ രാജകീയപടകുടീരം സുവർണ്ണവർണ്ണവും സ്തൂപികാകാരവും ആയ ഉപരിഭാഗത്തോടു കൂടി ശോഭിച്ചു. അതു കേവലം ഒരു പടകുടീരമെന്നു നിർദ്ദേശിക്കാൻ യോഗ്യമായിരുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ അതു തുണിയും മരവുംകൊണ്ട് ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട ഒരു കൊട്ടാരം തന്നെ ആയിരുന്നു. വാമഭാഗത്തിൽ അനേകപതാകകളെക്കൊണ്ടു പ്രകാശമാനകളായ നാനാസേനകൾ നിരന്നിരുന്നു. ചില സാദികൾ കഞ്ചുകിതന്മാരും ചിലർ കഞ്ചുകം കൂടാത്തവരും ചിലർ തോക്കുകളേയും ചിലർ കുന്തങ്ങളേയും ധരിച്ചവരും ആയിരുന്നു. പീരങ്കികളും യുദ്ധഗജങ്ങളും സന്നദ്ധങ്ങളായിരുന്നു. കുറേ ദൂരത്തിൽ മററു ഗജങ്ങളുടെ മുകളിൽ ശോഭനങ്ങളായ അമ്പാരികളിലുള്ള ഉപബർഹങ്ങളിൽ ഉപവിഷ്ടകളായി സ്ത്രീകൾ മിക്കവരും മുഖസംവരണത്തോടു കൂടി കാഴ്ച കാണാൻ എത്തീട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

രജ്പുത്ത്കൾ വന്നെത്തിയ ഉടനെ വാദിത്രസഹിതങ്ങളായ സൈന്യങ്ങൾ മുൻപെട്ടു നടന്നു ചെന്ന് സപരിവാരനായ ചക്രവർത്തിയുടെ മുൻപിൽ പംക്തികളായി നിരന്നു. സുവർണ്ണമണിഗണദീ

ദൃശ്യമാനങ്ങളായ ആയുധങ്ങളോടും അശ്വാസ്തരണങ്ങളോടും കൂടിയ ഉ
ദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചക്രവൎത്തിയെ തിരിച്ചറിയുന്നതിനു
സിദ്ധനു അധികനേരം സംശയിക്കേണ്ടിവന്നില്ല. ഛത്രപതാകാവാ
ഹികളാൽ അനുഗതനായി സേനാധിപത്യസൂചകമായ ദണ്ഡത്തെ
ധരിച്ചുംകൊണ്ടു ശ്വേതാശ്വാരൂഢനായി ഇതരന്മാരെക്കാൾ അല്പം
മുൻപെട്ടുനിന്ന ദൃഢഗാത്രനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രൂപം എളുപ്പ
ത്തിൽ വ്യാവൎത്തിച്ചറിയാവുന്നതായിരുന്നു. മഹാനായ ചക്രവൎത്തി
യെ കണ്ടപ്പോൾ സിദ്ധനു രാജ്യകീയോദ്യാനത്തിൽവച്ചു താൻ സം
ഭാഷണം ചെയ്കയും അന്നുതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ യഥാൎത്ഥസ്ഥി
തിയെക്കുറിച്ചു സംശയം ജനിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്ന ആളാണെ
ന്നു ഉടനെ പ്രത്യഭിജ്ഞയുണ്ടായി. സിദ്ധനു തന്റെ സാദിഭടന്മാരെ
നയിച്ചുംകൊണ്ടു ചക്രവൎത്തിയുടെ പുരോഭാഗത്തിൽ കൂടി കടന്നു
പോകുന്നതിനുള്ള മുറ വന്നപ്പോൾ അയാൾ മറ്റുള്ളവർ ചെയ്യുന്നത്
കണ്ടതുപോലെ ശിരസ്സിനെ നമിപ്പിച്ച് കുന്തത്തെ അധോമുഖമാക്കി
ആചാരം ചെയ്തു. അപ്പോൾ അയാൾ ചക്രവൎത്തിയെ ഒളിവിൽ ഒ
ന്നു നോക്കുകയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗംഭീരഭാവമുള്ള മുഖത്തിൽ ഒരു
മന്ദസ്മിതത്തെ കാണുകയും ചെയ്തതിനാൽ തന്റെ ധൃഷ്ടവചനങ്ങ
ളെക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനു അപ്രീതിയുണ്ടായിട്ടില്ലെന്നു ഊഹിക്ക
യും, ക്ഷണനേരം ഉണ്ടായ ക്ലേശമെല്ലാതെ ആ സമാഗമസമയം മു
ഴുവനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഭാവം നിഷ്കപടവും സ്നേഹസൂചകവും
ആയി തന്നെ ഇരുന്നു എന്നുള്ളതിനെ സ്മരിക്കയും ചെയ്തു. സേനാ
സന്ദൎശനാനന്തരം സംഭവിക്കാമെന്നു ഫൈസി മുൻകൂട്ടി അറിവുകൊ
ടുത്തിരുന്നതുപോലെ ചക്രവൎത്തിയുടെ അടുക്കൽ ഉണ്ടാകുന്ന തന്റെ
പ്രതിപാദനത്തെക്കുറിച്ചു ഭയപ്പെടാനൊന്നുമില്ലെന്നു സിദ്ധൻ ഉറ
ച്ചു. സിദ്ധന്റെ പ്രതീക്ഷ ഉടൻ തന്നെ ഫലിച്ചു. സേനാവിശ്രമാൎത്ഥ
മായ കാഹളഘോഷണത്തിന്റെ ശേഷം ഫൈസി തന്നെ ആംഗി
കംകൊണ്ടു ആഹ്വാനം ചെയ്യുന്നതു സിദ്ധൻ കണ്ടു. ഉടനെ അ
യാളോടു ചെന്നു ചേൎന്ന് രാജമന്ദിരപ്രായങ്ങളായ പടകുടീരങ്ങളുടെ
മദ്ധ്യേ കൂടി ചക്രവൎത്തിയുടെ സന്നിധിയിൽ നയിക്കപ്പെട്ടു. ആചാ
രാനുരോധേന ഉള്ള പ്രതിപാദനത്തിനു കാത്തുനില്ക്കാതെ അക്ബർ
സിദ്ധനു അഭിമുഖമായി മുൻപെട്ടു ചെന്ന് അയാളുടെ സ്വഹസ്തമാ

നമായ വന്ദനത്തെ ഒരു സാദരമായ ഹസ്തചലനത്താൽ അഭിനന്ദി ക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ ഫൈ്സിക്കു അനല്പമായ വിസ്മയം ഉണ്ടായി.

അക്ബർ സിദ്ധനോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "കൊള്ളാം. നി ങ്ങളുടെ ഭടന്മാരുടെ അഗ്രത്തിൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ കണ്ടു. നിങ്ങൾ ഒരു നല്ല ഉദ്യോഗസ്ഥനായിവരുമെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. എന്റെ പ്രതീക്ഷകളെ സഫലീകരിക്കാൻ സൂക്ഷിച്ചുകൊൾക." അനന്തരം ഫൈ്സിയോടായി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ മുൻപിൽ തന്നെ തന്റെ സ്നേഹിതനുമായി പരിചിതനായിരിക്കുന്നു. കുറച്ചു ദിവസം മുൻപേ ഞാൻ ഇയാളെ കണ്ടു. ഞാൻ ആരാണെന്നുള്ള അറിവ് അന്ന് ഇ യാൾക്കില്ലായിരുന്നു."

സിദ്ധൻ സവിനയമായി പറഞ്ഞു: "സ്വാമിൻ! ഞാൻ അത് അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ തന്നെയും എനിക്കു ആ അപരിചിതനെ കുറി ച്ചുണ്ടായതിലധികമായി ഭക്തിബഹുമാനങ്ങൾ തിരുമേനിയെക്കുറി ച്ചുണ്ടാകാൻ പാടില്ലായിരുന്നു."

മന്ദഹാസത്തോടു കൂടി അക്ബർ പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ കുറേക്കൂ ടെ കരുതി സംസാരിക്കുമായിരുന്നു. ഏതെങ്കിലും തരക്കേടൊന്നുമി ല്ല. എന്റെ അസന്നിധാനത്തിൽ എന്നേ കുറിച്ചു ജനങ്ങൾ എന്തു പറയുന്നു എന്നു ഊഹിക്കുന്നതിനേക്കാൾ അവർക്കു എന്നേക്കുറിച്ചുള്ള അ ഭിപ്രായത്തെ സാക്ഷാൽ കേൾക്കുന്നതാണ് എനിക്കു അധികം സ ന്തോഷമുള്ളത്. ഞാൻ അജ്ഞാതനായിരുന്നപ്പോൾ എന്നെ നി ങ്ങൾ എങ്ങനെ വിശ്വസിച്ചോ അതുപോലെ ഇനിയും വിശ്വസിക്ക ണമെന്നു ആജ്ഞാപിക്കാൻ, അഥവാ എന്റെ ആഗ്രഹത്തെക്കുറി ച്ച് അന്യനെ നിർബ്ബന്ധിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അപേക്ഷി ക്കാൻ, നമ്മുടെ അതിതസമാഗമത്താൽ ഞാൻ പ്രേരിതനായിരിക്കു ന്നു. നിങ്ങളുടെ വിശ്വാസം അസ്ഥാനത്തിലല്ലെന്നു ഇന്നു നിങ്ങൾ ക്കു മനസ്സിലായല്ലോ. എന്നേയോ എന്റെ ആളുകളെയോ കുറിച്ചു നിങ്ങൾക്ക് എന്തെങ്കിലും ആവലാതിയുണ്ടായിരുന്നാൽ എന്റെ അ ടുക്കൽ അല്ലാതെ അന്യന്മാരുടെ അടുക്കൽ പോകണ്ടാ. ഞാൻ ഒ രിക്കലും സങ്കടങ്ങളെ കേൾക്കാതിരിക്കയില്ല. അവ അഹേതുകങ്ങ ളാണെങ്കിൽ അവയെ നിരാകരിക്കാനും വാസ്തവങ്ങളാണെങ്കിൽ പ്ര

തികരിക്കാനുമാണ് ഞാൻ ശ്രമിക്കുന്നത്. അപഹാസവും കപടവും എന്റെ രോഷത്തെ എത്രമാത്രം ഉത്തേജിപ്പിച്ചാലും ധൈൎയ്യത്തോടുകൂടി നിഷ്കപടമായി സംസാരിക്കുന്നത് ഒരിക്കലും എന്നെ കോപിപ്പിക്കയില്ല എന്നുള്ളതിനു എന്റെ സ്നേഹിതനായ ഫൈസി സാക്ഷിയാണ്."

സിദ്ധന്റെ ഉദ്യോഗത്തെ സംബന്ധിച്ചു വിവരങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചില ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം ആ സമാഗമത്തിന്റെ അവസാനത്തെ ചക്രവൎത്തി സൂചിപ്പിക്കയും അവർ യാത്രപറഞ്ഞു പിരികയും ചെയ്തു. സിദ്ധൻ ചക്രവൎത്തിയുമായി തനിക്കുണ്ടായ പ്രഥമസമാഗമത്തിന്റെ വിവരമെല്ലാം പറഞ്ഞപ്പോൾ ഫൈസി അനല്പമായി വ്യാകുലീഭവിച്ചു.

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ ഭാഗ്യം അന്യാദൃശം തന്നെ. അക്ബർ എത്രതന്നെ അഭിഗമ്യനും സംഭാഷണപ്രിയനും ആണെങ്കിലും ഇങ്ങനെ എല്ലാവൎക്കും സംഭവിക്കുന്നതല്ല. അദ്ദേഹത്തിനു നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഒരു നല്ല അഭിപ്രായം ജനിച്ചിട്ടുള്ളതായി തോന്നുന്നു. അത് എന്നെ അത്യന്തമായി സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. എന്നാൽ പാൎവിസ് അല്ലയോ ഇങ്ങോട്ടു വരുന്നത്? അതെ. അയാൾ തന്നെ. എന്നാൽ ഇയാൾ ഇവിടെ എന്തായിരിക്കാം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്?" അനന്തരം മരുമകനോടായി അയാൾ പറഞ്ഞു: "തങ്ങളുടെ പടകുടീരങ്ങളിലുള്ള യോധന്മാരുടെ ഇടയിൽ ഇനിയത്തെ ആലോചനക്കാരനായ താൻ എന്താണ് ചെയ്യുന്നത്?"

പാൎവിസ് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ശാസ്ത്രജ്ഞനായ അമ്മാവനെപ്പോലെ തന്നെ. എന്നാൽ പഠിത്തത്തിലും രാജതന്ത്രത്തിലും എന്നപോലെ തന്നെ യുദ്ധകൎമ്മങ്ങളിലും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനോടു ശരിയാകുന്നതല്ലെന്നു ഞാൻ തന്നെ മനഃപൂൎവ്വമായി സമ്മതിക്കുന്നു."

ഫൈസി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഉപചാരങ്ങൾ മതി. അവ നമ്മൾ തമ്മിൽ ആവശ്യകങ്ങളല്ല. എന്നാൽ എന്റെ സംശയങ്ങളെ പറയട്ടേയോ? മനോഹരമാകുംവണ്ണം അലംകൃതങ്ങളായ ആ ഗജങ്ങളെ വീക്ഷിക്കാനല്ലയോ താൻ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നത്? ടോഡർമാളിന്റെ സുന്ദരിയായ പുത്രിയെ താൻ ഒരിക്കലും കണ്ടിട്ടി

ല്ലെന്നാണ് വച്ചിരിക്കുന്നത്. എങ്കിലും അവൾ തന്റെ ആകൃതിക്കു അപരിചിതയല്ലായിരിക്കാം."

പാവ്‌ലിസ് സൽസ്വഭാവത്തോടെ പറഞ്ഞു: "അമ്മാവാ! ഞാനും പറയാം. എന്റെ രഹസ്യങ്ങളെ ഉൽഘാടനം ചെയ്യേണ്ട. എന്നാൽ എന്റെ മിത്രമായ സിദ്ധന്റെ അടുക്കൽനിന്നും മറയ്ക്കാൻ എനിക്കു യാതൊന്നും ഇല്ല. വിശേഷിച്ചും അയാളെക്കാൾ ഞാൻ ഭാഗ്യഹീനനാണെങ്കിലും അയാളുടെ പ്രതിശ്രുതയായ പ്രിയതമയെക്കുറിച്ച് അയാൾ ചിന്തിക്കുമ്പോൾ എന്നിൽ അയാൾക്കു അനുകമ്പതോന്നുമെന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമുണ്ട്. പുത്രിയുടെ ദൃഷ്ട്യാ ഞാൻ പ്രിയനായിരിക്കാമെന്നു എനിക്കു വിശ്വാസം ഉണ്ടെങ്കിലും പിതാവിന്റെ ദൃഷ്ട്യാ അങ്ങനെ ആയിരിക്കുമെന്നുള്ളത് എനിക്കു നിശ്ചയമില്ല."

സൽസ്വഭാവത്തോടെ പൈഫ്സി പറഞ്ഞു: "യഥാകാലം അതൊക്കെയും നേരെവരും. എന്നാൽ നമ്മുടെ ഗൂഢവൃത്താന്തങ്ങൾ ഇപ്പോൾ മതിയാക്കാം. അവയെ കേൾക്കണമെന്നു നമുക്ക് ഉദ്ദേശ്യമില്ലാത്ത മറ്റു ചിലർ ഇതാ വരുന്നു, നോക്കുക."

സമീപത്തേക്കു വരുന്ന അശ്വാരൂഢന്മാരുടെ ഒരു സംഘത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിലായി അനേകകാരണങ്ങളാൽ തന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചവനും തന്നെക്കാൾ ഏതാനും വർഷം ജ്യായാനും ആയ ഒരു യുവാവിനെ കണ്ടിട്ട് "അതാരാണ്?" എന്നു സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു. അയാളുടെ വസ്ത്രധാരണരീതി എത്രയും ആഡംബരത്തോടു കൂടിയതായിരുന്നു. നീരാളംകൊണ്ടുള്ള ഉടുപ്പിന്മീതെ അസാധാരണമായ വലിപ്പമുള്ള മൌക്തികങ്ങളോടു കൂടിയ കണ്ഠാഭരണങ്ങൾ നാലിൽ കുറയാതെ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഉഷ്ണീഷം ഒരു തൂലികയാലും അനർഘങ്ങളായ മൂന്നു രത്നങ്ങളാലും അലംകൃതമായിരുന്നു. അനല്പമൂല്യങ്ങളായ രത്നങ്ങളോടു കൂടിയ അനേകം കങ്കണങ്ങൾ കയ്യിന്റെ മുട്ടുവരെ ഇട്ടിരുന്നു. ഓരോ വിരലിലും ഒരോ അംഗുലീയകവും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആയുധങ്ങളും അശ്വാസ്തരണങ്ങളും മൌക്തികങ്ങളെക്കൊണ്ടും വജ്രരത്നങ്ങളെക്കൊണ്ടും നിബിഡങ്ങളായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ ആഡംബരത്തിനു നേരെ വിരുദ്ധമായിരുന്നു അയാളുടെ ക്ഷീണമായി പാണ്ഡുരമായ മുഖം. അതിന്റെ വൈവർണ്യം കൂട്ടു

വർണ്ണങ്ങളുമായ നേത്രങ്ങളാലും പുരികങ്ങളാലും ചെറിയ മേൽമീശയാലും സ്പഷ്ടീകരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. സ്വാഭാവികമായി അയാളുടെ മുഖരേഖ ശ്രേഷ്ഠ്യവും സൌന്ദര്യമുള്ളതും ആയിരുന്നിരിക്കണം: എന്നാൽ അതിഭോഗം നിമിത്തം അതിനു വാൎദ്ധക്യമായ തട്ടിയിരുന്നു.

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്ത്! നിങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിനെ അറികയില്ലയോ? അദ്ദേഹം ചക്രവൎത്തിയുടെ പുത്രനും യുവരാജാവുമായ സലിം ആണ്."

സലിം മൌനത്തോടുകൂടി ഒരു അഭിനന്ദനം ചെയ്തു കടന്നുപോകാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ തൽക്ഷണം ഒരു വിചാരം മനസ്സിൽ ഉദിച്ചിട്ട് ഫൈസിയുടെ അടുക്കൽ അശ്വത്തെ നിറുത്തി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളെ ഇവിടെ കണ്ടതിനാൽ എനിക്കു സന്തോഷമായി. ഇന്നു രാത്രിയിൽ എന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ഒരു വിരുന്നിനു ചില സ്നേഹിതന്മാരെ ഞാൻ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ സാന്നിദ്ധ്യം കൊണ്ടുള്ള സന്തോഷം എനിക്കു ലഭിക്കുമോ?"

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഈ ആമന്ത്രണം എനിക്കു ഒരാജ്ഞയായിരിക്കും. എന്നാൽ അധികഗൌരവമുള്ള മറ്റൊന്നിനാൽ ഇതിനെ അനുസരിക്കുന്നതിൽനിന്നും ഞാൻ വാരിതനായിരിക്കുന്നു. എനിക്കു ഇന്നു രാത്രിയിൽ ചക്രവൎത്തിയുടെ ക്ഷണനം ഉണ്ട്."

ഈ നിരാസം അത്ര രസിക്കാതെ കുറഞ്ഞൊന്നു സവ്യാജമായ സ്മിതത്തോടുകൂടി സലിം പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ അവിശ്വാസികളായ ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരിൽനിന്നും മറ്റൊരു പാഠം എന്റെ പിതാവിനു നിങ്ങൾ കൊടുക്കും. അങ്ങനെ അല്ലയോ?"

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എനിക്കു സ്വയമായി ചെയ്യാവുന്നതു തിരുമനസ്സിലെ ഇച്ഛാധീനമായിരിക്കാൻ കഴിയുന്നതാണ്. എന്നാൽ എന്താണ് ചക്രവൎത്തി ചെയ്യാൻ നന്നെന്നു വിചാരിക്കുന്നു എന്നുള്ളതു തിരുമനസ്സിലേയും എന്റെയും അഭിപ്രായത്തിനു അഗോചരമാണെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. എന്നു മാത്രമല്ല, ഏതു ക്ഷണനത്തെ സ്വീകരിച്ചാലാണ് ഇന്നത്തെ രാത്രി പ്രയോജനകരമായി യാപനം ചെയ്യപ്പെടുന്നതെന്നും ഒരു ശങ്കയുണ്ട്."

സലിം സൽസ്വഭാവത്തോടെ പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠനായ ഫൈസി! കോപം തോന്നണ്ട. ഞാൻ ദോഷബുദ്ധ്യാ പറയുന്നതല്ല. നി

ങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടംപോലെ രാത്രിയെ യാപനം ചെയ്തുകൊൾവിൻ. ഞാൻ എന്റെ ഇഷ്ടം പോലെ ആയിക്കൊള്ളാം." അനന്തരം പാവ്ലിസ്സിനോടായി പറഞ്ഞു: "കുറച്ചു നിർദ്ദോഷമായ വിനോദത്തെ അനുഭവിക്കാൻ നിങ്ങളെയും എന്തെങ്കിലും ഗൌരവമുള്ള കൃത്യം പ്രതിബന്ധിക്കുന്നുണ്ടോ?"

പാവ്ലിസ് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "യാതൊന്നും ഇല്ല. ഉണ്ടായിരുന്നാൽ തന്നെയും അതിനെ നിരസിച്ചു തിരുമനസ്സിലെ ഒരു വിരുന്നിനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിലധികമായി എനിക്കു മറ്റു സന്തോഷം ഇല്ല. എന്നാൽ അവിവേകമായിരിക്കയില്ലെങ്കിൽ, എന്റെ ഒരു നൂതനമിത്രത്തെ തിരുമനസ്സിലേക്കു പ്രതിപാദനം ചെയ്യുന്നതിനു അനുവാദം തരണം." ഇത്രയും പറഞ്ഞു സിഡനെ അടുത്തു വരുന്നതിനു സംജ്ഞാപനം ചെയ്കയും അയാളുടെ പേരിനേയും സ്ഥാനത്തേയും ഗ്രഹിപ്പിക്കയും ചെയ്തു.

സലിം പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെ തന്നെ. അയാൾ ഇവിടെ എത്തീട്ടുണ്ടെന്നു കേട്ടതായി ഞാൻ ഓർമ്മിക്കുന്നു." അനന്തരം സിഡനോടായി തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളും കൂടി ഇന്നു രാത്രിയിൽ നിങ്ങളുടെ സ്നേഹിതനോടൊരുമിച്ചു വരുമെങ്കിൽ എനിക്കു സന്തോഷം ഉണ്ട്."

സബഹുമാനം വന്ദനം ചെയ്തു സിഡൻ പറഞ്ഞു: "അത് എനിക്കു സന്തോഷവും ബഹുമാനവും ആയിരിക്കും."

സലിം പറഞ്ഞു: "അതിൽ ബഹുമാനം അധികം ഇല്ല. ഈ രാജധാനിയിൽ എന്നെ ആരും ഗണിച്ചിട്ടില്ല. എങ്കിലും നമ്മുടെ സമാഗമം നിങ്ങൾക്കു സന്തുഷ്ടികരമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്നാൽ രാത്രിയിൽ കാണാം." അനന്തരം അദ്ദേഹം കുതിരയെ തിരിച്ച് അനുയായികളോടു കൂടി പോയി.

സിഡൻ പറഞ്ഞു: "മാന്യസ്നേഹിതാ! എന്നെയും യാത്ര പറഞ്ഞു പോകാൻ അനുവദിക്കണം. എനിക്കു എന്റെ സാദിസേനയോടു ചെന്നു ചേരുന്നതിനു സമയമായി."

പാവ്ലിസ് പറഞ്ഞു: നിങ്ങൾക്കു ഹിതമാണെങ്കിൽ രാത്രി എന്നെയും വന്നു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോകുമല്ലോ. എന്റെ ഗൃഹം വഴിയിലാണ്. നമുക്ക് ഒരുമിച്ചു പോകാം."

സിദ്ധൻ പുറപ്പെട്ടുംകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെ തന്നെ."

സലിമിൻെറ ഗൃഹം ഏററവും വിശേഷമായിരിക്കുമെന്നു തന്നെ യാണ് സിദ്ധൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നത്. എന്നാൽ അദ്ദേഹം തൻെറ സ്നേഹിതന്മാരുടെ സൽകാരത്തിനായി സജ്ജീകരിച്ചിരുന്നതും ദീപങ്ങളാൽ ജാജ്വല്യമാനവും ആയ തളത്തിൽ അയാഠം എത്തുന്നതിനു മുൻപിൽ ഭൃത്യന്മാർ നിറഞ്ഞിരുന്ന ഉപഗൃഹപങ്ക്തികളിൽക്കൂടി കടന്നു പോയപ്പോഠം ചുററും കണ്ട അത്ഭുതപൂർവ്വമായ ആഡംബരം അയാളുടെ പ്രതീക്ഷകളെ അതിശയിച്ചിരുന്നു. ചക്രവത്തിയുടെ കൊട്ടാരം സമ്പൽസമൃദ്ധമായിരുന്നു എങ്കിലും അവിടെ ഒരു ഗൌരവം പ്രകാശിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ പ്രസ്തുത സലിമിൻെറ ഗൃഹത്തിൽ വിവിധങ്ങളായ വിചിത്രശില്പങ്ങളുടെയും ദീപ്രങ്ങളായ അലങ്കാരങ്ങളുടെയും മദ്ധ്യേ എല്ലാം ഉത്സാഹമയമായും അമിതഭോഗസൂചകമായും കാണപ്പെട്ടു. നീരാളംകൊണ്ടും പട്ടുകൊണ്ടും ഉള്ള ജവനികകഠം ഏററവും ഭംഗിയുള്ള ദ്വാരോപരിഭാഗങ്ങളിൽ തൂക്കിയിരുന്നു. ശ്ലക്ഷ്ണശിലാനിമ്മിതകളായ ഭിത്തികഠം അനേകവിധകളായ ചിത്രശില്പരചനകളാലും സുവർണ്ണരേഖകളാലും ശോഭിച്ചിരുന്നു. കുസുമസമൂഹങ്ങളുടെ സൌരഭ്യം സവ്വത്ര വിസ്മരമായിരുന്നു. വിശാലങ്ങളായ മുകുരങ്ങളിൽ ദീപങ്ങളുടെ പ്രകാശം പ്രതിഫലിച്ചിരുന്നു. അധോഭാഗം നാനാവിധരത്നകംബളങ്ങളെക്കൊണ്ടു ആസ്തൃതമായിരുന്നു. മനോഹരങ്ങളായ മഞ്ചങ്ങഠം സമീപത്തു കൂടി പോകുന്നവരെ വിശ്രമിക്കുന്നതിനു ആമന്ത്രിക്കുന്നതു പോലെ ശോഭിച്ചിരുന്നു. തൽസന്നിഹിതങ്ങളായി സൌവർണ്ണങ്ങളും സ്ഫാടികങ്ങളും ആയ പാനപാത്രങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ തളത്തിൻെറ ഒരു വശത്തു പല നിറമുള്ള വിളക്കുകളാൽ പരിശോഭിതമായ ഒരു രംഗസ്ഥലവും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഇതെല്ലാം ഹിന്ദുരാജാക്കന്മാരുടെ മന്ദിരങ്ങളെ കണ്ട് എത്ര തന്നേ പരിചയിച്ചിട്ടുള്ളവനും പ്രഥമദശനത്തിൽ അത്യന്തം ആശ്ചയ്യജനകമായ ഒരു കാഴ്ചയായിരുന്നു.

ചിലർ സംഘങ്ങളായി ചേന്ന് സല്ലാപം ചെയ്കയും ചിലർ മഞ്ചങ്ങളിൽ വിശ്രമിക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന മററ് അതിഥികളുടെ ഇടയിൽ അപ്പോഠം വന്നവരെ കണ്ട ഉടൻ തന്നെ അടുക്കൽ

ചെന്ന സലിം പറഞ്ഞു: "എന്റെ ഈ നികൃഷ്ടമായ ഗൃഹത്തിൽ നിങ്ങൾക്ക സ്വാഗതം. ഈ രാത്രി നിങ്ങൾക്ക സന്തുഷ്ടിയെ ചെയ്യുമെന്ന ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഈ സന്തോഷത്തിനിടയിൽ ആചാരോപചാരങ്ങൾ ഒന്നും ആവശ്യകങ്ങളല്ല. ഇവിടെ നാം എല്ലാവരും സ്നേഹിതന്മാരാണ്."

സലിം ഇത്രയും പറഞ്ഞു പിൻവാങ്ങി. ഉടൻ തന്നെ സിദ്ധൻ അതിപരിചിതനും എന്നാൽ തൽകാലം അപ്രതീക്ഷിതനും ആയ ഒരാൾ തന്റെ അടുക്കലേക്ക വരുന്നതു കണ്ടു. അത് അലഹബാദ്ദിലെ ഗവൎണ്ണരായ സാല്ഫണൻ ആയിരുന്നു.

കൈകൊടുത്തുകൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു: "മരുമകനേ! നിന്നെ ഇവിടെ കണ്ടതിനാൽ എനിക്ക വളരെ സന്തോഷമായി. ഞാൻ ഇപ്പോൾ വന്നു ചേൎന്നേ ഉള്ളൂ. രാജകുമാരന്റെ ക്ഷണനം അതിനു മുമ്പിൽ തന്നെ എന്റെ സ്ഥലത്ത് എത്തിയിരുന്നു."

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "അവിടെ എന്തെല്ലാമാണ് സ്ഥിതി? സൌഖ്യം തന്നെ അല്ലേ എന്റെ—"

സാല്ഫൻ മദ്ധ്യേ പറഞ്ഞു: "ഇരാവതിക്ക നല്ല സൌഖ്യം തന്നെ. അവൾ നിനക്ക കുശലപ്രശ്നങ്ങളെ പറഞ്ഞയച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ നോക്കുക, നീ അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ട ഒരാൾ ഇതാ വരുന്നു. അയാൾ അധികം രാജധാനിയിൽ വരികയില്ല. എങ്കിലും അറിയേണ്ടതിൽ ഒരാളാണ്."

അയാൾ രാജകീയോദ്യാനത്തിൽ വച്ച് അക്ബരോടു കൂടി സിദ്ധൻ കണ്ടിരുന്നവനും മഹമ്മദ്മതത്തിൽ അതിശ്രദ്ധാലുവും ആയ അബ്ദുല്കാദർ ആയിരുന്നതിനാൽ സിദ്ധനു പരിചിതനായിരുന്നു. സിദ്ധൻ തന്നേപ്പോലെ ആ മതത്തിൽ അവിശ്വാസിയായിരുന്ന തന്റെ പിതൃവ്യനെ അയാൾ അഭിനന്ദിക്കുന്നതു കണ്ട് ആശ്ചൎയ്യപ്പെട്ടു. ഉപചാരരഹിതം എന്നു വിചാരിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത വിധത്തിൽ അയാൾ സിദ്ധനേയും അറിഞ്ഞതായി ഭാവിച്ചു.

സാല്ഫണൻ സിദ്ധനെ പരിചയിപ്പിക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അബ്ദുല്കാദർ പറഞ്ഞു: "യദൃച്ഛയാ നിങ്ങളുടെ മരുമകനെ ഞാൻ കണ്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു." പിന്നെ അയാൾ സിദ്ധനോടായി തുടൎന്നുപറഞ്ഞു: "വിരുദ്ധമതക്കാരുടെ വിശ്വാസങ്ങളെ കുറിച്ചു ഞാൻ

തക്കിക്കുമെങ്കിലും ഞാൻ അവരെ ദ്വേഷിക്കുന്നില്ലെന്നു നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ കാണുന്നതുകൊണ്ട് എന്റെ അന്നത്തെ വാക്കുകളെ ഞാൻ ഉദ്ദേശിച്ച അത്ഥത്തിൽ തന്നെ നിങ്ങൾ ഗ്രഹിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു".

സ്ലിഡൻ പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ ഞാൻ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ മതം ഞങ്ങളുടെ മതത്തിനു വിരുദ്ധമാണല്ലോ എന്നു വ്യസനിക്കുന്നു. പക്ഷേ—"

അബ്ദുല്കാദർ കോപത്തോടു കൂടി പറയാൻ തുടങ്ങി: "പക്ഷേ എന്താണ്?"

സാല്ഫണ്ണൻ മദ്ധ്യേ പറഞ്ഞു: "എന്റെ സ്നേഹിതന്മാരേ! നിങ്ങളുടെ ഭിന്നങ്ങളായ മതങ്ങളെ കുറിച്ചു തക്കിക്കരുതെന്നു ഞാൻ പ്രാത്ഥിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ തക്കിക്കുന്നതിനേക്കാൾ മേലാവിലുള്ളവർ ഇപ്പോൾ ചിന്തിച്ചുവരുന്ന ഉപായങ്ങൾ വാസ്തവത്തിൽ നടത്തപ്പെടുന്നതായാൽ ഹിന്തുക്കളായ ഞങ്ങൾക്കും മഹമ്മദന്മാരായ നിങ്ങൾക്കും എത്രമാത്രം ആപത്തുകൾ നേരിടും എന്ന് ആലോചിച്ചു നോക്കുക തന്നെ."

സാല്ഫണ്ണന്റെയും അബ്ദുല്കാദരുടെയും വിശ്വസ്തന്മാരെന്നു തോന്നപ്പെട്ടവരായി വേറേ ചിലരും ഇവരോടു ചേൎന്ന് ഒരു വലയമായി ചുററിക്കൂടി. പാവ്ലിസ്സും ചില യുവാക്കളായ സ്നേഹിതന്മാരും ആ തളത്തിന്റെ മറേറ അററത്തു പോയിരിക്കയായിരുന്നു.

പതുക്കെ എങ്കിലും കേൾക്കാവുന്നതായ ഒച്ചയോടുകൂടി സാല്ഫണ്ണൻ പറഞ്ഞു: "അന്യഥാ സവ്വപ്രകാരേണയും മാന്യനായ ചക്രവത്തി നമ്മുടെ വിശ്വാസങ്ങൾക്കും ആചാരങ്ങൾക്കും ധമ്മങ്ങൾക്കും ഒരു പോലെ വിരുദ്ധമായ ഒരു മതത്തിൽ ചേരണമെന്നു നിബ്ബന്ധിക്കയാണെങ്കിൽ നാം ഏതു വിധത്തിൽ ആചരിക്കണമെന്നു ആലോചിക്കാം. ഇപ്പോൾ രാജ്യം ഭരിക്കുന്ന മഹമ്മദന്മാരായ നിങ്ങൾ അള്ളാവിലുള്ള വിശ്വാസത്തെ നിരസിച്ചു സൂയ്യനേയും നക്ഷത്രങ്ങളേയും, പക്ഷേ—"

ഖഡ്ഗമുഷ്ടിയിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ട് അബ്ദുല്കാദർ ആരംഭിച്ചു: "[illegible] ശിയുടെ ശ്മശ്രുകൊണ്ടു ശപഥപൂർവ്വം നാം—"

സാല്ഫണ്ണൻ പ്രതിബന്ധിച്ചു പറഞ്ഞു: "അത് എങ്ങിനെ എ

ങ്കിലും ആകട്ടെ. ഇതിലും കഷ്ടമായ കാര്യം ഉണ്ട്. നമ്മുടെ നാണയങ്ങളിലും കല്പനകളിലും ഇപ്പോൾ നാം കാണുന്ന "അല്ലാഹു അക്ബർ" എന്ന വാക്കുകളെ ആലോചിക്കാം. 'ഈശ്വരൻ മഹാനാണ്' എന്നുള്ള അർത്ഥത്തിൽ അവയെ നിങ്ങൾ ഗ്രഹിക്കുന്നു എങ്കിൽ ദോഷമില്ല. എന്നാൽ 'അക്ബർ ഈശ്വരനാണ്' എന്നർത്ഥമാക്കുന്നു എങ്കിൽ വളരെ ദോഷം ഉണ്ട്."

അബ്ദുല്ഖാദർ കോപത്താൽ അത്യന്തം ക്ഷോഭിച്ചു പറഞ്ഞു: "ഇതു വലിയ അതിക്രമം തന്നെ."

സാൽഹണൻ പിന്നേയും മാദ്ധ്യസ്ഥ്യം അവലംബിച്ചു പറഞ്ഞു: "നാം ക്ഷോഭിക്കണ്ട. ഇപ്പോൾ നമുക്കു ഊഹം മാത്രമേ ഉള്ളൂ. ഇത് അയഥാർത്ഥമായി വന്നേക്കാമെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. എന്നാൽ തദ്വിപരീതമായി വരുന്നപക്ഷം നിങ്ങൾക്കു അനുസരിക്കാൻ പാടുണ്ടോ? നിങ്ങൾ അനുസരിക്കുമോ?"

ഈ ചോദ്യം അബ്ദുല്ഖാദരോട് എന്നപോലെ ചുററും നിന്നവരോടും കൂടി ആയിരിക്കയും സിദ്ധന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അവഗാഢമായി പതികയും ചെയ്തു. അക്ബർ നൂതനമായ ഒരു മതത്തെ സ്ഥാപിക്കാൻ ആലോചിച്ചിരുന്നു എന്നുള്ളത് അയാളും കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു; എന്നാൽ ആ മതത്തിൽ ചേരുന്നതിനു ബലാൽക്കാരം ഉപയോഗിക്കാൻ അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചിരിക്കുമോ? ഇതു ശക്യമാണോ?

സാൽഹണൻ ഇപ്രകാരം ഉപസംഹരിച്ചു: "അതിനാൽ നമ്മളിൽ തന്നെ അഭിപ്രായഭേദം ഉണ്ടാകരുത്. നമുക്കു യോജിച്ച് ആലോചിക്കാം. മതത്തിൽ അതിശ്രദ്ധയുള്ളവരുടേയും കൃത്രിമക്കാരുടേയും ഉപദേശത്താൽ വ്യാമോഹിതനും അന്യഥാ സച്ചരിത്രനും ആയ ചക്രവർത്തിനിമിത്തം സംഭവിക്കാവുന്ന ആപത്തുകളെ നമുക്കു ഐകമത്യത്താലും ന്യായ്യമാർഗ്ഗങ്ങളാലും നിവാരണം ചെയ്യാം. എന്നാൽ വിരുന്നുകാലമായി എന്നു രാജകുമാരൻ സംജ്ഞാപനം ചെയ്യുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു. തൽക്കാലത്തേക്കു നമ്മുടെ സംഭാഷണത്തെ നിറുത്താം. എന്റെ പ്രഭുക്കളേ! ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ആജ്ഞയ്ക്ക് അധീനനായിരുന്നുകൊള്ളാം. പക്ഷേ എന്റെ ശങ്ക അവാസ്തവിയായിരിക്കാം. അങ്ങിനെ തന്നെ വന്നാൽ കൊള്ളാമെന്നു ഞാൻ മനഃപൂർവ്വമായി ആഗ്രഹിക്കുന്നു."

അതിഥികൾ മഞ്ചങ്ങളിൽ ഉപവേശിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്ന സമയം ചേൎന്നുസംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സംഘങ്ങളിൽ ഒന്നിന്റെ അടുക്കൽ കൂടി കടന്നു പോയപ്പോൾ തന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകൎഷിച്ചതായി താഴെ പറയുന്ന സംഭാഷണത്തെ സിദ്ധൻ കേട്ടു:

"കാശ്മീരത്തെക്കും അറിവുകൊടുത്തിട്ടുണ്ടോ?"

"വേണ്ടുംവണ്ണം ഉണ്ട്."

"ആ എഴുത്തോ?"

"അത് എത്രയും ഭദ്രം തന്നെ."

സിദ്ധൻ യാദൃച്ഛികമായി കേട്ട ഈ സംഭാഷണത്തെ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന രണ്ടു പേരുടെയും തന്റെയും മദ്ധ്യേ മററതിഥികൾ വന്നുകൂടി. സിദ്ധൻ സാൽഫണന്റെ അടുക്കൽനിന്നും അധികദൂരത്തല്ലാതെ ഉപവേശിച്ചു; എന്നാൽ അയാളുടെയും സാൽഫണന്റെയും മദ്ധ്യേ അനേകം യുവാക്കന്മാർ ഇരുന്നിരുന്നു. അചിരേണ അയാൾ അവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ കൂടി ചേൎന്നു. ഭൃത്യന്മാർ വിവിധങ്ങളായ ഭക്ഷണസാധനങ്ങളേയും സുവൎണ്ണചഷകങ്ങളിൽ വിശിഷ്ടങ്ങളായ മധുക്കളെയും ചുററും കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു. സിദ്ധൻ ശ്രവിച്ച സംഭാഷണം ഇടക്കിടെ അയാളുടെ മനസ്സിൽ സ്ഫുരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു എന്നാൽ അതിന്റെ താൽപൎയ്യം അയാൾക്കു അവ്യക്തമായിരുന്നു. അതു സാൽഫണൻ പറഞ്ഞതുപോലെ അക്ബറാൽ പ്രേരിതങ്ങളായ സ്വദേശത്തെ അന്തശ്ഛിദ്രങ്ങളെ കുറിച്ചായിരിക്കാമോ? പിന്നെ ആ എഴുത്തോ? അസ്വതന്ത്രമായി സിദ്ധന്റെ വിചാരം താൻ കല്പ്പനരെ ഏല്പിച്ച റസിയായുടെ എഴുത്തിലേക്കു തിരിഞ്ഞു. എന്നാൽ അതിനു രാജ്യകാൎയ്യങ്ങളുമായി എന്തു സംബന്ധം ഉണ്ടായിരിക്കാം? ഉടൻ തന്നെ ആ തളത്തിന്റെ അററത്തുള്ള രംഗത്തിൽ പാട്ടുകാരോടു കൂടി പ്രവേശിച്ച ആട്ടക്കാരാൽ അയാളുടെ ശ്രദ്ധ ആകൎഷിക്കപ്പെട്ടു. അവരുടെ താമ്രവൎണ്ണങ്ങളായ ഭുജങ്ങളും കണ്ഠങ്ങളും അനാവൃതങ്ങളായിരുന്നു. വലിയ ഉടുപ്പു കാലുവരെ നീണ്ടു കിടന്നിരുന്നു. തന്ത്രീവാദ്യങ്ങളും ഝല്ലരികളും കൂടിയുള്ള സംഗീതമേളത്തോടു ചേൎന്ന് ഇൻഡ്യാദേശക്കാൎക്കും മഹമ്മദന്മാൎക്കും എത്രയും പ്രിയവും എത്രനേരം കണ്ടാലും മുഷിയാത്തതും ആയ ഒരു ആട്ടം അവർ ആരംഭിച്ചു. ഇടക്കിടെ ഒരു മാററത്തിനു വേണ്ടി പാ

ട്ടുകാർ ആട്ടക്കാരുടെ സ്ഥാനത്തു വന്നു പാരസീകകവികളുടെ കൃതികളിലെ ഭാഗങ്ങളെ ഗാനം ചെയ്തു രംഗസ്ഥന്മാരെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അവയെ സലിമും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതന്മാരും വളരെ ആനന്ദത്തോടെ ശ്രവിച്ചു. എന്നാൽ സിദ്ധനു അവ അത്ര രസമുള്ളവയായി തോന്നിയില്ല.

സലിം ഒടുവിൽ പറഞ്ഞു: "രംഭ എവിടെ? അഷ്ടപദിയിൽ നിന്നു ഭാഷാന്തരീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഏതാനും പാട്ടുകളെ എന്താണ് അവൾ വന്നു പാടാത്തത്? സിദ്ധൻ അത് അറിയാതിരിക്കയില്ലല്ലോ."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "കൃഷ്ണനും ഗോപസ്ത്രീകളുമായുള്ള കഥകളെയും സുന്ദരിയായ രാധയുടെ പ്രണയകലഹശാന്തിയെയും വർണ്ണിക്കുന്ന ജയദേവരുടെ കാവ്യം എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. ഞാൻ തന്നെ അതിനെ ഒരിക്കൽ ഭാഷാന്തരീകരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്."

സലിം പറഞ്ഞു: "നമുക്കു കേൾക്കാം. രംഭ ഇതാ വരുന്നു." വളരെ വിലപിടിച്ച വസ്ത്രങ്ങളെ ധരിച്ചവളും നിറം കറുപ്പാണെങ്കിലും സുന്ദരിയും ആയ ഒരു യുവതി രംഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവൾ ശ്രുതിയോടു ചേൎന്നു് താഴെ ചേൎത്തിരിക്കുന്നതിനെ ഏതാനും പാടുകയും ഏതാനും ചൊല്ലുകയും ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി:

> വസന്താഖ്യേ കാലേ വളരുമൊരു മാരന്റെ മഹസാ
> സസന്താപം പങ്കേരുഹനയനനാം കൃഷ്ണനെ വനേ।
> തിരഞ്ഞീടുംനേരത്തതിവിവശയാം രാധയോടസൂ
> കരാന്തീടാമ്മാനിങ്ങനെ സഖി പറഞ്ഞു പടുതരം॥
>
> ചന്ദനപവ്വതമന്ദമരുത്തും
> ചഞ്ചലവണ്ടുകളുടെ ഝംകൃതിയും
> സുന്ദരി! കുയിലുകളുടെ സൂക്തികളും
> സുഖമേകുമിഹ വസന്തേ।
> ശൃണു സഖി കൃഷ്ണൻ ക്രീഡിക്കുന്നു തൃഷ്ണതകും
> സഖിമാരൊടു സാകം കൃപയുള്ളൊരു മുകുന്ദൻ।
> മന്മഥമഥനം കൊണ്ടു കരഞ്ഞും
> മുന്നമുറിൽസ്സഖിയുമെന്നു പറഞ്ഞും
> കല്മഷമേകും വിരഹിണിമാരെ
> കരയിക്കുന്നു കാലം   ശൃണു സഖി!

പ്ലാശ്ശാഖകളഖോം യുവഹൃദയം
ക്ലേശം കൂടാതെ ഭേദിപ്പാൻ
അങ്കുശമുഴുത്തൊരു കാമന്റെ നഖ-
രാശി കണക്കെ വിളങ്ങീടുന്നു | ശൃണു സഖി |
പുന്നപ്പൂവു വിടർന്നിതു മനസിജ-
മന്നവധീരൻതന്നുടെ
പൊന്നുങ്കാലുകളുള്ളൊരു വെള്ളക്കുട
മിന്നുന്നതുപോലെ മിന്നുന്നു | ശൃണുസഖി |
പുല്ലമല്ലിക കുരുമൊഴി പിച്ചകം
എല്ലാമലരുകൾടേയും
നല്ലസുഗന്ധം നാസിക മാറും
ചൊല്ലാവല്ലൊരു ശോഭയുമേറ്റം | ശൃണു സഖി |

രംഭ പാട്ടു നിറുത്തിയപ്പോൾ സലിം പറഞ്ഞു: "ശബ്ദസൌഷ്ഠവവും അർത്ഥഭംഗിയും ഇതിലധികം വരാനില്ല. എന്നാൽ ഭാഷാന്തരീകരണത്തെക്കുറിച്ചു സിദ്ധൻ എന്തു വിചാരിക്കുന്നു?

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "തരക്കേടില്ല. പ്രതിപദം ഭാഷാന്തരീകരിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും താല്പര്യം ശരിയായി വരുത്തീട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ആധുനികകവിതാസമ്പ്രദായത്തിൽ പ്രതിപദം ഭാഷാന്തരീകരിക്കുന്നത് അസാദ്ധ്യമല്ലെങ്കിലും പ്രയാസമാണെന്നാണ് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നത്. ഈ ഭാഷാന്തരം ആരുടെ ആണെന്ന് അറിഞ്ഞിട്ടില്ലയോ."

സലിം പറഞ്ഞു: "ഇന്നു രാവിലെ നിങ്ങളോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഫൈസിയുടെ തന്നെ ആണ്." ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ താൻ ആ ഭാഷാന്തരത്തെക്കുറിച്ച് അഭിപ്രായം പറഞ്ഞതിനെക്കുറിച്ചു സിദ്ധനുണ്ടായ വ്യാകുലതയെ കണ്ടു സലിം പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "വ്യാകുലപ്പെടേണ്ട. നിങ്ങൾ ഫൈസിയുടെ ഈ കൃതിയെ നിർദ്ദോഷയല്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നതിനെ അയാൾ ഒരിക്കലും അന്യഥാ ഗ്രഹിക്കയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, തിരുത്തേണ്ടഭാഗം പറഞ്ഞാൽ അതിനെക്കുറിച്ചു കൃതജ്ഞനായിരിക്കയും ചെയ്യും. രംഭേ! എന്നാലിനി ഒരു ഭാഗം കൂടി പാടികേൾക്കട്ടെ. പിന്നെ ഇന്നു നാം നിന്നെ ക്ലേശിപ്പിക്കയില്ല."

രംഭ പറഞ്ഞു: "ഉപേക്ഷിതയായ രാധ അവളുടെ സഖിയോടു വിലപിച്ചു പറയുന്ന ഭാഗമാണിത്."

അന്യാസക്തി മുഴുത്തു തന്നെയുമുപേക്ഷിച്ചിട്ടു വൃന്ദാവനേ
വന്യാനാം പ്രവരേ കളിക്കുമജനെക്കണ്ടിട്ടൊഴിഞ്ഞാളസൌ
ധന്യാം രാധ വനാന്തരം ഗതവതീ കുഞ്ജെ നിലീനാ കടൽ-
ക്കന്യാകാമുകകാംക്ഷകൊണ്ടു കരവുംച്ചെയ്തുവോചൽ സഖീം ॥

വണ്ടൊളിവണ്ണന്റെ പുളുവേരമുടലും
ചുണ്ടിന്നിണങ്ങിന കുഴലും
കണ്ടിട്ടു കണ്ണന്റെ കുഴൽവിളി കേട്ടിട്ടും
ഉണ്ടായ മോഹാന്ധ്യം മാറീതില്ലിപ്പോഴും ।
രാമാനുജനിലെന്റെ രതി വളരുന്നു
രാസോത്സവരസം നിരൂപിക്കുന്തോറും ।
നീലിമാവേറിയ കേശവകേശത്തിൽ
പീലിമാലാവലി ചാർത്തിയതും
കാലിണതൊട്ടു മുടിയോളം കോപ്പിട്ടു
കോലവുമോർത്തിട്ടു കൊതി പെരുകുന്നു ॥ രാമാനുജ ॥
ഗോപികമാരുടെ മുഖം തോറും നുകർന്നിട്ടു
ലോഭം വർദ്ധിപ്പിക്കും തിരുമുഖവും
കോപമൊഴിക്കും പുഞ്ചിരി വെണ്ണിലാവിന്റെ
ശോഭയുമോർക്കുമ്പോൾ പോന്നതു പിഴച്ചു ॥ രാമാനുജ ॥
രൂപഗുണം കാണ്മാൻ ചുറ്റും നിറഞ്ഞൊരു
രൂപവതിമാർക്കില്ലെണ്ണം
ശ്രീപതിയുടെ ദിവ്യാഭരണാദികൊണ്ടു
രാ പകലായിട്ടു കണ്ടുള്ളാ തോന്നുന്നു ॥ രാമാനുജ ॥
പൂർണ്ണചന്ദ്രനെ നിന്ദിക്കുന്ന തിലകവും
പൂമകളുടെ മുലത്തടം മുട്ടുമുരസ്സും
തൂർണ്ണമരയും തുടകളും കിട്ടുവാൻ
തൂണയാമോ ഒഴിയം തുടിച്ചഴിയുന്നു ॥ രാമാനുജ ॥

രംഭ സ്വല്പനേരം വിരമിച്ചതിന്റെ ശേഷം താൻ യഥാർത്ഥമായി രാധയായി തീർന്നോ എന്നു തോന്നിക്കത്തക്ക വിധത്തിൽ മൃദുതരമായും കരുണാരസമായും ഉള്ള മധുരസ്വരത്തോടെ സ്വല്പം ഗതിഭേദത്തോടു കൂടി പിന്നയും ഗാനം ചെയ്തു.

എന്നോടു കൂടാതെ രമിക്കകൊണ്ടും
എന്നേ! മനസ്സാം മധുസൂദനന്റെ ।
കാറും നിനയ്ക്കാതെ പാദാരവിന്ദേ
ചാറുന്ന ചെന്നിന്നിതിനെന്തുചെയ്വൂ ॥
ഇവിടെ ലതാഗൃഹത്തിങ്കലീരാത്രിയിൽ
ഇരുന്നു കരഞ്ഞു പറഞ്ഞു വിധിക്കും

ഇവരെ സമീപം നയിക്ക കൃഷ്ണനെ ദുഃഖം
ഹിതമൊടു കേൾപ്പിച്ചാലനുകമ്പയുണ്ടാം!
സഖി! സന്താപം നിശമയ നീ മേ സദയം
സഹ വിഹരിച്ചെന്നുഹരിയെ വരുത്തുക
നാഥ വിരഹം സഹിയാ മേ ।
മുമ്പിലുണ്ടായ സമാഗമേ ലജ്ജയാ
കമ്പിതയാരെന്നെ മുകുന്ദൻ
തമ്പുരാൻ പടുതയാ വശത്താക്കീട്ടിവണ്ണം
ചിരിഞ്ഞല്ലൽ പൊറാതെയുമാക്കീട്ടൊഴിഞ്ഞു ।സഖി।
കല്പക വൃക്ഷത്തിന്റെ തളിരുകളാകുന്ന
തല്പത്തിങ്കൽ കിടത്തീട്ടു മാം സുചിരം
മൽപ്രായാധരമദ്ധ്യ ശയിച്ചുകൊണ്ടധരം
തെല്ലൊട്ടു പാനം ചെയ്യുവതിനെ കിട്ടിയാവൂ ।സഖി।
സുരതമുളച്ചുകൊണ്ടക്ഷികളടച്ചു ഞാൻ
സുധയിൽ കുളിച്ചെന്നും വിയത്തിലും കൃഷ്ണൻ,
മരതകവർണ്ണൻ പുളകമണിഞ്ഞതും
മദനമദം പൂണ്ടുചമഞ്ഞതും മറക്കുമോ ।സഖി।

അവൾ പാട്ട് അവസാനിപ്പിച്ചപ്പോൾ എല്ലാവരും അവളെ അഭിനന്ദിച്ചു. പദങ്ങളുടെ ഭംഗി അവളുടെ സ്വരത്താലും ഭാവത്താലും എല്ലാവൎക്കും ഹൃദയംഗമമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടു.

സലിം പറഞ്ഞു: "ഇനി രാധാകൃഷ്ണന്മാരുടെ പ്രണയകലഹശാന്തിയാണ്, അല്ലേ? എന്നാൽ അത് ഇനി ഒരു ദിവസമാവാം" അനന്തരം അനുദ്ദേശ്യകമല്ലാതെ ആയിരിക്കാം, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ അബ്ദുൽകാദരേ! നമ്മളുടേതുപോലെതന്നെ ഹിന്ദുക്കളുടെ സാഹിത്യം നിങ്ങൾക്ക് ഹൃദയംഗമമായിരിക്കുന്നോ? അതോ ഹിന്ദുക്കൾ പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുന്ന തെററായ അഭിപ്രായങ്ങളെ മററുള്ള മഹമ്മദന്മാരെപ്പോലെ നിങ്ങൾ ഗഹിക്കുന്നോ?"

കോപത്തെ കൃച്ഛ്രേണ അടക്കിക്കൊണ്ട് അബ്ദുൽകാദർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "കവികളുമായി എനിക്കു കാൎയ്യം ഒന്നും ഇല്ല. അമ്രുൾകൈസിന്റെ സാഹിത്യങ്ങളെ മററുള്ളവർ എത്രയും ശ്ലാഘിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും നല്ല കാരണത്തിന്മേൽ നാസ്തികനായ അയാളെ നമ്മുടെ പ്രീഢദൎശി ശപിച്ചു. എന്നാൽ ഈ ഹിന്ദുക്കൾ ഈ മാതിരി നിൎല്ലജ്ജാദകളായ കവിതകളെ രചിക്കുന്നതുകൊണ്ടു തൃപ്തരാകാതെ ര

ധയേയും കൃഷ്ണനേയുംപോലെ ഉള്ള വ്യക്തികളെ ആരാധിക്കകൂടി ചെയ്യുന്നത് വളരെ കുത്സിതമെന്നുതന്നെ എനിക്കു തോന്നുന്നു."

പൌരാണികവൃത്താന്തങ്ങൾക്കും വാസ്തവമതസിദ്ധാന്തങ്ങൾക്കും തമ്മിൽ ഭേദമുണ്ടെന്ന് ആ മതഭ്രാന്തനോടു സിദ്ധൻ പറയാൻ ആരംഭിച്ചപ്പോൾ സലിം ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞ് മേൽ വാഗ്വാദത്തെ പ്രതിബന്ധിച്ചു: "യോഗ്യരേ! ഈവിധം തൎക്കം ഇവിടെ വേണ്ടെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു. അതൊക്കെ എന്റെ മാന്യനായ പിതാവിനിരിക്കട്ടെ. അദ്ദേഹം ഈ ക്ഷണത്തിൽ പണ്ഡിതനായ ഫൈസിയോടും പക്ഷേ മറ്റു ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരോടുംകൂടി ഈവക പ്രസംഗങ്ങളിൽ വ്യാപൃതനായിരിക്കയാണെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്നാൽ ചെറുപ്പക്കാരായ നമ്മൾ ഒരു രാത്രിയെ വിനോദത്താൽ കഴിക്കാനാണ് ഇവിടെ കൂടിയിരിക്കുന്നത്. ആരവിടേ! ഗായികമാരും വാദ്യവാദികമാരും എവിടേ! അവർ ആനന്ദകരമായ ഒരു പാനഗാനം കേൾപ്പിച്ചു നമുക്കു ഉത്സാഹത്തെ വൎദ്ധിപ്പിക്കട്ടെ. മധുവും നമ്മുടെ ഹൃദയത്തെ ആഹ്ലാദിപ്പിക്കാനായി പ്രവഹിക്കട്ടെ. യോഗ്യനായ അബ്ദുൾകാദരേ! നിങ്ങൾ കോപിക്കരുത്. നമ്മളാൽ ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ടവനും നമ്മുടെ ദീൎഘദൎശിയാൽ ശപിക്കപ്പെടാത്തവനും ആയ താരഫ് എന്ന കവികൂടയും ഇങ്ങനെ ഗാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നോക്കുക.

അദ്യ നീ സന്തുഷ്ടമായ് ദിനമെല്ലാം
മദ്യശാലയിൽ നയിച്ചിട്ടുമെങ്കിൽ
ഹൃദ്യഗാനമൊടു കൂടി രമിപ്പാം-
നദ്യ തേജസ്വി കന്യകനസഖാ ഞാൻ ||
മേശതന്നുകളിലങ്ങു നാളയും
പേശലം തരളകാമിശയനം |
ക്ലേശമെന്ന്യെ പക്ഷകങ്ങളിൽ നിം-
ഷ്വാശപൂർത്തിവരയും കടിച്ചിടാം ||

പിന്നെ എന്താണ് നമുക്ക് ആ സദുപദേശത്തെ അനുഷ്ഠിക്കാൻ വഹിയാത്തത്?"

അക്ബർ മതത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു എങ്കിൽ ഉണ്ടാകാവുന്ന ഉപദ്രവങ്ങളിൽ സലിമിന്റെ സാഹായ്യം ആവശ്യകമായിരുന്നതുകൊണ്ട് ആ അന്തഃകപിതനായ മഹമ്മദൻ ശ്മശ്രുക്കളുടെ അന്തരാള

ത്തിൽ എന്തോ അവ്യക്തമായി ഉച്ചരിക്കമാത്രം ചെയ്തു് ഒന്നും പറയാൻ തുനിയാതെ, പക്ഷേ ദീൎഘദൎശിയുടെ ഉപദേശത്തെ ലംഘിച്ചായിരിക്കാം, മാറുള്ളവരെ പോലെ ഗാഢമായി പാനംചെയ്തു തന്നെ ഞാൻ സമാധാനപ്പെട്ടു.

മാറുള്ള അതിഥികൾ അവരുടെ സമയത്തെ വൃഥാ കളഞ്ഞില്ല. ചഷകങ്ങൾ തിക്തീഭവിച്ച ഉടൻതന്നെ പുനശ്ച പൂൎണ്ണങ്ങളാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടു. അനന്തരം സലിം സംജ്ഞാപനം ചെയ്തു ഉടനെ ഗായികമാരും ലാസികമാരും സോല്ലാസമായ ആ സംഘത്തിൽക്കൂടി ചേൎന്നു മഞ്ചങ്ങളിൽ ഉപവേശിച്ചു.

സുന്ദരിയായ രംഭ സിദ്ധന്റെ സമീപത്തിൽ ഇരുന്നു. അചിരേണ അവർ സംഭാഷണം തുടങ്ങി. വാസ്തവത്തിൽ അടിമകളല്ലെങ്കിലും ബാല്യകാലത്തിൽതന്നെ മാതാപിതാക്കന്മാർ കൂടുതൽ വിലയ്ക്കു വില്ക്കുകയും വാങ്ങുന്നവർ കച്ചവടസാമാനംപോലെ കൈമാറുകയും ചെയ്യുന്ന ഭാഗ്യഹീനകളായ ദാസിമാരെ കുറിച്ചു രംഭ അനുശോചിച്ചുപറഞ്ഞതിൽനിന്നും അവൾ രൂപാദിഗുണമുള്ളവളായിരിക്കുന്നതു കൂടാതെ മനോഗുണവും ഉള്ളവളാണെന്നു സിദ്ധൻ ഗ്രഹിച്ചു.

അവൾ നിഷ്കപടമായി പറഞ്ഞു: "ആരംഭത്തിൽ എന്റെ സ്ഥിതിയും ഇങ്ങനെതന്നെ ആയിരുന്നു എങ്കിലും ഭാഗ്യവശാൽ എനിക്കു സംഗീതത്തിനു വാസനയുണ്ടായിരുന്നു. എന്റെ രക്ഷിതാവ് അതിൽ എന്നെ നല്ലവണ്ണം അഭ്യസിപ്പിച്ചു ഇപ്പോൾ ഈ വിദ്യ കൊണ്ടു് എന്റെ കാലക്ഷേപം കഴിച്ചുകൂട്ടാം." പിന്നെ അവൾ ചിരിച്ചുംകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഞാൻ വൃദ്ധയായി വിരൂപയാകുമ്പോൾ—."

അവൾ പറഞ്ഞതിനെ എല്ലാം സാനുകമ്പം കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "അപ്പോൾ എന്താണ്?"

രംഭ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഒന്നുമില്ല. നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നത് എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഇങ്ങനെ വിചാരിക്കുന്നതിൽ നിങ്ങൾ നിങ്ങളെതന്നെ വിസ്മരിക്കുന്നു. ഞാൻ വൃദ്ധയായി വിരൂപയാകുമ്പോൾ സാഹസമായ കാലക്ഷേപത്തിനൊന്നും പോകേണ്ട. ഞാൻ ഒരു ഉയൎന്ന ജാതി ഹിന്ദുവാകകൊണ്ടു ദേവാലയങ്ങളിൽ അഹിയന്തിരങ്ങൾക്കു നിയമിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ദാസിമാരുടെ മേൽവിചാരം എനിക്കു കിട്ടുന്നതിനു അധികം പ്രയാസമില്ലല്ലോ."

രംഭയുടെ വാക്കുകൾക്കു ഉൽഭ്രാന്തതരമായും താരതരമായും ഉള്ള ഒരു സംഗീതഘോഷത്താൽ വിഘ്നം ഉണ്ടാകയും, അത് അവസാനിച്ചപ്പോൾ വേറെ അതിഥികളും സ്ത്രീകളും വന്നു സംഭാഷണത്തിൽക്കൂടി ചേരുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ സംഭാഷണം ക്രമേണ കരുതൽകൂടാതെ ആയി തുടങ്ങി. സിദ്ധനു അജ്ഞാതചരങ്ങളായ പല വചനങ്ങളും അയാളുടെ ശ്രവണപഥത്തിൽ എത്തി. എന്നാൽ അയാൾ അവയുടെ അൎത്ഥങ്ങളെ എളുപ്പത്തിൽ ഗ്രഹിച്ചു. ക്രമേണ അയാളും മൎയ്യാദയെ അത്ര ശ്രദ്ധിക്കാതെ ആയിത്തുടങ്ങി. ശൂന്യമായ ചഷകത്തെ ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് തീരെ സ്വബുദ്ധിയില്ലാതെ ഓരോരുത്തർ അവിടവിടെ കിടപ്പായി. യുവരാജാവിന്റെ സന്നിധിയിലാണ് തങ്ങൾ ഇരിക്കുന്നു എന്നുള്ളതിനെ തീരെ വിസ്മരിച്ചിട്ടു മഞ്ചങ്ങളിൽ സ്ത്രീപുംസസംഘങ്ങൾ കൂടിയിരുന്ന് അഹംകരിച്ചുതുടങ്ങി.

എന്നാൽ യുവരാജാവ് തന്റെ ചുററും നടക്കുന്നതിനെ അറിയാതെയായിട്ടു വളരെനേരം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം രണ്ടു ദാസിമാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ അശ്രദ്ധമായി കിടക്കയായിരുന്നു. ഒരുത്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഖഡ്ഗമുഷ്ടിയെ പിടിച്ചു കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മറെറാരുത്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കങ്കണങ്ങളെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. സലിം അവയിൽ ഒന്നിനെ അവൾക്കും ഉടുപ്പിൽനിന്നു പറിച്ചെടുത്തു രണ്ടു വിലയേറിയ മൌക്തികങ്ങളെ മാറവൾക്കും ഇട്ടുകൊടുത്തു. അനന്തരം ചഷകത്തെ മധുകൊണ്ടു സംപൂൎണ്ണമാക്കീട്ട് അതിൽ ഒരു ബിന്ദുഃപോലും ശേഷിപ്പിക്കാതെ പാനംചെയ്തു ബോധഹീനനായി ഉപബൎഹത്തിൽ പുറകോട്ടു ചാരിക്കിടന്നു. ആ സമയം സംഭാഷണം സംഭ്രാന്തതരവും ശബ്ദം ഉച്ചതരവും ആകയും, പാട്ടും കൂത്തും നടക്കയും, മദ്യം പ്രവഹിക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ നമ്മുടെ സിദ്ധനും ആ ശബ്ദത്താലും പുഷ്പങ്ങളുടെ നിൎഭരമായ സൌരഭ്യത്താലും പക്ഷേ അതിലും അധികം മധുമദത്താലും അഭിഭൂതനായിട്ടു ചുററും നടക്കുന്നതിനെ ക്രമേണ ശ്രദ്ധിക്കാതെ ആയി തുടങ്ങി. എന്നാൽ അയാളുടെ സ്കന്ധത്തിൽ അപ്രതീക്ഷിതമായി ന്യസ്തവും ക്രൂരവും ആയ ഒരു ഹസ്തം അയാളെ മോഹത്തിൽനിന്നും ഉണൎത്തി. അതു സിദ്ധനാൽ അനവധാരിതനായിട്ടു സമീപത്തു വന്ന സാൎഹണന്റേതായിരുന്നു.

അയാൾ പറഞ്ഞു: "വാ: നമുക്കു ഇനി പോകണം. ഇങ്ങനെയുള്ള അവസരങ്ങളിൽ എന്തു കലഹങ്ങളും തർക്കങ്ങളും ഉണ്ടായേക്കാമെന്ന് ആർക്കറിയാം."

സന്ദിഗ്ദ്ധവാക്കായി സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ശരി. എന്നാൽ രാജകുമാരൻ അനുവദിക്കുന്നതിനുമുൻപിൽ നമുക്കു പോകാമോ?"

സഗർവ്വമായി സാൽഫണൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "രാജകുമാരനോ! നോക്ക്. നാം പോയാലും ഇവിടെ ഇരുന്നാലും അദ്ദേഹം അറിയുമോ? ശ്രദ്ധിക്കുമോ?"

സലിം ഉപബർഹത്തിൻെറ മുകളിൽ നിന്നു കൈ തൂങ്ങിക്കൊണ്ടും കണ്ണുകളടഞ്ഞും ഒരു മഞ്ചത്തിന്മേൽ കിടക്കയായിരുന്നു. സമീപത്തായിട്ട് അപ്പോൾ നിറച്ച ചഷകം കയ്യിൽനിന്നു വീണ് രത്നകംബളത്തിൽ ഉരുണ്ടുകിടന്നിരുന്നു. സിദ്ധൻ നന്നായി ശ്രമിച്ചിട്ടും സിലിമിനെ കാണ്മാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അഥവാ കണ്ടിരുന്നാൽ തന്നെയും രണ്ടു സലിം ഉണ്ടെന്നു അയാൾക്കു തോന്നി. അയാൾ വിരോധിക്കാതെ തൻെറ പിതൃവ്യനാൽ വെളിയിൽ നീതനായിട്ട് അവിടെ തയാറായിരുന്ന ഒരു മേനാവിൽ കയററപ്പെട്ടു. സാൽഫണൻ മേനാക്കാരോടു ഇന്ന ദിക്കിൽ കൊണ്ടുപോകണമെന്നും മററും പറഞ്ഞതിൻെറശേഷം, പാനം ചെയ്തതിൽ മരുമകനെക്കാൾ ഒട്ടും കുറവല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും, സ്ഥിരമായ പദക്രമത്തോടുകൂടി തൻെറ വസതിയിലേക്കായി തിരിച്ചു. അയാൾ വിസ്താരംകുറഞ്ഞ തെരുവുകളിൽ ഒന്നിൽകൂടി കടന്നപ്പോൾ ഒരു ഗൃഹത്തിൻെറ മറവിൽനിന്നും ദീർഘവും കൃശവും ആയ ഒരു സ്വരൂപം ചുററും സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയതിൻെറ ശേഷം ഒളിച്ചിരുന്ന സ്ഥലംവിട്ട് അടുത്തു വരുന്നത് അയാൾകണ്ടു. അതു ഗോരക്ഷൻ ആയിരുന്നു.

അയാൾ ചോദിച്ചു: "എല്ലാം നന്നായി നടക്കുന്നോ?"

സാൽഫണൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഇതിലധികം നന്നാവാൻ പാടില്ല. നമ്മുടെ കാര്യം ഗുണപ്പെട്ടുവരുന്നു. എനിക്കു ഇനിയും, കുറേക്കൂടി വിവരങ്ങൾ കിട്ടാനുണ്ട്. അതു കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞാൽ നിങ്ങളെയും നിങ്ങളുടെ അനുചരന്മാരെയും കൊണ്ട് ആവശ്യമുള്ള പക്ഷം നിശ്ചയമായി ഞാൻ അറിവു തരുന്നതാണ്."

“നമ്മുടെ യുവാവായ ആ സാധുവോ? അയാളെ സൂക്ഷിച്ചു കൊള്ളണം. എന്തെന്നാൽ നമ്മുടെ ആലോചനയെ കുറിച്ച് അയാൾക്കു ശങ്ക ജനിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. അയാളും ഒരിക്കൽ നമ്മുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചേൎന്നാൽ പിന്നെ വേണ്ടതില്ല. എന്നാൽ ആ പക്ഷി വലയിൽ അകപ്പെട്ടോ?”

സാൽഫണ്ണൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “ഇതുവരെയും ഇല്ല. എന്നാൽ അതിനു അധികം താമസമില്ല.”

ഗോരക്ഷൻ ചിരിക്കയും അവർ പിരിഞ്ഞ് അവരവരുടെ വഴിക്കു പോകയും ചെയ്തു.

൧൭ാം അദ്ധ്യായം.

ഗൂഢസമാഗമങ്ങൾ.

യുവരാജാവിന്റെ നിമന്ത്രണത്തെ നിരസിക്കുന്നതിനു ഫൈസി പറഞ്ഞ ഹേതു അവാസ്തവമല്ലായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ സലിമിന്റെ അതിഥികൾ വന്നുകൂടിക്കൊണ്ടിരുന്ന സമയം ഫൈസി അത്യന്തഭിന്നമായ ഒരു സമ്മേളനത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചു ചക്രവത്തിയുടെ അന്തർഗ്ഗൃഹത്തിൽ നില്ക്കയായിരുന്നു. ഒരാൾ ഒരു ഭൃത്യനാൽ പുരോഗതനായിട്ടു പ്രവേശിച്ചു. അയാളുടെ ഉടുപ്പുകൊണ്ടു പശ്ചിമദേശീയനായ ഏതൊരുത്തനും അയാളെ ഒരു കാത്തോലിക്ക് പാതിരിയാണെന്നു നിശ്ചയിക്കുമായിരുന്നു. അയാൾ പ്രോവിൻഷിയാൽ ബിഷോപ്പിനാൽ ആഗ്രായിലേ രാജധാനിയിലേക്ക് അയക്കപ്പെട്ടവനായ രുഡാൾഫ് അകപാവിവാ എന്ന പ്രധാനപാതിരിയായിരുന്നു.

അക്ബർ അയാളെ പ്രത്യഭിനന്ദിച്ചു പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ പാതിരി! ഭിന്നരീതിയായിട്ടാണെങ്കിലും നാം രണ്ടു പേരും ആരാധിക്കുന്ന ദൈവത്തിന്റെ പേരിൽ നിങ്ങൾക്കു ഞാൻ സ്വാഗതം പറയുന്നു. ഈ യാത്ര നിങ്ങൾക്കു ശ്രമഹേതുവായി തീൎന്നിട്ടില്ലെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു."

അകപാവിവാ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്നിലുള്ള അവിടത്തെ പ്രതിപത്തിക്കു വേണ്ടി ഞാൻ തിരുമനസ്സിലെക്കുറിച്ചു കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ ദുൎബ്ബലകായനാണെങ്കിലും ഈ വഴിയാത്രയിൽ ഭാഗ്യവശാൽ യാതൊരു ഉപദ്രവവും ഉണ്ടായില്ല. നിസ്സാരനായ മനുഷ്യൻ ദൈവകല്പിതത്തെ വൈമനസ്യം കൂടാതെ അനുസരിക്കേണ്ടതാണല്ലോ."

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "ഈ അഭിപ്രായത്തിൽ ഞാൻ നിങ്ങളോടു യോജിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ ഇവിടെ വരുന്നതിനു മുൻപിൽ എനിക്കു ദയാപൂൎവം അയച്ചു തന്ന നിങ്ങളുടെ വേദപുസ്തകങ്ങൾക്കും മറ്റും വേണ്ടി ഞാൻ കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കു പരിചിതനായിരിക്കുന്ന എന്റെ ഇഷ്ടനായ ഈ ഫൈസി അവയിൽ ഏറിയ ഭാഗവും തൎജ്ജിമ ചെയ്തു തരികയും അബുൽഫസലോടു കൂടി അവയെ സൂക്ഷ്മമായി ഞാൻ വായിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു."

ചക്രവർത്തിയുടെ മുഖത്തു സശ്രദ്ധം നോക്കിക്കൊണ്ടു പാതിരി ചോദിച്ചു: "ബീജം സുക്ഷേത്രത്തിൽ പതിതമായി എന്നു ഞങ്ങൾ വിശ്വസിക്കട്ടയോ?

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "ആവാം എന്നുത്തരം പറയാമെന്നാണ് എൻെറ ബോധം. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മതഗ്രന്ഥങ്ങളെ ഇപ്പോൾ സൂക്ഷ്മതരമായി മനസ്സിലാക്കിയതുകൊണ്ട് അവയിൽ ചിലതിനേ ഞാൻ വളരെ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. നമ്മളുടെ മനസ്സിനു അഗോചരങ്ങളായ എത്രയോ ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ തത്വങ്ങളും അഭിപ്രായങ്ങളും അവയിൽ അടങ്ങീട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അവ മഹമ്മദ്‌വേദത്തിലും തീരേ ഇല്ലെന്നു പറയാൻ പാടില്ല. എത്രയോ ശ്ലാഘ്യമായും നിർമ്മലമായും ഉള്ള സ്വാത്മത്യാഗവും സർവോപരി കരുണയും ധർമ്മവും നിങ്ങളുടെ പുസ്തകങ്ങളിൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇതാണ് മഹമ്മദ്‌വേദത്തിൽ തീരേ ഇല്ലാത്തത്. മഹമ്മദ്മതത്തെക്കാൾ ക്രിസ്തുമതത്തെ എത്ര ഉപരിയായി ഞാൻ ഗണിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു കാണിക്കുന്നതിനു ഇതിലധികം ഞാൻ എന്താണ് പറയേണ്ടത്?"

പാതിരി അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തു ഊർദ്ധ്വഭാഗത്തേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഈശ്വരൻ സർവോൽകർഷേണ വർത്തിക്കട്ടെ. ഇതാണ് ശരിയായ മാർഗ്ഗം. ആദിയിൽ തഥ്യജ്ഞാനംകൊണ്ട് മിഥ്യ ഇന്നതെന്നറിഞ്ഞാൽ ചിത്തം സ്ഥിരമായി തീരുന്നു. മഹാപ്രഭു എന്നു മാത്രമല്ല ബുദ്ധിമാനും പണ്ഡിതനും ആയ അക്ബർക്കു അവാസ്തവത്തിൽ നിന്നും വാസ്തവത്തെ തിരിച്ചറിയാൻ ശേഷിയില്ലെന്നുള്ളതു സംഭാവ്യമാണോ?"

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ ഈ നല്ല അഭിപ്രായത്തെ ഞാൻ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എന്നാൽ മുൻപിൽ പറഞ്ഞതിൻെറ ശേഷമായി എനിക്കു പറയാനുള്ളതു കേൾക്കുമ്പോൾ എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള നിങ്ങളുടെ ഈ നല്ല അഭിപ്രായത്തിനു സ്വല്പം കുറവു വരികയില്ലയോ എന്നു ഞാൻ ശങ്കിക്കുന്നു എങ്കിലും എനിക്ക് അതു പറയാതെ ഇരിക്കാൻ പാടില്ല. എന്തെന്നാൽ നിങ്ങളോടുള്ള എൻെറ പ്രവൃത്തി നിർവ്യാജയായിരിക്കണമെന്നാണ് എൻെറ ഇച്ഛ. നിങ്ങളുടെ മതഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതിനെ ഞാൻ ഹൃദയംഗമമായി അഭിനന്ദിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് ഇപ്പോഴും നടപ്പുള്ളവയായ ഹിന്ദുവേദങ്ങളിലെ ഏതാനും അഭിപ്രായങ്ങളെപ്പോലെ

ഇതരമതങ്ങളിലും നന്നായിട്ടുള്ളതിനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനു ഞാൻ സന്നദ്ധനാകാതിരിക്കുന്നതല്ല."

അനിയന്ത്ര്യയായ വ്യാകുലതയോടു കൂടി പാതിരി പറഞ്ഞു: "എന്ത്! ആ പാപികളായ വിഗ്രഹാരാധകന്മാരുടെ വേദമോ?"

അക്ബർ സാവധാനമായി പറഞ്ഞു: "ഹിന്ദുക്കളിൽ ഈ നാമധേയത്തിനു അർഹന്മാരായവർ പലരും ഉണ്ടായിരിക്കാമെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. എന്നാൽ എല്ലാവരും അങ്ങനെ ഉള്ളവരല്ല. എന്താണ് ഫൈസി! ഞാൻ പറഞ്ഞത് ശരിയല്ലയോ?"

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എത്രയും ശരി തന്നെ. അത് ശരിയായി അറിയാൻ ചക്രവർത്തിയെക്കാൾ അധികയോഗ്യതയുള്ളവർ ആരും ഇല്ല. അല്ലയോ യോഗ്യനായ പാതിരി! ഈ സംഗതികളെക്കുറിച്ചു നിങ്ങളുടെ ക്രിസ്തുമതത്തിനു ഒട്ടും താഴെയല്ലാത്ത ഈ മതഗ്രന്ഥങ്ങളിലും അനേകഭാഗങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നുള്ളതിനു അദ്ദേഹവും ഞാനും സാക്ഷിഭവിക്കുന്നു."

അകപാവീവാ സ്ഥൈര്യത്തോടെ പറഞ്ഞു: "അത് അസംഭാവ്യമാണ്."

ഫൈസി മന്ദഹാസത്തോടു കൂടി ചോദിച്ചു: "എന്തുകൊണ്ടാണ് അസംഭാവ്യം? എല്ലാ മതരീതികളിലും നിങ്ങൾക്കു സമീചീനമായ പരിചയം ഉണ്ടോ?"

പാതിരി പറഞ്ഞു: "അവയെക്കുറിച്ച് അവിടവിടെ കണ്ടിട്ടുള്ള അറിവേ എനിക്കുള്ളൂ. അതിലും അധികമായ ഒരു ജ്ഞാനവും ഞാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ല. അത് എനിക്ക് ആവശ്യകവും അല്ല. അതുകൊണ്ട് എന്തു സാദ്ധ്യമാണ്? തത്ത്വം ഒന്നിലധികം ഉണ്ടാകാവുന്നതാണോ?"

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "അതു ശരി തന്നെ. എന്നാൽ ഇതാണ് ചോദ്യം, എന്താണ് തത്ത്വം? അത് എവിടെ ഉപലഭ്യമാണ്? അത് ഒരു മതത്തിൽ മാത്രമേ ഉള്ളോ? അതോ പലതിലും കൂടി കിടക്കുന്നോ? നിങ്ങൾക്കു മാത്രമേ തത്ത്വം അറിയാവൂ എന്നു സഹജമായി നിങ്ങൾ ഉത്തരം പറയും. എന്നാൽ അങ്ങിനെ പറയുന്നതിനു എന്താണ് കാരണം? എന്നാണ് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നത്."

അകപാവീവാ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ദൈവത്തിൻെറ പുത്രനായ യേശുക്രിസ്തു തത്ത്വത്തെ ഞങ്ങൾക്കു ഉപദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്."

അക്ബർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നു. എന്നാൽ എന്റെ സ്നേഹിതനായ അബ്ദുൽകാദർ മഹമ്മദ് മുഖേന തത്വം ആയാൾക്കു പ്രകാശിതമായിട്ടുണ്ടെന്നു പറയുന്നു. നിങ്ങളുടെ ക്രിസ്തു വാസ്തവത്തിൽ ദൈവത്തിന്റെ പുത്രനാണെങ്കിൽ നിങ്ങൾ അതിനെ തെളിയിച്ചാൽ നന്നായിരിക്കും."

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "ഈ തത്വം യോഗ്യന്മാരായ ഋഷികളാൽ മാത്രമല്ല ദൈവത്തിന്റെ പല അവതാരങ്ങളാലും അവൎക്ക് ഉപദിഷ്ടമായിരിക്കുന്നു എന്നു നമ്മുടെ വൈഷ്ണവന്മാർ പറയുന്നു."

അകപാവിവാ പറഞ്ഞു: "സത്യമായ ഞങ്ങളുടെ മതത്തിന്റെ പ്രാമാണ്യം ബൈബിളിനെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നു."

അക്ബർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അത് പുനശ്ച കാലിഫ്സ്, ഉലാമാസ് ഇവരുടെയും കുറാനിന്റെയും പ്രാമാണ്യത്തെയും ഫൈസി ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞ വൈഷ്ണവമതത്തിന്റെയും ഹിന്ദുപുരാണങ്ങളുടെയും പ്രാമാണ്യത്തെയും അനുകരിക്കുന്നു."

"എന്നാൽ സ്ഥിരമായി നിൽക്കുന്ന മതത്തിനല്ലയോ നിശ്ചയമായി ഗൌരവമുള്ളത്?"

"തുല്യബലമുള്ളവ എല്ലാം ഗൌരവമുള്ളവ തന്നെ."

"മഹമ്മദ് മതത്തിനെക്കാൾ ക്രിസ്തുമതം വളരെ പ്രാചീനമാണെന്നുള്ളതിലേക്കു യാതൊരു സംശയവും ഇല്ല."

"ശരി. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നാം പ്രസ്താവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മതത്തിന്റെ പ്രമാണഭൂതങ്ങളായ വേദങ്ങളോളം പ്രാചീനമല്ല. ബുദ്ധമതവും ക്രിസ്തുമതത്തെക്കാൾ എത്രയോ പുരാതനമാണ്. അതും മററു മതങ്ങളും നിങ്ങളുടെ മതത്തെ പോലെ ദയയെ ഉപദേശിക്കുന്നതിലും ആരാധനകളിലും സാമ്യമുള്ളവയായിരിക്കുന്നതു കൂടാതെ അവരവരുടെ വിശ്വാസാനുസാരേണ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനു അനുവദിക്കുന്ന വിഷയത്തിൽ നിങ്ങളുടെ മതത്തെ അതിശയിക്കുന്നു."

പുരസ്കൃതനായ ചക്രവൎത്തിയെക്കുറിച്ചു ബഹുമാനം ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും പാതിരി കോപിച്ചു പറഞ്ഞു: "ഇങ്ങനെ, ആയാൽ അഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടാകാൻ പ്രയാസം."

മന്ദഹാസത്തോടെ അക്ബർ പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ പാതിരി! അതു ശരിതന്നെ. എന്നാൽ പക്ഷേ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ വ്വി

വിധമതങ്ങളെ പഠിക്കയും ഈ ദേശത്തിലെ മതത്തെ ഗ്രഹിക്കുന്നതിനു ഞങ്ങൾ ശ്രമിക്കുന്നതു പോലെ തന്നെ ശ്രമിക്കയും ചെയ്താൽ എല്ലാം നന്നായിരിക്കും. അപ്പോൾ ഭിന്നമതങ്ങളുടെ താരതമ്യവിവേചനം ചെയ്യുന്നതിനും അവയ്ക്കു പരസ്പരം ഉള്ള ഗുണത്തെ തീർച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിനും നമുക്കു കഴിയുന്നതായിരിക്കും."

പാതിരി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: ആ ഉദ്ദേശ്യത്തോടു കൂടിയല്ല ഞാൻ ഇവിടെ വന്നത്. തത്ത്വോപദേശം ചെയ്ത് ആത്മാക്കളെ നാശത്തിൽ നിന്നും മോചിപ്പിക്കുന്നതിനാണ് ഞാൻ പ്രേഷിതനായിരിക്കുന്നത്."

സ്വാഭാവികമായ ശാന്തസ്വരത്തിൽ അക്ബർ പറഞ്ഞു: "അതിൽ നിങ്ങൾക്കു ഞാൻ സർവ്വഥാ ജയത്തെ ആശംസിക്കുന്നു. എന്നാൽ മററുള്ളവർ എന്താണ് തത്ത്വമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു എന്നുള്ളതിനെ അറിയാൻ ശ്രമിക്കാതെ നിങ്ങൾ തത്ത്വമെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നതിനെ മററുള്ളവരും സ്വീകരിക്കണമെന്നു നിർബ്ബന്ധിക്ക മാത്രം ചെയ്കയാണെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ ശ്രമത്തിനു അധികമായ സാഫല്യം ഉണ്ടാകുമോ എന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു."

തനിക്കു നേരിടുന്ന പ്രതിബന്ധങ്ങളെക്കുറിച്ചു വ്യാകലീഭവിക്കാതെ പാതിരി പറഞ്ഞു: "നാസ്തികന്മാരുടെയോ വിഗ്രഹാരാധകന്മാരുടെയോ കഠിനനിഷ്ഠയോടു കൂടിയ ഹൃദയങ്ങൾക്കു സൌമ്യത ഉണ്ടാക്കുവാൻ തക്കവിധം ഞങ്ങളുടെ മതത്തിനു മാത്രമുള്ള അനിയന്ത്രണീയയായ ബോധനശക്തിയിൽ എനിക്കു വിശ്വാസം ഉണ്ട്."

"നിങ്ങളുടെ മതസിദ്ധാന്തങ്ങളെ ഉപദേശിക്കുന്നതു കൊണ്ട് എന്നല്ലേ നിങ്ങൾ പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥം?"

"അങ്ങനെ തന്നെ."

"കൊള്ളാം. എന്നാൽ നാം പറഞ്ഞ ഇതരമതങ്ങളുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളിൽനിന്നും നിങ്ങളുടെ ഉപദേശങ്ങൾക്കു എത്രമാത്രം ഭേദമുണ്ടെങ്കിലും നിങ്ങൾക്കു അതിലുള്ള അവിതർക്കിതമായ വിശ്വാസത്തിൽ ഭാഗിയായി തീരുന്നതിനു എനിക്കു മനസ്സില്ല. എനിക്ക് എല്ലാത്തിനേയും കുറിച്ചു ബഹുമാനം ഉണ്ട്. മററുള്ള മതങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ മതത്തോടു യോജിക്കുന്ന അംശങ്ങളിൽ വിവാദത്തിനു അവകാശം ഇല്ലല്ലോ. അതിനാൽ മതഭേദം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള നിങ്ങളുടെ

ശ്രമം അനാവശ്യകമാണ്. പ്രിയനായ ഫൈസി! നിങ്ങൾ എ
ന്താണ് വിചാരിക്കുന്നത്? അങ്ങനെ തന്നെ അല്ലയോ? നിങ്ങൾ
ശാന്തമായി ആലോചിച്ചു തീൎച്ച പറയുന്ന ആളാണ്. എന്നേയോ
നമ്മുടെ യോഗ്യനായ ഈ അകബാദിഷാവിനേയോ പോലെ മനഃക
ല്പനയെ മാത്രം വിശ്വസിക്കുന്ന ആളല്ല. അതുകൊണ്ടു നിങ്ങളുടെ
അഭിപ്രായം വളരെ ഗൌരവമുള്ളതാണ്."

അകബാദിഷാ ഇതിനു സമ്മതിച്ചോ എന്നുള്ളതു വളരെ സംശ
യമാണ്. ഏതായാലും ഫൈസി പറയുന്നതിനെ കേൾക്കുന്നത
ല്ലെന്നു അയാൾക്കു പറയാൻ പാടില്ലായിരുന്നു. ഫൈസി ഇപ്രകാ
രം പറയാൻ ആരംഭിച്ചു:

"സ്വാമിൻ! തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കല്പിച്ചതിനെ സ്ഥിരീകരിക്കു
തിനു എന്റെ അഭിപ്രായം ആവശ്യകമാണെന്നു ഞാൻ വിചാരി
ക്കുന്നില്ല. ഞാൻ ഇനി പറയാൻ പോകുന്ന വാക്കുകളാൽ പാതി
രിയുടെ പ്രിയതമങ്ങളായ മനോരാജ്യങ്ങൾ ഒക്കെയും നഷ്ടങ്ങളായേ
ക്കാമെങ്കിലും എനിക്ക് ഇതു പറയാതെ ഇരിക്കാൻ പാടില്ല. അങ്ങു
മിങ്ങും ഒരുത്തനു മതഭേദം വരുത്തുന്നതിനു ഇയാൾ ശക്തനാകാമെ
ങ്കിലും മഹമ്മദന്മാരുടെ ഇടയിലാകട്ടേ ഇയാൾ വിഗ്രഹാരാധക
ന്മാർ എന്നു പറയുന്നവരുടെ ഇടയിലാകട്ടേ ഇയാളുടെ ഉപദേശം
ഒരിക്കലും ദൃഢമൂലമാകുന്നതല്ല. ഈശ്വരനിൽ ത്രിത്വം ഉണ്ടെന്നും
മററും ഇയാൾ ഉപദേശിക്കുന്നത് അദ്വൈതസിദ്ധാന്തവാദികൾ ഒ
രിക്കലും വിശ്വസിക്കയില്ല. ഈശ്വരനെ അനേക മൂൎത്തികളായി ഉ
പാസിക്കുന്ന ചിലൎക്കു ഇയാളുടെ സിദ്ധാന്തം സ്വീകാൎയ്യമായി വരാം;
എന്നാൽ അവൎക്കും സ്വീകാൎയ്യങ്ങളല്ലാത്ത മററു ഭാഗങ്ങൾ ഇയാളുടെ
ഉപദേശത്തിൽ ഉണ്ട്. എങ്ങനെ എന്നാൽ, ഈശ്വരൻ മനുഷ്യ
നെ അധഃപതനത്തിനായി സൃഷ്ടിച്ചു എന്നും പിന്നീടു മനുഷ്യനെ
രക്ഷിക്കുന്നതിനായി ആത്മാവിനെ തന്നെയോ പുത്രനെയോ ബലി
യായി കല്പിച്ചു എന്നും ഉള്ളതിനെയോ, മനുഷ്യനു അധഃപത
നം ഉണ്ടാകും എന്നുള്ളത് അറിയാതേ ഈശ്വരൻ മനുഷ്യനെ
സൃഷ്ടിച്ചു എന്നും ഒരു അസാധാരണമായ മോക്ഷപ്രദാനമാൎഗ്ഗംകൊ
ണ്ടു മാത്രമേ ഈശ്വരന്റെ നീതിയും കരുണയും യോജിപ്പിക്കപ്പെ
ടാൻ പാടൊള്ളു എന്നും ഉള്ളതിനെയോ സംഭാവ്യമായി അവർ ഒ

രിക്കലും സമ്മതിക്കുന്നില്ല. അവർ ഈ വക ഉപദേശങ്ങളെ തീരേ നിരത്ഥങ്ങളായി വിചാരിക്കയും ഇവയ്ക്കുവേണ്ടി പരമ്പരാപ്രാപ്തമായും ലഘുതരമായും ന്യായ്യതരമായും ഉള്ള മതത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനു അനിച്ഛുക്കളായിരിക്കയും ചെയ്യും. നേരേ മറിച്ചു പാപശാന്തിയേയും സദാചാരത്തേയും ഭൂതദയയേയും സ്വാത്ഥപരിത്യാഗത്തേയും മററും കുറിച്ചുള്ള ശ്ലാഘ്യങ്ങളായ ക്രിസ്തുമതതത്വങ്ങളെ മാത്രം ഇയാൾ ഉപദേശിക്കയാണെങ്കിൽ അവയൊന്നും ഇവിടെ നൂതനങ്ങളല്ല. അതിനാൽ ഇയാളുടെ ഉപദേശം കേവലം പുനരുക്തിയായിരിക്കയേ ഉള്ളൂ."

അക്വാവീവാ പറഞ്ഞു: "അവസാനമില്ലാത്ത നരകശിക്ഷയിൽ നിന്നും ആത്മാക്കളെ രക്ഷിക്കുന്നതിനു കഴിയുന്നതായി ഞങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുന്ന ആ ഒരു തത്വത്തെ പ്രസ്യാപനം ചെയ്യുന്നതു ഞങ്ങളുടെ ധമ്മമാണ്. അതിനായി ക്രിസ്തുവിൻെറ കുരിശിനെ എടുത്തുകൊണ്ട് ഇവിടെ എന്നല്ല എല്ലാ ദിക്കിലും പോയി അധിക്ഷേപത്തെ സഹിക്കുന്നതിനും അദ്ദേഹവും അതിൽ പിന്നീട് അനേകം പുണ്യജനങ്ങളും അനുഭവിച്ചതുപോലെ സ്വമതാത്ഥം മരിക്കുന്നതിനു കൂടിയും ഞങ്ങൾ സന്നദ്ധന്മാരാണ്."

ക്രുദ്ധനായ ആ മതഭ്രാന്തൻെറ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് അക്ബർ പറഞ്ഞു: "ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തെ ഞാൻ ഭരിക്കുന്നേടത്തോളം കാലം നിങ്ങൾക്കു യാതൊരു ശങ്കയും വേണ്ട. എനിക്കു അധീനമായ യാതൊരു ദേശത്തിലും നിങ്ങൾ അധിക്ഷേപിക്കപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. നേരേ മറിച്ചു നിങ്ങൾക്കു ചെയ്യപ്പെടുന്ന ബഹുമാനം അനേകം ആളുകൾക്കു അസൂയാജനകമായിട്ടാണ് തീന്നിരിക്കുന്നത്. നിങ്ങളുടെ മതത്തെ ഏതു കാലത്തും ഏതു ദിക്കിലും പ്രസ്യാപനം ചെയ്യുന്നതിനു നിങ്ങൾക്കു പൂണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം ഉണ്ട്. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ മതത്തിനു ഈ ദേശത്തിൽ പ്രചാരം ഉണ്ടാകാൻ യോഗമുണ്ടോ എന്നുള്ളതിനെക്കുറിച്ചു മാത്രമാണ് ഞങ്ങൾ പറഞ്ഞത്. അതു ഫൈസി പറഞ്ഞതുപോലേ ഏത്രയും സന്ദിഗ്ദ്ധം തന്നെ ആണെന്ന് ഞാനും സമ്മതിക്കുന്നു."

അക്വാവീവാ പിന്നയും പറഞ്ഞു: "എങ്കിലും മററുള്ളവക്കു

ഷ്ഠാന്തമായി തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അതിൽ പ്രവൎത്തിക്കുന്നതായിരുന്നാലോ?"

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "അത് എനിക്കു ബോധപ്പെട്ടതിന്റെ ശേഷമല്ലേ വേണ്ടത്, അതോ എന്റെ മനസ്സിനു ബോധിക്കാത്തതിനെ വാങ്മാത്രംകൊണ്ടു സമ്മതിക്കണം എന്നോ നിങ്ങൾ ഇച്ഛിക്കുന്നത്?"

മറ്റേ ആൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതെ, അങ്ങനെതന്നെ എന്റെ ഈ ഇച്ഛ ഉച്ഛൃംഖലയായും അനുപപന്നയായും തോന്നപ്പെട്ടമായിരിക്കും. എന്നാൽ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അതിനെ അനുസരിച്ചു നടക്കണമെന്ന് എനിക്കു നിർബ്ബന്ധിക്കാൻ പാടില്ലല്ലോ. എന്റെ ആഗ്രഹം മറിച്ചായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ പരിശുദ്ധമായ വേദഗ്രന്ഥത്തെ വായിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ബുദ്ധിമാനായ ഹിന്ദുസ്ഥാനചക്രവൎത്തിയുടെ ശ്രേഷ്ഠമായ ആത്മാവ്, തന്നെയും അന്യന്മാരേയും ശാശ്വതമായ നാശത്തിൽനിന്നു ഉദ്ധരണം ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നതായ ഒരു പരമാത്മവിശ്വാസത്തിൽ നിഷ്ഠയുള്ളതായിത്തീരുമെന്നു ഞാൻ പൂൎണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ എന്റെ മനോരഥം വിഫലപ്രായമാണെന്നു എനിക്കു അറിയാൻ ഇടയായി. അതിനാൽ ഞാൻ അധികമായി വല്ലതും പറഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതു ക്ഷന്തവ്യമല്ലയോ?"

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "എന്റെ മാന്യസുഹൃത്തേ! ഇതിൽ ക്ഷമാപണത്തിനുള്ള ആവശ്യകത ഒന്നും ഇല്ല. നിങ്ങളുടെ വിചാരങ്ങളെ എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. എന്നാൽ നിങ്ങൾ പറയുന്നതിനെ ഒന്നും കേൾക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ ഒരിക്കലും പറഞ്ഞില്ല. നേരേ മറിച്ചു നിങ്ങൾക്കു കഴിയുമെങ്കിൽ എന്നെ പറഞ്ഞു ബോധപ്പെടുത്തുന്നതിനുള്ള അവസരത്തെ സന്തോഷത്തോടെ ഞാൻ തരാം. തൽക്കാലത്തേക്കു നമ്മുടെ സംഭാഷണം ഇവിടെ നിറുത്തേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇന്നത്തെ സായാഹ്നം ആഗാമികളായ ഇതുപോലെ ഉള്ളവയുടെ അഗ്രഗാമിയായിരിക്കട്ടെ. ഈ തവണ നാം പല വിഷയങ്ങളേയും കുറിച്ചു സംസാരിച്ചിരിക്കുന്നു. നമ്മുടെ ഇനിയത്തെ സമാഗമത്തിൽ ഒരു വിഷയത്തെ കുറിച്ചു മാത്രം നമുക്കു സംസാരിക്കാം. അപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ ജ്ഞാനത്താലും വാക്സാമൎത്ഥ്യത്താലും എന്റെ

ബുദ്ധി എതു വഴിക്കു നയിക്കപ്പെടാം എന്നു ആർ അറിയുന്നു."

ചക്രവർത്തിയുടെ വാക്കുകളിൽ വിപരീതാർത്ഥം ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വരത്തിലും ഭാവത്തിലും അതു് ഒട്ടും സ്ഫുരിച്ചില്ല. ആ സമാഗമം അവസാനിച്ചു എന്നു മാത്രമേ ആ പാതിരി ധരിച്ചുള്ളു. തന്റെ വാക്കുകളെ കേൾക്കുന്നതിൽ ചക്രവർത്തി തനിക്കു ചെയ്തു ബഹുമാനത്തിനു അദ്ദേഹത്തിനെ സവിനയം വന്ദിച്ചുംകൊണ്ടു അയാൾ യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞു.

അവർ തനിച്ചായപ്പോൾ അക്ബർ ഫൈസിയോടു പറഞ്ഞു: "അബ്ദുല്ക്കാദരും അകവാവീവാവും പറയുന്നതെല്ലാം ഏകരീത്യാ തന്നെ. അവർ എപ്പൊഴും പ്രാമാണ്യത്തേയും വിശ്വാസത്തേയും ദൈവബോധനത്തേയും കുറിച്ചല്ലാതെ ജ്ഞാനത്തിലും അനുഭവത്തിലും പ്രതിഷ്ഠിതകളായി ഊഹാപോഹക്ഷമകളായ യുക്തികളെക്കുറിച്ച് ഒരു വാക്കു പോലും പറയാറില്ല. എങ്കിലും ഞാൻ ഈ മതഭ്രാന്തന്മാരോട് എപ്പൊഴും സന്തോഷപൂർവ്വം സംസാരിക്കുന്നു. മനുഷ്യനെ അപരിമേയനായ ഈശ്വരനോടു സംബന്ധിപ്പിച്ച് അനേകമതങ്ങൾ ഉള്ളവയെ പുസ്തകങ്ങളിൽനിന്നു നമുക്കു പഠിക്കാൻ കഴിയും. എന്നാൽ അവയെ പ്രവ്യാപനം ചെയ്യുന്നവരുടെ സാക്ഷാൽവാക്കുകളിൽനിന്നു നമുക്കു അതിലും അധികം ഗ്രഹിക്കാം."

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതു് അങ്ങനെതന്നെ. എന്നാൽ അനുഭവത്തേയും യുക്തിയേയും അനുസരിച്ചുള്ള അറിവുകൊണ്ടു തൃപ്തന്മാരാകാതെ മനഃകല്പനകൊണ്ടു മനുഷ്യജീവിതത്തിന്റെ രഹസ്യത്തെ വിശദീകരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നവർ പ്രാമാണ്യത്തേയും ദൈവബോധനത്തേയും അനവരതം ആശ്രയിക്കുന്നത് സ്വാഭാവികവും അപരിഹാര്യവും അല്ലയോ? അവരുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾ യുക്തിഹീനങ്ങളോ നിരർത്ഥകങ്ങളോ ആണെന്നു അവൎക്കു കാണിച്ചുകൊടുത്താൽ പിന്നെ പൂർവ്വന്മാരിൽ നിന്നു പരമ്പരയാ ലബ്ധമായ ദൈവബോധനത്തിന്റെ പ്രാമാണ്യത്തെ ശരണീകരിക്കു അല്ലാതെ അവൎക്കു മറ്റെന്താണ് ഗതിയുള്ളത? എന്നാൽ വിപക്ഷവാദം അവരെ തങ്ങളുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളെ കുറിച്ചു ഗുണദോഷവിവേചനം ചെയ്യുന്നതിനു പ്രേരിപ്പിക്കാത്തതു് ആശ്ചര്യം തന്നെ. അവർ അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതായാൽ സ്വസിദ്ധാന്തങ്ങളുടെ നിരർത്ഥകത അവൎക്ക് എളുപ്പം ബോധ

പ്പെട്ടമായിരുന്നു. അവരുടെ പ്രാസാദത്തിന്റെ ശൃംഗങ്ങൾ അഭ്രംക ഷങ്ങളായി ഉയൎന്നു കാണപ്പെട്ടുന്നു; എന്നാൽ സൂക്ഷ്മമായി പരീക്ഷി ച്ചാൽ അതിന്റെ അടിസ്ഥാനങ്ങൾ കല്പനാമയികളായ ചപല വാലുകകളിലാണ് സ്ഥാപിതങ്ങളായിരിക്കുന്നത് എന്നു പ്രത്യക്ഷ മാകും."

ഫൈസി പറഞ്ഞു നിറുത്തിയതിന്റെ ശേഷം അക്ബർ സ്വ ല്പനേരം മൌനത്തെ അവലംബിച്ചിട്ടു പുനശ്ച സംഭാഷണത്തെ ആ രംഭിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "ഫൈസി! നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരി യാണ്. എങ്കിലും നിങ്ങൾ ആക്ഷേപിക്കുന്ന ജനങ്ങളിൽ എനിക്കു ഒരു അനുകമ്പയുണ്ട്. നാം അത്യുൽകണ്ഠിതമായ മനസ്സോടു കൂടി ആലോചിക്കുന്ന ചില സമയത്തു തത്വത്തെ ഗ്രഹിക്കാൻ നമുക്കു ക ഴിഞ്ഞു എന്നു വരാം. പിന്നീട് അതു യുക്തിക്കും ജ്ഞാനത്തിനും അ നുസരിച്ചതാണെന്നു നമുക്ക് അറിയാം. എന്നാൽ ഈ സംഗതിയെ കുറിച്ച് ഇപ്പോൾ അധികം പ്രസംഗിക്കേണ്ട. എനിക്കു വേറേ കാ ൎയ്യങ്ങളെ ആലോചിക്കാനുണ്ട്. ഇപ്പോൾ അബൂല്ഫാസൽ വ രും. അയാൾക്കു ചില ഗൌരവമുള്ള സംഗതികളെ എന്നോടു പ റയാനുണ്ട്."

അനന്തരം ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ ആഗ്രായിൽ മറ്റൊരു സമാ ഗമം ഉണ്ടായി. അതിനു ഇപ്പോൾ വിവരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതുമായി യാതൊരു സാമ്യവും ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇതുപോലെ തന്നെ അതിലും അയോഗ്യന്മാരായ ആരും സന്നിഹിതന്മാരായിരുന്നില്ല.

സിദ്ധൻ പ്രഥമം റസിയായുമായി കണ്ടതിന്റെ ശേഷം അവ ളുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കു അയാൾക്കു വഴികാണിച്ചുകൊടുത്ത ആ ചേടി യെ പലപ്പോഴും അന്വേഷിച്ചു. ഒടുക്കം അയാൾ രാജകീയോദ്യാന ങ്ങൾക്കു സമീപത്തിൽ വച്ച് അവളെ കാണുകയും, പുനശ്ച അവളു ടെ സ്വാമിനിയെ ദൎശിക്കുന്നതിനു അവൾ അയാളെ ക്ഷണിക്കയും, ആ ക്ഷണനത്തെ അയാൾ ത്വരയോടു കൂടി അംഗീകരിക്കയും ചെ യ്തു. അതിൽ പിന്നെ അയാൾ കൂടക്കൂടെ റസിയായെ ചെന്നു കണ്ടു കൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുക്കം റസിയായെ കാണാത്തദിവസം സിദ്ധനു ശൂ ന്യമായി തോന്നിത്തുടങ്ങി. സിദ്ധൻ അബൂല്ഫാസലിന്റെയും അതിൽ പിന്നീടു ചക്രവൎത്തിയുടെയും പ്രീതിക്കു വിഷയീഭവിച്ചതി

ല്ലും, തന്നെ ഒരു വിശ്വസ്തമിത്രമായി ഗണിക്കയും സാഗ്രഹത്തിൽ ത
ൻെറ ഇച്ഛപോലെ സഞ്ചരിക്കുന്നതിനു അനുവദിക്കയും ചെയ്ത ഫെ
സിയുടെ സംഭാഷണത്തിലും, പാർവിസ്സിൻെറയും അയാളുടെ ഉ
ത്സാഹപ്രിയന്മാരായ വയസ്യന്മാരുടെയും സഹവാസത്താൽ തനിക്കു
ലഭിച്ച വിനോദങ്ങളിലും എത്രതന്നെ സന്തോഷിച്ചിരുന്നാലും ആ
ഗ്രായിൽ രമണീയമായും ആനന്ദകരമായും ഉണ്ടായിരുന്നതെല്ലാം റ
സിയായുമായുള്ള സന്ദർശനത്തോടു ഉപമിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ അയാൾക്കു
നിസ്സാരമായി തോന്നി. ഇരാവതിയുടെ രൂപം അയാളുടെ മനസ്സി
ൽനിന്നും ക്രമേണ പിൻവാങ്ങിത്തുടങ്ങിയതും റസിയായെ കുറിച്ചുള്ള
പ്രതിപത്തി അയാൾക്കു വേഗത്തിൽ വൎദ്ധിച്ചതും ആശ്ചൎയ്യം അല്ല.
റസിയായും ഈ യുവാവായ പ്രഭുവിൻെറ അനിഗ്രഹിതമായ ആദര
ത്തിനു വശംവദയാകാതിരുന്നില്ല. അവളെ ഒരു പ്രിയമിത്രമായി
സ്നേഹിക്കുന്നതിനു പകരം അവളെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരങ്ങളിൽ സിദ്ധ
നു തൽക്ഷണം വരെ താൻ അറിയാതിരുന്ന ഒരു ആസക്തിവിശേ
ഷം ജനിച്ചു എന്നുള്ളതു ആദ്യമായി അയാൾക്കു മനസ്സിലായപ്പോൾ
അയാളുടെ മനസ്സിൽ ഒരു ഭയം ഉണ്ടായി. എന്നാൽ അതു ക്രമേ
ണ ശാന്തമായി. അനന്തരം അവളെ തൻെറ പ്രിയതമ എന്നു വി
ളിക്കയും അവൾ തന്നെക്കുറിച്ചും അനുരാഗിണിയാണെന്നു അറിക
യും ചെയ്യുന്നതിനുള്ള ആഗ്രഹം ഒന്നു മാത്രമേ അയാളുടെ മനസ്സി
ൽ ബലവത്തായി ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു.

ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ സിദ്ധൻ തൻെറ ഹൃദയമോഹിനിയായ
റസിയായുടെ ഗൃഹത്തിൽ അവളോടു കൂടി നൂതനഫലങ്ങളും സുവ
ൎണ്ണചഷകങ്ങളിൽ സംഭൃതമായ മധുവും വച്ചിരുന്ന ഒരു താഴ്ന്ന മേ
ശയുടെ മുൻപിലായി മഞ്ചത്തിൽ ഉപവേശിക്കയായിരുന്നു. പ്രേമ
ത്തോടും അനിൎവ്വണ്ണനീയമായ ഒരു ഉൽകണ്ഠയോടും കൂടി അയാളെ
സൂക്ഷിച്ചു നോക്കുകയും പിന്നീടു ദീൎഘങ്ങളായും അരാളങ്ങളായും മ
സൃണങ്ങളായും ഉള്ള പക്ഷ്മാക്കളുടെ ഛായയിൽ ലീനങ്ങളായിരിക്ക
യും ചെയ്ത നീലോല്പലനിഭങ്ങളായ അവളുടെ നേത്രങ്ങളിൽ പ്രകാ
ശിച്ച രാമണീയകം അയാളുടെ ഹൃദയത്തെ അധികമായി വ്യാമോ
ഹിപ്പിച്ചു. സുരഭികളായ പുഷ്പങ്ങളുടെ സുഗന്ധത്തോടു കൂടി മന്ദമാരു
തൻ പ്രസരിക്കയും ചന്ദ്രിക സുപ്രസന്നയായി പ്രകാശിക്കയും ചെയ്തു.

അവരുടെ വിനോദത്തോടുകൂടിയ സരസസല്ലാപത്തെ മുടക്കിട്ടു ഝടിതി സ്വീകൃതമായ ഗൌരവത്തോടു കൂടി റസിയാ പറഞ്ഞു: "സിദ്ധാ! എന്റെ എഴുത്തിനെ ഭദ്രമായി കാശ്മീരത്ത് എത്തിക്കുന്ന കാൎയ്യത്തിൽ എനിക്കു നിങ്ങൾ ഒഴിക്കൽ ഒരു വലിയ ഉപകാരം ചെയ്തു. ഇപ്പോൾ രണ്ടാമതും ഒന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കട്ടയോ? അതു നിങ്ങളെ കുറേക്കൂടെ സംബന്ധിക്കുന്നതാണെന്നു ഞാൻ മുൻപിൽകൂട്ടി പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു."

നിശ്ശങ്കം സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ആജ്ഞാപിക്കണം. ഞാൻ ചെയ്വാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ എന്ത് ആഗ്രഹിക്കുന്നോ അതിനെ സാധിക്കുന്നതിനു ഞാൻ സൎവ്വഥാ ശ്രമിക്കും എന്നുള്ളതിനെക്കുറിച്ചു സംശയിക്കേണ്ട."

റസിയാ സലീലമായി തൎജ്ജനിയെ ഉന്നമിപ്പിച്ചുംകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: സ്നേഹിതാ ആലോചിച്ചു പറയണം. ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നത് എന്തെന്നറിയുന്നതിനു മുൻപിൽ നിങ്ങൾ പ്രതിജ്ഞ ചെയ്യുന്നു. അതു നിങ്ങളുടെ പ്രഭുത്വവും രാജസ്ഥാനത്തിൽ നിങ്ങൾക്കുള്ള പ്രാബല്യവും നിമിത്തം എന്നെപ്പോലെ ഉള്ള ഒരു സാധുസ്ത്രീയുടെ ആഗ്രഹത്തെ നിങ്ങൾക്കു നിസ്സാരമായി വിചാരിക്കാൻ കഴികയും, എന്റെ ചാപല്യങ്ങളിൽ ഒന്നിനെ ഏതുപ്രകാരത്തിൽ സാധിക്കാം എന്നുള്ള ഭാഗം മാത്രമേ ചിന്തിക്കേണ്ടതായി ഉള്ളു എന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കയും ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടാണ്. എന്നാൽ ഇതിൽ നിങ്ങൾ ഭ്രമിച്ചുപോയിരിക്കാം."

അവിമൎശമായി സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെ യാതൊരു വിചാരവും എന്റെ മനസ്സിൽ കടന്നില്ലെന്നു ഞാൻ സത്യം ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ അപേക്ഷ എന്താണെന്നു പറക തന്നെ. നിങ്ങളുടെ ആജ്ഞയെ ആചരിക്കാൻ ഞാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു."

കുറേക്കൂടി സിദ്ധനോടടുത്തിരുന്നു റസിയാ പറഞ്ഞു: "കൊള്ളാം. എന്റെ അപേക്ഷ എന്നേക്കാളും അധികം നിങ്ങളെ ആണ് സംബന്ധിക്കുന്നത്. ഞാൻ ഇങ്ങനെ ഏകാന്തത്തിൽ വസിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ആഗ്രായിലെ രാജമന്ദിരങ്ങളിലും ചക്രവൎത്തിയുടെ ആലോചനസഭയിലും നടക്കുന്നതൊന്നും അറിയുന്നില്ലായിരിക്കാം എന്നാ

ണ് നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നത്. എന്നാൽ വലിയ സ്ഥിതിയിലുള്ള ആളുകളുടെ യാദൃച്ഛികസംഗമംകൊണ്ടു നിങ്ങളെ തന്നെ സംബന്ധിക്കുന്ന കാൎയ്യങ്ങളെയും നിങ്ങളുടെ രാജ്യവാസികളായ ജനങ്ങൾ അറിയേണ്ടുന്ന സംഗതികളെയും കുറിച്ചു നിങ്ങൾ അറിയുന്നതിലും അധികം എനിക്ക് അറിയുന്നതിനു അവസരം ഉണ്ടാകുന്നു."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ എന്തിനെ കുറിച്ചാണ് പറയുന്നത് എന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു എന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. കാശ്മീരത്തിന്റെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതിനായി പ്രവൎത്തിക്കപ്പെടാവുന്നവയും അവിടെ ഉള്ള പക്ഷപ്രതിപക്ഷക്കാൎക്ക ഫലിച്ചേക്കാമെന്ന് ഊഹമുള്ളവയും ആയ മാൎഗ്ഗങ്ങളെ കുറിച്ചല്ലയോ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?"

റസിയാ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ വിചാരിച്ചതു ശരിതന്നെ. എന്നാൽ ഇതു നിങ്ങൾ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു: ഈ മാൎഗ്ഗങ്ങൾ ഫലോന്മുഖങ്ങളായി കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ചക്രവൎത്തിയുടെ സേന കാശ്മീരത്തെ ആക്രമിക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ രാജ്യത്തിനും ജനങ്ങൾക്കും പ്രതികൂലമായി പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിനു നിങ്ങൾ തന്നെ ആണ് നിയമിക്കപ്പെടുന്നത്; എന്തെന്നാൽ നിങ്ങൾ അവൎകളുടെ ആജ്ഞകളെ നിൎവിശങ്കമായി അനുസരിക്കുന്ന പക്ഷം വിശ്വസ്തരായ രജപുത്രന്മാരുടെ ഇടയിൽ നിങ്ങൾക്കുള്ള പ്രാബല്യവും നിങ്ങളുടെ വിശ്രുതമായ നാമധേയവും വളരെ പ്രയോജനമുള്ളതായിരിക്കും."

സിദ്ധൻ തന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ ഉണ്ടായ അസ്വാസ്ഥ്യത്തെ മറയ്ക്കുന്നതിനു ശ്രമിച്ചുംകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "പ്രിയയായ റസിയായേ! ഇത് ഇങ്ങനെ ആയിരുന്നാലും നിങ്ങൾക്കെന്താണ്? ഇതിനെ കുറിച്ച് എന്നോടു പറയാൻ നിങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നത് എന്തൊന്നാണ്?"

"എനിക്കു സ്വന്തമായുള്ളതും സ്നേഹിതനായ നിങ്ങളെ കുറിച്ചുള്ളതും ആയ താല്പൎയ്യം തന്നെ. ഇവിടെ ചില ഉപദ്രവങ്ങൾക്കു പാത്രീഭവിച്ച എന്റെ ഒരു മിത്രത്തെ കുറിച്ചു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു നിങ്ങൾക്കു ഓൎമ്മയുണ്ടായിരിക്കുമല്ലോ. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഞാൻ പരമാൎത്ഥം പറയാം. അന്നു നിങ്ങളെ ഞാൻ വഞ്ചിച്ചു. അത് ഒ

രു മിത്രമല്ല. ഞാൻ തന്നെ ആണ്ട് എന്റെ പിതാവിന്റെ ക്രൂ
രമായ നിയോഗത്താൽ എന്നാൽ പരിണീതനും പ്രകൃതിയുടെ നി
ഷ്ഠുരതനിമിത്തം എന്നാൽ ജുഗുപ്സിതനും ആയ ഭർത്താവ് അചിരേണ
പ്രത്യാഗമിക്കും. അയാളെ ഉപേക്ഷിച്ചു പലായനം ചെയ്തു സ്വാത
ന്ത്ര്യയായി ഉപദ്രവം കൂടാതെ ഇരുന്ന് എനിക്കു പ്രിയനായ ഒരാളെ
എന്നെങ്കിലും സ്വീകരിക്കണം എന്നാണ് എന്റെ ആഗ്രഹം. ഇ
തിനെ സാധിക്കുന്നതിനായി ഞാൻ കാശ്മീരത്തെ എന്റെ അഭയ
സ്ഥലമായി നിശ്ചയിച്ച് അവിടെ ചില സ്നേഹിതന്മാരുമായി എഴു
ത്തുകുത്ത് ആരംഭിച്ചു. ആ രാജ്യവും അക്ബർക്ക് അധീനമാകുന്ന
പക്ഷം എന്റെ ആശ നഷ്ടമാകുന്നു എന്നു മാത്രമല്ല, പിന്നെ എ
വിടെയാണ് പോകേണ്ടതെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നും ഇല്ല. ക്ഷണേ
ന ഞാൻ ആ ക്രൂരനായ മനുഷ്യന്റെ കയ്യിൽ പിന്നെയും അകപ്പെ
ടും. നമ്മുടെ സന്തോഷകരങ്ങളായ സമ്മേളനങ്ങൾ വിരമിക്കും. റ
സിയാ നിങ്ങൾക്കു നഷ്ടയാകും.” അനന്തരം സ്വല്പമായ നെടുവീ
ർപ്പോടെ അവൾ പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ അവൾക്കും അങ്ങനെ തന്നെ.

സിദ്ധൻ ചിത്തവികാരത്തോടെ ഉറച്ചു പറഞ്ഞു: “ഒരിക്കലും
ഇല്ല. അത് ഒരിക്കലും സംഭവിക്കയില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു
അറിവുള്ള ഉപായം എന്താണ്? എന്നെക്കൊണ്ട് എന്താണ് വേ
ണ്ടത്?”

റസിയാ അവ്യാകുലയായി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “ഇത്രമാത്രം മ
തി. നിങ്ങളുടെ ദേശത്തിനും നിങ്ങൾക്കും എനിക്കും പ്രതികൂലമാ
യി അന്യന്റെ ആജ്ഞാപ്രകാരം നിങ്ങൾ പ്രവർത്തിക്കരുത്. നിങ്ങ
ളുടെ ധീരന്മാരായ അനുയായികളോടു ചേർന്നു തന്നെ നില്ക്കണം.
എന്നാൽ ജയാപജയങ്ങൾ തീർച്ചപ്പെടുന്ന ദിവസം അവരെ ഞങ്ങ
ളോടു യുദ്ധത്തിനായി നയിക്കാതെ ചക്രവർത്തിയെക്കുറിച്ചു പുറമേ
വണക്കം ഭാവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു എങ്കിലും ഗൂഢമായി ഒരു യോഗം
ചേർന്നിട്ടുള്ള ഞങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ വന്നുചേരാനുള്ള മാർഗ്ഗം നോക്ക
ണം. അപ്പോൾ കാശ്മീരത്തിലെ ഒരു പ്രബലമായ സംഘം നിങ്ങ
ളോടു ചേരുകയും നിങ്ങളുടെ അധികാരത്തെ പ്രബലപ്പെടുത്തുക
യും ഏറാവും ഉന്നതമായ ബഹുമാനത്തിനു നിങ്ങളെ പാത്രമാക്കുക
യും ചെയ്യും. ഒടുക്കം, അത്ര സാരമുള്ളതല്ലെങ്കിലും നിങ്ങളാൽ സി

ധിക്കുന്ന രക്ഷയ്ക്കു വേണ്ടി എന്നെന്നേയ്ക്കും കൃതജ്ഞതയായിരിക്കുന്ന എന്റെ നാഥന്മാരിൽ നിങ്ങൾക്ക വിശ്രമിക്കയും ചെയ്യാം."

ഈ ഉപായങ്ങളുടെയും ആലോചനകളുടെയും ഇടയിൽ തന്റെ വിചാരത്തിന്റെ തുടർച്ചെക്ക ഭംഗം കൂടാതെ സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ അത് എന്നെ വിശ്വസിച്ചിരിക്കുന്ന ചക്രവർത്തിയുടെ നേക്ക് ഏറ്റവും നികൃഷ്ടയായ ഒരു വഞ്ചനയല്ലയോ?"

സാവജ്ഞമായ ഒരു ഹാസത്തോടു കൂടി റസിയാ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതെ. വഞ്ചന തന്നെ. ചക്രവർത്തി നിങ്ങളുടെ പേരിൽ കുറെ പ്രീതി കാണിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞാനുസാരേണ നിങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിങ്ങളുടെ രാജ്യത്തിനും ജനങ്ങൾക്കും വിരോധമായി പ്രവർത്തിപ്പിക്കുന്നതിനു അദ്ദേഹത്തിനു അവകാശം ഉണ്ട്. പക്ഷേ നിങ്ങൾ അതിനെ അനുസരിക്കണം എന്നില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്ക ബോധിച്ചതുപോലെ പ്രജയായോ അല്ലെങ്കിൽ അടിമയായോ ഇരുന്നുകൊൾക. ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നതെല്ലാം ചെയ്യാം എന്നുള്ള നിങ്ങളുടെ ശപഥങ്ങൾ സാധുസ്ത്രീകളോടു പുരുഷന്മാർ ചെയ്യാറുള്ള വൃഥാ പ്രതിജ്ഞകൾ മാത്രമേ ആയിരുന്നൊള്ളു. എന്നാൽ ഇനി നമ്മുടെ സമ്മേളനത്തെ അവസാനിപ്പിക്കാം. എന്തെന്നാൽ നമ്മുടെ സമാഗമം തുടൎന്നുകൊണ്ടിരുന്നിട്ട് ഏതാനും ദിവസം കഴിഞ്ഞ് അപരിഹാൎയ്യമായി വിച്ഛിന്നമായതിന്റെ ശേഷം രണ്ടാളും മനസ്താപപ്പെടുന്നതിനെക്കാൾ ഇപ്പോൾ തന്നെ മനസ്സിനെ സ്ഥിരമാക്കിക്കൊണ്ടു തമ്മിൽ പിരിയുന്നതാണല്ലോ അധികം നന്ന്."

റസിയാ തന്റെ വ്യസനത്തെ മറയ്ക്കുന്നതിനു എന്നപോലെ പരാങ്മുഖിയായപ്പോൾ സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "അതു ഒരിക്കലും പാടില്ല. യാതൊന്നും നമ്മെ വിയോജിപ്പിക്കുന്നതല്ല. ഞാൻ ക്ഷണനേരം സംശയിച്ചു എങ്കിലും നിങ്ങൾ എന്തപേക്ഷിച്ചാലും ഞാൻ ചെയ്യാമെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്തതു വഞ്ചനയല്ല. ഞാൻ ഇനിയും പ്രതിജ്ഞ ചെയ്യുന്നു. നിങ്ങൾ ആജ്ഞാപിച്ചാൽ ഞാൻ അപ്രകാരം ചെയ്യാം."

"വാക്കു തരുന്നു."

"ഒരു രജ്പുത്രനായി ഞാൻ വാക്കു തന്നിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങൾ അതു ചോദിച്ചത് എന്തിനാണ്? നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടംപോലെ അല്ലാതെ എനിക്ക് ഒന്നും ചെയ്യാൻ വഹിയാ എന്നു നിങ്ങൾക്കു തന്നെ നല്ലവണ്ണം അറിയാമല്ലൊ. നിങ്ങൾ വളരെ നാളായി അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനെ കുറിച്ചു ഞാൻ എന്തിനു മൌനം അവലംബിക്കുന്നു? ഞാൻ നിർവിശങ്കമായി പറഞ്ഞേക്കാം. എൻെറ ജീവിതത്തേയും മാനത്തേയും എന്നല്ല സകലത്തേയുംകാൾ നിങ്ങൾ എനിക്കു പ്രിയതരയാണ്. ഇതുവരെയും സംഭാവ്യമാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിട്ടില്ലാത്ത അനുരാഗത്തോടും പ്രതിപത്തിയോടും കൂടി നിങ്ങളെ ഞാൻ സ്നേഹിക്കുന്നു. പ്രണയം എന്നുവച്ചാൽ എന്താണെന്നു എനിക്കറിയാമെന്നാണ് ഞാൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നത്. എന്നാൽ അതിനെ ഒരു ബാലസ്വഭാവസുലഭമായ ആസംഗം മാത്രമായിട്ടേ ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നൊള്ളു. അങ്ങനെ അല്ലെന്നു നിങ്ങൾ എന്നെ പഠിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. കുറേക്കൂടെ എന്നെ പഠിപ്പിക്കണം. എനിക്കുള്ളതു പോലെ പ്രണയം നിങ്ങൾക്ക് ഇങ്ങോട്ടും ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അതിൻെറ വിധം എന്താണെന്നു കൂടി എന്നെ പഠിപ്പിക്കണം. ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് അധീനനായിരിക്കുന്നതിലധികം ഒരു അടിമ അവൻെറ സ്വാമിക്കു വശംവദനായിരിക്കയില്ല. നിങ്ങൾ ഒരാളുടെ മാത്രമല്ലാതെ ഞാൻ അകബറുടെയോ മററാരുടെയോ അടിമയല്ല. മേലാൽ എനിക്കു ലഭിക്കാവുന്ന സ്ഥാനം, മാനം, ധനം, എല്ലാം നിങ്ങളുടെ മാത്രമാണ്. നിങ്ങൾക്ക് എൻെറ മേലുള്ള അധികാരത്തെ ഇഷ്ടംപോലെ നന്നായോ ചീത്തയായോ ഉപയോഗിക്കാം. എന്നാൽ രസിയായേ! നിങ്ങൾ എൻെറ ആയിരിക്കണം. ആജീവനാന്തം എൻെറ തന്നെ ആയിരിക്കണം."

റസിയാ തൻെറ ഹസ്തത്തെ അയാളിൽനിന്നു മന്ദമായി പിൻവലിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "സിദ്ധാ! അതു പാടില്ല. ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കുകളെ നിങ്ങൾ പറയുന്നതും ഞാൻ കേൾക്കുന്നതും യോഗ്യമല്ല. ഞാൻ ഇപ്പോഴും സ്വതന്ത്രയല്ലെന്നും നിങ്ങൾക്കു വേറേ ബന്ധങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നും ഓർമ്മിക്കണം."

സിദ്ധൻ ചിത്തവികാരത്തോടെ ഉറച്ചു പറഞ്ഞു: "വേറേ ബന്ധങ്ങളോ! ഞാൻ അവരെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു; അഥവാ വളരെ

മുൻപെ തന്നെ ഖണ്ഡിച്ചു കഴിഞ്ഞു. എനിക്ക് അപ്രകാരം ചെയ്യാൻ കഴിയാതിരുന്നെങ്കിൽ അവ എനിക്കു സംഭവിച്ച ആ ഹതദിനത്തെ ഞാൻ ശപിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ സ്വതന്ത്രയല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ എളുപ്പത്തിൽ അങ്ങനെ ആക്കാം. നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതുപോലെ സിദ്ധരാമന്റെ നാമധേയവും പ്രാബല്യവും പ്രഖ്യാതിയെ പ്രാപിച്ചിട്ടുള്ളതും, എന്റെ രക്ഷയിൽ ഇരിക്കുന്ന നിങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കുന്നതിനു യാതൊരുത്തനും— സുതരാം നിങ്ങളുടെ ഭർത്താവും— തുനിയാത്തതും, അതിദൂരവും, രമണീയവും ആയ കാശ്മീരത്തേക്കു നമുക്കു പൊയ്ക്കളയാം."

റസിയാ ചോദിച്ചു: "നിങ്ങളിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന രക്ഷ അക്ബരുടെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സേവകന്മാരുടെയും ഉപദ്രവങ്ങളെ പരിഹരിക്കുന്നതിനു പര്യാപ്തയാകുമോ?"

സാവലേപമായി സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ധാരാളം മതിയാകും. നിങ്ങൾക്കും എനിക്കും ഒരു അഭയസ്ഥാനമാകുന്നതിനു മാത്രം വേണ്ടി കാശ്മീരത്തെ അക്ബരുടെ ആക്രമത്തിൽനിന്നു രക്ഷിക്കുന്നതിനു നമുക്കു മാർഗ്ഗം ഉണ്ടാകും."

റസിയാ മദ്ധ്യേ തടുത്തു പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ എനിക്കു നിങ്ങളുടെ ആയിരിക്കാൻ പാടില്ല. നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതിനെ കുറിച്ചു വാസ്തവമായി ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ ഇതെല്ലാം പറയാതിരുന്നെങ്കിൽ നമ്മുടെ പ്രേമപൂർവ്വമായ സമാഗമം തുടന്നുകൊണ്ടിരിക്കയും, പക്ഷേ കാലക്രമേണ കുറേക്കൂടെ അടുത്തതായ ഒരു സംബന്ധത്തിൽ പര്യവസാനിക്കയും ചെയ്യുമായിരുന്നു. എന്നാൽ എനിക്ക് എത്ര വ്യസനകരമായിരുന്നാലും നമ്മുടെ സംസർഗ്ഗം ഇവിടെ അവസാനിക്കണം. പ്പോൾ പൊയ്ക്കൊൾക. എന്നേക്കുമായി യാത്ര പറഞ്ഞുകൊൾക. എന്നെ മറന്നുകൊൾക. അതാണ് നിങ്ങൾക്കും നിങ്ങൾ സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്ന എനിക്കും നല്ലത്."

സിദ്ധൻ എഴുന്നേററു നമ്രമുഖനായി ഏതാനും അടികൾ പിൻമാറി നിന്നു പറഞ്ഞു: "ഇപ്പോൾ തന്നെ തമ്മിൽ പിരിയുന്നതാണ് വാസ്തവത്തിൽ ഏററവും ഉത്തമമായുള്ള മാർഗ്ഗം. എന്റെ അനുരാഗം തിരസ്കൃതമായിരിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ സ്പഷ്ടമായി കാണുന്നു. നി

ങ്ങളെ കൂടാതെ എന്റെ ജീവിതം നിരത്ഥകവും എനിക്കു സുഖമായിരിക്കുന്നത് അശക്യവും ആണെന്നുള്ളതു വാസ്തവമാണ്. എങ്കിലും ദിവസംപ്രതി നിങ്ങളെ കണ്ട് അനുരാഗം ക്രമേണ വദ്ധിച്ചുവരികയും നിങ്ങൾ പരകീയയാണെന്നു വിചാരിക്കേണ്ടിയിരിക്കയും ചെയ്യുന്നത് എനിക്കു വലിയ സങ്കടം തന്നെ. ദക്ഷിണദേശത്തു നൂതനമായി ലഹളകൾ ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ അവിടെ യുദ്ധത്തിനായി സൈന്യങ്ങൾ പോകുന്നതിനു ചക്രവത്തി ആജ്ഞാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നേക്കൂടെ അയക്കുന്നതിനു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കും. അവിടെ വന്യജാതികളുമായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ,— നിങ്ങളെ വിസ്മരിക്കാൻ കഴിയും എന്നല്ല, അതു ജീവനുള്ളപ്പോൾ അസാദ്ധ്യമാണ്,— അപ്രാപ്തകാലമൃതിയെ എനിക്ക് എളുപ്പത്തിൽ ലഭിക്കാൻ കഴിയും.”

സാനുരാഗമായും സശോകമായും അയാളുടെ ധൈൎയ്യഹരമായും ഉള്ള മധുരസ്വരത്തോടെ അവൾ പറഞ്ഞു: “ഹാ! സിദ്ധാ! താനും തന്റെ ഹൃദയവും തമ്മിലുള്ള കലഹത്തെ തന്നെ സഹിക്കാൻ ശേഷി ഇല്ലാത്ത ഒരു ചപലസ്ത്രീ നിങ്ങളോടു സ്വല്പമായി വിരോധം പറഞ്ഞതിൽവച്ച് ഇപ്രകാരം കാഠിന്യത്തിനു ആരംഭിക്കുന്നത് എന്താണ്? നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു പോലെ നമ്മൾ തമ്മിൽ പിരിയുന്നതാണ് നല്ലത്. എങ്കിലും നിങ്ങളെ വിട്ടയക്കാൻ ഞാൻ ശക്തയല്ല. കുറച്ചുനേരം താമസിക്കണം. എന്റെ സമീപത്തിൽ ഉപവേശിക്കണം. ഇത് ഒടുക്കലത്തെ തവണ ആണെങ്കിലും ഇതുവരെ നാം ആനന്ദിച്ച് അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സ്വൈരസല്ലാപസുഖത്തെ ഞാൻ ഒന്നുകൂടി അനുഭവിക്കട്ടെ.”

താൻ എന്താണ് പ്രവത്തിക്കുന്നത് എന്നറിയാതെ തന്നെ സിദ്ധൻ തന്റെ മനസ്സിനേയും ബുദ്ധിയേയും അത്യന്തം വശീകരിച്ചിരുന്നവളുടെ സമീപത്തിൽ പിന്നെയും ഇരുന്നു. അവളുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം അയാൾ സമീപത്തിരുന്ന വീണയെ എടുത്ത് അവൾ കേൾക്കുന്നതിനു താല്പൎയ്യപ്പെട്ടതായ സ്വദേശത്തെ ഗാനങ്ങളിൽ ഒന്നിനെ ഓമ്മിച്ചു വായിക്കുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ ആരംഭിക്കയും ഓമ്മയില്ലാതെ നിറുത്തുകയും ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം ബുദ്ധിക്ഷയത്തോടെ അയാൾ വീണയെ താഴെ വച്ചി

ട്ടു പറഞ്ഞു: "മേൽ എനിക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാ. എനിക്കു വിചാരിക്കാനും കാമിക്കാനും ശക്തിയില്ല."

ചിരിച്ചുകൊണ്ടു റസിയാ പറഞ്ഞു: "എന്താണ് എന്റെ ഗായക! ഞാൻ കാട്ടിത്തരണോ? എന്നാൽ ആദ്യം നമുക്ക് ഒരുമിച്ചു പാനം ചെയ്യാം" എന്നു പറഞ്ഞ് ഒരു സുവർണ്ണചഷകത്തിൽ അവർ പാനം ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം റസിയാ ശ്രവണരസായനമായ സ്വരത്തിൽ പെർഷ്യൻ ഭാഷയിലുള്ള ഒരു ശൃംഗാരപദത്തെ പാടാൻ തുടങ്ങുകയും അന്തു സിദ്ധനെ സ്വഭാവസ്ഥിതിയിൽ ആക്കുകയും ചെയ്തു.

റസിയാ പാടിക്കഴിഞ്ഞ ഉടനെ അയാൾ കാളിദാസരുടെ "ഋതുസംഹാരത്തിൽ നിന്നു ഗ്രീഷ്മാഗമത്തിൽ നായിക പ്രിയതമനെ എതിരേല്ക്കുന്ന അവസ്ഥയെ വർണ്ണിക്കുന്നതായ ഒരു ശ്ലോകത്തെ രാഗത്തിൽ പാടാൻ തുടങ്ങി.

അയാൾ ഗാനം നിറുത്തി. അതിനിടയ്ക്ക് അവൾ അസാധാരണമായ അനുരാഗത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതും ഹൃദയത്തെ അപഹരിക്കുന്നതും ആയ ദൃഷ്ടിപാതത്താൽ അയാളെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു കുറേക്കൂടെ അടുത്തുവന്നു ചേർന്നിരുന്നു. ഉടൻ തന്നെ അയാൾ അവളുടെ രണ്ടു കൈകളേയും പിടിച്ച് അവളെ തന്റെ അടുക്കലേക്കു ബലാൽകാരേണ ആകർഷിച്ചു.

അയാൾ പറഞ്ഞു: "റസിയായേ! കാളിദാസൻ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്ന നായികയെ പോലെ നിങ്ങൾ ഇപ്പൊഴും എപ്പൊഴും മദിയയായിരിക്കണേ!"

അവൾ സിദ്ധന്റെ നാമത്തെ മന്ദമായി ഉച്ചരിക്കയും തന്റെ ബാഹുക്കളെക്കൊണ്ട് അയാളുടെ കണ്ഠത്തെ ആശ്ലേഷിക്കയും ചെയ്തു.

ആ സായാഹ്നം മുതൽ നൈശമായ തമസ്സിൽ ചുറ്റും സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ട് ഒരു പുരുഷരൂപം റസിയായുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടി പോകുന്നതു കാണാമായിരുന്നു. ഇരാവതി വൃക്ഷപത്രത്തിൽ കയറി ജലത്തിൽ ഒഴുക്കിയ നീലോൽപലം വാത്യയാൽ മറിക്കപ്പെട്ട് അദൃശ്യമായി ഭവിച്ച സംഗതി യഥാർത്ഥമായി ഭവിച്ചു.

എട്ടാം അദ്ധ്യായം.

ഒരു പ്രലോഭയിതാവ്

തന്നാൽ അത്യന്തം ഔത്സുക്യത്തോടു കൂടി പ്രതീക്ഷിതനായ പ്രിയതമൻ വളരേ നാൾ മുമ്പിൽ വന്ന വഴിയെ ലക്ഷീകരിച്ച് അതിദൂരത്തിൽ ദൃശ്യമാനയായ പർവ്വതപംക്തിയിലേക്കു വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് പിന്നയും ഒരു ദിവസം അലഹബാദ്ദിലെ ആ രമണീയയായ തരുണി തന്റെ പ്രാസാദത്തിന്റെ ശിരോഗൃഹത്തിൽ ആസ്ഥിതയായിരുന്നു. അന്നത്തേതിൽ പിന്നീടു യാതൊരു ഭേദഗതിയും ഉണ്ടായിട്ടില്ലായിരുന്നു. അന്നത്തെപ്പോലെ അക്ഷുബ്ധമായും നിർമ്മലമായും ഉള്ള നദീജലവും വൃക്ഷങ്ങളുടെ നിരന്ധ്രയായ ഛായയും അതിദൂരത്തിൽ ഉള്ള പർവ്വതശൃംഗങ്ങളും സൂര്യകിരണങ്ങളാൽ പ്രകാശമാനമായ ആ പ്രദേശവും ദൃശ്യമാനങ്ങളായിരുന്നു. ഹാ! രാജസ്ഥാനത്തിലെ ഉച്ഛൃംഖലപ്രവൃത്തികളിലും ആ മഹത്തായ നഗരത്തിലെ അനേക സുഖാനുഭവങ്ങളിലും ഇപ്പോൾ ഭാഗഭാക്കായിരിക്കുന്ന ആ പുരുഷനും ഇതുപോലെ തന്നെ ഭേദം കൂടാതെ ഇരിക്കുന്നോ? അയാൾ ഇപ്പൊഴും അവളെ സ്മരിക്കയും അവൾ അയാളുടെ ഛായയെ ആദരിച്ചുവരുന്നതുപോലെ അവളുടെ ഛായയെ പ്രതിദിനം ആദരിക്കയും ചെയ്യുന്നുണ്ടോ? അസ്വതന്ത്രമായി അവളുടെ മനസ്സിൽ ഉദിച്ച വിതർക്കങ്ങൾ തന്നെ തന്റെ അനുരാഗത്തിനു അനുരൂപമായി തന്നാൽ ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ടവനും അതീതസമാഗമത്തിൽ സ്നേഹസ്ഥൈര്യത്തെ കുറിച്ചു ശപഥം ചെയ്തവനും ആ ശപഥങ്ങളെ തന്നെ പിന്നീട് എഴുത്തുകളിൽ ആവർത്തിച്ചിരുന്നവനും ആയ ആ പുരുഷനു അപരാധരൂപങ്ങളാണെന്നു ഇരാവതിക്കു തോന്നി. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ കുറെ ദിവസമായി അയാളുടെ എഴുത്തുകൾ വരാറില്ലായിരുന്നു. പിന്നെ അയാൾ എന്തുകൊണ്ടാണ് അവളുടെ അടുക്കലേക്കു പ്രത്യാഗമിക്കാത്തത്? ഒരു ദിവസത്തേക്കെങ്കിലും അവളെ വന്നുകാണാൻ ശ്രമിക്കാതെ ഇത്ര വളരെക്കാലം അയാൾക്കു വിരഹിതനായിരിക്കാൻ കഴിയുമോ? നിസ്സംശയമായി അയാളുടെ കൃത്യം പ്രതിബന്ധിക്കുന്നായിരിക്കാം. അവധി വാങ്ങുന്നതിനും അയാൾക്കു നിർവ്വാഹമില്ലായിരിക്കാം. എങ്കിലും, ഹാ! ഏകാകിനിയായി പ്രി

യതമനെ പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അവൾക്കു കാലം എത്ര ദീർഘമായും ദിവസങ്ങളും മണിക്കൂറുകളും എത്ര മന്ദമായി കഴിഞ്ഞു പോകുന്നവയായും തോന്നിയിരിക്കണം?

വളരെനാൾ മുമ്പിൽ ഒരു ദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ സംഭവിച്ചതു പോലെ അപ്പോൾ പിതാവായ ഗവർണ്ണരുടെ പ്രവേശത്താൽ അവളുടെ വിചാരങ്ങൾ വിച്ഛിന്നങ്ങളായി.

അയാളുടെ സഹജമായ ശാന്തസ്വരത്തിൽ അയാൾ പറഞ്ഞു: “ഇരാവതി! ഒരതിഥി വന്നു ചേർന്നിട്ടുണ്ട്.” തന്റെ പ്രിയതമൻ വന്ന് തന്നെ കാണാൻ കാത്തിരിക്കയാണെന്നു വിചാരിച്ച് അവളുടെ അന്തരംഗം അപരിമിതമായ സന്തോഷംകൊണ്ടു സംഭൃതമായി എങ്കിലും അതിന്റെ ഛായയെ അവൾ ഒട്ടും വെളിയിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ചില്ല.

സാൽഹണൻ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: “അദ്ദേഹത്തിനെ എതിരേല്ക്കുന്നതു നിനക്ക് ഒരു മഹത്തായ ബഹുമാനവും സന്തോഷവും ആയിരിക്കും. അദ്ദേഹം തന്റെ പിതാവിന്റെ ഇച്ഛാനുസാരേണ അലഹബാദിൽ കുറെ ദിവസം പാർക്കാനായി വന്നിരിക്കുന്ന യുവരാജാവായ സലിം ആണ്”.

വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ട് ഇരാവതി തനിക്കുണ്ടായ കഠിനമായ ഇച്ഛാഭംഗത്തെ ഗോപനം ചെയ്തു. എന്നാൽ സംസാരിക്കുന്നതിനു അവൾ ശക്തയായില്ല.

സാൽഹണൻ ചോദിച്ചു: “എന്താണ്, ഈ വർത്തമാനം നിനക്ക് അത്ര സന്തോഷകരമായിരിക്കുന്നില്ലയോ? നിനക്കു സുലഭമായി വന്നിരിക്കുന്ന ഈ ബഹുമാനത്തെ അനുഭവിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി തങ്ങളുടെ സർവസ്വത്തേയും കൊടുക്കാൻ ഒരുങ്ങുന്നവർ വളരെ ഉണ്ട്. രാജകുമാരന്റെ അനുയായികളിൽ ഒരുത്തരും നിന്നെ കാണണമെന്നു എനിക്കു താൽപര്യം ഇല്ല. എന്നാൽ ഭാവിയായ ചക്രവർത്തിയുടെ സംഗതി വ്യത്യസ്തയാണല്ലോ. നീ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രീതിയെ സമ്പാദിക്കുന്നത് എനിക്കും സിദ്ധനും വളരെ പ്രയോജനകരമായി വരാം. എന്നെ അനുഗമിച്ചാലും.”

ഇരാവതിയും അവളുടെ പിതാവും കൂടി സലിം നിന്നിരുന്ന തളത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം തന്റെ സഹജമായ വിനോ

ദശീലത്തിനു അനുരൂപമായ വിനയത്തോടെ അവളെ അഭിനന്ദിക്കു ന്നതിനു മുൻപെട്ടു വന്നു. എന്നാൽ തൽക്ഷണത്തിൽ അദ്ദേഹത്തി ൻെറ ധൃഷ്ടതയെല്ലാം നഷ്ടയായിട്ട് അദ്ദേഹം സ്തബ്ധനായി മിണ്ടാ തെ നിന്നു. തത്താദൃശമായ ശ്രൈഷ്ഠ്യമുള്ള ആകൃതിയും വിനയമധു രമായ ഭാവവും ഗാംഭീര്യത്തോടു കൂടിയ സൌന്ദൎയ്യവും മനസ്സിനെ ഹഠാൽ അപഹരിക്കുന്നതായ മുഖകാന്തിയും മററു യാതൊരു സ്ത്രീയി ലും കണ്ടിട്ടുള്ളതായി അദ്ദേഹത്തിനു തോന്നിയില്ല. അദ്ദേഹം, ത രുണികളെ ആദ്യം കണ്ടാൽ താൻ തന്നെ പ്രഥമമായി സംഭാഷ ണം ചെയ്യാറുള്ള പതിവിനെ വിട്ട്, സാൽഹണൻ ഇരാവതിയെ പ്രതിപാദനം ചെയ്യുതുവരെ മൌനിയായി നിന്നു.

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠതരുണി! നിങ്ങളുടെ അതിഥിയെ സൽക്കരിക്കുന്നതിനായി വരുന്നതിൽ നിങ്ങൾക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള ശ്രമ ത്തിനു വേണ്ടി ഞാൻ എത്രയും കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ നി ങ്ങളെക്കുറിച്ചു പലപ്പോഴും കേട്ടിട്ടുണ്ട് പിന്നെ—." അദ്ദേഹം പ റയാൻ ഭാവിച്ച ഉപചാരവാക്യം മതിയാകുന്നതല്ലെന്നു തോന്നീട്ടു മ ദ്ധ്യേ വിരമിക്കയും അനന്തരം ഉചിതതരമായി വേറെ ഒന്നും തോ ന്നായ്കയാൽ ഇപ്രകാരം തുടൎന്നു പറകയും ചെയ്തു. "നിങ്ങളെ അഭി മുഖമായി കണ്ടറിയുന്നത് ഒരു വലുതായ സന്തോഷം തന്നെ."

ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് എൻെറ പിതാവിനോടും എന്നോടും കാണിച്ച ബഹുമാനത്തെ ഞാൻ അത്യ ന്തം അഭിനന്ദിക്കുന്നു. അനേകവിധങ്ങളായ സുഖാനുഭോഗങ്ങൾക്കും വിനോദങ്ങൾക്കും സൌകൎയ്യമുള്ള രാജധാനിയോട് ഉപമിക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ ഈ ഉപശാന്തമായ അലഹബാദ്നഗരം തിരുമനസ്സി ലേക്കു നീരസമായി തോന്നുകയില്ലയോ എന്നു ഞാൻ ശങ്കിക്കുന്നു."

സലിം പറഞ്ഞു: "ഗവൎണ്ണരുടെ ശ്രേഷ്ഠയായ പുത്രി ചിലപ്പോ ൾ അവളുടെ സഹവാസസൌഖ്യത്തെ എനിക്കു തരുമെങ്കിൽ അല ഹബാദിലുള്ള എൻെറ സ്വല്പതാമസം വിരസമാകുമെന്നു വിചാരി ക്കാൻ ഇടയില്ല. എന്നാൽ രാജധാനിയെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞല്ലോ. നിങ്ങൾക്ക് ആ സ്ഥലം പരിചിതമാണെന്നു ഞാൻ വിശ്വസി ക്കുന്നു."

അവൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ഒരിക്കലും ആഗ്രായിൽ പോയിട്ടില്ല"

സലിം പറഞ്ഞു: "ഒരിക്കലും പോയിട്ടില്ലയോ? യോഗ്യനായ സാൽഹണാ! ഈ ദൂരസ്ഥലത്തിരുന്നിട്ടുണ്ടാകുന്നതിൽ അധികമായ ലോകപരിചയം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു നിങ്ങളുടെ ബുദ്ധിമതിയായ പുത്രിക്കു അവശ്യം കാലമായിരിക്കുന്നു."

ഗവർണ്ണർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ പുത്രി അവിടുന്ന് എത്രയും ദയാപുരസ്സരം പ്രീതിഭാവന ചെയ്ത എന്റെ ഭാവിയായ ഈ മാതാവിന്റെ സംരക്ഷണയിൽ ആയി വരുമ്പോൾ അതിനുള്ള കാലമാകും?"

ഈ അനുബോധനം യുവരാജാവിനു രസിച്ചോ എന്നറിയുന്നതു പ്രയാസമായിരുന്നു. എന്നാൽ ക്ഷണേന അദ്ദേഹം മൌനത്തെ അവലംബിച്ച് തന്റെ കറുത്ത പുരികങ്ങളെ ചുളുക്കി. അദ്ദേഹം പുനശ്ച സംസാരിക്കാൻ ആരംഭിച്ചപ്പോൾ അത് വിഷയാന്തരത്തെ കുറിച്ച് ആയിരുന്നു. ആ സംഭാഷണം കുറെ നേരം കൂടി നടന്നതിന്റെ ശേഷം സാൽഹണൻ തന്റെ പുത്രിയെ അവളുടെ മുറിയിലേക്കു പ്രതിനിവർത്തിച്ചു കൊള്ളുന്നതിനു അനുവദിക്കയും ഇരാവതി ഈ സമാഗമം അവസാനിച്ചല്ലോ എന്നു സന്തോഷിച്ച് ഏററവും വണക്കത്തോടെ യാത്ര പറഞ്ഞു പിരികയും ചെയ്തു. ചക്രവർത്തിയുടെ പുത്രനെ കണ്ടിട്ട് അവൾക്കു അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേഷത്തിന്റെ ആഡംബരം ഒന്നു മാത്രമേ മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞുള്ളു. എന്നാൽ സലിം തന്റെ അപ്പൊഴത്തെ വേഷത്തെ കേവലം യാത്രാനുരൂപമായുള്ളതായിട്ടേ കരുതിയിരുന്നൊള്ളു.

കുറച്ചു നേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ സലിമും ഗവർണ്ണരും ഒരു തൃതീയപുരുഷനും കൂടി കോട്ടയുടെ അന്തർഭാഗത്തിലുള്ള ഒരു മുറിയിൽ ഇരുന്നു ചില ഗൌരവമുള്ള സംഗതികളെ കുറിച്ചു ഗൂഢമായി ആലോചിക്കയായിരുന്നു. ആ തൃതീയപുരുഷൻ ഉസ്താചാര്യനായ ഗോരക്ഷൻ ആയിരുന്നു.

രാജകുമാരൻ പറയാൻ ആരംഭിച്ചു: "സ്നേഹിതന്മാരേ! നാം ശ്രമിക്കുന്ന കാര്യത്തിന്റെ സിദ്ധി ആസന്നമായതുപോലെ തോന്നു

ന്നു. കാര്യങ്ങളുടെ തൽകാലസ്ഥിതിയെ ആലോചിച്ചതിൻെറ ശേഷം മേൽ എന്തൊക്കെയാണ് വേണ്ടത് എന്നുള്ളതിനെ കുറിച്ചു വിചാരിക്കുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്നാണ് എൻെറ അഭിപ്രായം. സാൽഫൂണാ! നമ്മൾ മൂന്നു പേരിൽ വച്ചു നിങ്ങളാണ് അധികകാര്യജ്ഞാനമുള്ള ആളെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്നെ കുറിച്ചു രാജധാനിയിൽ വളരെ ദുശ്ശങ്കകൾ ഉണ്ട്. ഞാൻ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നത് എൻെറ പിതാവിൻെറ ഇഷ്ടത്തെ, അഥവാ ആജ്ഞയെ, അനുസരിച്ചാണ്. ഇതിനൊക്കെ കാരണം അബൂൽഫ്ഫാസൽ ആണെന്ന് എനിക്കറിയാം. ദൈവം അവനെ ശപിക്കട്ടെ. എന്നാൽ ഒരു ദിവസം അയാളോട് ഇതിനു പ്രതീകാരം ചെയ്യാൻ അവസരം ഉണ്ടാകുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. സാൽഫൂണാ! ഇനി നിങ്ങൾക്കു പറയാനുള്ളതു കേൾക്കട്ടെ."

അയാൾ പറയാൻ തുടങ്ങി: "ഇപ്പോൾ എല്ലാം നമ്മുടെ ഇച്ഛയ്ക്കു അനുകൂലമായി നടക്കുന്നു എന്നു പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആഗ്രായിലും ഡെൽഹിയിലും ലാഹൂറിലും മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലും മതവിശ്വാസികളായ മഹമ്മദന്മാരും മറ്റു പ്രഭുക്കന്മാരും അവരുടെ മതത്തെക്കുറിച്ചു ചക്രവർത്തി പ്രദർശിപ്പിക്കുന്ന അവഹേളനത്താലും അവർക്കുള്ള അനേക വിശേഷാധികാരങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കുന്നതിനാലും അദ്ദേഹത്തിനോട് ഏററവും ദ്വേഷമുള്ളവരായി തീന്നിട്ടുണ്ട്. ഈ അവസരത്തിൽ ഒരു ക്ഷോഭം ഉണ്ടാകുന്നത് നന്നായിരിക്കും. അതിൽ പ്രബലന്മാരായ അനേകം ആളുകൾ ചേരുന്നതാണ്. ഇതിലൊക്കെയും അബ്ദുൽകാദർ വളരെ ഉപയോഗപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അയാളിൽനിന്നും അധികമായ ഗുണത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കാൻ പാടില്ല. പ്രത്യക്ഷമായി പ്രവത്തിക്കണം എന്നാണ് അയാളുടെ ആഗ്രഹം. ദ്രോഹം എന്ന് അയാൾ നിദ്ദേശിക്കുന്നതിനെ കുറിച്ച് അയാൾക്കു കൂടുള്ളടെ സംശയങ്ങൾ ജനിക്കുന്നു."

സലിം ചോദിച്ചു: "നിങ്ങളുടെ മരുമകനോ?"

"അയാൾ നമ്മളിൽ ഒരാൾ തന്നെ. അയാളെ എങ്ങിനെയാണ് സ്വാധീനപ്പെടുത്തിയതെന്നു പറഞ്ഞിട്ടാവശ്യമില്ല. അയാൾ നമ്മുടെ പക്ഷത്തിലാണ് എന്നു പറഞ്ഞാൽ മതിയല്ലോ. അക്കബ

റുടെ അടുക്കലുള്ള വൎത്തമാനങ്ങളൊക്കെ അറിയുന്നതിനു ഒരു ചാര
നായിട്ടാണ് അയാളെ ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നത്. എന്നാൽ അ
തിനു അയാളെക്കൊണ്ടു കൊള്ളുകയില്ലെന്ന് എനിക്കു ഉടനെ മന
സ്സിലായി. അയാൾ അങ്ങനെയുള്ള പ്രവൃത്തിക്കു കൊള്ളാതിരിക്കു
ന്നതുകൂടാതെ ശുദ്ധനും കല്പകരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ അതിനിഷ്ഠയോ
ടെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നവനും ആണ്. എന്നു മാത്രമല്ല, പ്രഥമസമാഗമ
ത്തിൽ തന്നെ ചക്രവൎത്തി അദ്ദേഹത്തിൻെറ സഹജമായ സമ്പ്രദാ
യത്താൽ അയാളെ വശീകരിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ മ
റെറാരു മാൎഗ്ഗത്തിൽ അയാൾ നമുക്കു അധികം ഉപകരിക്കും. അ
യാൾക്ക് ഒരു ഉന്നതസ്ഥാനം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. താമസിയാതെ ഇനി
യും ഉൽകൎഷം ഉണ്ടാകുന്നതിനും ഇടയുണ്ട്. നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട കാ
ലം വരുമ്പോൾ അയാൾ രജപുത്തുകളുടെ ഒരു പ്രധാനഭാഗത്തി
ൻെറ നേതാവായി തീരും. പിന്നെ, കാശ്മീരത്തിൽ അയാളുടെ
പേരിനു വളരെ പ്രാബല്യവും ഉണ്ട്. നമ്മുടെ ആലോചനകൾ
ഫലിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ അയാളുടെ സാഹായ്യം ഏററവും ഗൌരവമുള്ള
തായിരിക്കും. അയാൾ യഥാവസരം തൻെറ സേനകളെ കൊണ്ടു
ചക്രവൎത്തിയുടെ സൈന്യങ്ങളെ എതിൎക്കയും, രജപുത്തുകളിലും പ
ട്ടാണികളിലും അധികം പേരും നിശ്ചയമായി അയാളുടെ ദൃഷ്ടാന്ത
ത്തെ അനുവൎത്തിക്കയും ചെയ്യും."

സചിം പിന്നെയും ചോദിച്ചു: "എന്നാൽ കാശ്മീരത്തെ സംബ
ന്ധിച്ചേടത്തോളം നമ്മുടെ ഉപായം എങ്ങനെ ആയിരിക്കുന്നു?"

സാൽഹണൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഇതിലധികം നന്നാകാൻ
ഒന്നുമില്ല. നമ്മളാൽ ജനിപ്പിക്കപ്പെട്ട ആഭ്യന്തരകലഹങ്ങൾ മിക്ക
വാറും മൂൎച്ഛിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. രണ്ടു പക്ഷക്കാരും തമ്മിൽ യുദ്ധം
എന്നുള്ള സ്ഥിതിയിൽ ആയിരിക്കുന്നു. കള്ളന്മാർ നാടു മുഴുക്കെ കൊ
ള്ളയിടുന്നു. ഇതിലും ഉപരിയായി അക്ബരുടെ വകയായ സമീ
പദേശങ്ങളും ക്ഷോഭിച്ചുവശമായിട്ടുണ്ട്. ഇതിനെ ഒരു നിമിത്തമാ
ക്കി അദ്ദേഹം ഉത്തരദേശത്തേക്കു സേനാസമേതനായി പുറപ്പെടുന്ന
തിനും കാശ്മീരത്തെ കീഴടക്കി സമാധാനത്തെ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനും
ഉദ്യോഗിക്കയാണ്. അദ്ദേഹത്തിൻെറ സേനകൾ സന്നദ്ധകളായി
രിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം തൻെറ [illegible]

ഷിച്ചു കഴിഞ്ഞിട്ടു സ്വയം സേനകളെ നയിക്കാൻ ഭാവിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നാണു് തോന്നുന്നതു്. യുദ്ധം ആരംഭിക്കുമ്പോൾ നമ്മുടെ സിദ്ധനും മററു് അനുയായികളും തൽക്ഷണത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പക്ഷത്തെ വിട്ടു കാശ്മീരസേനയോടു ചേരും. പിന്നെ അക്ബർക്കു് അവിടെനിന്നും പ്രതിനിവൎത്തിക്കുന്നതിൽ വേണ്ടെടത്തോളം ശ്രമം ഉണ്ടാകും. അതിനിടയ്ക്കു് ആഗ്രായിലുള്ള നമ്മുടെ പക്ഷക്കാർ സലിമിനെ ചക്രവൎത്തിയായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തു് കോട്ടയേയും ഖജനാവിനേയും സ്വാധീനമാക്കി കഴിഞ്ഞിരിക്കും. അതിനാൽ അക്ബർ പ്രതിനിവൎത്തിക്കുന്നതിനു ശക്തനായാലും തിരിച്ചു രാജധാനിയിൽ എത്തുമ്പോൾ അധികമായി യുദ്ധം വേണ്ടിവരും. പൎയ്യവസാനം അദ്ദേഹം തന്റെ ചക്രവൎത്തിപദത്തെ യുവരാജാവിനു വിട്ടുകൊടുക്കുന്നതായി സംഭവിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു."

സലിം പറഞ്ഞു: "എല്ലാം നമ്മുടെ ആദ്യാലോചനക്കു ശരിയായിരിക്കുന്നു. അതു് ഇപ്പോൾ ഫലോന്മുഖിയായിരിക്കുന്നു എന്നറിഞ്ഞു് ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഒരു ശങ്കയുണ്ടു്. നമ്മുടെ ഉപായപ്രയോഗങ്ങളിൽ ഏതെങ്കിലും വെളിപ്പെട്ടുപോയേക്കുമോ? എല്ലാത്തിലും വേണ്ട കരുതൽ ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ? കാശ്മീരത്തേക്കു് അയക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ആ എഴുത്തു് മറുകയ്യിൽ അകപ്പെട്ടെങ്കിലോ?"

സാൽഹണൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ആ എഴുത്തു് നിൎബ്ബാധമായി ഉദ്ദിഷ്ടസ്ഥലത്തു് എത്തിട്ടുണ്ടു്. അതിനെ ആരു കൊണ്ടുപോയി എന്നാണു് വിചാരിച്ചിരിക്കുന്നതു്? മാറാരും അല്ല. കല്ലുകർ തന്നെ ആണു്."

സലിം ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു: "ആതെന്തുസാഹസമായിപ്പോയി!"

സാൽഹണൻ ശാന്തതയോടെ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഒട്ടും ഇല്ല. ആ യോഗ്യപുരുഷനു താൻ ഏററ പ്രവൃത്തിയെ കുറിച്ചു യാതൊരറിവും ഇല്ലായിരുന്നു. സിദ്ധൻ തന്നെയാണു് കല്ലുകരുടെ കയ്യിൽ ആ എഴുത്തിനെ കൊടുത്തതു്. ആയാൾക്കും അതിലെ സംഗതികളെ കുറിച്ചു യാതൊരു അറിവും ഇല്ലായിരുന്നു. അതിനെ നിൎബ്ബാധമായി എത്തിച്ചുകൊടുക്കുന്നതിനു ആയാളെ ഒരു കൌശലത്താൽ ചുമ

തലപ്പെടുത്തുകയാണ് ചെയ്തത്. ഒരുവേള അയാൾ അതിനെ നോക്കുന്ന പക്ഷവും നമ്മുടെ പേർ അതിൽ ഇല്ലാത്തതിനാൽ നമ്മെക്കുറിച്ച് അയാൾക്ക യാതൊരു സംശയവും ഉണ്ടാകുന്നിടയില്ല."

സലിം അഭിനന്ദിച്ചു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "നന്നായി സാൽഫണാ! നിങ്ങൾ തന്ന അറിവിനു വേണ്ടി ഞാൻ കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നമ്മുടെ യോഗ്യനായ ഗോരക്ഷനു അദ്ദേഹത്തിൻെറ വകയായി നമുക്ക് അറിവൊന്നും തരാനില്ലയോ?"

ഇതുവരെ മൌനിയായി കേട്ടുംകൊണ്ടിരുന്ന യോഗി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഉണ്ട്. ഞാനും അലസനായിരുന്നില്ല. ഞാൻ ചക്രവത്തിയുടെ കൊട്ടാരത്തിൽ മാത്രമല്ല, അന്തർഗൃഹത്തിൽ കൂടിയും പ്രവേശിക്കയുണ്ടായി എന്നു പറഞ്ഞതിനെ അവിടുന്ന് അസംഭാവ്യമാണെന്നു വിചാരിച്ചല്ലോ. തൻെറ നാട്ടിലുള്ള വിവിധമതങ്ങളെയും ശാസ്ത്രങ്ങളേയും ഗ്രഹിക്കുന്നതിനു അദ്ദേഹം ഉൽസുകനാണെന്ന് അവിടുത്തേക്ക് അറിയാമല്ലോ. അദ്ദേഹത്തിനു പുരാതനമായ യോഗശാസ്ത്രം അഭ്യസിക്കുന്നതിനു ആഗ്രഹം ജനിച്ചു. അതിനെ കുറിച്ച് അദ്ദേഹം വളരെ കേട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിനു യാതൊരറിവും ഇല്ല. ഈ വിഷയത്തെ വേണ്ടുംവണ്ണം അദ്ദേഹത്തിനോടു പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനു ഷെഫ്സിയും കുല്ലുകരും ശക്തന്മാരല്ല. ചില വിശ്വസ്തന്മാരായ സ്നേഹിതന്മാർ മുഖാന്തരം യോഗശാസ്ത്രത്തിൽ എനിക്കു നല്ല അഭിജ്ഞത ഉണ്ടെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനെ മനസ്സിലാക്കാൻ എനിക്കു മാർഗ്ഗം ഉണ്ടായി. അചിരേണ ഞാൻ രാജധാനിയിലേക്കു ക്ഷണിക്കപ്പെടുകയും അണിമാദികളായ അഷ്ടസിദ്ധികളെ സാധിക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗമായ യോഗശാസ്ത്രത്തിൻെറ മൂലതത്വങ്ങളെ ഗൂഢമായി അദ്ദേഹത്തിനോടു പ്രതിപാദിക്കയും ചെയ്തു. ഇതിൻെറ വാസ്തവത്തെ വാങ്മാത്രത്താലല്ലാതെ പ്രത്യക്ഷത്താലും തെളിയിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി ഇന്ദ്രജാലത്തിൽ അതിനിപുണനായി ഞങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഉള്ള ഒരാളെകൊണ്ട് ഒരു പ്രയോഗം കാണിച്ച് ചക്രവത്തിയെ ഞാൻ വിസ്മയിപ്പിച്ചു. ആയാൾ പൊക്കം കുറഞ്ഞ ഒരു പീഠത്തിൽ ഇരുന്നു. വളഞ്ഞ പിടിയോടു കൂടിയ ഒരു മുളങ്കമ്പ് അതിനോടു ചേർത്തുവെക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഒരു വെളുത്ത വസ്ത്രംകൊണ്ട് ആയാളുടെ ദേഹം മുഴുവനും മൂടപ്പെട്ടു. അതു നീക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ

അയാൾ ആ കമ്പിന്റെ പിടിയിൽ കൈനീട്ടിവെച്ചുകൊണ്ടു പീഠത്തിൽനിന്നു ഏകദേശം രണ്ടടിപൊക്കത്തിൽ നിരവലംബനായി ഇരിക്കുന്നതു കാണപ്പെട്ടു. ഈ അത്ഭുതവിദ്യയെ സൌകര്യം ഉള്ളപ്പോൾ അവിടുന്നും ഒരു ദിവസം കാണേണ്ടതാണ്. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഇത്രയും പറഞ്ഞാൽ മതി. അക്ബർ അത്ഭുതപ്പെട്ടു എന്നു മാത്രമല്ല, ഈ രഹസ്യങ്ങളെ അറിയുന്നതിനു അധികതാൽപര്യം ഉള്ളവനും ആയിത്തീൎന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിനു ഇനിയും ജിജ്ഞാസ വൎദ്ധിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ മാത്രമല്ലാതെ അധികം ഒന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞില്ല. അതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിൽ എല്ലാപ്പൊഴും പോകുവാനുള്ള അവസരം എനിക്കു ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അതിനെ ഞാൻ ചുരുക്കമേ ഉപയോഗിക്കാറൊള്ളു. അതുകൊണ്ടു നമുക്കു വളരെ പ്രയോജനം ഉണ്ടാകും. എന്റെ ആളുകൾ മുഖാന്തരം നമ്മുടെ കാൎയ്യത്തിനു വേണ്ട സംഗതികൾ എല്ലാം ഞാൻ അറിയാറുണ്ട്. അക്ബറുടെ കൊട്ടാരത്തിലും അന്തഃപുരങ്ങളിലും നടക്കുന്നതൊക്കെയും അറിയാൻ ശ്രമിക്കുന്ന ആളുകൾ അവിടെ ധാരാളം ഉണ്ട്. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ഇവരെ ഒരു യോഗിയുടെ മതാനുസാരികൾ എന്നല്ലാതെ മറ്റൊന്നും ശങ്കിക്കുന്നില്ല. ഇപ്രകാരം അന്യഥാ അറിയാൻ അശക്യങ്ങളായ അനേകവൃത്താന്തങ്ങളെ അവിടുത്തേയും നമ്മുടെ മിത്രമായ സാൽഹണനേയും അറിയിക്കുന്നതിനു എനിക്കു കഴിയും.”

സലിം പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ ഒരു ഐന്ദ്രജാലികനാണെന്നു ഞങ്ങൾ സമ്മതിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾക്കു ചെയ്യുന്ന ഉപകാരങ്ങൾക്കു പ്രതിഫലമായി നിങ്ങൾ എന്താണ് ആവശ്യപ്പെടുന്നത? എന്റെ ആധിപത്യം സ്ഥാപിതമായാൽ കാശ്മീരത്തിലെ രാജപ്രതിനിധിയുടെ സ്ഥാനം കിട്ടണം എന്നാണ് സാൽഹണന്റെ ആഗ്രഹം എന്നു എനിക്കറിയാം. എല്ലാം ശരിയായി വരുന്നപക്ഷം ആ ആഗ്രഹത്തെ നിശ്ചയമായി സാധിപ്പിക്കാം. ഒന്നും വൃഥാ ലഭിക്കയില്ലെന്നുള്ള അയാളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഞാനും ചേരുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്ക് എന്താണ് ആഗ്രഹം? ഉടമ്പടികൾ എല്ലാം മുൻപിൽ കൂട്ടി തിട്ടപ്പെടുത്തുന്നതാണ് ഉത്തമം.”

ഗോരക്ഷൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "മഹാനായ രാജാവേ! മുൻപിൽക്കൂട്ടിത്തന്നെ ഞാൻ ഇപ്രകാരം സംബോധനം ചെയ്തുകൊള്ളുന്നു. എനിക്കു യാതൊരു പ്രതിഫലവും വേണ്ട എന്നു ഞാൻ പറയുന്നതിനെ കുറിച്ച് അവിടുത്തേക്കു ആശ്ചര്യം തോന്നുമായിരിക്കും. എന്നാൽ ഞാൻ അതിനെ വിശദീകരിക്കാം. അവിടുത്തേക്ക് എന്താണ് വേണ്ടത് എന്നു ഞാൻ അങ്ങോട്ടു ചോദിക്കുന്നു. ഒരു മനുഷ്യനു ഇച്ഛിക്കാവുന്നതെല്ലാം അവിടുത്തേക്ക് ഇപ്പോൾതന്നെ ഉണ്ടെന്നുള്ളതു നിസ്സംശയമാണല്ലോ. അവിടുത്തേക്കു വേണ്ട ധനവും കൊട്ടാരങ്ങളും ഇഷ്ടാനുവർത്തനത്തിനു സൌന്ദര്യമുള്ള സ്ത്രീകളും സന്തുഷ്ടന്മാരായ ഇഷ്ടന്മാരും അത്യുത്തമങ്ങളായ മധുകളും ഉണ്ട്. അവിടുന്ന് ഈ സമൃദ്ധമായ മഹാരാജ്യത്തിൽ ചക്രവർത്തിയുടെ സ്ഥാനത്തെ നിശ്ചയമായി ആരോഹണംചെയ്യുന്ന അനന്തരാവകാശിയാണ്. എങ്കിലും അവിടുത്തേക്കു ഗൂഢങ്ങളും ദുർഘടങ്ങളും അപല്ക്കരങ്ങൾതന്നെയും ആയ ഈ ഉപായപ്രയോഗങ്ങളെ ഫലിപ്പിക്കുന്നതിനു ഞങ്ങളുടെയും അവിടുത്തേക്കാൾ നികൃഷ്ടന്മാരായ മറ്റുള്ളവരുടെയും സാഹായ്യം ആവശ്യകമായിരിക്കുന്നു. ഇതെന്തുകൊണ്ടാണ്? അവിടുത്തെ പിതാവിൻെറ മരണാനന്തരം ആ സ്ഥാനം ഒഴിവാകുന്നതുവരെ അവിടുത്തേക്കു കാത്തിരിക്കാൻ ക്ഷമയില്ലാതെ ഇപ്പോൾതന്നെ അധികാരത്തെ വഹിക്കുന്നതിനുള്ള ആഗ്രഹം നിമിത്തം ആണ്. എന്നാൽ അവിടുന്ന് അവിടുത്തേക്കു കിട്ടണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നതായ അധികാരത്തെതന്നെയാണ് ഞാനും ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. അവിടുത്തേക്കു ഇപ്പോൾ ഒന്നിനും പൂർണ്ണമായ അധികാരം ഇല്ലാത്ത സ്ഥിതിയായിരിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ അദ്യാപി അധികാരത്തെ വഹിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇതിലും അധികമായ അധികാരത്തിനായിട്ടാണ് ഞാൻ സർവദാ ശ്രമിക്കുന്നത്. ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ ഭൂമിയിലുള്ള മഹാന്മാരെ എതിർക്കുന്നതിനു സംഘമായി ചേരുന്ന അസംഖ്യം പേർ എൻെറ സ്വല്പമായ സംജ്ഞാപനത്തെ നിശ്ശങ്കമായി അനുവർത്തിക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധന്മാരായിട്ടുണ്ട്. സാധുവും അപ്രസിദ്ധനും പലരാലും അവഹേളിതനും ആയ കേവലം ഒരു ആചാര്യനായ എനിക്കു സകല പ്രാഭവങ്ങളോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ അതിശയിക്കുന്നതായ ഒരു അധികാരം ഉണ്ട്. എൻെറ ആജ്ഞാകരന്മാർ എന്തുകൊണ്ടാണ് എൻെറ അധികാര

ത്തിനു കീഴടങ്ങിയിരിക്കുന്നത്? ഉന്നിരോധമായും, മനുഷ്യൻ ജീവച്ഛ വപ്രായനായി തിരത്തക്കവിധത്തിൽ വിവേകത്തേയും ഇച്ഛാശക്തി യേയും നശിപ്പിക്കുന്നതായും ഉള്ള മതഭ്രാന്തിനാൽതന്നെ. കരിക്കലും ഇച്ഛയല്ലാത്ത ഭദ്രസ്ഥു നൂതനമായി എന്തു ബലിയാണ് അത്യന്തം സ്വീകാൎയ്യമായിരിക്കുന്നത് എന്ന് എന്റെ അനുചരന്മാരെ കാണി ക്കുന്നതിനു അവിടത്തേയോ മറെറാരുത്തനേയോ എനിക്കു മനസ്സുള്ള വരെ ഞാൻ അംഗുലികൊണ്ട് ഒന്നു നിർദ്ദേശിച്ചാൽ മതി. ബലിയാ യി വരുന്ന ആൾ എത്ര ഉന്നതപദവിയിൽ ഇരിക്കുന്നോ അത്രയും ദേവിക്കു പ്രിയമാണ്. ബലിക്കു നിർണ്ണീതനായിരിക്കുന്നവനു ആരെങ്കി ലും മുൻപിൽകൂട്ടി അറിവു കൊടുക്കയും, അവൻ എന്തെല്ലാം കരുത ലുകൾ ചെയ്കയും എത്ര ഭൃത്യന്മാരെയും രക്ഷിജനങ്ങളെയും ചുററും നിറുത്തിക്കൊള്ളുകയും ചെയ്താലും അവൻ രക്ഷപ്പെടുന്നതു പ്രായേ ണ അശക്യംതന്നെയാണ്. അവന്റെ അനുചരന്മാരുടെ ഇടയിൽ തന്നെ എന്റെ വിശ്വസ്തന്മാർ അവന്റെ അടുക്കൽ ഉണ്ടാകും. ശ രിയായ കാലംവരുമ്പോൾ അദ്ധരാത്രിയിൽ സംശയത്തെ ജനിപ്പി ക്കുന്നതിനു യാതൊരു ശബ്ദവും ഇല്ലാതെ, ഝടിതി പാശം അവ ന്റെ കഴുത്തിൽ വീണ് നിലവിളിക്കും മററും ഇടയുണ്ടാകാതെ അ വന്റെ കഥ കഴിയും. അപൂൎവമായി ചിലപ്പോൾ ഈ കൃത്യം ചെ യ്യുന്നവൻ പിടിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അവൻ പിടിക്കുന്നവന്റെ കയ്യിൽനിന്നും തെററി ഉടനെ കാണാതെ ആകും. ഒരു വേള അവ നെ പിടികിട്ടിയാലും സാരമില്ല. അവൻ അനന്തമായ ശ്രേയസ്സുകി ട്ടുമെന്നുള്ള വിശ്വാസത്തോടുകൂടി മരിക്കുന്നു. അവനു സാധിക്കാൻ ക ഴിയാത്ത കാൎയ്യത്തെ നടത്തുന്നതിനു അനേകംപേർ ഒരുമ്പെട്ടിരിക്ക യും താമസിക്കാതെ അവരുടെ യത്നം സഫലമാകയും ചെയ്യും.”

യോഗി സ്വല്പനേരം മൌനത്തെ അവലംബിച്ചു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രോതാക്കൾ രണ്ടുപേരും ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ഈ അത്ഭുതസംഗതികളെ കേട്ടു നല്ല പരിചയമുള്ള സാൽഫണൻ ശാ ന്തതയോടെ കേട്ടുംകൊണ്ടിരിക്കയായിരുന്നു. സലിം ആകട്ടെ സ്വ തഃധൈൎയ്യവാനായിരുന്നെങ്കിലും ആചാൎയ്യന്റെ ഈ വാക്കുകൾ കേ ട്ട് വിവൎണ്ണനായി അദ്ദേഹത്തിനെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു വി ചാരമഗ്നനായി ഇരുന്നു.

ഗോരക്ഷൻ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "ഇപ്രകാരം ഞാനും എ ന്റെ രീത്യാ അധികാരത്തെ വഹിക്കുന്നു. എന്നെ എതിക്കുന്നവരെ സംശയത്തിനു എടകൊടുക്കാതെ ഞാൻ എന്റെ മാൎഗ്ഗത്തിൽനിന്നു നിഷ്കാസനം ചെയ്തുകളയുന്നു. എന്റെ ശക്തിയെ അറിയുന്നവർ എ ന്നെ ഭയപ്പെടുന്നു. അവർ ഉൽകൃഷ്ടന്മാരായാലും നികൃഷ്ടന്മാരായാ ലും എന്റെ നിയോഗത്തെ അനുവൎത്തിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള അധി കാരത്തെ നടത്തുന്നവനു അവിടുത്തെ പോലുള്ള സന്തോഷങ്ങൾ ഇല്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നൊ? ജനങ്ങൾ അവിടുത്തെ ബഹുമാനിക്കാ തെ അനാദരിക്കയും അവരുടെ സകല പ്രവൃത്തികളും എന്നു വേണ്ട അവരുടെ ജീവൻകൂടെ അവിടുത്തെ ഇച്ഛാധീനങ്ങളാണെന്നു അവി ടുത്തേക്കു ബോധം ഉണ്ടായിരിക്കയും ചെയ്യുമ്പോൾ അവിടു ത്തേക്കു അഹങ്കാരം തോന്നുകയില്ലയോ? ഇപ്രകാരം ചിന്തിക്കുന്നതു ഞാൻ ഒരാൾ മാത്രം അല്ല. ജനങ്ങളുടെ ദൃഷ്ട്യാ പ്രബലന്മാരായ അ ധിപതികളാണെന്നു വിചാരിക്കപ്പെടുന്നവരെക്കൂടയും കീഴടക്കുന്നതി നു ആരും അറിയാതെ ഗൂഢമായി ശ്രമിക്കുന്നവർ ദൂരദേശങ്ങളിൽ ഉ ണ്ടെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു. സ്വമതത്തിലേക്കു ജനങ്ങളെ ചേൎക്കണ മെന്നുള്ള ഉദ്ദേശ്യത്തോടുകൂടി പശ്ചിമദിക്കിലുള്ള ദൂരദേശങ്ങളിൽനി ന്നു വന്നിട്ടുള്ളവരെ ആഗ്രായിലും മറ്റുള്ള സ്ഥലങ്ങളിലും ഞാൻ പ ലപ്പൊഴും കണ്ടു സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവരുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളെ ശ്രദ്ധയോടെ കേൾക്ക് എന്നുള്ള വ്യാജേന ഞാൻ അവരുടെ ഉപദേ ശങ്ങളെക്രമേണ മനസ്സിലാക്കീട്ടുണ്ട്. അവരുടെഎപ്പ്പാടുകളെയുംനട പടികളെയും കുറിച്ചു അവർ പറഞ്ഞു ഞാൻ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൽനി ന്നും അവരും അവരുടെ നേതാക്കന്മാരും എന്നെപ്പോലെ പക്ഷേ ഭി ന്നമാൎഗ്ഗമായി ഒരേ ദൈവത്തെ തന്നെ വിശ്വസിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. അവരുടെ ഉപകരണങ്ങൾ ഭിന്നങ്ങളാണ്. എന്നാ ൽ അവയും നിൎദ്ദയങ്ങൾ തന്നെയാണ്. മനുഷ്യരെ ഞങ്ങൾ ശ്വാ സംമുട്ടിച്ചു കൊല്ലുന്നു. അവർ ജീവനോടെ ദഹിപ്പിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവർ പലപ്പോഴും നിരോധിക്കപ്പെടുകയും ഉപദ്രവിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെങ്കിലും തങ്ങളുടെ മതപ്രതിപത്തിയെ അവലംബിച്ചു രാജാക്കന്മാരേയും, ബാഹ്യമായി വിധേയതയെ ഭാവിച്ചുംകൊണ്ടു ത

ങ്ങളുടെ മതാദ്ധ്യക്ഷനേയും നിയന്ത്രിക്കുന്നതിനു ശക്തന്മാരാകുന്നു. അ തിനാൽ ബാഹ്യപ്രകടനങ്ങളിലോ മററുള്ളവർ സമ്മതിക്കുന്നതിലോ അല്ല ഒരുത്തന്റെ അധികാരശക്തി പ്രതിഷ്ഠിതയായിരിക്കുന്നത് എന്ന് അവിടുത്തേക്കു മനസ്സിലായല്ലോ. ഇത് അവിടുത്തേക്കു അ സാധാരണമായി തോന്നുന്നായിരിക്കാം."

ഗോരക്ഷൻ വിരമിച്ചു. സലിം പിന്നെയും തൂഷ്ണീകനായിരുന്നു. എന്നാൽ സലിം ആ ദുർഗ്ഗാചാര്യന്റെ നേരെ നോക്കിയ നോട്ടം വാ ക്കുകളേക്കാൾ അധികം അർത്ഥവത്തായിരുന്നു.

ആ ആചാര്യൻ ഒന്നു ചിരിച്ചിട്ട് സാവധാനമായി പറഞ്ഞു: "ഈ ക്ഷണത്തിൽ അവിടുത്തെ മനസ്സിൽ തോന്നുന്ന വിചാരങ്ങൾ എന്താണെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലായി. എന്നെപ്പോലുള്ള ഒരു ബ ന്ധു അനർത്ഥഹേതുവായി തീരാനിടയാവുന്നതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾത ന്നെ അങ്ങനെ ഉള്ളവന്റെ കഥ കഴിച്ചുകളയല്ലയോ നല്ലത് എ ന്ന് അവിടുന്ന് ആലോചിക്കുന്നായിരിക്കാം. എന്നാൽ നിർബാധമാ യി തിരിച്ചുപോരാമെന്നുള്ള നിശ്ചയമില്ലാതെ വ്യാഘ്രത്തിന്റെ ഗു ഹയിൽ കടന്നു ചെല്ലത്തക്കവണ്ണം ഞാൻ മന്ദബുദ്ധിയല്ല. പർവ്വത ത്തിന്മേൽകാണുന്ന ആ ദേവാലയത്തിൽ എന്റെ അനുചരന്മാർ എന്നെ പ്രതീക്ഷിച്ചു നില്ക്കുന്നുണ്ട്. പ്രഭാതത്തോടുകൂടി ഞാൻ അവ രുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചെന്നുചേൎന്നില്ലെങ്കിൽ ദേവിയുടെ പ്രത്യേകാരാധ കനായ എന്റെ മരണത്തിനു പ്രായശ്ചിത്തമായി ആരെയാണ് ദേ വിക്കു ബലിയായി കൊടുക്കേണ്ടതെന്ന് അവൎക്കു നല്ലവണ്ണം അ റിയാം."

സലിം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ സഹജമായ കരുതലോടുകൂടി നിങ്ങൾ വേണ്ട ഏൎപ്പാടു ചെയ്തിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ യോഗ്യരായഗോ രക്ഷരേ! നിങ്ങളുടെ ഈ കരുതൽ വേണ്ടതിലധികമാണ്. ഞങ്ങൾ ക്കു വളരെ കാൎയ്യങ്ങളിൽ നിങ്ങളുടെ സാഹായ്യം ആവശ്യകമായിരി ക്കുന്നുണ്ട്: കാരണംകൂടാതെ അതിനെ ഞാൻ ഇല്ലാതെ ആക്കുമോ? എന്നാൽ നമ്മുടെ ആലോചനയുടെ പ്രകൃതത്തെ നാം വിട്ടിരിക്കു ന്നു. ഒരു സംഗതിയെക്കുറിച്ച് എന്റെ മനസ്സിനു അസ്വാസ്ഥ്യം ഉ ണ്ട്. സാൽഹണാ! നിങ്ങളുടെ ഭ്രാതാവായ കാശ്മീരത്തിലെ മന്ത്രിയു ടെ അടുക്കൽനിന്നും നാം എന്താണ് പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടത്? അയാൾ

നമ്മുടെ പക്ഷത്തിൽ ചേരുമോ? ഇല്ലെന്നു വരികിൽ നമുക്കു ഉപദ്രവം ചെയ്യാൻ അയാൾക്കു ശക്തി ഉണ്ടോ?"

ഗവണ്ണർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഉണ്ടെന്ന് എനിക്കു വളരെ ശങ്കയുണ്ട്. അദ്ദ്യതനനായിരിക്കുന്ന രാജാവിൻെറ പക്ഷത്തെ അയാൾ ഒരിക്കലും ഉപേക്ഷിക്കയില്ല. അദ്ദേഹം പരാജിതനാകുന്നപക്ഷം അയാൾ നമ്മേക്കാൾ അക്ബരക്കു സഹായമായിട്ടേ നില്ക്കൂ. എന്തെന്നാൽ ആ ദേശത്തിനും ജനങ്ങൾക്കും നമ്മേക്കൊണ്ടു അനൎത്ഥമല്ലാതെ ഒന്നും ഉണ്ടാകയില്ല എന്നാണ് അയാളുടെ വിചാരം."

ഗോരക്ഷൻ പറഞ്ഞു: "അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ അയാളെ എൻെറ അടുക്കൽ ഏല്പിച്ചേക്കണം."

"എന്താണ് നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതിൻെറ താല്പര്യം?"

"ചോദ്യങ്ങൾ ഒന്നും ചോദിക്കണ്ട. അയാളെ എൻെറ അടുക്കൽ ഏല്പിച്ചാൽ പിന്നെ അയാളെക്കൊണ്ടു നിങ്ങൾക്കു തടസ്ഥം ഒന്നും ഉണ്ടാകയില്ല എന്നാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്. ഇതിനേക്കാൾ അധികം ഗൗരവമുള്ള മറ്റൊരു സംഗതി ഉണ്ട്. വളരെക്കാലമായി മൃതനെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടവനും തിരിയെ സ്വദേശത്തേക്കു വരികയാണെങ്കിൽ നമ്മുടെ ആലോചനകളെ എല്ലാം വിഫലീകരിക്കുന്നവനും ആയ കാശ്മീരത്തിലെ ഒരു മുഖ്യപുരുഷൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നതിനു സംഗതി ഉണ്ട്."

വളരെ അസ്വാസ്ഥ്യത്തോടെ സലിം ചോദിച്ചു: "എങ്ങനെ! എന്ത്! നിങ്ങൾ പറയുന്നത്—"

"അവിടുന്ന് ഊഹിച്ച ആളെക്കുറിച്ചു തന്നെയാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്—നന്ദിഗുപ്തൻ."

"നന്ദിഗുപ്തനോ! അത് അസംഭാവ്യമാണ്."

"അതെന്തുകൊണ്ടാണ്? അദ്ദേഹം മരിച്ചു എന്നുള്ളതിനു നിശ്ചയമുണ്ടോ? ആകസ്മികമായി അദ്ദേഹത്തിനെ കാണാതായി എന്നും പിന്നെ അദ്ദേഹത്തിനെക്കുറിച്ച് ഒന്നും കേട്ടിട്ടില്ലെന്നും മാത്രമല്ലാതെ നമുക്ക് അറിവൊന്നും ഇല്ലല്ലോ. കുറേ മുൻപിൽ ഹിമവാൻെറ പ്രാന്തത്തിലുള്ള ബദരീനാഥത്തിൻെറ സമീപത്തിൽ ഒരു യോഗി പാൎക്കുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ സ്വരൂപവിവരണം കേട്ടതിൽ മുൻപിലത്തെ രാജാവിനോടു ശരിയായിരിക്കു

നു. കുല്ലുകരും സിദ്ധരാമനും ഇങ്ങോട്ടു വരുന്ന വഴിക്ക് അദ്ദേഹത്തി നെ ചെന്നു കണ്ടിട്ടുണ്ട്."

സലിം പറഞ്ഞു: "അതു ഭയകാരണമായിരിക്കുന്നല്ലോ."

ഗോരക്ഷൻ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "ഇതിനിടയ്ക്കു വാസ്തവത്തെ അറിഞ്ഞു വരുന്നതിന്നു എൻെറ ആളുകളിൽ ചിലരെ അയച്ചിട്ടുണ്ട്. എൻെറ സംശയം വാസ്തവമായി വരുന്നപക്ഷം അയാൾ നിശ്ചയമായി ദുർഗ്ഗ സ്വീകാൎയ്യന്മാരായുള്ളവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ആകും." ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് തൻെറ ശ്രോതാക്കൾക്കു രണ്ടുപേൎക്കും മനസ്സിലായതായ ഒരു ആംഗികത്തെ അദ്ദേഹം കാണിച്ചു. "എന്നാൽ ഇപ്പോൾ എനിക്ക് എൻെറ അനുചരന്മാരോടു ചെന്നുചേരുന്നതിനു സമയമായി. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ യാത്ര പറയുന്നതിനു അവിടുന്ന് അനുവദിക്കണം."

ആ യോഗിയെ തൻെറ അധീനതയിൽനിന്നും വിടാതിരുന്നാൽ കൊള്ളായിരുന്നു എന്നു മനഃപൂൎവ്വം ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു ശിരഃകമ്പനത്താൽ സലിം അനുമതിയെ കൊടുക്കയും തല്ക്കാലം അവർ മൂന്നു പേരും പിരികയും ചെയ്തു.

പ്രഥമദിവസംമുതൽ പ്രതിസായം ആ ദുർഗ്ഗത്തിൻെറ ദീപദീപ്രങ്ങളായ പ്രാകാരങ്ങളിൽനിന്നും വിരുന്നിൻേറയും നാനാവിധവിനോദങ്ങളുടെയും ആഘോഷം ഏകാകിനിയായി ഉദ്യാനത്തിൽ നടക്കുന്ന ഇരാവതിയുടെ ശ്രവണഗോചരമായി തീരാറുണ്ടായിരുന്നു. തൻെറ അത്യാഗ്രഹം നിമിത്തം ഉണ്ടായിട്ടുള്ള മനഃക്ലേശങ്ങളെ തല്ക്കാലത്തേക്കു വിസ്മരിക്കുന്നതിനും പകൽ ഉണ്ടായ ശ്രമത്തെ പരിഹരിക്കുന്നതിനുമായി ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിൻെറ ഭാവിയായ ചക്രവൎത്തി തൻെറ പ്രിയസ്നേഹിതന്മാരോടും നൎത്തകവൎഗ്ഗങ്ങളോടുംകൂടി അവിടെ ഉത്സാഹമായി രാത്രികളെ കഴിച്ചുകൂട്ടുകയായിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ ഇരാവതിയുടെ വിശ്വസ്തസഖിയായ നിപുണിക മററു ഭൃത്യജനങ്ങളോടുകൂടിച്ചേൎന്ന് ഈ വിരുന്നുകളെ ചെന്നുകണ്ട് തദ്വൃത്താന്തങ്ങളെ തൻെറ സ്വാമിനിയോടു വിസ്തരിച്ചു പറകയും അപ്പോൾ ആ മുഗ്ദ്ധയായ തരുണിക്കു ജുഗുപ്സ തോന്നുകയും അവൾ തൻെറ സഖിയോട് ഈ കഥകളെ പ്രസ്താവിക്കാതിരിക്കാൻ പറകയും ചെയ്യാറുണ്ടായിരുന്നു. ആഗ്രായിൽവച്ച് ഇപ്രകാരമുള്ള ആഘോഷങ്ങൾ ഉണ്ടാകു

മ്പോൾ സിദ്ധനും അവയിൽ ചേരാറുണ്ടായിരിക്കുമോ? പ്രബലമായ ഒരു മഹാരാജ്യത്തിന്റെ അധിപതിയും അസംഖ്യജനങ്ങളുടെ നേതാവും ആകാൻ പോകുന്ന സലിം ഇങ്ങിനെയുള്ള ദുരാചാരത്തിൽ മഗ്നനായിരിക്കുന്നല്ലോ!

എന്നിട്ടും ഇരാവതി പലപ്പോഴും തന്റെ പിതാവിനോടുകൂടി യുവരാജാവിനെ ദർശിക്കാറുള്ളപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തെ നിന്ദിക്കുന്നതിനുള്ള കാരണം ഒന്നും കണ്ടില്ല. അദ്ദേഹം അവളോടു സംസാരിക്കുമ്പൊഴത്തെ മാതിരി ഒരു നല്ല പരിഷ്കൃതനായ പ്രഭുവിന്റെ പോലെതന്നെ ആയിരുന്നു. സ്വല്പംപോലും സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ കാണിക്കാതെ ഒരു രാജകന്യകയ്ക്കുകൂടിയും ആക്ഷേപിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത വിധത്തിൽ അദ്ദേഹം അവളെക്കുറിച്ചു ബഹുമാനാദരങ്ങളെ ഭാവിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവളോടു സംസാരിക്കുമ്പോൾ ഒരുമുഖസ്തുതിയുടെയോ അർത്ഥമില്ലാത്ത ഉപചാരത്തിന്റെയോ ഛായപോലും ഇല്ലാതെ എല്ലാം സാധാരണയും നിഷ്കപടവും സ്വാഭാവികവും ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംഭാഷണം വളരെ രസജനകവും അസാധാരണമായ പാണ്ഡിത്യത്തിന്റെയും വിശാലമായ ജ്ഞാനത്തിന്റെയും സൂചകവും ആയിരുന്നു. ഇരാവതി പലപ്പൊഴും ഈ പ്രകാരം വിചാരിച്ചു. ഹാ! ഇദ്ദേഹം തന്റെ അനേകയോഗ്യതകളെ കുറേക്കൂടി നന്നായി ഉപയോഗിക്കയും തന്റെ ശ്രേഷ്ഠനായ പിതാവിനെപോലെ നടക്കുന്നതു തന്റെ മുഖ്യമായ കൃത്യമാണെന്നു വിചാരിക്കയും ചെയ്തെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു!

ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ ഇരാവതി ചിന്താമഗ്നയായി ഉദ്യാനത്തിൽ ഉള്ള പീഠങ്ങളിൽ ഒന്നിൽ ഉപവിഷ്ടയായിരുന്നപ്പോൾ തന്റെ ചുറ്റുമുള്ള നിശ്ശബ്ദത പ്രാകാരത്തിൽനിന്നുള്ള വിനോദഘോഷങ്ങളാൽ അബാധിതയായിരുന്നു എന്നും വാതായനങ്ങളിൽനിന്നും വെളിച്ചം കാണാനില്ലായിരുന്നു എന്നും അറിഞ്ഞ് അവൾ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു ഒരു ഉഷ്ണമായ വായു വൃക്ഷങ്ങളുടെ ശാഖകളെ ചലിപ്പിച്ച് പർണ്ണങ്ങളിൽ മർമ്മരശബ്ദത്തെ ജനിപ്പിക്കയും കൂടക്കൂടെ മുരളികളുടെയോ മണികളുടെയോ കുണിതം ദൂരെ ഉള്ള ഗ്രാമങ്ങളിലെ കൃഷിവലന്മാരുടെ വല്ല ഉത്സവത്തേയും സൂചിപ്പിക്കയും മാത്രം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. ഉടൻതന്നെ ഒരു പാദശബ്ദത്താൽ ആ നിശ്ശബ്ദതാഭംഗമായ

കയും ഇരാവതി ഇരുന്ന ദിക്കിലേക്കു അടുത്തുവരുന്നതായി ഒരു പുരുഷരൂപം ആ സന്ധ്യാപ്രകാശത്തിൽ കാണപ്പെടുകയും ചെയ്തു. അവൾ ഭയാക്രാന്തയായി എഴുന്നേല്ക്കയും ആ കടന്നുവന്ന ആൾ യുവരാജാവാണെന്നറിഞ്ഞ് ആശ്ചര്യപ്പെടുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം അടുത്തുവന്നു പതിവുപോലുള്ള വിനയഭാവനയോടുകൂടി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:

"ശ്രേഷ്ഠയായ തരുണി! നിങ്ങൾ ഇവിടെ ഉണ്ടെന്നറിയാതെ ഞാൻ വന്നത് നിങ്ങൾക്കു ബുദ്ധിമുട്ടാണെങ്കിൽ ഞാൻ മാപ്പു ചോദിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ എന്റെ സായാഹ്നാഭിനന്ദനത്തെ സ്വീകരിക്കുമല്ലോ. ഞാൻ നിങ്ങളെ ശ്രമപ്പെടുത്തുന്നില്ല."

ഉപചാരത്തോടുകൂടി ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഈ ശ്രമം എനിക്കു സന്തോഷാവഹമല്ലാതെ വരാൻപാടില്ലല്ലോ. എങ്കിലും ഞാൻ അല്പം അത്ഭുതപ്പെട്ടു എന്നു സമ്മതിക്കാതെ കഴികയില്ല. ഇങ്ങനെ ഏകാകിയായും സ്വസ്ഥമായും നടക്കുന്നതിനേക്കാൾ വളരെ ഉത്സാഹമായിട്ടുള്ള ഒരു മാതിരിയിലാണ് അവിടുന്നു സായാഹ്നങ്ങളെ യാപനം ചെയ്യാറുള്ളത് എന്നാണ് ഞാൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നത്."

സലിം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അത് അങ്ങനെ ആയിരുന്നു. അതിനെക്കുറിച്ച് നിങ്ങൾക്ക് ആക്ഷേപിക്കാൻ അവകാശമുണ്ട്. നിങ്ങൾ വസിക്കുന്ന ഈ സ്ഥലത്തെ ഞാൻ കുറേക്കൂടി മാനിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. കഴിഞ്ഞതുകഴിയട്ടെ. മേലാൽ അയോഗ്യങ്ങളായ വിനോദഘോഷങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ മന്ദിരത്തേയും രാത്രിയുടെ നിശ്ശബ്ദതയേയും ബാധിക്കയില്ല."

ഇരാവതി അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതിനെ ആശ്ചര്യത്തോടെ കേട്ടു. എന്തിനായിട്ട് അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു? ആകസ്മികമായി ഈ ബുദ്ധിഭേദം ഉണ്ടാകാൻ എന്തു കാരണം?

സലിം പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "സ്വല്പകാലത്തിനിടയിൽ എന്റെ സ്വഭാവത്തിനു അനല്പമായ ഒരു ഭേദം വന്നിരിക്കുന്നു. ഇന്നുവരെ ഞാൻ സുഖാനുഭവത്തെ മാത്രമെ ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളു. നിങ്ങൾ പിൻമാറാതെ ഞാൻ പറയുന്നതിനെ കേൾക്കണം. ഞാൻ പരമാർത്ഥം ഒക്കയും പറയാം. ഞാൻ ഒരു ദുരാചാരവൃത്തിയും മദ്യപാനിയും ആ

യിരുന്നു. ഞാൻ ഒന്നും മറയ്ക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ ആ സ്വഭാവത്തെ എല്ലാം ഞാൻ വിട്ടു. എൻെറ മുൻപിലത്തെ കാലക്ഷേപരീതി അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇന്നത്തെ സലിം ഇന്നലത്തേതിൽനിന്ന് അത്യന്തം വ്യത്യസ്ഥനായ ഒരാളായിരിക്കുന്നു. ഈ ക്ഷണംമുതൽ ഞാൻ എൻെറ കൃത്യത്തേയും മാനത്തേയും സൂക്ഷിച്ചും ഒരുകാലത്ത് എൻെറ സംരക്ഷണയിൽ ഏല്പിക്കപ്പെടുന്ന ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടി ദീക്ഷിച്ചും കാലക്ഷേപം ചെയ്യും. ഞാൻ അത്യാഗ്രഹജന്യങ്ങളായും അന്യായങ്ങളായും ഉള്ള എല്ലാ ഉദ്യമങ്ങളേയും, സർവോപരി വാസ്തവമായ സുഖാനുഭവം ഇല്ലാതെ ക്ലേശവിസ്മൃതിക്കു മാത്രമായി ഏതൽക്ഷണപര്യന്തം ആചരിച്ചുവന്ന നികഷാവഹങ്ങളായ അകൃത്യങ്ങളേയും ഉപേക്ഷിക്കാം. എൻെറയും എൻെറ രാജ്യത്തിൻെറയും ഭവിഷ്യത്തായ ക്ഷേമത്തിനു അവലംബമായ ഒരു ആഗ്രഹം സാധിക്കുമെങ്കിൽ ഞാൻ ഇതൊക്കയും ചെയ്യാം. അതു സാധിക്കുന്നതു നിങ്ങളുടെ ഇച്ഛാധീനമാണ്."

ഇരാവതിക്കു പരിഭ്രമം ഉണ്ടായി. എന്നാൽ അവൾ സലിം പറഞ്ഞതിൻെറ താല്പര്യത്തെ ഊഹിച്ചറിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ ഒരു സ്ത്രീയല്ലായിരിക്കുമായിരുന്നു. എങ്കിലും അവൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "അവിടുന്ന് കല്പിക്കുന്നതിൻെറ താല്പര്യം എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല."

സലിം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എൻെറ ആകപ്പാടെ ഉള്ള സ്ഥിതിക്ക് ഈ ആകസ്മികമായ ഭേദം എന്തുനിമിത്തമാണ് വന്നത് എന്നു ഞാൻ പറയുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്ക് എളുപ്പം മനസ്സിലാകും. എന്നാൽ അതിനു നിങ്ങളല്ലാതെ മറ്റാരുമല്ല നിമിത്തം എന്ന് എൻെറ വാക്കുകളാൽ ഇതിനു മുൻപിൽ തന്നെ നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിൽ അതിനെ നിങ്ങൾ തന്നെ ഊഹിച്ചുകൊള്ളുന്നതല്ലയോ നല്ലത്?" മര്യാദയുടെ സീമയെ ഒട്ടും ലംഘിക്കാതെ പ്രതിക്ഷണം വർദ്ധിക്കുന്ന ഔത്സുക്യത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "ഞാൻ നിങ്ങളെ കണ്ട പ്രഥമക്ഷണം മുതൽ എൻെറ മേൽ നിങ്ങൾക്കു ഒരു അചിന്ത്യയായ ശക്തി ഉണ്ടെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. യാതൊരുത്തരുടെ സന്നിധിയിലും പരുങ്ങലുണ്ടാകാത്ത എനിക്കു നിങ്ങളെ കണ്ട ഉടൻ തന്നെ എന്തോ ഒരു വ്യാകുലത ഉണ്ടാകയും നി

ങ്ങളുടെ മുൻപിൽ ഞാൻ അല്പനാണെന്നും നിസ്സാരനാണെന്നും എനിക്കു തോന്നുകയും ചെയ്തു. പിന്നെ നിങ്ങളുമായി കണ്ടു സംസാരിച്ചു പരിചയം അധികമായേടത്തോളം എൻെറ ഭവിഷ്യത്തു നിങ്ങൾക്കധീനമാണെന്നു സ്പഷ്ടതരമായി എനിക്കു തോന്നി. രാത്രികളെ എത്രയും അയോഗ്യമായ വിധത്തിൽ യാപനം ചെയ്യുന്നതിനു എന്നെ സഹായിച്ച സ്നേഹിതന്മാർ എന്നു പറയുന്നവരെയും എൻെറ കാലക്ഷേപരീതിയേയും എന്നെത്തന്നെയും കുറിച്ച് എനിക്കു ജുഗുപ്സ തോന്നിത്തുടങ്ങി. എന്നാൽ ഞാൻ ഉടനെ അതിനു അനുരൂപമായി പ്രവൎത്തിച്ചില്ല. വിരുന്നുകളുടെ മദ്ധ്യേ മദാന്ധനായ എൻെറ മനസ്സിൽ നിന്നും നിങ്ങളുടെ രൂപം പലപ്പോഴും അപഗതമായിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. എന്നാൽ പ്രഭാതത്തിൽ എനിക്ക് എന്നെക്കുറിച്ച് എത്ര ലജ്ജയും കോപവും തോന്നാറുണ്ട്! ഇന്നു ഞാൻ നിശ്ചയത്തെ ദൃഢമായി ഗ്രഹിക്കയും അതിനെ നടത്തുകയും ചെയ്തു. നിങ്ങൾ കാണുന്നല്ലോ. എല്ലാം ശാന്തമായിരിക്കുന്നു. ആ വിനോദകോലാഹലങ്ങൾ ഒന്നും ഇല്ല. എൻെറ നൎത്തകവൎഗ്ഗങ്ങളെല്ലാം പിരിച്ചയക്കപ്പെട്ടു. എൻെറ അതിഥികളിൽ മിക്കവരും അലഹബാദിൽനിന്നും ഇതിനു മുൻപിൽ തന്നെ പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നാളെ ഒരുത്തരും ഇവിടെ ഉണ്ടാകയില്ല. ഇതൊക്കയും നിങ്ങളുടെ വേലയാണ്. ഇതു നിങ്ങളാൽ ഇനിയും പൂൎത്തിയാക്കപ്പെടട്ടെ. അതിനു ഒരു കാൎയ്യം അത്യാവശ്യകമാണ്. മേൽ നാം പരിചിതന്മാരുടെ നിലയിൽ വല്ലപ്പൊഴും തമ്മിൽ കണ്ടാൽ പോരാ. നമ്മൾ തമ്മിൽ ദൃഢതരമായ ഒരു ബന്ധം ഉണ്ടാകണം. ഇരാവതി! എൻെറ മനസ്സിൽ തോന്നുന്നതിനെ ഇതിലധികം സ്പഷ്ടമായി എനിക്കു പറയാൻ കഴിയുമോ? എന്നാൽ ഞാൻ—"

ഇരാവതി അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "അയ്യോ! പ്രഭോ! അവിടത്തെ മുഖത്തിൽനിന്നും പുറപ്പെടാൻ ഭാവിക്കുന്ന വാക്കുകളെ നിരോധിക്കണേ! എനിക്ക് അവയെ കേൾക്കാൻ പാടില്ല."

സലിം പറഞ്ഞു: "കേൾക്കാൻ പാടില്ലെന്നോ, അതോ കേൾക്കാൻ മനസ്സില്ലെന്നോ? ഞാൻ നിങ്ങളോട് ഒരപേക്ഷ ചെയ്യുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്ക് അതിനെ കേൾക്കാൻ പാടുണ്ടോ എന്നുള്ളതിനെക്കുറിച്ച് ആശങ്കയില്ലല്ലോ."

ധൈൎയ്യത്തോടെ ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ കേൾക്കാൻ പാടും ഇല്ല, കേൾക്കാൻ മനസ്സും ഇല്ല. എന്തെന്നാൽ എൻെറ വാക്കാലും വിശ്വാസത്താലും എൻെറ ഹൃദയവും ജീവനും മററൊരാൾക്ക് അൎപ്പിതമായി പോയതിനാൽ എനിക്ക് അവിടുത്തെ അപേക്ഷയെ സാധിക്കുന്നത് അശക്യമാണ്."

ഇപ്രകാരം നിഷ്കപടമായും നിശ്ശങ്കമായും അവൾ പറഞ്ഞതിനെ കേട്ടിട്ട് രാജകുമാരൻെറ മുഖത്തുണ്ടായ കോപവികാരം ആ സമയത്തു ക്രമേണ വൎദ്ധിച്ചുവന്നുംകൊണ്ടിരുന്ന അന്ധകാരത്താൽ സ്പഷ്ടമായി കാണപ്പെടാതിരുന്നത് അവളുടെ ഭാഗ്യം തന്നെ. അവൾ അതിനെ കണ്ടിരുന്നെങ്കിൽ ഇപ്രകാരം ഉള്ള ഒരു പ്രതിപക്ഷിയിൽനിന്ന് അവളുടെ പ്രിയതമനു എന്തു സംഭവിച്ചേക്കുമോ എന്നു വിചാരിച്ച് ഭയമൂൎച്ഛനയെ പ്രാപിക്കുമായിരുന്നു.

ക്ഷണനേരം മിണ്ടാതിരുന്നതിൻെറ ശേഷം സലിം പറഞ്ഞു: നല്ലവണ്ണം ആലോചിക്ക തന്നെ. ഒരിക്കൽ നിങ്ങൾക്കു പ്രിയനായിരുന്നവനും, ഇപ്പോഴും അപ്രകാരം വിചാരിക്കപ്പെടുന്നവനും, നിങ്ങളോടു വാസ്തവമായി സ്നേഹമുള്ളവനായിരുന്നാൽ തന്നെയും മുകിലമഹാരാജ്യത്തിൻെറ ഭാവിയായ ചക്രവൎത്തിയോടു ഒരു വിധത്തിലും സദൃശനാകാത്തവനും ആയ ഒരു യുവാവിനു വേണ്ടി നിങ്ങൾ അവിവേകമായി എന്തു സാഹസമാണ് പ്രവൎത്തിക്കുന്നത് എന്നു വിചാരിച്ചു നോക്കുക. എൻെറ പ്രിയതമയായിരുന്നുകൊണ്ട് ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തുള്ള അനവധി രാജ്യങ്ങളേയും രാജാക്കന്മാരെയും ഭരിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്കു സുലഭയായി ഭവിക്കുന്ന സമ്പത്സൌഖ്യസമൃദ്ധിയെക്കുറിച്ചു ഞാൻ പറയുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ നിങ്ങളെപ്പോലെ മഹാമനസ്കയായ ഒരു സ്ത്രീക്കു അതിൽ എത്ര കുറച്ചേ താല്പൎയ്യം ഉണ്ടാകൂ എന്ന് എനിക്കറിയാം. എങ്കിലും അത് നിന്ദ്യമല്ല. സമ്പത്തും സൌഖ്യവും എന്താണെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ആഗ്രായിലേയും ഡെല്ഹിയിലേയും രാജമന്ദിരങ്ങളുടെയും ഉദ്യാനങ്ങളുടേയും ആഡംബരത്തോട് ഉപമിച്ചു നോക്കുമ്പോൾ നിങ്ങൾ ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടുള്ളത് എത്രയും തുച്ഛമാണ്. അതിരിക്കട്ടെ. അതിപ്രബലന്മാരായ മഹാരാജാക്കന്മാരുടെ പ്രവൃ

ത്തികൾക്കു നിയന്ത്രിയായും സകലമഹാജനങ്ങളാലും വന്ദിക്കപ്പെട്ട വളായും അനവധി ലക്ഷം ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിന് അവലംബഭൂതയായും ഇരിക്കുന്നതിനു പകരം കേവലം അപ്രസിദ്ധനായ ഒരു പ്രഭുവിൻെറ ഭാൎയ്യയായിരിക്കാൻ നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് എത്ര ശ്രേഷ്ഠയായ ഒരു ഭവിഷ്യദവസ്ഥയെയാണ് ഉപേക്ഷിക്കുന്നത് എന്നു വിചാരിച്ചു നോക്കുക. എൻെറ ജീവിതത്തെ എന്ന പോലെ ഇന്നു മുതൽ എൻെറ ഭാവിയായ ചക്രവൎത്തിപദത്തേയും ഞാൻ നിങ്ങൾക്കധീനമാക്കിച്ചെയ്യുമെന്നു സത്യം ചെയ്യുന്നു. നിങ്ങളുടെ വാക്ക് എൻെറ രാജ്യത്തിലെ ചട്ടമായിരിക്കും. എന്തെന്നാൽ നിങ്ങൾ ശ്രേഷ്ഠമായും ന്യായ്യമായും ഉള്ളതല്ലാതെ യാതൊന്നും ആജ്ഞാപിക്കയില്ലെന്നും എൻെറ രാജ്യത്തിൽ അനീതി നടക്കുന്നതിനു നിങ്ങൾ ഒരിക്കലും സമ്മതിക്കയില്ലെന്നും എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം.”

ഭാവിയായ ചക്രവൎത്തി ഒരു മറുവടി കേൾക്കാൻ വൃഥാ കാത്തിരുന്നു. ഇരാവതി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. എന്നാൽ ആ മൌനം അനുവാദരൂപമല്ലായിരുന്നു. അവളുടെ വ്യസനത്തെ മറയ്ക്കുന്നതിനായിട്ടെന്ന പോലെ അവൾ അദ്ദേഹത്തിൻെറ നേരേനിന്നും തിരിഞ്ഞു പാണിതലങ്ങളെക്കൊണ്ടു മുഖത്തെ ആച്ഛാദനം ചെയ്തു. ഭാവിയായ പരമോൽകൎഷത്തെ കുറിച്ചു സലിം പറഞ്ഞതൊന്നും അവളുടെ മനസ്സിൽ അശേഷം പതിഞ്ഞില്ല.

വ്യസനത്തോടെ സലിം പറഞ്ഞു: “ഇരാവതി! നിങ്ങളുടെ ദൎശനത്താൽ എൻെറ ആത്മാവിനുണ്ടായ നിൎമ്മലമായ സന്തോഷസമാധാനത്തെ ഒന്നായി നശിപ്പിക്കരുതേ. നിങ്ങൾ നിമിത്തം ഞാൻ മുൻപിലത്തേതിൽനിന്നും എത്രയോ ഭേദപ്പെട്ട മനുഷ്യനായി. എന്നെ ഇനിയും പൂൎവ്വാവസ്ഥയിൽ ഒരുക്കിത്തീൎക്കരുതേ. എൻെറ പേരിലും, നിങ്ങൾ എൻെറ പ്രിയയായിട്ട് അടുക്കൽ ഉണ്ടായാൽ എന്നെക്കൊണ്ട് അനേകഗുണങ്ങൾ സിദ്ധിക്കുന്നവരും ഇല്ലെങ്കിൽ ഞാൻ നിമിത്തം കഷ്ടപ്പെടാൻ ഇട വരുന്നവരും ആയ അസംഖ്യജനങ്ങളിലും, കരുണയുണ്ടാകണേ. ഞാൻ അശക്തനാണെന്ന് എനിക്കറിയാം. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ വാക്കുകളും സാന്നിദ്ധ്യവും കൊണ്ടുള്ള കരുത്ത് എനിക്കു ലഭിക്കുന്നപക്ഷം ഞാൻ ഒരു വീരപുരുഷ

ന്നെ പോലെ ശക്തനായി തീരുന്നതാണ്. അതിന് എനിക്കു സം ഗതി വരുത്താതിരിക്കുന്നത് എന്തിനു? നിങ്ങൾ ഒരു വാക്കു പറ ഞ്ഞാൽ മതി. ഇൻഡ്യാസാമ്രാജ്യത്തിൻെറ കിരീടം നിങ്ങളുടെ കാ ല്ക്കൽ അർപ്പിക്കപ്പെടും. പിന്നെ നിങ്ങൾ അതിനെ എടുത്തു ശിര സ്സിൽ ധരിക്കാനുള്ളതേ ഉള്ളൂ." ശോകാവേശത്തോടെ പിന്നെയും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ എൻെറ ഈ ആദരത്തേയും ബഹു മാനത്തേയും സ്നേഹത്തേയും നിങ്ങൾ ഗണിക്കുന്നില്ലെന്നു ഞാൻ അ റിയുന്നു. നിങ്ങൾ ആലോചന കൂടാതെ പ്രേമവിഷയമാക്കിച്ചെയ്തി രിക്കുന്ന ഒരു കേവലപുരുഷനെ വിചാരിച്ചു യുവരാജാവിനെ തിര സ്കരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങൾ എന്തു ചെയ്യുന്നു എന്നും എന്തി ന് ഉദ്യമിക്കുന്നു എന്നും എന്നെപ്പോലെ പ്രബലനായ ഒരാളുടെ പ്രേമം കോപവും ദ്വേഷവുമായി പരിണമിച്ചാൽ നിങ്ങളുടെയും അയാളുടെയും ഗതി എന്തായിത്തീരുമെന്നും നല്ലതിൻവണ്ണം ആ ലോചിച്ചുകൊള്ളണം." അദ്ദേഹം വിഷാദത്താൽ നമ്രമൂർദ്ധാവാ യിട്ടു തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഞാൻ ഉൽഭ്രാന്തചിത്തനായിട്ടു മൂഢവാക്കുകളെ പറകയാണ്. നിങ്ങളുടെ പ്രേമത്തിന് എനിക്കെ ന്തവകാശമാണുള്ളത്? എൻെറ സ്ഥാനം എത്ര ഉന്നതമായിരുന്നാ ലും ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് അൎഹനല്ല. എനിക്കു പ്രായമാകുന്നതിനു മുൻപിൽ തന്നെ വാൎദ്ധക്യം ഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. മററെ ആൾ യുവാവും സുന്ദരനും ലോകത്തിലുള്ള ദോഷങ്ങളാൽ മലിനീകൃതമല്ലാത്ത ഹൃദയ ത്തോടുകൂടിയവനും ആണ്. പിന്നെ ഞാൻ എന്തിനു സങ്കടം പറ യുന്നു? ഞാൻ അനുഭവിക്കുന്നതൊക്കെ എൻെറ പ്രവൃത്തിയുടെയും എനിക്കൎഹതയില്ലാത്ത സ്ഥിതിയിൽ എന്നെ വഹിച്ചിരിക്കുന്ന ദൈ വഗതിയുടെയും ഫലമാണ്. എന്നാൽ, ഹാ! കുറേക്കൂടി മുൻപിൽ ദൈ വം നിങ്ങളുടെ പരിചയത്തെ എനിക്കുണ്ടാക്കിത്തന്നിരുന്നെങ്കിൽ എത്ര വളരെ ഭേദം ഉണ്ടാകുമായിരുന്നു! ഇപ്പോൾ കാലം അതിക്രമി ച്ചുപോയി!"

ഇരാവതി മൃദുളമായി പറഞ്ഞു: "എൻെറ യുവരാജാവേ! അ വിടുന്നു തന്നത്താനെ അന്യായ്യമായി ദോഷാരോപം ചെയ്യുന്നു. അ വിടുത്തേക്കു ആത്മാവിനെ ഉപാലംഭിക്കുന്നതിനു മാത്രമല്ലാതെ അവ ഹേളനം ചെയ്യുന്നതിനു കാരണമില്ല. എനിക്ക് അവിടുത്തെ കൃതജ്ഞ

മായിരിക്കാൻ ഒരിക്കലും കഴികയില്ലെങ്കിലും ഞാൻ അവിടുത്തേ നിന്ദിക്കുന്നില്ലെന്നു അവിടുന്നു ഉറപ്പായി വിശ്വസിച്ചുകൊള്ളണം. മറ്റൊരാൾ എന്റെ സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങൾക്കു പാത്രീഭവിക്കുന്നതിനുമുൻപിൽ ഇപ്പൊഴത്തെപ്പോലെ ഉള്ള സ്ഥിതിയിൽതന്നെയും എനിക്കു അവിടുത്തേ പരിചയമാകാൻ ഇടവന്നിരുന്നെങ്കിൽ അവിടുത്തെക്കുറിച്ചു എനിക്കു പ്രേമമുണ്ടാകുമായിരുന്നു. എന്റെ സത്യത്തിനു ഭംഗം വരുത്തണമെന്നു അവിടുന്നു ഇച്ഛിക്കുന്നതല്ലല്ലോ. ഞാൻ അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നെങ്കിൽ അവിടുത്തേക്കു എന്നെക്കുറിച്ചുള്ള സ്നേഹത്തിനു കാരണമായ ഗൌരവബുദ്ധി എന്നിൽ ഇല്ലാതെയാകും. അവിടുത്തേ ഉന്നതസ്ഥാനം ഒന്നുകൊണ്ടും എനിക്കു പ്രലോഭനഹേതുവായിരിക്കുന്നില്ല. അവിടുത്തെ കാലക്ഷേപരീതിയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള സുഖാനുഭോഗവും ആഡംബരവും എനിക്കു ഒരിക്കലും യോജിക്കുന്നതല്ല. എന്റെ ശിരസ്സിൽ അർപ്പിക്കാമെന്നു അവിടുന്നു കല്പിച്ച ഭാരത്തെ വഹിക്കാൻ ഞാൻ ഒരിക്കലും ശക്തയും അല്ല. എന്നാൽ സംഭവിക്കാമായിരുന്നതും ഇനി സംഭവിക്കാൻ പാടില്ലാത്തതും ആയതിനെക്കുറിച്ചു വിചാരിച്ചിട്ടു ഫലമില്ലല്ലോ. ദൈവസങ്കല്പം മറിച്ചാണു. അതിനെ അനുവർത്തിക്കുന്നതാണു അവിടുത്തേക്കും എനിക്കും നന്നു. അതുകൊണ്ടു, ദയാലുവായ പ്രഭോ! എന്റെ ഈ താണസ്ഥിതിയിൽ എന്നെ വിട്ടേയ്ക്കുതന്നെ. ഇനിമേൽ എന്നെ സ്മരിക്കയേവേണ്ട. എന്റെ ഓൎമ്മ ഉണ്ടാകുന്നു എങ്കിൽ അപ്പോൾ അവിടുത്തെ വിചാരങ്ങൾ ശ്രേഷ്ഠതരകളും ഉൽകൃഷ്ടതരകളും ആയ ചിന്തകൾ അവിടുത്തെ ആത്മാവിൽ തോന്നുമ്പോഴത്തെപോലെ ഉള്ളവ ആയിരിക്കട്ടെ. എന്റെ വിചാരങ്ങൾ മേലും അവിടുത്തെ അനുഗമിക്കും. അവിടുന്നു ചക്രവൎത്തിയുടെ സിംഹാസനത്തെ ആരോഹണം ചെയ്യുമ്പോൾ ശ്ലാഘ്യങ്ങളായ കൃത്യങ്ങളാൽ അവിടുത്തെ ഭാവിയായ ചരിത്രം പൂൎണ്ണമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ എന്നെ വിട്ടുപോകുന്നതിനും അവിടുത്തെ ഇച്ഛകളുടെ അനനുവൎത്തനമാകുന്ന കഠിനകൃത്യത്തിൽനിന്നും എന്നെ മോചിപ്പിക്കുന്നതിനും അപേക്ഷിക്കുന്ന ഈ സ്ത്രീയെക്കാൾ അധികമായി അവിടുത്തെ പ്രജകളിൽ ആരും അവിടുത്തെ നമ്പടിയെക്കുറിച്ചു ശ്രദ്ധയുള്ളവരായിരിക്കയില്ലെന്നു ഉറപ്പായി വിശ്വസിച്ചുകൊൾക."

തൻെറ ഇഷ്ടത്തിനു വിരോധമായി ഇതുവരെ തന്നോട് ആരും എതിരുത്തു യാതൊന്നും പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടില്ലാത്തവനും സ്വേച്ഛാനുസാരിയും ആയ രാജകുമാരൻ യുക്തമായും സംശയഭേദ്യമായും ഉള്ള ഒരു ത്താംപറയാൻ ആലോചിക്കയും, ഒരു ക്ഷണത്തിൽ സംസാരിക്കാൻ ഭാവിക്കയും, പിന്നീട വാക്കിനെ നിയന്ത്രിക്കയും, തൻെറ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിവന്ന നാനാപ്രകാരങ്ങളായ വിചാരങ്ങളെ വെളിയിൽ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള വാക്കുകളെ നിഷ്ഫലമായി തേടുകയും ചെയ്തുംകൊണ്ട് ആ യുവതിയുടെ മുൻപിൽ ഒന്നും മിണ്ടാതെനിന്നു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം ഇരാവതിയുടെ അടുക്കൽചെന്ന് അവളുടെ കൈപിടിച്ചു ചുംബനംചെയ്തുവച്ചു തിരിഞ്ഞ് ഒരു വാക്കുപോലും പറയാതെ ഇരുട്ടിൽ മറഞ്ഞു.

രാജകുമാരൻ ഒരു ഭൃത്യനാൽ മാത്രം അനുഗതനായിട്ട് അലഹബാദിലെ കോട്ടയെ വിട്ടുപോയിരിക്കുന്നു എന്നു പിറേറദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ സാൽഫണൻ കേട്ടിട്ടു വളരെ പരിഭ്രമിച്ചു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം എങ്ങോട്ടേക്കാണ് പോയതെന്ന് ആരും അറിഞ്ഞില്ല.

ഒൻപതാം അദ്ധ്യായം.

ചക്രവൎത്തിയുടെ തുലാഭാരം

ഏററവും സ്പൃഹണീയങ്ങളായ ക്രയ്യപദാൎത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ടു സംഭൃതങ്ങളായ ആപണപംക്തികളിൽകൂടി സിദ്ധൻ പ്രാതഃകാലത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചപ്പോൾ ജനസമ്മൎദ്ദത്താൽ നീരന്ധ്രയായ ആ വിപണിയിൽ എന്തു കോലാഹലമായിരുന്നു! നാനാജാതിയജനങ്ങൾ കൂടിച്ചേൎന്നു തങ്ങളുടെ മതഭേദത്തിന്റെയും മററും വിചാരം ഇല്ലാതെ വഴികളിൽ പരസ്പരം ഘട്ടനം ചെയ്തുകൊണ്ടു ഗതാഗതം ചെയ്യുന്നതു് എത്ര വിസ്മയകരമായിരുന്നു! ഒരുദിക്കിൽ ഏതദ്ദേശീയന്മാരായ ഹിന്ദുക്കളും, മറെറാരുദിക്കിൽ പാശ്ചാത്യന്മാരായ പെർഷ്യന്മാരും അറബികളും ആർമിനിയന്മാരും ജൂദന്മാരും, പിന്നെ ഒരിടത്തു ചക്രവൎത്തിയുടെ സജാതീയന്മാരായ മഹമ്മദന്മാരും, മറെറാരിടത്തു സിദ്ധൻ ഇദംപ്രഥമമായി കണ്ടവരും അയാളുടെ ദൃഷ്ട്യാ വിലക്ഷണമായി വസ്ത്രധാരണം ചെയ്തിരുന്നവരും കുറച്ചുദിവസം മുൻപിൽ ചക്രവൎത്തിയുടെ അടുക്കൽ വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്ന ഒരാളെപ്പോലുള്ള പുരോഹിതന്മാരോടുകൂടിയവരും ആയ ആളുകളും കൂടിയിരുന്നു.

ഈ ആൾക്കൂട്ടത്തിൽ പലരും തങ്ങൾക്കാവശ്യമുള്ള സാമാനങ്ങളെ വാങ്ങാനായിട്ടും പലരും ചുററിനടന്നു് ആ ജനസമ്മൎദ്ദത്തെ നിരൂപണം ചെയ്യുന്നതിനു മാത്രമായിട്ടും ആണു് വന്നിരുന്നതു്. പല ജാതിയിലും സ്ഥിതിയിലും ഉള്ള അനവധി സ്ത്രീകളും ആ കൂട്ടത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരുടെ വേഷങ്ങൾ ജാതിയുടെയും സ്ഥിതിയുടെയും ഭേദത്തെ അനുസരിച്ചു നാനാപ്രകാരങ്ങളായിരുന്നു. സ്ത്രീകളിൽ ചിലർ ഗൃഹോപകരണങ്ങളെയും ചിലർ തങ്ങൾക്കു് ഉപയോഗമുള്ള ക്രീഡാദ്രവ്യങ്ങളെയും വാങ്ങിക്കുന്നതിൽ വ്യാപൃതകളായിരുന്നു.

സിദ്ധൻ തന്റെ അടുക്കൽകൂടി കടന്നുപോകുന്ന ചിലരോടു് ആ വിലക്ഷണവേഷന്മാരായ വൈദേശികന്മാർ ആരാണെന്നു ചോദിക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ തന്റെ മിത്രവും ഉപകൎത്താവും ആയ ഫൈസി അടുത്തുവരുന്നതുകണ്ടു് അയാളോടു ചോദിച്ചു.

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “അവർ പോർട്ടുഗീസ്കാർ എന്നു വിളിക്കപ്പെടുന്നവരും വാണിജ്യത്തിനായി ദൂരതരങ്ങളായ പശ്ചി

മദ്ദേശങ്ങളിൽനിന്ന വന്നിട്ടുള്ളവരും ആയ പാങ്കികൾ ആണ്. അവരുടെകൂടെ ഉള്ളവർ മനുഷ്യന്ന മുക്തിയെ കൊടുക്കുന്ന ഏകമായ മതമെന്ന് അവർ പറയുന്ന അവരുടെ മതത്തിലേക്ക നമ്മെ സംക്രമിപ്പിക്കുന്നതിന്ന ശ്രമിക്കാനായിട്ട വന്നിരിക്കയാണ്."

സിദ്ധൻ ചോദിച്ചു: "അപ്പുറത്തുനിന്നും വരുന്ന ആ രണ്ടുപേരുമോ? അവരും ഇവരോട ചേൎന്നവരാണോ? അവരുടെ വസ്ത്രധാരണരീതി ഏകദേശം ശരിയായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അവരുടെ കൂട്ടുകാർ കുറെക്കൂടി വെളുത്ത നിറമുള്ളവരായി കാണപ്പെടുന്നു. അവരുടെമീശ എങ്ങനെ ചുകന്നിരിക്കുന്നു!"

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അവരും പാങ്കികൾതന്നെ. എന്നാൽ മററവരെപ്പോലെ ഉള്ളവരല്ല. അവർ പോൎത്തുഗീസ്കാരെ നിഷ്കാസനം ചെയ്യാൻ ഉദ്യമിക്കുന്ന ഇംഗ്ലീഷ്കാരാണ്. അവരുടെ ഉദ്യമം ഇതുവരെ ഫലിച്ചുതുടങ്ങീട്ടില്ല. എങ്കിലും ചക്രവൎത്തിയാലും നമ്മുടെ മഹാജനങ്ങളാലും അവർ നല്ലവണ്ണം ആദരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു."

ഏതാനും സംവത്സരങ്ങൾകൂടി കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ ഫൈസി ഈ പാശ്ചാത്യന്മാരുടെ ഇടയിൽ പാങ്കികൾ എന്ന സംജ്ഞയിൽ ഉൾപ്പെട്ടവരാണെങ്കിലും അവരിൽനിന്ന് അത്യന്തവ്യത്യാസം ഉള്ളവരായി വേറെ ചിലരെയുംകൂടി കാണിച്ചുകൊടുക്കുമായിരുന്നു. സ്വാൎത്ഥമായും തങ്ങളുടെ യജമാനന്മാരായ ഈസ്റ്റിൻഡ്യാകമ്പനിയുടെ നേതാക്കന്മാൎക്കുവേണ്ടിയും പീറാർ വാൻഡർ ബ്രോക്കയുടെ കീഴിൽ ഇൻഡ്യയിൽ വന്നവരും ബലിഷ്ഠന്മാരും കാഞ്ഞോതന്ന മാംസളദേഹന്മാരും സുമുഖന്മാരും ആയ ഹോളണ്ഡ്കാരേയും സ്ീലണ്ഡ്കാരേയും ഫൈസിക്ക നിൎദ്ദേശിക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. അവർ ഇംഗ്ലീഷ്കാരാലും പോൎത്തുഗീസുകാരാലും വളരെക്കാലത്തേക്ക് ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിലെ വാണിജ്യത്തിൽ തങ്ങളുടെ ഏറ്റവും ഭയങ്കരന്മാരായ പ്രതിദ്വന്ദ്വികളായും സ്വരാജ്യമായ നേദർലാണ്ഡ്സിന്റെ യശസ്സിനെ സംരക്ഷിക്കുന്നതിന്ന ശക്തന്മാരായും വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അപ്പോൾ അവരുടെ കാലം പ്രാപ്തമായിട്ടില്ലായിരുന്നു.

രണ്ട് ഇംഗ്ലീഷ്കാർ സമീപത്തിൽകൂടി കടന്നുപോയപ്പോൾ ആ വൈദേശികന്മാരുടെ പ്രഥമദൎശനത്തിൽ സ്വാഭാവികമായി തോ

ന്നിയതാണെങ്കിലും കട്ടും ഉപചാരം ഇല്ലാത്തതായ ഒരു അത്ഭുതഭാവത്തോടെ സിദ്ധൻ അവരെ നോക്കി. ആ മനുഷ്യരെക്കുറിച്ച് ഒന്നും കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിലും സിദ്ധനു അവരിൽ തീരെ ബഹുമാനം തോന്നിയില്ല. ഫൈസിയും അവർ തന്റെ ക്ഷീണത്തിനുപോലും യോഗ്യന്മാരല്ലെന്നു വിചാരിച്ചതുപോലെ തോന്നി. ആ ഇംഗ്ലീഷ്കാരിൽ ഒരുത്തൻ സ്വഭാഷയിൽ "ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായ ദുഷ്ടമഹമ്മദന്മാർ!" എന്നു പതുക്കെ പറഞ്ഞു. ആ ഉദ്ധതന്മാരായ ഇൻഡ്യന്മാർ ഭാവിഷ്യൽ കാലാവസ്ഥയെ നോക്കി ഇംഗ്ലീഷ്കാരുടെ വംശജന്മാർ ഒരു കാലത്തു തങ്ങളുടെ രാജ്യത്തെ ഭരിക്കുമെന്ന് ഊഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ അവർ തങ്ങളാൽ ഗർഹിതന്മാരായ ഇംഗ്ലീഷ്കാരെ അധികശ്രദ്ധയോടുകൂടി നോക്കുമായിരുന്നു.

ഫൈസി പറഞ്ഞു: ഈ വൈദേശികന്മാർ നമ്മുടെ ദേശത്തിൽ വരുന്നതുകൊണ്ടു നമുക്കു യാതൊരു ഹാനിയും ഇല്ല. അവർ നമുക്കു കച്ചവടങ്ങളിലും മററു വ്യവസായങ്ങളിലും നൂതനമായ ഉത്സാഹത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നു. അവരിൽ പലരും ചിത്രമെഴുത്തു മുതലായ ശില്പങ്ങളിൽ സമർത്ഥന്മാരായിട്ടുള്ളതും നമുക്കു പ്രയോജനകരമാണ്. പിന്നെ അവരുടെ ദേശങ്ങളെക്കുറിച്ചും മററും പല അറിവുകളും നമുക്കു കിട്ടുന്നുണ്ട്. എങ്കിലും ഇവിടെ അവർ ആധിപത്യത്തെ നടിക്കാൻ തുനിയരുത. എന്നാൽ അതാണ് അവരുടെദ്ദേശ്യം എന്നു തോന്നുന്നു."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ നിശ്ചയമായി അവർക്കു നിഗ്ഗമനാചാരത്തെ നാം കാണിച്ചുകൊടുക്കണം."

"അത് അചിരേണ സംഭവിക്കുമെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. ആ പ്രസംഗം ഇപ്പോൾ ഇരിക്കട്ടെ. അന്നു നമ്മൾ പറഞ്ഞ എന്റെ പിംഗലനെ നിങ്ങൾ പരീക്ഷിച്ചുനോക്കിയോ?"

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഉവ്വ്. എനിക്ക് അതിനെ വളരെ ബോധിച്ചു. അത് ഒരു ശ്രേഷ്ഠമായ അശ്വമാണ്." അനന്തരം അതിനെ അയാൾ വളരെ പ്രശംസിച്ചു.

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കതു രസിച്ചു, അല്ലേ? അതിനെ നിങ്ങളുടെ ലായത്തിലേക്ക് അയച്ചേക്കാം. മനസ്സാണെങ്കിൽ അതിനെ അവിടെ നിറുത്തിക്കൊള്ളുന്നു. വരുന്ന യു

ഗത്തിൽ നിങ്ങൾക്ക് അത് ഉപയോഗമുള്ളതായിരിക്കും. നിങ്ങളു
ടെ ധവളൻ ഭംഗിയും പഴക്കവും ഉള്ളവനാണ്. എന്നാൽ അതി
ന്റെ ബലം പോരാ. പിംഗലൻ അത്യന്തം ബലിഷ്ഠനാണ്. ഞാൻ
ചിലപ്പോഴേ അതിൽ സവാരി ചെയ്യാറുള്ളു. എന്തെന്നാൽ എനി
ക്കു മുൻപിലത്തെപ്പോലെ ഉത്സാഹം ഇല്ല. ഇപ്പോൾ ഒരു സാധു
വായ കുതിരയിൽ കയറുന്നതാണ് ഇഷ്ടം."

അപ്രകാരം ഉള്ള ദാക്ഷിണ്യത്താൽ അതിമാത്രം സന്തുഷ്ടനായി
ട്ടു സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഇതു വളരെ വിലയുള്ള ഒരു സമ്മാനമാണ്.
ഇതിനു ഞാൻ അൎഹനായിരിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങളുടെ പിംഗലൻ ഒരു
ഉത്തമനായ അറബി ആണ്. ഇതിനു മുൻപിൽ ഇതുപോലെ ഒര
ശ്വത്തിൽ ഞാൻ കയറിയിട്ടില്ല."

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ എന്റെ ഇഷ്ടന്മാൎക്കു വല്ലതും കൊ
ടുക്കയാണെങ്കിൽ അത് അതിനു തക്കവണ്ണം നന്നായിരിക്കണം. എ
ന്നാലിപ്പോൾ എനിക്കു രാജഗൃഹത്തിൽ വച്ച് ഇന്നലെ ഉണ്ടായ ഒ
രു സമാജത്തെ കുറിച്ചു നിങ്ങളോടു പറയാനുണ്ട്. അതിൽ നിങ്ങ
ളും കൂടി വന്നിരുന്നെങ്കിൽ കൊള്ളായിരുന്നു. രാജ്യകാൎയ്യങ്ങളെ
സംബന്ധിച്ചു ചക്രവൎത്തിക്കു പിന്നെയും ക്ലേശങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നി
ട്ടും ശാസ്ത്രസംബന്ധമായും മതസംബന്ധമായും ഉള്ള വാദത്തിനായി
ഒരു സഭ കൂട്ടുന്നതിനു സന്തോഷവും സമയവും ഉണ്ടായി. അതിന്
ഇത് ഒരവസരവുമാണ്. എന്തെന്നാൽ ക്രിസ്തുമതപ്രചാരകന്മാരാ
യ പാതിരിമാർ ഗോവായിൽനിന്നു പിന്നെയും ഇവിടെ വന്നിട്ടുണ്ട്.
ഇന്നലെ രാജമന്ദിരത്തിലെ ഒരു വലിയ തളത്തിൽ അനവധി മഹ
മ്മദന്മാർ കൂടിയിരുന്നു. അവരുടെ ഇടയിൽ പതിവുപോലെ അ
ബ്ദുൽകാദർ സന്നിഹിതനായിരുന്നു. പിന്നെ പാതിരിമാരും ഒരു
ജൂദനും ഒരു പാർസിയും ഇവിടെ തിരിയെ എത്തിട്ടുള്ള കുല്പകരും എ
ന്റെ ഭ്രാതാവായ അബുൽഫസലും ഞാനും ഉണ്ടായിരുന്നു. അ
വിടെ നടന്ന വാദത്തിൽ ഞാൻ നാസ്തികസിദ്ധാന്തത്തെയാണ് അ
വലംബിച്ചു വ്യവഹരിച്ചത്. അക്ബറും ഏകദേശം എന്റെ അഭി
പ്രായത്തോടു യോജിച്ചായിരുന്നു. കല്പകർ നിങ്ങളുടെ വേദാന്ത
ത്തെയും അബുൽഫസൽ സാധാരണയുക്തിവാദത്തെയും സ്ഥാപി

ച്ചാണ് വ്യവഹരിച്ചത്. കല്ലുകർ ഇടക്കിടെ അബുല്ഫ്സലിൻെറ ബുദ്ധമതസിദ്ധാന്തപ്രഖ്യാപനങ്ങളെ കണ്ടുപിടിച്ച് ആക്ഷേപിക്കയും ആ മതത്തെക്കുറിച്ചു വാദിക്കുന്നതിനു ആരും അവിടെ സന്നിഹിതന്മാരായിട്ടില്ലെന്നു വച്ച് ആ തർക്കങ്ങളെ വിട്ടുകളകയും ചെയ്തു. ഇവിടെ ചില ബുദ്ധമതക്കാർ ഉണ്ടെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലൊ. എ എന്നാൽ ഈ വക വാദങ്ങളിൽ ചേരുന്നതിനു മാത്രം യോഗ്യതയുള്ളവരായി ആരും ഇല്ല. ചക്രവർത്തി ഈ തർക്കങ്ങളിൽ ചേൎന്നു വാദിക്കാതെ കേവലം ശ്രോതാവായിട്ടിരുന്നതേ ഉള്ളു. ഈ തർക്കങ്ങളുടെ അവസാനത്തിലെ കഥയാണ് എത്രയും വിശേഷമായത്. പ്രാരംഭത്തിൽ എല്ലാം ഉപചാരപൂർവ്വമായും ഭംഗിയായും ഇരുന്നു. നമ്മുടെ മഹമ്മദന്മാർ സാവധാനമായും ഗൌരവത്തോടു കൂടിയും അധികം ഒന്നും പറയാതെയും ഇരുന്നു. പാതിരിമാർ എത്രയും സൌമ്യതയോടു കൂടിയാണ് വാദിച്ചത്. ആ ജൂദനും ക്ഷോഭം കൂടാതെ മൌനിയായും, എന്നാൽ മനസ്സിനു സ്വാസ്ഥ്യമില്ലാത്തതു പോലേയും ഇരുന്നു. ആ പാർസി കവികളുടെ രീതിയെ അനുസരിച്ചാണ് വ്യവഹരിച്ചത്. എന്നാൽ അത് അത്ര സുഗമമായിരുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ ഇടക്കിടെ പുരാണഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നും അറബികളുടെയും പെർഷ്യന്മാരുടെയും പുസ്തകങ്ങളിൽനിന്നും ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള പ്രമാണങ്ങളെയും യുക്തികളെയും പ്രതിപാദിച്ചു. അത് ആ വാദികളുടെ രുചിക്ക് അത്ര അനുരൂപമായിരുന്നില്ല. ക്രമേണ വാദം കലശലാകയും യുക്തി വിട്ടു ശപഥങ്ങളും പിന്നീടു കയൎത്തവാക്കുകളും ആരംഭിക്കയും ചെയ്തു. അതു മുഖ്യമായി മഹമ്മദന്മാരും പാതിരിമാരും തമ്മിൽ ആയിരുന്നു. എന്നാൽ ഞങ്ങളും ആക്ഷേപിക്കപ്പെടാതിരുന്നില്ല. അവസാനത്തിൽ ചക്രവർത്തി സന്നിഹിതനായിരുന്നിട്ടും ഉച്ചൈർഘോഷങ്ങളാലും ആക്രോശവചനങ്ങളാലും ഞങ്ങൾ ബധിരിതന്മാരായി ഇതിലെല്ലാം മുൻപെട്ടിരുന്നതു തങ്ങൾക്കു അധികദോഷം സിദ്ധിച്ചതായി വിചാരിക്കുന്ന മഹമ്മദന്മാരിൽ ഒരു കൂട്ടക്കാർ ആയിരുന്നു. അക്ബർ ഗൂഢതൃപ്തിയോടെ ഈ കാഴ്ചയെ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹം കൂടക്കൂടെ മന്ദഹാസപൂർവ്വം എൻെറ നേരെ നോക്കി. എന്നാൽ ഒടുവിൽ വലിയ കലശലായപ്പോൾ അതു തൻെറ സന്നിധിയിൽ യോഗ്യമല്ലെന്നു തോന്നീട്ടു അദ്ദേഹം എന്നോടു സംജ്ഞാവചനം ചെയ്തു

പറഞ്ഞു: 'ഫൈസി! ഇവർക്ക് മറ്റുള്ളവരുടെ അറിയാൻ വഹിയാത്തതുകൊണ്ട് ഇവരെ വെളിയിൽ അയയ്ക്കുന്നതാണ് നന്ന്. ആരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളാണ് അധികം യുക്തിയുക്തങ്ങളായിരിക്കുന്നത് എന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്താനായിട്ടാണ് ഞാൻ ഇവർക്ക് അവസരം കൊടുത്തത്. എന്നിട്ട് അവർ എന്താണ് ചെയ്തത്? ഓരോരുത്തനും തന്റെ സമീപസ്ഥനെക്കാൾ അധികമായി ഉൽഘോഷിക്കയും അധിക്ഷേപിക്കയും ചെയ്യുന്നതിനാണ് ശ്രമിച്ചത്. മറ്റൊന്നുമില്ല. ഇത് ഇപ്പോൾ മതി.' ഞാൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: 'പ്രഭോ! ഇവരെ എല്ലാവരെയും അയച്ചുകളയുന്നതു തന്നെ കൊള്ളാം. രണ്ടു പേർ ഉണ്ടെങ്കിൽ ഈ കലഹം അവസാനിക്കയില്ല.' അക്ബർ ചിരിച്ചു. എന്നാൽ ഈ കലഹത്തിനിടയിൽ താൻ ശാന്തമായിരുന്നിരുന്ന ആസനത്തിൽ നിന്ന് ഉത്ഥാനം ചെയ്ത് എല്ലാവരെയും ഉടനെ നിശ്ശബ്ദന്മാരാക്കിത്തീർത്ത തന്റെ ഗംഭീരശബ്ദത്തോടു കൂടി അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: 'നിങ്ങൾ നടത്തിയ ഈ രസജനകങ്ങളായ വാദങ്ങളെ കൊണ്ട് ഈ സായാഹ്നം സന്തോഷമായി കഴിഞ്ഞുകൂടിയതിനു വേണ്ടി ഞാൻ കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. താമസിയാതെ ഇതുപോലെ ഒരു സമാഗമം ഉണ്ടാകുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഇതവസാനിക്കട്ടെ.' അനന്തരം അദ്ദേഹം ഒരു ഹസ്തസംജ്ഞാപനം ചെയ്ത് അവരെ അയച്ചു. മിക്കവരും അസന്തുഷ്ടന്മാരായിട്ടാണ് പോയത്. തങ്ങൾക്കു യാതൊരറിവും ഇല്ലാത്തവയും, അറിവുണ്ടായിരുന്നാൽ തന്നെയും മാനത്തിനും കൃത്യത്തിനും അനുരൂപയായ പ്രവൃത്തിയിൽ ഒരടിപോലും തങ്ങളെ മുൻപെട്ടു കയററാത്തവയും ആയ ഓരോ ദുർജ്ഞേയങ്ങളായുള്ള വിവാദവിഷയങ്ങൾക്കു വേണ്ടി തമ്മിൽ അധിക്ഷേപിക്കയും ദ്വേഷിക്കയും ചെയ്യുന്നവർ എത്ര മൂഢന്മാരാണ്!"

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരിതന്നെ എന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. മാനത്തിനും കൃത്യത്തിനും അനുരൂപയായ പ്രവൃത്തി പലപ്പൊഴും പ്രയാസമുള്ളതു തന്നെ." ഫൈസി ശങ്കിച്ചതിലും അധികം സിദ്ധനു ഈ പ്രയാസത്തിന്റെ അനുഭവം ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ ഇതു പറഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ ഒരു ദീർഘശ്വാസമയച്ചു.

ഫൈേസി പറഞ്ഞു: "ആകട്ടെ. നിങ്ങൾ ഇവിടെ താമസിക്കുന്നതെന്താണെന്നു കേൾക്കട്ടെ. നിങ്ങൾ ഇതിനു മുൻപിൽ തന്നെ നിങ്ങളുടെ സേനാഭാഗത്തോടു കൂടി പാളയസ്ഥലത്തേക്കു പുറപ്പെട്ടു എന്നാണല്ലോ ഞാൻ വിചാരിച്ചത്."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾ പുറപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ മദ്ധ്യേ മാൎഗ്ഗം തിരിച്ചു വരുന്നതിനു ആജ്ഞ കിട്ടി. ഇനി കുറെ ദിവസം കൂടി ആഗ്രായിൽ തന്നെ താമസിക്കണം. അത് എനിക്കു വളരെ സന്തോഷം തന്നെ. എന്തെന്നാൽ ഞാൻ വളരെ കേട്ടിട്ടുള്ള ചക്രവൎത്തിയുടെ ജന്മക്ഷമഹോത്സവത്തെ കാണാൻ ഇന്ന് എനിക്ക് അവസരം ഉണ്ടല്ലൊ."

സിദ്ധനു ആഗ്രായിൽ ഉള്ള അധികതാമസം വേറെ ഒരു കാരണത്താലും സന്തോഷകരമായിരുന്നതിനെ ഫൈേസിയോടു പറയുന്നത് ആവശ്യകമായി അയാൾ വിചാരിച്ചില്ല.

ഫൈേസി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ വാക്കിനാൽ കൂടിക്കാഴ്ചയ്ക്കു മുൻപിൽ രാജമന്ദിരത്തിലേക്കു പോകാനുള്ള സമയമായി എന്നു ഞാൻ ഓൎമ്മിക്കുന്നു. ഇന്ന് ഇതരരാജാക്കന്മാരുടെ അടുക്കൽ നിന്നും വന്നിട്ടുള്ള ദൂതന്മാരെ ചക്രവൎത്തി കാണുന്നു എന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. എന്റെ ഒരുമിച്ചു വന്നുകൊൾക. നിങ്ങളുടെ സമാനസ്ഥാനന്മാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ നിങ്ങൾക്കു നില്ക്കാം."

ഇതിനു മുൻപിൽ പലതവണയും സിദ്ധൻ കൂടിക്കാഴ്ചയ്ക്കു പോയിട്ടുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും ചക്രവൎത്തിയാൽ മുൻപിൽ തന്നെ അലംകൃതയായിരുന്ന ആ ആസ്ഥാനസഭയിൽ ഫൈേസിയോടൊരുമിച്ചു പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ ആദ്യസന്ദൎഭത്തിൽ ഉണ്ടായതുപോലെ തന്നെ ഉള്ള ഒരു ആശ്ചൎയ്യം അയാൾക്കു തോന്നി. ശ്വേതവൎണ്ണകളായ ശ്ലക്ഷ്ണശിലകളാൽ നിൎമ്മിതങ്ങളും മഹത്തുകളും ആയ സ്തംഭങ്ങളേയും അവയുടെ അന്തരാളങ്ങളിൽ പട്ടും സൂക്ഷ്മപടവും കൊണ്ടുള്ള ജവനികകളാൽ അലംകൃതങ്ങളായ തോരണങ്ങളെയും വിചിത്രശില്പങ്ങളോടു കൂടിയ ഭിത്തികളെയും അയാൾ വിസ്മയഭരിതനായി നോക്കി. ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടുള്ളതിനെ ഒക്കെയും അതിശയിച്ചതായ ആ മഹാസദസ്സിനെ കണ്ട് അയാൾ വളരെ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ഉപരിഭാഗത്തുനിന്നും ഒരു മുഖ്യമായ ദീപപ്രകാരം പതിച്ചിരുന്ന ആ തളത്തിന്റെ ഒരററത്ത്

ചക്രവൎത്തി അനൎഘരത്നങ്ങളെക്കൊണ്ടു ജാജ്വല്യമാനമായ ഒരു സിം-ഹാസനത്തിൽ ആസ്ഥിതനായിരുന്നു. ഉഭയഭാഗങ്ങളിലും മന്ത്രിമാരും സേനാധിപന്മാരും വലിയ പ്രഭുക്കന്മാരും പംക്തികളായി നിന്നിരുന്നു. പിന്നെ അടുത്ത രാജ്യങ്ങളിൽനിന്നു വന്നിരുന്ന വിവിധ വസ്ത്രധാരികളായ ദൂതന്മാരും അവരുടെ ഇടയിൽ ആ രണ്ടു പാതിരിമാരും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഒടുവിൽ സാധാരണ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും മാറും നിന്നു. അവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ സിദ്ധനും തന്റെ സ്ഥാനാനുരൂപമായി നിന്നിരുന്നു.

ഈ കൂടിക്കാഴ്ചയുടെ മുഖ്യഭാഗം ചക്രവൎത്തി ഉപഹാരങ്ങളെ സ്വീകരിക്കയും സമ്മാനങ്ങളെ കൊടുക്കയും ആയിരുന്നു. ദൂതന്മാരും മററുള്ളവരും മുറയ്ക്ക് ഓരോരുത്തരായി ചക്രവൎത്തിയുടെ സമീപത്തിലേക്കു ചെന്നു. സിംഹാസനത്തിനു സമീപത്ത് എത്തിയ ഉടനെ അവർ തങ്ങളുടെ ദക്ഷിണഹസ്തങ്ങളെ ലലാടത്തിലേക്ക് ഉയൎത്തി നതശിരസ്കന്മാരായിട്ടു വിലയേറിയ വിചിത്രപദാൎത്ഥങ്ങളെ ചക്രവൎത്തിയുടെ പുരോഭാഗത്തിൽ ഉപഹാരങ്ങളായി വയ്ക്കുയും പകരം സമ്മാനങ്ങളെ വാങ്ങിക്കയും ചെയ്തു. അക്വാവീവാവും വിശേഷമായി കെട്ടപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരു ലാററിൻ ബൈബിൾ പുസ്തകവും കൊണ്ട് അക്ബറുടെ സമീപത്തു ചെന്നു സാധാരണക്രമം അനുസരിച്ച് അതിനെ താഴെ വയ്ക്കാൻ ഭാവിച്ചു. എന്നാൽ ചക്രവൎത്തി സിംഹാസനത്തിൽ നിന്നെഴുന്നേററ് ഒന്നുരണ്ടടി മുൻപോട്ടു വന്ന് ആ പാതിരിയുടെ കയ്യിൽ നിന്നും പുസ്തകത്തെ തന്നത്താൻ വാങ്ങിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ പാതിരി! നിങ്ങളുടെ ഈ ദയാപൂൎവ്വമായ ഉപഹാരത്തെ ഞാൻ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. അതുപോലെ ഞാൻ തരുന്നതും നിങ്ങൾക്കു സ്വീകാൎയ്യമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു". അനന്തരം തന്റെ സമീപത്തു നിന്നിരുന്ന ഒരു ബ്രാഹ്മണന്റെ കയ്യിൽനിന്നു നല്ല ഭംഗിയുള്ളതായ ഒരു വലിയ കയ്യെഴുത്തുപുസ്തകത്തെ വാങ്ങിച്ചു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് അയാൾക്കു കൊടുത്തു: "ഇത് ഇൻഡ്യയിലെ മതഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ഏററവും പ്രാചീനമായിട്ടുള്ളവയിൽ ഒന്നായ അഥൎവ്വവേദത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിയാണ്. ഇതിൽ പെൎഷ്യൻ ഭാഷയിൽ ഒരു തൎജ്ജിമയും ഉണ്ട്."

അകബ്ബർ ഏററവും വിനയത്തോടെ ആ രാജകീയസമ്മാനത്തെ വാങ്ങിച്ചു. എന്നാൽ വാസ്തവത്തിൽ അതുകൊണ്ട് അയാൾ അത്ര സന്തോഷിച്ചോ എന്നുള്ളതു സംശയവിഷയമായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ അതീതസായാഹ്നത്തിൽ കൂടിയ സദസ്സിൽ നടന്നതിനെക്കുറിച്ച് ഇതു സൂചിപ്പിച്ചു എന്നുള്ളത് അസംഭാവ്യമല്ലായിരുന്നു. എന്നു തന്നെയുമല്ല, ചക്രവർത്തി കൊടുക്കുന്ന സമ്മാനങ്ങൾ അനുരൂപങ്ങളായിരിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിനായി കൊണ്ടുവരപ്പെടുന്ന ഉപഹാരങ്ങൾ ഇന്നതാണെന്നു മുൻപിൽ കൂട്ടി അറിയിക്ക പതിവായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ പാതിരി എന്തുതന്നെ വിചാരിച്ചാലും ഇതിൽ വൈദികബ്രാഹ്മണരുടെ അഭിപ്രായം എന്തായിരുന്നു എന്നറിക്കുന്നതിനു പ്രയാസമില്ലായിരുന്നു. അവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ മിക്കവരുടെയും മുഖത്തിൽ ഒരു ഭ്രൂഭംഗം കാണപ്പെട്ടു. അബ്ദുല്ലാഖാം കോപത്തെ അടക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. പകരം കൊടുത്ത സമ്മാനത്തിൻെറ താല്പൎയ്യം എന്തെന്നും അതുകൊണ്ടു അകബ്ബർ ക്രിസ്ത്യന്മാരുടെ പക്ഷത്തിൽ ചേൎന്നിട്ടില്ലെന്നു കാണിക്കാൻ ഇച്ഛിച്ചത് എങ്ങനെ എന്നും അവൎക്കു ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഒരു ക്രിസ്ത്യനു വിശേഷബഹുമാനത്തെ ചെയ്തു എന്നു മാത്രമേ അവർ ധരിച്ചുള്ളൂ. അബുല് ഫാസൽ ഇതിൻെറ താല്പൎയ്യത്തെ കറേക്കൂടി സ്പഷ്ടമായി ഗ്രഹിച്ചു എങ്കിലും ഇതരവിഷയങ്ങളിൽ ബുദ്ധിമാനും ദയാലുവും ആയ അകബ്ബർ നിഷ്പ്രയോജനമായി മഹമ്മദന്മാരെ അവമാനിച്ചതിൽ വ്യഥിതനായിട്ടു ശിരഃകമ്പം ചെയ്തു. എങ്കിലും കഴിഞ്ഞ സായാഹ്നത്തിലെ അവരുടെ മൎയ്യാദയില്ലാത്ത നടത്തയ്ക്കു അവർ ഇതിന് അൎഹന്മാർ തന്നെ എന്ന് അയാൾ സമാധാനപ്പെട്ടു.

ചക്രവൎത്തി ഉപഹാരങ്ങളെ സ്വീകരിക്കയും സമ്മാനങ്ങളെ കൊടുക്കയും കഴിഞ്ഞതിൻെറ ശേഷം ചിലരെ കണ്ടു സംസാരിക്കയും ഉദ്യോഗങ്ങൾ കൊടുക്കയും ചെയ്ത കൂട്ടത്തിൽ സിദ്ധനെയും വിളിച്ച് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "സിദ്ധരാമ! നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് എനിക്കുള്ള തൃപ്തിയെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനായി ഇന്നുമുതൽ നിങ്ങളെ സഹസ്രം ഭടന്മാരുടെ നേതാവായി നിയമിച്ചിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ മേൽ എനിക്കുള്ള വിശ്വാസത്തിനും പ്രീതിക്കും അനുരൂപമായി നിങ്ങൾ എപ്പോഴും നടന്നുകൊള്ളുമല്ലോ."

ഈ നൂതനമായ പ്രീതിചിഹ്നത്തിനു വേണ്ടി ഏററവും നന്ദിയോടെ ചക്രവൎത്തിയുടെ മുൻപിൽ നടപ്പനുസരിച്ച സിദ്ധൻമൌനിയായി ശിരസ്സിനെ നമിപ്പിച്ചപ്പോൾ അയാൾക്കു് ഒരു വ്യാകുലത ഉണ്ടായി. അയാൾ അക്ബറുടെ വിശ്വാസത്തിനു അൎഹനോ? അതിനു അയാളെക്കാൾ അൎഹത കുറഞ്ഞ ഒരാൾ ആ സേനയിൽ ഉണ്ടോ? എങ്കിലും കാശ്മീരത്തിൽ അയാളുടെ സഹായം ചക്രവൎത്തിക്കു് ആവശ്യകമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് അയാൾക്കു് അപ്പോൾ കൊടുക്കപ്പെട്ട ഉന്നതസ്ഥാനത്തിനു ചക്രവൎത്തിയുടെ ദയയും ഔദാൎയ്യവും മാത്രമല്ല കാരണമായതു്. ആ യുവാവായ യോദ്ധാവിൻെറ താല്ക്കാലികവ്യാകുലത താൻ പ്രത്യക്ഷമായി ഇപ്രകാരം ബഹുമാനിച്ചതു നിമിത്തം ഉണ്ടായതുമാത്രമാണെന്നു സമാധാനപ്പെട്ടു് ചക്രവൎത്തി അയാളോടു പോയ്ക്കൊള്ളുന്നതിനു സദയമായി ശിരസ്സുകൊണ്ടു സംജ്ഞാദാനം ചെയ്തു.

ജനങ്ങൾക്കു വേണ്ടിയുള്ള വിനോദങ്ങൾ ആരംഭിക്കാനുള്ള സമയമായി. നഗരത്തിൽനിന്നു അധികദൂരത്തല്ലാത്ത ഒരു സ്ഥലമാണു് അതിനു നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതു്. അവിടേക്കു ചിലർ പാദചാരികളായും, ചിലർ അശ്വങ്ങളിലോ അലംകൃതങ്ങളായ ഗജങ്ങളിലോ ആരൂഢന്മാരായും, ചിലർ അന്നത്തെ വിനോദങ്ങളിൽ ചേരാൻ താല്പൎയ്യം ഉള്ളവൎക്കു് ആവശ്യകങ്ങളായ ഭോജ്യപേയാദികളുടെ ചുമടുകൾ കയററീട്ടുള്ള ഒട്ടകങ്ങളിൽ കയറിയും,നാനാവൎണ്ണങ്ങളായ വസ്ത്രങ്ങളെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു പുറപ്പെട്ടു തുടങ്ങി. ഈ പ്രഹർഷോത്തരംഗമായ ജനസംഘത്തിൽ സിദ്ധനും, അയാൾരാജഗൃഹത്തിൻെറ വെളിയിൽ വന്നപ്പോൾ സന്ദൎശിക്കയും അയാൾക്കു നൂതനമായി കിട്ടിയ സ്ഥാനത്തെക്കുറിച്ചു ഹൃദയംഗമമായി അയാളെ അഭിനന്ദിക്കയും ചെയ്തു മിത്രമായ പാവിസ്സും ചേൎന്നു.

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ കാൎയ്യങ്ങൾ ഏതുവിധത്തിൽ ഇരിക്കുന്നു?"

പാവിസ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "എൻെറ രഹസ്യകാൎയ്യങ്ങളെക്കുറിച്ചല്ലയോ നിങ്ങൾ ചോദിക്കുന്നതു്? ആകപ്പാടെ നന്നായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു. എൻെറ പ്രിയതമയെ ഈയിടെ പല തവണയും ഞാൻ കണ്ടു. അതു ഗൂഢമായിട്ടായിരുന്നു എങ്കിലും അവളുടെ

പിതാവായ ടോഡർമാല് അതിനെക്കുറിച്ചെല്ലാം അറിഞ്ഞില്ലയോ എന്ന് എനിക്കു സംശയമുണ്ട്. എന്നാൽ ഒന്നും അറിഞ്ഞിട്ടില്ലെ ന്നാണ് അദ്ദേഹം ഭാവിക്കുന്നത്. ഈ അനുകൂല്യത്തിനു എൻെറ അമ്മാവനായ ഫൈസി കൂടെ കാരണമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വി ചാരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു ഈശ്വരൻ പ്രസാദിക്കട്ടെ." അതി ൻെറ ശേഷം പാവിസ് തൻെറ പ്രേയസിയുടെ സൌന്ദൎയ്യത്തേയും ഗുണങ്ങളേയും അനൎഗ്ഗളമായി പ്രശംസിക്കാൻ തുടങ്ങി. അത് അയാ ൾക്കു വളരെ സന്തോഷമായിരുന്നു എങ്കിലും ശ്രോതാവിന് അത്ര രസാവഹമായിരുന്നില്ല. അതെങ്ങനെ എങ്കിലും ഇരിക്കട്ടെ. വി നോദസ്ഥലത്ത് എത്തുന്നതുവരെ പ്രസംഗം ഇതുതന്നെ ആയിരു ന്നു. അവിടത്തെ കോലാഹലം രാജധാനിയിലെ പോലെ തന്നെ ആയിരുന്നു. എന്നാൽ ഉത്സാഹവും വിനോദവും വളരെ കൂടുതലാ യിരുന്നു. ചെറുതും വലുതുമായി അനവധി കൂടാരങ്ങൾ അടിച്ചിരു ന്നതും ഉന്നതാനതവും ആയ ആ വിസ്തീൎണ്ണപ്രദേശത്തിൽ വളരെ ജ നങ്ങൾ ഓരോ സംഘമായി സഞ്ചരിച്ചു. ദീപ്രവൎണ്ണങ്ങളായ പരി സ്തോമങ്ങളോടും അലംകൃതങ്ങളായ അമ്പാരികളോടും കൂടിയ ഗജങ്ങ ൾ അശ്വാരൂഢന്മാരിൽനിന്നും പാദചാരികളിൽനിന്നും വ്യത്യസ്ത ങ്ങളായി ഉയൎന്നുശോഭിച്ചു. രാജകീയഗജങ്ങൾ തലയിലും കഴുത്തിൻെറ കീഴ്ഭാഗത്തിലും വലിയ കല്ലുകൾ പതിച്ച സ്വൎണ്ണത്തകിടുകളാൽ ശോഭിതങ്ങളായിരുന്നു. ഒരു സാധാരണ ഗൃഹസ്ഥൻ നല്ല ധനവാനാ യി തീരുന്നതിനു മതിയായ വിലയുള്ള സാധനങ്ങൾ അവയുടെ മ ഹത്തുകളായ ദേഹങ്ങളിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവയിൽ ഒന്നിലായി രുന്നു ചക്രവൎത്തി ആരോഹണം ചെയ്തിരുന്നത്. അദ്ദേഹം തൻെറ സേവകന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ അവരോഹണം ചെയ്ത് അവരാൽ അ നുഗതനായിട്ട് അന്നത്തെ വലുതായ അടിയന്തരം നടത്താനായി ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള സ്ഥലത്തേക്കു നടന്നു.

കുറെ ദൂരത്തിലായിട്ട് ഒരാൾക്കു പ്രയാസം കൂടാതെ ഇരി ക്കത്തക്കവണ്ണം വലിപ്പവും ഉറപ്പും ഉള്ളതായ ഒരു ത്രാസ് തൂക്കപ്പെ ട്ടിരുന്നു. അതിൻെറ ഒരു തട്ടിൽ സ്വൎണ്ണവും വെള്ളിയും രത്നങ്ങളും കൂട്ടിയിരുന്നു. മറേറതു ശൂന്യമായി ഉയൎന്നു നിന്നിരുന്നു. നാനാദി ഗന്തങ്ങളിൽനിന്നും വന്നിട്ടുള്ള അസംഖ്യജനങ്ങൾ നോക്കിക്കൊണ്ടി

രിക്കവെ ചക്രവൎത്തി അതിൽ കയറി ഇരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ തൂക്കം ശരിയായതു വരെ മററെ തട്ടിൽ മേൽപ്പറഞ്ഞ സാധനങ്ങൾ ഇടുകയോ അതിൽനിന്ന് എടുക്കയോ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. അവസ്ഥ, ഉപകാരം കൃത്യം, മാനം, വിശ്വാസം, നല്ലതിലെല്ലാം അത്യാസക്തി ഇത്യാദികളെ ഇടാൻ കഴിയുമായിരുന്നെങ്കിൽ നിശ്ചയമായി അക്ബറിക്ക് തൂക്കം പോരാതെ വരികയില്ലായിരുന്നു. തൂക്കം ശരിയായതിൻെറ ശേഷം ചക്രവൎത്തി ത്രാസിൽനിന്നും സാവധാനമായി താഴെ ഇറങ്ങുകയും സ്വൎണ്ണവും വെള്ളിയും ജനങ്ങൾക്ക കൊടുക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഒടുവിൽ ചക്രവൎത്തി തൻെറ ചുററും ഉള്ളവരുടെ ഇടയിൽ ചെന്ന് കരുണയോടും പ്രേമത്തോടും കൂടി ഓരോ വാക്ക പറഞ്ഞുകൊണ്ടു പുഷ്പഫലാദിരൂപങ്ങളായ ചെറിയ സ്വൎണ്ണസാധനങ്ങളെ സമീപസ്ഥന്മാൎക്ക എറിഞ്ഞുകൊടുത്തു. ഈ പ്രവൃത്തിയാൽ അക്ബർ മഹാനും പ്രബലനും മാത്രമല്ല, ഏററവും ദയാലുവും ഉദാരനും, തൻെറ മഹത്വത്തെക്കാൾ ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിൽ അധികതൽപരനും ആയ ഒരു രാജാവാണെന്നുള്ള ബോധം പലരുടെയും മനസ്സിൽ നൂതനമായി സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെട്ടു.

അനന്തരം നാനാപ്രകാരങ്ങളായ വിനോദങ്ങൾ ആരംഭിക്കപ്പെട്ടു. ഒരു ദിക്കിൽ ഐന്ദ്രജാലികന്മാർ അവരുടെ കൌശലങ്ങളേയും മററൊരു ദിക്കിൽ അഭ്യാസികൾ അനേകവിധങ്ങളായ അഭ്യാസങ്ങളേയും പ്രദൎശിപ്പിച്ചു. ഒരെടത്തു നൎത്തകന്മാർ ഏകരൂപമായ സംഗീതത്തെ അനുസരിച്ചു നൎത്തനം ചെയ്തു. മററൊരെടത്ത് അശ്വാരോഹന്മാർ കുതിരകളെ അതിവേഗത്തിൽ ഓടിച്ചുകൊണ്ടു തങ്ങളുടെ കയ്യിലുള്ള കുന്തങ്ങളുടെ അഗ്രം കൊണ്ടു തറയിൽനിന്നും ചെറിയ വളയങ്ങളെ കുത്തി എടുത്തു. ഒരു സ്ഥലത്തു ദേഹപീഡ ചെയ്യുന്നതു സുകൃതകാരണമെന്നു വിചാരിക്കുന്ന വൈരാഗികളിൽ രണ്ടുപേർ അത്ഭുതമായും ഭയങ്കരമായും ഉള്ള ഒരു കാഴ്ചയെ കാണിച്ചു. അവർ ഉപരിഭാഗത്തു തിയ്യക്കായി വയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരുത്തരത്തിൽനിന്നും കയറിൽ കെട്ടി താഴത്തേക്ക തൂക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു വളഞ്ഞ ആണി തങ്ങളുടെ ദേഹപൃഷ്ഠഭാഗത്തിൽ കോൎത്തു തറയിൽനിന്നും ഇരുപതടി പൊക്കത്തിൽ തൂങ്ങി നിന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള ഒരു കാഴ്ച അവി

ടെ അപൂൎവ്വമായിരുന്നതുകൊണ്ടു് എല്ലാവരും അതിനെ വളരെ ശ്രദ്ധയോടു കൂടി നോക്കി. പാവ്വിസ് അതിനെ ആശ്ചൎയ്യത്തോടെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. എന്നാൽ സിദ്ധന് ഇതു കണ്ടു നല്ല പരിചയമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ അയാൾ ഉദാസീനനായിരുന്നു.

പാവ്വിസ് തന്റെ സ്നേഹിതനോടു പറഞ്ഞു: "ഇവരുടെ വിചാരം എന്തായിരിക്കാം? ഇവർ മതസക്തിയാൽ പ്രേരിതന്മാരായിട്ടാണ് ഇപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കുന്നത് എന്നു പറയപ്പെടുന്നു. എന്നാൽ ഈ ഉത്സവദിവസത്തിൽ ജനസമക്ഷമായി ഇവർ ഇങ്ങനെ ചെയ്യുന്നത് എന്തിനു? ഇത് ഒരു സന്തോഷകരമായ കാൎയ്യമല്ല. എന്നാൽ ഇവർ ഇത്ര ലക്ഷ്യമില്ലാതെയും വേദനയില്ലാത്തതുപോലെയും ഈ സാഹസം പ്രവൎത്തിക്കുന്നത് എങ്ങനെ എന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "ഞാൻ അതിനെ പ്രതിപാദിക്കാം. ഈ വൈരാഗികൾ ഇങ്ങനെ ഉള്ള ദേഹദണ്ഡങ്ങളെ സ്വൎഗ്ഗസാധകങ്ങളായ ശ്ലാഘ്യവ്യാപാരങ്ങളായി വിചാരിക്കുന്നു എന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. ഇങ്ങനെ പ്രവൎത്തിക്കുന്നവരെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കയും അവൎക്കു പണം കൊടുക്കയും ചെയ്യുന്നവൎക്കും ഫലത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം ഉണ്ടു്. ജനങ്ങളുടെ അന്ധവിശ്വാസത്തിന്റെ അവസ്ഥയ്ക്കു തക്കവണ്ണം ഇവൎക്കു അധികലാഭം ഉണ്ടാകും. എന്നാൽ ഈ വിദ്യയുടെ രഹസ്യം നിശ്ചയമായി അറിയപ്പെട്ടിട്ടില്ല. എങ്കിലും ശങ്കയ്ക്കു് ആസ്പദങ്ങൾ ഉണ്ട്. ഇവരെ ഒരിക്കലും സ്ത്രീകളോടു കൂടി കാണാറില്ലെങ്കിലും അവർ ഇവരുടെ കൂടെ എപ്പൊഴും ഉണ്ടായിരിക്കും. അവർ ഈ വിദ്യ കാണിക്കുന്നതിനു മുൻപായി ഏകദേശം പതിനഞ്ചു നാഴിക നേരത്തോളം ഈ വൈരാഗികളുടെ തോളെല്ലുകളുടെ മദ്ധ്യഭാഗത്തെ മൎദ്ദനം ചെയ്തു് സ്പൎശം അറിയാതെ ആക്കുന്നു. പിന്നെ അവിടെ ആണി കുത്തിക്കോൎത്താൽ വേദനയുണ്ടാകയില്ല"

പാവ്വിസ് പറഞ്ഞു: "ഒരത്ഭുതകരമായ നേരമ്പോക്കു തന്നെ!"

"അതെ. കഷ്ടമായിട്ടുള്ളതും ആണ്. മൂഢന്മാൎക്കു് ഇതിൽ എത്ര തന്നെ വിശ്വാസം ഉണ്ടായിരുന്നാലും മാന്യന്മാരായ ബ്രാഹ്മണർ ഇതിനെ നിന്ദിക്കുന്നു. ആകട്ടെ. ഗജങ്ങളും വന്യമൃഗങ്ങളും തങ്ങളിൽ യുദ്ധങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നു നിങ്ങൾ പറഞ്ഞില്ലയോ?"

"നിശ്ചയമായിട്ടുണ്ട്. ആ കാണുന്ന കൊടിയാൽ അവ ആരംഭിക്കാറായി എന്നു സൂചിതമായിരിക്കുന്നു. നമുക്ക് അങ്ങോട്ടു പോയി ഒരു സ്ഥലം പിടിക്കാം."

യുദ്ധം നടക്കുന്ന സ്ഥലത്തിനു ചുറ്റും അഴി അടിച്ച് ആസനങ്ങളും ഇട്ടിരുന്ന സ്ഥലത്തേക്ക് അവരുടെ സ്ഥാനത്താൽ അവർക്കു പ്രവേശം നിഷ്പ്രയാസമായി ലഭിച്ചു. ഒടുവിൽ ചക്രവർത്തി തന്റെ സേവകന്മാരാൽ പരിവൃതനായി ഉപവേശിച്ചിരുന്നു. അധികതാമസം കൂടാതെ ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ വസ്ത്രങ്ങളാൽ ആവൃതങ്ങളും, ഉജ്ജ്വലങ്ങളായ കഞ്ചുകങ്ങളെ ധരിച്ച നിഷാദികളാൽ ആരൂഢങ്ങളും ആയ ഗജങ്ങൾ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും രംഗഭൂമിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അധികമായി സജ്ജീകരണം ഒന്നും ആവശ്യകമായിരുന്നില്ല. മഹാദേഹങ്ങളായ ആ ജന്തുക്കൾ അന്യോന്യം അടുത്ത ഉടൻ തന്നെ ഒരു ഭയങ്കരമായ ഛിൽകാരത്തോടു കൂടി മുൻകാലുകളെ ഉയർത്തി ശുണ്ഡാദണ്ഡങ്ങൾകൊണ്ട് തങ്ങളിൽ പിടിച്ച് ദീർഘങ്ങളായ ദന്തകന്തങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഓരോന്നും തന്റെ പ്രതിപക്ഷിയെ കുത്തുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു. നിഷാദികളാകട്ടെ ചിലപ്പോൾ അവയുടെ കണ്ഠങ്ങളുടെ പിൻഭാഗത്തിൽ ജാനുക്കളെക്കൊണ്ട് പാറിപ്പിടിച്ചു, ചിലപ്പോൾ അവയുടെ വസ്ത്രബന്ധങ്ങളെ കൈകൊണ്ടു ഗ്രഹിച്ചും വീഴാതെ ഇരുന്നു. കുറെ നേരത്തേക്കു ജയം സന്ദിഗ്ദ്ധമാകത്തക്കവിധത്തിൽ ഈ യുദ്ധം നടന്നു. ഒരിക്കൽ ഒരു ഗജവും പിന്നെ മറ്റേതും പുറകോട്ടു ഓടിക്കപ്പെട്ടു. ഒടുവിൽ ഒന്നു മറ്റേതിനാൽ താഴെ തള്ളിയിടപ്പെട്ടു. അതിന്റെ നിഷാദി ലാഘവത്തോടെ ചാടി താഴെ ഇറങ്ങി. ജേതാവായ ഗജത്തിന്റെ നിഷാദി അതിനെ അങ്കുശംകൊണ്ടു നിയന്ത്രിച്ചു പരാജിതമായ പ്രതിപക്ഷിയെ ഉപദ്രവിക്കാതെ പുറകോട്ടു മാറി. ചക്രവർത്തി ഉറക്കെ ശ്ലാഘിക്കയും സേവകന്മാരും പ്രേക്ഷകന്മാരും അദ്ദേഹത്തിനെ അനുഗ്രഹിക്കയുംചെയ്തു. പിന്നെ അവർ ആസനങ്ങളിൽനിന്നും പതുക്കെ എഴുന്നേററു പോയി.

സിദ്ധൻ തന്റെ സ്നേഹിതനോടു പറഞ്ഞു: ഈവക യുദ്ധങ്ങളിൽ അക്ബർക്കു വളരെ കൌതുകം ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു."

പാവിസ് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഉള്ളതു തന്നെ. മനുഷ്യരിലായാലും മൃഗങ്ങളിലായാലും ധൈര്യത്തെയും സാമർത്ഥ്യത്തെയും പ്രകാ

ശിപ്പിക്കുന്നതായുള്ളതെല്ലാം അക്ബാക്ക് ഇഷ്ടമാണ്. അദ്ദേഹം ത ന്നെ അസാധാരണമായ ബലമുള്ളവനും ആയുധാഭ്യാസത്തിൽ അ ഭിതീയനും ആണെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. യുദ്ധത്തിലും മൃഗയാ വിനോദത്തിലും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ധൈര്യം വിചാരിച്ചാൽ സാഹസം എന്നു പറയത്തക്കവിധത്തിലുള്ളതാണ്. അദ്ദേഹം ആപത്തിനെ ക ഴിഞ്ഞുകളയുന്നതിനു പകരം അതിനെ തേടുകയാണ് ചെയ്യുന്നത്. അദ്ദേഹത്തിൻെറ സേനാധിപന്മാക്കും മൃഗയാസഖന്മാക്കും അദ്ദേഹ ത്തിൻെറ അത്യുത്സാഹത്തെ നിരോധിക്കുന്നതിൽ വളരെ ശ്രമം ഉ ണ്ടാകാറുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഓരോ അപദാനങ്ങളെ കുറിച്ചു നി ങ്ങൾ കേട്ടിരിക്കാം. അവയിൽ ചിലതിൽ അതിശയോക്തി ഇല്ലെന്നി ല്ല. എന്നാൽ ഫൈസി പറയുന്നതിനെ വിശ്വസിക്കാം. എന്തെ ന്നാൽ അദ്ദേഹം അനേകസന്ദർഭങ്ങളിൽ കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങൾ ഒരു ദിവസം ചോദിച്ചാൽ പറയും."

ഇപ്രകാരം സംസാരിച്ചുകൊണ്ട് അവർ ചുററി നടന്ന് കാണാ ൻതാല്പൎയ്യമുള്ളതെല്ലാം കണ്ടു കഴിഞ്ഞതിൻെറ ശേഷം പട്ടണത്തി ലേക്കു തിരിച്ചു. അപ്പോൾ സിദ്ധൻ അത്ഭുതപരവശനായിട്ട് അക സ്മാൽസ്തബ്ധനായി നിന്നു. ഏററവും ശ്രേഷ്ഠമായി അലംകൃതമായ ഒരു ഗജത്തിന്മേലുള്ള അമ്പാരിയിൽ അയാളുടെ നേത്രം യദൃച്ഛ യാ പതിച്ചു. അതിൽ ഒന്നോ രണ്ടോ സ്ത്രീകളോടു കൂടി പട്ടോപധാന ങ്ങളിൽ ചാരിയിരിക്കുന്നവളായി അയാൾ കണ്ട ആ തരുണി റസി യാ അല്ലാതെ മററാരും അല്ലായിരുന്നു! വജ്രരത്നങ്ങളാൽ ഉറപ്പിക്ക പ്പെട്ട തനുവായ മുഖപടം ഒരു വശത്തേക്കു നീക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിനാൽ സംശയത്തിനു അവകാശം ഇല്ലായിരുന്നു. അതിപരിചിതയായ ആ പരിചാരികയും അവളുടെ അടുക്കൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ആരും കാണാതെ ഏകാന്തത്തിൽ വസിച്ചവൾ അവിടെ എന്തിനാ യിട്ടു വന്നിരുന്നു? വിശിഷ്യ സിദ്ധൻ സേനയോടു കൂടി പോയിരിക്കു ന്നു എന്നു വിശ്വസിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ അവൾക്ക് അവിടെ എന്തു കാ ൎയ്യം? അവൾ അയാളെ ചതിച്ചിരിക്കുമോ? അവൾ അയാളോടു പ ഞ്ഞത് ആളല്ലാതെ വേറെ ഒരുത്തി ആയിരിക്കുമോ?

പാരചാരികളായ ജനങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ സിദ്ധനെ കണ്ടിട്ടി ല്ലായിരുന്ന റസിയായെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ച് കഴിയുന്നെടത്തോളം ശ്ര

ന്തതയോടും ഉദാസീനതയോടും കൂടി അയാൾ പാവ്‌ലിസ്സിനോടു ചോദിച്ചു: "ആ സ്ത്രീയെ നിങ്ങൾ അറിയുമോ?"

പാവ്‌ലിസ് ചോദിച്ചു: "മുഖപടത്തെ നീക്കിക്കൊണ്ടു പിഞ്ഞരവ്യജനത്തെ പിടിച്ചിരിക്കുന്ന പരിചാരികയോടു കൂടി ഇരിക്കുന്ന സ്ത്രീയാണോ? ഞാൻ അവരെ അറിയും. നിങ്ങൾ അറിയാത്തതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ ആശ്ചര്യപ്പെടുന്നു. എന്നാൽ ഈയിടെ അവർ അധികം വെളിയിൽ പുറപ്പെടാറില്ല. അവരെക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾ സർവ്വദാ കേട്ടിരിക്കണം. അവർ—" പാവ്‌ലിസ് പറഞ്ഞ പേർ കേട്ടപ്പോൾ സിദ്ധനു അയാളുടെ ജന്മത്തിൽ അഭൂതപൂർവ്വമായ ഒരു ഉദ്വേഗം ഉണ്ടാകയും, സ്വദേശത്തുള്ള ഒരു തൂക്കായ ഉയന്ന മലയുടെ മുകളിൽ വക്കിലായി നില്ക്കുമ്പോൾ ആകസ്മികമായി ഒരു തലചുററൽ വന്ന് അധോഭാഗത്തുള്ള അഗാധഗുഹയിൽ വീണതുപോലെ തോന്നുകയും ചെയ്തു. പാവ്‌ലിസ് പറഞ്ഞു: "അവർ ഫൈഫ്.സിയുടെ ഭാര്യയായ ഗ്ലല്‌ബഡൻ ആണ്."

പത്താം അദ്ധ്യായം.

ആശ്ചൎയ്യങ്ങൾ

സിദ്ധന്റെ അസാധാരണമായ ഭാവം കണ്ട് അത്ഭുതപ്പെട്ട് പാവ്‌ിസ് ചോദിച്ചു: "ആ സ്ത്രീയുടെ പേർ നിങ്ങളുടെ മനസ്സിനെ വ്യാകുലീകരിക്കുന്നതിനു കാരണമെന്ത്? പ്രഥമദൎശനത്തിൽ നിങ്ങൾക്കു ഗ്രൽബെദനിൽ അനുരാഗം ജനിച്ചിട്ടില്ലത്രെ? അതു കൂടാതിരിക്കതന്നെയാണ് നന്ന്. ഫൈഫ്സി സൌജന്യനിധിതന്നെ എങ്കിലും തന്റെ ഭാൎയ്യയെ സംബന്ധിക്കുന്ന കാൎയ്യത്തിൽ അത്ര ശാന്തനല്ല. എന്തെന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിനു അവരിൽ അതികഠിനമായ അനുരാഗം ഉണ്ട്."

കഴിയുന്നെടത്തോളം സ്വസ്ഥചിത്തതയെ ഭാവിച്ചുകൊണ്ടു സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ആ പേരിനാൽ തൽകാലം ഒരോൎമ്മ ഉണ്ടായതേ ഉള്ളൂ. അതിനു ഫൈഫ്സിയുടെ ഭാൎയ്യയുമായി യാതൊരു സംബന്ധവും ഇല്ല."

പാവ്‌ിസ് പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ തരക്കേടൊന്നും ഇല്ല." പിന്നെ അവർ മിണ്ടാതെ നടന്നു.

കഴിയുന്നതും വേഗത്തിൽ പാവ്‌ിസ്സിനെ പിരിഞ്ഞ് ഏകാകിയായിരിക്കണം എന്നൊരു വിചാരം മാത്രമേ അയാളുടെ കൂട്ടുകാരനു ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അപ്പോൾ സിദ്ധൻ തന്റെ ഭടജനങ്ങളിൽ ഒരാളെ കണ്ട് പാവ്‌ിസ്സിനോടു പറഞ്ഞു: "ക്ഷമിക്കണെ. എനിക്ക് ആ മനുഷ്യനോടു പറയേണ്ടതുണ്ട്. ഇത്രനേരം നിങ്ങളുടെ സഹവാസം ഉണ്ടായതിനാൽ സന്തോഷമായി. തൽകാലം ഞാൻ യാത്ര പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു." അനന്തരം അയാൾ ആ സാദിയെ അടുത്തുവരാൻ സംജ്ഞാപനം ചെയ്ത് തന്റെ ഉദ്യോഗത്തെ സംബന്ധിച്ച കാൎയ്യങ്ങളെ കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു തുടങ്ങി. എന്നാൽ പാവ്‌ിസ് ദൃഷ്ടിഗോചരമല്ലാതെ ആയപ്പോൾ അതും നിറുത്തി ഇന്ന ദിക്കിലേക്കു പോകുന്നു എന്നു ശ്രദ്ധിക്കാതെ ഭ്രാന്തനോ സ്വപ്നനോ മത്തനോ എന്നപോലെ മുൻപോട്ടേക്കു ബദ്ധപ്പെട്ടു നടന്നു. "ഗ്രൽബെദൻ, ഫൈഫ്സിയുടെ ഭാൎയ്യ!" പുനശ്ച വിശ്വാസഭംഗം! എന്നാൽ ഇപ്പോൾ സപ്രമേധയായിട്ടല്ലെങ്കിലും താൻ അന്യരാജ്യത്തിൽ നിന്നു വന്ന സമയം

ഏറാറവും കരുണയെ കാണിച്ചവനും, എത്രയും അവ്യാജമായ സ്നേഹമുള്ളവനും, ഏതാദൃശമായ ആനുകൂല്യം ഇല്ലാതെ തന്റെ സ്ഥിതിയിൽ ഉള്ള ഒരുത്തനു അലഭ്യങ്ങളായ ബഹുമാനങ്ങൾ തനിക്കു ലഭിക്കുന്നതിനു കാരണഭൂതനും ആയ ആളിന്റെ നേരെ എത്രയും ഗർഹിതമായ വിശ്വാസഭംഗം! തന്നാൽ അചിന്തിതങ്ങളും തനിക്ക് അർഹതയില്ലാത്തവയും ആയ പ്രസാദങ്ങൾക്കു തന്നെ പാത്രമാക്കിച്ചെയ്ത ചക്രവർത്തിയുടെ നേരെയും വിശ്വാസഭംഗം! തന്റെ ഹൃദയത്തേയും വാക്കിനെയും ഒരിക്കൽ സമർപ്പിച്ച ഇരാവതിയുടെ നേരെയും വിശ്വാസഭംഗം! ഇതെല്ലാം തന്നെ ചതിച്ചവളും, താൻ നിന്ദിക്കേണ്ടവളും, എങ്കിലും സർവോപരി എന്നും താൻ സ്നേഹിക്കുന്നവളും ആയ ഒരുത്തിക്കു വേണ്ടിയാണ്. എന്താണ് പ്രവർത്തിക്കേണ്ടത്? മാനവും കൃത്യവും ക്ഷണത്തിൽ പലായനം തന്നെയാണ് ശരണീകരണീയമായിട്ടുള്ളതെന്നു അയാൾക്കു തോന്നിച്ചു. വിളംബം ഇനിയും അനർത്ഥകാരണമാണെന്ന് അയാൾക്കു ബോധമുണ്ടായി. എന്നാൽ അവളോടു യാതൊരു വിവരവും പറയാതെ ഝടിതിയായി അവളെ വിട്ടുപോകുന്നത് എങ്ങനെ? അവൾ ചപലയാണെങ്കിലും തന്നെ സ്നേഹിച്ചുവല്ലോ? അവൾ തന്നെ ദുർമ്മാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രവർത്തിപ്പിച്ചു എങ്കിലും അവളും മാനത്തേയും കൃത്യത്തേയും ഉപേക്ഷിച്ചല്ലോ? അങ്ങനെ ഉള്ളവളെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുന്നതു ന്യായ്യമാണോ? അതു യുക്തമായിരിക്കുമോ? അതു തനിക്കു ശക്യമാണോ?

വളരെ നേരത്തേക്ക് എങ്ങോട്ടാണ് പോകുന്നത് എന്നറിയാതെ സിദ്ധൻ നടന്നു. ഒടുവിൽ അയാൾ ചുററും നോക്കിയപ്പോൾ നഗരത്തിൽനിന്നും അകലെ അല്ലായിരുന്നു എന്നും, തന്റെ ഹൃദയഹാരിണിയായ റസിയായുടെ വസതിക്കു സമീപമായി എന്നും അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. റസിയായുടെ വാസസ്ഥലം ഫൈസിയുടെ ഗൃഹത്തിനു സമീപത്തിലായിരുന്നു എന്നുള്ള വാസ്തവത്തെ അയാൾ അപ്പോൾ സ്മരിച്ചു. നേരം സന്ധ്യയായി തുടങ്ങി. ആ സമയത്താണ് അയാൾ ഉദ്യാനദ്വാരത്തിങ്കൽ ചെല്ലുകയും ഒരു സങ്കേതത്താൽ പരിചാരിക അയാളെ അകത്തേക്കു പ്രവേശിപ്പിക്കയും ചെയ്യാറ് പതിവുള്ളത്. അപ്രകാരം അയാൾ അന്നും അവിടെ ചെന്നു ചേ

രുകയും സങ്കേതത്താൽ വാതിൽ തുറക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ തരംഗയോടു കൂടി അകത്തേക്കു കടക്കയും ചെയ്തു.

സിദ്ധൻ സേനയോടു കൂടി ചേരുന്നതിനു പുറപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞതായി വിചാരിച്ചിരുന്നതിനാൽ അയാൾ അപ്പോൾ അവിടെ വരുമെന്ന് ഒട്ടും ശങ്കിക്കാതെ റസിയാ, അല്ലെങ്കിൽ ഗുൽബദൻ, അളിന്ദത്തിൽ ഒരു മഞ്ചത്തിന്മേൽ ചാരി കിടക്കയായിരുന്നു. അപ്പോൾ വളരെ ദൂരത്തിലാണെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന ആ ആൾ ഝടിതിയായി അവളുടെ മുമ്പിൽ കടന്നു ചെന്നു.

അവൾ ഭയപ്പെട്ട് എഴുന്നേററു നിന്നുകൊണ്ടു സസംഭ്രമമായി പറഞ്ഞു: "എന്ത്! സിദ്ധനോ! നിങ്ങൾ പോയി എന്നാണല്ലോ ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നത്."

ശാന്തതയെ നടിച്ചുംകൊണ്ടു സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "റസിയാ, ഗുൽബദൻ! നിങ്ങളെ എനിക്ക് ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായി. നിങ്ങൾ എന്നെയും, എനിക്കു സകല ഗുണത്തിനും കാരണഭൂതനായ അദ്ദേഹത്തിനേയും ചതിച്ചുകളഞ്ഞല്ലോ. ഞാൻ യാത്ര പറയാൻ വന്നിരിക്കയാണ്. ഇവിടം വിട്ടു പോകാൻ മാനം എന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു. പലായനം അല്ലാതെ അതിനു വേറേ മാർഗ്ഗം ഇല്ലെന്നു എനിക്കറിയാം. ഇന്നോ നാളെയോ ഞാൻ ഈ നഗരം വിട്ടു പോകുന്നു. പിന്നെ ഇതിനെയോ നിങ്ങളെയോ ഈ ജന്മത്തിൽ കാണുകയില്ല."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു നിറുത്തുന്നതിനു മുൻമ്പിൽ തന്നെ ഒരു ക്ഷണത്തിൽ ഫൈ്സിയുടെ ഭാഗ്യസ്ഥിതി എല്ലാം മനസ്സിലായിരുന്നു. അവളുടെ കാമുകൻ അയാളുടെ സേനാഭാഗത്തിൻെറ നേതൃത്വം വഹിക്കാനായി പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞു എന്ന് അവൾ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നതിനാൽ ചക്രവത്തിയുടെ ജന്മർക്ഷമഹോത്സവം കാണാൻ പോകാതിരിക്കുന്നതും മുഖത്തെ ആച്ഛാദനം ചെയ്യുന്നതും അനാവശ്യകമെന്നു അവൾ വിചാരിച്ചു. അപ്പോൾ അയാൾ അവളെ കാണുകയും മനസ്സിലാകുകയും അവളുടെ യഥാൎത്ഥനാമത്തെ കേൾക്കയും ചെയ്തിരിക്കണം. കാൎയ്യം എല്ലാം സ്പഷ്ടമായിരുന്നു. അവൾ ചോദ്യം ചോദിക്കാനും സമാധാനം പറയാനും തുനിയാതെ അഞ്ജലിബന്ധം ചെയ്ത് നീലോൽപലദളോപമങ്ങളായ നേത്രങ്ങളെ കൊണ്ടു സാഭ്യൎത്ഥനമായി അയാളെ നോക്കുകയും അനന്തരം സഞ്ജാതവേപഥുവാ

യി ഒന്നും പറയാതെ മഞ്ചത്തിൽ ഉപവേശിച്ച് ഉപധാനങ്ങളിൽ മുഖത്തെ മറയ്ക്കുകയും ചെയ്തു.

കുറെ നേരത്തേക്കു സിദ്ധൻ മിണ്ടാതെ അവളെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. ഇനി ഒരിക്കലും അവളെ കാണുകയില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ച തൽക്ഷണത്തിലെ പോലെ അത്ര സുന്ദരിയായും മനോഹാരിണിയായും അവൾ ഇതിനു മുൻപിൽ ഒരിക്കലും അയാൾക്കു പ്രതിഭാനം ചെയ്തിട്ടില്ലായിരുന്നു. ഈ അന്ത്യമായ വീക്ഷണം തന്റെ മനസ്സിൽ ശാശ്വതമായി പതിഞ്ഞിരിക്കുമെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നി.

അയാളുടെ അന്തഃകരണം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "പൊയ്ക്കൊൾക! ഉടനെ പൊയ്ക്കൊൾക! ഇനി ഒന്നും പറകയും യാത്ര ചോദിക്കയും വേണ്ട. അല്ലെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ തന്നെ തോന്നിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന വ്യാമോഹത്തിൽ നിന്നു നിവർത്തിക്കാനുള്ള കാലം അതിക്രമിച്ചുപോകും."

പിന്നെ അവൾ പതുക്കെ തല പൊക്കി അഴിഞ്ഞു വീണുകിടക്കുന്ന തലമുടിയെ പുറകോട്ടു നീക്കിക്കൊണ്ടു ഗാഢനിദ്രയിൽനിന്നോ മോഹാലസ്യത്തിൽനിന്നോ ഉണരുന്ന ഒരാളെ പോലെ കൈകൊണ്ടു മുഖം തുടച്ചു.

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "റസിയായേ! ഞാൻ ഒരിക്കൽ കൂടി നിങ്ങളെ ഇങ്ങനെ വിളിക്കട്ടെ. നിങ്ങളോട് ഒന്നും പറയാതെ പോകുന്നതു മര്യാദയായിരിക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ പിരിഞ്ഞുപോകുന്ന ഈ സന്ദർഭത്തെ കുറേക്കൂടി അസഹ്യമാക്കരുതേ. ഈ വിപ്രയോഗം അപരിഹാര്യമാണെന്നു നിങ്ങൾക്കും അറിയാമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. അബുദ്ധിപൂർവ്വമായി ഞാൻ ആതിഥ്യത്തിനു വിപരീതമായി ആചരിക്കയും, ഉത്തമബന്ധുവിന്റെ നേരേ അത്യന്തം കൃതഘ്നത കാണിക്കയും ചെയ്തുപോയി. ഇനിയും ഈ വിധം പ്രവർത്തിക്കുന്നതു മഹാ പാപമായിരിക്കും."

റസിയാ സാവധാനമായി പറഞ്ഞു: "എന്റെ സ്നേഹിതാ! നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്. വേർപിരിയുന്നത് അപരിഹാര്യമായി നിങ്ങൾക്കു തോന്നുമെന്ന് എനിക്കറിയാം. എനിക്കു കുറേ നാളായി ഈ ശങ്ക ഉണ്ടായിരുന്നതിനാലാണ് ഞാൻ പേരിനെ മാററി പറ

ഞ്ഞത്. എന്നാൽ നിങ്ങാം എന്നെന്നേക്കും എന്നെ വിട്ടുപിരിയുന്നതിനു മുൻപിൽ ഞാൻ പറയുന്നതിനെ ക്ഷണനേരത്തേക്കു കേൾക്കണം. എന്തെന്നാൽ നിങ്ങാംക്ക് എന്നേക്കുറിച്ചു നിന്ദ തോന്നരുത്. എന്നു എനിക്ക് ആഗ്രഹം ഉണ്ട്. ഞാൻപറയുന്നതിനെ സശ്രദ്ധമായി കേൾക്കണം. എൻെറ നടത്തയെ സാധുവാക്കാം എന്നുവച്ചല്ല പറയുന്നത്; അത് ക്ഷന്തവ്യമെന്നു കാണിക്കാൻ മാത്രമാണ്. വളരെത്തവണ നിങ്ങളെ ഞാൻ വഞ്ചിച്ചു എന്നുള്ളതു വാസ്തവമാണ്. ഈഠംപ്രഥമമായി നാംതമ്മിൽ കണ്ടപ്പോൾതന്നെ ഞാൻ നിങ്ങളെ വഞ്ചിക്കാൻ തുടങ്ങി. നിങ്ങാം ആഗ്രായിൽ എത്തിയതിൻെറശേഷം താമസിയാതെ ഞാൻ നിങ്ങളെ കണ്ടു. എന്നാൽ നിങ്ങാം എന്നെ കണ്ടില്ല. ആ പ്രഥമദശ്നത്തിൽതന്നെ എനിക്കു നിങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഒരു താല്പയ്യം ജനിച്ചു. അത് എൻെറ അന്വേഷണങ്ങളിൽ ഞാൻ കേട്ടവത്തമാനത്താൽ വദ്ധിച്ചു. പിന്നെ കാശ്മീരത്തേക്ക് ആ എഴുത്തയയ്ക്കു എന്നുള്ള വ്യാജേന നിങ്ങളുടെ പരിചയം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ഞാൻ സാഹസമായി നിശ്ചയിച്ചു. ഹാ! കഷ്ടം! എൻെറ ചാപല്യത്താലും പ്രേമത്താലും ആ പരിചയം ഏതുവിധമായി പരിണമിച്ചു എന്നു നിങ്ങാംക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാമല്ലോ. എന്നാൽ ഫൈസിയും നിങ്ങളുമായി ഏതെങ്കിലും സ്നേഹബന്ധം ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നുള്ളതു സത്യമായി ഞാൻ അപ്പോൾ അറിഞ്ഞില്ല. കുറച്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞ് എനിക്കുദ്വേഗകാരണമായ ആ വിവരം അറിഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻ ആരാണെന്നു പരമാത്ഥം പറഞ്ഞ് നമ്മാംതമ്മിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ബന്ധത്തെ വേർപെടുത്താൻ എനിക്കു ധൈയ്യം ഉണ്ടാകേണ്ടതായിരുന്നു. എന്നാൽ, ഹാ! എൻെറ സിദ്ധാ! കാമാതുരയായ ഒരു സ്ത്രീക്കു സഹജമായിട്ടുണ്ടാകുന്ന ചാപല്യം അതിനു എന്നെ സമ്മതിച്ചില്ല. നിങ്ങാം മാനത്തെ വിചാരിച്ച് നിശ്ചയമായി എന്നെ വിട്ടുപിരിയും എന്നുള്ള ഭയത്താൽ ഞാൻ മിണ്ടാതിരുന്നു. അല്ലയോ സിദ്ധാ! നാം ഇപ്പോൾ യാത്രപറഞ്ഞ് എന്നെന്നേക്കും തമ്മിൽ പിരിയുന്നതിനു മുൻപിൽ എൻെറ അപരാധത്തെ നിങ്ങാം ക്ഷമിക്കുമോ?" അയാാം കോപിക്കുമോ എന്നുള്ള ഭയത്താൽ എന്നപോലെ ശങ്കയോടുകൂടി അയാളുടെ നേരെ കൈ നീട്ടിക്കൊണ്ടു അവാം അശ്രുപൂണ്ണന

യനയായി പാരവശ്യത്തോടുകൂടി പതുക്കെ മഞ്ചത്തിൽ ഉപവേശിച്ചു.

സ്വല്പനേരത്തേക്കു സിദ്ധൻ തന്റെ ആത്മാവുമായി കഠിനയുദ്ധം ചെയ്തു. പിന്നെ അയാൾതന്നെ അധീനനാക്കിച്ചെയ്തു മാത്രമല്ല, മാനത്തേയും കൃത്യത്തേയും എല്ലാം വിസ്മരിക്കുന്നതിനു പ്രസഹ്യ പ്രേരിക്കയും ചെയ്ത ആ സ്ത്രീയെ ബാഹുക്കളെക്കൊണ്ട് ആലിംഗനം ചെയ്തു് പറഞ്ഞു: "റസിയായെ! നിങ്ങളോടുകൂടാതെ എനിക്കു ജീവധാരണം അശക്യമാണ്. നിങ്ങളോടുകൂടി ഇരുന്നാൽ ഒന്നും കുററവും കുറച്ചിലും അല്ല."

അയാൾ പറഞ്ഞത് വാസ്തവം തന്നെ ആയിരുന്നു. ജീവിതത്തെക്കാളും മാനത്തെക്കാളും അവൾ പ്രിയതരയാണെന്ന് അയാൾ പറഞ്ഞത് ഒട്ടും അതിശയോക്തി അല്ലായിരുന്നു. അപ്രകാരം ആ സായാഹ്നം കഴിഞ്ഞു. സിദ്ധൻ കുറഞ്ഞൊന്നു അസ്വാസ്ഥ്യം കുറഞ്ഞൊന്നു ആനന്ദപരവശനും ആയിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ അയാൾ തന്നെത്താൻ നിന്ദിക്കയും പിന്നെ ഈ ആപൽകരമായ പ്രേമത്തെ ആലോചിച്ച് സന്തോഷിക്കയും ചെയ്തു. അയാൾ പതിവായി പോകുന്നവഴിയിൽക്കൂടി പോയപ്പോൾ നേരം കുറെ അധികമായി. ഉദ്യാനത്തിലുള്ള ചെറിയ വാതിൽ തുറക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അതു തുറന്ന് ഒരു മനുഷ്യൻ അകത്തേക്കു കടന്ന് സിദ്ധൻ അവിടെ നില്ക്കുന്നതു കാണാതെ വാതിൽ അടയ്ക്കാൻ ഭാവിച്ചു. അപ്പോൾ വിസ്മയാഭിഭൂതനായ സിദ്ധന്റെ മുഖത്തുനിന്നു ഉത്ഭവിച്ച ശബ്ദത്തെ കേട്ട് അയാൾ തിരിഞ്ഞുനിന്നു. അതാരായിരിക്കാം? പക്ഷേ ഫൈസി തന്നെയോ? സാമാന്യത്തിലധികം പരുങ്ങലോടുകൂടിനിന്ന സിദ്ധനോട് ആ മനുഷ്യൻ ചോദിച്ചു: "താൻ എന്തിനാണ് ഇവിടെ വന്നത്?" ഇരുട്ടത്ത് അയാളുടെ ആകൃതി തിരിച്ചറിയാൻ പാടില്ലായിരുന്നു എങ്കിലും ഒച്ചകൊണ്ട് അത് സലിം ആയിരുന്നു എന്ന് ഉടൻതന്നെ സിദ്ധനു മനസ്സിലായി.

സിദ്ധൻ ധൈര്യത്തോടെ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതുപോലെ എനിക്കു തന്നോടു ചോദിക്കുന്നതിനും തുല്യമായോ അധികമായോ അവകാശം ഉണ്ട്." യുവരാജാവ് ഖഡ്ഗമുഷ്ടിയിൽ കൈവച്ചതായി ശബ്ദംകൊണ്ടറിഞ്ഞ് സിദ്ധനും അപ്രകാരം ചെയ്തു. സലിം ഒന്നുരണ്ടടി അടുത്തു വന്നപ്പോൾ തന്റെ എതിരാളിയെ മനസ്സിലാ

കയും ഖഡ്ഗത്തെ ഉറയിലേക്കുതന്നെ ഇടുകയും ചെയ്തു.

ഏററവും ആശ്ചര്യത്തോടെ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഹാ! എന്റെ സ്നേഹിതനായ സിദ്ധരാമാ! നിങ്ങളുടെ രാത്രിസഞ്ചാരങ്ങളിൽ ഒന്നിൽ ഞാൻ കണ്ടുകൂടി. എങ്കിലും നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള ഒരു യുവാവിനു ഇതിൽ അധികഹാനി ഇല്ല. ഇതിനെ ഞാൻ വെളിപ്പെടുത്തുമോ എന്നു ഭയപ്പെടുകയും മറിച്ചൊന്നും ശങ്കിക്കയും വേണ്ട. നിങ്ങളുടെ പ്രിയതമ നമ്മുടെ ഉപായപ്രയോഗങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നും രാത്രിയിൽ ഗൂഢമായി അവളോട് അവയെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കുന്നതിനു ചിലപ്പോൾ ഞാൻ വരാറുണ്ടെന്നും നിങ്ങൾ അറിയണം. എന്നാൽ ഈ ക്ഷണത്തിൽ അവൾക്ക് അപ്രകാരമുള്ള നീരസവിഷയങ്ങളെ കുറിച്ചു സംസാരിക്കുന്നതിനു പക്ഷേ രസമില്ലായിരിക്കും. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ഇപ്പോൾ അവളെ കാണാതിരിക്കുന്നതാണ് നന്ന്."

അനന്തരം സലിം വാതിലിലേക്കു തിരിഞ്ഞ് സിദ്ധനെ അതിൽകൂടി പുറത്തേക്കയച്ചിട്ട് താനും വെളിയിൽ ഇറങ്ങി അതിനെ ഭദ്രമായി അടച്ചു.

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ഗൃഹത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോകയായിരിക്കും, അല്ലേ? ഞാൻ മറെറാരു വഴിക്കാണ് പോകുന്നത്." എന്താണ് പറയേണ്ടത് എന്നറിയാതെ തൂഷ്ണീകനായി കേട്ടുംകൊണ്ടു നിന്ന സിദ്ധനോട് അദ്ദേഹം പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഈ സമാഗമം ഗൂഢമായിരിക്കട്ടെ. അതാണ് നമുക്ക് ഏററവും നന്നായിട്ടുള്ളത്." ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുംകൊണ്ട് സലിം അന്ധകാരത്താൽ അന്തർഹിതനായി ഭവിച്ചു.

ബദ്ധപ്പെട്ടു നടന്നുംകൊണ്ട് യുവരാജാവ് ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു: "യദൃച്ഛയാ അയാൾ എനിക്ക് ഒരുപകാരം ചെയ്തു. എനിക്ക് ഏററവും ഉപയുക്തമായി തീരുന്ന ഒരു ഗൂഢവർത്തമാനം കിട്ടി. ഇതിലൊക്കയും ആ കള്ളന്റെ തന്ത്രം ഉണ്ടായിരിക്കണം."

പിറേറദിവസം സലിമിന്റെ അത്യന്തവിശ്വസ്തന്മാരായ ഭൃത്യന്മാരിൽ ഒരുത്തൻ ആ ഗൃഹത്തിനു ചുററും നടന്നുംകൊണ്ടിരുന്നു അപിരണ്ണ ഗുല്‌ബദന്റെ പരിചാരികയോടു സംസാരിക്കുന്നതിനു

അവനു അവസരം കിട്ടി. അവൻ അവളുമായി ഉടമ്പടി എളുപ്പ
ത്തിൽ പറഞ്ഞു തീൎക്കയും, അവൾ മനസ്സാലെ തന്റെ സ്വാമിനിയു
ടെ രഹസ്യങ്ങളെ ഉൽഘാടനം ചെയ്യുകയും ചെയ്തു. എന്തെന്നാൽ
സിദ്ധനും അവൾക്കുംകൂടി കൊടുക്കാൻ കഴിയുന്നതിലും അധികസംഖ്യ
കൊടുക്കാൻ യുവരാജാവിനു ശക്യമാണല്ലോ. അന്നുതന്നെ വയ്യിട്ട്
ആ പരിചാരിക കൊട്ടാരത്തിൽ വരികയും, സിവിജിന്റെ വിശ്വ
സ്തഭൃത്യൻ അവളെ കാണുകയും, എഴുത്തുകളുടെ മാതിരിയിൽ മടക്ക
പ്പെട്ടിട്ടുള്ള രണ്ടു കടലാസുകൾ അവൾ അവന്റെ കയ്യിൽ കൊടു
ക്കയും തന്റെ പ്രതിഫലവും വാങ്ങിക്കൊണ്ട് തിരിയെ തന്റെ
സ്വാമിനിയുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കു ബദ്ധപ്പെട്ടുപോകയും ചെയ്തു. പി
റേദിവസം സലിം ഒരു പരിമിതമായ അനുയായിവൎഗ്ഗത്തോടുകൂടി
അലഹബാദ്ദിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

അവിടെ ഏകാകിനിയായി വ്യസനിച്ചുംകൊണ്ട് ഒരുത്തി താ
മസിച്ചുവന്നു. വളരെക്കാലമായി ഇരാവതി തന്റെ ഭാവിയായ ഭ
ൎത്താവിനെക്കുറിച്ചു യാതൊന്നും കേൾക്കാറില്ലായിരുന്നു. ആരംഭത്തി
ൽ, അയാൾ ആഗ്രായിൽ എത്തിയതിന്റെ ശേഷം താമസിക്കാ
തെ, എപ്പോഴും അയാൾ എഴുതാറുള്ള എഴുത്തുകളിലെപോലെ ത
ന്റെ പ്രേമസ്ഥൈൎയ്യത്തെ പ്രതിപാദിക്കുന്നവയായ രണ്ടെഴുത്തുകൾ
അയച്ചതായി അവൾക്ക് ഓൎമ്മയുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽപിന്നീട് അ
യാളുടെ എഴുത്തുകൾ ഒന്നും കിട്ടീട്ടില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ അയാൾ
സൌഖ്യമായിരിക്കുന്നു എന്നും, ചക്രവൎത്തിക്ക് അയാളുടെ പേരിൽ
പ്രീതി വൎദ്ധിച്ചുവരുന്നു എന്നും അവൾ അന്യന്മാരിൽനിന്നു കേട്ടിരു
ന്നു. ഇപ്രകാരം വളരെ ദിവസമായി എഴുത്തയക്കാതിരിക്കുന്നതിന്റെ
കാരണം എന്തായിരിക്കാം? ദാരുണമായ ഒരു സംശയം അവരെ അ
ധികമധികം വ്യാകുലയാക്കിച്ചെയ്തു. എന്നാൽ തന്റെ പ്രിയതമന്റെ
വാക്കിലും മാനത്തിലും തനിക്കുള്ള വിശ്വാസത്തെ അവലംബിച്ച്
അവൾ ആ സംശയത്തെ നിരാകരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ഒരിക്കൽ അവ
ൾ ചിന്താക്രാന്തയായി കാശ്മീരത്തുവച്ച് താനും തന്റെ പ്രിയതമ
നും കൂടി ആദ്യകാലങ്ങളിൽ വായിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന ഒരു പുസ്തകത്തി
ന്റെ കടലാസുകൾ മറിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ വിശ്വസ്ത
യായ നിപുണിക അവിടെ പ്രവേശിച്ചു. ആദ്യം ബദ്ധപ്പെട്ടും, പി

ന്നെ സംസാരിക്കണോ വേണ്ടയോ എന്നുള്ള സംശയത്താൽ എന്ന പോലെ ശങ്കിച്ചു, വ്യാകുലമായ മുഖഭാവത്തോടുകൂടി അവൾ അടുത്തുവന്നു. ഇരാവതി ചോദിച്ചു: "നിനക്കെന്തൊന്നാണ് എന്നോടു പറയാനുള്ളത്? നീ എന്തോ അശുഭമായ വൎത്തമാനത്തെ കൊണ്ടു വരുന്നു എന്നു തോന്നുന്നല്ലോ."

പരിചാരിക ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "കഷ്ടം! എനിക്കു നാക്കെടുക്കാൻ വഹിയാതെ ആയെങ്കിൽ കൊള്ളായിരുന്നു! എങ്കിലും ഞാൻ കേട്ടതിനെ നിങ്ങളെ ധരിപ്പിക്കാതിരിക്കാൻ എനിക്കു പാടില്ല. നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ പറയാതിരിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവിധത്തിൽ അത് നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു."

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "പീഠിക ഒന്നുംകൂടാതെ പറയാനുള്ളതിനെ ഉടനെ പറകതന്നെ. അതിനെ കേൾക്കാൻ ഞാൻ സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്നു."

പിന്നെ അവൾ ആഗ്രായിൽനിന്നു വന്ന ഒരു ശിപായിയെ കണ്ടതും സിദ്ധനെകുറിച്ച് അവൻ പറഞ്ഞതും വിവരിച്ചുപറഞ്ഞു. ആദ്യം അവൾ കരുതി സംസാരിച്ചു. എന്നാൽ ഒടുവിൽ ഫൈസിയുടെ ഭാൎയ്യയെകുറിച്ചു സലിം കണ്ടുപിടിച്ചതൊക്കെ പറഞ്ഞു.

ഈ വൎത്തമാനം കേട്ടിട്ടുണ്ടായ ഫലം നിപുണിക ശങ്കിച്ചതു പോലെതന്നെ ആയിരുന്നു. ഇരാവതി നിൎജ്ജീവയെന്നപോലെ മുൻപെട്ടുനോക്കിക്കൊണ്ട് അവിടെ ഇരുന്നു. കുറേനേരം മിണ്ടാതിരുന്നതിന്റെ ശേഷം അവൾ സഹസാ ഉത്ഥാനംചെയ്തു് തനിക്കു പതിവില്ലാത്തതായ ക്ഷോഭത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു: "ആരാണ് ഇതെല്ലാം നിന്നോടു പറഞ്ഞത്? ഒരു ശിപായിയോ? പരമാൎത്ഥം പറയണം."

നിപുണിക ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ സ്വാമിനി! ഞാൻ നിങ്ങളെ ചതിക്കാൻ എങ്ങനെ തുനിയും എനിക്ക് അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതിനു എന്താണ് കാരണം? ഞാൻ നിങ്ങളോടു പറഞ്ഞ വൎത്തമാനം എന്നോടു പറഞ്ഞ ആൾ യുവരാജാവിന്റെ ഒരു ഭൃത്യനാണ്?"

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഈ കഥയൊക്കെ വ്യാജമാണ്. എനിക്ക് ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായി." എത്ര നിന്ദ്യമായ കൃത്രിമമാണിത് എന്നു മനസ്സിൽ വിചാരിച്ചതിന്റെ ശേഷം അവൾ പരിചാരികയെ നോക്കി പറഞ്ഞു: "എന്റെ നിപുണികേ! നന്നായി.

നീ ഈ വൎത്തമാനം എന്നോടു പറഞ്ഞതിനുവേണ്ടി ഞാൻ കൃതജ്ഞയായിരിക്കുന്നു. എൻെറ ക്ഷേമത്തെക്കുറിച്ചു നിനക്കു വാസ്തവമായുള്ള താല്പൎയ്യത്താലാണ് നീ ഇത് എന്നെ ധരിപ്പിച്ചത് എന്നുള്ളതിൽ എനിക്കു സംശയമില്ല. എന്നാൽ ഇത് എവിടെനിന്നു പുറപ്പെട്ടതാണെന്നു ഇപ്പോൾ എനിക്കു മനസ്സിലായതിനാൽ ഇതിനെ ഞാൻ കൂട്ടാക്കുന്നില്ല. സ്വല്പനേരത്തേക്കു എന്നെ വിട്ടു പൊയ്ക്കൊൾക. ഇനിമേൽ ഈ കഥ പറഞ്ഞവനെ നീ കാണേണ്ട.”

എങ്കിലും ഇരാവതി തന്നെത്താനെയോ പരിചാരികയോടോ സമ്മതിച്ചതിൽ അധികം നല്ലവണ്ണം ആ ശരം ലക്ഷ്യത്തിൽ കൊണ്ടു. അവൾ ഏകാകിനിയായതിൻെറ ശേഷം വളരെ നേരം ഹസ്തന്യസ്തമസ്തകയായിട്ട് താൻ കേട്ടതിൻെറ സംഭാവ്യതയെ കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നു. പിന്നെ കുറച്ചുനേരം കഴിഞ്ഞ് അവൾ തൻെറ മുറിയിൽനിന്നു വെളിയിൽവന്ന സമയം അവിടെ സലിമിനെ കണ്ടപ്പോൾ അവൾക്കു പിന്നെയും ധൈൎയ്യം ജനിച്ചു. അദ്ദേഹം തിരിയെ വന്നു എന്നുള്ള വിവരം അവൾ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലായിരുന്നു. അവൾക്കു സിദ്ധനോടു വിരോധം തോന്നുന്നതിനു ഈ അപവാദത്തെ ഉണ്ടാക്കിതീൎത്തത് മററാരും അല്ലായിരുന്നു എന്ന് അവൾക്കു വിശദമായി മനസ്സിലായി. സലിം ചെയ്ത സംഭ്രമമാനമായ അഭിനന്ദനത്തിൻെറ സ്വീകാരസൂചകമായി ഉദാസീനമായും കുറഞ്ഞൊന്നു സാവജ്ഞമായും അവൾ ശിരസ്സിനെ നമിപ്പിച്ചു.

സലിം പറഞ്ഞു: “ഇരാവതി! എന്നെ ഭഗ്നാശനാക്കി ചെയ്ത നമ്മുടെ അന്തിമസമാഗമം കഴിഞ്ഞതിൻെറ ശേഷം ഇപ്പോൾ ഞാൻ തിരിയെ വന്നിരിക്കുന്നതിനെ കുറിച്ചു നിങ്ങൾക്ക് ആശ്ചൎയ്യപ്പെടാൻ കാരണമുണ്ടായിരിക്കാം. എന്നാൽ എനിക്കു നിങ്ങളോട് സ്വയം പറയാൻ കഴിയാഞ്ഞതും നിങ്ങളുടെ പരിചാരികമുഖേന നിങ്ങൾ കേട്ടിരിക്കുന്നതുമായ ആ സംഗതി നിങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ ഇപ്പോൾ അതിനിടയില്ലല്ലോ.”

ഇരാവതി കോപംകൂടാതെ സ്പഷ്ടമായി പറഞ്ഞു: “എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഉപദ്രവത്താൽ സാധിക്കാൻ കഴിയാഞ്ഞതിനെ അപവാദംകൊണ്ടു സാധിക്കാം എന്ന് അവിടുന്നു വിചാരിക്കുന്നു

എന്നാൽ അവിടുത്തെ അടുക്കൽനിന്നു ഇതിനെ ഞാൻ തീരെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല.

സലിം പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "അപവാദമോ! എനിക്ക് എത്രയും താല്പര്യം ഉള്ളതും നിങ്ങൾക്കു ഹാനികരമല്ലാത്തതും ആയ എന്റെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ സാധിക്കുന്നതിനു അതു നിശ്ചയമായി ഗർഹിതവും അത്യന്തം നിഷ്ഫലവും ആയ ഒരു മാർഗ്ഗമാണല്ലോ. എന്നാൽ വാസ്തവം തെളിയിക്കുന്നതിനു വേണ്ട തെളിവുകൾ ഉണ്ടെങ്കിലോ?"

"എന്തു തെളിവുകളോ! എന്താണ് അവിടുന്നു പറയുന്നതിന്റെ താല്പര്യം?"

എത്രയും നിഷ്പക്ഷപാതനായ ഒരു ന്യായാധിപനു ആക്ഷേപിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത തെളിവുകൾ ഉണ്ടെന്നാണ് ഞാൻ പറയുന്നതു. സിദ്ധന്റെ കയ്യക്ഷരം നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ?"

"നല്ലവണ്ണം അറിയാം"

"എന്നാൽ ഈ എഴുത്തുകൾ നോക്കുകതന്നെ." എന്നു പറഞ്ഞ് സലിം ഗുല്‌ബദന്റെ വിശ്വസ്തപരിചാരിക തന്റെ സ്വാമിനിയുടെ അടുക്കൽനിന്നും മോഷ്ടിച്ച് പ്രതിഫലം വാങ്ങിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനു കൊടുത്ത എഴുത്തുകളെ ഇരാവതിയുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു. അവ പ്രേമസൂചകങ്ങളായ എല്ലാ പദങ്ങളെകൊണ്ടും സമ്പൂർണ്ണങ്ങളും, താരയോടുകൂടിയും സോൽകണ്ഠമായും ലിഖിതങ്ങളും ആയിരുന്നു. അവയിൽ റസിയായുടെ നാമം പലതവണയും ആവർത്തിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒന്നോ രണ്ടോ ശ്ലോകങ്ങളെ സിദ്ധൻ എഴുതീട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

ഇരാവതി അവയെ ആദ്യം ബദ്ധപ്പെട്ടു വായിച്ചുനോക്കുയും, പിന്നെ തിരിച്ചും മറിച്ചും എല്ലാവശവും സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി ആവർത്തിച്ചുവായിക്കയും ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം അവയെ കയ്യിൽനിന്നും ഝടിതി താഴെ ഇട്ടു. സലിം അവളെ താങ്ങി ഒരാസനത്തിൽ ഉപവേശിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിൽ അവൾ മൂർച്ഛിതയായി താഴെ വീഴുമായിരുന്നു.

ഇരാവതിക്കു സിദ്ധനെക്കുറിച്ചുള്ള അനുരാഗം എത്രതന്നെ ഗാഢമായിരുന്നാലും അവൾ അത്ര ധൈര്യഹീനയായ ഒരു സ്ത്രീയല്ലായിരുന്നു. അവൾ പുരാതനമായ ഒരു വീരവംശത്തിൽ ജനിച്ചവളായിരുന്നതിനാൽ ക്ഷണത്തിൽ ധൈര്യത്തെ അവലംബിച്ചു യുവരാ

ജാവിൻെറ മുഖത്തേക്ക സ്ഥിരമായി നോക്കിക്കൊണ്ടു സ്വല്പനേരം നി ന്നതിൻെറശേഷം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:"എൻെറ വിധി തീച്ചയായി. എന്തെന്നാൽ ഞാൻ കേട്ടതു വാസ്തവം തന്നെ എന്നു എനിക്കു ബോ ധപ്പെട്ടു. ഇതുവരെ മദീയനായിരുന്ന ആ്രാം മറെറാരുത്തിക്ക് അധീ നനായി പോയി. എന്നാൽ ഒരു സ്ത്രീയുടെ ഹൃദയത്തെ കഴിച്ച മറെറ ല്ലാത്തിനേയും അധീനമാക്കാൻ ശക്തനായ അവിടുന്ന് അവിടത്തെ നേരേ വിമുഖമായിരുന്ന അതിനെ ഈ രഹസ്യാവിഷ്കരണത്താൽ ഇ പ്പോൾ അധീനമാക്കി എന്നു വിചാരിക്കേണ്ട. എന്നോട് ഒരാൾ പ റഞ്ഞ വാക്കിനു അയാൾ ഭംഗം ചെയ്തു എന്നുവെച്ച് എൻെറ വാക്കി നു ഞാൻ ഭംഗം ചെയ്യുമെന്ന് അവിടുന്നു വിചാരിക്കരുത്."

അത്ഭുതത്തോടെ സലിം പറഞ്ഞു: "എന്ത്? മറെറാരുത്തിക്കു വേ ണ്ടി നിങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ച കാമുകൻെറ വിശ്വാസഭംഗത്തെ അറി ഞ്ഞതിൻെറ ശേഷവും നിങ്ങൾ സ്വതന്ത്രയായിരിക്കുന്നില്ലയോ? ഉ ടനെ അല്ലെങ്കിലും, കുറേ കാലം കഴിഞ്ഞ് മറവുള്ള സ്മരണകൾ ന ശിച്ചുകഴിഞ്ഞതിൻെറ ശേഷം, മറെറാരുത്തരാലും തരാൻ അശക്യ മായ അധികാരത്തേയും ബഹുമാനത്തേയും നിങ്ങളുടെ പാദങ്ങളി ൽ സമപ്പിക്കുന്നതിനു ശക്തനും സർവ്വോപരി നിങ്ങളെ സ്നേഹിക്കുന്ന വനും ആയ ആളിൻെറ വാക്കിനെ കേൾക്കാൻ പാടില്ലയോ?"

ഇരാമതി തൻെറ മനസ്സിനെ സമാധാനപ്പെടുത്തുന്നതിനു ശ്ര മിച്ചുംകൊണ്ട് സാവധാനമായി പറഞ്ഞു: "യുവരാജാവേ! ഞാൻ പ റഞ്ഞത് അവിടുത്തേക്കു മനസ്സിലായില്ല. പക്ഷേ മനസ്സിലാകുന്നത് പ്രയാസവുമായിരിക്കും. അവിടുന്നു പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള സ്ത്രീകളിൽനി ന്ന് എത്രയോ ഭേദമുള്ള ഹിന്ദുസ്ത്രീകളായ ഞങ്ങളുടെ മാതിരി അവി ടുത്തേക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഒരു പ്രബലനായ രാജാവിൻെറ പ്രീതി പാത്രമായ കളത്രമായിരിക്കുന്നതാണ് ഒരു സ്ത്രീയുടെ ഭാഗ്യത്തിൻെറ പരമകാഷ്ഠയെന്ന് അവിടുന്നു വിചാരിക്കുന്നു. പലക്കും അങ്ങനെ തോന്നുകയും ചെയ്യും. ഒരു ഹിന്ദുസ്ത്രീയെ അവളുടെ പ്രിയൻെറ വി ശ്വാസഭംഗത്തെ ബോധപ്പെടുത്തിയാൽ അവൾ അയോഗ്യനായ അയാളെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരങ്ങളെ എല്ലാം ത്യജിക്കുന്നതിനു അതു കൊണ്ടു മതിയാകുമെന്നും അവിടുന്നു വിചാരിക്കുന്നു."

"അതങ്ങനെ തന്നെ അല്ലയോ?"

ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഹിന്ദുസ്ത്രീകൾ കൃത്യമോ മാനമോ വിട്ട് ഒരിക്കലും ഉൽക്കഷത്തിനു ഇച്ഛിക്കുന്നവരല്ല. അവരുടെ ഭർത്താക്കന്മാരോ ഭർത്താക്കന്മാരായി അവരാൽ മനസ്സുകൊണ്ടു വരിക്കപ്പെട്ടവരോ ഏതെങ്കിലും വിശ്വാസഭംഗം പ്രവൎത്തിച്ചാലും അവർ പതിവ്രതകളായിത്തന്നെ ഇരിക്കും. ഒരു സ്ത്രീക്കു തന്റെ ഭർത്താവിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഭക്തിക്ക് അതിരില്ല. കേവലം മൂഢവിശ്വാസത്തിന്റെ ഫലമാണെന്നു അവിടുന്നു വിചാരിക്കുന്നതായിരിക്കാമെങ്കിലും എത്ര മനഃപൂൎവ്വമായ ശുഷ്കാന്തിയോടുകൂടി അവർ തങ്ങളുടെ മൃതന്മാരായ ഭർത്താക്കന്മാരെ ദഹിപ്പിക്കുന്ന ചിതയിൽ ചെന്നു ചാടുന്നു എന്ന് അവിടുത്തേക്കറിയാമല്ലോ. അയോഗ്യന്മാരായ ഭർത്താക്കന്മാരെക്കുറിച്ചും ഭാൎയ്യമാർ ദൃഢഭക്തിയോടുകൂടിയിരുന്നിട്ടുള്ളതിനെ വിവരിക്കുന്ന ഞങ്ങളുടെ പുരാണകഥകളെ അവിടുന്നു കേട്ടിരിക്കാം. വ്യസനകരമായ ദമയന്തിയുടെ വൃത്താന്തം കേട്ടിട്ടില്ലയോ? എനിക്കു കഴിയുന്നേടത്തോളം ഞാനും ഒരു ദമയന്തിയായിരിക്കും. സിദ്ധൻ എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു. എന്നാൽ അത് ദുഷ്ടനായ കലിയുടെ പ്രേരണയാലാണ്. അല്ലാതെ അയാൾ സ്വമേധയായി എന്നെ ഇങ്ങനെ വ്യസനിപ്പിക്കുന്നതല്ല. ആ കലിബാധ തീരുമ്പോൾ അയാൾ നളനെപ്പോലെ തിരിച്ചുവന്ന് നിൎദ്ദോഷയായി എന്നെ കാണുകയും അയാളുടെ മാനത്തെ രക്ഷിക്കുന്നതിനു അയാളെക്കാളധികം എനിക്കറിയാമെന്നു സമ്മതിക്കയും ചെയ്യും."

കുറച്ചുനേരം മിണ്ടാതിരുന്നതിന്റെ ശേഷം സലിം പറഞ്ഞു: "എനിക്ക് എത്രതന്നെ വ്യസനം ഉണ്ടെങ്കിലും അയാൾ തിരിയെ വരുമെന്നുള്ള ആനന്ദകരമായ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി നിങ്ങൾ ഇരുന്നുകൊള്ളുന്നതിനു ഞാൻ മനസ്സാലെ സമ്മതിക്കുന്നു. എന്നാൽ ആ ആഗ്രഹം ഫലിക്കുമെന്നു വിശ്വസിച്ച് നിങ്ങൾ അത്ര സന്തോഷിക്കേണ്ട. അയാളെ അകപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്ന സ്ത്രീയെ ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിയും. നിങ്ങളെ കാണുന്നതിനു മുൻപിൽ ഞാൻ അവളെ കാമിച്ചു. അവളിൽ ഒരുത്തനു തോന്നുന്ന കാമം ഒരു നിൎമ്മലതരമായ പ്രേമത്താൽ ജിതമാകുന്നതുവരെ അവളുടെ വശീകരണശക്തി ദുൎന്നിരോധയാണെന്ന് എനിക്കറിയാം. അവളെക്കാളധികം

മോഹിപ്പിക്കുന്നതിനു സാമത്ഥ്യവും, നിങ്ങളെക്കാളധികം ശ്രേഷ്ഠ്യവും നൈമ്മല്യവും ഉള്ള ഒരു സ്ത്രീയെ ഞാൻ അറിയുന്നില്ല."

ഈ ഉപന്യാസത്തിനുത്തരമായി ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "യുവരാജാവേ ഉപചാരത്തിനു വിരുദ്ധമായിരിക്കാമെങ്കിലും ഞാൻ ഒരു കാൎയ്യം അപേക്ഷിക്കുന്നു. തല്ക്കാലത്തേക്ക് എന്നെ വിട്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളുന്നതിനു തിരുമനസ്സുണ്ടാകണം. ഇപ്പോൾ എനിക്ക് ഏകാകിനിയായിരിക്കുന്നത്. ആവശ്യകമാണെന്നു തോന്നുന്നു. അവിടുന്ന് ഈ അപേക്ഷയെ നിരസിക്കയില്ലെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു."

സലിം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ ഈ അപേക്ഷയെ സാധിപ്പിക്കുന്നതിനു ക്ഷണനേരംപോലും താമസിക്കുന്നത് എന്റെസ്ഥിതിക്ക് അയോഗ്യമായിരിക്കും. ഇനിയും നിർബന്ധിക്കുന്നത് നിഷ്ഫലമെന്നു മാത്രമല്ല. എന്റെ കാൎയ്യത്തിനു ദോഷമായും ഇരിക്കുമെന്നു ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നതിനാൽ നിങ്ങളുടെ അപേക്ഷയെകൈക്കൊള്ളുന്നു." എന്നു പറഞ്ഞ് അദ്ദേഹം തിരിഞ്ഞ് പതുക്കെ ആ മുറിയിൽനിന്നും ഇറങ്ങിപ്പോയി.

അദ്ദേഹം പോയ ഉടൻതന്നെ ഇരാവതിയുടെ ധൈൎയ്യമെല്ലാം ക്ഷയിക്കയും, അവൾ ക്ഷീണിച്ചു അടുക്കലുണ്ടായിരുന്ന ഒരാസനത്തിൽ ഇരുന്ന് കൈകൾകൊണ്ടു മുഖം മറച്ച് ഏററവും വ്യസനത്തോടെ കരയുകയും ചെയ്തു. കുറച്ചുനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അടുത്തുവരുന്ന പാദശബ്ദത്തെകേട്ടു ശങ്കിച്ച് അവൾ നോക്കിയ സമയം സാൽഹണനെ തന്റെ പുരോഭാഗത്തു കണ്ടു.

ഇരാവതിക്ക് ഇതിനുമുൻപിൽ എപ്പൊഴെങ്കിലും തന്റെ പിതാവിന്റെ അടുക്കൽനിന്നു കേട്ടിട്ടുള്ളതായി ഓൎമ്മയുണ്ടായിരുന്നതിനേക്കാളൊക്കയും അധികം സൌമ്യസ്വരത്തോടെ അയാൾ പറഞ്ഞു: "എന്റെ പുത്രീ! നീ ഇങ്ങനെ വിചാരപ്പെട്ടു ദുഃഖിച്ച് തലതാഴ്ത്തിയിരിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം എനിക്കു മനസ്സിലായി. ഇന്നു നീ കേട്ട വൎത്തമാനം ഞാൻ കുറേനാളായി അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. കുറച്ചുകാലം മുൻപിൽ ആഗ്രായിൽവച്ചു സിദ്ധന്റെ വിശ്വാസഭംഗത്തെ ഞാൻ കണ്ടുപിടിച്ചു. എന്നാൽ നീ അതറിയേണ്ടത് ആവശ്യകമാകുന്നകാലം വരുന്നതുവരെ ഞാൻ അതിനെ മറച്ചു. ഇപ്പോൾ എല്ലാം നിനക്കു മനസ്സിലായല്ലോ. നമ്മോട് ഈപ്രകാരം വിശ്വാസഭംഗംചെയ്തു

ആ മനുഷ്യനെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരത്തെ എല്ലാം ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനു നിൻെറ മാത്രമല്ല, എൻെറയും എൻെറ കുലത്തിൻെറയും മാനം നിന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു." ഇരാവതി ഉത്തരം പറയാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അയാൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "വരട്ടെ. കേൾക്ക്. ഈ സമയത്തു ഞാൻ നിന്നെക്കുറിച്ച് ഏററവും അനുതപിക്കുന്നുണ്ടെന്നു നീ വിശ്വസിച്ചുകൊൾക. എങ്കിലും നമ്മുടെ ശ്രേഷ്ഠകുലത്തിലുള്ള ഒരു സ്ത്രീ അവളുടെ മാനത്തിനും നല്ല പേരിനും അനുരൂപമായി എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടതെന്നു നിന്നെ ഓർമ്മപ്പെടുത്തുന്നത് എൻെറ കൃത്യമാണ്. നിൻെറ താൽകാലികമായ ഹൃദയവ്രണത്തിനു ഉടനെ രോപണം ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നതല്ലായിരിക്കാമെങ്കിലും ഒടുവിൽ നിനക്ക് ആശ്വാസജനകമായി തീരുന്ന ഒരു കാര്യം ഞാൻ കണ്ടുപിടിച്ചിട്ടുള്ളതിനെ ഗൂഢമായി ഇപ്പോൾ തന്നെ നിന്നോടു പറയാം. ഇരാവതി! നിനക്കൊരു മഹാഭാഗ്യം വരാൻ പോകുന്നു. ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിലുള്ള എല്ലാ സ്ത്രീകൾക്കും അത്യന്തം സ്പൃഹണീയയായ ഒരവസ്ഥ നിനക്കു സുലഭയായി വന്നിരിക്കുന്നു. എനിക്ക് കുറച്ചു മുൻപിൽ അതിനെക്കുറിച്ച് ഊഹമുണ്ടായി. ഞാൻ ഒരവസരം കൊടുത്തപ്പോൾ യുവരാജാവായ സലിം എന്നോട് എല്ലാം വിട്ടുപറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം നിന്നിൽ അനുരക്തനായിരിക്കയും നിന്നെ ഭാര്യയായി വരിക്കയും ചെയ്യുന്നു."

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "അത് എനിക്കറിയാം."

"നിനക്കറിയാമോ? അതെങ്ങനെ?"

"ഇന്നു യുവരാജാവു തന്നെ എന്നോടു പറഞ്ഞു."

"എന്നിട്ടു നിൻെറ മറുവടി എന്തായിരുന്നു?"

"അദ്ദേഹത്തിൻെറ അപേക്ഷയെ ഞാൻ നിരസിച്ചു."

ഏററവും ആശ്ചര്യത്തോടും കോപത്തോടും കൂടി സാൽഹണൻ ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു: "എന്ത്! നിരസിച്ചോ! നിനക്കു ബുദ്ധിഭ്രമം ഉണ്ടോ?"

"ഇല്ലെന്നാണ് എൻെറ വിശ്വാസം. എന്നാൽ ഞാൻ സിദ്ധനു വാക്കുകൊടുത്തുപോയിട്ടുണ്ട്."

"അതുകൊണ്ടെന്താണ്? അയാൾ നിന്നെ വിവാഹം ചെയ്തി

ല്ലല്ലൊ? അതിനാൽ നിനക്ക് ഇഷ്ടഭൎത്താവിനെ വരിക്കുന്നതിനു സ്വാതന്ത്ര്യം ഉണ്ട്."

"ഇല്ല. അയാൾ എന്നെ വിവാഹം ചെയ്തില്ലെങ്കിലും ഞാൻ അയാൾക്കു വാക്കു കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. അതിൽനിന്നും അയാൾ എന്നെ മോചിപ്പിച്ചിട്ടില്ല."

"അതിരിക്കട്ടെ. മുൻപിൽ അതിനു ഗൌരവം ഉണ്ടായിരിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ അയാൾ തന്നെ വിശ്വാസഭംഗം ചെയ്തതിനാൽ ഇനി അതിനെ ഗണിക്കാനില്ല."

"ഭിന്നാഭിപ്രായങ്ങളോടു കൂടി വളൎന്നിട്ടുള്ള മററുള്ളവർ പക്ഷേ അപ്രകാരം വിചാരിക്കുമായിരിക്കാം. എന്നാൽ എൻെറ അഭിപ്രായപ്രകാരം എനിക്ക് അച്ഛൻെറ താല്പൎയ്യം പോലെ ചെയ്യാൻ പാടില്ല. എൻെറ ഈ അഭിപ്രായങ്ങൾ അച്ഛൻെറ ഉദ്ദേശ്യത്തിനു പ്രതിബന്ധകങ്ങളായിരിക്കുന്നെങ്കിൽ അത് എന്നെ ഇപ്രകാരം വളൎത്തിയ അച്ഛൻെറ അപരാധം തന്നെ ആണ്. ഞാൻ സ്പഷ്ടമായി പറഞ്ഞേക്കാം. എന്തുതന്നെ ആയിരുന്നാലും ഞാൻ ഇനിയും സിദ്ധനെ സ്നേഹിക്കുന്നു. തദനന്തരം മററൊരാളെ എനിക്കു സ്നേഹിക്കാനും പാടില്ല."

"സ്നേഹത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചിട്ടു കാൎയ്യമില്ല. സലിം നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നും അദ്ദേഹത്തിൻെറ സ്നേഹത്തെ നിനക്കു പ്രയോജനകരമാക്കിത്തീൎക്കാമെന്നും ഉള്ളതു വിചാരിച്ചാൽ മതി. എന്നാൽ പുരാതനാഭിപ്രായങ്ങളിലുള്ള നിഷ്ഠയാലും അയോഗ്യനായ ഒരുത്തനെക്കുറിച്ചുള്ള അന്ധപ്രതിപത്തിയാലും നീ അതിനു സമ്മതിക്കുന്നില്ല. മൂഢയായി ഇങ്ങനെ ശാഠ്യം പിടിക്കുന്നതു കൊണ്ടു നീ എന്തെല്ലാം പ്രയോജനത്തെ തള്ളിക്കളയുന്നു എന്നു വിചാരിച്ചു നോക്ക്. ഈ ലോകത്തിൽ എതിരില്ലാത്തതായ ഒരു പദവി നിനക്കു സുലഭയായിരിക്കുന്നു. അതിനെ നീ കേവലം ഒരു ചാപല്യത്താൽ സാവജ്ഞമായി തിരസ്കരിക്കുന്നു."

സാൽഹണനു കോപം ക്രമേണ വൎദ്ധിക്കുന്നതു കണ്ട് ഇരാവതി ശാന്തതയെ നടിച്ചുംകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ചെയ്യുന്നതു തെററായിരിക്കാം. എന്നാൽ അച്ഛൻ പറയുന്നത് എനിക്കു ബോധ്യ

മാകുന്നില്ല. ഇതൊക്കയും കുറേക്കൂടി ബലമായി യുവരാജാവു തന്നെ എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടും എന്റെ നിശ്ചയം ചലിച്ചില്ല."

"നിന്റെ നിശ്ചയം അച്ഛനെ കൂട്ടാക്കയില്ല എന്നാണ്. എന്നാൽ അത് നീ അത്ര നിഷ്ഠയോടു കൂടി ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്ന അഭിപ്രായങ്ങൾക്ക് അനുരൂപമായിരിക്കുന്നില്ലെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നു. എന്തെന്നാൽ ആ കൂട്ടത്തിൽ മക്കൾ അച്ഛന്റെ ആജ്ഞയെ അനുവർത്തിക്കണമെന്നുള്ളതും ഒരു മുഖ്യകൃത്യമായി പറഞ്ഞിട്ടില്ലയോ?"

"എന്തു സംശയമാണ്? പക്ഷേ ഉൽകൃഷ്ടതരമായ ഒരു കൃത്യത്തോട് അതു വിരുദ്ധമായി വരുമ്പോൾ അതിനെ അപ്രധാനമായി വിചാരിക്കയേ പാടൊള്ളു. അച്ഛന്റെ നിയോഗത്തെ അനുവർത്തിക്കാതിരിക്കുന്നത് എനിക്ക് എത്രതന്നെ വ്യസനകരമാണെങ്കിലും ഈ കാര്യത്തിൽ എനിക്ക് അച്ഛന്റെ നിയോഗത്തെ അനുവർത്തിക്കാൻ പാടില്ല, കഴികയും ഇല്ല."

"ഒരു പിതാവിനു തന്റെ പുത്രിയുടെ മേൽ അധികാരമുണ്ടെന്നും ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ അവളെ തന്റെ ഇച്ഛയെ അനുസരിക്കുന്നതിനു നിർബ്ബന്ധിക്കാമെന്നും നിനക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടയോ?"

"അത് എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. എന്നാൽ ഈ കാര്യത്തിൽ നിർബ്ബന്ധംകൊണ്ട് ഒരു ഫലവും ഉണ്ടാകയില്ലെന്നും എനിക്കറിയാം. എന്നെ നിർബ്ബന്ധിച്ച് സലിമിനെകൊണ്ടു വിവാഹം കഴിപ്പിച്ചാൽ അദ്ദേഹത്തിനു എന്നിലുള്ള പ്രതിപത്തിയെല്ലാം ഇല്ലാതെ ആകും. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം എനിക്കധീനനായിരിക്കയും ഇല്ല. അത് അദ്ദേഹത്തിനു തന്നെ അറിയാം. അദ്ദേഹം എന്റെ മനസ്സില്ലാതെ എന്നെ വിവാഹം ചെയ്കയില്ല. അല്ലെങ്കിൽ അച്ഛന്റെ മാദ്ധ്യസ്ഥ്യത്തെ അദ്ദേഹം ആവശ്യപ്പെടേണ്ടായിരുന്നല്ലൊ. അക്ബറുടെ അനന്തരാവകാശിക്കു മനസ്സാണെങ്കിൽ അച്ഛന്റെയും എന്റെയും അഭിപ്രായത്തെ ഗണിക്കാതിരിക്കുന്നതിനും മാത്രം ശക്തിയില്ലയോ?"

സാൽഹണൻ മുഷ്ടി മുറുക്കിപ്പിടിക്കയും അക്ഷമയോടെ മേൽമീശ കടിക്കയും ചെയ്തു. അയാൾ അതുവരെ എത്രയും സൌമ്യശീലയും വിനീതയും ആയ ഒരു കുമാരിയെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന തന്റെ പുത്രിയാൽ യുക്തികൊണ്ടു പരാജിതനായി. ഈ താന്തോന്നിയാ

യ പെണ്ണിൻെറ ശാഠ്യം നിമിത്തം അയാളുടെ മനോരാജ്യങ്ങളെല്ലാം നശിച്ചുപോയി. അയാൾ ഒരു രാജപ്രതിനിധിയുടെ അധികാരിത്തെ മാത്രമല്ല, ചക്രവത്തിക്കടുത്തുള്ള അത്യുൽകൃഷ്ടമായ ഒരു സ്ഥാനത്തേയും ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അയാൾ ആഗ്രായിൽ പ്രധാനസചിവനായി തൻെറ പുത്രിയുടെ മുഖേന സലിമിനെ വശപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് നാമത്തിൽ ചക്രവത്തിയല്ലെങ്കിലും വാസ്തവത്തിൽ ആ അധികാരമെല്ലാം ഭരിക്കാമെന്ന് അപ്പോൾ തന്നെ കരുതിയിരുന്നു.

ഒടുവിൽ അയാൾ ഇരാവതിയുടെ നേരെ ഭയപ്പെടുത്തുന്ന ഭാവത്തോടു കൂടി നിന്നുംകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: "നീ ന്യായം കേൾക്കയില്ല. നിർബ്ബന്ധത്തെ ഭയപ്പെടുന്നും ഇല്ല. എന്നാൽ പിതാവിൻെറ ശാപത്തെക്കുറിച്ച നിനക്കു ഭയമില്ലയോ?"

അവൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്നെ ശപിക്കയാണെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ തന്നെ ഞാൻ അനുഭവിക്കുന്ന ദുഃഖം ദ്വിഗുണീകൃതമാകും. എന്നാൽ ധൈൎയ്യത്തെ അവലംബിച്ച് അതിനെ സഹിക്കാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കും. വിധിലിഖിതം അനുഭവിക്കാതിരിക്കാൻ പാടില്ലല്ലൊ."

ആക്ഷേപത്തോടെ സാൽഹണൻ പറഞ്ഞു: "നീ ധൈൎയ്യവതിയാണ്. അഥവാ നീ അങ്ങനെ നടിക്കുന്നു. എന്നാൽ നിൻെറ ഈ ശാഠ്യം നീ സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്ന സിദ്ധനു ഹാനികരമാകയില്ലെന്നും രാജകുമാരൻ നീ അദ്ദേഹത്തിൻെറ അപേക്ഷയെ നിരസിച്ചതിനു അയാളെ ദ്രോഹിക്കയില്ലെന്നും നിനക്കു നിശ്ചയമുണ്ടോ?"

ഈ വാക്ക് ഇരാവതിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ നല്ലവണ്ണം തട്ടി. അവൾ നിരാശയായി കൈകളെ മേൽപ്പെട്ടുയത്തി പിന്നെ അവശമായി കീഴ്പ്പെട്ട് ഇടുകയും തല താഴ്ത്തിക്കൊണ്ട് വ്യാകുലയായി നില്ക്കുയും ചെയ്തു. ജയസൂചകമായ ഒരു മന്ദഹാസത്തോടെ സാൽഹണൻ അവളെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. ഒടുവിൽ അയാൾക്കു ജയം ലഭിക്കയും അജയ്യയായ അവളുടെ ബലം ക്ഷയിക്കയും ചെയ്തു.

എന്നാൽ ഉദ്ധതയായ ആ കന്യക പിന്നയും ശിരസ്സിനെ ഉന്നമിപ്പിച്ച് സാൽഹണൻെറ മുഖത്തു നോക്കിക്കൊണ്ട് ആദ്യം സ്ഖലിതമായിരുന്നിട്ട് പിന്നെ ഉടൻതന്നെ സ്ഥിരമായിത്തീന്ന സ്വരത്തോടു കൂടി പറഞ്ഞു: "അച്ഛൻ പറഞ്ഞതു വളരെ ക്രൂരമായിരി

ക്കുന്നു. വാസ്തവമായി അച്ഛൻ അപ്രകാരം വിചാരിക്കുന്നു എന്ന് എനിക്കു വിശ്വസിക്കാൻ വഹിയാ. എന്നാൽ അത് ഒരു യഥാൎത്ഥയായ ഭീഷണി തന്നെ ആയിരുന്നാലും എന്റെ കൃത്യത്തെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ എന്നെ പ്രേരിക്കുന്നതിനു മതിയാകുന്നതല്ല. സിദ്ധൻ നമ്മുടെ മുൻപിൽ നിന്ന് ഞാൻ സംശയിക്കുന്നതും അയാളെ ആപത്തിൽ നിന്നു രക്ഷിക്കുന്നതിനായി എന്റെ വാക്കിനു ഭംഗത്തെ ചെയ്യുന്നതും കണ്ടാൽ അയാൾ എന്നെ നിന്ദിക്കയും ഉപേക്ഷിക്കയും ചെയ്യും. എന്റെ ജീവിതത്തെ അയാൾക്കുവേണ്ടി ഞാൻ ഉപേക്ഷിക്കും. എങ്കിലും എന്റെ മാനത്തെ ഞാൻ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതല്ല. അയാൾ മരിച്ചാൽ ഞാനും മരിക്കും. ഭവിതവ്യത അനതിലംഘ്യയാണല്ലൊ. നിരപരാധനായ അയാൾ ഹിംസിക്കപ്പെടട്ടെ. എന്നാൽ അതുകൊണ്ടു സലിമിനോ അച്ഛനോ ഒരു പ്രയോജനവും സിദ്ധിക്കയില്ല. അച്ഛനു ഒരു പുത്രിയും അച്ഛന്റെ ഭ്രാതാവിനു ഒരു പുത്രനും ഇല്ലാതെയാകും, അത്രേ ഉള്ളു. അല്ലാതെ അച്ഛന്റെ ഉൽകൎഷേച്ഛ ഒരുപ്രകാരത്തിലും ഫലിക്കയില്ല. എന്നാൽ എനിക്ക് അച്ഛനെക്കുറിച്ചുള്ള ബഹുമാനത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതായി പരിണമിക്കാവുന്ന ഈ സംഭാഷണത്തെ നമുക്കു മതിയാക്കാം. ഞാൻ അച്ഛന്റെ പുത്രിയാണെന്നും, പുരാതനമായ ഒരു ശ്രേഷ്ഠവംശത്തിൽ ജനിച്ചവളാണെന്നും, കൃത്യത്തിനോ മാനത്തിനോ, അഥവാ എന്റെ പ്രിയനോ ഹാനി വരുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ഭയമുള്ളവളാണെന്നും വിചാരിക്കണം."

ഉദ്ധതയായും ഏകദേശം ഭൎത്സിക്കുന്ന ഭാവത്തോടു കൂടിയും നിന്ന് ഇരാവതിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടു സാൽഹണൻ ക്ഷണനേരം മിണ്ടാതെ നിന്നു.

അവരുടെ സ്ഥിതികൾ ഭേദിച്ചു അതുവരെ വിധേയയായിരുന്ന പുത്രി അപ്പോൾ ആജ്ഞാപികയും അവലിപ്തനായ പിതാവിനെ പ്രസഹ്യവശംവദനാക്കയും ചെയ്തു. വിഫലീകൃതമായ കോപത്താൽ ഭീഷണമായ മുഖഭാവത്തോടെ അയാൾ ഒന്നും പറയാതെ തിരിഞ്ഞ് ബദ്ധപ്പെട്ട് ഇറങ്ങിപ്പോയി.

പതിനൊന്നാം അദ്ധ്യായം.

ദ്വൈദ്വൈക്യം.

പതിവുപോലെ നിശാരംഭത്തിൽ വിചിത്രവസ്ത്രധാരികളും ഉത്സാഹികളും ആയ ജനങ്ങളുടെ ഒരു സംഘം ആഗ്രായിൽ നദീതീരത്തുള്ള ഒരു ചെറിയ ആപണപംക്തിയിലെ ഗൃഹങ്ങൾക്കു ചുറ്റും വന്നു കൂടി. അവിടവിടെ വറാന്തകളിൽ ചൂതുകളിക്കാർ ചേർന്നിരുന്നു. ഒരെടത്ത് വിവിധായുധപാണികളായ യോധന്മാർ മത്തന്മാരായി കടന്നു പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആ ജനസംബാധത്തെ ഒഴിച്ച് അല്പം അകലെയായി കറുപ്പു തിന്നുന്നവർ ആനന്ദകരങ്ങളായ സ്വപ്നങ്ങളെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു കിടന്നിരുന്നു. മററൊരെടത്ത് ഗൌരവഭാവത്തോടു കൂടിയ മഹമ്മദന്മാർ ഏകാഗ്രതയോടു കൂടി തങ്ങളിൽ സംസാരിച്ചുംകൊണ്ട് ഗർവിതന്മാരും വിനോദങ്ങളിൽ വ്യാപൃതന്മാരുമായ ഹിന്ദുക്കളുടെ ഇടയിൽ ഒന്നു സഞ്ചരിക്കാമെന്നു വച്ച് പുറപ്പെട്ടിരുന്നു.

ആ മഹമ്മദന്മാരിൽ ഒരുത്തൻ തന്റെ കൂട്ടുകാരനോടു പറഞ്ഞു: "ശരി തന്നെ. ആലി! അക്ബറുടെയും രാജധാനിയിലുള്ളവരുടെയും കാൎയ്യം ക്രമേണ അധികമധികം ചീത്തയായി വരുന്നു. ദിവസംപ്രതി രാത്രിയിൽ ഈ മാതിരി ദൈവനിന്ദകങ്ങളായ സമാജങ്ങൾ കൂടാറുണ്ടെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു. ഇന്നലെ ഏകദേശം അൎദ്ധരാത്രിസമയത്തു ഞാൻ രാജമന്ദിരത്തിനു സമീപത്തു കൂടി കടന്നു പോയപ്പോൾ കണ്ടതെന്താണെന്നു കേൾക്കണോ? വിളക്കുകളും മെഴുകുതിരികളും കത്തിച്ചിട്ടുള്ള മഹത്തായ പ്രകാശങ്ങൾ നാലുകളിൽ കൂടി കണ്ടു. എന്നാൽ അതെന്തിനായിരുന്നു? രാജാക്കന്മാൎക്കു കഴിക്കാവുന്ന വിരുന്നിനും മററുമല്ല. അവിടെ എല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായിരുന്നു. ഒരു ഭക്തിപൂൎവ്വമായ സംഗീതമല്ലാതെ ഒന്നും കേട്ടില്ല. അക്ബർതന്നെ അനേക കീൎത്തനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കീട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. അവ കേൾക്കാൻ എത്ര നന്നായിരുന്നാലും ദിവ്യദശിയുടെ സ്തുതിരൂപമായ നമ്മുടെ മതാനുഷ്ഠാനത്തോടു അവയ്ക്കു യാതൊരു സംബന്ധവും ഇല്ല."

ആലി ചോദിച്ചു: "എന്നാൽ പിന്നെ അവയുടെ താല്പൎയ്യം എന്താണ്?"

മറെറ ആൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അവയുടെ താല്പൎയ്യം എന്താണെന്ന് എനിക്കു ശരിയായ പറയാൻ പ്രയാസം ഉണ്ട്. എന്നാൽ പുരാതന പാർസികളുടെയും ഇവിടെയുള്ള നാസ്തികന്മാരുടെയും അടുക്കൽ നിന്നു കഷ്ടകാലത്തിനു അൿബർ ഗ്രഹിച്ചുവശമായതും, തന്റെ വിശ്വസ്തന്മാരെ ഗ്രഹിപ്പിക്കുന്നതും, മഹമ്മദ്മതത്തിനു പകരമായി സ്ഥാപിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതും ആയ ഒരുമാതിരി അഗ്നിസൂൎയ്യാരാധനമാകുന്ന ഒരു നൂതന മതത്തെ സംബന്ധിച്ചായിരുന്നു ആ സംഗീതം കേട്ടതും വെളിച്ചം കണ്ടതും എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ഈശ്വരോ രക്ഷതു!"

ആലി ചോദിച്ചു: "അത് എന്തൊരുമാതിരിമതമാണ്? ഞാൻ അതിനേക്കുറിച്ചു പലതവണയും കേട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അതെന്താണെന്ന് ഇതുവരെയും ശരിയായി എനിക്കു മനസ്സിലായിട്ടില്ല."

യൂസുഫ് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എനിക്കു അത്ര ശരിയായി അറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ അതു വളരെ ചീത്തയാണെന്നുള്ളത് ആസ്തികന്മാരായ എല്ലാവരും, വിശിഷ്യ നല്ല അറിവുള്ളവനും അൿബറാൽതന്നെ ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ടവനും ആയ അബ്ദുല്കാദരും, അതിനു വിരോധികളായിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു തന്നെ സ്പഷ്ടമാകുന്നു. ഞാൻ നിന്നോടു മുമ്പിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെക്കാളധികം അസ്വാസ്ഥ്യത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്ന കാൎയ്യങ്ങൾ ഞാൻ ഈയിടെ പ്രത്യക്ഷമായി അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഇന്നാളൊരു ദിവസം ഒരാൾ ആരെങ്കിലും കണ്ടേക്കുമോ എന്നു ഭയപ്പെട്ടിട്ടെന്നപോലെ രാജമന്ദിരത്തിൽ നിന്നും ഒളിച്ചിറങ്ങി പതുങ്ങിപ്പോകുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. അതാരാണെന്നു നീയും അറിഞ്ഞിരിക്കണം. എന്നാൽ അയാളെ കണ്ടാൽ ആരും ഭയപ്പെടാതിരിക്കയില്ല." സ്വരത്തെ കുറേക്കൂടി താഴ്ത്തികൊണ്ടു് അയാൾ പിന്നെയും പറഞ്ഞു: "യോഗി എന്നു വിളിക്കപ്പെടുന്ന സാക്ഷാൽ രാക്ഷസനോ അല്ലെങ്കിൽ രാക്ഷസാവതാരമോ ആയ ആ ഘോരരക്ഷനുമായി അൿബർ ഒരുടമ്പടി ചെയ്തിട്ടുണ്ടുപോൽ."

യൂസുഫ് തന്റെ കൂട്ടുകാരനെ ഭയഭാവത്തോടെ നോക്കിക്കൊണ്ടു മിണ്ടാതെ നിന്നു. പിന്നെ ഉടൻ തന്നെ അയാൾ നദീതീര

ത്തിൽ കൂടി അടുത്തുവരുന്ന ഒരു സ്വരൂപത്തെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചും കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഈശ്വരാ ഞങ്ങളെ രക്ഷിക്കണെ! അതാ അയാൾ തന്നെ വരുന്നു! ഈ കാളിന്ദി അയാളെ കബളീകരിക്കട്ടെ!"

വാസ്തവത്തിൽ അത് ആ ദുർഗ്ഗാചാര്യൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. അയാൾ ഹിന്ദുക്കളും പെർഷ്യന്മാരും ഒരു സംഘമായി ചേൎന്നു സരസസല്ലാപം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നെടത്തേക്കു ചെല്ലുകയായിരുന്നു.

അവരിൽ ഒരു പെർഷ്യൻ പറഞ്ഞു: "എന്റെ അഭിപ്രായം, അബ്ദുൽഫ്ാസലും ഫൈസിയും (അതിലും വലിയ ഒരു പേർ പറയണ്ട,) ഞങ്ങളുടെ ശ്രേഷ്ഠമായ മതത്തെക്കുറിച്ചു പ്രത്യക്ഷമായും അനവരതമായും കാണിക്കുന്ന നിന്ദയേയും പരിഹാസത്തേയും ഇനി നാം സഹിച്ചുകൂടാ എന്നാണ്. നിങ്ങളുടെ മതം ഭിന്നമാണെങ്കിലും നിങ്ങളും ഞങ്ങളും ഒരുപോലെ പരിശുദ്ധമായി വിചാരിക്കേണ്ടതായിട്ടുള്ളതിന്റെ ധ്വംസനത്തെ നിങ്ങളുടെ ആളുകൾ കണ്ടുംകൊണ്ട് സ്വസ്ഥമായിരിക്കുന്നത് എന്തെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല."

ഹിന്ദുക്കളിൽ ഒരുത്തൻ പറഞ്ഞു: "അത്രത്തോളം ആയിട്ടില്ല. ചക്രവൎത്തിയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗാമികളും നിങ്ങളുടെ കുറാനേയും മതത്തേയും അധികം ആദരിക്കുന്നില്ലെന്നുള്ളതു പ്രസിദ്ധമാണ്. എന്നാൽ ഞാൻ അറിഞ്ഞെടത്തോളം ഒന്നിന്റേയും ധ്വംസനത്തിനു അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗിക്കുന്നതായി ഞാൻ കേട്ടിട്ടില്ല. ഞങ്ങളുടെ ക്ഷേത്രങ്ങൾക്കു ഹിന്ദുമതാനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്കു വിഘ്നമൊന്നും ചെയ്യപ്പെടുന്നില്ല. എന്നാൽ പണ്ട് മഹമ്മദന്മാരായ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കയും ഉപദ്രവിക്കയും അല്ലാതെ ചെയ്തിട്ടില്ല."

"അത് നിങ്ങളുടെ വിഷയത്തിൽ ഉചിതം തന്നെ ആയിരുന്നു. നിങ്ങൾ—"

മദ്ധ്യേ തടഞ്ഞ് ഒരു പെർഷ്യൻ യോദ്ധാൻ പറഞ്ഞു: "നോക്കിൻ, വിവാദങ്ങൾ വേണ്ട. ശണ്ഠകൊണ്ടു നമുക്കു പ്രയോജനം ഒന്നും ഉണ്ടാകയില്ല." അനന്തരം അവൻ ക്രുദ്ധനായ ആ മഹമ്മദനോടു ഒരു സംജ്ഞ കാണിച്ചു.

"അങ്ങനെയാകട്ടെ." എന്നുത്തരം പറഞ്ഞ് അവൻ ആ ഹിന്ദുവിന്റെ നേൎക്കു പൃഷ്ഠം തിരിച്ച് രണ്ടു സ്നേഹിതന്മാരാൽ അനുഗതനായി കടന്നുപോയി.

അപ്പോൾ ഗോരക്ഷനും അവരോടു കൂടി സംഭാഷണത്തിൽ ചേൎന്നു പറഞ്ഞു: "മുബാറാക്ക്! നിങ്ങൾ ഇവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നതു നന്നായി. എന്തെന്നാൽ ഇങ്ങനെയുള്ള വാദങ്ങൾ അനൎത്ഥാവഹങ്ങളാണ്. ഹിന്ദുക്കൾ മിക്കവരും ചക്രവൎത്തിയുടെ പക്ഷത്തിൽ ചേൎന്നിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ തൽകാലം അവരെ സ്വാധീനപ്പെടുത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിലും നമ്മുടെ പക്ഷത്തിൽ ദൈവാനുകൂല്യം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അവർ നമ്മോടു ചേരും. ആകട്ടെ. നമ്മുടെ കാൎയ്യനടപ്പിലേക്കു നിങ്ങൾ എന്തെല്ലാം ചെയ്തുതീൎന്നു?"

മുബാറാക്ക് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "സേനാനായകന്മാരിൽ അധികം പേരെയും സ്വാധീനപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞു. അവർ യഥാവസരം നമ്മോടു വന്നുചേരും. സേനയോടു കൂടി പോകുന്നവർ വേണ്ടസമയത്ത് തിരിഞ്ഞുകൊള്ളും. ഇവിടെ ആഗ്രായിൽ താമസിക്കുന്നവരും അപ്രകാരം തന്നെ ചെയ്യും."

ഈ സംഭാഷണം അവിടെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ വന്നു ചേൎന്നവരും, അവരാൽ അഭിനന്ദിക്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ട് അവരുടെ കൂട്ടത്തിലുള്ളവരെന്നു ഊഹിക്കപ്പെട്ടവരും ആയ രണ്ടാളുകളാൽ സശ്രദ്ധമായി ശ്രവിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ ഗോരക്ഷൻ താഴ്ന്ന സ്വരത്തിൽ താഴെ കാണിക്കുന്നപ്രകാരം ഉത്തരം പറഞ്ഞപ്പോൾ അവർ കുറേക്കൂടി അധികം ശ്രദ്ധിച്ചു കേട്ടു.

"ഈ കഴിഞ്ഞ എതാനും ദിവസത്തിന്നിടയിൽ നമ്മുടെ ആലോചനകളെ അല്പം മാറേണ്ടതായി വന്നിട്ടുണ്ട്. അക്ബർ ഉത്തരദേശത്ത് എത്തുന്നതു വരെ നാം താമസിച്ചിരിക്കേണ്ട. എന്തെന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സേനകളുടെ ഭാഗം നമ്മുടെ പക്ഷത്തിൽ ചേൎന്നാലും അദ്ദേഹത്തിനു ജയം ലഭിച്ചു എന്നു വന്നേക്കാം. ആ വൎത്തമാനം കാശ്മീരത്തു നിന്നും ഇവിടെ എത്തിയാൽ എല്ലാവരും സംഭ്രാന്തന്മാരാകും. പിന്നെ നമ്മൾ വിചാരിച്ചാൽ ഇവിടെ യാതൊന്നും കഴികയില്ല. അതുകൊണ്ട് സലിമിനെ ചക്രവൎത്തിയായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്ത് അദ്ദേഹം കോട്ടയിൽ വേണ്ട ഒരുക്കുകൾ ചെയ്തു എന്നു കേട്ടുകഴിഞ്ഞാൽ, കുറച്ചു ദിവസത്തെ വഴിയാത്ര ചെയ്യല്ലാതെ ആഗ്രായിൽ തിരിച്ചെത്തുകയില്ലെന്നുള്ളെടത്തോളം ദൂരം വഴിയിൽ അക്ബർ ആയിരിക്കുമ്പോൾ തന്നെ നാം ആലോചിച്ചി

ട്ടുള്ളത് നടത്തണം. അപ്പോൾ സേനയിൽ അതൃപ്തന്മാരായുള്ളവർ അക്ബറിനു വിരോധമായി നില്ക്കും എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. അതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ തന്നെ കാലം അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു എങ്കിലും മുബാറക്കും നിങ്ങളും പോയി നമ്മുടെ ആളുകളോടു സന്നദ്ധന്മാരായിരിക്കുന്നതിനു യഥാവസരം കരുതൽ കൊടുക്കണം."

കുറച്ചുനേരം കൂടി സംസാരിച്ചതിന്റെ ശേഷം ഈ ദ്രോഹപ്രവൃത്തന്മാർ ഒടുവിൽ വന്നവരെ ഒരുമിച്ചു വിട്ടുംവച്ച് ഓരോരുത്തരും അവരവരുടെ വഴിക്കു പോയി.

അവരിൽ ഒരുത്തൻ പറഞ്ഞു: "ഇത് ഗൌരവമുള്ള വർത്തമാനമാണ്."

മറേറ ആൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതെ, സംശയമില്ല. എന്നാൽ ഇത് അക്ബറിനു കാര്യം കുറേക്കൂടി ലഘുവാക്കിത്തീർക്കുമെന്നാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്. നമുക്ക് ഇപ്പോൾ ഈ വർത്തമാനം ഉടൻ തന്നെ അബ്ദുർഫ്വാസലിനെ ധരിപ്പിക്കുന്നതിനു നിവൃത്തിയില്ലാത്തത് ശോചനീയം തന്നെ. എന്നാൽ രാത്രി കുറേക്കൂടി അതിക്രമിക്കട്ടെ. അതിനു മുൻപിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ചെല്ലുന്നത് ആപൽകരമായേക്കാം. എന്നു മാത്രമല്ല, അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കൽ ആയിരിക്കും. അതുകൊണ്ട് നമുക്ക് അദ്ദേഹത്തിനെ കാണ്മാനും കഴികയില്ല."

ആദ്യത്തെ ആൾ പറഞ്ഞു: "ഇപ്പോൾ നമ്മൾ പിരിയുന്നതു നന്നായിരിക്കുമെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. അർദ്ധരാത്രിക്കു പ്രധാന മന്ത്രിയുടെ ഗൃഹത്തിൽ നമുക്ക് ഒരുമിച്ചു കാണാം." അനന്തരം അവൻ തന്റെ കൂട്ടുകാരനോടു യാത്ര പറഞ്ഞ് ഒരു വശത്തെ തെരുവിൽ കൂടിയും മറേറ ആൾ നദീതീരത്തിൽ കൂടിയും പോയി.

ചക്രവർത്തി തന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ വച്ച് അധാർമ്മികങ്ങളായ എന്തെല്ലാമോ കൃത്യങ്ങൾ നടത്തുന്നതായി യൂസുഫും അയാളുടെ അനുഗാമികളും വിചാരിച്ചിരുന്നാലും, അന്നു സായാഹ്നത്തിൽ അവിടെ നടന്ന സംഗതികളിൽ ഒരു ശരിയായ വിചാരത്തോടു കൂടിയ മഹമ്മദനു അസാധാരണമായി ഒന്നും കാണാൻ കഴികയില്ലായിരുന്നു; എങ്കിലും അവിടെ ഉണ്ടായ സംഭാഷണത്തെ നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ അവനു അക്ബറോടു നൂതനമായി ദ്വേഷം തോന്നുമായിരുന്നു.

ചക്രവൎത്തിയോടു കൂടി ആ സദസ്സിൽ ഫൈസിയും അബുൽ ഫാസലും ഉത്തരദേശത്തിൽ നിന്നും ആയിടയ്ക്കു തിരിച്ചുവന്നിരുന്ന കല്ലുകരും ഉണ്ടായിരുന്നു.

അക്ബർ മന്ത്രിമാരോടു ചോദിച്ചു: "നിങ്ങളുടെ ചാരന്മാരിൽ നിന്നും പിന്നെ വൎത്തമാനം ഒന്നും കേട്ടില്ലയോ?

അബുൽഫാസൽ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഇന്നലത്തേതിൽ പിന്നെ ഒന്നും ഇല്ല. എന്നാൽ ഇന്ന് അൎദ്ധരാത്രിക്ക് രണ്ടു പേർ എന്റെ അടുക്കൽ വരും. അവൎക്ക് എന്നോടു പറയാൻ വൎത്തമാനം ഉണ്ടെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു."

അക്ബർ പറഞ്ഞു. "ഇങ്ങനെ ഉള്ള ആളുകളെ ഉപയോഗിക്കേണ്ടി വരുന്നത് ശോചനീയമല്ലയോ? ഹാ! എന്തിനാണ് ആളുകൾ അതിനു നമുക്കിടയാക്കിത്തീൎക്കുന്നത്?"

മന്ത്രി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അത് ഭേദപ്പെടുത്താൻ പാടില്ലാത്തതായ നമ്മുടെ ഇപ്പോഴത്തെ രാജ്യഭരണക്രമത്തിൽ നിന്ന് അപരിഹാൎയ്യമായി ഉണ്ടാകുന്ന ഫലമാണ്. എല്ലാ അധികാരവും ഒരാളിൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കയും അയാൾ ന്യായ്യമായോ അന്യായ്യമായോ അതൃപ്തിയുള്ളവരുടെ സങ്കടങ്ങളെ നിഷ്ക്കാരണങ്ങളെന്നു പറകയും ചെയ്യുമ്പോൾ അവൎക്കു തങ്ങളുടെ ദോഷനിവൃത്തിക്കു മാൎഗ്ഗമില്ലാതെ ആകുന്നു. അങ്ങനെ ഉള്ളവരെ ദുരാഗ്രഹികളായ ഉൽകൎഷേച്ഛുക്കൾ തങ്ങളുടെ കാൎയ്യസാദ്ധ്യത്തിനായി ഉപയോഗിക്കയും അവർ അവൎക്കു വശപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു."

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ എന്റെ പ്രജകളുടെ സങ്കടങ്ങളെ ഞാൻ കേൾക്കാതേയും അവ ന്യായങ്ങളാണെങ്കിൽ യഥാശക്തി നിവൃത്തി ചെയ്യാതേയും ഒരിക്കലും ഇരിക്കാറില്ലല്ലോ."

അബുല്ഫാസൽ ആവൎത്തിച്ചു പറഞ്ഞു: അവ ന്യായ്യങ്ങളാണെങ്കിൽ! ശരി. എന്നാൽ അത് ആരാണ് നിശ്ചയിക്കാൻ? ചക്രവൎത്തിയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രിമാരും അല്ലേ?"

"പിന്നെ ആരു വേണമെന്നാണ്? പ്രകാരാന്തരേണ കാൎയ്യങ്ങൾ നടത്തപ്പെട്ടുവരുന്ന രാജ്യങ്ങളും ജനങ്ങളും അന്യദേശങ്ങളിൽ ഉണ്ടെന്നുനാം കേട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അവിടെയുള്ള ജനങ്ങളുടെ സ്ഥി

തി നമ്മുടെ ജനങ്ങളുടേതിൽ നിന്നും വ്യത്യസ്തയാണ്. നമ്മുടെ ഭരണത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന നാനാരാജ്യങ്ങളുടേയും നാനാജാതികളുടെയും ഇടയിൽ ജനങ്ങൾക്ക രാജ്യഭരണത്തിൽ ഒരവകാശം കൊടുക്കുന്നത് അവരുടെ സ്വഭാവവും നടത്തയും ആചാരവും മററും കൊണ്ട് ശക്യമായിരുന്നാൽ തന്നെയും എങ്ങനെയാണ്?"

അബ്ദുൽഫാസൽ പറഞ്ഞു: "അതെത്രയും ശരിയാണ്. ഇതിലും അധികമായി ഭേദങ്ങൾ ആവശ്യകങ്ങളോ അഥവാ ശക്യങ്ങളോ അല്ലെന്നു ഞാൻ മുൻപിൽ തന്നെ അറിയിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. കാര്യങ്ങളുടെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയെക്കുറിച്ച ഞാൻ പ്രസ്താവിച്ചത് ഇതിലും അധികമായ ദോഷത്തെ പരിഹരിക്കുന്നതിനായി നമുക്ക് ഇപ്പോൾ അനുവർത്തിക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്ന മാറ്റം എത്രമാത്രം ദുസ്സഹമാണെന്നു കാണിക്കാൻ മാത്രമായിട്ടാണ്. ചാരന്മാരെന്നു സാവജ്ഞമായി നാം വിളിക്കുന്ന ഈ ആളുകൾ വാസ്തവത്തിൽ അത്ര നിന്ദ്യന്മാരല്ല. ഞാൻ പറഞ്ഞ രണ്ടുപേരും മര്യാദക്കാരും നമുക്ക് അത്യന്താ ആപ്തന്മാരും ആണ്. അവർക്ക തക്കതായ പ്രതിഫലം കൊടുക്കുന്നുണ്ട്, ശരിതന്നെ. എന്നാൽ അതു വേണമെന്നില്ല. അതു കൂടാതേയും അവർ നമ്മോടു വിശ്വസ്തന്മാരായിരിക്കും. അവർ നിസ്സംശയമായി നമുക്ക നല്ലവണ്ണം ഉപകരിച്ചിട്ടും ഉണ്ടല്ലൊ. അവരല്ലേ സാൽഫണൻെറ കപടതന്ത്രത്തേയും അതിലുമധികം ഗൌരവമുള്ളതായ ഗോരക്ഷൻെറ കൃത്രിമത്തേയും കണ്ടു പിടിച്ചത്?".

ഫൈസി സാകൂതമായി പറഞ്ഞു: "ആ യോഗിതന്നെയല്ലേ ചക്രവർത്തിക്ക് അയാളുടെ പേരിൽ തിരുവുള്ളമുണ്ടെന്നു കുറേനാൾ വലിപ്പം ഭാവിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നത്? അയാൾ തിരുമനസ്സിലെ അടുക്കൽ പ്രയോഗിപ്പിച്ചു കാണിച്ച യോഗാഭ്യാസരഹസ്യങ്ങൾകൊണ്ടു വിശേഷിച്ച് ഒരറിവും സിദ്ധിച്ചതായി ഞാൻ അറിയുന്നില്ല."

അക്ബർ താൻ എത്ര ബുദ്ധിമാനായിരുന്നിട്ടും ക്ഷണനേരമെങ്കിലും ആ വഞ്ചകനാൽ ഭ്രമിപ്പിക്കപ്പെട്ടുപോയതിൻെറ സ്മരണ ഉണ്ടായപ്പോൾ മുഖത്ത് അല്പം ഭാവം മാറി. എന്നാൽ തല്ക്കാലോചിതമായി കുല്ലുകർ മാദ്ധ്യസ്ഥ്യത്തെ സ്വീകരിച്ച് ആ സംഭാഷണത്തെ തുടന്ന് പറഞ്ഞു: "ആ ഗോരക്ഷകനുമായി കഴിയുന്നേടത്തോളം എടപെടാതിരിക്കുന്നതാണ് നന്ന്. അയാളെക്കുറിച്ചു നാം കരുതിയി

രിക്കേണ്ടത് ആവശ്യകമാണെന്നു കാണിക്കുന്ന ചില സംഗതികൾ എൻെറപൂർവശിഷ്യനായ സിദ്ധൻ എന്നോടുപറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എങ്കിൽ പുരാതനമായും ഇപ്പോൾ വിസ്മൃതപ്രായമായും ഉള്ള യോഗശാസ്ത്രത്തിൽ നമുക്കു സമ്പാദിക്കാൻ കഴിയുന്നതിലധികം ജ്ഞാനം അയാൾക്കു പരമ്പരയാ ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്."

അക്ബർ ജയഭാവത്തോടെ ഫൈസിയോടു പറഞ്ഞു: "അതാ കണ്ടില്ലയോ! ബ്രാഹ്മണരുടെ വേദശാസ്ത്രാദികളിൽ നല്ല പരിചയമുള്ള നമ്മുടെ സ്നേഹിതനായ കല്ലുകർ യോഗശാസ്ത്രത്തെ അത്ര നിസ്സാരമാണെന്നു വിചാരിക്കുന്നില്ല."

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "ഗ്രാഹ്യങ്ങളായ അനേകവിഷയങ്ങളെ നമുക്കു പഠിപ്പിച്ചു തന്നിരിക്കുന്ന ബുദ്ധിമാനായ നമ്മുടെ സ്നേഹിതൻ അങ്ങനെ പറകയാണെങ്കിൽ അതിൽ സാരമായി വല്ലതും ഉണ്ടെന്നു ഞാൻ മനസ്സോടെ സമ്മതിക്കാം. എന്നാൽ, കല്ലുകരേ! പ്രാചീനമായ ഈ ശാസ്ത്രത്തിൽ നിന്ന് എന്തു പ്രയോജനമുണ്ടാകുമെന്നാണ് നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതെന്നു ഞാൻ ചോദിക്കുന്നതിനെ നിങ്ങൾ ക്ഷമിക്കണം. ഞാൻ അറിഞ്ഞേടത്തോളം ഇത് മോക്ഷസാധകമാണെന്നു പറഞ്ഞുംകൊണ്ട് ഓരോ കൌശലപ്രയോഗങ്ങളെ പ്രതിപാദിച്ച് മൂഢന്മാരെ ഭ്രമിപ്പിക്കുന്ന ഒരു ഗൂഢതന്ത്രമല്ലാതെ മറെറാന്നും അല്ല."

കല്ലുകർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "പതഞ്ജലിപ്രണീതമായ ഈ ശാസ്ത്രത്തെക്കുറിച്ച് എൻെറ അഭിപ്രായം അത്ര പ്രതികൂലമായിട്ടല്ല. എന്നാൽ ഇതിൽ പരമമായ തത്ത്വം അടങ്ങീട്ടുണ്ടെന്നു എനിക്കു വിശ്വാസമില്ല. ജീവാത്മാവിനു പരമാത്മാവിൽ ലയമുണ്ടാകും എന്നുള്ള യോഗശാസ്ത്രസിദ്ധാന്തം അത്ര തെററാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. ഒരാനന്ദാവസ്ഥയിൽ ജീവാത്മാവിനു പരമാത്മാവിൽ ലയം ഉണ്ടാക്കുന്നതായ മനുഷ്യഹൃദയത്തിൻെറ ശുദ്ധതത്ത്വത്തെ വിശദീകരിക്കാൻ യോഗാഭ്യാസം പര്യാപ്തമാകുമോ എന്ന് എനിക്കു സംശയമാണ്. ചിത്തവൃത്തിനിരോധം പരിണാമത്തിൽ മോക്ഷസാധകമായിത്തീരാമെന്നുള്ള സിദ്ധാന്തം അത്ര ത്യാജ്യമല്ല."

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "ഇത് എൻെറ അഭിപ്രായത്തിനു യോജിച്ചിരിക്കുന്നു. ഈ ചിത്തവൃത്തിനിരോധത്തിനു ആവശ്യകമായ അദ്ധ്യ

ത്മസംയമനം തന്നെയാണ് നമ്മുടെയും സ്വമതത്തെ പ്രചരിപ്പി ക്കാനായി പശ്ചിമദേശങ്ങളിൽ നിന്നും വന്നിട്ടുള്ള പാതിരിമാരുടെ യും ദശ്നങ്ങളിൽ സാരമായി പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. എന്നാൽ എല്ലാവക്കും, വിശിഷ്യ തത്വജ്ഞാനികൾക്കു, ശ്രദ്ധാഹ്മായ മറ്റൊ രു വിഷയം ഇല്ലയോ? ഈ ആത്മസംയമനം എത്രതന്നെ ശ്രേഷ്ഠമാ യിരുന്നാലും ഇതുകൊണ്ട് ഈ പ്രപഞ്ചത്തിൽ കാണുന്ന സ്ഥൂലസൂ ക്ഷ്മങ്ങളുടെ ശാശ്വതമായ സംയോഗത്തെ കുറിച്ച് നമുക്ക് എന്തറി യാൻ കഴിയും?.

കല്പകർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “ശരിതന്നെ. ദേഹത്തിന്റെയും ദേഹിയുടെയും ധമ്മങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഗാഢമായി പര്യാലോചിക്കാത്ത ഒരു തത്വജ്ഞാനി ആ പേരിനു അഹ്നായിരിക്കയില്ല. എന്നാൽ അവയ്ക്കു തമ്മിൽ ഉള്ള സംബന്ധത്തിന്റെ ദുർജ്ഞേയമായ തത്വ ത്തെ വിശദീകരിക്കാൻ ആക്കു കഴിയും?”

ഫൈഡ്സി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: “ആക്കും കഴികയില്ല. ആരാലും അത് ഇതുവരെയും വിശദീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. ഇനിമേൽ വളരെ ക്കാലം കൊണ്ട് സിദ്ധിക്കാവുന്ന ജ്ഞാനം ഈ വിഷയത്തെ വിശദീ കരിക്കുമോ എന്നുള്ളത് ഇപ്പോൾ നമുക്ക് ഊഹിക്കാൻ അശക്യമാ ണ്. എന്നാൽ തല്ക്കാലത്തേക്കു പ്രാചീനന്മാരും അദ്യതനന്മാരുമാ യ എല്ലാ അഭിജ്ഞന്മാരും വിശ്വസിക്കയും, അവരിൽ പലരും ഏറ ക്കുറെ വിശദമായി പ്രതിപാദിക്കയും ചെയ്തിട്ടുള്ളതിൻവണ്ണം ഈ പ്ര പഞ്ചത്തിൽ അനാദിയായും അനന്തമായും ഒരു ശാശ്വതമായ ജീവ ൻ ഉണ്ടെന്നും, നികൃഷ്ടാവസ്ഥയിൽ നിന്നും ക്രമേണ ഉൽകൃഷ്ടാവ സ്ഥയെ പ്രാപിക്കുന്നതായ ഒരു വികാസം അതിന്റെ ധമ്മമാണെ ന്നും ഉള്ള അറിവുകൊണ്ട് നാം തൃപ്തിപ്പെടേണ്ടതല്ലയോ? മനുഷ്യ രായ നമ്മളും അവരവരുടെ ശക്തിക്കു തക്കവണ്ണം ക്രമേണ ആ വി കാസത്തെ പ്രാപിക്കാൻ ഈശ്വരനാൽ കല്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവരാണ്. നമ്മുടെ ഉദ്ദേശ്യങ്ങൾ ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളാകുന്തോറും നികൃഷ്ടങ്ങളായ വി ചാരങ്ങൾ പ്രതിനിവത്തിക്കയും, സമസ്തസൃഷ്ടന്മാരുടെയും ജനസമുദാ യത്തിന്റെയും രാജ്യത്തിന്റെയും ഗുണത്തിനു നിരഭിസന്ധിയായ ഐക്യം പ്രവൃത്തിക്കു നമുക്കു ജനിക്കയും ചെയ്യും.”

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ ഫൈസി! നിങ്ങൾ പറഞ്ഞത് വളരെ നന്നായി. എന്നാൽ അതെല്ലാം ശരിയായിരിക്കാമെങ്കിലും അതുകൊണ്ടു നിങ്ങൾക്കു അലംഭാവം ഉണ്ടാകുന്നുണ്ടോ? അതല്ലാതേയും അതിലധികമായും ചിലതിൽ നിങ്ങൾക്ക് ആഗ്രഹം തോന്നുന്നില്ലയോ?"

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിശ്ചയമായി ഉണ്ട്. കേവലം അതിന്റെ ഒരു സാമാന്യജ്ഞാനത്താൽ നമുക്കു തൃപ്തിയുണ്ടാകുന്നില്ല. അതിനെ വിശദതരമായി മനസ്സിലാക്കുവാനും, ഉപയോഗിക്കുവാനും, പരമാത്മാവിനും ജീവാത്മാവിനും തമ്മിലുള്ള സംബന്ധത്തെ അറികയും ചെയ്യുന്നതിനു നമുക്കു താല്പര്യം തോന്നുന്നു. തത്വശാസ്ത്രത്തെ അഭ്യസിക്കുന്ന എല്ലാവരും ഇതിനായിത്തന്നെയാണ് ശ്രമിക്കുന്നത്."

ചക്രവർത്തി പറഞ്ഞു, "ഞാൻ പറഞ്ഞത് നിങ്ങൾക്കു നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലായില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതെല്ലാം ഞാൻ സമ്മതിക്കാം. ഞാൻ ചോദിച്ചതിന്റെ താല്പര്യം മറെറാന്നും അല്ല. നിങ്ങൾ പറയുന്ന ഈ ആത്മാവിന്റെ ഉത്ഭവം അതിൽ നിന്നു തന്നെയോ അതിലും ഉൽകൃഷ്ടതരമായ ഒരു ചൈതന്യത്തിൽ നിന്നോ? എന്നാണ്."

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: ചൈതന്യം ഈ ആത്മാവിന്റെ ധർമ്മമാണ്. അത് ഈ പ്രപഞ്ചത്തിൽ അനേകപ്രകാരേണ പ്രകടീഭവിക്കുന്നുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് ഒരു വസ്തുവിന്റെ ധർമ്മം അതിന്റെ കാരണമായിട്ടും വരുന്നത് സംഭാവ്യമാണോ?"

കുറേനേരത്തേക്ക് എല്ലാവരും മൌനികളായിരുന്നു. ചക്രവർത്തി എന്താണ് ഉത്തരം പറയേണ്ടത് എന്നാലോചിച്ചു. എന്നാൽ ശിരഃകമ്പം ചെയ്തതല്ലാതെ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല.

ഒടുവിൽ അബുൽഫസൽ ഫൈസിയോടു പറഞ്ഞു: "എന്റെ അനുജാ! തന്റെ വാദം എത്രയും യുക്തിയുക്തമായിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും നമ്മുടെ പൂജിതനായ ചക്രവർത്തിയെ പോലെ തന്നെ ഞാനും ഇതുകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടുന്നില്ല. ഈ ആത്മാവിനേക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരംകൊണ്ടു നമുക്ക് എന്തു പ്രയോജനമാണ് സിദ്ധിക്കുന്നത്?"

ഫൈസി സസ്മിതമായി പറഞ്ഞു: "ഇതുകൊണ്ടു നമുക്ക് ഒരു പ്രയോജനവും വേണ്ട. ഇത് വാസ്തവമാണെങ്കിൽ നാം ഇതിനെ അംഗീകരിക്കണം. അതുകൊണ്ടു നമുക്കു തൃപ്തിയോ സന്തോഷമോ ഉണ്ടാകുമോ എന്നുള്ള ഭാഗം നോക്കേണ്ട. വാസ്തവമായും നന്നായും ഉള്ള എല്ലാത്തിനേയും കുറിച്ച് ഒരു ശ്രദ്ധയെ ജനിപ്പിക്കാൻ കഴിയുന്നെടത്തോളം മാത്രം എന്റെ അഭിപ്രായം ഈ ലോകത്തിൽ ഒരു വിലയുള്ളതാണെന്നു ഞാൻ ഉപപാദിക്കാം. അതിലധികമായി എന്താണ് നമുക്ക് അപേക്ഷിക്കാവുന്നത്?"

അബൂൾഫസൽ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "താൻ പറഞ്ഞത് ശരിയാണ്. എന്നാൽ നമ്മേക്കുറിച്ചല്ല മുഖ്യമായി ഞാൻ പറഞ്ഞത്. വിദ്യാഭ്യാസവും ജ്ഞാനവും കുറഞ്ഞവരാണെങ്കിലും നിത്യമായി പ്രത്യക്ഷാനുഭവമുള്ളതിൽ ഉപരിയായി ഒന്നിനെ അറിയുന്നതിനു താല്പര്യമുള്ളവരായ ജനങ്ങളെക്കുറിച്ചാണ്. ഈ തത്വങ്ങളെ ജനങ്ങൾക്കെല്ലാവക്കും സുഗ്രാഹങ്ങളാകത്തക്കതായ ഒരു സമ്പ്രദായത്തിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നത് ശക്യമല്ലയോ?"

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "ഇത് ഞാൻ പലതവണയും വിചാരിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. ഈ തത്വങ്ങളെ പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനു നൂതനമായി പ്രതിമകളെയോ ചിഹ്നങ്ങളേയോ കണ്ടുപിടിക്കുന്നത് അശക്യമാണെങ്കിൽ ജനങ്ങളുടെ മതവിശ്വാസത്തിൽ നിന്നും സാഹിത്യാഭിരുചിയിൽ നിന്നും ഉത്ഭവിച്ചിട്ടുള്ള പുരാതനകാലങ്ങളിലെ രീതിയെ നമുക്കു സ്വീകരിക്കാൻ പാടില്ലയോ?"

അക്ബർ മിണ്ടാതിരുന്നപ്പോൾ ഫൈസി പറഞ്ഞു: "തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ കല്പിച്ചതിന്റെ താല്പര്യം എനിക്കു മനസ്സിലായി. അവിടുന്നു സ്ഥാപിക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നതും, അവിടുത്തെ വിശ്വസ്തമിത്രങ്ങളിൽ ചിലരെ ഇതിനുമുൻപിൽ തന്നെ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതും ആയ നൂതനമതത്തെ ആണ് അവിടുന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്നത്. അങ്ങനെ അല്ലയോ?"

അക്ബർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ വിചാരിച്ചത് ശരിതന്നെ. എന്നാൽ ഈ അവസരത്തിൽ ഞാൻ അതിനെക്കുറിച്ച് കുറേക്കൂടി പറയാം. അനേകദുർഗ്രഹവിഷയങ്ങളെ വിശദീകരിച്ചിട്ടുള്ളതിനു വേണ്ടി ഞാൻ ഫൈസിയോടും കൂട്ടുകാരോടും കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. എന്റെ അഭിപ്രായത്തെ പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനു അനുഷ്ഠ

ണമായി നമ്മുടെ സംഭാഷണം ഈ പ്രകൃതത്തെക്കുറിച്ചായത് എനിക്ക സന്തോഷകരമാണ്. എന്നാൽ കേട്ടുകൊണ്ടാലും തത്വശാസ്ത്രജ്ഞന്മാക്കും അവരേക്കാൾ അറിവു കുറഞ്ഞവക്കും ഒരുപോലെ തൃപ്തികരമായും യുക്തിയുക്തമായും ഉള്ള ഒരു മതത്തെ ഏതുവിധത്തിലാണ് പ്രവത്തിപ്പിക്കേണ്ടത് എന്നു വളരെ നാളായി ഞാൻ ആലോചിച്ചുവന്നു. ഒടുവിൽ പ്രാചീനന്മാരായ പെർഷ്യന്മാരാലും വിശിഷ്യ ഹിന്ദുക്കളുടെ വേദങ്ങളിൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഋഷികളാലും സ്വീകൃതകളായ പ്രതിമകളെ കുറിച്ച് എനിക്ക അറിവു കിട്ടിയപ്പോൾ എന്റെ ഉദ്ദേശ്യം ഏകദേശം സിദ്ധമായി. ആ പ്രതിമകൾ നിങ്ങൾക്ക നല്ലവണ്ണം അറിവുള്ള സൂര്യനും അഗ്നിയും ആണ്. പ്രകാശത്തെയും ഊഷ്മാവിനേയും എത്രയും ആശ്ചര്യകരമായി പ്രത്യക്ഷീകരിക്കുന്ന * ചിത്രഭാനുക്കളെ കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുന്നത് പ്രഥമദൃഷ്ടിയിൽ നിസ്സാരവും നിരത്ഥകവുമായി തോന്നുമായിരിക്കാം. എന്നാൽ സൂക്ഷ്മമായി ആലോചിക്കുമ്പോൾ ഇവരിൽ ഒരു ഉൽകൃഷ്ടമായ തത്വം അന്തൎഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. അത് ഭാവികളായ അനേകവഷശതങ്ങളിൽ ഉണ്ടാകാവുന്ന ജ്ഞാനം നിമിത്തം എത്രയും ഉന്നതമായ ഒരു പദത്തെ പ്രാപിക്കുന്നതായിരിക്കാം." രാജഗൃഹത്തിന്റെ അനാവൃതമായ അളിന്ദത്തിലേക്ക തിരിഞ്ഞ് മന്ദമന്ദമായി അസ്തമിക്കുന്ന ലോകബാന്ധവനെ അംഗുലികൊണ്ടു നിർദ്ദേശിച്ച് അദ്ദേഹം തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "അതാ കണ്ടാലും! ഈ ലോകത്തിലുള്ള പ്രകാശത്തിന്റേയും ജീവന്റേയും ആ ശ്രേഷ്ഠമായ പ്രതിരൂപം നാളെ ഏററവും ശോഭയോടെ പ്രത്യാഗമിക്കുന്നതിനായി നമ്മേ വിട്ടുപിരിയുന്നു. ആദ്യകാലത്തിൽ മനുഷ്യർ ആദിത്യനെ ഈശ്വരനായി ആദരിക്കയും സ്തോത്രങ്ങളെകൊണ്ട് ആരാധിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു. പ്രാചീനപണ്ഡിതന്മാർ അദ്ദേഹത്തിനെ ലോകത്തിൽ കാണുന്ന ശക്തികൾക്കൊക്കയും നിദാനമായിട്ടാണ് വിചാരിച്ചിട്ടുള്ളത്. എന്തെന്നാൽ സകലത്തിനും ജീവനെ കൊടുക്കുന്നത് പ്രകാശവും ഊഷ്മാവുമല്ലയോ? ആദിത്യന്റെയും ചന്ദ്രന്റെയും നക്ഷത്രങ്ങളുടെയും വിദ്യുത്തിന്റെയും നാം പാകാദികൾക്കുപയോഗിക്കുന്ന അഗ്നിയുടെയും പ്രകാശത്തിൽ ചിലപ്പോൾ ഹിതകരമായും ചിലപ്പോൾ ഭയങ്കരമായും നാശകരമായും ഉള്ള വിധത്തിൽ തേജസ്സിന്റെ അത്യന്തസാധാരണങ്ങളായ ആവിർഭാവങ്ങൾ നമ്മ

* സൂര്യനും അഗ്നിയും. "സൂര്യവഹ്നീ ചിത്രഭാനൂ." അമരം.

ക്ക പ്രത്യക്ഷീഭവിക്കുന്നുണ്ട്. നാം എപ്പൊഴും അവധാരണം ചെയ്യുന്നില്ലായിരിക്കാമെങ്കിലും ഭൂമിയിലും ഇതരഗോളങ്ങളിലും മനുഷ്യരിലും മൃഗങ്ങളിലും ജലത്തിലും സൎവ്വത്ര ഇതിന്റെ ശക്തി സന്നിഹിതയായിരിക്കുന്നു. ഇത് വാസ്തവത്തിൽ ഇപ്രകാരമാണെങ്കിൽ ഫൈഫ്സി ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞ ചൈതന്യത്തിന്റെ ചിഹ്നമായി ഈ ശക്തിയെ ഗ്രഹിക്കുന്നതു കേവലം ഒരു കവികല്പനയാണെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടുമോ? നമ്മുടെ സ്നേഹിതനായ അബൂല്ഫാസൽ എന്റെ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു മാത്രമല്ല, ഈ നൂതനമതത്തെ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ നടപ്പാക്കുന്നതിനു ശ്രമിക്കയും അവർ ഇപ്പോഴുള്ള അനേക മിഥ്യാജ്ഞാനങ്ങൾക്കു പകരം ഇതിനെ സ്വീകരിക്കയില്ലയോ എന്നു പരിക്ഷിക്കയും ചെയ്യുന്നതിനു അയാൾ ഉൽകണ്ഠിതനായും ഇരിക്കുന്നു. മററുള്ള മതങ്ങളിൽ നിന്നും ഇതിനെ തിരിച്ചറിയുന്നതിനു ഒരു പേർ ആവശ്യപ്പെട്ടു. എന്നാൽ ഒരു പേരു കൊണ്ടു പൂൎണ്ണമായ അൎത്ഥം വെളിപ്പെടുകയില്ലെങ്കിലും "ദൈവൈക്യം" എന്നത് അയുക്തമായി തോന്നിയില്ല. പകൽ സമയത്തിലും പ്രഭാതത്തിലും സൂൎയ്യനേയും രാത്രിയിൽ അഗ്നിയേയും ഉചിതങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു വന്ദിക്ക മാത്രമല്ലാതെ ഇതിൽ മററു കൎമ്മങ്ങളൊന്നും ആവശ്യകങ്ങളല്ല." അനന്തരം ചക്രവൎത്തി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് ഉപസംഹരിച്ചു. "ഇതിനെക്കുറിച്ച് ഏതാനും ചിലത് മുൻപിൽ തന്നെ ഞാൻ നിങ്ങളോടു പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതല്ലാതെ എല്ലാം പൂൎണ്ണമായി വിവരിച്ചിട്ടില്ല. ഇപ്പോൾ അതിനു അവസരം ഉണ്ടായി. നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം എന്താണെന്നു നിൎവ്യാജമായി എന്നോടു പറയണം".

അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം അവരാരും ഉടനെ രഭിപ്രായം പറയുന്നതിനു മനസ്സുള്ളവരായി കാണപ്പെട്ടില്ല. ഒടുവിൽ കുല്ലുകർ പറഞ്ഞു:

"ബുദ്ധിമാനായ ചക്രവൎത്തി! ഞങ്ങൾ ഉടനെ ഉത്തരം പറയാൻ സന്നദ്ധന്മാരല്ലാത്തതിനെ ക്ഷമിക്കണം. തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കല്പിച്ച സാരമേറിയ സംഗതിയെക്കുറിച്ചു കുറെ ആലോചിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ കല്പിച്ചതിൽ പ്രലോഭിപ്പിക്കുന്നതായി വളരെ ഉണ്ട്. എന്നാൽ എന്റെ സവിനയമായ അഭിപ്രായത്തിൽ ഗൌരവമായി ആലോചിക്കേണ്ട ഭാഗവും വളരെ ഉണ്ട്. പ്രാചീനന്മാരാ

യ കവികളിൽ നിന്നും തത്വജ്ഞാനികളിൽ നിന്നും അവിടുന്ന് എ
ടുത്തിട്ടുള്ള പ്രതിമകളുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ സമ്മതിക്കുന്നതിൽ എനിക്കു
അശേഷം സംശയമില്ല. എന്നാൽ അവയെ ദൈവതേ്വന കല്പിക്കു
ന്നതിൽ അബദ്ധമില്ലയോ? ഈ പ്രതിമകളിലാണ് ദൈവൈക്യം
എന്നു ജനങ്ങളെ ധരിപ്പിച്ച് അവർ അതിനെ സ്വീകരിച്ചു കഴി
ഞ്ഞാൽ ഇവ നിത്യമായി പ്രത്യക്ഷീഭവിക്കുന്നവ ആകകൊണ്ട് ഇവ
യെക്കുറിച്ചുള്ള ഗൌരവം ക്രമേണ ലുപ്തമാകയും ഒടുവിൽ കേവലം ഒ
രു ബാഹ്യതന്ത്രം മാത്രമല്ലാതെ ദൈവാരാധനത്തിന്റെ സാരമൊന്നും
മില്ലാതായി തീരുകയും ചെയ്യും. ഇപ്പോൾ കല്പിച്ച് സ്ഥാപിക്കാൻ
ആലോചിക്കുന്ന ഈ മതം തന്നെ ഒരു കാലത്ത് വളരെ ജനങ്ങളാൽ
വിശ്വസിക്കപ്പെട്ടതായിരുന്നു എന്ന് നാം നല്ലവണ്ണം ആലോചിക്കു
ണം. പിന്നെ അത് എങ്ങനെയായി തീൎന്നു? ഇദാനീന്തനകാലങ്ങ
ളിൽ മാത്രമല്ല, പ്രാചീനകാലങ്ങളിലും ആരാധ്യവസ്തുവിനെക്കുറിച്ചു
സംശയം ജനിച്ച് ഭക്തിമാന്മാരായ അനേകം ആളുകൾ ഇങ്ങനെ
ചോദിച്ചിട്ടുള്ളതായി ഋഗ്വേദത്തിൽതന്നെ കാണുന്നുണ്ട്: 'യാതൊരു
ത്തൻ ജീവനേയും ബലത്തേയും തരുന്നുവോ, യാതൊരുത്തന്റെ ആ
ജ്ഞയെ ദേവന്മാർ എല്ലാവരും ബഹുമാനിക്കുന്നുവോ, മൎത്ത്യതയും അ
മൎത്ത്യതയും യാതൊരുത്തന്റെ ഛായയാകുന്നുവോ, നമ്മാൽ ആരാ
ധ്യനായ ആ ഈശ്വരൻ ആരാണ്? ആ കാലത്തുംജീവന്റെയും
ശക്തിയുടെയും പ്രതിമകളായി സൂൎയ്യനേയും അഗ്നിയേയും കൊണ്ട്
മനുഷ്യർ തൃപ്തന്മാരായില്ല. പിന്നെ ഇപ്പോൾ ഈ 'ദൈവൈക്യം'
പൂൎവ്വകാലത്തെ അഗ്നിസൂൎയ്യാരാധനത്തെക്കാൾ അധികമായ ഒരു ഫ
ലത്തെ ജനിപ്പിക്കുമോ?"

അക്ബർ ഒന്നും ഉത്തരം പറയാതെ ഫൈസിയോടു "നിങ്ങ
ളുടെ അഭിപ്രായം എന്താണ്?" എന്നു ചോദിച്ചു:

അയാൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ യോഗ്യനായ സ്നേഹി
തൻ പറഞ്ഞതിലധികം ഒന്നും എനിക്കു പറയാനില്ല. പൂൎവ്വകാല
ത്തിലുണ്ടായിരുന്ന സംശയത്തെക്കുറിച്ചു പ്രസ്താവിക്കുന്നതായി അദ്ദേ
ഹം എടുത്തുപറഞ്ഞ വേദവാക്യത്തിലെക്കാളധികം സ്പഷ്ടമായി വേ
ദത്തിൽ തന്നെ മറെറാരു വാക്യം ഉണ്ട്. 'ഈ ഗൂഢതത്വത്തെ ആ
രറിയുന്നു? എവിടെ നിന്നാണ് ഈ പ്രപഞ്ചമെല്ലാം ഉത്ഭവിച്ചത്?

ഇതെല്ലാം ഈശ്വരന്റെ സങ്കല്പം കൊണ്ടു കല്പിച്ചതാണോ? എന്നാക്കറിയാം? ഈശ്വരനു തന്നെ അറിയാം. അഥവാ അദ്ദേഹത്തിനു തന്നെ അറിയാൻ വഹിയായിരിക്കാം.' അതുകൊണ്ട് ഈ സംശയം മതം ഉണ്ടായകാലത്തിൽ തന്നെ ജനിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ ഈ സംശയവും, നൂതനമായി ഒരു മതത്തെ സ്ഥാപിക്കാൻ പോകുമ്പോൾ നിയമേന ഉണ്ടാകുന്നതും 'ഐദൈക്യം' എന്ന ഈ നൂതനമതത്തെ ഗ്രഹിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളവരിൽ ചിലക്കു തന്നെ ഇപ്പോൾ ഉള്ളതും ആയ വിരോധവും ഇരിക്കട്ടെ. അക്ബറെ പോലെ ഉള്ള കരാൾ ഇതിനെ ഗണിക്കയില്ല. എന്നാൽ നിസ്സാരമെന്നു തള്ളിക്കളയാൻ പാടില്ലാത്തതും ഇപ്പോൾ കല്പകർ സൂചിപ്പിച്ചതുമായ മറ്റൊരു ദോഷമുണ്ട്. അള്ളാ എന്നോ ദൈവം എന്നോ ഒരു സംജ്ഞയെ നാം കല്പിച്ചാൽ അത് അനാദിനിധനമായ ഒരു ചൈതന്യത്തിനു പകരം അജ്ഞാനികൾക്കു കേവലം സൂര്യനേയോ അഗ്നിയേയോ പോലുള്ള ഒരു വ്യക്തിയെ നിർദ്ദേശിക്കുന്നതായി പരിണമിക്കും. അപ്പോൾ 'ഐദൈക്യം' എന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം നഷ്ടമാകും. പിന്നെ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഏൎപ്പെടുത്തുന്ന മതത്തിനാൽ എന്തു ഫലം സിദ്ധിക്കും?"

അബ്ദുൽഫാസൽ ചോദിച്ചു: "എന്നാൽ, ഫൈസി! ജനങ്ങൾക്കു ജ്ഞാനം വൎദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനു എന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ് തന്റെ അഭിപ്രായം? ചക്രവൎത്തി ഇച്ഛിക്കുന്ന പരിഷ്കാരത്തെ ഏൎപ്പെടുത്തുന്നതിനുള്ള മാൎഗ്ഗം എന്താണ്?"

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ചൈനാരാജ്യത്തുള്ള തത്വജ്ഞാനികളും പരിഷ്കാരപ്രവൎത്തകന്മാരായ എല്ലാ മഹാന്മാരും ഒരു മതത്തേയും അഭ്യുപഗമിക്കാതെ ആയിട്ട് വളരെക്കാലമായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ജനങ്ങൾക്കു ജ്ഞാനം വൎദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള മാൎഗ്ഗം അവർ ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. നാം ആ വിഷയത്തിൽ ശ്രമിച്ചിട്ടില്ല. അത് സൎവ്വോപരി ജനങ്ങളുടെ വിദ്യാഭ്യാസമാണ്. ഇതൊന്നു മാത്രമേ ജനസമുദായത്തിന്റെ പരിഷ്കാരത്തിനു നിശ്ചിതമായി ഉപയോഗപ്പെടുകയൊള്ളു. അതിന്റെ ഫലങ്ങൾ ഉടനെ പ്രത്യക്ഷീഭവിക്കയില്ല എന്നുള്ളതു വാസ്തവം തന്നെ. ഒരു മഹത്തായ കാൎയ്യത്തെ ആരംഭിക്കുന്നവർ അതിനു പരിണാമത്തിൽ നിശ്ചിതമായി ഉണ്ടാകു

ന്ന ഫലത്തെ കാണാനിടവരുന്നത് അപൂർവ്വമായിട്ടേ ഉള്ളൂ. എന്നാൽ എന്തു പ്രമാണത്തെ അനുസരിച്ചെങ്കിലും ഒരു നൂതനമതത്തെ പ്രചരിപ്പിച്ചാൽ അത് കുറച്ചുകാലത്തേക്കു നിലനില്ക്കുമെങ്കിലും അവസാനത്തിൽ ദുഷിച്ചുപോകുന്നതു നിശ്ചയമാണ്."

അക്ബർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പറഞ്ഞത് വാസ്തവം തന്നെ. അതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ നല്ലവണ്ണം ആലോചിക്കുന്നതാണ്. നമ്മുടെ നൂതനമതത്തെ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ പ്രവർത്തിപ്പിക്കുന്നതിനു ഏതെങ്കിലും ബലമായ തടസ്ഥം നേരിടുന്ന പക്ഷം അതിനെ നമ്മുടെ മിത്രവർഗ്ഗത്തിനുള്ളിൽ മാത്രം വച്ചുകൊള്ളുന്നത് പക്ഷേ നന്നായിരിക്കും. എങ്കിലും എന്റെ പ്രിയമായ ഈ ഉദ്യമത്തെ ഞാൻ ഉടനെ ഉപേക്ഷിക്കുമെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കരുത്. നമുക്ക് ഇതിനെക്കുറിച്ച് ഇനിയും സംസാരിക്കാം. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഇങ്ങനെ ഇരിക്കട്ടെ. രാജ്യകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു നമുക്കു ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതുണ്ടല്ലോ. എന്റെ സ്നേഹിതന്മാരേ! നിങ്ങൾ സ്വാഭിപ്രായങ്ങളെ എല്ലാം പറഞ്ഞതിനു വേണ്ടി ഞാൻ നിങ്ങളോടു കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു."

അബുൽഫ്ാസൽ ചക്രവർത്തിയോടു യാത്രപറഞ്ഞ് തന്റെ സ്നേഹിതന്മാരാൽ അനുഗതനായിട്ട് മുൻപിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള രണ്ടു ചാരന്മാരുടെ അടുക്കൽ നിന്നും വർത്തമാനത്തെ കേൾക്കാനായി തന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോയി.

പന്ത്രണ്ടാം അദ്ധ്യായം.

നിഗ്ഗുഢവധം.

ഒരു നിർമ്മലമായി സ്പൃഹണീയമായുള്ള പ്രഭാതത്തിൽ സിദ്ധൻ രണ്ടു സാദികളാൽ അനുഗതനായിട്ട് ഒരു സാധാരണ ഭൃതനെ ഏല്പിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത ഗൌരവമുള്ള ചില എഴുത്തുകളെ കൊടുക്കന്നതിനു ഫ്ത്തേപ്പൂരിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. സൂര്യൻ നല്ലവണ്ണം പ്രകാശിച്ചു എങ്കിലും ആതപം ഉഷ്ണമുള്ളതായിരുന്നില്ല. വൃക്ഷങ്ങൾ വിചിത്രവർണ്ണങ്ങളായ പതത്രിവർഗ്ഗങ്ങളുടെ കളമധുരസ്വരങ്ങളാൽ മുഖരിതങ്ങളും, ശാഖയിൽ നിന്നും ശാഖയിലേക്കു പ്ലവനം ചെയ്യുന്ന ചെറിയ ശാഖാമൃഗങ്ങളാൽ ശോഭിതങ്ങളും ആയിരുന്നു. ചരാചരങ്ങളെല്ലാം ഉൽബുദ്ധങ്ങളായും ആനന്ദപൂർണ്ണങ്ങളായും കാണപ്പെട്ടു. മാർഗ്ഗത്തിൽ കാണപ്പെട്ട കൃഷീവലന്മാർ കൂടിയും തങ്ങൾക്കു സഹജയായുള്ള അലസഗതിയെ വിട്ട് സാർവത്രികമായ സന്തോഷത്തിൽ ഭാഗികളായി തീർന്നു പോലെ ഉത്സാഹത്തോടു കൂടി നടന്നിരുന്നു.

എന്നാൽ ഒരിക്കൽ ഉല്ലാസങ്ങളേയും മനോരഥങ്ങളേയും കൊണ്ടു പൂർണ്ണഹൃദയനായിരുന്ന സിദ്ധനു ഇപ്പോൾ അവയൊന്നും ഇല്ലായിരുന്നു. അയാൾ നിരുത്സാഹനും ചിന്താക്രാന്തനും തൂഷ്ണീകനുമായി തന്റെ അനുചരന്മാരോടു കൂടി അശ്വാരൂഢനായി ഗമിച്ചു. ആദ്യം ആഗ്രായിൽ എത്തി പാർവീസ്സിനോടും അയാളുടെ സ്നേഹിതന്മാരോടും കൂടി സരസസല്ലാപം ചെയ്തുകൊണ്ടും, കോശാദ്ധ്യക്ഷന്റെ ശ്രേഷ്ഠയായ പുത്രിയെക്കുറിച്ചു പാർവിസ്സിന്റെ വിസ്രംഭസംഭാഷണങ്ങളെ സാനുകമ്പം ശ്രവിച്ചുകൊണ്ടും ഇരുന്ന സ്ഥിതിയിൽ നിന്നും ഭേദിച്ച് സിദ്ധൻ വേറെ ഒരാളായി തീർന്നുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. പാർവിസ് ഈ ഭേദത്തെ നിർദ്ധാരണം ചെയ്ത് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിലും വിവേകിയായിരുന്നതുകൊണ്ട് അതിന്റെ കാരണത്തെ ചോദിച്ചില്ല. സിദ്ധനുതന്നെയും തന്റെ സ്ഥിതി എത്ര ഭേദിച്ചു പോയി എന്നുള്ള ബോധം ഗാഢമായിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അയാൾ തന്റെ പ്രിയതമയുടെ നാമത്തെ ഉൽഘോഷിച്ചുംകൊണ്ട് പ്രപഞ്ചമെല്ലാം ജയിക്കാമെന്നുള്ള ഭാവത്തോടെന്നപോലെ അശ്വത്തിൽ ഭം

ഗിയോടു കൂടിയിരുന്ന് മുൻപെട്ടോടിക്കുന്നതു കല്ലുകർ കണ്ട ദിവസത്തിൽ നിന്നും അയാളുടെ സ്ഥിതി എത്ര ഭേദിച്ചുപോയി! റസിയായുടെ സാനുരാഗങ്ങളായ ആലിംഗനങ്ങൾക്ക് ആഗ്രഹിക്കാൻ തോന്നിത്തുടങ്ങിയതിനു മുൻപിൽ ഇരാവതിയുടെ ഒരു ചുംബനം അയാൾക്കു പരമാനന്ദദായിരിക്കയും, ദ്രോഹവും വിശ്വാസഭംഗവും കൃതഘ്നതയും കൊണ്ടു താൻ അപരാധിയാണെന്നുള്ള ബോധം ജനിക്കുന്നതിനു മുൻപിൽ തന്റെ അന്തഃകരണം പരിശുദ്ധമായിരിക്കയും ചെയ്തിരുന്നപ്പോഴത്തേതിൽ നിന്നും വിധം എത്ര മാറിയിരുന്നു! അയാളുടെ വിചാരങ്ങൾ അയാൾക്ക് അത്യന്തം അസ്വാസ്ഥ്യകാരണങ്ങളായിരുന്നു; എന്തെന്നാൽ ഇപ്പോൾ പൂർവ്വാധികമായി അയാൾക്കു സംശയങ്ങൾ ജനിച്ചു. റസിയാ അയാളോടു വാസ്തവമായി വിശ്വാസമുള്ളവളായിരുന്നോ? അതോ, അയാളെക്കാളധികം അവളുടെ സ്നേഹത്തിനു അർഹനായിരുന്ന അവളുടെ ഭർത്താവിനെ ഭാവിച്ചതുപോലെ തന്നെയാണോ അയാളെയും ഭാവിച്ചിരുന്നത്? സത്യമായി സലിം കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു വല്ലതും ആലോചിക്കാനായിട്ടു മാത്രമാണോ അവിടെ വന്നത്? അതോ വേറെ ഉദ്ദേശ്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നോ? ഇതുകൂടാതെ സിദ്ധൻ ക്രമേണ അധികമധികമായി ഉൾപ്പെട്ടുപോയ രാജദ്രോഹകൃത്യത്തിനായുള്ള ഉദ്യമത്തെക്കുറിച്ചു വിചാരിച്ചപ്പോൾ അയാൾക്ക് അതിന്റെ സ്വഭാവം വളരെ ഭേദപ്പെട്ടു തോന്നിത്തുടങ്ങി. അത് അയാളുടെ ജന്മഭൂമിയുടെ രക്ഷയ്ക്കായിട്ടു മാത്രമല്ലായിരുന്നു എന്നും, വേറേ ചില ഉദ്ദേശ്യങ്ങളോടു കൂടിയായിരുന്നു എന്നും തോന്നി. റസിയാ താൻതന്നെ ഏറ്റുപറഞ്ഞപ്രകാരം പലതവണയും അയാളെ വഞ്ചിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നോ? പിന്നെ ഇപ്പോൾ അവൾ പറഞ്ഞത് പരമാർത്ഥമാണെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നതിനു എന്താണ് കാരണം? നൂതനമായ എന്തപകടത്തിലാണ് അയാൾ ഇപ്പോൾ അകപ്പെട്ടിരുന്നത്? എന്തൊരു കുറ്റത്തെ ചെയ്യാനാണ് അയാൾ ഇപ്പോൾ പ്രയോജ്യനായി തീർന്നിരിക്കുന്നത്?

അയാളുടെ സാദികളിൽ ഒരുത്തൻ വിളിച്ചുപറഞ്ഞതു കേട്ട് അയാൾ ചിന്താനിദ്രയിൽ നിന്നു ഉണർന്ന് അവൻ കുന്തംകൊണ്ടു ചൂണ്ടിക്കാണിച്ച ദിക്കിലേക്കു നോക്കിയപ്പോൾ ദൂരത്തായിട്ട്, സാദിസംഘം യുദ്ധത്തിൽ എപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു കണ്ടു.

സിദ്ധൻ അശ്വത്തെ പ്രേരണംചെയ്തു് വേഗത്തിൽ ഓടിച്ചുംകൊണ്ടു് തന്റെ അനുചരന്മാരോടുകൂടി യുദ്ധം ചെയ്യുന്നവരുടെ അടുക്കൽ എത്തിയപ്പോൾ അബുൽഫസലിനേയും, അദ്ദേഹത്തിനെ വെട്ടുന്നതിനായി ഉദ്യോഗിക്കുന്നവനും സലിമിന്റെ കൂടെ താൻ പലപ്പോഴും കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നവനും ആയ ബീർസിങ്ങ് എന്ന രാജാവിനേയും തിരിച്ചറിഞ്ഞു് അയാൾ അത്ഭുതപ്പെടുകയും പരിഭ്രമിക്കയും ചെയ്തു. ആ രാജാവിന്റെ അനുചരന്മാർ സിദ്ധൻ മുതൽപേരെ കണ്ടു ഉടനെ അവരിൽ ഏതാനും പേർ അവരെ എതിക്കാനായി വന്നു. അവരിൽ പ്രധാനിയെ സിദ്ധൻ ക്ഷണത്തിൽ ആക്രമിച്ചു് കുന്തംകൊണ്ടു കുത്തി കുതിരയോടുകൂടി താഴെ തള്ളിയിട്ടു. പിന്നെ സിദ്ധൻ വാൾ ഊരി ഒരു വെട്ടുകൊണ്ടു് മറ്റൊരു സാദിയെ താഴത്താക്കി. മൂന്നാമതു് എതിൎത്തുവന്നവൻ ഖഡ്ഗാഭ്യാസത്തിൽ സമൎത്ഥനായ ഒരു ഭടനായിരുന്നതിനാൽ അവനെ ജയിക്കുന്നതിൽ സിദ്ധനു കുറെ അധികം ശ്രമമുണ്ടായി. അയാളുടെ കൂടെ വന്നിരുന്ന സാദികൾ തങ്ങളെ എതിൎത്തവരോടു നേരിട്ടിരിക്കുമ്പോൾ ബീർസിങ്ങിന്റെ അനുചരന്മാരിൽ പിന്നെയും ചിലർ അവരുടെ കൂട്ടുകാരെ സഹായിക്കാൻ വന്നുചേൎന്നു. സിദ്ധനും അയാളുടെ അനുചരന്മാരും പരാജിതന്മാരായിപ്പോകുമോ എന്നു ശങ്കിക്കത്തക്കവിധത്തിലായപ്പോൾ സിദ്ധൻ സുപ്രയുക്തമായ ഒരു ഖഡ്ഗഘാതം കൊണ്ടു തന്റെ പ്രതിപക്ഷിയെ ഭൂതലത്തിൽ പതിപ്പിച്ചു് മറ്റൊരുത്തനോടു് എതിൎത്തു എന്നാൽ തൽക്ഷണത്തിൽ പ്രതിനിവൎത്തിക്കുന്നതിനുള്ള കാഹളശബ്ദം കേട്ടു് രാജാവിന്റെ അനുചരന്മാർ തിരിച്ചുപോയി. സിദ്ധൻ തന്നെ എതിൎത്തവനെ വധിക്കയും മററവർ തിരിഞ്ഞു പലായനം ചെയ്യുന്നതു കാണുകയും ചെയ്ത ക്ഷണത്തിൽ തന്നെ അബുൽഫസലിന്റെ കയ്യിൽ നിന്നും ഖഡ്ഗവും അശ്വത്തിൽ നിന്നു് അദ്ദേഹവും താഴെ വീഴുന്നതു് അയാൾ കണ്ടു. ഉടൻ തന്നെ ബീർസിങ്ങ് തന്റെ ഭടന്മാരെ തിരിച്ചു വിളിച്ചുംകൊണ്ടു് വേഗത്തിൽ പ്രതിനിവൎത്തിച്ചു. സിദ്ധനു തൽക്ഷണത്തിൽ തോന്നിയതു് ആ ഘാതകന്മാരെ അനുധാവനം ചെയ്യണമെന്നായിരുന്നു. എന്നാൽ പിന്നീടു് തന്റെ അനുചരന്മാരിൽ [illegible] മുറിപ്പെട്ടു് [illegible]

ഹായത്തിന്ന ഉപയോഗപ്പെടാത്തവനായിരുന്നതിനാൽ ശേഷിച്ച ഒ രുത്തനെ കൊണ്ട് അവരെ എതിക്കുന്നത് അശക്യമാണെന്നുള്ള തും, മന്ത്രിയുടെ കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്ന നാലുപേരും അവിടെ മരിച്ച താഴെ വീണകിടക്കുന്നതും കാത്ത് സൎവ്വോപരി അബ്ബൂൽഫ്ാസലിനെ സഹായിക്കുന്നതാണ് തൽകാലം അത്യാവശ്യകമെന്ന് അയാാം നി ശ്ചയിച്ചു.

അയാാം കുതിരയിൽ നിന്നും ചാടി താഴെ ഇറങ്ങി അബ്ബൂൽ ഫ്ാസലിന്റെ അടുക്കൽ ചെന്നിരുന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉടുപ്പി നെ അഴിച്ച് നെഞ്ചത്ത് ഏറ്റിരുന്ന ഒരു വലിയ മുറിവിൽ നിന്ന് ഒലിക്കുന്ന ചോരയെ നിറുത്താൻ ശ്രമിച്ചു. അബ്ബൂൽഫ്ാസൽ ക ണ്ണുതുറന്നു നോക്കി സിദ്ധനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു എന്ന് അയാാംക്കു മന സ്സിലായപ്പോാം കുറെ ആശ്വാസം തോന്നി. എന്നാൽ അത് ക്ഷ ണികമേ ആയിരുന്നൊള്ളു.

ക്ഷീണസ്വരത്തോടെ അബ്ബൂൽഫ്ാസൽ പറഞ്ഞു: "എന്റെ ധീരനായ സിദ്ധാ! നിങ്ങളുടെ സഹായം കുറെ താമസിച്ചായിപ്പോ യി. ചക്രവൎത്തിക്കും അവിടുത്തെ രാജ്യത്തിനും വേണ്ടിയുള്ള എ ന്റെ വേല അവസാനിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഞാൻ ഒരു അന്ത്യമായ നി യോഗത്തെ നിങ്ങാംക്കു തരുന്നു. എന്നോട് ഇപ്രകാരം പ്രവൎത്തി ച്ചവൻ ആരാണെന്നു നിങ്ങാംക്ക് ഊഹമുണ്ടെങ്കിൽ അയാളുടെ നാമത്തെ അക്ബരോടു പറയരുത്."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ബീർസിങ്ങ് കേവലം ഒരു പ്ര യോജ്യനെ ആയിരുന്നൊള്ളു എന്ന് എനിക്കു നിശ്ചയമായി അറി യാം. വാസ്തവത്തിൽ ഈ കൃത്യത്തിന്റെ പ്രയോജകൻ—" ഇവി ടെ സിദ്ധൻ പേർ പറയുന്നതിനു സംശയിച്ചു.

അബ്ബൂൽഫ്ാസൽ തുടന്നു പറഞ്ഞു: "സലിം ആണ്. അദ്ദേ ഹത്തിൽ നിന്നും ആപത്തുണ്ടാകുമെന്ന് ഇതിനു മുൻപിൽ തന്നെ എനിക്ക് അറിവു കിട്ടിയിരുന്നു."

ആസന്നമൃത്യുവായ അദ്ദേഹം ക്ഷീണിച്ച് സിദ്ധന്റെ മേൽ ചാരിക്കിടന്നു. എന്നാൽ കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോാം അദ്ദേഹത്തിനു പിന്നെയും ബോധം വന്ന് തന്റെ ജീവിതകാലം മുഴുവൻ വിശ്വാസ പൂൎവ്വം സേവിച്ചിട്ടുള്ള സ്നേഹിതനായ ചക്രവൎത്തിയുടെ അടുക്കൽ ത

ൻെറ അന്ത്യമായ സന്ദേശത്തെ പറഞ്ഞയക്കുന്നതിനു വേണ്ടുന്ന ബലം ഉണ്ടെന്നു തോന്നി അസ്പഷ്ടാക്ഷരമായി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "എൻെറ അവസാനകാലത്തിലെ വിചാരം അക്ബരെക്കുറിച്ചായിരുന്നു എന്നും, പലപ്പോഴും ഇന്നലെക്കൂടെയും ഞങ്ങൾ സംസാരിച്ചിട്ടുള്ള തത്ത്വങ്ങളുടെ യാഥാർത്ഥ്യത്തെ ദൃഢമായി വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ മരിക്കുന്നത് എന്നും അദ്ദേഹത്തിനോടു പറയണം. സൂര്യൻെറ മാഹാത്മ്യത്തെ ഇനി എനിക്കു കാണാൻ കഴികയില്ല. എങ്കിലും ആ പ്രകാശം ഇപ്പോഴും എൻെറ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഫുരിക്കുന്നതായി എനിക്കു തോന്നുന്നു. എന്നാൽ അതും ഉടനെ നിർവാണമാകും. ഞാൻ പരിദേവനം ചെയ്യുന്നില്ല. എൻെറ സമസ്യാഷ്ടന്മാർ ഞാൻ ഇച്ഛിച്ചതുപോലെ തന്നെ ഇല്ലെങ്കിലും ഏതാനും ചില ഗുണം ചെയ്യുന്നതിനു ഞാൻ ശക്തനായിട്ടുണ്ടെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ കൃതകൃത്യനായി മരിക്കുന്നു. എൻെറ യുവാവായ സ്നേഹിതാ! നിങ്ങളും ഒരു കാലത്ത് ഇതുപോലെ പറയാൻ കഴിയത്തക്ക വിധത്തിൽ കാലക്ഷേപം ചെയ്യുന്നതിനു ശ്രമിക്കണം." അനന്തരം അദ്ദേഹം സിദ്ധൻെറ പാണിയെ ആമർദ്ദനം ചെയ്തുംകൊണ്ട് കുറേനേരം മിണ്ടാതെ ഇരുന്നതിൻെറ ശേഷം "ഇപ്പോൾ ഞാൻ യാത്ര പറഞ്ഞുകൊള്ളുന്നു" എന്നു പതുക്കെ പറഞ്ഞു. ഉടനെ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ശിരസ്സ് വക്ഷസ്സിലേക്ക് അവനമിക്കയും, സിദ്ധനു ഒരു മൃതശരീരത്തെ ആണ് താൻ അവലംബിക്കുന്നത് എന്നു തോന്നുകയും ചെയ്തു.

ഏകദേശം ഈ സമയത്തു തന്നെ മന്ത്രിയുടെ വധത്തിൽ നിന്നു ചില അംശങ്ങളിൽ ഭേദമുള്ളതായിരുന്നു എങ്കിലും മററു ചിലതിൽ അതിനോട് അത്യന്തം സാദൃശ്യമുള്ളതായ വേറെ ഒരു സംഗതി അവിടെ നിന്നും വളരെ ദൂരത്തായി നടന്നുംകൊണ്ടിരുന്നു. ഹിമവൽപർവതത്തിൽ, വിശിഷ്യ ബദരീനാഥത്തിനു സമീപത്തിൽ, കുറേ ദിവസമായി ഉഷ്ണം വളരെ കലശലായിരുന്നു. പുണ്യമായ സായന്തനസന്ധ്യാസമയത്ത് നീലച്ഛായങ്ങളായ വാർഷുകമേഘങ്ങൾ ആകാശത്തിൽ കാണപ്പെടുകയും, അവ തപ്തയായ ഭൂമിയുടെ തപത്തെ വർഷം കൊണ്ടു ശമിപ്പിക്കുമെന്നു തോന്നുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ അപ്പോൾ ഉണ്ടായ ഒരു വാത്യയാൽ അവ വിച്ഛിന്നങ്ങളാക്കിച്ചെയ്തു

പ്പെട്ടു. പിറെറദിവസം സൂൎയ്യൻ തരുഗുല്മലതാദികളെ എല്ലാം ശോഷിപ്പിച്ചു ദഹിപ്പിച്ചുകളയത്തക്കവണ്ണം അത്യുഷ്ണങ്ങളായ കിരണങ്ങളോടു കൂടി പിന്നയും പ്രകാശിച്ചു. ഒടുവിൽ ഇന്ദ്രൻ യുദ്ധത്തിന്നു സന്നദ്ധനായി പുറപ്പെട്ടു. പിന്നയും സന്ധ്യയായപ്പോൾ മേഘങ്ങൾ നഭോമദ്ധ്യത്തിൽ പുഞ്ജീഭവിക്കയും, പുനശ്ച വായു അവയെ വിച്ഛിന്നങ്ങളാക്കാൻ ശ്രമിക്കയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ ഇന്ദ്രൻ വജ്രായുധത്തെ ഗ്രഹിച്ച് ഗംഭീരമായ നിർഘോഷത്താൽ ആ പൎവ്വതങ്ങളെല്ലാം മുഖരിതങ്ങളാകത്തക്കവിധത്തിൽ ഏററവും ശക്തിയോടെ പ്രയോഗിച്ചു. എന്നാൽ പിന്നയും ഏതാനും വലിയ വൎഷബിന്ദുക്കൾ അവിടവിടെ വീണതല്ലാതെ ഭൂമിയെ ശിശിരീകരിക്കത്തക്കവണ്ണം ധാരാളമായ വൎഷം ഉണ്ടായില്ല. പിന്നയും തൽക്ഷണം ഇന്ദ്രനാൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട വജ്രായുധത്താൽ പൎവ്വതങ്ങളുടെ ശിഖരങ്ങളും സാനുക്കളും അന്ധാകരണമായ ഒരു തേജസ്സുകൊണ്ട് ഉദ്ദീപിതങ്ങളും, ഭയങ്കരമായ ശബ്ദംകൊണ്ട് ദിങ്മുഖങ്ങളെല്ലാം കമ്പിതങ്ങളും അതിമഹത്തുക്കളായ വൃക്ഷങ്ങൾ നിൎഭിന്നങ്ങളും, അധിത്യകകളിൽ നിന്നും സ്ഥൂലോപലങ്ങൾ ഉപത്യകകളിലേക്കു പാതിതങ്ങളും ആക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടു. അപ്പോൾ വൃഷ്ടി ധാരാളമായി പതിക്കയും, കുല്യകളും നദികളും ജലസമൃദ്ധിയുള്ളവയായി തീൎന്ന് അധോഭാഗത്തേക്കു പ്രവഹിക്കയും ചെയ്തുതുടങ്ങി. ഒടുവിൽ ആ അതിവൃഷ്ടി വിരമിക്കയും, തടിൽപ്രകാശം കാദാചിൽകമായി സ്ഫുരിക്കയും, ജലപ്രവാഹത്തിന്റെ മാത്രമല്ലാതെ മററു ശബ്ദമൊന്നും ഇല്ലാതാകയും ചെയ്തു.

അപ്പോൾ ഗുരുപാദർ സുഗന്ധിയായ നവമാരുതനെ അനുഭവിക്കുന്നതിനായി തന്റെ വാസസ്ഥലത്തിൽ നിന്നും വെളിയിലിറങ്ങി സമൃദ്ധങ്ങളായ സ്ഥലകമലങ്ങളേയും മാലതീപുഷ്പങ്ങളേയും കൊണ്ടു പരിവേഷ്ടിതമായ അളിന്ദത്തിൽ ഉപവേശിച്ച് ശാന്തമായും ഏകാന്തമായും നൂതനവൃഷ്ടികൊണ്ടു പുനരുജ്ജീവിതമെന്നപോലിരിക്കുന്നതായും ഉള്ള ആ പ്രദേശത്തെ നോക്കി ആനന്ദിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നു. ക്രമേണ അസ്വാസ്ഥ്യകാരണങ്ങളായ ഓരോ വിചാരങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ ഹഠാൽ തോന്നിത്തുടങ്ങി. ആയിടയ്ക്കു കുല്യകളുടെ അടുക്കൽ നിന്നും കേട്ട കാശ്മീരത്തിലേയും ആ

ഗ്രായിലേയും വത്തമാനങ്ങൾ തൻെറ പ്രിയതമമായ രാജ്യത്തിൻെറ ഭാവിനിയായ അവസ്ഥയെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹത്തിനു അധികമായി ഉൽകണ്ഠയെ ജനിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം വിചാരിച്ചു: "ഞാൻ വളരെക്കാലമായി ശങ്കിച്ചിരുന്നതും, സ്വന്തമേ അനേകവഷം രാജ്യഭ്രഷ്ടനായി പോന്നതുകൊണ്ടു പരിഹരിക്കപ്പെട്ടതായി വിചാരിച്ചിരുന്നതും ആയ വിപത്തു തന്നെ ഒടുവിൽ വരാൻ ഭാവിക്കുന്നല്ലോ! ഒരു വൈദേശികനായ രാജാവ് എൻെറ ഭാഗ്യഹീനമായ രാജ്യത്തെ ആക്രമിക്കാൻ ഭാവിക്കുന്നു. അവിടത്തെ അന്തഃഛിദ്രങ്ങൾ തന്നെ അദ്ദേഹത്തിനു അനുകൂലങ്ങളായിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ദൃഷ്ട്യാ അദ്ദേഹം പ്രവത്തിക്കുന്നത് ശരിയാണ്. സമീപരാജ്യത്തിലെ അരാജകത നിമിത്തം സ്വരാജ്യത്തിൽ സദാ ഉപദ്രവങ്ങൾ ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ആ രാജ്യത്തിൽ സമാധാനമുണ്ടാക്കേണ്ടത് അദ്ദേഹത്തിൻെറ കൃത്യമാണല്ലോ. ആ രാജ്യം സ്വതന്ത്രമായിരിക്കുന്ന കാലം അത് അശക്യമായി വന്നാൽ അതിനെ ബലാൽകാരേണ അധീനപ്പെടുത്തണം. എന്നാൽ ഇതിനെ പരിഹരിക്കുന്നതിനു മാഗ്ഗമൊന്നും ഇല്ലയോ? കുല്ലകർ പറയുന്നതു പോലെ ഞാൻ തിരിച്ചു രാജ്യത്തിൽ ചെന്ന് അക്ബറുടെ സഹായത്തോടുകൂടി എൻെറ അശക്തനായ അനുജൻെറ കയ്യിൽ നിന്നും രാജ്യഭാരത്തെ ഏല്ക്കുന്നത് മതിയാകുന്നതല്ല. അതുകൊണ്ട് ഒരു വേള തൽകാലത്തേക്കു വല്ലതും ഒരു സമാധാനം ഉണ്ടാകുമായിരിക്കാം. അത്രേ ഉള്ളൂ. ഇനിയും രാജ്യം ഭരിക്കാൻ ശേഷിയില്ലാത്ത വിധത്തിൽ ഞാൻ വയോധികനായി തീന്നിരിക്കുന്നു. വിശിഷ്യ ഈ സന്ദഭത്തിൽ കാശ്മീരത്തെ ഭരിക്കുന്നതിനു നല്ല ഊജ്ജിതമുള്ള ഒരാളാവേ കഴിയൂ. ഞാനു ശ്രാന്തനായും വിശ്രമകാമിയായും ഇരിക്കുന്നു. ഞാൻ അധികകാലം ജീവിച്ചിരിക്കയില്ല. ഞാൻ വളരെ നാളായി ബ്രഹ്മസായുജ്യത്തിനാണ് ഇച്ഛിക്കുന്നത്." ഏതാദൃശങ്ങളായ വിചാരങ്ങളോടുകൂടി ഗുരുപാദർ തൻെറ മൃദുവായ തൃണകടത്തിൽ ശയിച്ച് നേത്രങ്ങളെ നിമീലനം ചെയ്തു. ആ പവ്വത പ്രദേശത്തെ എല്ലാം ക്ഷണനേരത്തേക്ക് ഉജ്ജ്വലിപ്പിച്ച ഒരു വിദ്യുത്ത് അദ്ദേഹത്തിനെ ഉണത്തി. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം പിന്നെയും ഇപ്രകാരം ആലോചിച്ചുതുടങ്ങി. "ദൈവസങ്കല്പം പോലെ എല്ലാം സംഭവിക്കട്ടെ. എങ്ങിനെ അവസാനിക്കുമെ

ന്നറിയാൻ പാടില്ലാത്തതായ ഒരു കലഹം നൂതനമായി ആരംഭിക്കപ്പെട്ടാൽ ജനങ്ങൾക്കു ദാരിദ്ര്യവും രാജ്യത്തിൽ അസമാധാനവും ഉണ്ടായി തീരും. എന്നാൽ വിവേകപൂർവ്വമായും ന്യായ്യമായും ഉള്ള വിധത്തിൽ അത് ഭരിക്കപ്പെട്ടാൽ അതിലെ വ്യവസായങ്ങളും വാണിജ്യവും പിന്നയും വൎദ്ധിച്ച് മുൻപിലത്തെ ഐശ്വൎയ്യം പ്രതിഷ്ഠാപിതമാകും. അക്ബർ തന്റെ പ്രജകൾക്കു ക്ഷേമത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നതെങ്ങനെ എന്നറിയുന്ന ഒരു രാജാവാണ്. മുൻപിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണത്തെക്കുറിച്ച് അതൃപ്തന്മാരായിരുന്ന അനേക ജനങ്ങൾ ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിനെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ട്. എങ്കിലും ഓരോനേകവൎഷശതങ്ങളിൽ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന സ്വാതന്ത്ര്യം നഷ്ടമാകുന്നത് ഒരു രാജ്യത്തിനു വളരെ കഷ്ടം തന്നെ. ഈശ്വരാ! എന്റെ രാജ്യത്തിനു ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതു കാണാൻ എനിക്കിടവരരുതേ." ഇപ്രകാരമുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി സമീപത്തുള്ള കല്യാപ്രവാഹത്തിന്റെ ശബ്ദത്തെ കേട്ടുംകൊണ്ട് അദ്ദേഹം നിദ്രോന്മുഖനായി പിന്നയും ശയിച്ചു. ദൂരത്തും സമീപത്തും എല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു കൂടക്കൂടെ ഒരു മശകം കണ്ണിന്നസമീപത്തിൽ ഭ്രമിച്ചു മൂളിച്ചുകൊണ്ട് ഗണ്ഡത്തിൽ വന്ന് പതുക്കെ പറരുന്നതു മാത്രമല്ലാതെ നിദ്രാഭംഗഹേതുവായി ഒന്നും ഇല്ലായിരുന്നു. അപ്പോൾ തന്റെ അടുക്കൽ വേറെ ആരോ കൂടെ ഉണ്ടെന്ന് അകാരണമായും അസാധാരണമായും ഒരു വിചാരം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായി. പിന്നയും അദ്ദേഹം തലപൊക്കി നോക്കി. എന്നാൽ ഒന്നും കാണാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ ചലനത്താൽ ആ മശകം കൂടിയും അകന്നു പോയിരുന്നു. ക്ഷണനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അത് പിന്നയും തിരിച്ചുവരികയും പോകയും ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. ഒടുവിൽ ആ യോഗി അതിനെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ നിദ്രയെ പ്രാപിച്ചു. എന്നാൽ ആ നിദ്ര സ്വല്പമായ കാരണത്താൽ അദ്ദേഹം ഉണരത്തക്ക വിധത്തിലേ ആയിരുന്നുള്ളു. ഝടിതിയായി അദ്ദേഹം ഒരു കൈകൊണ്ടു തന്റെ കഴുത്തിനു ചുറ്റും ഇടപ്പെട്ട പാശത്തെ പിടിക്കയും, മറേറ കൈ കൊണ്ടു ചുററും തപ്പി തൈലലേപനത്താൽ മസൃണവും ശീതവും ആയ ഒരു ദേഹത്തെ സ്പൎശിക്കയും ചെയ്തു. ഉടനെ തന്നെ അദ്ദേഹം ആ പാശത്തിൽ നിന്നും തന്നെ മോചിപ്പിച്ചുവച്ച്

തന്നെ ദ്രോഹിക്കാൻ വന്നവനെ രണ്ടു കൈകളും കൊണ്ടു പിടിച്ചു. എന്നാൽ അവൻ പിടികിട്ടാതെ അദ്ദേഹത്തിൻെറ കയ്യിൽ നിന്നും സ്ഖലിച്ച് ഓടാൻ ഭാവിക്കുന്നതായി തോന്നി. അപ്പോൾ ആ രാത്രിയുടെ നിശ്ശബ്ദത ഒറക്കെ ഒരു നിലവിളിയാലും തദനന്തരം ഉണ്ടായ ഒരു വ്യാഘ്രഗർജ്ജിതത്താലും ഭഗ്നയാകയും, ഗുരുപാദർ സമീപത്ത് അഗ്നികണങ്ങൾ പോലെ ജ്വലിക്കുന്ന രണ്ടു നേത്രങ്ങളെ കാണുകയും ചെയ്തു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഹരൻ എന്ന വ്യാഘ്രം അതിൻെറ ഖരങ്ങളായ നഖങ്ങളെ താഴെ വീണുകിടക്കുന്ന ഒരു ശരീരത്തിൽ പതിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത് ഒരു തടിൽപ്രകാശം കൊണ്ട് അദ്ദേഹം കണ്ടു.

ആ നിലവിളിയുടെ ശബ്ദം കേട്ട് ഗുരുപാദരുടെ ഭൃത്യൻ ഒരു ചൂട്ടു കത്തിച്ചുകൊണ്ടു ബദ്ധപ്പെട്ട് അവിടെ വന്നു. അപ്പോൾ അതിൻെറ വെളിച്ചത്താൽ മുൻപിൽ ഗുരുപാദർ ക്ഷണികമായ തടിൽപ്രകാശം കൊണ്ടു കണ്ട കാഴ്ച അവാസ്തവമല്ലായിരുന്നു എന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലായി. നടന്നതെല്ലാം ഉടനെ സ്പഷ്ടമായി. ആ താഴെ കിടന്നവൻ അദ്ദേഹത്തിനെ കഴുത്തിൽ കയറിട്ട് ശ്വാസം മുട്ടിച്ചു കൊല്ലാൻ ശ്രമിക്കയും, എന്നാൽ അതിനിടയാകാതെ അദ്ദേഹം ആ പാശത്തെ കൈകൊണ്ടു പിടിക്കയും, ആ ഘാതകൻ അലക്ഷിതനായി ആ യോഗിയുടെ സമീപത്തിൽ എത്തിയപോലെ തന്നെ ആ വ്യാഘ്രവും എന്തോ ഒരു സഹജജ്ഞാനശക്തിയാൽ അവനെ അനുഗമിക്കയും ചെയ്കയാണ് ഉണ്ടായത്.

എഴുന്നേററു മുൻപെട്ടു ചാടി വ്യാഘ്രത്തിൻെറ കഴുത്തിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ട് ഗുരുപാദർ ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു: "മാറ്, ഹരാ! മാറി നില്ക്ക്. ഞാനാണ് പറയുന്നത്."

എന്നാൽ ആദ്യം അത് അനങ്ങിയില്ല. പിന്നെ തൻെറ സ്വാമിയുടെ നിയോഗത്തെ അനുസരിച്ച് വൈമനസ്യത്തോടെ അവനെ വിട്ടുംവച്ച് മന്ദമായി മുറുമുറുത്തും കൊണ്ട് പതുക്കെ ഏതാനും അടി പിൻമാറി അവിടെ കിടന്നു.

ആ താഴെക്കിടന്ന മനുഷ്യനെ ഗുരുപാദർ തൻെറ ഭൃത്യൻെറ സഹായത്തോടു കൂടി അവിടെ നിന്നും എടുത്തതിൻെറ ശേഷം ജീവൻ പോയിട്ടില്ലെന്നു കണ്ട് ഒരു പായിൽ പതുക്കെ കിടത്തി.

അവനെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയതിന്റെ ശേഷം ഗുരുപാദർ പറഞ്ഞു: "ഇവനെ ഞാൻ അറിയും. എന്റെ ആധിപത്യകാലത്ത് ഇവനു ഞാൻ വളരെ ഗുണങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഈ ദ്രോഹപ്രവൃത്തിക്ക് ഇവൻ ഉദ്യോഗിക്കാൻ കാരണം എന്തായിരിക്കാം?"

ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ ആ മനുഷ്യൻ ആ യോഗിയെ കുറേനേരം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. എന്നിട്ട് ആശ്ചര്യത്തോടെ പതുക്കെ പറഞ്ഞു: "നന്ദിഗുപ്തനോ! അത് സംഭാവ്യമാണോ?"

യോഗി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതെ. നന്ദിഗുപ്തൻ തന്നെ. എന്റെ പ്രാണാപായം വരുത്തുന്നതിനു നീ എന്തിനായിട്ടാണ് ഉദ്യോഗിച്ചത്?"

ആ ഘാതകൻ ഒരു സ്ഥിരമായ സ്വരത്തോടെ പറഞ്ഞു: "എന്റെ സ്വാമി! ശിവനേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിശുദ്ധമായ കളത്രത്തേയും കൊണ്ടു ഞാൻ സത്യം ചെയ്യുന്നു. അവിടന്ന് ആരാണെന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. അവിടന്നു മരിച്ചു എന്നാണ് ഞാൻ വളരെ നാളായി വിശ്വസിച്ചിരുന്നത്. അവിടത്തെ വാസ്തവം ഞാൻ അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ ദുർഗ്ഗയ്ക്ക് എന്റെ മേൽ കോപമുണ്ടായി എന്തു ശിക്ഷ ചെയ്യുന്നതായിരുന്നാലും തദാജ്ഞയെ അനുസരിക്കുന്നതിനു എനിക്കു ശക്തിയും ധൈര്യവും ഉണ്ടാകയില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഭാഗ്യവശാൽ ദുർഗ്ഗയ്ക്കുതന്നെ അവിടന്നു മരിക്കണമെന്നു താല്പര്യമില്ലായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് ഈ വ്യാഘ്രത്തെ അയച്ച് അവിടത്തേക്കു പകരം എന്നെ ഹിംസിപ്പിച്ചത്. ആ ദേവി സർവോൽക്കർഷേണ വർത്തിക്കട്ടെ!"

ക്ഷീണതകൊണ്ട് അവൻ മേൽപറയാൻ ശക്തനായില്ല. ഗുരുപാദർ തന്റെ ഭൃത്യന്റെ സഹായത്തോടു കൂടി വ്യാഘ്രത്തിന്റെ നഖങ്ങൾ പതിച്ചുണ്ടായിട്ടുള്ള ആ ഭയങ്കരമായ വ്രണത്തെ കഴിയുന്നപോലെ ക്ഷാളനംചെയ്തു ബന്ധിച്ച് കുറേ വെള്ളം കൊടുത്തതിന്റെ ശേഷം അവനു കുറച്ചാശ്വാസമുണ്ടെന്നു കണ്ട് പിന്നെയും ചോദിച്ചു: "നിന്നെ ആരാണ് ഈ കൃത്യത്തിനു പ്രേരിപ്പിച്ചത്? ഞാൻ ആരാണെന്നു നീ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ദുർഗ്ഗ എന്റെ മരണത്തെ ഇച്ഛിച്ചു എന്ന് നിന്നോട് ആരു പറഞ്ഞു?"

അവൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "യോഗിയായ ഗോരക്ഷൻ."

ഗുരുപാദർ പതുക്കെ പറഞ്ഞു: "ഹാ! ദുഷ്ടൻ! എന്നാൽ ഇനിയും അയാളുടെ തന്ത്രം ചിലതു കൂടെ ഉണ്ടായിരിക്കണം." അദ്ദേഹം പിന്നെ അവനോടു തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "നീ ഗോരക്ഷന്റെ ശിഷ്യവൎഗ്ഗത്തിൽ കൂടി അല്ലേ? നീ ഇങ്ങനെ ഭ്രമിപ്പിക്കപ്പെട്ടു പോയല്ലോ എന്നുവെച്ച് ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നു. ഗോരക്ഷൻ എന്നെ മാത്രമേ ദുൎഗ്ഗാബലിയായി നിന്നോടു നിൎദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളു?"

വ്യാഘ്രനഖങ്ങളെ കൊണ്ടു മുറിവുപെട്ടു കിടന്ന അവൻ അപ്പോൾ ഉണ്ടായിരുന്ന വേദനയെ ലേശം പോലും വെളിയിൽപ്രകാശിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിലും അതുനിമിത്തം കുറേ നേരത്തേക്ക് ഉത്തരം പറയാൻ ശക്തനായില്ല. ഒടുവിൽ മദ്ധ്യേ മദ്ധ്യേ വിരാമത്തോടു കൂടി ആണെങ്കിലും സ്ഥൈൎയ്യത്തോടു കൂടി അവൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "സാൽഹണന്റെ ഭ്രാതാവായ കാശ്മീരത്തെ പ്രധാന മന്ത്രിയേയും നിൎദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വധത്തിനു തിരുമനസ്സിലേക്കു നല്ല പരിചയമുള്ള എന്റെ സഹോദരനെ ആണ് നിയമിച്ചിരിക്കുന്നത്. അവന്റെ യത്നം ഫലിക്കാത്ത പക്ഷം ഞാനാണ് അതു നടത്തേണ്ടത്."

"നിന്റെ സഹോദരൻ കാശ്മീരത്തേക്കു പുറപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞോ?"

"ഇവിടെ നിന്നും കുറേ ദൂരത്തു വച്ച് അവൻ ഇന്നലെ എന്നെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞ് വടക്കോട്ടേക്കു പോയി."

"കാൽനടയായിട്ടോ?"

"അതെ."

"മന്ത്രിയേയും എന്നേയും കുറിച്ചുള്ള ഈ നിയോഗങ്ങൾ വേറെ ആരെയെങ്കിലും അറിയിച്ചിട്ടുണ്ടോ?"

"മറ്റാരെയും അറിയിച്ചിട്ടില്ല. ഞങ്ങളുടെ ഉദ്യമം വിഫലമായി എന്നറിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷമേ മറ്റുള്ളവരെ ഇതിൽ ചുമതലപ്പെടുത്തുകയുള്ളു."

ഗുരുപാദർ തന്റെ ഭൃത്യനെ വിളിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു വശത്തേക്കു മാറിപ്പോയി.

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നീ പോയി ക്ഷണത്തിൽ കുതിരസ്സ്കോപ്പിട് ഉടനെ ഒരു യാത്ര പുറപ്പെടണം."

മുറിവുപെട്ടു കിടന്നവന്റെ ഒരു ആത്തസ്വരം കേട്ട് അദ്ദേഹം പിന്നെയും അവന്റെ സമീപത്തു ചെന്നു.

അവൻ ദീനസ്വരത്തോടെ പറഞ്ഞു: "സ്വാമിൻ! ഞാൻ ഏതാനും ക്ഷണമേ ജീവിച്ചിരിക്കയുള്ളു. അവിടുന്ന് എനിക്ക് അനേകഗുണങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുള്ളതിന്റെ കൂട്ടത്തിൽ ഇപ്പോൾ ഒന്നുകൂടി ചെയ്യുന്നതിനു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു. തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് എന്റെ അപരാധത്തെ ക്ഷമിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു കല്പിക്കണം."

ഗുരുപാദർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നിന്റെ അപരാധത്തെ ഞാൻ ക്ഷമിച്ചിരിക്കുന്നു. നീ സ്വമേധയായിട്ടല്ല ഈ കൃത്യത്തിനുദ്യോഗിച്ചത് എന്ന് എനിക്കറിയാം."

"എന്നാൽ ഞാൻ സമാധാനത്തോടെ മരിക്കയും, തിരുമനസ്സിലേക്കു പകരം എന്നെ ബലിയായി സ്വീകരിച്ചതിനാൽ അവിടുത്തേയും എന്നേയും കുറിച്ചു ദുർഗ്ഗയ്ക്കു കാരുണ്യമുണ്ടെന്നുള്ള ഉറപ്പോടു കൂടി മോക്ഷം പ്രാപിക്കയും ചെയ്യുന്നു." അനന്തരം അവൻ തനിക്കു നൂതനമായി ബലം ഉണ്ടായതുപോലെ കൈകളെ നീട്ടിക്കൊണ്ട് ഉച്ചസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു: "സർവ്വേശ്വരി! നിന്തിരുവടിയുടെ സന്നിധിയിൽ എന്നെ സ്വീകരിച്ചുകൊള്ളണെ. ഞാൻ ഇതാ വരുന്നു." ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുംകൊണ്ട് ദുർഗ്ഗയുടെ വിശ്വസ്താരാധകനായ അവൻ പുറകോട്ടു വീണ് ചരമഗതിയെ പ്രാപിച്ചു.

കുറേ നേരത്തേക്കു ഗുരുപാദർ അല്പമായ വെളിച്ചത്തിൽ കാണാവുന്നതായ ബീഭത്സതയോടു കൂടിയ ആ മൃതശരീരത്തെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു.

അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചു: "മതഭ്രാന്ത് എന്തിനെല്ലാമാണ് കാരണമായി തീരാത്തത്! അത് അന്യഥാ ഗുണവാന്മാരും ശാന്തന്മാരുമായ ജനങ്ങളെ ദണ്ഡ്യന്മാരും ഘാതകന്മാരും ഉന്മത്തന്മാരുമാക്കിതീക്കുന്നു. എങ്കിലും ഇവൻ ഒരു പ്രകാരത്തിലും ദയനീയനല്ല. ഇവൻ നിശ്ചയമായി മോക്ഷം കിട്ടുമെന്നുള്ള ദൃഢവിശ്വാസത്തോടു കൂടി സ്വധമ്മാത്ഥം പ്രാണത്യാഗം ചെയ്തവനാണ്. എന്നാൽ ഇങ്ങനെയുള്ള സാധുക്കളെ കൊണ്ടു തങ്ങളുടെ ദുരുദ്ദേശ്യങ്ങളെ സാധിക്കാൻ ഉദ്യോഗിക്കുന്ന വഞ്ചകന്മാരും ദുഷ്ടന്മാരുമായ ഗോരക്ഷനെ പോലെ ഉള്ളവരോ? അവർ സമൂലഘാതം വധത്തിനല്ലാതെ മറ്റെന്തിനാണ് അ

ഹന്മാരായിരിക്കുന്നത്?" അദ്ദേഹം ശിരഃകമ്പനം ചെയ്തു തുടൎന്നു വിചാരിച്ചു: "എങ്കിലും അങ്ങനെയല്ല. അത് ന്യായ്യമായിരിക്കയില്ല. ഒരു കുററം ചെയ്കയോ അതിനുദ്യമിക്കയോ ചെയ്യുന്നവരോടു ദയ വിചാരിക്കാനില്ല. എന്നാൽ അങ്ങനെ കുററം ചെയ്യുമെന്നുള്ള ശങ്കകൊണ്ടു മാത്രം പരപീഡനം യുക്തമല്ലല്ലോ. എവിടെയാണ് ഒരു മതം അനൎത്ഥഹേതുവായി തീരുന്നതെന്നും എവിടെയാണ് അത് അപ്രകാരം അല്ലാതെ ഇരിക്കുന്നതെന്നും ആൎക്കു പരിച്ഛേദിക്കാൻ കഴിയും?" അപ്പോൾ ഭൃത്യൻെറ പ്രത്യാഗമനം അദ്ദേഹത്തിൻെറ വിചാരങ്ങൾക്കു പ്രതിബന്ധകമായി തീൎന്നു.

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ഇവിടെ കിടക്കുന്ന ഈ മനുഷ്യനെ എടുത്തു കൊണ്ടുപോകുന്നതിനു എന്നെ സഹായിക്ക്. ഇവൻ മരിച്ചിരിക്കുന്നു. നാം ഇവനെ എടുത്തു കൊണ്ടുപോയില്ലെങ്കിൽ ഹരൻ നിശ്ചയമായി തിന്നുകളയും. അത് എനിക്കഭിമതമല്ല. ഇവനെ മറവുചെയ്തുകഴിഞ്ഞാലുടനെ നീ കുതിരയിൽ കയറി എത്രയും വേഗത്തിൽ കാശ്മീരത്തെത്തി നാം അറിഞ്ഞ വൎത്തമാനത്തെ മന്ത്രിയെ ധരിപ്പിക്കയും, നിനക്കു നല്ല പരിചയമുള്ള ഇവൻെറ സഹോദരനെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനും അവൻെറ ഉദ്യമത്തെ തടുക്കുന്നതിനും അവൻെറ കൂട്ടുകാരോടു സംഭാഷണത്തിനു ഇടകൊടുക്കാതിരിക്കുന്നതിനും ശ്രമിക്കയും ചെയ്യണം. കഴിയുമെങ്കിൽ ഗോരക്ഷൻ എവിടെയാണെന്നു കണ്ടുപിടിച്ച് ക്ഷണത്തിൽ അവൻെറ കഥ കഴിക്കണം. മററുള്ളവരുടെ കഴുത്തിലിടാൻ അവൻ സജ്ജീകരിക്കുന്ന പാശത്തിനു ആ പാപി ദീൎഘണമായി അൎഹനാണ്."

ഭൃത്യൻ ശങ്കയോടു കൂടി ചോദിച്ചു: "മാന്യനായ സ്വാമിൻ! ഞാൻ അവിടുത്തെ ഈ വനത്തിൽ ഏകാകിയായി വിട്ടേച്ചു പോകണോ? അവിടുത്തെ ഗൂഢവാസസ്ഥലം ഇപ്പോൾ വെളിപ്പെട്ടതായി തോന്നുന്നല്ലോ. അതിനാൽ അവിടുത്തെ ഹിംസിക്കാൻ ഇനിയും ഉദ്യമങ്ങൾ ഉണ്ടായേക്കാം. എന്നെക്കൊണ്ട് ഉപകാരമുണ്ടാകാവുന്ന ഈ സമയത്ത് ഞാൻ അവിടുത്തെ വിട്ടേച്ചു പോകണോ?"

ഗുരുപാദർ മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എൻെറ ഉത്തമസ്നേഹിതാ! എന്നേക്കുറിച്ചു നീ വിചാരപ്പെടേണ്ട. നി

33

ൻെറ ഭൃത്യനെത്ത വേഗത്തിൽ നടത്തുന്നതുകൊണ്ടു സിദ്ധിക്കുന്ന ഗുണങ്ങളോട് ഉപമിക്കുമ്പോൾ എൻെറ ജീവൻ എന്താകുന്നു? നീ എൻെറ രക്ഷകനായിരിക്കുമ്പോഴത്തെപ്പോലെ തന്നെ ഫരൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം നിശ്ചയമായി ഞാൻ ഇവിടെ നിർബാധനായിരിക്കും. അവൻ എത്ര ധൈര്യമുള്ള ഒരു രക്ഷകനാണെന്നു നീ ഇപ്പോൾ കണ്ടല്ലോ. ഈ സമീപത്തെങ്ങും ഈ മാതിരി ഘാതകന്മാർ വരാതിരിക്കുന്നതാണ് നന്ന്. ഫരനു ഇപ്പോൾ അവരെ മനസ്സിലായിരിക്കുന്നു. അവൻ അവരെ ഇനി സ്വസ്ഥമാക്കി വിട്ടേക്കുകയില്ല. നിൻെറ കുതിര തയാറായോ?"

"ഉവ്വ്."

"എന്നാൽ വേഗത്തിൽ പുറപ്പെടുകതന്നെ. അത്ര്യം നമ്മുടെ ഈ ജോലിയിൽ എന്നെ സഹായിക്ക്."

പതിമൂന്നാം അദ്ധ്യായം.

ഇഷ്ടവിയോഗം

അബുൽഫ്ഫാസലിൻെറ മരണവൃത്താന്തം ചക്രവൎത്തിക്കു ദുസ്സഹമായ വ്യസനത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന് അതുവരെയും അവലംബമായിട്ടുണ്ടായിരുന്നതൊക്കയും ക്ഷണത്തിൽ ക്ഷയിച്ചുതുടങ്ങിയതായി തോന്നി. എത്രയും ഊൎജ്ജസ്വലനും വലിയ ആപത്തുകളിൽകൂടിയും ഭയത്തെ തീരെ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തവനും ഏതു ദുൎഗ്ഗങ്ങളെയും എതിൎത്തിട്ടുള്ളവനും എപ്പോഴും ജയവാനായി പ്രതിനിവൎത്തിച്ചിട്ടുള്ളവനും ആയ അദ്ദേഹത്തിനു അപ്പോൾ തൻെറ ബലം ക്ഷയിച്ചതായും തൻെറ മഹാരാജ്യത്തിൽ പിന്നെയും ഉത്ഭവിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്ന അനേകകലഹങ്ങളെ ശമിപ്പിക്കുന്നതിനു താൻ പ്രായേണ അശക്തനായതുപോലെയും തോന്നി. ഘാതകനായ ബീർസിങ്ങിനെ പിടിക്കുന്നതിനു കല്പനകൊടുക്കാൻ മാത്രമേ അദ്ദേഹത്തിനു ഔത്സുക്യം കഴിഞ്ഞുള്ളു. എന്നാൽ ഈ കല്പനയെ നടത്തുന്നത് അശക്യമായിരുന്നു, എന്തെന്നാൽ ആ രാജാവ് പലായനംചെയ്തു സലിം ചക്രവൎത്തിയായിതീൎന്ന് തന്നെ പ്രതിപാത്രമാക്കിച്ചെയ്യുന്ന കാലത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചുംകൊണ്ട് ബഹുദൂരത്തുപോയി ദുൎഗ്ഗവും പ്രാപിച്ചു. എന്നാൽ അക്ബറെപോലെ ധീരനായ ഒരാൾ എത്രതന്നെ ദുഃഖമായ വ്യസനത്താലും അഭിഭൂതനായി തീരുന്നത് സംഭാവ്യമല്ലായിരുന്നു, കുറച്ചുദിവസത്തേക്ക് അദ്ദേഹം വെളിയിൽ ഇറങ്ങാതേയും ഫൈസിയേയും അത്യന്തവിശ്വസ്തന്മാരായ സ്നേഹിതന്മാരിൽ ചിലരേയും ഒഴികെ മററാരെയും കാണാതെയും ഇരുന്നു. എന്നാൽ അവരവരുടെ കാൎയ്യങ്ങളെയോ രാജ്യകാൎയ്യങ്ങളെയോ പറയുന്നതിനു വന്ന മററുള്ളവരേയും കാണുന്നതിനു കാലക്രമേണ അദ്ദേഹത്തിനു ധൈൎയ്യമുണ്ടായി. അവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ വന്ന ഒരാൾ ചക്രവൎത്തിയോടു യാത്ര പറഞ്ഞു പോകുന്നതിനു താൽപൎയ്യപ്പെട്ട അക്വാവീവാ ആയിരുന്നു.

പാതിരി തൻെറ മുൻപിൽ പ്രവേശിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ അക്ബർ അയാളോടു പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ പാതിരി! നിങ്ങൾ ഇപ്പോഴും നമ്മെ വിട്ടുപിരിയാൻ പോകയാണ്, അല്ലേ?"

അകപാവീവാ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "പ്രഭോ! എനിക്ക് അങ്ങനെ ചെയ്യേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ മേലുദ്യോഗസ്ഥൻ എന്നെ ഗോവായിലേക്കു തിരിയെ വിളിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ തിരുമനസ്സിലേക്കു വന്നിട്ടുള്ള വ്യസനകാലത്ത് കാണണമെന്ന് അപേക്ഷിക്കുന്നതിനു ഞാൻ ശങ്കിച്ചു എങ്കിലും ആവിടുന്നു ചെയ്തിട്ടുള്ള ബഹുമാനങ്ങൾക്കും പ്രീതിചിഹ്നങ്ങൾക്കുംവേണ്ടി എന്റെ നിർവ്യാജകൃതജ്ഞതയെ അറിയിക്കാതെ എനിക്കു പോകുവാൻ പാടില്ല. അബുല് ഫ്ാസൽ യോഗ്യപുരുഷനും വാസ്തവമിത്രവും വിശ്വസ്തസേവകനും ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണത്താലുണ്ടായിട്ടുള്ള വ്യസനത്തിന്റെ മദ്ധ്യെ അങ്ങനെ ഉള്ള ഒരാളുടെ സ്മരണ നിശ്ചയമായി ഒരു ആശ്വാസഹേതുവാണ്." ക്ഷണനേരം കഴിഞ്ഞിട്ട് അയാൾ തുടന്നു പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഇത് എനിക്ക് ഒരു മതിയായ ആശ്വാസമാകയില്ല."

അക്ബർ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു ചോദിച്ചു: "ഇതിലധികം എന്താണ് നിങ്ങൾ ആശംസിക്കുന്നത്?"

"അദ്ദേഹം ഒരു പരിശുദ്ധതരമായ ആത്മാവോടും അധികശ്രേയഃപ്രതീക്ഷയോടുംകൂടിയാണ് മരിച്ചത് എന്നുള്ള നിശ്ചയം ഉണ്ടായാൽ കൊള്ളായിരുന്നു എന്നു ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു."

ഔൽസുക്യത്തോടുകൂടിയാണെങ്കിലും ശാന്തമായി ചക്രവർത്തി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നമ്മുടെ ആരുടെയുംപോലെതന്നെ അബുല് ഫ്ാസലിന്റെ ആത്മാവ് പരിശുദ്ധമായിരുന്നു. അയാൾ മരിച്ചത് ഞാൻ മരിക്കുന്നതിനു ഇച്ഛിക്കുന്നതുപോലെതന്നെ ആയിരുന്നു."

അക്ബർ പിന്നെയും വിചാരിച്ചു പറയുമെന്നു വിചാരിച്ച് ആ പാതിരി കാത്തുനിന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം മറുവട പറഞ്ഞ സ്വരംകൊണ്ട് ഇനിയും ആ പ്രകൃതത്തെക്കുറിച്ചു ചോദിക്കുന്നത് നന്നായിരിക്കയില്ലെന്നു അയാൾക്കു തോന്നി.

കുറച്ചുനേരം മിണ്ടാതിരുന്നതിന്റെശേഷം അക്ബർ ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ ഉടനെ തിരിച്ചുവരുന്നതിനു വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ?"

അകപാവീവാ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അത് എന്റെ മേലുദ്യോഗസ്ഥന്റെ ആജ്ഞയെ അനുസരിച്ചിരിക്കും. എന്നെ സംബന്ധിച്ചെട

ത്തോളം എന്റെ ദൗത്യം ഇവിടെ വിഫലീഭവിച്ചു എന്ന് വ്യസനപൂർവ്വം ഞാൻ സമ്മതിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.''

''വിഫലീഭവിച്ചോ? നിങ്ങൾക്ക് ഇവിടെ പൂർണ്ണസംരക്ഷണ ലഭിക്കയും നിങ്ങളെ വേണ്ടതുപോലെ ബഹുമാനിക്കയും ചെയ്തില്ലയോ? നിങ്ങളുടെ മതത്തെ ഇച്ഛപോലെ പ്രസംഗിക്കുന്നതിനും കഴിയുന്നവരെ അതിൽചേർത്തുകൊള്ളുന്നതിനും നിങ്ങൾക്കു പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം തന്നിട്ടില്ലായിരുന്നോ? അതിനെ നിങ്ങൾ നിസ്സാരമായി ഗണിക്കുന്നോ? എന്റെ പൂർവ്വന്മാരുടെ കാലത്ത് ഇവിടെ നിങ്ങളുടെ മതത്തെക്കുറിച്ച് എന്തെങ്കിലും പ്രസംഗിക്കുന്നവനു മരണശിക്ഷയല്ലയോ കൊടുക്കപ്പെട്ടിരുന്നത്?''

പാതിരി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: ''പ്രഭോ! ഗൌരവമേറിയ ഈ അവകാശങ്ങളെ ഞങ്ങൾ നിസ്സാരങ്ങളായി ഗണിക്കുന്നു എങ്കിൽ ഞങ്ങൾ അത്യന്തം കൃതഘ്നന്മാരാണല്ലോ. എങ്കിലും ഞങ്ങളുടെ ദൗത്യം അതിന്റെ മുഖ്യോദ്ദേശത്തെക്കുറിച്ചു നോക്കുമ്പോൾ വിഫലീഭവിച്ചു എന്നുതന്നെ ഞാൻ പിന്നെയും പറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾ എത്ര ശ്രേഷ്ഠകളായ ആശകളോടുകൂടിയാണ് ആഗ്രായിൽവന്നത് എന്നു തിരുമനസ്സിൽ അറിയാമല്ലോ. ഞങ്ങളുടെ വേദത്തിലും വൈദികകർമ്മങ്ങളിലും അവിടുത്തേക്കുണ്ടായിരുന്ന ഭക്തിപൂർവ്വമായ താല്പര്യത്താൽ ഒടുവിൽ അവിടത്തെ ഉദാരമായ ഹൃദയത്തിൽ തത്വജ്ഞാനം ജനിക്കുമെന്നും ചക്രവർത്തിയായ അൿബർ ക്രിസ്തുമതത്തെ അവലംബിക്കുമെന്നും ഞങ്ങൾ ദൃഢമായി വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. ഈ ആഗ്രഹങ്ങൾ വ്യർത്ഥാഭവിച്ചു. അതുകൊണ്ടു ഞങ്ങളുടെ ദൗത്യത്തിന്റെ മുഖ്യോദ്ദേശ്യം വിഫലമായി എന്നു പറയുന്നത് വാസ്തവമല്ലയോ? എന്നാൽ ഞങ്ങളുടെ മതത്തിൽ നിങ്ങളുടെ തത്വജ്ഞാനികൾക്ക് ഇപ്പോൾ തീർക്കാൻ വഹിയാത്തവയും കുറേക്കൂടി സൂക്ഷ്മമായി ആലോചിച്ചാൽ തീർക്കാവുന്നവയും ആയ ദുർഘടങ്ങൾ അവിടവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കാം. ക്രിസ്തുമതപ്രചാരണത്താൽ പശ്ചിമദേശങ്ങളിൽ ഉണ്ടായിട്ടുള്ളവയും അതിനാൽ ഇവിടെയും ഉണ്ടാകാതിരിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവയും ആയ അനേകഗുണങ്ങളെ വിചാരിച്ചാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്.''

അൿബർ പറഞ്ഞു: ''നിങ്ങളുടെ മതസിദ്ധാന്തങ്ങളെക്കുറിച്ച്

ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ പ്രസംഗിക്കാതിരിക്കുന്നത് യുക്തം തന്നെ. എന്തെന്നാൽ അവയെക്കുറിച്ചുള്ള നമ്മുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ ഒരിക്കലും യോജിക്കയില്ല. ഇപ്പോൾ അവയെക്കുറിച്ചു തർക്കിക്കുന്നതിന് എനിക്കു മനസ്സും ഇല്ല. അവയുടെ ഗുണങ്ങളെക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾ പറയുന്നു. നമ്മുടെ സമസൃഷ്ടന്മാരെ സ്നേഹിക്കണമെന്നും സ്വാത്മപരിത്യാഗം ചെയ്യണമെന്നും മറ്റും ഉള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ പക്ഷേ ഇതരമതങ്ങളേക്കാളധികം ക്രിസ്തുമതസിദ്ധാന്തങ്ങൾ ലോകത്തിനു വളരെ ഗുണകരങ്ങളായിരുന്നിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതിനെ ഞാൻ ആന്തരമായും സകാരണമായും വിശ്വസിക്കുന്നു. എങ്കിലും ഇതിനു മുമ്പിൽ നാം പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൻവണ്ണം നിങ്ങളുടെ മതത്താൽ മാത്രമല്ല ഈ ഭാഗങ്ങൾ ഉപദിഷ്ടങ്ങളായിട്ടുള്ളത്. ക്രിസ്തുമതം ഗുണത്തെ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ ദോഷത്തേയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങൾ ഈ ലോകത്തിൽ അദൃഷ്ടപൂർവ്വമായ വിധത്തിൽ പരമതാസഹിഷ്ണുതയെ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടില്ലയോ? പശ്ചിമദേശത്തിൽ പാതിരിമാരായ നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ സമസൃഷ്ടന്മാരെ അവരുടെ അന്തഃകരണവിശ്വാസംപോലെ പ്രവർത്തിക്കാൻ സമ്മതിക്കാതെ ദ്രോഹിച്ചിട്ടില്ലയോ? മതവിഷയത്തിൽ ഭിന്നാഭിപ്രായന്മാരായ അസംഖ്യജനങ്ങളെ നിങ്ങൾ വധിപ്പിച്ചിട്ടില്ലയോ? ഇതൊക്കെയും ഗുണമെന്നാണോ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്? എന്നാൽ ഗുണത്തെക്കുറിച്ചും സമസൃഷ്ടന്മാരോടുള്ള സ്നേഹത്തെക്കുറിച്ചും നിങ്ങൾക്കുള്ള അഭിപ്രായങ്ങൾ വിലക്ഷണങ്ങളാണ്. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ആ ചക്രവർത്തികളായ രാജാക്കന്മാരിൽ ഒരാളുടെ പ്രജയും ക്രിസ്തുമതക്കാരനും ആയിരുന്നു എങ്കിൽ ഇപ്പോൾ ഇത്രവളരെ നിങ്ങൾ ബഹുമാനിക്കുന്ന ഈ അക്ബറെ നിങ്ങൾ എന്തു ചെയ്യുമായിരുന്നു? നിങ്ങൾ എന്നെ ഒരു കാരാഗൃഹത്തിൽ ഇട്ടടയ്ക്കുകയും, പിന്നെയും ഞാൻ എന്റെ വിശ്വാസത്തിൽ സ്ഥിരനായിരുന്നാൽ എന്നെ ദഹിപ്പിച്ചുകളയുന്നതിനോ ശിരഃഛേദം ചെയ്യുന്നതിനോ വിധിക്കാൻ ഒരു ന്യായാധിപതിയുടെ അടുക്കൽ ഏല്പിക്കയും ചെയ്കയില്ലയോ?"

ആ പാതിരി സംഭ്രാന്തനായി പുറകോട്ടു മാറി. ഇങ്ങനെ ഒരു ചോദ്യത്തെ അയാൾ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. അതിനു അയാൾക്ക് എന്തുത്തരം പറയാൻ കഴിയും? അക്ബർ മേൽപറഞ്ഞ സ്ഥിതിയി

ലായിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിനെ നിശ്ചയമായി അപ്രകാരം ചെയ്യുമായിരുന്നു എന്നുള്ളത് നിർവിവാദമായിരുന്നു.

ഒടുവിൽ അക്വാവീവാ സ്വല്പദുഃഖിതനായി പറഞ്ഞു: "പ്രഭോ! അതുല്യ സംഗതി ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിന്റെ ചക്രവൎത്തിയായ മഹാനായ അക്ബർ, തന്നെ, ഞങ്ങളുടെ രാജാക്കന്മാരിൽ ഒരാളുടെ പ്രജയായി എങ്ങനെ വിചാരിക്കാൻ കഴിയും?"

"എന്റെ സ്ഥിതി അങ്ങിനെ അല്ലാത്തത് എന്റെ ഭാഗ്യംതന്നെ. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ ഉത്തരം ഞാൻ പറഞ്ഞത് അവാസ്തവമല്ലെന്നു കാണിക്കുന്നു. ഇനി വേറെ ഒന്നു ചോദിക്കാം. ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിന്റെ ചക്രവൎത്തിയായിരിക്കുന്ന ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് എന്താണ് ചെയ്യേണ്ടത്? ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ആജ്ഞയെ അനുസരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരിൽ ഒരാളെപ്പോലെ നിങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തികൾക്കു സഹായിയായിരിക്കണമെന്നാണ് നിങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. എന്നെ നിങ്ങളുടെ മതത്തിൽ ചേൎക്കുന്നതിനു നിങ്ങൾ സ്വഭാവേന ഉൽകണ്ഠിതന്മാരായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ ഈ താല്പൎയ്യം, ഒരുവേള ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മതസിദ്ധാന്തങ്ങളെ പൂൎണ്ണമായി സമ്മതിച്ച് സ്പഷ്ടമായോ ഗൂഢമായോ അവയെ വിശ്വസിക്കയാണെങ്കിൽ തന്നെയും, അസാദ്ധ്യമാണെന്നു ഞാൻ തീൎച്ചയായി പറഞ്ഞേക്കാം.'

അക്വാവീവാ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഞങ്ങളുടെ പരിശ്രമത്താൽ സാധിക്കാൻ കഴിയാതിരുന്നത് ദൈവത്തിന്റെ ലോകോത്തരശക്തിയാൽ സാധിപ്പിക്കപ്പെടട്ടെ എന്നു പ്രാൎത്ഥിക്കയല്ലാതെ ഞങ്ങൾക്കു മറ്റൊന്നും ചെയ്യാനില്ല. ഈ പ്രാൎത്ഥന ഫലവത്തിയാകാതിരിക്കയില്ലെന്നു എനിക്കു നിശ്ചയമുണ്ട്. പ്രബലനായ ചക്രവൎത്തി! ഭൂമിയിലുള്ള മഹാന്മാർ ദൈവത്തിനു നിസ്സാരന്മാരാണെന്നും എതിൎക്കുന്നവരെ ദൈവം ശിക്ഷിക്കുമെന്നും ഓൎത്തുകൊൾക. ദൈവം മാത്രമേ വിജയിയായി ഭവിക്കയൊള്ളു. അദ്ദേഹത്തിനെ ദൃഢമായി വിശ്വസിക്കുന്നവൎക്കു നരകമില്ല. ക്രിസ്തുവും ക്രിസ്തുമതവും ലോകാവസാനം വരെ നിലനില്ക്കും."

തന്റെ സ്വാഭാവിക ക്ഷമയെ അല്പം വിട്ട് അക്ബർ ഉറച്ചു പറഞ്ഞു: "അതായിരിക്കാം തന്റെ കാൎയ്യം. എന്റേത് എന്റെ പ്രജകളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തേയും അവകാശങ്ങളേയും രക്ഷിക്കയും, ത

ന്നെപ്പോലെ ഉള്ളവരിലും ഇതരമതപ്രവൎത്തകന്മാരിലും നിന്നുള്ള ഉപദ്രവങ്ങൾ അവൎക്കുണ്ടാകാതെ രക്ഷിക്കയും ചെയ്യയാണ്. തന്റെ മനസ്സുപോലെ ഇവിടെ താമസിക്കയോ പൊയ്ക്കൊൾകയോ ചെയ്യാം. തന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ മതവിഷയപ്രസംഗങ്ങൾ ചെയ്കയും പള്ളികൾ പണിയിക്കയും ചെയ്തുകൊൾക. മഹമ്മദന്മാൎക്ക് അവരുടെ പള്ളികളിലും ഹിന്ദുക്കൾക്ക് അവരുടെ ക്ഷേത്രങ്ങളിലും ഉള്ളതുപോലെയുള്ള അവകാശങ്ങൾ നിങ്ങൾക്കും അനുഭവിക്കാം. എന്നാൽ ഒന്നു കരുതിക്കൊള്ളണം. മലയാളദേശത്തിൽ നിങ്ങൾ ഇതിനു മുൻപിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ളതുപോലെ ജനങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കാൻ തുടങ്ങുകയാണെങ്കിൽ ആ ക്ഷണത്തിൽ നിങ്ങളെ എന്റെ രാജ്യത്തിൽനിന്നും നിഷ്കാസനം ചെയ്യുന്നതായിരിക്കും."

ഈ സാഹങ്കാരമായ വചനത്തെ ആ പാതിരി കോപത്തെ അടക്കിക്കൊണ്ടു കേട്ടു. എന്നാൽ അയാൾക്ക് എന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും? എന്തു പറയാൻ കഴിയും? എല്ലാ മതങ്ങൾക്കും ഒരുപോലെ സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുത്തിരിക്കുന്ന ചക്രവൎത്തിയെക്കുറിച്ച് അയാൾക്കു യാതൊരാവലാതിയും പറയാനില്ലായിരുന്നു. പ്രബലനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികാരത്തെ നിരാകരിക്കുന്നത് കേവലം ഉന്മാദമായിരിക്കുമായിരുന്നു. അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതിനാൽ അയാൾക്ക് ഒരു പ്രാശസ്ത്യവും ലഭിക്കയില്ലായിരുന്നു. അസഹായനായ ആ പാതിരി ചക്രവൎത്തിയോട് ഭത്സനരൂപമായി എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞാൽ അദ്ദേഹം അയാൾക്കു യാതൊരു ഹാനിയും ചെയ്കയില്ല. പക്ഷേ അയാളെയും അയാളുടെ ആളുകളേയും സൂരത്തിൽ അയച്ച് അവിടെനിന്നും കപ്പലിൽ കയററി ഗോവായിൽ കൊണ്ടിറക്കുക മാത്രമേ ചെയ്കയൊള്ളൂ. ഒരുവേള അതുംകൂടി ചെയ്യാതെ അദ്ദേഹം അയാളോടു പൊയ്ക്കൊള്ളുന്നതിനു മാത്രം പറയുമായിരുന്നു. ദേശാന്തരത്തിൽ പ്രബലന്മാരും, സകല ജനങ്ങളും ഭയപ്പെടുന്നവരും, രാജാക്കന്മാരുംകൂടി വണങ്ങുന്നവരും ആയ ആ കൂട്ടക്കാരിൽ ഒരാൾക്ക് അത് ഒരു കഷ്ടാവസ്ഥ തന്നെ!

ഇച്ഛാഭംഗത്തോടു കൂടി മൌനിയായിരുന്ന ആ പാതിരിയുടെ വിചാരങ്ങൾക്കു വിഘ്നം ചെയ്ത് അക്ബർ തന്റെ സ്വാഭാവികമായ സൌശീല്യത്തോടെ പറഞ്ഞു: "യോഗ്യനായ പാതിരി! നിങ്ങൾ

തന്നെ ഉണ്ടാക്കിത്തീൎത്ത വാഗ്വാദത്തിൽ എന്റെ അധികാരത്തെ രക്ഷിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി നിൎദ്ദാക്ഷിണ്യമായി സംസാരിക്കാൻ ഇടയായതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ കലഹിച്ചു പിരിയുന്നതു് എനിക്കു സമ്മതമല്ല. നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽനിന്നും എനിക്കു അറിയാൻ താല്പൎയ്യം ഉണ്ടായിരുന്ന അനേക സംഗതികളെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളതിനുവേണ്ടി ഞാൻ നിങ്ങളോടു കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ ആഗ്രഹങ്ങളെ എല്ലാം സാധിപ്പിക്കാൻ കഴിയാത്തതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നു. ചില സംഗതികളിൽ നമ്മുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ ഭേദിച്ചിരിക്കുന്നു എങ്കിലും അതുകൊണ്ടു നിങ്ങളെ കുറിച്ചു എനിക്കുള്ള ബഹുമാനത്തിനു യാതൊരു കുറവും ഇല്ല. നിങ്ങൾ പോകുന്നെങ്കിൽ അങ്ങനെ ആകട്ടെ. എന്നാൽ നാം സ്നേഹിതന്മാരായി പിരിയണം. നാം പിരിയുന്നതു് 'താൻ സമാധാനത്തെകൊണ്ടുവരാനല്ല, ഒരു ഖഡ്ഗത്തെ കൊണ്ടുവരാനാണു് വന്നതു് എങ്കിലും മനുഷ്യരുടെ ഇടയിൽ സമാധാനത്തിന്റെയും സ്നേഹത്തിന്റെയും അടിസ്ഥാനത്തെ ഇടുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു' എന്നു പറഞ്ഞ നിങ്ങളുടെ മതത്തിന്റെ സ്ഥാപകനായ ആ മഹാത്മാവിന്റെ അഭിപ്രായത്തിനു അനുരൂപമായ വിധത്തിൽ ആയിരിക്കട്ടെ."

ഏതാനും ക്ഷണങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ അക്വാവിവാ ചക്രവൎത്തിയുടെ രാജസ്സിനാൽ നതശിരസ്കനാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ടതു പോലെ ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നീതിനിഷ്ഠയാൽ വശംവദനാക്കിച്ചെയ്യപ്പെട്ടു. സ്വമതത്തിൽ അത്യന്തം പക്ഷപാതവും ഗാഢമായ അഭിനിവേശവും ഉള്ള ആ പാതിരി ദൃഢഹൃദയനും ധാൎമ്മികനും ആയ ചക്രവൎത്തിയോടു സഗദ്ഗദമായ സ്വരത്തോടു കൂടിയാണു് യാത്ര പറഞ്ഞതു്.

അയാൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠനായ ചക്രവൎത്തി! തിരുമനസ്സിലെ അടുക്കൽനിന്നു ലഭിച്ചിട്ടുള്ള അനേക ഗുണങ്ങളെ കുറിച്ചു കൃതജ്ഞതയില്ലാത്തവനാണെന്നു തോന്നത്തക്ക വിധത്തിൽ ഞാൻ അവിടത്തേക്കു അപ്രീതികരമായി എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അതിനെ അവിടുന്നു ക്ഷമിക്കേണം. അങ്ങനെ പറഞ്ഞു പോയതു് അവിടത്തേക്കു് അവിടത്തെ പ്രജകളുടെ ക്ഷേമത്തിൽ

ഉൽക്കണ്ഠയക്കാൾ കൂട്ടം കുറവപ്പാത്തതായി എൻെറ മതത്തിൽ എനിക്കുള്ള ശ്രദ്ധാതിശയത്താൽ അല്ലാതെ മറെറാന്നുകൊണ്ടും അല്ല. ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ ക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടി ദൈവത്തിനോടു പ്രാത്ഥിക്കുന്നതിനെ അവിടുന്നു നിസ്സാരമായി വിചാരിക്കുന്നതായിരിക്കാമെങ്കിലും ഞങ്ങൾ എവിടെ പോയാലും അവിടുത്തേക്കുവേണ്ടി പ്രാത്ഥിക്കാതിരിക്കയില്ല."

അക്ബർ ആ പാതിരിയുടെ ആദരപൂവ്വമായ അഭിനന്ദനത്തെ മൌനത്തോടുകൂടി പ്രതിപ്രദാനം ചെയ്തതിൻെറ ശേഷം അക്വാവീവാ അവിടെനിന്നും പതുക്കെ വെളിയിലേക്കിറങ്ങിപ്പോയി.

രാജഗൃഹത്തിൻെറ ഒരു ഭാഗത്ത് ഒരു ഒററ വിളക്കുമാത്രം മങ്ങി കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഒരിടത്തുവച്ച് അക്വാവീവാ അതക്ഷിതമായി ഒരാളുടെ മേത്തു മുട്ടിയപ്പോൾ അയാൾ മാപ്പുചോദിച്ചതിനുത്തരമായി മററ ആൾ "നിന്ദ്യനായ ക്രിസ്ത്യൻശ്വാവ്" എന്നു മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ട് വേഗത്തിൽ കടന്നുപോയി. അയാൾ ചക്രവത്തിയെ കാണ്മാനായി പോകുന്ന അബ്ദുൽകാദർ ആയിരുന്നു. അയാൾ ഭൃത്യന്മാരാൽ രാജസന്നിധാനത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ചക്രവത്തി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളോടു സംസാരിക്കുന്നതിനു ഞാൻ എപ്പോഴും സന്നദ്ധനായിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു. സംഗതിവശാൽ ഈയിടെ കുറേ ദിവസമായി ഞാൻ സ്നേഹിതന്മാരെ ചുരുക്കമായിട്ടേ കാണാറൊള്ളു എങ്കിലും ഇന്നു രാവിലെ എന്നെ കണ്ടാൽകൊള്ളാമെന്നു നിങ്ങൾ അപേക്ഷിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ യാതൊരു തടസ്ഥവും പറഞ്ഞില്ലല്ലോ."

ബാഹ്യമായി ബഹുമാനഭാവനയോടുകൂടിയാണെങ്കിലും സ്പഷ്ടമായ കോപവികാരത്തോടും ചക്രവത്തിയുടെ ആദരോപചാരത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കാതേയും അബ്ദുൽകാദർ പറഞ്ഞു തുടങ്ങി: "സ്വാമിൻ! ഞാൻ യാത്രപറയാനാണ് വന്നിരിക്കുന്നത്. എനിക്കു പോകാനുള്ള സമയം അടുത്തിരിക്കുന്നു."

അക്ബർ ചോദിച്ചു: "എൻെറ യോഗ്യനായ സ്നേഹിതാ! നിങ്ങളും പോകുന്നോ? ഇത്ര ആകസ്മികമായി നിങ്ങൾ നമ്മെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞു പോകുന്നതിനു സംഗതി എന്താണ്?"

അബ്ദുല്കാദർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഇവിടെ പ്രതിദിനം നട ന്നുപോരുന്ന കാരൊ ജുഗുപ്സിതകാൎയ്യങ്ങളെ കണ്ടു ക്ലേശിക്കുന്നതിനും ഞാൻ ഇവിടെ താമസിക്കയാണെങ്കിൽ എന്റെ ഇച്ഛക്കു വിരുദ്ധമാ യി ഞാൻ കൂടി ചേരേണ്ടിവരുന്ന ദ്രോഹങ്ങളിൽ ഭാഗിയായിരിക്കുന്ന തിനും മനസ്സില്ലായ്ക തന്നെ. അക്ബറേ! അവിടുത്തെ മഹാരാജ്യ ത്തിനു നാശകാലം സന്നിഹിതമായിരിക്കുന്നു. അതിനെ പരിഹരി ക്കാവുന്ന കാലത്തുതന്നെ കരുതിക്കൊള്ളുന്നതിനു അവിടുത്തേക്കു ഞാൻ അറിവുതന്നു. പക്ഷെ ഇപ്പോൾ ആ കാലം അതീതമായിരി ക്കുന്നു. എന്താണ് നിശ്ചയിച്ചത് എന്ന് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. ഞാൻ അറിയുന്നതിനു അനുഗ്രഹിക്കുന്നതുമില്ല. നമ്മുടെ പരിശുദ്ധമായ മ തത്തെ കുറിച്ച് അവിടുത്തേക്കുള്ള അവഹേളനത്താൽ അവിടുത്തെ നേരെ ഉണ്ടായിരിക്കുന്ന ജനദ്വേഷം എത്രയും പ്രബലമായി തീൎന്നി രിക്കുന്നു. അവിടുത്തെ പുത്രനായ സലിമിന്റെ ഉൽകൎഷേച്ഛയേയും ഇപ്പോൾ തങ്ങൾക്കു ലഭിക്കാതിരിക്കുന്ന സ്ഥാനങ്ങളേയും ഉദ്യോഗ ങ്ങളേയും സമ്പാദിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിനെ ദുൎമ്മാൎഗ്ഗത്തിൽ നയിപ്പിക്കുന്ന ദുൎജ്ജനങ്ങളുമായി അദ്ദേഹം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഗൂഢസഖ്യ ത്തേയും അവിടുന്നു വിചാരിക്കണം. ഇതെല്ലാം ആലോചിച്ചാൽ അവിടുത്തെ രാജ്യഭരണം സ്ഥായിയായിരിക്കുന്നത് അശക്യമാണെ ന്നു ഞാൻ പറയുന്ന അഭിപ്രായത്തിൽ അവിടുന്നു ചേരും." ഈ ഭീ ഷണികളെ കേട്ടിട്ട് ചക്രവൎത്തിയുടെ മുഖത്തുണ്ടായ മന്ദഹാസ ത്തെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അയാൾ തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഞാൻ പറഞ്ഞതുപോലെ ഇവിടെ ദിവസംപ്രതി നടക്കുന്നതിനേയും ജന ങ്ങൾ പരക്കെ സംസാരിക്കുന്നതിനേയും അറിഞ്ഞുംകൊണ്ടു ഞാൻ ഇവിടെ താമസിക്കയില്ല. അവിടുന്നു പരിശുദ്ധമായ കുറാനെ അ ത്യന്തം അനാദരിച്ചിരിക്കുന്നു. മഹാത്മാവായ ദിഗ്ദൎശിയെ അവി ടുന്ന് അധിക്ഷേപിക്കുന്നു. പാപിഷ്ഠന്മാരായ അഗ്ന്യാരാധകന്മാരിൽ നിന്നും ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ള ദുരാചാരങ്ങളെ അവിടുന്നു കൊണ്ടാടുന്നു. ന മ്മുടെ പരമവിരോധികളായ ജൂദന്മാരേയും ക്രിസ്തുമതക്കാരേയും അ വിടുന്നു രാജധാനിയിൽ പ്രത്യക്ഷമായും രാജഗൃഹത്തിൽ ഗൂഢമായും വരുത്തിക്കണ്ടു് ബഹുമാനിക്കയും പ്രീതിപാത്രീകരിക്കയും ചെയ്യുന്നു. അതിൽ ഒരുത്തൻ ഇപ്പോൾ ഇവിടെ നിന്നും വെളിയിൽ പോകു

ന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. അവിടുന്ന് ഇൻഡ്യയിലെ മാന്ത്രികന്മാരേയും ഐന്ദ്രജാലികന്മാരേയും ഇവിടെ വരുത്തി സൽക്കരിക്കുന്നു. മതത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെ വെളിപ്പെടുത്തുന്നവർ എന്നർത്ഥമായ 'ജലാലുദ്ദീൻ' എന്ന സംജ്ഞ ഇത്ര ലജ്ജാവഹമായ വിധത്തിൽ അതിനെ അവമാനിക്കുന്ന അവിടുത്തേക്കു കിട്ടിയത് കഷ്ടം തന്നെ! പിന്നെ ഇപ്പോൾ ഇതൊന്നും പോരാഞ്ഞിട്ടോ എന്നു തോന്നും മഹമ്മദ്മതത്തിനു പ്രതിദ്രോഹിയായ അബുൽഫസലിന്റെ കാൎമ്മസ്ഥായി ചെയ്യുന്ന ബഹുമതികളെ നോക്കുക. അയാളും അയാളുടെ അനുജനായ നാസ്തികൻ ഫൈസിയും കൂടിയാണ് നമ്മുടെ പരിശുദ്ധമായ മതത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനു അവിടുത്തെ വ്യാമോഹിപ്പിച്ചത്. അങ്ങനെ ഉള്ള ആളിന്റെ കാൎമ്മയെ ആണ് അവിടുന്ന് ഇപ്പോൾ പ്രത്യക്ഷമായി സൎവ്വോപരി ബഹുമാനിക്കുന്നത്. അയാളുടെ ജീവിതം അവിടുത്തേക്ക് ഒരു ഉപദേശമായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ അയാളുടെ മരണം അങ്ങനെ ആകട്ടെ. ആയാളുടെ അന്ത്യകാലത്തെ നല്ല അവസ്ഥകളെ എല്ലാം നിശ്ചയമായി അവിടുന്നു കേട്ടിരിക്കും. എന്നാൽ പരമാൎത്ഥം അവിടുത്തെ ഗ്രഹിപ്പിച്ചിട്ടില്ല. എന്നോട് എന്തു തോന്നിയാലും വേണ്ടതില്ല, ഞാൻ സത്യാവസ്ഥ പറയാം. അവിടുന്ന് ഒരാൾ ഒഴിച്ച് മറ്റെല്ലാവരും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള ഭയങ്കരമായ വൃത്താന്തത്തെ കേട്ടുകൊൾക. അബുൽഫസലിനു സംസാരിക്കാൻ ശക്തിയുണ്ടായിരുന്നതു വരെ ചുററും കേട്ടുകൊണ്ടു നിന്നവൎക്കു ഭയം ജനിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ ദൈവത്തെ അധിക്ഷേപിക്കുന്നതിൽ നിന്ന് അയാൾ വിരമിച്ചില്ല. പിന്നെ അയാൾ ഒരു ശ്വാവിനെ പോലെ ശബ്ദിച്ചു തുടങ്ങി. ഭാവിനിയായ ദൈവശിക്ഷയുടെ വേദനകളെ അപ്പോൾ തന്നെ അനുഭവിച്ചു തുടങ്ങിയതു പോലെ അയാളുടെ മുഖഭാവം വികൃതമായി തീരുകയും ചുണ്ടുകൾ നീലനിറമാകയും ചെയ്തു"

ആ മതഭ്രാന്തന്റെ പ്രലപനങ്ങളെ അതുവരെയും ക്ഷമയോടുകൂടി കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന അക്ബർ അപ്പോൾ ക്ഷോഭത്തോടു കൂടി പറഞ്ഞു: "ഇതെല്ലാം ശുദ്ധമേ വ്യാജമാണ്. യുക്തിയും ഗുണദോഷവിചാരവും ഇല്ലാതെ ശ്രേഷ്ഠനായ ഒരാളിന്റെ മേൽ ദോഷാരോപം ചെയ്യുന്ന മതഭ്രാന്തന്മാരായ നിങ്ങളല്ലാതെ മററാരും ഇങ്ങനെ

യുള്ള വ്യാജം ഉണ്ടാക്കി പറകയില്ല. അബുൽഫ്ാസൽ എങ്ങിനെ മരിച്ചു എന്നും അയാളുടെ മരണസമയത്തെ വാക്കുകൾ എന്തായിരുന്നു എന്നും വിശ്വസ്തനായ ഒരാളുടെ അടുക്കൽ നിന്നും ഞാൻ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് ഈ വ്യാജമൊന്നും എന്നോടു പറയണ്ട. ഞാൻ അതു കേൾക്കയില്ല. താൻ എന്നെ ഉദ്ദേശിച്ചു പറഞ്ഞ ധിക്കാരവാക്കുകളെ ഞാൻ ക്ഷമയോടെ കേട്ടു. എന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള ഒരു രാജാവും കാണിക്കാത്ത ദാക്ഷിണ്യത്തെ ഞാൻ തന്നോടു കാണിച്ചു. അതു നിമിത്തം താൻ മരിച്ചുപോയ ഒരു യോഗ്യനെ അധിക്ഷേപിക്കുന്നത് ഞാൻ സഹിക്കയില്ല. തന്റെ ചക്രവൎത്തിയായ എന്നെ ആക്ഷേപിക്കയും എന്റെ പ്രിയവിശ്വാസങ്ങളെ നിന്ദിക്കയും ചെയ്തുകൊൾക. അതൊക്കയും ഞാൻ ക്ഷമിക്കാം. എന്നാൽ ദ്രോഹത്താൽ വധിക്കപ്പെട്ട എന്റെ പ്രിയതമമിത്രത്തെ ദൂഷിക്കരുത്; അല്ലെങ്കിൽ മരിച്ചുപോയ ഒരു പ്രതിപക്ഷിയെ ഇങ്ങനെ ആക്ഷേപിക്കുന്ന തന്നെ മിണ്ടാതാക്കുന്നതിനു എന്റെ അധികാരത്തെ ഞാൻ ഉപയോഗിക്കും."

നിൎഭയനായി ചക്രവൎത്തിയുടെ മുഖത്തു നോക്കിക്കൊണ്ട് അബ്ദുൽകാദർ പറഞ്ഞു: "എന്റെ ശിരഃഛേദം ചെയ്തുകൊൾക. അവിടത്തേക്കു വേണ്ടി എന്റെ ജീവനെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനു ഞാൻ എന്നും സന്നദ്ധനായിരുന്നിട്ടുണ്ടെന്ന് അവിടത്തേക്ക് അറിയാമല്ലോ. എന്റെ വധത്താൽ അവിടത്തേക്ക് ഒരുപകാരവും സിദ്ധിക്കയില്ലെങ്കിലും അത് അവിടത്തെ അന്യായമായ കോപത്തെ ശമിപ്പിക്കയെങ്കിലും ചെയ്യുമായിരിക്കും. അവിടുന്നു വിശ്വസിച്ചാലും ഇല്ലെങ്കിലും വാസ്തവമെന്നു എനിക്കു വിശ്വാസമുള്ളതിനെ ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഞാൻ എന്റെ കൃത്യത്തെ ചെയ്തു. അവിടുന്ന് അവിടത്തെ കൃത്യത്തെ, അല്ലെങ്കിൽ കൃത്യമെന്ന് അവിടുന്നു വിചാരിക്കുന്നതിനെ, ചെയ്തുകൊൾക."

കോപത്തെ വിട്ട് അക്ബർ പറഞ്ഞു: "മതി. താൻ ജീവിച്ചിരുന്നാലും മരിച്ചാലും എനിക്ക് ഒരുപോലെ തന്നെ. തന്നെ ആരും ഉപദ്രവിക്കയില്ല. പൊയ്ക്കൊൾക. എന്നാൽ ഇനിമേൽ എന്റെ മുൻപിൽ വരരുത്."

അബ്ദുൽകാദർ യാത്ര പറയാതെ തിരിഞ്ഞ് സാഹങ്കാരമാ

യും സാവജ്ഞമായും ഉള്ള ഒരു നോട്ടത്തോടു കൂടി വാതില്ക്കലേക്കു നടന്നു. എന്നാൽ അയാൾ അതിന്റെ മുമ്പിൽ തൂക്കിയിരുന്ന ജവനികയെ നീക്കുന്നതിനു ഭാവിച്ചപ്പോൾ ചക്രവൎത്തി അയാളെ നാമഗ്രാഹം വിളിക്കയും ആ ഗൎവ്വിഷ്ഠനായ മഹമ്മദൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു തിരിഞ്ഞു നില്ക്കയും ചെയ്തു.

ചക്രവൎത്തി പറഞ്ഞു: "അബ്ദുൽകാദരേ! നാം അന്യോന്യം വളരെക്കാലമായി പരിചിതന്മാരായിരിക്കയും പരസ്പരം ബഹുമാനിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക് ഈ വിധത്തിൽ തമ്മിൽ പിരിയുന്നത് നന്നല്ല. എന്തെന്നാൽ നമുക്ക് അഭിപ്രായഭേദം ഉണ്ടെങ്കിലും നിങ്ങൾക്ക് എന്നെക്കുറിച്ച് ആദരവും ബഹുമാനവും ഉണ്ടെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു. നിങ്ങളുടെ പാരുഷ്യം തന്നെ അതിനെ പ്രത്യക്ഷീകരിക്കുന്നു. ഞാനാകട്ടെ നിങ്ങളെ ഒരു വിദ്വാനും ബുദ്ധിമാനും എന്നു മാത്രമല്ല, ഒരു ധീരനും സത്യവാനും ആയ ആളായിട്ടാണ് വിചാരിക്കുന്നത്. ഈ കാലത്ത് നിങ്ങൾക്കുള്ളതുപോലെയുള്ള ധൈൎയ്യവും സത്യവും വളരെ വിലയുള്ളതാണ്. ആരും തന്നെ എന്റെ അടുക്കൽ നിന്നു കോപത്തോടെ പിരിയുന്നത് എനിക്കു സമ്മതമല്ല. വിശേഷിച്ചും നിങ്ങളെ ഒരിക്കലും അങ്ങനെ ചെയ്വാൻ ഞാൻ സമ്മതിക്കയില്ല. നിങ്ങൾ പോകരുതെന്നു ഞാൻ പറയുന്നില്ല. നിങ്ങൾ പോകുന്നത് ആവശ്യകമാണെന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു. എന്നാൽ മനസ്സിൽ ക്രോധത്തോടുകൂടി പോകരുത്. നമ്മൾ സമാധാനത്തോടും സ്നേഹത്തോടും കൂടി ഒരുമിച്ച് അനേക സംവത്സരങ്ങളെ കഴിച്ചുകൂട്ടിയതിനെ ഓൎത്തുകൊൾക. നമ്മുടെ വേർപാട് അപരിഹാൎയ്യമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്ന സംഗതിയെ വിസ്മരിക്കുക."

അക്ബർ സംസാരിക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അബ്ദുൽകാദരുടെ മുഖഭാവം പിന്നെയും സാവജ്ഞമായി തന്നെ ഇരുന്നു. എന്നാൽ ക്ഷമാനിധിയായ ചക്രവൎത്തിയുടെ ഉദാരവാക്കുകളാൽ അത് ക്രമേണ ഭേദപ്പെട്ടു. അയാൾ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അക്ബർ കൈ നീട്ടിക്കൊടുത്തപ്പോൾ അയാളുടെ ഭാവം അന്തൎഗ്ഗതത്തെ സ്പഷ്ടമാക്കി. അയാൾ ചക്രവൎത്തിയുടെ ഹസ്തത്തെ സ്നേഹപൂൎവ്വം ഗ്രഹിച്ച് [illegible] ചേൎപ്പിച്ചപ്പോൾ ഒരു ബാഷ്പകണം അതിൽ

പതിച്ചു. പിന്നെ അയാൾ തിരിഞ്ഞ് പുനരാഗമനം ഇല്ലാതെ പോയി. എന്തെന്നാൽ അയാളും ചക്രവൎത്തിക്കു മേലാൽ ഒരിക്കലും കാണ്മാൻ മനസ്സില്ലാത്ത ഒരാളായിരുന്നു. തൻെറ പൂൎവമിത്രത്തെ തിരോധാനം ചെയ്ത ജവനികയിലേക്കു സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ട് അക്ബർ കുറച്ചു നേരം ഇരുന്നു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം ഉത്ഥാനം ചെയ്ത് സ്ഖലൽപദനായി അളിന്ദത്തിലിറങ്ങി മൃദുവായ ജലോദ്ഗമത്തോടു കൂടിയ ധാരായന്ത്രങ്ങളാൽ അലംകൃതവും നിശ്ശബ്ദവും ചന്ദ്രികാചൎച്ചിതവും ആയ ഉദ്യാനത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. അനന്തരം അദ്ദേഹം ശ്രാന്തനായിട്ട് ശ്വേതശിലാനിൎമ്മിതമായ ഒരാസനത്തിൽ ഉപവേശിച്ച് പാണികളെക്കൊണ്ടു മുഖത്തെ ആച്ഛാദനം ചെയ്തു.

ഇപ്രകാരം ഓരോരുത്തരായി അവരെല്ലാവരും അദ്ദേഹത്തിനെ വിട്ടുപോയി. അബുൽഫാസൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ അടുക്കൽനിന്നു ക്രൂരമായി അപഹൃതനായി. അക്വാവിവാ മുതലായ ക്രിസ്ത്യൻപാതിരിമാർ കോപിച്ചു പിരിഞ്ഞു. ഇപ്പോൾ അബ്ദുൽകാദരും എന്നെന്നേക്കും യാത്രപറഞ്ഞുപോയി. ഇതൊക്കെയും സംഭവിച്ചത് തൻെറ പുത്രൻ കൂടിയും തനിക്കു വിരോധിയായിത്തീൎന്ന് താൻ ഇത്രകാലം ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമാഭിവൃദ്ധിക്കായി ഭരിച്ചിരുന്ന രാജ്യത്തെ അപഹരിക്കുന്നതിനു ഉദ്യോഗിക്കുന്നതിനാൽ തനിക്കു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന ആപത്തുകളുടെയും ദുൎഘടങ്ങളുടെയും മദ്ധ്യേ വിശ്വസ്തമിത്രങ്ങളുടെ സാഹായ്യം തനിക്ക് അത്യന്തം ആവശ്യപ്പെട്ട ഒരവസരത്തിലാണ്. എന്നാൽ ഇതിനൊക്കെയും കാരണം മതം തന്നെ. എന്തെന്നാൽ സലിം വാസ്തവമായ മതത്തിൻെറ രക്ഷയ്ക്കായിട്ടാണ് യുദ്ധത്തിനുദ്യോഗിച്ചത് എന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. ബിർസിങ്ങും മതഭ്രാന്തന്മാരാൽ പ്രേരിതനായിരുന്നു എന്നാണ് സാധാരണമായി വിശ്വസിക്കപ്പെട്ടിരുന്നത്.

അക്ബർ വിചാരിച്ചു: "ഈ മതം എന്നു പറയുന്നത് എന്തൊന്നാണ്? ഇത് മനുഷ്യൻെറ നിസ്സാരതയെ കാണിച്ച് അവനെ വിനീതനും ഈശ്വരഭക്തിയുള്ളവനും ആക്കുകയും, തൻെറ സമസൃഷ്ടന്മാരെ സ്നേഹിക്കുന്നതിനും പരോപകാരത്തിനായി ജീവിച്ചിരിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതിനും പ്രേരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്ത് അവൻെറ ഖ്യ

ത്മാവിനു സമാധാനത്തേയും ആനന്ദത്തേയും കൊടുക്കുന്ന ഒരനുഗ്ര ഹമോ? അതോ മനുഷ്യനെ അഹങ്കാരമുള്ളവനാക്കിത്തീക്കയും, ചിലപ്പോൾ മഹാന്മാരും ശ്രേഷ്ഠന്മാരും ആയവരെ കൂടിയും വ്യാമോഹിപ്പിച്ച് പരദ്രോഹത്തിൽ പ്രവൎത്തിപ്പിക്കയും, ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കുറങ്ങളേയും ജീവഹാനിയിൽ പരിണമിക്കുന്ന കലഹങ്ങളേയും ജനിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്ന ആപൽകരമായ ഒരുന്മാദമോ? മനുഷ്യരെല്ലാവരും ഏകാഭിപ്രായമായി മതമൊന്നും വേണ്ട എന്നു വയ്ക്കുന്നതായാൽ അതു ഗുണകരമായിരിക്കുമോ ദോഷകരമായിരിക്കുമോ? ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ഉത്തരം പറയാൻ പ്രയാസമാണെങ്കിലും വിചാരലേശം കൂടാതെ എല്ലാവരും ഉത്തരം പറയുന്നതിനു സന്നദ്ധന്മാരായിരിക്കും. മതം ഇല്ലാതിരുന്നാൽ മനുഷ്യനു മോക്ഷമില്ലെന്നും ജനസമുദായത്തിൽ ഒരു വ്യവസ്ഥയുണ്ടായിരിക്കയില്ലെന്നും സൎവസമ്മതമാണ്. എന്നാൽ ഏതു മതമാണ് ഗ്രാഹ്യം എന്നുള്ള ചോദ്യം വരുമ്പോൾ കലഹാഗ്നി ജ്വലിച്ചു തുടങ്ങുന്നു. ഓരോരുത്തരും അവരവരുടെ മതമാണ് ശ്ലാഘ്യം എന്നുൽഘോഷിക്കുന്നു. ഒടുക്കം കലഹം കൊണ്ട് തത്തം തീച്ചയാക്കേണ്ടിവരുന്നു. സൎവസമ്മതവും മനുഷ്യജാതിയെ ഒരു സ്നേഹബന്ധത്താൽ യോജിപ്പിക്കുന്നതും ആയ ഒരു മതം എന്നെങ്കിലും ഉണ്ടാകുന്നത് ശക്യമാണോ? അങ്ങനെ ഒരു മതത്തെ ഞാൻ കണ്ടുപിടിച്ചു എന്നു വിശ്വസിച്ചു സന്തോഷിച്ചത് കേവലം മൌഢ്യമായിരുന്നോ? ഹാ! ഇഷ്ടവിയോഗം കഷ്ടമാണ്! എന്നാൽ പ്രിയതരങ്ങളായ വിശ്വാസങ്ങളെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നത് കഷ്ടതരമാണ്!!"

അപ്പോൾ അക്ബറുടെ തോളിൽ ഒരാൾ സ്പൎശിച്ചു. അദ്ദേഹം നോക്കിയപ്പോൾ ഫൈസിയെ അടുക്കൽ കണ്ടു. അയാൾക്കു സമയം നോക്കാതെ ചക്രവൎത്തിയുടെ അടുക്കൽ വരുന്നതിനു സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

ഫൈസി പറഞ്ഞു: "അങ്ങുന്നേ! വ്യസനകരമായും നിരൎത്ഥമായും ഉള്ള മനോരാജ്യത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുക. അവിടത്തേക്കാൾ എത്രയോ അശക്തനായ ഞാൻ അവിടത്തെ അടുക്കൽ ഒരു പുരുഷനായിരിക്കണമെന്നു പറയണോ? എങ്കിലും ഞാൻ അങ്ങനെ പറയേണ്ടതു ആ

ശ്യകമായിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ പ്രിയതമമിത്രമായ വിശ്വസ്തമന്ത്രിയുടെ നാശത്തെക്കുറിച്ച് അവിടുന്നു വ്യസനിക്കുന്നതിൽ ഒട്ടും കുറച്ചല്ല എന്റെ പ്രിയനായ ജ്യേഷ്ഠന്റെ നാശത്തെ കുറിച്ചു ഞാൻ വ്യസനിക്കുന്നത്. രാജ്യത്തിനു ആപത്തു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന ഈ സമയത്തു വ്യസനാതിരേകത്തിനിടകൊടുക്കാതെ നമ്മൾ രണ്ടുപേരും ധൈര്യത്തെ അവലംബിക്കേണ്ടത് ആവശ്യകമാണ്. അതുകൊണ്ടാണ് അവിടുന്ന് ഒരു പുരുഷനായിരിക്കണമെന്നു പറയുന്നതിനു ഞാൻ തുനിയുന്നത്. ഇങ്ങനെ ദുഃഖപരതന്ത്രനായിരിക്കുന്നത് അവിടത്തേക്ക് അയോഗ്യമാണ്. അബുൽഫ്ലസലിനു ഇതറിയാൻ കഴിഞ്ഞെങ്കിൽ അക്ബർ നിർദ്ദോഷനല്ലെന്നു അദ്ദേഹം തന്റെ ജീവിതകാലത്ത് ഈ ദംഷ്ട്രധമമായി പറയുമായിരുന്നു."

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "എന്റെ വിശ്വസ്തനും ശ്രേഷ്ഠനുമായ സ്നേഹിതാ! നിങ്ങളുടെ നിഷ്കപടകളായ വാക്കുകൾക്കുവേണ്ടി ഞാൻ അത്യന്തം കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. വിചാരത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച് പ്രവൃത്തിക്കുള്ള കാലമാണിത് എന്നു ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നു. എന്നാൽ എന്റെ വിചാരങ്ങളുടെ സ്വഭാവത്തെ നിങ്ങൾ മാറി ധരിച്ചതായി തോന്നുന്നു. അവയിൽ നിങ്ങളുടെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ സ്മരണകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നേ ഉള്ളൂ." അനന്തരം അക്ബർ അകപാവീചാവും അബ്ദുൽകാദരും യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞതിനേയും തന്നിമിത്തം ഉത്ഭവിച്ച വിചാരങ്ങളേയും പറഞ്ഞു.

ക്ഷണനേരം ആലോചിച്ചതിന്റെശേഷം ഫൈസി പറഞ്ഞു: "ഇതിലെല്ലാം എന്റെ ചക്രവർത്തിയുടെ മഹാമനസ്കതയും എന്റെ മാന്യമിത്രത്തിന്റെ ജ്ഞാനവിശേഷവും പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. ഇപ്പോൾ പ്രസ്താവിച്ച സംഗതിയിൽ എന്റെ അഭിപ്രായം എന്താണെന്ന് അവിടത്തേക്ക് അറിയാമല്ലോ. മനുഷ്യർ മതമെന്നു പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥത്തെ ഒരു അവാസ്തവവും അപരിച്ഛിന്നവും അവ്യക്തവും ആയ കാര്യമായിട്ടു ഗ്രഹിക്കുമ്പോൾ എനിക്ക് അതിൽ അത്ര ഗൌരവബുദ്ധി ഇല്ല. പിന്നെ അതിനു കേവലം മനഃകല്പിതങ്ങളും ക്ഷോദക്ഷമങ്ങളല്ലാത്തവയും ആയ ചില സിദ്ധാന്തങ്ങളെ അടിസ്ഥാനമാക്കി തീർക്കുമ്പോൾ പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. എന്നെ ആളുക

ൾ നാസ്തികൻ എന്നുപറയുന്നത് എങ്ങനെ എങ്കിലും ഇരിക്കട്ടെ. എ ന്നാൽ അവർ എന്നെ ഒരു അവിശ്വാസി എന്നു വിചാരിക്കുന്നത് തെററാണ്. വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കു ദൃഢമായ വിശ്വാസം ഉണ്ട്. എന്നാൽ എൻെറ വിശ്വാസം അനുഭവമാകുന്ന സ്ഥിരമായ അധി ഷ്ഠാനത്തെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നു. ഭൌതികപദാൎത്ഥങ്ങൾക്കു മാത്ര മല്ല, വിശിഷ്യ മനുഷ്യൻെറ ആത്മാവിനും മനസ്സിനും ഉത്തരോത്ത രം വികാസമുണ്ടെന്നുള്ള തത്ത്വത്തെ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ പലപ്പോഴും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഈ തത്ത്വത്തിൽ, മററെ ല്ലാമതപരിഷ്കാരകന്മാരേയും മതസ്ഥാപകന്മാരേയുംപോലെ അവിടു ന്നു കണ്ടുപിടിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന വലുതായ വിതൎക്കവിഷയത്തി ൻെറ സമാധാനത്തെ ഞാൻ കാണുന്നുണ്ട്. മനുഷ്യരായ നമ്മുടെ ആരംഭം ഏതുവിധമായിരുന്നു എന്നും, ഇപ്പോൾതന്നെ നാം എത്ര അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും, ഏതു ഘട്ടത്തിൽ നമുക്കു ഇനി യും എത്താമെന്നും ആലോചിക്കുക. നാം ആദ്യം മൃഗനിൎവിശേഷന്മാ രായിരുന്നു. പിന്നെ എത്രയോ വൎഷസഹസ്രം കഴിഞ്ഞതിൻെറശേ ഷം നാം ഊഹാപോഹശക്തിയുള്ളവരായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. ഇനിയും അനേകവൎഷസഹസ്രങ്ങൾ കഴിയുമ്പോൾ നമ്മുടെ സ്ഥിതി എന്താ യിരിക്കും? നമ്മളിൽ ചിലൎക്കുമാത്രമല്ല, അനവരതമായ തത്ത്വാന്വേ ഷണത്താലും ജ്ഞാനവികാസത്താലും എല്ലാവൎക്കും ജീവാത്മപരമാ ത്മൈക്യത്തിൻെറ സൂക്ഷ്മജ്ഞാനം സിദ്ധിക്കയില്ലയോ? അപ്പോൾ ആ ജ്ഞാനത്താൽ തൃപ്തന്മാരായ നമുക്ക്, മേൽ മോക്ഷമുണ്ടെന്നുള്ള ഉറപ്പിനെ തന്ന് മനസ്സിനു സമാധാനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനുമാ ത്രം ഒരു മാൎഗ്ഗമായി മതമെന്ന പേരോടുകൂടി ഇപ്പോൾ നാം സ്വീക രിക്കുന്ന ഭ്രമങ്ങളെ നിരസിക്കരുതോ?"

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ ആത്മാവ് ഏററവും ഉത്സ പ്പിക്കയും നിങ്ങളുടെ ദൃഷ്ടി വളരെ ദൂരം ദൎശിക്കയും ചെയ്യുന്നു. എ നിക്ക് അത് കുറെ അധികമായി തോന്നുന്നു. ഞാൻ വൎത്തമാനകാ ലത്തെക്കുറിച്ചാണ് വിചാരിക്കുന്നത്. ഭവിഷ്യൽകാലം എനിക്ക് അ ത്ര ആശ്വാസകരമായിരിക്കുന്നില്ല."

ഫൈസി ചോദിച്ചു: "എന്നാൽ ഞാൻ വൎത്തമാനകാലത്തെ ക്കുറിച്ചു വിചാരിക്കുന്നില്ലയോ? ജനങ്ങൾ അവരുടെ കൃത്യങ്ങളെ യ

ഡ്രാശക്തി നിവത്തിക്കണമെന്നുള്ളത് എന്റെ സിദ്ധാന്തത്തിൽ ക നാമതായ ഒരു നിയമമല്ലയോ? വാസ്തവത്തെ നിരാകരിച്ചിട്ടുള്ള മനനവും നിദിദ്ധ്യാസനവും നിഷ്ഫലമാണ്. തത്വശാസ്ത്രം വത്തമാനത്തെക്കുറിച്ച നമ്മുടെ ശക്തികളെ ഉപയോഗിക്കുന്നതിന നമ്മെ പഠിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിൽ അത് കേവലം ഒരു വ്യാമോഹം മാത്രമേ ആയിരിക്കൂ. നാം ഉദ്ദേശിക്കുന്ന ഒരു സാദ്ധ്യത്തിനുവേണ്ടി ശ്രദ്ധാപൂവ്വം ശ്രമിക്കുന്നത് അസംഭാവ്യങ്ങൾക്കായി ഇച്ഛിക്കയും അതു ഫലിക്കാതെ വൈമനസ്യത്തോടുകൂടി പ്രതിനിവത്തിക്കയും ചെയ്യുന്നതിൽനിന്നു വളരെ വ്യത്യസ്തമാണ്. മതപ്രതിപത്തിയിലും പരലോകവിശ്വാസത്തിലും ഇതുപോലെതന്നെയാണ്. അത് ഒരു വിശിഷ്ടനായ പരിഷ്കാരകന്റെ വാങ്മാത്രത്താൽ ഉടൻ ഉണ്ടാകുന്നതല്ല, കാലക്രമംകൊണ്ടു പതുക്കെ ഉണ്ടാകുന്നതാണ്. സവ്ഥാ അതിനുമുൻപായി ജനങ്ങൾക്കു ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധിയും പരിഷ്കാരവും ഉണ്ടായിരിക്കണം. അത് അതിനുവേണ്ട മാർഗ്ഗങ്ങളും സമ്പത്തും ഇല്ലാതെ ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധിക്കും പരിഷ്കാരത്തിനും പ്രഥമാധിഷ്ഠാനമായുള്ളതിനെക്കുറിച്ച് അക്ബറിന് ആത്മാപാലംഭത്തിനോ ഉത്സാഹഭംഗത്തിനോ ന്യായ്യമായ കാരണം ഉണ്ടോ? അദ്ദേഹം തന്റെ പ്രജകൾക്കു ക്ഷേമപ്രയോജകമായുള്ളതിനെ വേണ്ടുംവണ്ണം ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നു ആരുപറയും? എന്റെ ചക്രവത്തി! അവിടന്നു ജനങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ചെയ്തിട്ടുള്ളതൊക്കയും ഓത്തു നോക്കുകയും, അവിടുത്തെ അദ്ധ്യാത്മവിചാരങ്ങളെ ഒരേടത്തു മാററിവച്ചിട്ട് അവിടുത്തെ പ്രവൃത്തികളുടെ ഫലങ്ങൾ ഇനിയും അവയെ തുടരുന്നതിനു മതിയായ പ്രോത്സാഹകങ്ങളായിരിക്കുന്നില്ലയോ എന്നു ചിന്തിക്കയും ചെയ്ക."

ഫൈസി പറഞ്ഞത് വാസ്തവമായിരുന്നു. ചക്രവത്തിയാൽഏപ്പെടുത്തപ്പെട്ടവയും സാഫല്യത്തോടുകൂടി നടത്തപ്പെട്ടുവരുന്നവയും ആയ സാമുദായികപരിഷ്കാരങ്ങളെ അയാൾ പ്രശംസിച്ചത് ഒരു രാജസേവകൻ ചെയ്യുന്ന മുഖസ്തുതിയല്ലായിരുന്നു. അടുത്ത ഏതാനും വഷശതങ്ങളിലെ അനുഭവം അയാൾ പറഞ്ഞതിനെ യഥാത്ഥീകരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണാനന്തരം ശേഷിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹം രാജ്യഭരണവിഷയമായി ചെയ്തിട്ടുള്ള ഏപ്പാടുകൾ ഫ

ന്ദ്യസ്ഥാനത്തെ പിന്നീട ഭരിച്ച രാജാക്കന്മാർ ഉണ്ടാക്കിയ ചട്ടങ്ങൾക്കെല്ലാം അടിസ്ഥാനമായി തീൎന്നിട്ടുണ്ട്.

ചക്രവൎത്തി ഉത്ഥാനം ചെയ്ത് തനിക്കു നൂതനമായി ഒരുന്മേഷം ജനിച്ചതു പോലെ ശിരസ്സിനെ ഉന്നമിപ്പിച്ച് പറഞ്ഞു: "ഫൈസി! നിങ്ങൾ പറഞ്ഞത് ശരിയാണ്. നമ്മുടെ ജീവിതകാലം മുഴുവൻ അശ്രാന്തമായി പ്രവൃത്തി ചെയ്യണം. അല്ലാതെ മനോരാജ്യം വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നാൽ പോരാ. എനിക്ക് ഒരു വലിയ അവലംബമായിരുന്ന ആൾ ഇപ്പോൾ ഇല്ലാതെ ആയതിനാൽ ഇനി നിങ്ങൾ എനിക്കു സഹായിയായിരിക്കണം. നമ്മുടെ പ്രവൃത്തികൾ നമുക്കു പരസ്പരം തൃപ്തിയെ ചെയ്യുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഒരു ചിഹ്നംകൂടി കാണിക്കാം. നിങ്ങൾക്ക് ഇങ്ങിനെ ഉള്ളതിൽ ശ്രദ്ധയില്ലെങ്കിലും ഇത്. നിങ്ങളുടെ ദൃഷ്ടിക്കു പ്രിയമായിരിക്കും. അതാ! അസ്തോന്മുഖമായ ആ തേജസ്സിനെ നോക്കുക. അത് കുറേദിവസമായി എന്റെ ആത്മാവ് കുണ്ഠീഭവിച്ചിരുന്നതിന്റെ സാമ്യത്തെ വഹിക്കുന്നു. എന്നാൽ നാളെ ഈ തേജസ്സ് പിന്നെയും ഉദിക്കുമല്ലോ. ഞാനും ഇപ്പോഴത്തെ മാന്ദ്യത്തെവിട്ട് എന്റെ സഹജപൌരുഷത്തെ ഇനിയും അവലംബിക്കാം. അതാണല്ലോ ഒരു രാജാവിന്റെ കൃത്യം. ജനങ്ങളിൽനിന്നും പ്രോത്സാഹനം ഉണ്ടാകാതിരിക്കുന്ന കാലത്തോളം രാജാവ് തന്റെ ധീസചിവന്മാരോടുകൂടി രാജ്യഭരണത്തിനു വേണ്ടുന്ന സകലത്തിന്റേയും പ്രവൎത്തകനായിരിക്കണം. വല്ലപ്പോഴും ഞാൻ ഇതിനെ വിസ്മരിക്കയാണെങ്കിൽ, ഫൈസി! അബുൽഫസൽ ചെയ്യാറുള്ളതുപോലെ എന്റെ കൃത്യത്തെ എന്നെ ഓൎമ്മിപ്പിക്കയും ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞതുപോലെ പറകയും ചെയ്യണം."

———:o:———

പതിനാലാം അദ്ധ്യായം.

രഹസ്യാവഗമം

ചക്രവൎത്തി തന്റെ സൈന്യങ്ങളെ നയിച്ചുംകൊണ്ട് ഉത്തരദേശത്തേക്കു പുറപ്പെട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹം ആഗ്രായിൽനിന്നും കുറേ ദൂരത്തെത്തിക്കഴിഞ്ഞു എന്നുള്ള വൎത്തമാനം പ്രസിദ്ധമായി. സിദ്ധന്റെ സേനാഭാഗം ആദ്യം പുറപ്പെട്ടിരുന്ന സൈന്യങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽപോയിരുന്നതിനാൽ പരതിനോടുകൂടി ചെന്നുചേരുന്നതിനുള്ള വരുതി കിട്ടുന്നതിനു അയാൾ കാത്തിരിക്കയായിരുന്നു. അതിനിടക്കു അയാൾ റസിയാഖൽവഹനെ കൂടക്കൂടെ കാണാൻ പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നതിനെ കുറിച്ച് ആശ്ചൎയ്യപ്പെടാനില്ലല്ലൊ. മുൻപിലത്തെപോലുള്ള ഉൽകണ്ഠയോടുകൂടിയല്ലെങ്കിലും ഒരു സായംഹ്നത്തിൽ അയാൾ അവളുടെ ഗൃഹത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. അയാൾക്കു ക്രമേണ അവളിൽ അവിശ്വാസം ജനിച്ചിരുന്നു. എന്നിട്ടും അവളെ കൂടക്കൂടെ കാണാൻ പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം അവളുടെ രഹസ്യങ്ങളേയും ക്രിത്രിമങ്ങളേയും കുറിച്ച് അധികം വിവരങ്ങൾ അറിയണമെന്നുകൂടി ആയിരുന്നു. അയാൾക്ക് അറിയണമെന്നുദ്ദേശ്യമുണ്ടായിരുന്നതിലധികം ആ സായംഹ്നത്തിൽ വെളിപ്പെട്ടുമെന്ന് അയാൾ തീരെ ശങ്കിച്ചിരുന്നില്ല. അയാൾ സാധാരണമായി കടന്നുപോകാറുള്ള ചെറിയ വാതിൽക്കൽ എത്തിയപ്പോൾ പതിവുപോലെ അല്ലാതെ അതു തുറന്നിരിക്കുന്നതും ആരുടേയൊ കാൎമ്മക്കേടുനിമിത്തം താക്കോൽ പൂട്ടിൽതന്നെ ഇരുന്നതും കണ്ട് അയാൾ ആശ്ചൎയ്യപ്പെട്ടു. അതുകൊണ്ട് അയാൾക്ക് ഉള്ളിൽ കടക്കുന്നതിനു പതിവുപോലുള്ള സങ്കേതം വേണ്ടിവന്നില്ല. അകത്തു കടന്ന് സാവധാനമായി വാതിൽ അടച്ചുംവെച്ച് അയാൾ വേഗത്തിൽ നടന്ന് ആ ഗൃഹത്തിലേക്കു പോയി അളിന്ദത്തിനു സമീപത്തായപ്പോൾ അയാൾക്ക് ആശ്ചൎയ്യത്തിനു നൂതനമായ കാരണം ഉണ്ടായി. തൽക്ഷണത്തിൽ ഒരാൾ ഉള്ളിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു. ആദ്യം അതാരാണെന്നു സിദ്ധനു മനസ്സിലായില്ല. എന്നാൽ അയാൾ അനേകം ചെടികളുടെ നിബിഡമായ ഛായയിലേക്ക് ഒഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിളക്കിന്റെ വെളിച്ചത്താൽ ആയാൾ തന്റെ പിതൃവ്യനായ സൽഹണനാണെന്ന് അറിഞ്ഞു. സാൽഹണൻ ഗൂൽ

ബദനോട് ഉപചാരവാക്യങ്ങളൊന്നും കൂടാതെ ഏററവും സംഭ്രമത്തോടു കൂടി വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: "നമ്മുടെ രഹസ്യങ്ങൾ വെളിപ്പെട്ടുപോയിരിക്കുന്നു!" ഫ്ൽബദൻ ഭയാക്രാന്തയായി കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കേ, സാൽഫന്നർ തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "ചക്രവൎത്തി നമ്മുടെ ഗൂഢോപായങ്ങളെല്ലാം അറിഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. എങ്ങിനെയാണെന്ന് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. വേഷപ്രച്ഛന്നനായി സൈന്യങ്ങളോടു കൂടി പോയിട്ടുള്ള ഗോരക്ഷന്റെ അടുക്കൽ നിന്നും എനിക്കു തീൎച്ചയായ അറിവു കിട്ടി. അക്ബർ ആദ്യംമുതല്ക്കുള്ള നമ്മുടെ പ്രവൃത്തികളെ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നു മാത്രമല്ല, നമ്മുടെ ആലോചനകളിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ള എല്ലാ ഭേദഗതികളേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചാരന്മാരിൽനിന്നും ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ഉപായിയാകകൊണ്ട് നമ്മുടെ ആദ്യത്തെ ആലോചനയെ മാത്രം അറിഞ്ഞതായും രണ്ടാമത്തെ ആലോചനയെ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതായും ഭാവിച്ചിരിക്കയാണ്. അതിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം അദ്ദേഹം നമ്മുടെ കൌശലത്തിൽ അകപ്പെട്ടുപോയി എന്നു നാം വിചാരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ എന്നാണ്. ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹവും സൈന്യങ്ങളും വാസ്തവത്തിൽ കാശ്മീരത്തേയ്ക്ക് എന്നുള്ള നാട്യത്തോടു കൂടിയാണ് പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. എന്നാൽ നമ്മൾ നിൎബാധന്മാരെന്നു വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ അദ്ദേഹം അപ്രതീക്ഷിതമായി ആഗ്രായിൽ എത്തി നമ്മേ ആക്രമിക്കാനാണ് ഭാവിക്കുന്നത്. നിശ്ചയിച്ച ദിവസം സലിമിനെ ചക്രവൎത്തിയായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുംതിരിക്കുന്നതിനു ഇപ്പൊഴാണ് എനിക്കു കരുതൽ കിട്ടിയത്. എന്നാൽ അതുകൊണ്ടു നമുക്ക് അധികം ഫലമൊന്നും ഇല്ല. അക്ബർ രാജ്യാപഹാരത്തിനുള്ള പ്രവൃത്തിയിൽ സലിമിനെ പിടികൂടാതിരിക്കാമെങ്കിലും എല്ലാ വിവരവും അറിയുമ്പോൾ നമ്മേ വിട്ടേയ്ക്കുകയില്ല. അതുകൊണ്ട് കവിഞ്ഞ കൈ പ്രവൃത്തിക്കയല്ലാതെ ഇപ്പോൾ നമുക്കു വേറെ യാതൊരു മാൎഗ്ഗവും ഇല്ല."

ഫ്ൽബദൻ ചോദിച്ചു: "അതെന്താണ്?"

സാൽഫന്നർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഗോരക്ഷനും ആയാളുടെ അനുചരന്മാരും നമ്മെ സഹായിക്കാൻ കഴിയും; അത് അവർ ചെയ്യുകയും വേണം. ചക്രവൎത്തി ആഗ്രായിൽ എത്തുന്നതിനു മുൻപെ അദ്ദേഹത്തിനെ അപായപ്പെടുത്തണം."

ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ സിദ്ധൻ ഞെട്ടുകയും ഛുരികാമുഷ്ടിയിൽ കൈ വച്ചുകൊണ്ട് മുൻപോട്ടുകടക്കുന്നതിനു ഭാവിക്കയും ചെയ്തു എങ്കിലും അയാൾ യഥാകാലം ആത്മാവിനെ നിയന്ത്രണം ചെയ്തു.

സാൽഫണൻ തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "സലിം ഇതിനെ കുറിച്ച് ഒന്നും അറിയരുത്. കൃത്യം നടന്നതിന്റെ ശേഷവും അദ്ദേഹത്തിനോടു നാം പറയേണ്ട. അദ്ദേഹത്തിനു സംശയങ്ങൾ തോന്നിയേക്കാം. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ഒന്നും അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതുപോലെ ഭാവിച്ചുകൊള്ളും. അദ്ദേഹത്തിനു നമ്മെക്കുറിച്ചുള്ള ബഹുമാനം കുറയുകയും ഇല്ല. ഗോരക്ഷനെ കണ്ട് എല്ലാം ചട്ടം കെട്ടുന്നതിനു സൈന്യങ്ങൾ കിടക്കുന്ന ദിക്കിലേക്കു നാളെ ഞാൻ പോകുന്നു. അയാളുടെ പ്രച്ഛന്നവേഷത്തെ ഞാൻ എങ്ങനെയാണ് തിരിച്ചറിയേണ്ടതെന്ന് അയാൾ എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതിനിടയിൽ നിങ്ങൾ സലിമിനു കരുതൽ കൊടുക്കുന്നതിന് അമാന്തിക്കരുത്. സംശയങ്ങൾക്ക് എടകൊടുക്കാതിരിക്കാൻ വേണ്ടി ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനെ കാണാൻ പോകുന്നില്ല. നിങ്ങൾ തമ്മിൽ ഇപ്പോൾ ഏതു സ്ഥിതിയിലാണെന്നു കേൾക്കട്ടെ."

ഗുൎബദൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിനെ ഇവിടെ കണ്ടിട്ട് കുറേ ദിവസമായി. ഇങ്ങനെ അധികദിവസമായി വരാതിരിക്കുന്നതിനുള്ള കാരണം എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്തെങ്കിലും അതുകൊണ്ട് എനിക്കു സുഖക്കേടില്ല. അദ്ദേഹം ഏതുവിധത്തിലും എന്നെ ഭാൎയ്യയാക്കുമെന്നു എനിക്കറിയാം. അത് അദ്ദേഹം ചക്രവൎത്തിയായതിന്റെ ശേഷമല്ലാതെ അതിനു മുൻപിലായിരിക്കയില്ല."

"അതിനിടയിൽ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ പറഞ്ഞേൾപ്പിച്ചിട്ടുള്ള എന്റെ മരുമകനോടു കൂടി നിങ്ങൾ കാലയാപനം ചെയ്കയാണ്, അല്ലേ? അയാൾ ഒരു ധീരനായ യുവാവാണ്. നിങ്ങൾക്ക് അയാളുടെ മേൽ പ്രീതിയുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു."

"കുറച്ചു കാലത്തേയ്ക്കുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ എനിക്ക് അയാളെ മുഷിഞ്ഞു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു നോക്കിയതിൽ അയാളെക്കൊണ്ട് അധികം പ്രയോജനം ഇല്ല.

അയാളോട് എടവിടാതെ മാനത്തേയും കൃത്യത്തേയും കുറിച്ചു തക്കി
ക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അയാളെ കൊണ്ടു നമുക്കു വേണ്ടകാര്യം സാധി
ച്ചു കഴിഞ്ഞാൽ അയാളെ തള്ളിക്കളയാം. വിശേഷിച്ചും സലിമി
നെക്കുറിച്ചു ഞാൻ ആലോചിച്ചിട്ടുള്ള കാര്യത്തിനു അയാൾ ഒരു പ്ര
തിബന്ധകനായിരിക്കാവുന്നതുകൊണ്ട് അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതു ആ
വശ്യകമാണ്."

സാൽഫണർ ഉദ്യാനത്തിന്റെ നേക്ക് അകസ്മാൽ തിരിഞ്ഞു
നോക്കിക്കൊണ്ട് ചോദിച്ചു: "അതെന്താണ്? അവിടെ ഒരനക്കം
കേട്ടു എന്ന് എനിക്കു തോന്നി. അനാഹൂതനായി ആരെങ്കിലും ഇ
വിടെ കടന്നു വന്നിരിക്കുമോ?"

ഗുൽബദൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അത് അസംഭാവ്യമാണ്. ഉ
ദ്യാനത്തിലെ വാതിൽ പൂട്ടീട്ടുണ്ടല്ലോ. ഇല്ലയോ?"— സാൽഫണൻ
അയാളുടെ ബദ്ധപ്പാടിൽ അതു തുറന്നിട്ടേച്ചു പോന്നത് മറന്നുപോ
യിരുന്നു— "മറുപുറത്തുനിന്നും ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ല. എന്തെ
ന്നാൽ ഫൈസി സൈന്യങ്ങളോടു കൂടി ചേരുന്നതിനായി ഇന്നു രാ
വിലെ പുറപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞു. തോട്ടത്തിന്റെ മതിലിനു സമീപം സി
ദ്ധനെ നിങ്ങൾ കണ്ടേയ്ക്കാവുന്നതുകൊണ്ട് ഈ വഴിയിൽ കൂടി പോ
കുന്നതാണ് നല്ലത്."

സാൽഫണൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാലെല്ലാം തീർച്ചയായല്ലോ. ഇ
ല്ലയോ? നിങ്ങൾ സലിമിനേയും ആഗ്രായിലുള്ളവരേയും നോക്കി
ക്കൊള്ളുമല്ലോ. ഞാൻ ചക്രവർത്തിയെ നോക്കിക്കൊള്ളാം. എന്റെ
കാര്യം ഭാഗ്യം കൊണ്ട് സഫലമായാൽ നമ്മളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ
പ്രജകളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികാരത്തിൽ നിന്നും താമസിയാ
തെ മുക്തന്മാരാകും."

സാൽഫണൻ വേഗത്തിൽ യാത്ര പറഞ്ഞ് ഒരു ജവനികയുടെ
പിന്നിൽ മറയുകയും, സിദ്ധൻ ആദ്യം വിചാരിച്ചതുപോലെ അയാ
ളെ അനുഗമിക്കുന്നതിനു പാടില്ലാത്ത വിധത്തിൽ മറെറാരു വഴിയാ
യി നിർഗ്ഗമിക്കയും ചെയ്തു.

അപ്പോൾ സിദ്ധൻ ചെയ്യാനുള്ളത് ഉടനെ തിരിച്ചു പോയി
രാജദ്രോഹപ്രവർത്തകന്മാർക്ക് എന്തെങ്കിലും സംശയം തോന്നുന്നതിനു

മുൻപിൽ തന്നെ ചക്രവൎത്തിക്കു കരുതൽ കൊടുത്ത അദ്ദേഹത്തിനെ അപായപ്പെടുത്തുന്നതിനുള്ള ഉദ്യമത്തെ വിഫലീകരിക്കയായിരുന്നു. എന്നാൽ താൻ ഗുൽബാദന്റെ ദ്രോഹോദ്യമത്തിനു ഒരു സാധകനായിരിക്കുന്നതിൽനിന്നു വിരമിച്ചു കഴിഞ്ഞതായി അവളെ അറിയിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള അയാളുടെ ഉൽകണ്ഠ ബലവതിയായിരുന്നതിനാൽ അയാൾ ഒരു ചാട്ടത്താൽ അളിന്ദത്തിൽ കയറി അവളുടെ മുൻപിൽനിന്ന് കോപത്തോടു കൂടി പറഞ്ഞു: "ദുഷ്ടയായ കുലടേ! നീ എന്നെ ഒരു സ്വാമിദ്രോഹിയാക്കിത്തീൎത്തു. എന്നാൽ നിന്റേയും ആ പോയ ആതതായിയുടേയും പോരു ഫലിക്കുമെന്നു നീ മോഹിക്കണ്ട. നിനക്കു മുഷിഞ്ഞു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു ഞാൻ അതിനെ വിഫലീകരിക്കും."

അതുവരെയും സൌമ്യമായിരുന്ന ഗുൽബാദന്റെ മുഖഭാവത്തിൽ സൌന്ദൎയ്യമൊക്കെയും പോയിട്ട് അവൾ ദ്വേഷത്തോടും ക്രൌൎയ്യത്തോടും കൂടി പറഞ്ഞു: "ഹാ! നീ ഒളിച്ചുനിന്നു കേൾക്കയായിരുന്നു, അല്ലേ? ഇനി നീ ഞങ്ങളെ വഞ്ചിക്കാൻ ഭാവിക്കയാണ്. അതു വരട്ടെ." അവളുടെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ സിദ്ധനു ഊഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതിനു മുൻപിൽ അയാളുടെ മാറിനെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഒരു ഛുരിക ഓങ്ങിക്കൊണ്ട് അവൾ അയാളുടെ നേൎക്കു ചാടി വീണു. അയാൾ തടുക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ ഗുൽബാദന്റെ പുറകിൽ നിന്നെഴുന്നേററ് ആ ഘാതകിയുടെ കയ്യിനെ തടുത്തു പിടിച്ചു ഒരു രൂപത്തെ കണ്ട് സിദ്ധന്റെ കൈ അവശമായി കീഴ്പ്പെട്ടു വീണുപോയി.

ഗുൽബദൻ ക്ഷണേന തിരിഞ്ഞു നോക്കി ഭയപ്പെട്ട് ഒന്നു നിലവിളിച്ച് താഴെ വീണു. അവളുടെ പുറകിൽ ഷെഫ്സിയും അയാളുടെ പിന്നിൽ വാളൂരിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു രണ്ടു ഭൃത്യന്മാരും നിന്നിരുന്നു.

അവൾക്കു സ്വബോധം ഉണ്ടായപ്പോൾ അവൾ "ദയചെയ്യണേ!" എന്നു പ്രാൎത്ഥിച്ചു. സിദ്ധൻ തന്റെ മുൻപിലുള്ള കാഴ്ചയെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിശ്ചലനായി നിന്നു.

"എന്റെ സ്വാമി! ദയ ചെയ്യണേ!" എന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ

അടുത്തു ചെല്ലുന്തോറും പിൻമാറുന്ന ഫൈസിയുടെ കാല്ക്കൽ അ വളുടെ ഇരുണ്ട തലമുടിയെ തറയിൽ ഇഴച്ചുകൊണ്ടു മുട്ടുകുത്തി കി ടന്നു.

അയാൾ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: "മാറിപ്പോ! എന്നെ തൊടരുത്." അനന്തരം അനുചരന്മാരെ നോക്കി അയാൾ പറഞ്ഞു: "ഇവളെ പിടിച്ചു കെട്ടി മഥുരയിൽ എന്റെ കോട്ടയിൽ കൊണ്ടുപോയി ആ ക്കി നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചു കൊള്ളണം. ഇവൾ പുറമേ ആരോടെ ങ്കിലും സംസാരിക്കയോ ആളുമൂലമോ എഴുത്തു മൂലമോ വൎത്തമാനം അറിയിക്കയോ ചെയ്യുന്നതിന് എപ്പോഴെങ്കിലും ഉദ്യമിക്കുന്ന പക്ഷം ഇപ്പോൾ ഞാൻ ചെയ്യാതിരിക്കുന്ന ശിക്ഷയെ ചെയ്തുകൊള്ളണം. ഇനി ഒരിക്കലും ഞാൻ ഇവളെ കാണുകയില്ല." പിന്നെ അയാൾ തന്റെ കാല്ക്കൽ വീണുകിടക്കുന്ന അവളെ നോക്കി പറഞ്ഞു. എ ന്നാൽ അയാളുടെ വാക്കുകൾ അവളുടെ ശിക്ഷയെ ലഘൂകരിപ്പെടുത്തു ന്നവയല്ലായിരുന്നു. അയാൾ പറഞ്ഞു: "ആശയാണ് ജീവിതത്തി ന്റ അവലംബമായുള്ളത്. ഇനിമേൽ ഞാൻ പേരുകൂടെ പറയാത്ത നീ ഒരു നിഷ്ഫലയായ ആശയെ പക്ഷേ കരുതുന്നുണ്ടായിരിക്കും. എ ന്നേക്കാൾ പ്രബലനോ അഥവാ ഒരു കാലത്ത് പ്രബലനാകുന്നവ നോ ആയ ഒരാളിൽനിന്നു രക്ഷയുണ്ടാകുമെന്ന് നീ വിചാരിക്കുന്നു. സലിം നിന്റെ പക്ഷത്തിൽ ചേൎന്ന് നിന്നെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നും മോചിപ്പിക്കുമെന്നാണ് നീ വിചാരിക്കുന്നത്. ഇത് വ്യൎത്ഥമായ മോഹമാണ്. അദ്ദേഹത്തിനേയും നീ ചതിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഈ മനു ഷ്യനുമായി നിനക്കുള്ള സംസൎഗ്ഗത്തെ കുറിച്ച് അദ്ദേഹം എന്നോടു പറഞ്ഞു. നിന്റെ തന്ത്രത്തിൽ അകപ്പെട്ടു എന്നു നീ വിചാരിച്ചി രിക്കുന്ന സലിം പരമാൎത്ഥമൊക്കയും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു."

ഫൈസി സംസാരിച്ചപ്പോൾ ഗുൽബദൻ ശിരസ്സിനെ ഉന്ന മിപ്പിച്ച് ശ്രദ്ധാപൂൎവം കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ അയാളുടെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകൾ കേട്ടസമയം അവൾ ഒന്നു നിലവിളിച്ച് കൈകളെ മുൻപ്പെട്ടു നീട്ടിക്കൊണ്ട് ബോധക്ഷയത്തോടു കൂടി താ ഴെ വീണു.

"നിങ്ങളുടെ കൃത്യത്തെ ചെയ്യിൻ," എന്ന് ഫൈഫ്സി അയാളുടെ അനുചരന്മാരോടു പറഞ്ഞു. അവർ വേഗത്തിൽ അവളെ ആ മുറിയിൽനിന്ന് എടുത്തുകൊണ്ടു പോയി.

ഖഡ്ഗത്തെ ഊരിക്കൊണ്ടു സിദ്ധന്റെ അടുക്കൽ ചെന്ന് അയാൾ പറഞ്ഞു: "ഇനി നിന്റെ കാര്യം."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ ജീവനെ ഞാൻ ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു. വെട്ടിക്കൊൾകാ! മരണത്തെക്കാൾ നന്നായി നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽനിന്നും ഞാൻ മറ്റൊന്നും ചോദിക്കുന്നില്ല."

ഖഡ്ഗത്തെ പതുക്കെ ഉറയിൽ ഇട്ടുംകൊണ്ട് ആലോചനയോടെ ഫൈഫ്സി പറഞ്ഞു: "അത് എനിക്കറിയാം. എന്നാൽ എനിക്കു നിന്റെ അപേക്ഷയെ സാധിപ്പിക്കാൻ മനസ്സില്ല. മറ്റുള്ളവർ ഇതുപോലുള്ള സംഗതിയിൽ മറിച്ചു വിചാരിക്കും. ഒരു മുസല്മൻ നിന്റെ ശിരസ്സിനെ ഛേദിക്കും. ഒരു ഹിന്ദു നിന്നെ ശ്വാസംമുട്ടിച്ചു കൊല്ലും. ഒരു യൂറോപ്യൻ നിന്നെ ഒരു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിന് ആഹ്വാനം ചെയ്യും. എന്നാൽ ഞാൻ ഇതൊന്നും ചെയ്യാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല. നീ ജീവനോടെ നിർബ്ബാധനായി ഇവിടെനിന്നും പൊയ്ക്കൊൾക. നിന്റെ പ്രവൃത്തിദോഷത്തേയും, ഒരു പ്രഭുവെന്നു ഭാവിക്കുന്ന നീ ഒരു വിശ്വസ്തമിത്രത്തിന്റെ സ്നേഹത്തിനു ഏതുപ്രകാരമാണ് പ്രതിഫലം ചെയ്തത് എന്നുള്ളതിനേയും ഓൎത്തുകൊണ്ട് ജീവിച്ചിരുന്നുകൊൾക. നീ പ്രസിദ്ധനായിത്തീൎന്ന് ഉന്നതസ്ഥാനത്തെ പ്രാപിക്കുന്നതായിരിക്കാമെങ്കിലും ഇതിന്റെ സ്മരണ നിന്നെ വിടുകയില്ല. നീ എത്രതന്നെ ബഹുമതനാകാമെങ്കിലും നിന്റെ യൌവനകാലത്തിൽ ഒരു മിത്രത്തിന്റെ നേരെ പ്രവൎത്തിച്ചതിനെ ഓൎത്തു യാതൊരു മാനമുള്ള മനുഷ്യന്റെ മുഖത്തും നീ നോക്കാൻ ശക്തനാകയില്ല. ഇതാണ് നിന്റെ ശിക്ഷ. ഇപ്പോൾ പൊയ്ക്കൊൾക."

ഫൈഫ്സിയുടെ സാവലേപമായ ഒരു സംജ്ഞാസൂചനത്തെ അനുസരിച്ച് സിദ്ധൻ ലജ്ജകൊണ്ട് അവാങ്മുഖനായി തിരിഞ്ഞ് സ്ഖലൽപാദനായി തോട്ടത്തിൽ കൂടി നടന്ന് അപ്പൊഴും തുറന്നു കിടന്ന വാതിലിൽ കൂടി വെളിയിൽ പോയി. കുറേ നേരത്തേക്ക് അയാൾ ചുറ്റുമുള്ളതൊന്നും അറിയാതെ പൎയ്യടനം ചെയ്തു. നേരം അകാലമായിട്ടും ചില വേലക്കാർ ഒരു ബോട്ടിൽ സാമാനം കേറ്റു

ന്നതു കണ്ട് അയാൾ അത് തന്റെ സ്വന്തമായിരുന്നതുപോലെ അവരുടെ പ്രവൃത്തിയെ എല്ലാം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കുകയും, കരയിൽ നിന്നും ബോട്ടിനോടു ചേർത്തു വച്ചിരുന്ന പലകയിൽ കൂടി അവിടെ കിടന്ന ചില വലിയ ചുമടുകളെ അപായംകൂടാതെ എങ്ങിനെയാണ് ബോട്ടിനുള്ളിലേക്ക് ആക്കുന്നത് എന്നാശ്ചര്യപ്പെടുകയും, അവരുടെ വശതയില്ലായ്മയെ കണ്ടു തലകുലുക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് നിന്നു. പിന്നെ ചില ശിപായിമാർ മദ്യപാനം ചെയ്ത് ഒരു ദീപത്തിന്റെ മന്ദമായ വെളിച്ചത്തിൽ ചൂതുകളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത് അയാളുടെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിക്കയും, അവരോടു കൂടി മദ്യപാനത്തിലും ചൂതുകളിയിലും ചേരുന്നതിനു അയാൾക്ക് ആഗ്രഹം തോന്നുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ ആ ക്ഷണത്തിൽ ചക്രവർത്തിയുടെ പ്രാണരക്ഷ ചെയ്യേണമെന്നുള്ള ഏകമായ വിചാരം അയാളുടെ മനസ്സിൽ നിന്നും മററു വിചാരങ്ങളെ എല്ലാം നിഷ്കാസനം ചെയ്തു. ഫൈസി തന്നെ അക്ബക്കു കരുതൽ കൊടുക്കുമോ? അയാൾ സാൽഹണൻ പറഞ്ഞതെല്ലാം കേട്ടിരിക്കുമോ? ഈ ശങ്കകളെ പരിഹരിക്കാൻ അയാൾ ശക്തനായില്ല. എന്നാൽ പിന്നെ ക്ഷണനേരം പോലും താമസിക്കാതെ അയാൾതന്നെ പോകയല്ലേ വേണ്ടത്? സാൽഹണൻ പിറെറ ദിവസം പ്രഭാതത്തിലാണ് പുറപ്പെടുന്നത്. മറെറാരാൾ ഉടനെ പുറപ്പെട്ടാൽ അയാളേക്കാൾ മുൻപിൽ പ്രയാസം കൂടാതെ എത്താം.

സിദ്ധൻ വിചാരത്തിൽ അധികം നേരം കളയാതെ ആ നഗരത്തിൽ അയാളുടെ സേനാവിഭാഗം കിടക്കുന്ന ദിക്കിലേക്കു ബദ്ധപ്പെട്ടുപോയി മറെറാരുദ്യോഗസ്ഥനെ അതിന്റെ ആധിപത്യത്തെ ഏല്പിച്ചുംവച്ച് തന്റെ ഗൃഹത്തിൽവന്ന് കുതിരയ്ക്കു കോപ്പിടുന്നതിനു വത്സനോടു പറഞ്ഞു. ആ കുതിര ഫൈസി അയാൾക്കു കൊടുത്ത പിംഗലൻ ആയിരുന്നു. അപ്പോൾ ചക്രവർത്തിക്കും മഹാരാജ്യത്തിനും ക്ഷേമത്തിനായുള്ള കാര്യത്തിൽ അയാൾ അതിൽ ആരോഹണം ചെയ്തു എങ്കിലും റസിയായുടെ ഘാതകസമിതിയെ അറിഞ്ഞതിൻശേഷം അയാൾ അതിനെ ഉപയോഗിക്കയോ ഫൈസിക്കു തിരിച്ചു കൊടുക്കയോ ചെയ്തിട്ടില്ലായിരുന്നു.

കുതിരയെ വെളിയിൽ കൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ വത്സനോടു ആ

യാൾ പറഞ്ഞു : "സൈന്യത്തിലേക്കു പോകുന്നതിനു കുറെ ദൂരത്താ യിട്ട് എന്നെ അനുഗമിക്കാൻ സന്നദ്ധനായിക്കൊൾക. ഒരു മണി ക്കൂറിനുള്ളിൽ പുറപ്പെട്ട് വേഗത്തിൽ കുതിരയെ ഓടിച്ച് വേണ്ടിവ ന്നാൽ ഞാൻ പറയുന്ന സന്ദേശത്തെ വേണ്ടെടത്ത് എത്തിക്കണം. അനന്തരം ചക്രവർത്തിയെ അപായപ്പെടുത്താനുള്ള ഉദ്യമത്തെക്കുറി ച്ച് ആവശ്യകമായിരുന്നേടത്തോളമുള്ള വിവരം അവനോടു പറക യും സൈന്യത്തോടു കൂടി തന്നെ കണ്ടില്ലെങ്കിൽ അക്ബറെ അ ന്വേഷിച്ചു കാണുന്നതിനു ആജ്ഞാപിക്കയും ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം സിദ്ധൻ കുതിരയെ അതിവേഗത്തിൽ ഓടിച്ചുപോയി.

ആയാൾക്കാകട്ടെ കുതിരയ്ക്കാകട്ടെ ആവശ്യകമായ വിശ്രമത്തെ കൊടുക്കാതെ ആയാൾ ബദ്ധപ്പെട്ടു യാത്രചെയ്ത് സൈന്യത്തോടു ചെന്നുചേർന്നു. ഉടൻ തന്നെ അയാൾ ചക്രവർത്തിയെ കാണാൻ ആവശ്യപ്പെടുകയും അല്പം താമസിച്ചതിന്റെ ശേഷം കാണുകയും ചെയ്തു.

നിശ്ശബ്ദസ്വരത്തോടെ അക്ബർ ചോദിച്ചു : "ഇപ്പോൾ എ ന്തിനായിട്ടാണ് ഇവിടെ വന്നത്? ആഗ്രായിലുള്ള ജോലി വിട്ടു പോരുന്നതിനു ആരാണ് അനുവാദം തന്നത്? എനിക്കു തൃപ്തികര മായുള്ള ഉത്തരം പറയാൻ കഴിയാത്തപക്ഷം അത് നിങ്ങൾക്കു ദോ ഷമായി വന്നേക്കാം."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "സ്വാമിൻ! ഇതിലും കഷ്ടതരമാ യുള്ളതിനു ഉത്തരം പറയേണ്ടതില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ ധന്യനാ യിരുന്നേനെ. എന്നാൽ ഒരു യോദ്ധനു തന്റെ സ്വാമിയുടെ നേർക്കു ചെയ്യാവുന്ന എത്രയും വലുതായ അപരാധം എന്റെ മേൽ ഉണ്ടെ ന്നു തന്നത്താൻ കുററപ്പെടുത്തുന്നതിനാണ് ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നത് ഞാൻ സ്വാമിദ്രോഹത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടു പോയി."

ചക്രവർത്തി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ അത്രയും സംശയിച്ചു. അതു കൊണ്ടു നിന്നെയാണ് ജോലിവിട്ട് ആഗ്രായിൽ നിന്നും പോകരു തെന്നു ഞാൻ ആജ്ഞാപിച്ചത്. എന്നിട്ടിപ്പോൾ താൻതന്നെ ത ന്റെ ദ്രോഹത്തെ എന്നോടു പറയാൻ വരുന്നു. കൊള്ളാം. ശേ ഷം കേൾക്കട്ടെ."

സിദ്ധൻ ഗുൽബദനാൽ പ്രേരിതനായിട്ട് തന്റെ ബന്ധുവും ഉപകർത്താവും ആയ ആളോടു വിശ്വാസഘാതകം പ്രവർത്തിച്ചതും ചക്രവർത്തിയെ ദ്രോഹിക്കാൻ വിചാരിച്ചതും കഴിയുന്നതും ചുരുക്കി യാതൊന്നും മറയ്ക്കാതെ അക്ബറെ അറിയിച്ചു. അയാൾ ഇതു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അക്ബർ തന്റെ മനോവികാരങ്ങളെ ഒന്നിനേയും പ്രത്യക്ഷീകരിക്കാത്ത മുഖഭാവത്തോടുകൂടി അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും പതുക്കെ നടന്നുംകൊണ്ടിരുന്നു. സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു നിറുത്തിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം അയാളുടെ മുൻപിലായി നിന്ന് പാരുഷ്യത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "തന്റെ കുററങ്ങൾ വധശിക്ഷാർഹങ്ങളാണ്."

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതു ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നു. തിരുമനസ്സിലെ അടുക്കൽനിന്നും എന്റെ ശിക്ഷയെ വാങ്ങിക്കാനാണ് ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നത്."

"തന്റെ ദ്രോഹോദ്യമം വെളിപ്പെട്ടു എന്നു ശങ്ക തോന്നിയപ്പോൾ പലായനം ചെയ്ത് അഭയം പ്രാപിക്കാഞ്ഞത് എന്താണ്?"

"കുററങ്ങൾക്കു ശിക്ഷവേണം. അതിനെ അനുഭവിക്കാതെ എനിക്കും മററുള്ളവർക്കും നിന്ദാവിഷയമായി ഞാൻ എങ്ങിനെ ലോകത്തിൽ സഞ്ചരിക്കും?"

"എന്നാൽ ഇത്ര ക്ഷണത്തിൽ ഇപ്രകാരം നിശ്ചയിക്കുന്നതിനിടവന്നത് എങ്ങനെയാണ്? ഇതിനു എന്തെങ്കിലും കാരണമുണ്ടായിരിക്കണം. താൻ എല്ലാ സംഗതികളും എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. തന്റെ കഥയിൽ ഇനിയും ചിലതു പോരാതെ ഉണ്ട്.

"കല്പിച്ചതു ശരിയാണ്. എന്നാൽ എനിക്ക് ഇനിയും പറയാനുള്ളത് എന്റെ ശിക്ഷ വിധിക്കപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞതിനു മേലല്ലാതെ പാടില്ലായിരുന്നു. ഇനി ഞാൻ പറയാം. കുറേ നാളായി ഞാൻ ആ സ്ത്രീയുടെ ആകൃഷ്ണശക്തിക്കു വശംവദനായിരുന്നു. അത് ക്ഷണത്തിൽ നശിക്കുന്നതിനു ഇടവന്നു. എന്റെ അന്ധ്യം അകന്നുപോകയും, ഞാൻ എങ്ങനെ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടു എന്നും എത്രമാത്രം അപരാധിയായിരുന്നു എന്നും എന്തു ശിക്ഷയ്ക്ക് അർഹനാണെന്നും ഒടുവിൽ സ്പഷ്ടമായി എനിക്കു മനസ്സിലാകയും ചെയ്തു." അതിന്റെ ശേഷം സിദ്ധൻ തലേദിവസം സായാഹ്നത്തിൽ ഗുൽബദനെ കണ്ടു

സമയം നടന്ന സംഗതികളേയും താൻ ഒളിച്ചുനിന്നു കേട്ട രാജദ്രോഹോദ്യമത്തേയും വിവരമായി അക്ബറെ അറിയിച്ചു.

എന്നിട്ടും ചക്രവത്തിയുടെ മുഖത്തു് വിശേഷിച്ചു് ഒരു ഭാവഭേദവും കാണപ്പെട്ടില്ല. എന്നാൽ അദ്ദേഹം പിന്നയും അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടന്നും കൊണ്ടിരുന്നതു് കുറെ അധികം ത്വരയോടുകൂടിയായിരുന്നു. സിദ്ധൻ പറഞ്ഞവസാനിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം സ്വല്പനേരം മിണ്ടാതെയിരുന്നു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "തനിക്കു ഞാൻ വിധിക്കേണ്ടതായ ശിക്ഷയുടെ കാഠിന്യം താൻ ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞ വർത്തമാനത്താൽ അല്പം ലഘൂകരിക്കപ്പെടുമെന്നു താൻ വിചാരിച്ചതായി തോന്നുന്നു. അതു യുക്തംതന്നെ. താൻ എനിക്കും എന്റെ രാജ്യത്തിനും ഒരു മഹത്തായ ഉപകാരം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു, ഞാൻ വിധിച്ച ശിക്ഷ അന്യായമാണെന്നു താൻ വിചാരിക്കുന്നെങ്കിൽ അതു തെററാണ്. ഒരു കുററം വധശിക്ഷാഹ്മമാണെന്നു പറയുന്നതുകൊണ്ടു് ആ കുററം ചെയ്തവനു മാപ്പു കൊടുത്തുകൂടാ എന്നത്ഥമാകുന്നില്ല. സാധോ! താൻ എന്റെ നേക്കും അതിലൊട്ടും കുറവല്ലാതെ എന്റെ മിത്രത്തിന്റെ നേക്കും വലിയ അപരാധം ചെയ്തു. എന്നാൽ താൻ ഒരു കുററക്കാരനല്ല. താൻ അനിവാൎയ്യമായ ഒരു പ്രലോഭനത്തിൽ അകപ്പെട്ടുപോയി. അങ്ങനെ ആയാലുള്ള അവസ്ഥ എന്താണെന്നു് എനിക്കറിയാം. എന്നാൽ തന്റെ സത്യവിചാരത്തിനു ഭംഗം വന്നിട്ടില്ല. അതു് തന്റെ വ്യാമോഹം തീന്നപ്പോൾ പുനരുജ്ജീവിതമായി. ഞാൻ തന്റെ കുററത്തെ ലഘൂകരിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ താൻ ഒരിക്കലും നേരേ ആകാത്തവനും അതുകൊണ്ടു് ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടി വധാഹനും ആയ ഒരുത്തനാണെന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നില്ല. തന്റെ മേലാലുള്ള കൃത്യങ്ങളാൽ കഴിഞ്ഞ ദുഷ്കൃത്യങ്ങളുടെ സ്മരണനിമ്മാജ്ജനം ചെയ്യപ്പെടുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. തന്റെ ഇന്നത്തെ നടപടി താൻ ഇനി ഒരിക്കലും എന്റെ നേക്കു ദ്രോഹം ചെയ്കയില്ലെന്നുള്ള ഉറപ്പിനെ എനിക്കുണ്ടാക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു തന്നെ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിനും ഉദ്യോഗത്തിൽ ഇരുന്നുകൊള്ളുന്നതിനും ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. തന്നെക്കുറിച്ചു് എനിക്കുള്ള അഭിപ്രായം ഇനിയും ഭേദപ്പെടാൻ ഇടവരുത്തരുതു്."

കുറേ നേരത്തേക്കു സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറയുന്നതിന്ന് അശക്തനായി ചക്രവൎത്തിയുടെ മുൻപിൽ മുട്ടുകുത്തിയിരുന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഞ്ചുകാഗ്രത്തെ സബഹുമാനം ചുംബനം ചെയ്തു. ഒടുവിൽ ചക്രവൎത്തി അയാളെ ഉത്ഥാനം ചെയ്യുന്നതിന്നു സംജ്ഞാപനം ചെയ്തപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു: "സ്വാമിൻ ഞാൻ തിരുമനസ്സിലെകുറിച്ച് എത്രയും കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. അത് എന്റെ ദുഷ്പ്രാ മേലാൽ വിലയില്ലാത്ത എന്റെ ജീവനുവേണ്ടിയല്ല; കിന്തു, ഞാൻ ചെയ്തുപോയ ദോഷത്തിന്നു കുറെ എങ്കിലും പരിഹാരം ചെയ്യുന്നതിന്നു എനിക്കു തക്കപ്പെട്ട അവസരത്തിന്നുവേണ്ടിയാണ്. എനിക്ക് ഇനി ഒരപേക്ഷ ചെയ്യാമെങ്കിൽ അത് ഉത്തരദേശത്തുള്ള തസ്കരസംഘങ്ങളുടെ നേൎക്ക് ഇപ്പോൾ ആരംഭിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന യുദ്ധത്തിൽ ചേൎന്നുകൊള്ളുന്നതിന്നു കല്പനയുണ്ടാകണം എന്നാണ്."

ചക്രവൎത്തി പറഞ്ഞു: "ഈ അപേക്ഷയേയും ഞാൻ സാധിപ്പിക്കാം. എന്നാൽ ആദ്യം മറെറാരു കാൎയ്യത്തിന്നു തന്നെ ഞാൻ ചുമതലപ്പെടുത്തുന്നു. എന്റെ ജീവരക്ഷകഭടന്മാരിൽ അത്യന്തവിശ്വസ്തന്മാരായ ഏതാനംപേരെ തന്റെ വരുതിയിൽ വിട്ടുതരാം. താൻ അവരോടു കൂടി പോയി ഗോരക്ഷൻ അറിയാതെ സാൽഹണനെ പിടിച്ച് എത്രയും ഗൂഢമായി ഇവിടെ കൊണ്ടുവരണം."

സിദ്ധൻ ചക്രവൎത്തിയുടെ കല്പനപ്രകാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുൻപിൽനിന്നും പ്രതിനിവൎത്തിച്ച് തന്റെ വരുതിയിൽ വിടപ്പെട്ട ഭടന്മാരെ നയിച്ചുകൊണ്ടു പുറപ്പെട്ടു. അയാൾ വിചാരിച്ചതിലധികം വേഗത്തിൽ തന്റെ പിതൃവ്യനെ കണ്ടു. സാൽഹണൻ ബദ്ധപ്പെട്ടു യാത്ര ചെയ്തതായി കാണപ്പെട്ടു. അയാളുടെ കൂടെ രണ്ടനുചരന്മാർ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവരെ ആയുധം വയ്പിച്ച് വേഗത്തിൽ തടവുകാരാക്കി. സാൽഹണൻ കുറേനേരത്തേക്ക് എതിൎത്തു നിന്നു. എന്നാൽ ഒടുവിൽ പരാജിതനാകയും, അതുവരയും തന്നാൽ അവജ്ഞാതനായിരുന്ന തന്റെ മരുമകന്റെ ആജ്ഞയാൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ട് ക്രുദ്ധനാകയും ചെയ്തു. വഴിയിൽ കൂടി പോകുന്നവരാരും സാൽഹണനെ കണ്ടു മനസ്സിലാക്കാതെ ഇരിക്കാൻ വേണ്ടി അയാളുടെ ശിരസ്സിനെ മൂടി ശിബിരത്തിലേക്കു വേഗത്തിൽ നയിച്ചു.

ചക്രവൎത്തിയുടെ കൂടാരത്തിൽ എത്തിയതിന്റെ ശേഷം സാൽ

ഹണന്റെ ബന്ധം മോചിക്കപ്പെട്ടു. അവിടെ അക്ബറും സിദ്ധനും അല്ലാതെ മററാരും ഇല്ലായിരുന്നു.

ചക്രവത്തി പറഞ്ഞു: "തന്റെ ദ്രോഹവും ഒടുവിലത്തെ ആലോചനകളും ഞാൻ അറിഞ്ഞു. തന്റെ മരുമകൻ എല്ലാം എന്നോടു പറഞ്ഞു. മരിക്കാൻ ഒരുങ്ങിക്കൊൾക. വധാധികൃതന്മാർ ഹാജരുണ്ട്."

സിദ്ധന്റെ നേരെ രോഷത്തോടും ദ്വേഷത്തോടും ഒന്നു നോക്കിയതിന്റെ ശേഷം സാൽഹണൻ അക്ബറുടെ കാല്ക്കൽ വീണു അപേക്ഷിച്ചു: "ദയാലുവായ ചക്രവത്തി! എന്റെ പ്രാണഹാനി വരുത്താതെ തിരുമനസ്സിൽ തോന്നുന്ന പ്രകാരം എന്നെ ശിക്ഷിച്ചുകൊൾക. എന്നെ വധിപ്പിക്കരുതേ! ഞാൻ അറിയുന്ന പരമാത്ഥമെല്ലാം തിരുമനസ്സറിയിക്കാം."

സാവജ്ഞമായി ചക്രവത്തി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "സാൽഹണാ! താൻ ഒരു സ്വാമിദ്രോഹിയും ദുഷ്ടനും ആയിരുന്നു എന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞു കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ താൻ ഒരു ഭീരുവാണെന്നുള്ളത് ഇപ്പോഴാണ് മനസ്സിലായത്. തനിക്കു പറയാൻ കഴിയുന്ന പരമാത്ഥം കാൎയ്യകാരിയല്ല. ഗോരക്ഷൻ എവിടെയാണെന്നും എങ്ങനെയാണ് അവനെ കണ്ടുപിടിക്കേണ്ടതെന്നും ഉള്ള ഒരു സംഗതി ഒഴിച്ച് തനിക്കു പറയാൻ കഴിയുന്നതെല്ലാം ഞാൻ മുൻപിൽ തന്നെ അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു."

ആശാലേശത്തിന് ഒരു മാൎഗ്ഗം കണ്ടതുകൊണ്ട് സാൽഹണൻ അല്പം ആശ്വസിച്ച് പറഞ്ഞു: "അതു ഞാൻ അറിയിക്കാം. ഗോരക്ഷനെ ഏതുപ്രകാരത്തിലാണ് കണ്ടു പിടിക്കേണ്ടതെന്നു ഞാൻ ശരിയായി പറയാം. എന്നാൽ—"

"ലജ്ജാവഹമായ ജീവിതത്തെ തനിക്കു ഞാൻ തരാം. താൻ പറയുന്നത് വ്യാജമായിവന്നാൽ പിന്നെ ഉടനെ തന്റെ ശിരച്ഛേദം ചെയ്യുന്നതാണെന്നു ഓൎമ്മിച്ചുകൊൾക"

വേഷപ്രച്ഛന്നനായി നടക്കുന്ന ഗോരക്ഷനെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനു വേണ്ടുന്നതെല്ലാം സാൽഹണൻ ഉൽകണ്ഠയോടെ പറഞ്ഞു.

ചക്രവത്തി സിദ്ധന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞ് ആജ്ഞാപിച്ചു: "ഇ

യാളെ ഭദ്രമായി സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളണം. താൻതന്നെ തന്റെ ഭടന്മാരോടു കൂടി പോയി ഗോരക്ഷനെ അന്വേഷിച്ച് അവനെ കണ്ടുകെട്ടി കഴിഞ്ഞാലുടനെ അടുത്തുള്ള വൃക്ഷത്തിൽ തൂക്കിക്കളയണം."

സിദ്ധനും അയാളുടെ ഭടന്മാരും ഉടനെ പുറപ്പെട്ട് ആ ദുഷ്ടാചാര്യനെ അധികതാമസം കൂടാതെ കണ്ടു പിടിച്ച് ബന്ധനാധീനനാക്കി.

സിദ്ധനെ കണ്ടറിഞ്ഞിട്ട് ദ്വേഷപൂർവ്വമായ ഹാസത്തോടെ അയാൾ പറഞ്ഞു: "ഹാ! എന്റെ യുവാവായ സ്നേഹിതാ! നിന്നോടു ഞാൻ കാണിച്ചിട്ടുള്ള ആദരത്തിന് ഇതാണോ പ്രതിഫലം? അതിരിക്കട്ടെ. എന്നാൽ നിനക്കു ചേതമില്ലാത്ത ഒരു സൌജന്യത്തെ ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു. എന്റെ വാസ്തവം വെളിപ്പെടുത്തിയത് ആരാണെന്നു പറയണം. അത് സാൽഫണൻ തന്നെയായിരിക്കണം. ഞാൻ ഊഹിച്ചത് ശരിയല്ലയോ?"

"അതെ", എന്നുത്തരം പറഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം സിദ്ധൻ തന്റെ അനുചരന്മാരെ നോക്കി പറഞ്ഞു: "ഇയാളെ ഇവിടെനിന്നും കൊണ്ടുപോയി ചക്രവർത്തി കല്പിച്ചിരിക്കുന്ന വിധിയെ നടത്തുവിൻ."

ഗോരക്ഷൻ ചോദിച്ചു: "ആ വിധി എന്താണ്?"

സിദ്ധൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "കഴുത്തിൽ പാശമിട്ടു വധിക്കു."

ഗോരക്ഷൻ പറഞ്ഞു: "കൊള്ളാം. അത് എന്റെ രീതിയിൽ തന്നെ."

അയാളെ ബന്ധിക്കുന്നത് ആവശ്യകമല്ലായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ അയാൾ ഓടിപ്പോകുന്നതിനു സ്വല്പമായ ഉദ്യമം പോലും ചെയ്യാതെ രണ്ടു ഭടന്മാരുടെ നടുവിൽ കൂടെ അനുദ്വിഗ്നനായി നടന്നു.

കുറെ നേരത്തേക്കു സിദ്ധൻ അയാളുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു നോക്കുകയാകട്ടെ ഭടന്മാർ അയാളുടെ പ്രവൃത്തികളെ വളരെ നിഷ്കർഷിച്ചു സൂക്ഷിക്കയാകട്ടെ ചെയ്തില്ല. എന്നാൽ അവർ പുറത്തിറങ്ങിയതിന്റെ ശേഷം സിദ്ധൻ തന്റെ അനുയായികളോടു ചില ആജ്ഞകൾ കൊടുക്കാനായി തിരിഞ്ഞു നോക്കിയപ്പോൾ ആ യോഗി വഴിയിൽ നിന്നെടുത്തതോ തന്റെ വസ്ത്രങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഒളിച്ചു വച്ചിരുന്നതോ ആയ ഒരോല ഇടത്തുകയ്യിൽ വച്ച് അതിൽ എന്തോ എഴു

ത്തുന്നത് അയാൾ കണ്ടു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ ഗോരക്ഷൻ അതിനെ വിശറികൊണ്ടു വീശുന്നതുപോലെ ഇളക്കിക്കൊണ്ട് ആകാശത്തിൽ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചു.

സിദ്ധൻ ക്ഷമയില്ലാതെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: "വരു. ഈ വിദ്യയൊന്നും വേണ്ട. അതൊന്നും ഇനി ഫലിക്കയില്ല. ആ ഓല ദൂരത്തെറിഞ്ഞുകളയു."

ഗോരക്ഷൻ ആജ്ഞാപിക്കപ്പെട്ടതുപോലെ ചെയ്തു. എന്നാൽ അത് ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ആകാശത്തിൽ രണ്ടു ചിഹ്നങ്ങൾ കൂടി കാണിച്ചതിൻെറ ശേഷമായിരുന്നു. പിന്നെ അയാൾ ആ ഓല താഴെ ഇട്ടേച്ച് ആ ഭടന്മാരുടെ കൂടെ പോയി. എതാനും ക്ഷണങ്ങൾക്കുള്ളിൽ അയാളുടെ ഗതപ്രാണമായ ശരീരം ഒരു വൃക്ഷത്തിൻെറ ശാഖയിൽ തൂങ്ങിക്കിടന്നു.

അതിനിടയിൽ ഏതോ ഒരു പ്രഭുവിൻെറ ഭൃത്യന്മാരെന്നു തോന്നപ്പെട്ട രണ്ടു പേർ ഗോരക്ഷനെ പിടികൂടിയത് നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കയും, അയാളെ തൂക്കാൻ കൊണ്ടുപോകുന്ന ഭടന്മാരെ കുറെ അകലെയായി അനുഗമിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു. ഗോരക്ഷൻ ആ ഓല ഇട്ടിരുന്ന സ്ഥലം കടന്ന് ഭടന്മാർ പോയിക്കഴിഞ്ഞ ഉടനെ ആ രണ്ടുപേരും ശ്രദ്ധയോടെ മണലിൽ തിരിഞ്ഞുനോക്കി ആ ഓലയെ കണ്ടെടുത്തു. അതിൽ ഒരു നാരായംകൊണ്ട് എതാനും ചില വാക്കുകൾ ബദ്ധപ്പെട്ടെഴുതപ്പെട്ടിരുന്നു. അവർ ഒരുമിച്ച് അതിനെ വായിച്ചതിൻെറ ശേഷം ഒരാൾ അതിനെ തൻെറ കഞ്ചുകത്തിനുള്ളിൽ സൂക്ഷിച്ച് ഒളിച്ചുവയ്ക്കയും രണ്ടുപേരും ബദ്ധപ്പെട്ട് ശിബിരത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോകയും ചെയ്തു.

ഗോരക്ഷൻെറ മരണവൃത്താന്തം കേട്ട ഉടനെ ചക്രവർത്തി സാൽഫണനെ വധിക്കയില്ലെന്നു വാഗ്ദാനം ചെയ്തു. എന്നാൽ അയാളെ ഭദ്രമായി സൂക്ഷിക്കുന്നതിനു ഭടന്മാരെ ഏൽപ്പിച്ചു. യുദ്ധം അവസാനിച്ചു കഴിഞ്ഞാൽ അയാളുടെ കാര്യം തീരുമാനിക്കപ്പെടും എന്നാണ് കല്പനയായത്. അക്ബർ രാജ്യം ഭരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാലം വരെ എതെങ്കിലും ഒരു കോട്ടയിൽ ബന്ധനമാണ് തനിക്കുള്ള വിധി എന്നും, സലിം ചക്രവർത്തിയായാലുടനെ തന്നെ മോചിപ്പി

ക്കാതിരിക്കയില്ലെന്നും, അപ്പോൾ സിദ്ധനോടു പ്രതികാരം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള അവസരം ഉണ്ടാകുമെന്നും സാൽഫണൻ വിചാരിച്ചു.

സാൽഫണൻെറ ബന്ധനത്തിൽ ആക്കും അയാളുടെ ഭടന്മാർ ചെല്ലാൻ വഴിയാത്തവിധം വലിയ നിർബ്ബന്ധമൊന്നും ഇല്ലായിരുന്നു. ഒരു ദിവസം സായാഹ്നത്തിൽ സമീപത്തുകൂടി കടന്നുപോയവനും ആഡംബരത്തോടുകൂടി വസ്ത്രം ധരിച്ചിരുന്നവനും ആയ ഒരാളുടെ ഭൃത്യൻ ഒരു ചുരുട്ടിയ ഓല സാൽഫണൻെറ കയ്യിൽ ഇട്ടുകൊടുത്തു. അതെന്തായിരിക്കാം? ഒളിച്ചോടിപ്പോകാൻ ഏതെങ്കിലും ഉപായത്തെ സൂചിപ്പിച്ച് പക്ഷേ ഗുല്ബദനോ മററു സ്നേഹിതന്മാരെങ്കിലുമോ ഗൂഢമായി അയച്ച എഴുത്തായിരിക്കുമോ? ഇങ്ങനെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ട് സാൽഫണൻ ആ ഓലയുടെ കെട്ടഴിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ അതിൽ ഇപ്രകാരം എഴുതിയിരുന്നു: "സാൽഫണാ! എന്നെ വധിക്കുന്നതിനു വിധിച്ച ചക്രവർത്തി നിനക്കു ഗുണത്തിനായി മരിക്കയില്ല. എന്നെ ചതിച്ച നിന്നെയാണ് ദുർഗ്ഗ ബലിയായി കല്പിച്ചിരിക്കുന്നത്"

സാൽഫണൻ ഭയപ്പെട്ട് ഒന്നു നിലവിളിക്കയും, അയാളുടെ കൈകൾ ശക്തിയില്ലാതെ പാർശ്വങ്ങളിൽ സ്രംസിക്കയും, ആ ഓല താഴെ വീഴുകയും ചെയ്തു. അതിൽ എഴുതിയിരുന്ന ഏതാനും വാക്കുകളുടെ താൽപര്യം അയാൾക്കു നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലായി. ഈ വിധി അന്യഥാകരിക്കാവുന്നതല്ലെന്ന് അയാൾ അറിഞ്ഞു. ദുർഗ്ഗാചാര്യൻെറ അന്ത്യയായ ആജ്ഞ വിഫലീഭവിക്കയില്ല. അയാളുടെ അസംഖ്യം അനുചരന്മാർ അതിനെ ഏതുവിധത്തിലും നടത്തും. സാൽഫണനു രക്ഷപ്പെടുന്നതിന് ഒരാശയും ഇല്ലായിരുന്നോ? വാസ്തവത്തിൽ അതില്ലാത്തതുപോലെ തന്നെ ആയിരുന്നു. അയാൾ ആഗ്രായിലോ മറേറാ ആയിരുന്നെങ്കിൽ ഈ തുറന്ന സ്ഥലത്തു വരാവുന്നതുപോലെ ദുർഗ്ഗാചാര്യൻെറ അനുചരന്മാർക്ക് അവിടെ കടക്കാൻ അത്ര എളുപ്പമല്ല. എന്നാൽ അയാൾ പതുക്കെ യാത്ര ചെയ്യുന്ന സൈന്യത്തിൻെറ പിന്നിലായിരുന്നു. ചില ഘാതകന്മാർ തൻെറ ജീവഹാനി ചെയ്യാനായി ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് തന്നെ നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളണമെന്ന് അയാൾ ഭടന്മാരോട് അപേക്ഷിച്ചു. എന്നാൽ അവർ അതിനുത്തരമായി ചിരിച്ചതേ ഉള്ളു. "അ

ത് ഒരു വലിയ നഷ്ടമായിരിക്കയില്ല", എന്ന് അവർ തമ്മിൽ പറയുന്നത് അയാൾ കേട്ടു. പിന്നെ രാത്രിയിൽ ഒരു വിളക്കുവച്ചു തന്നാൽ കൊള്ളാമെന്ന് അയാൾ അപേക്ഷിച്ചു. ഈ അപേക്ഷയ്ക്കു അയാളുടെ ഭീരുതപത്തെക്കുറിച്ച് അവർ ആക്ഷേപിച്ചതേ ഉള്ളു. അതിൻ പിന്നീട് അയാളുടെ മനസ്സിനു ക്ഷണനേരംപോലും സ്വാസ്ഥ്യം ഇല്ലായിരുന്നു. അയാൾ സൈന്യത്തിൻെറ പിന്നാലെ യാത്രചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ എല്ലാ ചെടിയുടെ പുറകിലും ഏതോ ചില കുറുമ്പ സപത്രുപം ഒളിച്ചിരുന്നു എന്നും, അയാളെ അനുഗമിച്ചു എന്നും അയാൾക്കു തോന്നി. സൈന്യം വിശ്രമത്തിനായി താമസിക്കുമ്പോൾ അയാൾ ചുററുമുള്ള വൃക്ഷങ്ങളുടേയും കുററിക്കാടുകളുടേയും ഇടയിൽ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുക്കം അയാളുടെ കാളരാത്രി വന്നു! അയാൾ എല്ലാ ശബ്ദവും ചെവി കൊടുത്തു കേൾക്കയും ഇരുട്ടിൽ ചുററും തപ്പിനോക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് ഉറങ്ങാതിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ ഉറങ്ങിപ്പോയാൽ ഭയപ്പെട്ട് ഞെട്ടി ഉണൎന്ന് ശ്വാസം മുട്ടിയതായി തോന്നീട്ട് കഴുത്തിൽ തപ്പിനോക്കി. ചിലപ്പോൾ തൻെറ കഴുത്തിൽ പാശം ഇട്ടു മുറുക്കുന്നതായി അയാൾക്കു തോന്നി. അപ്പോൾ അതു വാസ്തവമല്ലെന്നു തന്നത്താൻ ബോധപ്പെടുത്തുന്നതിനു കഴുത്തിൽ കൈ വച്ചു നോക്കി. ഒടുവിൽ കഴുത്തിൽ കൈ വയ്ക്കുന്നത് അയാൾക്കു ഒരു അനൈച്ഛികമായ വ്യാപാരമായി തീൎന്നു. ആത്മഹത്യ ചെയ്തുകളഞ്ഞാലെന്താണെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നിത്തുടങ്ങി. എന്നാൽ ഛുരികയെ തൻെറ നെഞ്ചിൽ കുത്തിയിറക്കുന്നതിനു അയാൾക്കു ധൈൎയ്യം ഉണ്ടായില്ല. പിന്നെ അപായം കൂടാതെ ആഗ്രായിൽ എത്താമായിരിക്കുമെന്ന് അയാൾക്കു സ്വല്പമായി ഒരാശ തോന്നി. എന്നാൽ മുൻപിലത്തേക്കാളധികം പതുക്കെയാണ് സൈന്യം യാത്രചെയ്തത്. ഒടുവിൽ ദുൎഗ്ഗാചാൎയ്യൻെറ അനുചരന്മാർ തന്നെ സാൽഹണനു ചെയ്യാൻ കഴിയാഞ്ഞ കൃത്യത്തെ ചെയ്ത് അയാളുടെ കഷ്ടതയിൽനിന്നും അയാളെ മോചിപ്പിച്ചു. അയാളെ സൂക്ഷിക്കാനായി നിന്നിരുന്ന ഭടൻ ഒരു ദിവസം രാവിലെ അയാളുടെ കൂടാരത്തിൽ അയാൾ മരിച്ചുകിടക്കുന്നത് കണ്ടു.

പതിനഞ്ചാം അദ്ധ്യായം.

പ്രതിസമാധാനം.

ഇതിനിടയിൽ, വിശേഷിച്ചും സിദ്ധൻ പറഞ്ഞ വൎത്തമാനം കേട്ടതിൻെറ ശേഷം, ആഗ്രായിലെ കാൎയ്യങ്ങൾ അക്ബറും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആലോചനക്കാരും ഊഹിച്ചിരുന്നതുപോലെ തന്നെ നടന്നു. സൈന്യം തിരിച്ചുവരുന്നു എന്നു സലിമിനു കാലോചിതമായി കരുതൽ കിട്ടുകയും, രാജ്യാപഹരണത്തിനായുള്ള പ്രവൃത്തിയിൽ അദ്ദേഹത്തിനെ പിടികൂടാൻ കഴിയാതിരിക്കയും ചെയ്യേക്കാമെന്നു ശങ്കയുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെ സംഭവിച്ചെങ്കിൽ യുവരാജാവിൻെറ മേൽ രാജദ്രോഹകുററത്തെ ചുമത്തുന്നതിനു വളരെ പ്രയാസമുണ്ടാകുമായിരുന്നു; എന്നാൽ സൈന്യത്തോടു കൂടിയുള്ള രാജദ്രോഹികളിൽ മുഖ്യനായ ഗോരക്ഷനും ഗുല്‌ബദനും സലിമിനെ വൎത്തമാനങ്ങൾ ഗ്രഹിപ്പിക്കുന്നതിനു നിവാഹമില്ലാത്ത സ്ഥിതിയിൽ ആയതിനാൽ അതിന് അപ്പോൾ എളുപ്പമുണ്ടായിരുന്നു. വാസ്തവത്തിൽ ചക്രവൎത്തിയും സേനയും തിരിച്ചുവരുന്നു എന്നുള്ള വൎത്തമാനം രാജദ്രോഹികൾ കേട്ടു എങ്കിലും അവരുടെ കൂട്ടുകാരുടെ അടുക്കൽനിന്ന് അതു ശരിയാണെന്നുള്ളതിലേക്ക് യാതൊരു ഉറപ്പായ അറിവും കിട്ടായ്കയാൽ ഈ വൎത്തമാനങ്ങൾ സലിമിൻെറ ഉദ്യമത്തെ തടുക്കാനായി അക്ബറുടെ ഇഷ്ടന്മാർ പറഞ്ഞുണ്ടാക്കീട്ടുള്ളവയാണെന്നു അവർ വിചാരിച്ചു. നിശ്ചയിച്ച ദിവസം സലിം രാജമന്ദിരത്തെ സ്വാധീനമാക്കി തന്നെ ചക്രവൎത്തിയായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യിപ്പിച്ചു. ഉടനേ തന്നെ അദ്ദേഹം പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ പലരേയും നീക്കുകയും അവൎക്കു പകരം വേറെ ആളുകളെ ആക്കുകയും ചെയ്തു. നഗരത്തിൽ സൎവ്വത്ര ഭയവും സംഭ്രമവും ഉണ്ടായി. ധനികന്മാർ അവരുടെ ഗൃഹങ്ങളേയും കച്ചവടക്കാർ അവരുടെ കടകളേയും അടച്ചുപൂട്ടുകയും, എത്രയും ജനബാഹുല്യമുള്ള ആഗ്രാ ഒരു നിൎജ്ജീവപട്ടണംപോലെ കാണപ്പെടുകയും ചെയ്തു. അക്ബർ തിരിച്ചു വരുന്നു എന്നുള്ള വൎത്തമാനത്തെ രാജദ്രോഹികൾ അത്ര വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലും ജനങ്ങൾ അധികം വിശ്വസിച്ചിരുന്നതിനാൽ സലിം കോട്ടയിൽ ഉറപ്പോടുകൂടിയിരുന്ന് തൻെറ പിതാവ് വന്നുചേരുമ്പോൾ ബലമായി എതിൎക്കയും, ത

നിമിത്തം ഒരു ഭയങ്കരമായ യുദ്ധമുണ്ടാകയും ചെയ്യുമെന്ന് അവർ ഭയപ്പെട്ടു. എന്നാൽ യുവരാജാവ് കോട്ടയ്ക്കകത്തു പ്രവേശിക്കണമെന്ന് ആവശ്യപ്പെട്ടപ്പോൾ അവിടത്തെ ഗവർണർ സമ്മതിക്കാതിരിക്കയും, കോട്ടവാതിൽ അടച്ച് പീരങ്കികൾ സജ്ജീകരിക്കയും ചെയ്തതിൽവച്ച് അദ്ദേഹം വിസ്മയാകുലനായി. അക്ബറുടെ വിശ്വസ്തനായ ആ ഗവർണർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അറിവോടു കൂടി സലീമിന്റെ പക്ഷത്തിൽ ചേർന്നിരുന്നതായി ഭാവിച്ചതിനാൽ സലീം കോട്ടയെ സ്വാധീനപ്പെടുത്താമെന്ന് ഉറച്ചിരുന്നു. അപ്പോൾ സൈന്യം ആഗ്രായിലേക്കു തിരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള വർത്തമാനം പ്രബലപ്പെടുകയും അത് ഒരു ദിവസംകൊണ്ട് എളുപ്പത്തിൽ എത്തത്തക്കവണ്ണം സമീപത്തായി എന്നു പരക്കെ പ്രസ്താവിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. സലീം രണ്ടു വശത്തും കത്തുന്ന അഗ്നിയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ എന്നപോലെ ആയിത്തീരുകയും, തന്റെ ദ്രോഹോദ്യമത്തിൽ സഹായിച്ചവരെല്ലാവരും തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയി എന്നറികയും ചെയ്തതിനാൽ ഉടനെ പലായനം ചെയ്കയല്ലാതെ വേറെ ഒരു മാർഗ്ഗവും ഇല്ലെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലായി. എന്നാൽ അതിനും കാലം അതിക്രമിച്ചുപോയി. മുൻപിൽ കൂട്ടി വന്ന ഭടന്മാർ നഗരത്തിൽ നിന്നു നിർഗ്ഗമിക്കുന്നതിനുള്ള എല്ലാ മാർഗ്ഗങ്ങളേയും രോധിച്ചിരുന്നതിനാൽ സലീം ഏതാനും അനുചരന്മാരോടു കൂടി നഗരം വിട്ടുപോകാൻ ആരംഭിച്ചപ്പോൾ സാദിസൈന്യത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്താൽ അദ്ദേഹം ബന്ധനത്തിൽ ആക്കപ്പെടുകയും ബഹുമാനത്തോടു കൂടി ഉപചരിക്കപ്പെട്ടു എങ്കിലും എവിടെവെച്ചാണോ അദ്ദേഹം തന്നെ ചക്രവർത്തിയായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തു ആ രാജമന്ദിരത്തിലേക്കു തന്നെ കൊണ്ടുപോകപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഏതാനുംദിവസം കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം അപ്പോൾ ആഗ്രായിൽ പ്രത്യാഗതനും സലീമിന്റെ പിതാവും രാജാവും വിധികർത്താവുംആയ അക്ബറുടെ മുൻപിൽ ഹാജരാകുന്നതിനു യുവരാജാവ് നിമന്ത്രിക്കപ്പെട്ടു. സലീം ധീരനായിരുന്നു എങ്കിലും തന്റെ അപരാധത്തെ കുറിച്ചു പൂർണ്ണബോധമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ തന്റെ ധൈര്യം ക്ഷയിച്ചുപോകുന്നതായി അദ്ദേഹത്തിനു തോന്നി. അക്ബർ ഉദാരശീലനാണെങ്കിലും ആവശ്യകമായി വന്നാൽ രാജ്യത്തിന്റെ ക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടി ശിക്ഷയുടെ കാഠിന്യത്തെ കുറയ്ക്കയില്ലെന്നു

അദ്ദേഹത്തിന്നു അറിയാമായിരുന്നു. എന്നാൽ ചക്രവൎത്തി ഏകാകിയായിരുന്ന മുറിയിൽ സലിം ചെന്നപ്പോൾ അക്ബർ ഉദാസീനഭാവത്തോടെ ഒരു മഞ്ചത്തിൽ കിടക്കുന്നതു കണ്ട് സലിമിന്നു മുൻപിലുണ്ടായിരുന്ന ശങ്ക പോയി ആശ്വാസം തോന്നി. തന്നെക്കുറിച്ച് അത്യന്തം അപരാധിയായ പുത്രൻ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴും ചക്രവൎത്തി താൻ കിടന്ന കിടപ്പിനെ ഭേദിപ്പിച്ചില്ല.

ലജ്ജാപരവശനായി മുൻപിൽ നിന്ന പുത്രന്റെ നേരേ വേഗത്തിൽ ഒന്നു നോക്കീട്ട് കട്ടിൽ അക്ബർ പറയാൻ തുടങ്ങി: "സലിം! ഞാൻ നിന്നെ കാണുന്നതിന്നു വളരെ താമസിച്ചു. ഈ സമാഗമത്തെക്കുറിച്ചു ഞാൻ ശങ്കിതനായിരിക്കയും, ഇതിന്നു എനിക്കു സംഗതിയാകാതിരുന്നെങ്കിൽ കൊള്ളാമായിരുന്നു എന്നാഗ്രഹിക്കയും ചെയ്തു." ഏതാനും ക്ഷണങ്ങൾ മിണ്ടാതിരുന്നതിന്റെ ശേഷം അദ്ദേഹം പാതി എഴുന്നേററ് ഉൽക്ഷിപ്തഹസ്തനായിട്ട് വ്യസനത്തോടും ക്ഷോഭത്തോടും കൂടി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ മകനേ! എന്റെ മകനേ! ഞാൻ ഇതുകാണാൻ ജീവിച്ചിരുന്നല്ലൊ! കപടമിത്രങ്ങളാലും അന്യായ്യയായ ഉൽകൎഷേച്ഛയാലും പ്രേരിതനായിട്ട് നീ എന്താണ് പ്രവൎത്തിച്ചത്! നിന്നെക്കുറിച്ച് എനിക്ക് എത്ര വാത്സല്യം ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നും, നിന്റെ സകലേഷ്ടങ്ങളേയും കഴിയുന്നപോലെ സാധിച്ചുതരുന്നതിന്നു ഞാൻ എത്ര താല്പൎയ്യമുള്ളവനായിരുന്നു എന്നും നിനക്ക് എന്തെല്ലാം ബഹുമതികളും എത്ര ധനവും ഞാൻ തരാറുണ്ടായിരുന്നു എന്നും നിനക്ക് അറിയാമല്ലോ. എനിക്കു പുത്രനില്ലാതെ ഇരുന്നപ്പോൾ ഒരു കുഞ്ഞുണ്ടാകണമെന്നു ഞാൻ പ്രാൎത്ഥിച്ചതും ആ പ്രാൎത്ഥന ഫലിച്ചപ്പോൾ ഞാൻ കൂടക്കൂടെ അല്ലാവിനെ വന്ദിച്ചിരുന്ന സ്ഥലത്ത് ഫത്തേപ്പൂർ പട്ടണത്തെ സ്ഥാപിച്ചതും മററും നിന്റെ അമ്മയും ഞാനും പലപ്പൊഴും പറഞ്ഞ് നീ കേട്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഹാ! നിന്റെ ദുരാഗ്രഹത്തെ നിയന്ത്രിച്ച് സിംഹാസനാരോഹണത്തിന്നു നിന്റെ പിതാവിന്റെ മരണം വരെ ക്ഷമയോടു കൂടി കാത്തിരിക്കുന്നത് നിനക്ക് അശക്യമായിരുന്നോ? എനിക്കു നിന്നോടുള്ള വാത്സല്യത്തിനനുരൂപമായി നിനക്ക് എന്നോടും സ്നേഹം തോന്നാൻ പാടില്ലായിരുന്നോ?"

അക്ബർ ക്ഷണനേരത്തേക്കു വിരമിച്ചപ്പോൾ സലിമിന്നു എ

ന്താണുത്തരം പറയേണ്ടതെന്നു തോന്നിയില്ല. സലിം വിചാരിച്ചിരുന്നതിൽ നിന്ന് എത്രയും വ്യത്യസ്തയായ ഈ ഭാവനയും, വ്യസനത്തോടു കൂടിയാണെങ്കിലും സ്നേഹസൂചകങ്ങളായ ഈ വചനങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിൻെറ മനസ്സിൽ നല്ലവണ്ണം തട്ടി. എന്തെന്നാൽ അദ്ദേഹം ഒരു കഠിനഹൃദയനായിരുന്നില്ല. ബുദ്ധിക്കു കരുത്തില്ലാത്തവനും അന്യന്മാൎക്കു വശംവദനും ആയിരുന്നു എന്നെ ഉള്ളു.

ചക്രവൎത്തി തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "ഒന്നിലും നിനക്കു് ആത്മാവിനെ നിയന്ത്രിക്കുന്നതിനുള്ള ശക്തിയില്ല. നീ കുറച്ചുകാലത്തേക്കു നിൻെറ മദ്യപാനത്തെ വിട്ടിരുന്നു എന്നു കണ്ടു് ഞാൻ സന്തോഷിച്ചു. എന്നാൽ അതു് 'എത്രസ്വല്പകാലത്തേക്കേ ഉണ്ടായിരുന്നൊള്ളു! എൻെറ സ്ഥാനത്തിരുന്നു് അന്യന്മാരെ ഭരിക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്ന നിനക്കു നിന്നെത്തന്നെ ഭരിക്കാൻ ശക്തിയില്ല. നിൻെറ സ്ഥിതിയെ നീ കുറെക്കൂടെ നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ നീ ശരിയായ വഴിക്കു നടക്കുമായിരുന്നു. നിൻെറകൃത്യത്തെ ശരിയായി നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നെങ്കിൽ ഒരു കാലത്തു നിൻെറ പ്രജകളായി തീരുന്നവരുടെ സ്നേഹബഹുമാനങ്ങൾക്കു നീ പാത്രീഭവിക്കുമായിരുന്നു. നിൻെറ ഇപ്പൊഴത്തെ പ്രവൃത്തികൾ അവരുടെ ദൃഷ്ട്യാ നിന്നെ നിന്ദ്യനാക്കിത്തീൎത്തിരിക്കുന്നു. നിൻെറ ആഗ്രഹം സാധിച്ചു് നീ ചക്രവൎത്തിയായിതീൎന്നിരുന്നാലും അവർ സ്വകാൎയ്യലാഭേച്ഛയാലോ ഭയത്താലോ മാത്രമേ നിന്നോടു വണക്കം ഭാവിക്കുമായിരുന്നൊള്ളു. നിൻെറ മൌഢ്യവും അകൃത്യവുംകൊണ്ടു് അവൎക്കു നിന്നെക്കുറിച്ചുള്ള ബഹുമാനത്തെ നീ തീരെ ഇല്ലാതെയാക്കുകയും, നിനക്കും എനിക്കും അവമാനമുണ്ടാക്കിത്തീൎക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇതിനെ പരിഹരിക്കാനായിട്ടാണു് നിനക്കു് എല്ലായ്പ്പോഴും ശ്രേയസ്സിനെ ഇച്ഛിക്കുന്ന ഫൈസിയുടെ ആലോചനയെ അനുസരിച്ചു് ഞാൻ നിന്നെ അലഹബാദ്ദിൽ അയച്ചതു്. എന്നാൽ സാൽഹണൻ ഒരു സ്വാമിദ്രോഹിയും, നിന്നെ ദുൎമ്മാൎഗ്ഗത്തിൽ പ്രവൎത്തിപ്പിക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നവരിൽ ഒരുത്തനും ആയിരുന്നു എന്നു ഞാൻ അപ്പോൾ തീരെ ശങ്കിച്ചില്ല. കിംബഹുനാ. നിൻെറ ദുഷ്ടസ്നേഹിതന്മാരിൽനിന്നു നിന്നെ രക്ഷിക്കുന്നതിനുള്ള ഉദ്യമം വിഫലീഭവിക്കയും, കാൎയ്യങ്ങൾ ഇങ്ങനെ ഒക്കെയും ആയിത്തീരുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ വ്യാജന്മാരുടെ അക്രമങ്ങളുടെ അക്ബറുടെ നേരെ ഭമിക്കു

യില്ലെന്നും, രാജ്യഭരണം ചക്രവർത്തിയുടെ കയ്യിൽതന്നെ ആണെന്നും പ്രത്യക്ഷമായി കാണിക്കേണ്ടത് ആവശ്യകമായി തീൎന്നു. ഇതൊക്കെയും നിന്റെ തെററുകൊണ്ടു തന്നെയാണ് സംഭവിച്ചത്. നീ നിനക്കുതന്നെ അനൎത്ഥത്തെ ഉണ്ടാക്കുകയും, എന്നെ അധികമായി, നീ വിചാരിക്കുന്നതിലും തുലോം അധികമായി, വ്യസനിപ്പിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ശത്രുവായി പുത്രനോടു യുദ്ധത്തിൽ എതിൎക്കേണ്ടിവരുന്ന പിതാവിന്റെ മനസ്സിലെ വികാരം എന്താണെന്നുള്ള അനുഭവം നിനക്ക് ഒരിക്കലും ഉണ്ടാകാതിരിക്കട്ടെ."

ഈ കഷ്ടമായ അനുഭവം സലിമിനു ഉണ്ടാകാതിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാൎദ്ധക്യത്തിൽ ഏററവും പ്രിയനായ തന്റെ പുത്രൻ ഷാജിഹാൻ അദ്ദേഹത്തിനോടു യുദ്ധം ചെയ്തു എന്നു മാത്രമല്ല, പല തവണ അദ്ദേഹത്തിനെ തോല്പിക്കയും ചെയ്തപ്പോൾ അക്ബർ മേൽപറഞ്ഞ വാക്കുകളെ അദ്ദേഹം സ്മരിച്ചു. ചക്രവൎത്തി പറഞ്ഞവസാനിപ്പിച്ചപ്പോൾ സലിമിന്റെ അന്തഃകരണം പ്രബുദ്ധമാകയും, തന്റെ ദുരാലോചനക്കാർ ലഘുവാക്കിപ്പറഞ്ഞിരുന്ന തന്റെ കുററത്തിന്റെ വലിപ്പത്തെ അദ്ദേഹം നല്ലവണ്ണം അറികയും ചെയ്തു. അനുതാപവിവശനായി അദ്ദേഹം പിതാവിന്റെ പാദങ്ങളിൽ വീണു നമസ്കരിച്ചു.

മൌനത്തോടു കൂടി കുറേനേരം പുത്രനെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നതിന്റെ ശേഷം ചക്രവൎത്തി പറഞ്ഞു: "എഴുന്നേൽക്ക്. ഞാൻ പറയുന്നതിനെ ചെവികൊടുത്തു കേൾക്ക്. എനിക്കു നിന്നെ ശിക്ഷിക്കുന്നതിനു പൂൎണ്ണാധികാരമുണ്ടെന്നുള്ളതിനെക്കുറിച്ചു നിനക്കു സംശയമുണ്ടാകാൻ ഇടയില്ലല്ലോ. എന്നാൽ നിനക്ക് ഇപ്പോൾ ഉണ്ടായതിലധികം മാനഹാനി വരുത്തണമെന്നു ഞാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ അത് നിന്റെ ഭാവിയായ രാജ്യഭരണത്തിന്നു ദോഷമായി തീരുകയും, എന്റെ മരണാനന്തരം നീ സിംഹാസനാരൂഢനാകുമ്പോൾ ജനങ്ങൾക്കു നിന്റെ മേൽ ഉണ്ടാകേണ്ട ബഹുമാനത്തെ ഇല്ലാതെ ആക്കുകയും ചെയ്യും. ഇതിലധികം പ്രത്യക്ഷമായി നിന്നെ എനിക്കു ശിക്ഷിക്കണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ നിന്നെ എന്റെ അടുത്ത അവകാശിയല്ലാതെയാക്കി നിന്റെ അനുജന്മാരിൽ ഒരാളെ യുവരാജാവായി നിയമിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നതാണ്. എന്നാൽ ഞാൻ

അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നില്ല. എനിക്കു നിന്നോടു എത്രയും വാത്സല്യം ഉള്ളതിനാൽ നിർവാഹമില്ലാതെ വന്നെങ്കിൽ മാത്രമേ ഞാൻ അങ്ങനെ ചെയ്യൂ. എങ്കിലും എല്ലാം നിന്റെ പ്രവൃത്തിയെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്നു. നീ രാജ്യത്തിന്റെ ഗുണത്തിനായി എന്നോടുകൂടി അദ്ധ്വാനിക്കുന്നതിനു ആഗ്രഹിക്കുന്നോ, അതോ അതിനു ഇച്ഛയാകട്ടേ ശക്തിയാകട്ടേ നിനക്കു തോന്നുന്നില്ലയോ എന്നു നിർവ്യാജമായി എന്നോടു പറക. ഒന്നാം പക്ഷമാണെങ്കിൽ ശ്രമമുള്ളതായിരിക്കാമെങ്കിലും മാന്യമായ ഒരു വേല ഞാൻ നിന്നെ ഏല്പിക്കാം. രണ്ടാം പക്ഷമാണെങ്കിൽ എന്റെ കൂടെ താമസിച്ച് മേലാൽ നിനക്കു അത്യാവശ്യകമായുള്ള രാജ്യഭരണതന്ത്രത്തെ പഠിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊൾക. ഇതിൽ രണ്ടിലൊരുപ്രകാരം നീ തന്നെ നിശ്ചയിച്ചുകൊള്ളണം."

സലിം ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എന്റെ അച്ഛാ! അച്ഛന്റെ ഈ ഔദാര്യത്തിനു ഞാൻ പാത്രമല്ലെന്നു മാത്രമല്ല, എന്റെ കഴിഞ്ഞ പ്രവൃത്തികൊണ്ട് എനിക്കു രാജ്യത്തിനു അവകാശമില്ലെന്നു വരികയാണെങ്കിലും ഞാൻ ആവലാധി പറകയില്ല. എന്നാൽ മുൻപിൽ പറഞ്ഞ രണ്ടു പക്ഷത്തിൽ എന്റെ ഇച്ഛപോലെ ഒന്നിനെ സ്വീകരിക്കാൻ സമ്മതിക്കയാണെങ്കിൽ സംശയംകൂടാതെ ഞാൻ ഒന്നാം പക്ഷത്തെ സ്വീകരിക്കുന്നു. എന്നെ ഏല്പിക്കുന്ന ജോലി എത്ര ശ്രമമുള്ളതായിരുന്നാലും ഞാൻ യഥാശക്തി അതിനെ വഹിക്കുന്നതിനു ശ്രമിക്കാം. എനിക്ക് അച്ഛൻ വേണ്ടേടത്തോളവും അധോവേണ്ടതിൽ കവിഞ്ഞും ബഹുമാനങ്ങളും ഗുണങ്ങളും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്റെ കാലം ഞാൻ അലസനായി കളഞ്ഞു കളഞ്ഞു. അച്ഛനാകട്ടെ പ്രതിദിനം രാജ്യത്തിന്റെ ക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടി ശ്രമപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. സകലാധികാരവും എന്റെ കൈവശത്തിലായാൽ എനിക്ക് എത്ര യശസ്സുണ്ടാകുമെന്നും മററും ദ്രോഹികൾ പറഞ്ഞു ബോധിപ്പിച്ചതിനെ എന്റെ അലസത നിമിത്തം കേട്ടു നടക്കാൻ ഇടവന്നുപോയി. ഇനി ഇപ്പോൾ എനിക്ക് എത്ര താണതായാലും ഒരു ജോലി തന്നാൽ ഞാൻ ചെയ്തുപോയ ദോഷത്തിനു അല്പമെങ്കിലും പരിഹാരം ചെയ്യാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കാം."

അക്ബർ പറഞ്ഞു: "നീ ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞതു നിന്റെ സ്ഥിതിയെ ശരിയായി അറിഞ്ഞിട്ടാണ്. ന്യായമാർഗ്ഗത്തിൽ നടക്കുന്നതി

നു ഒന്നാമതു വേണ്ടതു് അവനവനെ അറികയാണ്. നിന്നെ ഒരു ജോലിയിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കാതെ സുഖാനുഭോഗത്തിനായി വിട്ടേച്ചതു് എൻെറ പേരിലും തെററായിപ്പോയി എന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇതിനെക്കുറിച്ചു് ഇനി അധികം പറയണ്ട. സമൃദ്ധമായും ഫലവത്തായും ഉള്ള ബംഗാളുദേശം എൻെറ ഭരണത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടിട്ടു വളരെക്കാലമായില്ല. അവിടെ രാജ്യഭരണവ്യവസ്ഥകളെ ഇനിയും ഏൎപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. നീ അവിടെ പോയി അവയെ ഏൎപ്പെടുത്തുന്നതിൽ എനിക്കു സഹായിക്കുക. നിൻെറ പ്രജകളുടെ സ്നേഹബഹുമാനങ്ങളെ സമ്പാദിച്ചതിൻെറ ശേഷം ഹിന്ദുസ്ഥാൻ മഹാരാജ്യം മുഴുവനും സമാധാനത്തോടെ ഭരിക്കാനുള്ള കാലം വരുന്നതുവരെ എൻെറ കീഴിൽ പ്രായേണ ഒരു സ്വതന്ത്രരാജാവിനെ പോലെ തന്നെ നീ ബംഗാളുദേശത്തെ ഭരിച്ചുകൊൾക."

സലിം പിരിഞ്ഞു പോകുന്നതിനു മുമ്പിൽ ചക്രവൎത്തിയുടെ പാണിയെ സബഹുമാനം ചുംബനം ചെയ്തപ്പോൾ സന്തോഷത്തിൻെറയും കൃതജ്ഞതയുടെയും ആധിക്യത്താൽ സലിമിൻെറ നേത്രങ്ങൾ അശ്രുപൂൎണ്ണങ്ങളായി ഭവിച്ചു. അച്ഛനും മകനും തമ്മിലുണ്ടായ ഈ സമാധാനം നിൎവ്യാജമായിരുന്നു. അതിനു മേൽ ഒരിക്കലും ഭംഗമുണ്ടാകയില്ലെന്നു് അവൎക്കു വിശ്വാസം തോന്നി.

കാലക്രമേണ ആഗ്രായിൽ സന്തോഷവും സമാധാനവും യഥാപൂൎവം സ്ഥാപിതമായി എങ്കിലും അലഹബാദിൽ ഇരാവതിയുടെ ഹൃദയം വ്യസനാക്രാന്തമായി തീൎന്നു. എന്തെന്നാൽ പുത്തനായി വന്ന ഗവൎണ്ണർ അവളുടെ പിതാവിൻെറ മരണവൃത്താന്തത്തെ അവളോടു പറഞ്ഞു. എന്നാൽ അയാൾ അതിൻെറ എല്ലാ വിവരങ്ങളും അവളെ ധരിപ്പിക്കാതിരിക്കയും, അവൾക്കു സന്തോഷമുള്ളതു വരെ ആ കോട്ടയിൽ താമസിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനു അപേക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തു. സാൽഹണൻെറ ദ്രോഹപ്രവൃത്തിയെ കുറിച്ചു് അവൾക്കു യതൊരറിവും ഇല്ലായിരുന്നു. അവൾക്കു് അവളുടെ അച്ഛനെ കുറിച്ചു് ആന്തരമായി വളരെ സ്നേഹമില്ലായിരുന്നു എങ്കിലും അധികമായ ബഹുമാനമുണ്ടായിരുന്നു. ഈയിടെ അയാൾ അവളോടു ചെയ്ത പ്രവൃത്തിയെ മറന്നു് അവൾ നിഷ്കപടമായി അയാളെക്കുറിച്ചു ശോചിച്ചു. അവളുടെ വ്യസനത്തിൻെറ മദ്ധ്യത്തിൽ അവൾക്കു നൂതനമായ ക

ഈദേഹത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു മറെറാരു സംഗതി ഉണ്ടായി. സാൽഫണന്റെ മരണവൃത്താന്തം കേട്ട് ഏതാനും ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കല്ലുകർ അവളെ കാണാനായി വന്നു. ഉത്തരദേശത്തിൽ നിന്നുള്ള ആ ദുർഘടയാത്രയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശ്വസ്ത ഭൃത്യൻ മാത്രമേ കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നൊള്ളൂ.

ഇരാവതിയുടെ മുൻപിൽ ചെന്നപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ശ്രേഷ്ഠയായ തരുണി! ഒരു സന്ദേശം നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ എത്തിക്കാമെന്നു ഞാൻ ഏററപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കും എനിക്കും വ്യസനകരമായ ഒരു വേലയെ ആണ് ഞാൻ സ്വീകരിച്ചത്. നിങ്ങൾക്ക് അതിപരിചിതമായ ഒരഭിജ്ഞാനത്തെ ഞാൻ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്." എന്നു പറഞ്ഞ് തന്റെ അരക്കെട്ടിൽനിന്നും ഒരു മൃദുവായ കരാംശുകത്തെ എടുത്ത് അവളുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു. അത് സിദ്ധൻ ഒടുവിൽ യാത്രപറഞ്ഞപ്പോൾ അവൾ മാളികയുടെ മുകപ്പിൽ നിന്നും അയാൾക്ക് ഇട്ടുകൊടുത്തതു തന്നെ ആയിരുന്നു.

വിവർണ്ണവദനയായി അവൾ പറഞ്ഞു: "എനിക്ക് എല്ലാം മനസ്സിലായി. അയാൾ കഥാവശേഷനായിരിക്കും."

കല്ലുകർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ അയാളെ വിട്ടു പിരിഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ അയാൾക്കു വിപത്തു സംഭവിച്ചേക്കുമെന്നും, ഇനിമേൽ എന്റെ പൂർവശിഷ്യനെ എനിക്കു കാണാൻ കഴികയില്ലായിരിക്കുമെന്നും എനിക്കു വളരെ ശങ്കയുണ്ട്."

ഇരാവതി ചോദിച്ചു: "എന്താണു സംഭവിച്ചതെന്ന് എന്നോടു പറയണം. ഞാൻ ധൈര്യം അവലംബിച്ച് നിങ്ങൾ പറയുന്നതെല്ലാം ശാന്തതയോടെ കേൾക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്നു."

പിന്നെ കല്ലുകർ സിദ്ധന്റെ ഒടുവിലത്തെ യുദ്ധവർത്തമാനത്തെക്കുറിച്ച് താൻ അറിഞ്ഞതെല്ലാം പറഞ്ഞു. ചക്രവർത്തി അയാളുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം രജപുത്രസൈന്യത്തോടു കൂടി ഉത്തരദേശത്തുള്ള അക്രമികളോടു യുദ്ധത്തിനായി അയാളെ അയച്ചിരുന്നു. അവിടെ അയാൾക്കു നല്ലവണ്ണം പരിചിതചരങ്ങളായിരുന്ന പർവതപ്രദേശങ്ങളിൽ അയാൾ കുറേക്കാലത്തേക്കു ജയത്തോടുകൂടി യുദ്ധം നട

ത്തി. അയാൾ ദുർഘടങ്ങളിൽ നിന്ന് പിൻവാങ്ങാതെ ഉത്സാഹത്തോടു കൂടി അവയിൽ ഏർപ്പെടുകയും, തന്റെ അനുചരന്മാരിൽ അതിധീരന്മാർ കൂടെയും കഴിച്ചുപോയ അനേകസാഹസങ്ങളിൽ ജയം പ്രാപിക്കയും ചെയ്തു. ഒടുവിൽ അയാൾ ഒരു പർവതമദ്ധ്യമാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടി കടന്നുപോകുമ്പോൾ ശത്രുക്കൾ അയാളുടെ മുഖ്യസേനാഭാഗത്തിൽ നിന്നും അയാളെ വേർപെടുത്തി. അനന്തരം ഉണ്ടായ ഘോരമായ യുദ്ധത്തിൽ ശത്രുക്കളിൽ അനേകം പേർ അയാളുടെ ഖഡ്ഗത്തിനു ഇരയായതിന്റെ ശേഷം ചുറ്റും മുറിവേറ്റു മരിച്ചും കിടക്കുന്ന തന്റെ അനുചരന്മാരുടെ ഇടയിൽ അയാളും മുറിവുകളാൽ ആവൃതശരീരനായി കുതിരയിൽനിന്നു താഴെ വീണു. അയാളുടെ സമീപത്തിൽനിന്നു ഒരിക്കലും വിട്ടുപിരിയാതെ ഇരുന്ന വത്സൻ നിഷ്ഫലമായി പ്രതികാരത്തിനു ശ്രമിക്കാതെ കുതിരയിൽനിന്നും തന്നത്താൻ വീണ് മൃതൻ എന്നപോലെ നിശ്ചലനായി കിടന്നു. കുറച്ചു നേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ സൈന്യങ്ങൾ വന്നുചേർന്ന് ശത്രുസംഘത്തെ ഓടിച്ചതിന്റെ ശേഷം വത്സൻ എഴുന്നേറ്റു നോക്കിയ സമയം തന്റെ സ്വാമി മരിച്ചില്ലെന്നറിഞ്ഞ് സന്തോഷിച്ചു. ഭടന്മാരിൽ ചിലരുടെ സഹായത്താൽ തല്ക്കാലം ബദ്ധപ്പെട്ടുണ്ടാക്കിയ ഒരു തൂണശയ്യയിൽ മുറിവേററ ആ മനുഷ്യനെ എടുത്തു കിടത്തി സമീപസ്ഥമായ ഒരു സന്ന്യാസിമഠത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി. കല്ലുകർ തുടന്നു പറഞ്ഞു: "അനേകം മുറിവുകൾ ഏററിരുന്ന നായകനെ ഭടന്മാർ കൊണ്ടുവന്ന സമയം ഞാനും ആ മഠത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. അവിടെയുള്ള സന്ന്യാസികൾ അയാൾക്ക് അവരാൽ കഴിയുന്ന സഹായമെല്ലാം സന്തോഷപൂർവ്വം ചെയ്തു. അവരിൽ വൈദ്യശാസ്ത്രനിപുണനായ ഒരാൾ അയാളെ ജീവിപ്പിക്കുന്നതിനു വേണ്ടതെല്ലാം ചെയ്യാമെന്ന് എന്നോട് ഉറപ്പായി പറഞ്ഞു കുറേനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ സിദ്ധനു ബോധമുണ്ടായി. അയാൾ എന്നെ കണ്ട് അറിഞ്ഞതായി ഭാവിച്ചു. എന്നാൽ പിന്നയും സ്വല്പനേരം കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷമേ അയാൾ സംസാരിക്കാൻ ശക്തനായൊള്ളൂ. അയാൾ പറഞ്ഞു: 'മാന്യസ്നേഹിതാ! ഞാൻ നിങ്ങളെ വിട്ടുപിരിയാൻ ഭാവിക്കയാണ്. ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കയില്ലെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നു. എനിക്ക് ഒരുപകാരം ചെയ്യണം'. ഞാൻ ജിജ്ഞാസയോടെ ആ വൈ

ട്ടനായ സന്ന്യാസിയുടെ മുഖത്തുനോക്കി. എന്നാൽ അയാാം ശിരഃകമ്പനം ചെയ്തു. അയ്യാാംക്കം സിദ്ധൻ ജീവിക്കുമെന്ന് ആശയില്ലാത്തതു പോലെ തോന്നി. അയാൾ സിദ്ധനെ മിണ്ടാതിരുത്തുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ സിദ്ധൻ അതിനെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ പറഞ്ഞു: 'എനിക്കു സംസാരിക്കാതെ പാടില്ല. കല്ലുകരേ! എന്റെ കവചത്തോടു കൂടിയിരിക്കുന്ന ആ കരാംശുകത്തെ എടുത്ത് കഴിയുന്നതും വേഗത്തിൽ ഇരാവതിക്കു കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുത്ത് എന്റെ ഈ അന്ത്യകാലത്തിൽ എന്നപോലെ ആയാാം ഒരിക്കലും എനിക്കു പ്രിയയായിരുന്നിട്ടില്ലെന്നു അവളോടു പറയണം. പുറപ്പെടാൻ താമസിക്കണ്ട, ഞാൻ മരിക്കുന്നതുവരെ കാത്തിരിക്കരുത്. നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽനിന്നും ഈ അടയാളം അവാംക്കു ലഭിച്ചു എന്നുള്ള അറിവോടുകൂടി ഞാൻ മരിക്കട്ടെ.' പിന്നെ അയാാം കണ്ണടച്ചു. ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. അയാളുടെ അന്ത്യയായ പ്രാർത്ഥനയെ സാധിപ്പിക്കുന്നതിനു ഞാൻ ഒട്ടും ശങ്കിച്ചില്ല. ആ കരാംശുകത്തെ എടുത്തുകൊണ്ട് സിദ്ധനെ സന്ന്യാസിമാരുടേയും വത്സന്റേയും ചുമതലയിൽ ഏല്പിച്ചും വച്ച് ഞാൻ ഉടനെ പുറപ്പെട്ടു."

ഇരാവതി പറഞ്ഞു; "നിങ്ങാം ഞങ്ങാംക്കു രണ്ടാാംക്കും ചെയ്ത ഈ ഉപകാരത്തിനു ഞാൻ നിങ്ങളോടു കൃതജ്ഞയായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങാം സിദ്ധനെ വിട്ടു പിരിഞ്ഞപ്പോാം അയാാം ജീവിച്ചിരിക്കുതന്നെ ആയിരുന്നില്ലേ? എന്നാൽ ഞാൻ എന്താണ് ചെയ്യാനുള്ളതെന്ന് എനിക്കറിയാം."

കല്ലുകർ ചോദിച്ചു: "എന്താണ് നിങ്ങാം ചെയ്യാൻ ഭാവിക്കുന്നത്?"

ഇരാവതി ശാന്തതയോടുകൂടി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ നിങ്ങളോടു കൂടി സിദ്ധന്റെ അടുക്കൽ പോകും."

കല്ലുകർ ആശ്ചര്യപ്പെട്ട് പറഞ്ഞു: "ഒരു ശൃംഖലമായ അനുയായിഭടസംഘത്തോടു കൂടാതെ നിസ്സഹായയായി അബലയായ നി അക്രമികളായ അനവധി തസ്കരന്മാർ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന പർവ്വതങ്ങളിലും വനങ്ങളിലുംകൂടി കടന്നുപോകുന്നത് എങ്ങനെയാണ?"

ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു; "സിദ്ധന്റെ അന്ത്യമായ ആഗ്രഹത്തെ സാധിപ്പിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി നിങ്ങാം ഈ വഴിയൊക്കെയും

കടന്നുവന്നല്ലോ. അതുപോലെ എനിക്കും അരുതാ? ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് ഒരു ഭാരമായി തീരുമെന്നു നിങ്ങൾ ശങ്കിക്കേണ്ട. ഞാൻ അത്ര അധീരയല്ല. എനിക്ക് പർവ്വതങ്ങളും വനങ്ങളും നല്ലവണ്ണം പരിചിതങ്ങളാണ്." കല്ലുകർ പിന്നെയും തടസ്ഥങ്ങൾ പറഞ്ഞപ്പോൾ അവൾ തുടർന്നു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ എന്റെ നിശ്ചയത്തെ ഇളക്കുന്നതിനു ശ്രമിച്ചാൽ ഫലിക്കയില്ല. നിങ്ങൾ എന്നെ കൂടി കൊണ്ടു പോകയില്ലെങ്കിൽ ഒരു ഭൃത്യനോടുകൂടി ഞാൻ പോകും. ഞാൻ നല്ലവണ്ണം ആലോചിക്കാതെ ഇപ്രകാരം ഉറച്ചതാണെന്നും, എന്റെ നിശ്ചയത്തിൽനിന്നും ഞാൻ പ്രതിനിവർത്തിക്കുമെന്നും നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നോ? ഇപ്പോൾ സംഭവിച്ചതുപോലെ ഉള്ള സംഗതി ഉണ്ടായേക്കാമെന്നു ഞാൻ പലപ്പോഴും വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഞാൻ എന്റെ അവസ്ഥയെ ദമയന്തിയുടെ കഥയോടു സദൃശീകരിക്കയും, അവളെ എന്റെ മാതൃകയായി നിശ്ചയിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അവളുടെ കഥ വിചാരിച്ചാൽ എന്റെ കഷ്ടതകൾ എന്തിരിക്കുന്നു? അവൾ ഏകാകിനിയും ഗതസർവ്വസ്വയും ആയി ഘോരവിപിനത്തിൽ തന്റെ ഹതദൈവചരിതനായ ഭർത്താവിനെ അന്വേഷിച്ചു ചുററി നടന്നു. ഞാൻ, നിങ്ങൾ സമ്മതിക്കുന്ന പക്ഷം, ധൈര്യശാലിയായ ഒരു പുരുഷന്റെ രക്ഷയിലാണ് പോകുന്നത്. അദ്ദേഹം കാണിച്ചുതരുന്ന മാർഗ്ഗത്തിൽകൂടി എനിക്ക് അനുഗമിച്ചാൽ മതിയല്ലോ."

കല്ലുകർ പറഞ്ഞു: "ഒരയാളിൽനിന്നും നിങ്ങൾക്കു രക്ഷ ആവശ്യപ്പെടുമ്പോൾ അയാളുടെ ബാഹു അതു തരുന്നതിനു ഒരിക്കലും അശക്തമായിരിക്കയില്ല. അതു കുറച്ചു സ്തബ്ധമായിട്ടുണ്ടായിരിക്കാമെങ്കിലും അതിനു ഒരു ഖഡ്ഗത്തെ ധരിക്കുന്നതിനു മതിയായ ബലം ഇപ്പോഴും ഉണ്ട്. നിങ്ങളുടെ നിശ്ചയത്തെ ഞാൻ അഭിനന്ദിക്കുന്നു. എന്നാൽ യാത്രയ്ക്കു ഒരുങ്ങിക്കൊൾക. ഞാൻ നിങ്ങളോടുകൂടി വരുന്നതിനു സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു."

ഉടൻതന്നെ ഇരാവതി അവളുടെ പരിചാരികയോടു യാത്രയ്ക്കു ആവശ്യകങ്ങളായ ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം വേഗത്തിൽ ചെയ്യുന്നതിനു ആജ്ഞാപിക്കയും ഈ യാത്രയ്ക്കുള്ള ഉദ്യമത്തിന്റെ കാരണങ്ങളെ ചുരുക്കത്തിൽ അവളോടു പറകയും ചെയ്തു. അതു കേട്ടപ്പോൾ വിശ്വസ്തയായ നിപുണിക വളരെ ഭയാക്രാന്തയായി. എന്നാൽ അവൾ ത

ൻെറ പ്രിയയായ സ്വാമിനിയെ ഈ ഉദ്യമത്തിൽനിന്നും വിരമിപ്പിക്കുന്നതിനു ഭാവിച്ചപ്പോൾ ഇരാവതി അവളോടു മിണ്ടാതിരിക്കുന്നതിനു ആജ്ഞാപിച്ചു.

"ഞാൻ കൂടെ വരുന്നതിനു അനുവദിക്കണം," എന്നു നിപുണിക അപേക്ഷിച്ചു.

ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അതു പാടില്ല. കല്പകക്കും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഭൃത്യനും ഒരു സ്ത്രീയെ രക്ഷിക്കുന്നതു താനെ മതിയായ ഭാരമാണ്. എൻെറ ആലോചനയെക്കുറിച്ചു നിന്നോടു പറഞ്ഞത്, ഞാൻ തിരിയെ വരാത്തപക്ഷം ഞാൻ എവിടെയാണെന്നും, കാശ്മീരത്ത് ഞാൻ എന്തു ചെയ്യുയാണെന്നും ആരെങ്കിലും ഒരാൾ അറിഞ്ഞിരിക്കട്ടെ എന്നു വച്ചിട്ടാണ്. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അതു ഗൂഢമായിരിക്കണം."

"ഒരു അനുയായിഭടസംഘത്തിനു ഗവർണ്ണരോടു ചോദിക്കുന്നത് നന്നായിരിക്കയില്ലയോ?"

"ഇല്ല. എന്തെന്നാൽ ഏതാനും ആയുധപാണികളായ ആളുകൾ മാത്രം കൂടെ വരുന്നത് സംശയത്തിനു കാരണമാകും. അധികം ആളുകളെ അയക്കുന്നതിനു ഗവർണ്ണർക്കു പാടുള്ളതുമല്ല. ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരും മാത്രമായാൽ നിർബ്ബാധമായി ഈ യാത്ര നിർവഹിക്കുന്നതിനു തരക്കേടുണ്ടാകയില്ല."

എന്നാൽ ഉടനെ പുറപ്പെടുന്നതിനു പാടില്ലായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ കല്പകരുടെ കുതിരകൾ ദീർഘയാത്ര നിമിത്തം ക്ഷീണിച്ചിരിക്കയും, പിറെറ ദിവസം വരെ അവയ്ക്കു വിശ്രമം ആവശ്യകമായിരിക്കയും ചെയ്തു. ഇരാവതിക്ക് ആയിട വളരെ ദീർഘമായും ആയാസകരമായും തോന്നി. അവൾ സിദ്ധൻെറ കഥ ഒന്നു തന്നെ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഉടനെ അവൾ അടുത്തുവരുന്ന പാദശബ്ദം കേട്ട് അനിർവചനീയമായ ഒരു ഭയത്തോടുകൂടി നോക്കിയപ്പോൾ എത്രയും അപ്രതീക്ഷിതനായ ഒരാൾ അവളുടെ മുൻപിൽ വന്നു നില്ക്കുന്നതു കണ്ടു. അത് സലിം ആയിരുന്നു.

അവൾ സംഭ്രാന്തയായി പറഞ്ഞു: "ഭവിടുന്ന് ഇവിടെ വന്നോ!"

യുവരാജാവ് ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ബംഗാളത്തേക്കു പോ

കയാണ്. ഒരു ബുദ്ധിമതിയായ സ്ത്രീ ഒരിക്കലും പ്രവൎത്തിക്കാത്തതാ യ സാഹസത്തിൽനിന്നും നിങ്ങളെ നിവാരണം ചെയ്യാൻ ഭാഗ്യവ ശാൽ ഞാൻ ഇപ്പോൾ ഇവിടെ എത്തി. നിങ്ങളെ കുറിച്ചുള്ള സ്നേ ഹത്താൽ നിങ്ങളുടെ പരിചാരിക നിങ്ങളുടെ ആജ്ഞയെ അനുവ ൎത്തിക്കാതിരിക്കയും ഈ സാഹസത്തിൽനിന്നും നിങ്ങളെ വിരമിപ്പി ക്കണമെന്നു എന്നോടു അപേക്ഷിക്കയും, ഞാൻ അങ്ങനെയാകട്ടെ എന്നു സമ്മതിക്കയും ചെയ്തു."

ഇരാവതി പറഞ്ഞു: "പ്രഭോ! ഈ കാൎയ്യത്തിൽ അവിടുന്നു ശ്ര മപ്പെടേണ്ട എന്നു ഞാൻ പ്രാൎത്ഥിക്കുന്നു. താൻ എന്താണ് പ്രവ ൎത്തിക്കുന്നത് എന്നറിയാത്ത ഒരു കുഞ്ഞല്ല ഞാൻ. എന്നെ സൂക്ഷി ക്കുന്നത് അവിടുത്തെ കൃത്യവുമല്ല."

"എങ്കിലും നിങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടിയും,—എന്തിനു മ റയ്ക്കുന്നു?—നിങ്ങളോട് അവിശ്വാസിയായ എന്റെ വിരോധിയുടെ അടുക്കൽ നിങ്ങൾ പോകുന്നത് എനിക്ക് അസഹ്യമാകയാലും ഞാൻ നിങ്ങളെ സൂക്ഷിക്കും. എന്നെ നിരസിച്ചതിന്റെ ശേഷം അ വനോടുകൂടി, അവൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന പക്ഷം, നിങ്ങൾ രമിക്കുന്നത് എനിക്കു ദുസ്സഹമാണ്, അതുകൊണ്ട് ഞാൻ എന്റെ അധികാര ത്തെ ഉപയോഗിച്ച് നിങ്ങളുടെ ഹിതത്തിനു വിരോധമായി നിങ്ങ ളെ ഇവിടെ താമസിപ്പിക്കും."

ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "അവിടുത്തേക്ക് അങ്ങനെ ചെ യ്യാൻ കഴിയും. എന്നാൽ അപ്രകാരം ചെയ്യാതിരിക്കാൻ മനസ്സു ണ്ടാകണം. അവിടുത്തെ അധികാരത്തെ ഈ വിധം ഉപയോഗി ക്കുന്നതുകൊണ്ട് അവിടുത്തേക്കു ഗുണത്തിനു പകരം ദോഷമാണ് ഉ ണ്ടാകുന്നതെന്ന് അവിടുന്നു നല്ലവണ്ണം ഓൎക്കണം. ഇതുകൊണ്ട് അ വിടുത്തേക്ക് എന്നെ സ്വാധീനപ്പെടുത്തുന്നതിനാകട്ടെ സിദ്ധന്റെ മ രണത്തെ ഒരു ക്ഷണംപോലും താമസിപ്പിക്കുന്നതിനാകട്ടെ കഴികയി ല്ല. അവിടുത്തെ മേൽ എനിക്കു പ്രേമമില്ലെങ്കിലും ഇതുവരെയും അ വിടുത്തെക്കുറിച്ച് എനിക്കു തോന്നീട്ടുള്ള ബഹുമാനത്തിനു പകരം അതികഠിനമായ നിന്ദ തോന്നുകയും ചെയ്യും. ഇതിന് അവിടുന്ന് ഇച്ഛിക്കുന്നോ? എനിക്കു മാത്രമല്ല, അവിടുത്തേക്കു തന്നെയും അവിടു ത്തെക്കുറിച്ചു നിന്ദ തോന്നുകയില്ലയോ? തന്റെ മനസ്സിനെ അടക്കു

ന്നതിന്ന ശക്തിയില്ലാത്ത അശക്തയായ ഒരു സ്ത്രീയേപ്പോലെ അന്യായമായ കാമത്തിന്ന അവിടുന്നു വശംവദനാകാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നോ? അതോ, ആത്മനിയമനത്തിന്ന ശക്തനാണെന്നു കാണിച്ച് അതിനാൽ അന്യന്മാരെ ഭരിക്കുന്നതിന്ന യോഗ്യനാണെന്നു ബോധപ്പെടുത്തുന്ന ഒരു പുരുഷനെപ്പോലെ ആചരിക്കുന്നതിന് അനുഗ്രഹിക്കുന്നോ? അവിടുന്നുതന്നെ രണ്ടിലൊരു വിധം തീച്ചപ്പെടുത്തിക്കൊൾക. ഞാൻ ഒരു പ്രിയത്തേയും ചോദിക്കുന്നില്ല."

സലിം ത്വരയോടു കൂടി അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടന്ന സമയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ കൃത്യവും കാമവും തമ്മിലും, മാനവും സ്വേച്ഛയും തമ്മിലും ഒരു വലിയ സംഘഷം ഉണ്ടായി. അദ്ദേഹം വശീകരിക്കുന്നതിന്ന വ്യത്ഥമായി ശ്രമിച്ചവളെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിരോധിയുടെ അടുക്കൽ പൊയ്ക്കൊള്ളുന്നതിന്ന സമ്മതിക്കുന്നത് അദ്ദേഹത്തിന്ന അശക്യമായി തോന്നി. എങ്കിലും അവൾ പറഞ്ഞത് ശരിയായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധികാരത്തെ ഉപയോഗിക്കുന്നത് അദ്ദേഹം സവ്വോപരി ഇച്ഛിക്കുന്ന അവളുടെ ബഹുമാനത്തെ ഇല്ലാതെയാക്കുയല്ലാതെ യാതൊരു ഫലത്തേയും ചെയ്കയില്ല. പിന്നെ അവളുടെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകൾ ശ്രേഷ്ഠനും മഹാമനസ്കനും ആയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാവു പറഞ്ഞതും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ ഗാഢമായി പതിഞ്ഞിരുന്നതും ആയ ഉപദേശവാക്യത്തെ ഓമ്മിപ്പിച്ചു. ആത്മസംയമനവും ആത്മസുഖത്യാഗവും ഒരു രാജാവിന്റെ മുഖ്യകൃത്യവും ഗുണവും ആണെന്നുള്ളതിനെ അദ്ദേഹം മുൻപിൽ ഒരിക്കലും ഗൌരവത്തോടുകൂടി വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. മേലാൽ നല്ല മയ്യാദയായിരിക്കാമെന്നു പിതാവിനോടു വാഗ്ദാനം ചെയ്കതിന്റെ ശേഷം തന്റെ ആദ്യയായ പ്രവൃത്തി ഇരാവതി ന്യായ്യമായി പറഞ്ഞതുപോലെ തന്റെ അധികാരത്തെ നിന്ദ്യമായ വിധത്തിൽ ഉപയോഗിക്ക എന്നായി വരുന്നത് യോഗ്യമാണോ?

ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇരാവതി! മുൻപിലത്തേപ്പോലെ ഇപ്പൊഴും ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഇച്ഛയെ അനുവത്തിക്കുന്നു. എനിക്ക് അതിന് എത്ര ശ്രമമുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞിട്ടാവശ്യമില്ല. ഞാൻ അതിനെ സമ്മതിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞാൽ മതി. കഷ്ടം! അന്നു പറഞ്ഞതുപോലെ കുറേക്കൂടി മുൻപിൽ ഞാൻ നിങ്ങളെ അറിഞ്ഞില്ല

ല്ലോ! നിങ്ങൾ എന്നെ ഒരു നല്ല ആളാക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അതെല്ലാം കഴിഞ്ഞല്ലോ. ഇനി വിധികല്പിതത്തെ അനുസരിക്കാൻ ഞാൻ ശ്രമിക്കാം. നിങ്ങൾ പൊയ്ക്കൊൾക. നിങ്ങളുടെ ഈ നിശ്ചയം സാഹസമാണെന്ന് എനിക്കു വിചാരിക്കാതിരിക്കാൻ പാടില്ലെങ്കിലും അത് ശ്രേഷ്ഠവും ധൈൎയ്യപൂൎവ്വവും ആണെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു. ഒന്നുകൂടി പറയാനുണ്ട്. സിദ്ധനെ നിങ്ങൾ ഇനിയും ജീവനോടെ കാണുന്നത് അസംഭാവ്യമല്ലെന്നും, അപ്പോൾ നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും തമ്മിൽ രഞ്ജിച്ച് നിങ്ങൾ അയാളോടു ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രതിജ്ഞയെ സഫലീകരിക്കുമെന്നും ഞാൻ നല്ലവണ്ണം അറിയുന്നു. എനിക്കു ഇതിനെക്കുറിച്ച് അസൂയ തോന്നും. എന്നാൽ നിങ്ങളോടോ നിങ്ങളുടെ പ്രിയതമനോടോ ഞാൻ പ്രതികാരം ചെയ്വാൻ വിചാരിക്കയില്ല. അശക്തനും സ്വാത്മപരനും ആയ സലിം ആത്മാവിനെ നിയന്ത്രണം ചെയ്തു എന്നും, ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിന്റെ ഭാവിയായ ചക്രവൎത്തിക്കു തന്റെ മനസ്സിനെ നിയമനം ചെയ്യുന്നതിനു ശക്തിയുണ്ടെന്നും എല്ലാവരും അറിഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. എപ്പൊഴെങ്കിലും നിങ്ങൾക്കോ സിദ്ധരാമനോ എന്റെ സാഹായ്യം ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ അതിനു ഞാൻ സന്നദ്ധനാണെന്നു ഞാൻ വാഗ്ദാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. എന്റെ അടുക്കൽനിന്നും ഒരു പ്രിയത്തേയും നിങ്ങൾ സ്വീകരിക്കയില്ലെങ്കിലും ഞാൻ നിങ്ങളോട് ഒരു പ്രിയത്തെ ചോദിക്കുന്നു. ഇനി നാം ഒരിക്കലും തമ്മിൽ കാണാൻ സംഗതി വരികയില്ലായിരിക്കാമെങ്കിലും നിങ്ങൾക്ക് എന്റെ മേൽ സ്നേഹമില്ലാതിരിക്കയും, നിങ്ങളെ കുറിച്ച് എനിക്കു തോന്നിയ പ്രേമത്താൽ സംഭവിച്ച അപരാധങ്ങളെ വിചാരിച്ച് എന്നോടു കോപവും നിന്ദയും തോന്നുകയും ചെയ്യരുത്."

സലിം ഉത്തരം കേൾക്കാൻ താമസിച്ചു നില്ക്കാതെ വേഗത്തിൽ പോയി. അദ്ദേഹം പതുക്കെ പറഞ്ഞു: "എന്റെ അച്ഛാ! അച്ഛനു എന്നെക്കുറിച്ചു തൃപ്തി തോന്നുന്നതിനു ഈ ഒരു സംഗതിയെങ്കിലും ഉണ്ടല്ലോ."

പതിനാറാം അദ്ധ്യായം.

ഹൈഫ്റീയുടെ ശാപം

പർവ്വതങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിലുള്ള ഒരു സന്ന്യാസിമഠത്തിൽ സിദ്ധൻ അവശനായി ഒരു തല്പത്തിൽ ശയിക്കയും, ഇരാവതി സമീപത്തിരുന്നു ശുശ്രൂഷിക്കയും ചെയ്തു വളരെ ദൂരം ദുർഘടയാത്ര ചെയ്തു അവിടെ എത്തിയപ്പോൾ സിദ്ധൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ടു് അവളുടെ സന്തോഷം അനിർവചനീയമായിരുന്നു. എന്നാൽ സിദ്ധന്റെ ജീവിതം സന്ദിഗ്ദ്ധസ്ഥിതിയിലാണെന്നു വൈദ്യന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടതിനാൽ അവളുടെ സന്തോഷം അല്പം ലഘൂകൃതമായി. സിദ്ധൻ കിടന്ന മുറിയിൽ അവൾ ചെന്നപ്പോൾ അയാൾക്കു ബോധമില്ലായിരുന്നു. പിന്നെയും ബോധമുണ്ടായി അയാൾ മരിക്കുന്നതിനു മുൻപിൽ അവളെ കണ്ടു മനസ്സിലാക്കുമെന്നു നിശ്ചയമായി അവൾക്കു പറയാമായിരുന്നു.

സമാധാനമില്ലാതെ വളരെ നേരം നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നതിന്റെ ശേഷം അല്പം ഗുണം കണ്ടപ്പോൾ ഇരാവതിക്കു് അയാൾ ജീവിക്കുമെന്നുള്ള ആശ തോന്നിത്തുടങ്ങി. ആതുരനായ സിദ്ധനെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനാണു് ഇരാവതി ഇച്ഛിക്കുന്നതെങ്കിലും അവളും കുറെ വിശ്രമിക്കയും, കാറ്റു കൊള്ളുന്നതിനായി കുറച്ചു് വെളിയിലിറങ്ങി നടക്കയും ചെയ്യണമെന്നു കല്പകരും സന്ന്യാസിമാരും അവളെ പറഞ്ഞു ബോധിപ്പിച്ചതിനാൽ അവൾ പ്രാർത്ഥനാസമയങ്ങളിലെ ഘണ്ടാനാദം കേൾക്കുമ്പോൾ ആ മഠത്തോടു ചേർന്ന ചെറിയ ക്ഷേത്രത്തിൽ ചെന്നു വന്ദിക്കയും, അപ്പോൾ ആ ക്ഷേത്രത്തിലെ പ്രധാനപുരോഹിതൻ മനുഷ്യജീവിതത്തിന്റെ ക്രമങ്ങളെ കുറിച്ചും ലോകത്തിൽ ദുഃഖമാണു് അധികമെന്നും സുഖം ചുരുക്കമാണെന്നും സകല ബന്ധങ്ങളിൽനിന്നും വിമുക്തനായി നിർവാണത്തെ പ്രാപിക്കുന്നതു തന്നെയാണു് മനുഷ്യനു പരമതമമായ ആനന്ദമെന്നും മറ്റും പ്രസംഗിക്കുന്നതിനെ സശ്രദ്ധം കേൾക്കയും ചെയ്യാറുണ്ടായിരുന്നു. ഈ ബുദ്ധമതാനുസാരികളായ അഭിപ്രായങ്ങളിൽ കേട്ടുകൾക്കു യോജിക്കാൻ വഹിയാത്തതായി പലതും ഉണ്ടായിരുന്നു. കേ

ഖലം നിർവ്യാപാരമായി സമാധിയിൽ ഇരിക്കുന്നതിനെക്കാൾ ശ്രേഷ്ഠതരമായ ജീവിതോദ്ദേശ്യം പരോപകാരം ചെയ്യുന്നതാണെന്നു അദ്ദേഹം മററൊരവസരത്തിൽ വാദിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ എതിരുവാദം പക്ഷേ അനാവശ്യകമായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ ഈ ബുദ്ധമതക്കാരുടെ ഉപദേശങ്ങളേക്കാൾ അവരുടെ പ്രവൃത്തി അധികം നന്നായിരുന്നു. അവർ സാംസാരികവ്യവഹാരങ്ങളിൽ ഒന്നിലും ചേരാതിരുന്നു എങ്കിലും തങ്ങളുടെ കാലത്തെ അലസമായി നയിച്ചില്ല. അവർ നിസ്തന്ദ്രമായി പവ്വതങ്ങളുടെ ഇടയിൽ സഞ്ചരിച്ച് ജാതിഭേദത്തേയും മതഭേദത്തേയും നോക്കാതെ കഷ്ടപ്പെടുന്നവരെ എല്ലാം ആശ്വസിപ്പിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നു.

ഒരു ദിവസം സായാഹ്നത്തിൽ സിദ്ധൻ കിടന്നിരുന്ന കട്ടിലിൻെറ ഒരു വശത്ത് ഇരാവതിയും മറേറ വശത്ത് വൈദ്യനും അയാളെ സൂക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ അയാൾ കണ്ണു തുറന്ന് ചുററും ഒന്നു നോക്കുകയും, ഇരാവതിയെ കണ്ടറികയും ചെയ്തു. അയാൾ അവളുടെ നാമത്തെ അസ്ഫുടമായി പറഞ്ഞ് പിന്നയും കണ്ണടച്ചു. വൈദ്യൻ ഇരാവതിയോട് അവിടെനിന്നും മാറുന്നതിനു സംജ്ഞാപനം ചെയ്തു. അവൾ മനസ്സില്ലാതെ അപ്രകാരം ചെയ്ത് കല്ലുകരെ കണ്ട് ആ സന്തോഷവത്തമാനത്തെ പറയാൻ ബദ്ധപ്പെട്ടു പോയി. പിറേറദിവസം സിദ്ധനു കുറേക്കൂടി ഗുണം കാണുകയും അയാൾ സംസാരിക്കുന്നതിനും ശക്തനാകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ ഇരാവതി കൂടെ ഉള്ളപ്പോൾ തന്നെയും അയാൾ അധികം സംസാരിച്ചില്ല. അയാൾ അവളേയും കല്ലുകരേയും തിരിച്ചറിഞ്ഞു എങ്കിലും കഴിഞ്ഞ സംഗതികളെ കുറിച്ചൊന്നും ഓമ്മയില്ലാതെ മനസ്സിനു എന്തോ ഒരാവരണം ഉള്ളതുപോലെ തല്പത്തിൽ എഴുന്നേററിരുന്ന് പുരോഭാഗത്തിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഈ വ്യാമോഹത്തിൽ നിന്നും അയാളെ ഉണത്തുന്നതിനു ഇരാവതിയുടെ ശബ്ദത്തിനു മാത്രമേ കഴിഞ്ഞൊള്ളു. അയാൾക്ക് ദേഹത്തിനു കുറച്ചു ബലമുണ്ടായി എഴുന്നേററു നടക്കാറായതിൻെറ ശേഷവും കുറേദിവസത്തേക്ക് ഇങ്ങനെ തന്നെ ആയിരുന്നു.

ഒരു ദിവസം ആ സന്ന്യാസിമഠത്തിൻെറ സമീപസ്ഥലത്ത് ഇരാവതിയോടു കൂടി അയാൾ നടന്നുംകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അവൾ

പറഞ്ഞ എന്തോ ഒരു സംഗതിയോ, അവൾക്കു തന്നെ ഇന്നതെന്നു മനസ്സിലാകാതെ അയാളുടെ ദൃഷ്ടിക്കു വിഷയീഭവിച്ച എന്തോ ഒരു പദാർത്ഥമോ അയാളുടെ സ്മരണശക്തിയെ ഉൽബോധിപ്പിച്ചതായി തോന്നി. ഉടനെ അയാൾ നിശ്ചലനായി നിന്ന് ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടി ചുററും നോക്കുകയും കൈകൊണ്ടു മുഖം മറയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. പിന്നെ ശിരഃകമ്പനം ചെയ്ത് മുൻപെട്ടു നടക്കയും, ഉന്നതങ്ങളായ ഗിരിശൃംഗങ്ങളിലും തദനന്തരം നിർമ്മലമായ ആകാശത്തിലും ചുററുമുള്ള താഴ്വരകളിലും വനങ്ങളിലും ജിജ്ഞാസയോടെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ട് പിന്നെയും സ്തബ്ധനായി നില്ക്കുകയും ചെയ്തു. അയാളുടെ മുഖത്ത് ഒരു വൈവർണ്ണ്യം ഉണ്ടാകയും, ഉദ്ഭ്രാന്തദൃഷ്ടിയായി അയാൾ ഇരാവതിയുടെ നേരെ നോക്കുകയും ചെയ്തു. അയാൾക്കു നല്ല ഓർമ്മയുണ്ടായി. എന്നാൽ എങ്ങനെയാണ്? പക്ഷേ ഓർമ്മയുണ്ടാകാതെ ഇരിക്കുന്നതല്ലായിരുന്നോ നല്ലത്?

ഒടുവിൽ അയാൾ ഇരാവതിയോടു വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: "പൊയ്ക്കൊൾക. പൊയ്ക്കൊൾക. മന്ദഭാഗ്യയായ നിങ്ങൾ എൻെറ അടുക്കൽ വന്നത് എന്തിനാണ്? വിശ്വാസഭംഗം ചെയ്തവനും രാജദ്രോഹത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടവനും കഠിനമായുള്ള ശാപം ഏററവനും ആയ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വരുന്നതിനെ നിങ്ങൾക്ക് എങ്ങനെ സഹിക്കാൻ കഴിയും?"

സിദ്ധൻെറ ഈ വാക്കിനെ ഇരാവതി ഭയസംഭ്രമത്തോടുകൂടി കേട്ടു. അവൾക്കു വേണ്ടതിലധികം മനസ്സിലായി എങ്കിലും താൽപര്യം മുഴുവനും അവൾ ഗ്രഹിച്ചില്ല. അവൾ സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ ഒച്ച പുറപ്പെട്ടില്ല. വ്യസനാക്രാന്തയായി അവൾ അയാളുടെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു.

വ്യാകുലനായി സിദ്ധൻ ആവർത്തിച്ചു പറഞ്ഞു: "ആ ശാപം! 'നീ ചെയ്തതിൻെറ സ്മരണയോടുകൂടി ജീവിച്ചിരുന്നു കൊൾക. നിൻെറ ആഗ്രഹങ്ങളെല്ലാം ഫലിക്കുന്നതായിരിക്കാമെങ്കിലും മാനവും മര്യാദയും ഉള്ള ഒരാളിൻെറ മുഖത്തു നോക്കാൻ ഒരിക്കലും നീ ശക്തനാകയില്ല'. എന്നു ദൈവസി എന്നെ ശപിച്ചിട്ടുണ്ട്. പിന്നെ ഇപ്പോൾ വിശുദ്ധയും നിരപരാധയും എൻെറ ശ്രേഷ്ഠനായ സ്നേഹിതൻെറ പോലെ എന്നാൽ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടവളും ആയ നിങ്ങളുടെ മുഖ

ത്തു് ഞാൻ എന്തിനു ഭയക്കുന്നു! ഇവിടെ നിന്നും ദൂരെ പൊയ്ക്കൊൾക. നിങ്ങളുടെയും എന്റെയും മദ്ധ്യേ ഒരു സ്വരൂപം നില്ക്കുന്നു. അതു് ഫൈഡ്രസിയുടേതാണ്, എന്നു ശപിച്ചപ്പോഴത്തെ പോലെ ഭയാവഹനായി അദ്ദേഹം ഇതാ നില്ക്കുന്നു."

ഇരാവതി ശിരസ്സിനെ ഉന്നമിപ്പിച്ചപ്പോൾ സിദ്ധൻ അവളുടെ മുഖത്തു നോക്കാൻ ധൈര്യമില്ലാത്തതുപോലെ പാണിതലങ്ങളെക്കൊണ്ടു മുഖത്തെ ആച്ഛാദനം ചെയ്യുന്നതു കണ്ടു് അവൾ പറഞ്ഞു: "വരികതന്നെ നമുക്കു് അകത്തു പോകാം. നിങ്ങൾ വേണ്ടതിലധികം പ്രവർത്തിച്ചുപോയതിനാൽ മിഥ്യാജ്ഞാനങ്ങൾ നിങ്ങളെ പീഡിപ്പിക്കുന്നു. വരികതന്നെ."

സിദ്ധൻ സശോകമായി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: 'മിഥ്യാജ്ഞാനങ്ങളോ! അങ്ങനെ ആയിരുന്നെങ്കിൽ കൊള്ളാമായിരുന്നല്ലോ. അങ്ങനെയല്ല. എനിക്കിപ്പോൾ നല്ല ബോധമുണ്ടു് ദേഹസ്ഥിതിയും യഥാപൂർവ്വം ആയിരിക്കുന്നു. അതിനോടുകൂടി സ്മരണയും, ആ ഭയങ്കരസ്മരണയും, അപ്പോഴത്തെക്കാളും വാസ്തവമായിത്തന്നെ ജനിച്ചിരിക്കുന്നു. ഫൈഡ്രസി പറഞ്ഞ വാക്കുകളുടെ താല്പര്യം ഇതുവരെ പൂർണ്ണമായി എന്റെ മനസ്സിൽ സ്ഫുരിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നിങ്ങളെ പുനർദ്ദർശിക്കാനിടയായതിനാൽ അതു് എനിക്കു നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലാകുന്നു. ചക്രവർത്തിയുടെ മുൻപിലും എന്റെ ഭടന്മാരിൽ അത്യന്തനികൃഷ്ടനായുള്ളവന്റെ മുൻപിൽ കൂടിയും ഞാൻ ലജ്ജകൊണ്ടു തല താഴ്ത്തിപ്പോയിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇപ്പോഴത്തെപോലെ ഒരിക്കലും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. മാനമായി മരിക്കുന്നതിനു ഞാൻ പ്രാർത്ഥിച്ചതു് സാധിച്ചില്ല." അയാൾ തുടർന്നു പറഞ്ഞു: "ഇരാവതി! നിങ്ങൾ ആരോടാണു് സംസാരിക്കുന്നതെന്നു നിങ്ങൾ അറിയുന്നില്ല. എന്റെ ഒടുവിലത്തെ കുറ്റങ്ങളെ നിങ്ങൾ അറിയുന്നില്ല."

അവൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എനിക്കറിയാം. പക്ഷേ ഫൈഡ്രസിയും നിങ്ങളും തമ്മിൽ ഉണ്ടായതു് എന്തെല്ലാമാണെന്നു യഥാർത്ഥമായി ഞാൻ അറിയുന്നില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ വാക്കുകളാൽ തന്നെ ഞാൻ വേണ്ടേടത്തോളം അറിഞ്ഞു."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എന്നിട്ടും നിങ്ങൾ എന്നോടു സംസാരിക്കുന്നല്ലോ, നിങ്ങൾ എന്റെ അടുക്കൽ നിന്നും വിമുഖിയായി തിരി

ച്ചുപോകുന്നില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, എൻെറ അവശതയിൽ എന്നെ ശു ശ്രൂഷിക്കുന്നതിനു കൂടിയും വരുന്നല്ലോ."

സിദ്ധാ! ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു വാഗ്ദാനം ചെയ്തില്ലയോ? നിങ്ങൾ എന്നെ അതിൽ നിന്നു മോചിപ്പിക്കുന്നതു വരെ ഞാൻ അതിനെ അനുവർത്തിക്കുന്നത് എൻെറ കടമയല്ലയോ? നിങ്ങൾ അങ്ങനെ ഒ രിക്കലും ചെയ്തിട്ടുമില്ലല്ലോ. നിങ്ങളുടെ അന്ത്യയായ ചിന്ത എന്നെ ക്കുറിച്ചായിരുന്നു എന്നു കാണിച്ച അടയാളത്തെ നിങ്ങൾ കല്പകർമ്മ ഖേന എനിക്ക് അയച്ചു തന്നില്ലയോ? വിവാഹത്താൽ നാം ബദ്ധ ന്മാരല്ലെങ്കിലും നിങ്ങളെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നത് എൻെറ കൃത്യമാണെന്നു എനിക്കു തോന്നി."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ വാഗ്ദാന ത്തിൽ നിന്നും ഞാൻ നിങ്ങളെ മോചിപ്പിക്കുന്നു. ആ കഷ്ടയായ ആന്ധ്യദശയിൽ നിന്നും ഞാൻ പ്രബുദ്ധനായ ഉടനെ തന്നെ എ നിക്കു തവൽപര്യന്തം അജ്ഞാതയായ ഒരു ശക്തിയോടെ നിങ്ങ ളെ കുറിച്ചുള്ള സ്നേഹം പ്രത്യാഗമിച്ചു എന്നുള്ളത് വാസ്തവമാണ്. നി ങ്ങൾക്ക് എന്നോടു സത്യഭംഗമില്ലാത്തവളായിരിക്കയും, നിങ്ങളുടെ കൃത്യങ്ങളെ എല്ലാം നിവൎത്തിക്കയും ചെയ്യാൻ കഴിയും; എന്നാൽ ഇ നി നിങ്ങൾക്ക് എന്നെക്കുറിച്ച് അനുരാഗം തോന്നുന്നത് അശക്യ മാണ്."

ഇരാവതി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എനിക്ക് എന്നും നിങ്ങളെ കുറി ച്ചു തോന്നിട്ടുള്ളതുപോലെ അനുരാഗം ഇപ്പൊഴും തോന്നുന്നു."

"നിങ്ങൾക്കു സത്യത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അധികപ്രതിപത്തിയാൽ എന്നെക്കുറിച്ച് ഇനിയും അനുരാഗം തോന്നുന്നു എന്നു തന്നെത്താൻ ബോധപ്പെടുത്തുന്നതിനു നിങ്ങൾ ശ്രമിക്കുന്നു. എന്നാൽ അത് അ സാദ്ധ്യമാണ് ഒരു കാലത്തു നിങ്ങൾക്ക് പശ്ചാത്തപിക്കേണ്ടിവ രും. ബഹുമാനമില്ലാത്ത ആളെ കുറിച്ച് അനുരാഗം ഉണ്ടാകുവാൻ പാടില്ല. സ്ത്രീ പുരുഷനെ തനിക്ക് ഗുരുപദംഗതനായി വിചാരിക്ക ണം. അതിന് അയോഗ്യനായ ഒരുത്തനോടു കൂടിയുള്ള വിവാഹം ശ്രേയസ്കരമായിരിക്കയില്ല. പൊയ്ക്കൊൾക എന്നെ വിസ്മരിച്ചുകൊ ള്ളുക. നിങ്ങൾ സ്മരിക്കുന്നതിനുപോലും ഞാൻ അർഹനല്ല."

"എന്നാൽ നിങ്ങൾ എന്നെ ഉപേക്ഷിക്കയാണോ?"

"നിങ്ങളെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനോ നിങ്ങളുടെ വാഗ്ദാനത്തിൽ നിന്നും നിങ്ങളെ മോചിപ്പിക്കുന്നതിനോ എനിക്കു യാതൊരധികാരവും ഇല്ല. നിങ്ങൾക്കു സ്വസ്ഥതയെ ഉണ്ടാക്കുന്നതിന്നും, നിങ്ങൾ സമാധാനമായി എന്നെ വിട്ടു പോകുമ്പോൾ നിങ്ങൾക്കുണ്ടാകാവുന്ന ആത്മോപാലംഭത്തിനു ഇടവരാത്തതിരിക്കുന്നതിന്നും വേണ്ടി മാത്രമാണ് ഞാൻ അപ്രകാരം ചെയ്യുന്നത്."

അവളുടെ പാണിയെ അയാളുടെ ഭുജത്തിൽ വെച്ചുകൊണ്ട് അവൾ സപ്രാർത്ഥനമായി പറഞ്ഞു: "സിദ്ധാ! എന്റെ അപേക്ഷയെ കേൾക്കണെ നിങ്ങൾ പറയുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ഞാൻ വാദിക്കയോ എന്റെ അവകാശമായി എന്തെങ്കിലും ചോദിക്കയോ ചെയ്യുന്നില്ല. എന്റെ ഹൃദയത്തിനു പ്രിയതമമായ അഭിലാഷത്തെ കേൾക്കുന്നതിനു ഞാൻ നിങ്ങളോടു പ്രാർത്ഥിക്കമാത്രമേ ചെയ്യുന്നൊള്ളു. മേലാലുള്ളതിനെ കുറിച്ചു ഞാൻ ഒരു വാഗ്ദാനത്തിനും ചോദിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങൾക്കു പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം ഞാൻ തന്നിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ എനിക്കു നിങ്ങളെ വിട്ടു പിരിയാൻ പാടില്ല. കുറച്ചുകാലത്തേക്കേ കളളു എങ്കിലും ഞാൻ തൽകാലം നിങ്ങളുടെ കൂടെ താമസിക്കട്ടെ."

സിദ്ധൻ ദൃഢതയോടെ പറഞ്ഞു: "വേണ്ട. ഒരിക്കലും വേണ്ട. സംശയിക്കയും ചാപല്യം കാണിക്കയും വേണ്ട. എന്നെ എന്നെന്നേയ്ക്കു വിട്ടുപോകയും മറക്കയും ചെയ്യു." എന്നു പറഞ്ഞ് അയാൾ മാർവിൽ നിന്നു അവളെ തള്ളിയേച്ച് അപ്പോഴത്തെ പോലെ ആർദ്രതയോടു കൂടി താൻ ഒരിക്കലും സ്നേഹിച്ചിട്ടില്ലാത്ത അവളെ മേലാൽ കാണാതിരുന്നേക്കാമെന്നുവെച്ച് ബദ്ധപ്പെട്ടു ചെയ്യുളയുന്നതിന് ഉദ്യോഗിച്ചു.

ഇരാവതി എഴുന്നേററ് ഭഗ്നമായ സ്വാഭിമാനത്തോടു കൂടിയും സ്ഥിരസ്വരമായും പറഞ്ഞു: "അതങ്ങനെയാകട്ടെ. നിങ്ങൾ പറയുന്നത് പരമാർത്ഥമാണ് നിങ്ങൾതന്നെ എന്റെ പ്രേമത്തിനു നിങ്ങളെ അപാത്രമാക്കിത്തീർക്കുന്നു. ഒരിക്കൽ നിങ്ങളുടെ വാഗ്ദാനത്തിനു വിപരീതമായി നിങ്ങൾ എന്നോട് അവിശ്വാസം പ്രവർത്തിച്ചു എന്നാൽ അതിനെ ഞാൻ വിസ്മരിക്കയും ക്ഷമിക്കയും ചെയ്യുന്നു. എന്തെന്നാൽ എന്നാൽ അജ്ഞാതമായ ഒരു വ്യാമോഹ

ത്താൽ നിങ്ങൾ പ്രലോഭിതനായിരുന്നു എന്നു ഞാൻ അറിഞ്ഞു. എന്നാലിപ്പോൾ നിങ്ങൾ എന്നെ നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽനിന്നും നിരസിക്കുന്നു. അത് ഞാൻ ഒരപരാധവും ചെയ്തതുകൊണ്ടല്ല. കിന്തു, ഒരു കാലത്തു നിങ്ങൾ ചാപല്യത്താൽ വ്യാമോഹത്തെ തടുക്കാൻ ശക്തനായില്ല എന്നുള്ള പരമാർത്ഥത്തെ നിങ്ങളുടെ പ്രിയയോടു പറയുന്നതിനുള്ള കാൎച്ചിൽ വിചാരിച്ചിട്ടാണ്. എന്നാൽ എന്നെ വിട്ടു പൊയ്ക്കൊൾക. നിങ്ങളോടു കൂടാതെ എന്റെ ജീവിതം നിസ്സാരമാണ്. യാതൊരു സ്ത്രീക്കും താൻ കാമിക്കുന്ന പുരുഷനിൽനിന്നു കൂടിയും നിർബന്ധപൂർവ്വം സ്നേഹത്തെ ഇച്ഛിക്കാൻ പാടില്ല. അതിനാൽ ഇനി, നിങ്ങൾ ഒരു മിത്രത്തോടു ചെയ്ത അപരാധത്തിന്റെ സ്മരണയോടു ചേൎന്ന്, നിങ്ങൾ സ്നേഹിച്ചു എങ്കിലും ഗർവ്വത്താൽ പരിത്യജിച്ച ഒരു സ്ത്രീയുടെ സ്മരണയും നിങ്ങളുടെ മനസ്സിൽ ഉണ്ടായിരിക്കട്ടെ."

സിദ്ധൻ പോകയോ താമസിക്കയോ വേണ്ടത് എന്നു സംശയിച്ചു. അയാൾ സന്തോഷത്തോടെ താമസിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ അത് തന്റെ സത്യത്തിനു അനുരൂപമായിരിക്കുമോ? അയാൾ നെററിയിൽ കൈവെച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: "ഇതിനെ ആരു തീൎച്ചയാക്കും? ന്യായമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നതിനോടു വിരുദ്ധമാണെങ്കിലും നിങ്ങൾ പറയുന്നത് വാസ്തവമാണ്. എങ്കിലും നമ്മളെ രണ്ടു പേരേയുംകാൾ ബുദ്ധിമാനായ ഒരാൾ ഇതിനെ തീൎച്ചയാക്കട്ടെ."

' കല്ലുകരെ ഉദ്ദേശിച്ചാണോ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?

"അല്ല. അദ്ദേഹത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചല്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ ഞാൻ വളരെ ബഹുമാനിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും അദ്ദേഹം നമ്മുടെ ശ്രേയസ്സിനെ മാത്രമേ വിചാരിക്കയൊള്ളു എന്നും, അതിനു വേണ്ടി നിങ്ങൾ പറയുന്നതാണ് ശരിയെന്നു തീൎച്ചപ്പെടുത്തുമെന്നും എനിക്കു മുൻകൂട്ടി അറിയാം. അദ്ദേഹം തീൎച്ച ചെയ്യുന്നതിൽ നിഷ്പക്ഷപാതനായിരിക്കയില്ല. വേറെ ഒരാളുണ്ട്. അതാരാണെന്ന് എന്നോടു ചോദിക്കരുത്. നമ്മുടെ കാൎയ്യം തീൎച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിൽ അദ്ദേഹത്തിനെ മാത്രമേ എനിക്കു വിശ്വസിക്കാൻ പാടൊള്ളു. അദ്ദേഹം എനിക്കു ഗുണദോഷം പറഞ്ഞു തരും. ഇരാവതി! അതി

നാൽ ഞാൻ പറയുന്നതിനെ കേട്ടാലും. കഴിയുന്നതും വേഗത്തിൽ ഞാൻ ഇവിടെനിന്നും പുറപ്പെടട്ടെ. ഒരുവേള വേഗത്തിൽ തിരിച്ചുവരും. പക്ഷെ ഒരിക്കലും വരാതിരുന്നാലുമായി. ഞാൻ തിരിച്ചുവരുന്ന പക്ഷം എന്റെ ജീവിതം മേൽ നിങ്ങൾക്കായി വിനിയോഗിക്കപ്പെടും. വരാത്ത പക്ഷം നിങ്ങൾ മേൽ ഒരിക്കലും എന്നെ കാണുകയില്ലെന്നും, എന്നോടുള്ള എല്ലാ ബന്ധങ്ങളിൽ നിന്നും നിങ്ങൾ മോചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നും അറിഞ്ഞുകൊൾക. വിരോധം ഒന്നും പറയരുത്. ഇതുവരെയും നിങ്ങൾ ഇരുന്നതു പോലെ ക്ഷമയോടു കൂടി ഇരുന്നുകൊൾക.”

ഈ നൂതനമായും അപ്രതീക്ഷിതമായും ഉള്ള ഉപക്ഷേപത്തിനു ഇരാവതിക്ക് ഉത്തരം പറയാൻ കഴിയുന്നതിനു മുമ്പിൽ സിദ്ധൻ അവൾക്ക് അജ്ഞാതമായ തന്റെ ഉദ്ദിഷ്ടസ്ഥലത്തേക്കു പുറപ്പെടുന്നതിനായി തന്റെ ഭൃത്യനെ അന്വേഷിച്ച് അശ്വത്തെ സജ്ജീകരിക്കാൻ ആജ്ഞാപിക്കുന്നതിനായി പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞു. ഇരാവതി ഉടൻ തന്നെ കല്പകരുടെ അടുക്കൽ ചെന്ന് നടന്ന വർത്തമാനങ്ങളേയും സിദ്ധന്റെ അസാധാരണമായ നിശ്ചയത്തേയും പറഞ്ഞു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം സിദ്ധനെ നിരോധിക്കുന്നതിനെക്കാൾ അയാളുടെ ഇഷ്ടാനുരോധേന വിട്ടേക്കുന്നതാണ് നല്ലതെന്നു കണ്ട് അയാളെ ഇനിയും അചിരേണ കാണാനിടവരുമെന്നുള്ള ആശയെ ജനിപ്പിച്ച് ഇരാവതിയെ സമാധാനപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു. ഇതിനിടയിൽ സിദ്ധൻ ആ സന്ന്യാസിമഠത്തിലെ പുരോഹിതനോടു യാത്ര പറകയും, അവിടെ തനിക്കുണ്ടായ സൌകര്യസുഖങ്ങൾക്കു വേണ്ടി അദ്ദേഹത്തിനു ഒരു വിലപിടിച്ച സമ്മാനം കൊടുക്കയും ചെയ്തു് കുതിരയിൽ കയറി വത്സനാൽ അനുഗതനായി പുറപ്പെട്ടു.

പുനശ്ച അസ്തോന്മുഖനായ ഗഭസ്തിമാലിയുടെ കിരണാവശേഷങ്ങൾ ഹിമവാന്റെ ഉപത്യകകളിൽ പതിക്കയും, പുനശ്ച സിദ്ധൻ വത്സാനുയാതനായി ഗുരുപാദരുടെ വാസസ്ഥലം ഇരിക്കുന്ന സാനുപ്രദേശത്തേക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തെ അനുവർത്തിക്കയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭൃത്യൻ അയാളെ കണ്ടു ഉടനെ അറിഞ്ഞ് തന്റെ സ്വാമിയുടെ അടുക്കലേക്കു നയിച്ചു.

ആ ഋഷി അദ്ദേഹത്തിന്റെ യുവാവായ സ്നേഹിതനെ സന്തോ

ഷപൂർവ്വം സ്വാഗതംകൊണ്ടു സൽക്കരിച്ചു. എന്നാൽ സിദ്ധൻെറ ആകൃതിയിൽ സംഭവിച്ചിരുന്ന ഭേദത്തെ കണ്ടിട്ട് അദ്ദേഹത്തിനു മനഃക്ലേശമുണ്ടായി. പ്രഥമദശനത്തിൽ സന്തോഷോന്മേഷത്തോടു കൂടിയിരുന്ന അയാളുടെ മുഖം അപ്പോൾ വിവൎണ്ണമായും, അയാളുടെ ആകപ്പാടെ ഉള്ള ഭാവം ഗ്ലാനിയോടുകൂടിയും ഇരുന്നു. ആ യുവാവ് സ്വല്പകാലത്തിനിടയിൽ ഒരു പ്രായം ചെന്ന പുരുഷനായി ഭവിക്കയും, പ്രസരിപ്പും കരുത്തും ഉണ്ടായിരുന്നതെല്ലാം പോയി വ്യസനപരവശനായി തീരുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ആ വ്യസനത്തിനു കാരണം മനുഷ്യനു വരാവുന്നതിൽ വച്ച് അതിദുസ്സഹമായ ആത്മോപാലംഭമായിരുന്നു എന്ന് സൂക്ഷ്മദശിയായ ഗുരുപാദൎക്കു മനസ്സിലായി.

ആദ്യത്തെ കുശലപ്രശ്നങ്ങളുടെ ശേഷം സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "മാന്യതമരായ ഗുരുപാദരേ! അഥവാ, പരമകാരുണികനായ രാജൎഷേ—"

ഋഷി മദ്ധ്യേ തടഞ്ഞു പറഞ്ഞു: "എന്നെ ഗുരുപാദർ എന്നു തന്നെ വിളിച്ചാൽ മതി. ഞാൻ മററാരുമല്ല."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "അവിടുത്തെ ഇച്ഛയെ ഞാൻ അനുവൎത്തിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് എന്നെ വിസ്മരിച്ചിട്ടില്ലെന്നു കണ്ട് ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. അവിടുത്തെ ആതിഥേയിയായ വസതിയിൽ കുറച്ചു താമസിച്ചതിൻെറ ശേഷം ഞാൻ യാത്ര പറഞ്ഞപ്പോൾ അവിടുന്ന് ഒടുവിൽ എന്നോടു പറഞ്ഞ വാക്കുകളെ പക്ഷെ ഇപ്പൊഴും അവിടുന്ന് സ്മരിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും."

ഗുരുപാദർ ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "എപ്പൊഴെങ്കിലും നിനക്ക് ഒരു നിവ്യാജബന്ധുവിൻെറ ഉപദേശം ആവശ്യകമായി വന്നാൽ അപ്പോൾ എൻെറ അടുക്കൽ വരുന്നതിനു ഞാൻ നിന്നെക്കൊണ്ടു പ്രതിജ്ഞ ചെയ്യിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നല്ലോ. അതുകൊണ്ടാണ് നീ ഇപ്പോൾ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നത് എന്നു എനിക്ക് മനസ്സിലായി. നിൻെറ വരവ് അധികമായ മനഃക്ലേശത്തോടു കൂടിയാണെന്നു നിൻെറ മുഖഭാവത്താൽ ഞാൻ ഊഹിക്കുന്നു."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "അവിടുത്തെ ഊഹം ശരിതന്നെ. അവിടുന്നു മുഴുവനും കേൾക്കുമ്പോൾ എൻെറ മുഖഭാവം എൻെറ മനോവി

കാരങ്ങളെ ഇതിലധികം സ്പഷ്ടമായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നില്ലല്ലോ എന്നു ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു."

ഗുരുപാദർ പറഞ്ഞു: എന്നാൽ വരിക. നമുക്ക് ഗൃഹത്തിന്റെ മറുഭാഗത്തു പോയി അവിടെ ഇരുന്ന് നടന്ന സംഗതികളെ കുറിച്ചു സാവകാശമായി സംസാരിക്കാം."

സിദ്ധൻ ആ ക്ഷണനാത്തെ സന്തോഷപുരസ്സരം സ്വീകരിച്ച് ഋഷിയുടെ താൽപര്യപ്രകാരം ശ്രമപരിഹാരത്തിനായി അല്പം ആഹാരം കഴിച്ചതിന്റെ ശേഷം സന്യാസിമഠത്തിൽനിന്ന് ഇരാവതിയെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞതു വരെ നടന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്ന സംഗതികളെ എല്ലാം വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു.

ഗുരുപാദർ അതിനെ ഏറാവും ശ്രദ്ധയോടും താൽപര്യത്തോടും കൂടി ശ്രവിച്ചു കഥ അവസാനിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം ചിന്താമഗ്നനായി സ്വല്പനേരം മൌനത്തെ അവലംബിച്ചിരുന്നു. ഒടുവിൽ സിദ്ധന്റെ നേരെ നോക്കിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നീ ഒരു വലുതായ ഭാരത്തെ തന്നത്താൻ തലയിൽ കയററി വച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അത് ഒരു പുരുഷനാൽ ദുർവഹമാകത്തക്കവണ്ണം അത്ര ഭാരമുള്ളതല്ല. നീ ഗുപ്തചരന്മാരാൽ വ്യാമോഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടതിനു തന്നത്താൻ ഇടവരുത്തിയത് ക്ഷമിക്കാവുന്നതാണെങ്കിലും സാധൂകരിക്കാവുന്നതല്ല എന്നാൽ അവളുടെ തത്വം അറിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷവും നീ അവളുടെ അടുക്കൽ പോയത് നിനക്കു മൈത്സിയുമായുള്ള സ്നേഹത്തിന് അത്യന്തം അനനുരൂപവും ക്ഷമിക്കാൻ വഹിയാത്തതും ആയ ഒരപരാധമാണ്. ചക്രവർത്തിയോടുള്ള ആദ്യമായ നിന്റെ അവിശ്വാസം ഏതാണ്ടു ഒരു ഭ്രമംനിമിത്തം ഉണ്ടായതാണ്. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിൽ ഒരുദ്യോഗത്തിൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിനെ ദ്രോഹിക്കാനായി ഉദ്യമിച്ചത് ഒരു കുററം തന്നെ. നിന്റെ നടത്തയെ കുറിച്ച് ഞാൻ നിന്നേക്കാളധികം ദാക്ഷിണ്യം വിചാരിക്കുന്നില്ല പ്രത്യുത, ഞാൻ അതിനെ അധികം പാരുഷ്യത്തോടു കൂടിയാണ് ഗണിക്കുന്നത്. നിന്റെ കുററങ്ങളെ നീ ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കൽ സമ്മതിച്ചപ്പോൾ നിന്റെ തെററൊക്കെയും തീർന്നു എന്നാണ് നീ വിശ്വസിക്കുന്നത്. എന്നാൽ അത് ഒരു ഭ്രമമാണ്. പ്രമാദത്താലാണെങ്കിലും മുൻപിലത്തെ പോലെ തന്നെ കുഷ്ടമായി വ

രായുന്ന മറ്റൊന്നിനെ നീ ചെയ്വാൻ ആരംഭിച്ചു. പശ്ചാത്താപം ഒരു സൽഗുണമാണെന്നും, പ്രായശ്ചിത്തം കൊണ്ടു പാപത്തിനു പരിഹാരം ചെയ്വാൻ പാടുള്ളൂ എന്നും നിന്നെപ്പോലെ അധികമാളുകളും വിചാരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ആ പ്രായശ്ചിത്തം ജാതാനുശയനായവനെ ജനോപകാരാർത്ഥമായി അവനു ചെയ്യാവുന്ന പ്രവൃത്തികളിൽ നിന്നു വിരമിപ്പിക്കുന്നതായാൽ ഫലത്തിൽ അതുപോലെ ഹാനികരമായി മറ്റൊന്നും ഇല്ല. ഇതാണ് ഇപ്പോൾ നീ ചെയ്വാൻ വിചാരിക്കുന്നത്. ഒന്നാമത് നിനക്കു സ്വയം പ്രാണത്യാഗം ചെയ്വാൻ മനസ്സില്ലായിരുന്നതുകൊണ്ട് നീ ലഘുവായി യുദ്ധഭൂമിയിൽ മരിച്ചുകളയാമെന്നു വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ നിന്റെ മരണത്താൽ എന്തു ഗുണമാണ് സിദ്ധിക്കുന്നത്? അതു നിന്റെ തെറ്റിനു എങ്ങനെയാണ് പരിഹാരമാകുന്നത്? മാനമായി മരണത്തെ ലഭിക്കാൻ അശക്തനാകയാൽ വനത്തിൽ ഏകാന്തമായി വസിച്ച് തപസ്സു ചെയ്വാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതായി നീ പറയുന്നു. എന്നാൽ അതെന്തിനാണ്? അതിനാൽ നിനക്കു തന്നെയോ ഇതരന്മാർക്കോ എന്തു പ്രയോജനം സിദ്ധിക്കും? പിന്നെ നീ വിവാഹം ചെയ്വാൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്ന ഇരാവതിയെ നീ ഉപേക്ഷിക്കാൻ ആലോചിക്കുന്നു. അത് അവൾ നിന്നെക്കുറിച്ച് അവിശ്വാസം പ്രവർത്തിച്ചിട്ടല്ല. കിന്തു, അവളുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ നിനക്കു ലജ്ജ തോന്നുന്നതിനു കാരണമുള്ളതിനാലാണ്. തന്നിമിത്തം നിന്നെക്കാളധികം അവളെയാണ് നീ ശിക്ഷിക്കുന്നത്. നീ അതിനെ കൃത്യമെന്നും ധർമ്മമെന്നും വിചാരിക്കുന്നോ? എന്റെ സ്നേഹിതാ! അതു കൊള്ളരുത്. അങ്ങനെയുള്ള കരു പ്രവൃത്തി ഒരു തെറ്റിനെക്കാൾ ക്രൂരതയായിട്ടാണ് പരിണമിക്കുന്നത്. എന്റെ വാക്കുകൾ നിനക്ക് അസഹ്യത ജനിപ്പിക്കുന്നു എന്നു തോന്നുന്നു. എന്നാൽ നീ വിചാരിക്കുന്ന മാർഗ്ഗം ഗർവ്വത്തിന്റെ ഫലമാണ്. നിനക്കു കുറ്റത്തിൽ വന്നു എന്നു നീ അറിയുന്നു. ഇരാവതി പറഞ്ഞത് ശരിയാണ്. നിന്റെ ചാപല്യമെല്ലാം അറിഞ്ഞവളും സ്വയം നിർദ്ദോഷിയുമായ ഒരു സ്ത്രീയെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനു നിന്റെ ഗർവ്വം നിന്നെ സമ്മതിക്കുന്നില്ല. ആ ഗർവ്വം തന്നെയാണ് പ്രാപഞ്ചികവ്യവഹാരങ്ങളെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനും നിന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നത്. നിന്റെ പൂർവ്വദുഷ്കൃത്യങ്ങളെ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള ആരെ എങ്കിലും കാണേക്കുമോ എന്നു നീ ഭയപ്പെടുന്നു. നിന്റെ കൃത്യങ്ങളെ അ

റിഞ്ഞേക്കുമോ എന്നു ശങ്കിച്ച് ഒരു പുരുഷൻെറ മുഖത്തു നോക്കുന്നതിനു നിനക്കു ധൈൎയ്യമില്ല. ഇതാണോ ധൎമ്മവും ധൈൎയ്യവും? ഇത് നിന്ദ്യമായ ഒരു ചാപല്യമല്ലയോ?"

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഫൈസിയുടെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകളെ ഞാൻ എങ്ങിനെ ലംഘിക്കുന്നു?"

ഗുരുപാദർ തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "അത് ഞാൻ മുൻപിൽ തന്നെ ആലോചിച്ചു. അതിന് എതാനും ഗൌരവമുണ്ടെന്നുള്ളതിനെ ഞാൻ നിരാകരിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ അതിനു വേണ്ടതിലധികം ഗൌരവം കല്പിക്കുന്നതിനെ കുറിച്ച് നാം കരുതണം. ഫൈസിയുടെ സ്ഥിതിയിൽ അയാൾ അപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കയും പറകയും ചെയ്തത് സഹജമായി സംഭവിക്കുന്നതാണ്. അയാളുടെ സ്ഥിതിയിലായിരുന്നാൽ നീയും അതുപോലെ ചെയ്യുമായിരുന്നു. അയാൾ എൻെറ സ്ഥിതിയിലിരുന്ന് നിഷ്പക്ഷപാതമായി തീൎച്ച ചെയ്യേണ്ടിവന്നിരുന്നെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ ഞാൻ പറയുന്നതുപോലെ നിശ്ചയമായി അയാളും പറയും. ഒരുത്തൻ കഷ്ടകാലത്തിൽ ലജ്ജാവഹമായ ഒരു കൃത്യത്തെ ചെയ്തുപോയി എന്നുവച്ച് അവൻെറ ജീവിതകാലമത്രയും മാനഹാനിയെ വിചാരിച്ച് വ്യസനിച്ചിരിക്കുന്നത് ആവശ്യകമല്ല. അവൻെറ ജീവിതശേഷത്തിനിടയിൽ തൻെറ സമസൃഷ്ടന്മാരുടെ ബഹുമാനത്തിനു പാത്രമാകത്തക്കവണ്ണം കാലക്ഷേപം ചെയ്യാമെങ്കിൽ അതാണുവേണ്ടത്. നീ എന്നോടു ചോദിക്കുന്ന ഗുണദോഷത്തെ ഞാൻ സന്തോഷപൂൎവ്വം പറയാം. കേട്ടുകൊൾക. നിൻെറ പ്രവൃത്തിദോഷത്തിൻെറ പൂൎണ്ണബോധം നിനക്കുണ്ടാകയും, ചക്രവൎത്തിയുടേയും ഇരാവതിയുടേയും എൻേറയും മുൻപിൽ നീ കുററം സമ്മതിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ ചെയ്തത് നന്നായി. എന്നാൽ നിൻെറ ദുഷ്പ്രവൃത്തിയുടെ യഥാൎത്ഥജ്ഞാനം സന്മാൎഗ്ഗത്തിൽ പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിലേക്ക് അന്ത്യമായ പദമായിട്ടല്ല ഇരിക്കേണ്ടത്. കിന്തു, ആദ്യമായ പദമായിട്ടാണ്. അതു നിനക്ക് ഇതിനു മുൻപിൽ സംഭവിച്ചതുപോലുള്ള തെറ്റുകളിൽനിന്നു മാത്രമല്ല, എല്ലാവിധത്തിലുമുള്ള തെറ്റുകളിൽ നിന്നും നിന്നെ നിയന്ത്രിക്കയും, നിൻെറ ആത്മാവിനേയും മനോവികാരങ്ങളേയും ഇനിയും അധികം കരുതലോടുകൂടി രക്ഷിക്കുന്നതിനു നിന്നെ പഠിപ്പിക്കയും ചെയ്യണം. ലജ്ജകൂടാതെ ഇതരന്മാരോടു വെളിപ്പെടുത്താൻ പാടില്ലാത്ത പ്രവൃത്തികളെ

കുറിച്ചു നിനക്ക് അധികം ഭയമുണ്ടാകയും, ഒടുവിൽ നിന്റെ പ്രകൃതി നിനക്കു കൃത്യത്തിനും മാനത്തിനും വിരുദ്ധമായി പ്രവൎത്തിക്കുന്നത് അശക്യമായി തീരത്തക്കവിധത്തിലാകയും വേണം. എന്നാൽ ഇത് ലോകവ്യവഹാരങ്ങളിൽ നിന്നൊഴിഞ്ഞ് പ്രലോഭനത്തിനു ഹേതുക്കളായ വിഷയങ്ങളെ ത്യജിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതു കൊണ്ട് സാധിക്കുന്നതല്ല. വ്യാമോഹങ്ങളെ നിരോധിക്കയും, പ്രഥമമായി ആത്മസംഭാവനയെ അടക്കുന്നതിനു ശ്രമിക്കയും വേണം. അതിനാൽ നീ ഇരാവതിയെ വിവാഹം ചെയ്കയും, അവൾക്കനുരൂപനായിരിക്കയും ചെയ്ക. ചക്രവൎത്തിയുടെ അടുക്കൽ ചെന്ന് നിന്റെ ദേശത്തിനു പ്രയോജനകരമാകാവുന്ന ഏതെങ്കിലും ഒരു ജോലിയിൽ നിന്നെ ചുമതലപ്പെടുത്തുന്നതിനു അപേക്ഷിക്കുക. അദ്ദേഹം സന്തോഷപൂൎവ്വം അങ്ങനെ ചെയ്യുമെന്നുള്ളതിനു എനിക്കു സംശയമില്ല. ഫൈ്സിയെ കാണാതിരിക്കുന്നതിനു നീ ഇച്ഛിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു. അതു നല്ലതു തന്നെ. അയാൾക്കു നിന്നെ കാണാനിടവരുത്താതിരിക്കുന്നത് അയാളെ ഉദ്ദേശിച്ചു നീ ചെയ്യാനുള്ള ഒരു കൃത്യമാണ്. ഹിന്ദുസ്ഥാനം രണ്ടാളുകൾ വ്യവഹിതന്മാരായിരിക്കുന്നതിനു മാത്രം വിസ്തീൎണ്ണമാണല്ലൊ. ആഗ്രായിലെപോലെ തന്നെ നല്ല പ്രവൃത്തി കാശ്മീരത്തിലോ മററു സ്ഥലങ്ങളിലോ നിനക്കു ചെയ്യാവുന്നതാണ്. ഇതിനെക്കുറിച്ചെല്ലാം ഗാഢമായി പൎയ്യാലോചിച്ച് നീ എന്താണ് തീരുമാനിക്കുന്നത് എന്നു എന്നോടു പറയണം.” സിദ്ധൻ ഉടനെ ഉത്തരം പറയാൻ ഭാവിക്കുന്നതായി കണ്ട് ഗുരുപാദർ പറഞ്ഞു: “വരട്ടെ, വരട്ടെ. അത്ര വേഗത്തിൽ ഉത്തരം പറയണ്ട. നിനക്ക് ഇപ്പോൾ ആവശ്യകമായ വിശ്രമം കഴിച്ച് ഞാൻ പറഞ്ഞതിന്റെ ഗുണദോഷങ്ങളെ എല്ലാം നാളെ നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ച് എന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം നടക്കുന്നതിൽ നിനക്ക് ഇനിയും ദുൎഘടങ്ങൾ വല്ലതും തോന്നുന്നുണ്ടോ എന്ന് എന്നോടു പറയണം.” അനന്തരം ആ ഋഷി സ്നേഹപൂൎവ്വം സൽകാരവാക്യം പറഞ്ഞ് സിദ്ധനെ തനിച്ചിരുന്നു വിചാരിക്കുന്നതിനു വിട്ടേച്ചു പോയി.

പിറേറദിവസം ഗുരുപാദരോടു, പക്ഷേ ഒടുവിലത്തെ തവണ, യാത്ര പറയുന്നതിനു സിദ്ധൻ സന്നദ്ധനായിരുന്നു. ഇരുവർ രണ്ടു

പോലം ഒരു നേരം ശ്രദ്ധാപൂർവം സംഭാഷണം ചെയ്തുകൊണ്ടു നിന്നു. ഒടുവിൽ സിദ്ധൻ കുതിരയിൽ കയറാനായി തിരിഞ്ഞപ്പോൾ ഗുരുപാദരുടെ പാണിയെ സ്നേഹപൂർവം ആമർദ്ദനം ചെയ്തു് സഗദ്ഗദമായ സ്വരത്തോടുകൂടിയാണെങ്കിലും പ്രസന്നമായ മുഖഭാവത്തോടെ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: "ഗുരുപാദരേ! അവിടുന്ന് എനിക്കു തന്ന ശ്രേഷ്ഠമായ ഉപദേശത്തിനു വേണ്ടി ഞാൻ എത്രയും കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു. എനിക്കു നൂതനമായ ഒരു ജീവിതത്തിനു അവിടുന്നു കാരണഭൂതനായിരിക്കുന്നു. അതിനെ ഞാൻ ഒരിക്കലും മറക്കുന്നതല്ല. എന്റെ പൂർവജീവിതത്തിൽ നിന്നും എത്രയും ഭിന്നമായ വിധത്തിൽ നയിക്കുന്നതിനു ഞാൻ ശക്തനാകുമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. വാസ്തവമായ പശ്ചാത്താപം ഇന്നതെന്ന് അവിടുന്ന് എന്നെ പഠിപ്പിച്ചു. അവിടത്തെ സദുപദേശം അതിനയോഗ്യനായ ഒരാൾക്കാണ് കൊടുക്കപ്പെട്ടതെന്ന് അവിടുത്തേക്കു തോന്നാൻ ഞാൻ ഒരിക്കലും ഇടവരുത്താതിരിക്കട്ടെ."

പതിനേഴാം അദ്ധ്യായം.

ശവകുടീരം.

സികന്ദ്രാ എന്ന ഗ്രാമത്തിന്റെ പരിസരപ്രദേശത്തിൽ ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിന് അഹങ്കാരകാരണമായ സൌഷ്ഠവത്തോടു കൂടിയതും സകല പാന്ഥന്മാൎക്കും ആശ്ചൎയ്യത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതും മുകിലന്മാരുടെ അതീതമാഹാത്മ്യത്തിന്റെ ചരമസ്മാരകങ്ങളിൽ ഒന്നും ആയ ഒരു ശ്രേഷ്ഠമായ കെട്ടിടം ഉയൎന്നു നില്ക്കുന്നു. അനേകം ഗോപുരങ്ങളോടു കൂടിയ പ്രാകാരത്തിൽ ലോഹിതശ്വേതശിലാനിൎമ്മിതമായി വിസ്തീൎണ്ണമായ ഒരു ദ്വാരദേശവും അതിനുള്ളിൽ ഛായാവൃക്ഷങ്ങളാൽ ഉഭയപാൎശ്വങ്ങളിലും ശോഭിതമായ ഒരു മാൎഗ്ഗവും അതിന്റെ അഗ്രഭാഗത്തിൽ അത്യന്തം ഉന്നതവും വിസ്തീൎണ്ണവും ആയ ഒരു കെട്ടിടവും ഉണ്ട്. ഈ കെട്ടിടം അതിന്റെ ആകപ്പാടെ ഉള്ള ഗംഭീരമായ ആകാരത്താൽ മാത്രമല്ല, ചുറ്റുമുള്ള വിചിത്രശില്പങ്ങളോടു കൂടിയ ദ്വാരങ്ങളാലും തുംഗങ്ങളായ ശൃംഗങ്ങളാലും ഉന്നതാവനതകളായ സൂചികളാലും അനാവൃതങ്ങളായ അളിന്ദങ്ങളാലും മനോഹരങ്ങളായ ഉദ്യാനങ്ങളാലും ആശ്ചൎയ്യജനകമായിരിക്കയും, ഒരു ശവകുടീരത്തേക്കാളധികം ഒരു രാജഗൃഹപങ്ക്തിയോടു സദൃശീകരിക്കത്തക്കതായിരിക്കയും ചെയ്യു. എന്നാൽ അത് ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരുടെ വാസത്തിനു ഉദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടതായിരുന്നില്ല. കിന്തു, കാലധൎമ്മത്തെ പ്രാപിച്ച മഹാനായ അക്ബറുടെ തന്നെ സ്മാരകമായ എന്നെന്നും നിലനില്ക്കുന്നതാക്കിച്ചെയ്യുന്നതിനായിരുന്നു.

മുൻപിൽ വിവരിച്ച സംഗതികൾ നടന്ന് ഏതാനും സംവത്സരങ്ങൾ കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം ഒരു ദിവസം ആ കെട്ടിടത്തിനുള്ളിലുള്ള ഉദ്യാനത്തിൽ ഒരു പുരുഷനും സ്ത്രീയും സ്വസ്ഥമായി നില്ക്കയായിരുന്നു. ആ പുരുഷൻ ദൃഢഗാത്രനും വിലപിടിച്ച വസ്ത്രം ധരിച്ചവനും വാമഹസ്തത്തെ ഖഡ്ഗമുഷ്ടിയിൽ വച്ച് അന്യഹസ്തത്താൽ സമീപവൎത്തിനിയും സുന്ദരഗാത്രിയും ആയ ഒരു സ്ത്രീയെ ആലിംഗനം ചെയ്തു നില്ക്കുന്നവനും ആയിരുന്നു. അയാൾ ഇരാവതീസമേതനായ സിദ്ധരാമർ തന്നെയാണ്. അവർ ആ ശവകുടീരത്തിന്റെ പുരോഭാഗത്തിൽ വിസ്തൃതപൂൎണ്ണിമമായി നിന്ന് തങ്ങളു

അത്യന്തഭക്തിയോടുകൂടി പലപ്പോഴും പ്രസ്താവിക്കാറുണ്ടായിരുന്ന ആളേക്കുറിച്ചു വിചാരിച്ചു.

ഈ ഏതാനും സംവത്സരങ്ങൾക്കിടയിൽ അനേക സംഗതികൾ നടന്നിരുന്നു. അക്ബർ ചരമഗതിയെ പ്രാപിക്കയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ സലിം പിതാവിന്റെ അന്ത്യയായ ഇച്ഛയെ അനുസരിച്ച് അദ്ദേഹം എപ്പൊഴും ധരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഖഡ്ഗത്തെ ബന്ധിച്ച് ജിഹാംഗർ എന്ന നാമധേയത്തോടുകൂടി ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിന്റെ ചക്രവർത്തിയായി തീരുകയും ചെയ്തു. സലിം അക്ബർക്കു തുല്യനായിരിക്കുമെന്ന് ആരും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യഭാരം നിന്ദ്യമായിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗാമികളായ ഷാജിഹാന്റേയും ഔറങ്ഗസിബ്ബിന്റേയും കാലത്താണ് മുൻപിൽ പ്രബലമായിരുന്ന മുകിലമഹാരാജ്യം ഭ്രംശോന്മുഖമാകയും അനന്തരം ബ്രിട്ടീഷ്കാർക്ക് എളുപ്പത്തിൽ അധീനപ്പെടുകയും ചെയ്തത്.

സലിം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദുശ്ശീലങ്ങളെ നിശ്ശേഷം ത്യജിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. അദ്ദേഹം തന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ വച്ച് വിരുന്നു കഴിച്ചു സമയം സിദ്ധൻ കണ്ടിരുന്നതുപോലെ തന്നെ ഉള്ള സ്ഥിതിയിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിലെ പ്രണിധിയായി വന്ന സർ താമസ് റോവിനു അദ്ദേഹത്തിനെ കാണ്മാനിടയായിരുന്നു. എങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മദ്യപാനം ജനങ്ങൾക്കു തോന്നിയിരുന്നതുപോലെ അത്ര കഷ്ടമായ വിധത്തിൽ ആയിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹം ഇരാവതിയോടു പറഞ്ഞിരുന്ന വാക്കിനെ ലംഘിച്ചില്ല. അവളെ വിവാഹം ചെയ്യാമെന്നുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ ഭഗ്നയായി എങ്കിലും ബുദ്ധിശാലിനിയും സുന്ദരിയും ആയ നൂർമഹാൾ എന്നവളെ പരിഗ്രഹിച്ച് അദ്ദേഹം സൌഖ്യമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവൾക്കു വശംവദനായിരിക്കയും, അത് അദ്ദേഹത്തിനു ഗുണപ്രദമായി തീരുകയും ചെയ്തു.

കാശ്മീരം അവസാനത്തിൽ കീഴടങ്ങാതിരിക്കയില്ലെന്ന് എല്ലാവരും മുൻപിൽതന്നെ ഊഹിച്ചിരുന്നു. സലിമിന്റെ കൃത്രിമങ്ങൾ വിഫലിഭവിച്ചതിന്റെ ശേഷം അന്തഃഛിദ്രങ്ങളാൽ ആകുലീഭൂതമായ ആ ദേശത്തെ ആക്രമിച്ച് ബലാൽകാരേണ അധീനപ്പെടുത്തുന്നതിനു അക്ബർക്ക് ഒട്ടും ശ്രമം ഉണ്ടായില്ല. അവിടത്തെ അശക്ത

നായ രാജാവ് മരിക്കയും, അദ്ദേഹത്തിൻെറ അയോഗ്യന്മാരായ പു ത്രന്മാർ രാജ്യത്തിൽ നിന്നും ബഹിഷ്ക്കരിക്കപ്പെടുകയും, സിദ്ധൻെറ പിതാവ് അവിടത്തെ രാജപ്രതിനിധിയായി നിയമിക്കപ്പെടുകയും, സിദ്ധനു പിതാവിൻെറ മരണാനന്തരം ആ സ്ഥാനം കൊടുക്കപ്പെ ടുമെന്നുള്ള വ്യവസ്ഥയോടുകൂടി അയാളെ ഒരു ഗൌരവമുള്ള ഉദ്യോഗ ത്തിൽ ആക്കുകയും, സദാ വിശ്വസ്തനായ കല്ലുകർ ഗുണദോഷോപ ദേശത്തിനു ജാഗ്രതകനായിരിക്കയും ചെയ്തു. അധികകാലം കഴി യുന്നതിനു മുൻപിൽ തന്നെ ഒരു ന്യായ്യമായും വ്യവസ്ഥിതമായും ഉ ള്ള രാജ്യഭാരത്തിൻെറ അനുഗ്രഹങ്ങളെ അറിഞ്ഞ് ജനങ്ങൾ അഭി നന്ദിക്കാൻ തുടങ്ങി.

ബദരീനാഥത്തിലെ ഋഷി അദ്ദേഹത്തിൻെറ രാജ്യം അന്യാധീ നമായതിൻെറ ശേഷം അധികം നാൾ ജീവിച്ചിരുന്നില്ല. ഒരിക്കൽ കല്ലുകർ അദ്ദേഹത്തിനെ കാണാൻ പോയപ്പോൾ ഭൃത്യനെ ഏകാ കിയായി കണ്ടു. അവൻെറ സ്വാമിക്ക് അപ്രതിക്ഷിതമായി സുഖ ക്കേടുണ്ടാകയും, സ്വല്പദിവസങ്ങൾക്കിടയിൽ അദ്ദേഹം പരലോക ത്തെ പ്രാപിക്കയും, അദ്ദേഹത്തിൻെറ മൃതശരീരം കാശ്മീരത്തിന് അഭിമുഖമായുള്ള പർവ്വതശിഖരത്തിൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഹരൻ എന്ന വ്യാഘ്രം തൻെറ സ്നേഹിതനും സ്വാമിയും ആയ അ ദ്ദേഹത്തെ സ്ഥാപിച്ച സ്ഥലത്തു ചെന്നു കിടക്കയും, തിരിയെ ഗൃ ഹത്തിൽ വരുന്നതിനു ഭൃത്യൻ ആഹ്വാനം ചെയ്തപ്പോൾ ഭയങ്കരമാ കുംവണ്ണം മുറുമുറുക്കയും, അതിനു കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുക്കപ്പെട്ട ഭ ക്ഷണസാധനങ്ങളെ ഒന്നും കഴിക്കാതെ സ്വല്പദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ അവിടെ തന്നെ കിടന്നു മരിക്കയും ചെയ്തു.

ഗുൽബദൻെറ കാര്യമൊന്നും പാർവിസ് അറിഞ്ഞില്ല. സി ദ്ധൻ അയാളുടെ അടുക്കൽ നിന്നും ക്ഷേമവർത്തമാനങ്ങളെ ചില പ്പോൾ പത്രികാമുഖേന കേൾക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. അയാൾ ടോഡർ മാലിൻെറ മകളെ വിവാഹം ചെയ്ത് സുഖമായിരിക്കയും, വലിയ ഉ ദ്യോഗത്തിലിരുന്നു എങ്കിലും അയാളുടെ മരിച്ചുപോയ അമ്മാവനാ യ അബുൽഫസലിൻെറ സാഹിത്യവിഷയങ്ങളും രാജ്യകാര്യവിഷ

യങ്ങളും ആയ ലേഖനങ്ങളെ സംഗ്രഹിച്ചു ക്രമപ്പെടുത്തുന്നതിൽ വ്യാപൃതനായിരിക്കയും ചെയ്തു.

അബ്ദുൽ കാദർ ലൌകികവ്യവഹാരങ്ങളിൽ നിന്നും നിവൎത്തിക്കയും, അറിവു വൎദ്ധിച്ചിട്ടും സ്വമതത്തിൽ അത്യുൽകണ്ഠിതനായിരിക്കയും, തന്റെ അനേകം ആശാഭംഗങ്ങൾക്കു പരിഹാരമായി സ്വചരിത്രത്തെ എഴുതി മനസ്സിനെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കയും, അതിൽ അക്ബരെ കഠിനമായി ആക്ഷേപിക്കയും, അബ്ദുൽഫസലും ഫെഫ്സിയും അയാൾക്കു യാതൊരു ദോഷവും ചെയ്തിട്ടില്ലായിരുന്നു എങ്കിലും അവരെ നിരന്തക്രോശമായി ആക്രോശിക്കയും ചെയ്തു.

അക്വാവീവാ ആഗ്രായിലേക്കു തിരിച്ചു വന്നില്ല. എന്നാൽ അന്യന്മാർ അയാളുടെ ജോലിയെ തുടൎച്ചയായി നടത്തുന്നതിനു വന്നു. പക്ഷേ അവരുടെ ശ്രമവും സഫലമായില്ല. മൂന്നു വൎഷങ്ങൾ കഴിഞ്ഞിട്ടും പാശ്ചാത്യന്മാരായ പാതിരിമാൎക്കു ഹിന്ദുസ്ഥാനത്തിലെ ജനങ്ങളെ ക്രിസ്തുമതത്തിൽ ചേൎക്കുന്നതിനുള്ള മോഹം സാധിച്ചു കഴിഞ്ഞില്ല.

വിശ്വസ്തനായ വത്സൻ വാചാലനെങ്കിലും മനസ്വിനിയായ നിപുണികയെ വിവാഹം ചെയ്തോ എന്നുള്ളതു് ചരിത്രത്തിൽ പറയുന്നില്ല. എന്നാൽ അവരും അവരുടെ സ്വാമിയേയും സ്വാമിനിയേയും അനുകരിച്ചിരിക്കുമെന്നുള്ളതു് എത്രയും സംഭാവ്യമാണു്. സിദ്ധന്റെയും ഇരാവതിയുടേയും ദാമ്പത്യസുഖം അപ്രതിഹതമായിരുന്നു എങ്കിലും സിദ്ധന്റെ മനസ്സിൽ പൂൎവ്വവൃത്താന്തസ്മരണകൾ കൂടക്കൂടെ ഉത്ഭവിച്ചു. എന്നാൽ കാലക്രമേണ അയാൾ അവയെ കുറിച്ചു വ്യസനിക്കാതിരിക്കുന്നതിനും, തന്റെ വ്യസനങ്ങളെ ഇരാവതിയുടെ അടുക്കൽനിന്നും മറയ്ക്കുന്നതിനും പരിചയിച്ചു. കഴിഞ്ഞ കഥകളുടെ വിചാരം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അയാളുടെ മലിനമായ മുഖഭാവം അവൾക്കു് എത്രമാത്രം മനഃക്ലേശത്തെ ജനിപ്പിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു എന്നു് അയാൾ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. വിവാഹാനന്തരം അചിരേണ അവൎക്കു് ഒരു പുത്രൻ ഉണ്ടാകയും, ആ ശിശുവിനെ അയാൾ ഇരാവതീനിൎവ്വിശേഷമായി സ്നേഹിക്കയും ചെയ്തു. സലിമിന്റെ അപേക്ഷയേയും അവൾ അതിനു മറുവടി പറഞ്ഞതിനേയും കേട്ടപ്പോൾ എത്ര അനൎഘമായ സ്ത്രീരത്നമാണു് തനിക്കു ലഭി

ച്ചതെന്ന് അയാൾക്ക മനസ്സിലായി. എന്നാൽ അയാൾ ആശ്ചയ്യപ്പെട്ടപ്പോൾ അവളുടെ സ്ഥിതിയിൽ ഏതു സ്ത്രീയും അപ്രകാരംതന്നെ ചെയ്യുമായിരുന്നു എന്നു മാത്രമേ അവൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞുള്ളൂ.

സിദ്ധൻ വളരെനേരം ചിന്താമഗ്നനായി അക്ബറുടെ ശവകുടീരത്തിന്റെ മുൻപിൽനിന്നു. അപ്പോൾ അടുത്തുവരുന്ന ഒരു പാദശബ്ദത്താൽ അയാളുടെ ശ്രദ്ധ ആകഷിക്കപ്പെട്ടു. ആരാണ് അടുത്തുവരുന്നതെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ അയാൾ സംഭ്രാന്തനായി പുറകോട്ടു മാറി. അയാളുടെ മുഖത്തുനിന്നും ഉൽഗമിച്ച ശബ്ദത്താൽ എത്ര ക്ലേശകാരണമായ ഒരു സമാഗമമാണ് യദൃച്ഛയാ സംഭവിച്ചതെന്ന് ഇരാവരിക്ക മനസ്സിലായി.

"ഫൈസിയോ!" എന്ന് അയാൾ ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞു.

ചിന്താമഗ്നനായിട്ട് അവരുടെ സമീപത്തുകൂടി കടന്നുപോകുന്ന ഫൈസി ഉടനെ സ്തബ്ധനായി നില്ക്കുകയും, അനന്തരം തനിക്ക കഠിനമായ അപരാധംചെയ്ത ആളെ കണ്ട് പ്രത്യഭിജ്ഞയുണ്ടായി പുറകോട്ടു മാറുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ തന്റെ പൂർവ്വനിശ്ചയത്തെ ഭേദപ്പെടുത്തി അയാൾ പതുക്കെ മുൻപോട്ടു ചെല്ലുകയും, സിദ്ധൻ ബദ്ധപ്പെട്ട് ഒഴിച്ചുപോകുന്നതിനു ഒരുങ്ങുന്നതുകണ്ട് ഇപ്രകാരം പറകയുംചെയ്തു. 'നില്ക്കണം. ഞാൻ പറയുന്നതിനെ കേൾക്കണം. ശത്രുക്കളെ ശിക്ഷിക്കുന്നതിനേക്കാൾ അധികം സന്തോഷത്തോടുകൂടി അവക്ക മാപ്പുകൊടുക്കുകയും, ദ്വേഷം എന്നുള്ളത് എന്തെന്നറിഞ്ഞിട്ടില്ലാതിരിക്കയുംചെയ്ത ആളായ ആ ചക്രവത്തിയുടെ ശവകുടീരത്തിന്റെ സമീപത്തുവച്ച് എനിക്ക് കോപം തോന്നരുതാത്തതാണ്. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ ക്ഷമാശീലത്തെ അനുകരിക്കുന്നതിനും, നിങ്ങൾ എനിക്ക ചെയ്തിട്ടുള്ള അപരാധത്തെ ക്ഷമിക്കുന്നതിനും കൂടക്കൂടെ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. എനിക്ക് അതിനു കഴിഞ്ഞില്ല. അതിനു തക്കതായ മനോബലം എനിക്കില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ യദൃച്ഛയാ നാംതമ്മിൽ കാണാനിടവന്ന ഈ പരിശുദ്ധസ്ഥലത്തുവച്ച് അക്ബർ എന്റെ സ്ഥിതിയിൽ ചെയ്യുമായിരുന്നതിനെ ചെയ്യുന്നതിനു എനിക്ക ധൈയ്യം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു സിദ്ധാ! ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക മാപ്പു തന്നിരിക്കുന്നു."

സിദ്ധൻ വ്യാകുലനായിട്ട് തന്റെ മഹാമനസ്കനായ ശത്രുവി

ൻെറ മുൻപിൽ അവനതമുഖനായി നില്ക്കയും, തത്താദൃശമായ ഒരു വിരോധത്തിൽ ജിതാത്മാവായിരുന്ന ആ ധീരപുരുഷനെ ഇരാവതി ആശ്ചൎയ്യത്തോടുകൂടി സൂക്ഷിച്ചു നോക്കുകയും ചെയ്തു.

ഫൈസ് തുടൎന്നു പറഞ്ഞു: "മുഖത്തെ ഉന്നമിപ്പിച്ചാലും. നിങ്ങളുടെ ഗൂഢമന്ത്രത്തിന്റെ ഭേദനത്തെ നിങ്ങൾ ഇനിമേൽ പരിഹരിക്കേണ്ട. ഞാൻ എന്റെ കോപാവേശത്താൽ നിങ്ങളോടു പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ അനുചിതകളല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും ഭവാദൃശനായ ഒരാൾക്ക് അവ വേണ്ടതിലധികം കാഠിന്യമുള്ളതായ ഒരു ഭയങ്കരശിക്ഷയായിരുന്നു. അവ എത്രമാത്രം നിങ്ങളുടെ മനസ്സിൽ തട്ടിയിരുന്നു എന്നും, എന്തെല്ലാം സാഹസപ്രവൃത്തികളിലേക്കു നിങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിച്ചു എന്നും ഞാൻ കല്പകയുടെ അടുക്കൽനിന്നു അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ആദ്യമായി നിങ്ങൾ സ്വയം ആ ദുഷ്കൃത്യത്തിൽ പ്രവൎത്തിച്ചില്ല എന്നും, നിങ്ങളെ അതിൽ പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിനു പ്രലോഭിപ്പിച്ചവൾ ആരായിരുന്നു എന്നു നിങ്ങൾ ആദ്യം അറിഞ്ഞില്ലെന്നും നമ്മുടെ സ്നേഹിതന്റെ അടുക്കൽനിന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായി. പുരുഷന്മാരെ വശീകരിക്കുന്നതിനു അവൾക്കു എത്രമാത്രം ശക്തിയുണ്ടെന്നുള്ളതു് അനുഭവംകൊണ്ടു് എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. എന്നാൽ ഇനി അവളെക്കുറിച്ചു ഭയപ്പെടാനൊന്നുമില്ല, കാരാഗൃഹത്തിൽവച്ചു് അവൾ തന്റെ ഗൎഹിതമായ ജീവിതത്തെ ആത്മഹത്യകൊണ്ടു് അവസാനിപ്പിച്ചു. കഴിഞ്ഞതിനെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞതുമതി. വിശേഷിച്ചും നിങ്ങളുടെ ശ്രേഷ്ഠപത്നിയായി ഞാൻ അഭിനന്ദിക്കേണ്ടു ഈ സ്ത്രീയുടെ സന്നിധിയിൽ ആ പ്രസ്താവം യോഗ്യമല്ല. അതിനാൽ നാം കഴിഞ്ഞതൊക്കെയും വിസ്മരിച്ചുകളയാം. അനന്തരത്തിൽ പിന്നെ നിങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുള്ള വൎത്തമാനങ്ങളാൽ എനിക്കു നിങ്ങളുടെ മേൽ യഥാപൂൎവ്വം വിശ്വാസവും സ്നേഹവും ജനിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ മുൻപിലത്തേപ്പോലെ എന്റെ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചുകൊൾക."

സിദ്ധൻ തന്റെ മനോവികാരങ്ങളെ നിരോധിക്കുന്നതിനു അശക്തനായിരുന്നതിനാൽ ഇരാവതിയാണു് ഫൈസിയുടെ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചതു്.

അവൾ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ ഔദാൎയ്യത്തിനുവേണ്ടി ഞാൻ അത്യന്തം കൃതജ്ഞയായിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ വചനാമൃതം ഞങ്ങളു

ടെ ദാംപത്യസുഖത്തിനുണ്ടായിരുന്ന മാലിന്യത്തെ പ്രക്ഷാളനംചെയ്കയും, ഇത്രനാളും എന്റെ ഭർത്താവിനുണ്ടായിരുന്ന ഹൃദയശല്യത്തെ ഉന്മൂലനം ചെയ്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു."

സിദ്ധൻകടവിൽപറഞ്ഞു: "ഞാൻവാക്കുകളെ തേടുന്നു. എന്നാൽഈ ക്ഷണത്തിൽ എന്റെമനസ്സിലുള്ള വിചാരങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനു എനിക്കു വാക്കുകൾ തോന്നുന്നില്ല. ഒരിക്കൽ ഒരു ബുദ്ധിമാനായ പുരുഷന്റെ വാക്കുകളെ കേട്ട് എനിക്ക് ആശ്വാസവും ധൈര്യവും ഉണ്ടായതായും, ഒരു നൂതനജന്മം ലഭിച്ചതുപോലെയും തോന്നി. എന്നാൽ ആ നൂതനജന്മത്തിന്റെ യാഥാർത്ഥ്യം ഇപ്പോഴാണ് എനിക്ക് ആദ്യമായി അനുഭവഗോചരമാകുന്നത്. ഫൈസി! നിങ്ങളുടെ സ്നേഹത്തെ ഞാൻ എപ്പോഴും അധികമായി വിലമതിക്കയും, എന്റെ തെറ്റുകൊണ്ടുതന്നെ അതിനെ ലജ്ജാവഹമായ വിധത്തിൽ കളഞ്ഞതിനാൽ എന്റെ ആത്മോപാലംഭവും ശിക്ഷയും കഠിനതരങ്ങളായിരിക്കയും ചെയ്തിരുന്നു. നിങ്ങൾ അന്യാദൃശമഹാമനസ്കതയോടുകൂടി ഇപ്പോൾ എനിക്കു പ്രത്യർപ്പണം ചെയ്യുന്ന സ്നേഹത്തെ ഞാൻ എത്രയും വിലയേറിയ ഒരു സമ്മാനമായി അഭിമാനിക്കുന്നു."

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "നമ്മുടെ ഇപ്പോഴത്തെ യാദൃച്ഛികമായ സമാഗമം ദീർഘമായിരിക്കാൻ പാടില്ല. പക്ഷേ ഇത് നമ്മുടെ അന്ത്യമായ സമാഗമമായിരിക്കും. ഞാൻ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്ന് ഒഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു എന്നുള്ളത് നിങ്ങൾ ഇതിനുമുൻപിൽതന്നെ അറിഞ്ഞിരിക്കാം. സലിം, അഥവാ അദ്ദേഹം സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്ന പേരിൻപ്രകാരം ജിഹാംഗർ, ഒരിക്കലും എന്നോടോ എന്റെ ജ്യേഷ്ഠനോടോ ആനുകൂല്യം ഉള്ള ആളായിരുന്നിട്ടില്ല. ഞാൻ പറഞ്ഞ് നിങ്ങൾ അറിയണമെന്നില്ലാത്ത കാരണങ്ങളാൽ അദ്ദേഹത്തിനെ സേവിക്കുന്നത് എനിക്ക് അശക്യമാണ്. അതിനാൽ ഞാൻ ഉദ്യോഗത്തിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞ് ആഗ്രായിൽ ഏകാന്തമായി വസിക്കയായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ പെർഷ്യായിലെ രാജാവായ ഷാ ആബ്ബസ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജധാനിയിൽചെന്ന് സാഹിത്യപരിശ്രമം ചെയ്യുന്നതിനു എന്നെ ക്ഷണിക്കയും, ഞാൻ ആ ക്ഷണനത്തെ സ്വീകരിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഞാൻ നാളെ ഇസ്പഹാനിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു

ന്നു. ഇനി എന്റെ താമസം അവിടെത്തന്നെ ആയിവരാം. എന്നാൽ എന്റെ സൎവ്വസ്വമായും, ജീവിതത്തെയും സുഖത്തെയുംകാളധികനായും ഇരുന്ന ചക്രവൎത്തിയായ സ്നേഹിതന്റെ അന്ത്യമായ വിശ്രമസ്ഥലത്തെ സന്ദൎശിക്കാതെ എനിക്ക് ഈ ദേശം വിട്ടുപോകാൻ പാടില്ല. നിങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിനാണ് അപരാധം ചെയ്തിരുന്നതെങ്കിൽ ഞാൻ ഒരിക്കലും മാപ്പുതരികയില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ എന്നെപ്പോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തെ മുഴുവനും അറിയുന്നതിനു നിങ്ങൾക്ക് ഒരിക്കലും അവസരം ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടില്ലെങ്കിലും നിങ്ങൾക്ക് അദ്ദേഹത്തിനെക്കുറിച്ചു ബഹുമാനവും ആദരവും ഉണ്ടായിരുന്നു എന്ന് എനിക്കറിയാം."

സിദ്ധൻ പറഞ്ഞു: "എനിക്കു ചക്രവൎത്തിയെ അടുത്തറിയുന്നതിനു ഇടയായിട്ടില്ലെന്നുള്ളതു വാസ്തവംതന്നെ. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് എനിക്ക് അധികമായ വിസ്മയവും ഭക്തിയും ജനിക്കത്തക്കവണ്ണം ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ എന്റെ കൃതജ്ഞതയ്ക്കു പാത്രീഭവിക്കയും, ഇപ്പോൾ കാലധൎമ്മത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കയും ചെയ്യുന്ന മറെറാരു രാജാവിനെയും ഞാൻ അറിയും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഓൎമ്മ എനിക്കു പ്രിയമായിട്ടുള്ളതാണ്. എന്നാൽ ഇവരിൽ ആരാണ് അധികം വിശിഷ്ടൻ എന്ന് എന്നോടു ചോദിക്കുന്നതായാൽ "ലൌകികസുഖങ്ങളെ എല്ലാം ത്യജിച്ച് ഏകാന്തവാസം ചെയ്ത മഹാത്മാവിനേക്കാൾ അനേകവിധങ്ങളായ ക്ഷോഭങ്ങളുടെ മദ്ധ്യേ തന്റെ സ്വഭാവത്തിന്റെ ശാന്തതയ്ക്കു ഭംഗംകൂടാതെ സിംഹാസനാധിഷ്ഠിതനായിരുന്ന മഹാത്മാവാണ് വിശിഷ്ടതരൻ എന്നാണ് ഇപ്പോൾ എന്റെ ബോധം. അക്ബർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേരിനു അൎഹനായിരിക്കുന്നു."

ഫൈസി ഉത്തരം പറഞ്ഞു: "ഇപ്പോൾ ഉള്ളവരും ഇനിമേൽ ഉണ്ടാകുന്നവരും ആയ പൌരസ്ത്യന്മാരും പാശ്ചാത്യന്മാരും എല്ലാവരും ഇങ്ങനെതന്നെ പറയും. സേവകന്മാരാലും പ്രിയംവദന്മാരാലും പല രാജാക്കന്മാൎക്കും മഹാൻ എന്ന പേർ കൊടുക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്, എന്നാൽ അത് ഇത്ര യുക്തമായിട്ടുള്ളതല്ല. യഥാൎത്ഥമായി മഹാൻ എന്നു പറയപ്പെടണമെങ്കിൽ ഒരു രാജാവ് തന്നെപ്പോലെ ഇതരന്മാരേയും ഉല്പന്നന്മാരായി ഗണിക്കയും, തന്റെ ജനങ്ങളുടെ ക്ഷേമ

ത്തിൻവേണ്ടി ഏതു ദുഃഖത്തേയും ശ്രമത്തേയും സഹിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഇങ്ങനെ ചെയ്തതിനാലാണ് ഈ ശവകുടീരത്തിൽ വിശ്രമിക്കുന്ന ആൾ മഹാനായിരുന്നത്. ലോകചരിത്രത്തിൽ ഇദ്ദേഹത്തെക്കാൾ പ്രസിദ്ധിയെ പ്രാപിച്ച രാജാക്കന്മാർ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്, ഇനി ഉണ്ടാകയും ചെയ്യാം. എന്നാൽ അക്ബറിനെപ്പോലെ തൻെറ വലിയ പദവിയിൽ ഇരുന്ന് പുരുഷൻ എന്ന വാക്കിൻെറ ശ്രേഷ്ഠതരമായ അർത്ഥത്തെ അനുസരിച്ചുള്ള ഗുണങ്ങളോടു കൂടിയ ഒരു രാജാവ് ഉണ്ടായിട്ടില്ല."

അനന്തരം ഫൈസി സിദ്ധാർത്ഥയും ഇരാവതിയുടേയും ഹസ്തങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ് അവസാനിപ്പിച്ചു. 'എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഞാൻ യാത്ര പറയുന്നു. ഞാൻ ദൂരസ്ഥനായാലും എന്നെ ചിലപ്പോൾ സ്മരിക്കുമല്ലോ. ഇനി ദൌർമ്മനസ്യംകൂടാതെ നിങ്ങൾക്ക് അങ്ങനെ ചെയ്യാമെന്നുള്ള ബോധം എനിക്കു പലപ്പോഴും ദുർവ്വഹമായി തോന്നിയിരുന്ന ഒരു ഭാരത്തെ എൻെറ മനസ്സിൽനിന്നും ഇപ്പോൾ ദൂരീകരിച്ചിരിക്കുന്നു."

ഫൈസി പോയതിൻെറശേഷം സിദ്ധനും ഇരാവതിയും ആ ഉദ്യാനത്തിൽ കുറേനേരം താമസിച്ചു. ഒടുവിൽ അവരും അവിടെനിന്നും ഗൃഹത്തിലേക്കു പുറപ്പെടുകയും, സിദ്ധൻ വിചാരത്തോടുകൂടി ഇപ്രകാരം പറകയും ചെയ്തു: "നമുക്കു മാന്യന്മാരായ എല്ലാവരും പോയല്ലോ. ഇപ്പോൾ നമ്മെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞ ആളേയും ഇനി നാം കാണുകയില്ലായിരിക്കും. എന്നാൽ അക്ബറേയും ഫൈസിയേയും അബൂൽഫാസലേയുംപോലെ ഉള്ളവരുടെ ഭൂലോകവാസം അവസാനിച്ചാലും അവർമരിച്ചു എന്നു പറയാൻ പാടില്ല. അവർ നമ്മുടെ ഓർമ്മയിലും അവർ ചെയ്തിട്ടുള്ള ശ്ലാഘ്യകൃത്യങ്ങളിലും എന്നും ജീവിച്ചിരിക്കതന്നെ ചെയ്യുന്നു. അവരെക്കുറിച്ചുള്ള വിചാരം അവരുടെ നിര്യാണാനന്തരം ജനിക്കുന്നവരേയും ഉജ്ജീവിപ്പിക്കുന്നു. അതല്ലയോ വാസ്തവമായ അനശ്വരത്വം?"

ശുഭമസ്തു.

വിജ്ഞാനമഞ്ജരി

വിദ്യാഭ്യാസം.

മഹാന്മാരായിരിക്കുന്ന സംസ്കൃതപണ്ഡിതന്മാർ വിദ്യാവിഹീനനായിട്ടുള്ള ഒരുവനെ പശുവിനോടു സദൃശനാക്കി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത് എത്രയും ശരിയായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഈ സാദൃശ്യത്തിന്റെ യാഥാൎത്ഥ്യം ഇപ്പോൾ അനുഭവംകൊണ്ടു സ്പഷ്ടമായി ബോധപ്പെടുന്നു. ഇതിനു ആഫ്രിക്കാഖണ്ഡത്തിൽ ഓരോ രാജ്യങ്ങളിൽ ഉള്ള ജനങ്ങൾ ദൃഷ്ടാന്തമാകുന്നു. അവർ കേവലം മൃഗങ്ങളെപ്പോലെ തന്നെ ഉപജീവിച്ചു വരുന്നു. അവർ പാൎക്കുന്നതിനു ഭവനങ്ങളില്ലാതെ വൃക്ഷങ്ങളുടെ മൂടുകളിലൊ ഗുഹകളിലൊ കിടന്നു ഉറങ്ങുകയും വന്യങ്ങളായ ഫലമൂലാദികളെയൊ വേട്ടയിൽ കിട്ടുന്ന ജന്തുക്കളുടെ മാംസത്തെയൊ ഭക്ഷിക്കുകയും, കേവലം നഗ്നന്മാരായിട്ടൊ വൃക്ഷങ്ങളുടെ പത്രങ്ങളെയൊ മൃഗങ്ങളുടെ ചൎമ്മങ്ങളെയൊ അരയിൽ കെട്ടിക്കൊണ്ടൊ സഞ്ചരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവരുടെ അവസ്ഥ നമുക്കു ഊഹിച്ചറിവാൻ കഴിയുന്നതിലധികം കഷ്ടതയായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

ഇതിനു നേരെ വിപരീതമായിട്ടു യൂറോപ്പു രാജ്യനിവാസികളായ ജനങ്ങളുടെ സ്ഥിതിയെ നോക്കുക. അവൎക്കു അന്നപാനങ്ങൾ, വസ്ത്രങ്ങൾ, വാഹനങ്ങൾ, ഭവനങ്ങൾ മുതലായ സകല സുഖസാധനങ്ങളും സ്വാധീനങ്ങളായിരിക്കുന്നു. കാലദേശനിമിത്തമായുള്ള വിളംബത്തിനു അത്യന്താഭാവം വരുത്തീട്ടുള്ള കമ്പിത്തപാലും ആവിവണ്ടിയും, അവരുടെ അസാധാരണമായ പരിഷ്കാരത്തെ പ്രദൎശിപ്പിക്കുന്നു.

ഈ യൂറോപ്യന്മാരും ആഫ്രിക്കയിലുള്ള കാട്ടാളജാതിക്കാരും തമ്മിലുള്ള അന്തരം എത്ര. ആ കാട്ടാളജാതിക്കാർ ധരിച്ചുവരുന്ന ഖരമായ ചൎമ്മവും ഫ്രെഞ്ചുരാജ്യത്തു നെയ്യപ്പെടുന്ന ദുകൂലവും തമ്മിൽ

എത്ര വ്യത്യാസം ഉണ്ടോ അത്രയും വ്യത്യാസം അവർ തമ്മിലും ഉ
ണ്ട്. ഈ വ്യത്യാസത്തിനു കാരണം വിദ്യാഭ്യാസവും തജ്ജന്യമായ
ബുദ്ധിവികാസവും അല്ലാതെ മററൊന്നും ആകുന്നില്ല.

എന്നാൽ വിദ്യാഭ്യാസം എന്നുള്ളത് എന്താണ്. വിദ്യാഭ്യാസം
എന്നുള്ളതിന്റെ അത്ഥത്തെ ചിലർ യഥാത്ഥമായിട്ടുള്ളതിൽ വള
രെ കുറച്ചേ ധരിച്ചിട്ടൊള്ളു. പക്ഷിമൃഗാദ്യസാധാരണകളായ ബു
ദ്ധിശക്തികളെ ഈശ്വരൻ മനുഷ്യക്ക നൽകീട്ടുണ്ട്. ഇവയെ ഉപ
യോഗിച്ചു ജന്മസാഫല്യം സിദ്ധിയ്ക്കത്തക്കവണ്ണം മനസ്സിനു പരിഷ്കാ
രം ചെയ്ക ആകുന്നു വിദ്യാഭ്യാസം എന്നു വ്യവഹരിക്കപ്പെടുന്നത്.
ഇതിനെക്കുറിച്ചു വിദ്വാനായ ഒരാൾ എഴുതിട്ടുള്ളത് എന്തെന്നാൽ,
'വിദ്യാഭ്യാസം ഇല്ലാത്ത ഒരുത്തന്റെ ബുദ്ധിയെ ശാണഘഷണംകൊ
ണ്ടു പരിഷ്കരിക്കാത്തതായി ആകരത്തിൽ കിടക്കുന്ന ഒരു രത്നത്തോ
ടു തുല്യയായി ഞാൻ വിചാരിയ്ക്കുന്നു. ആ രത്നത്തെ സമത്ഥനായി
രിയ്ക്കുന്ന ഒരു രത്നഘഷകൻ എടുത്തു തേച്ചു അതിനു വേണ്ടുന്ന ഭംഗി
യും പ്രകാശവും ഉണ്ടാക്കുന്നു. അപ്രകാരം തന്നെയാണ് വിദ്യാഭ്യാ
സം ഒരു പ്രൌഢിയായിരിയ്ക്കുന്ന ബുദ്ധിയുടെ ഓരോ വിശേഷഗുണ
ങ്ങളെ പൂണ്ണമായി പ്രകാശിപ്പിയ്ക്കുന്നത്. ഇങ്ങനെ അല്ലാതെ അവ
യുടെ ശോഭ ഒരു നാളും പ്രകാശിയ്ക്കുകയില്ല. ജ്ഞാനിയൊ ഋഷി
യൊ ധൈയ്യവാനൊ ബുദ്ധിമാനൊ ഗുണവാനൊ വലിയവനൊ
ആയ ആൾ പലപ്പോഴും വിദ്യാഭ്യാസം ഇല്ലായ്കയാൽ താണ അവ
സ്ഥയിൽ ആയിപ്പോയിട്ടുണ്ട്. വിദ്യാഭ്യാസത്തിൽ എന്തെല്ലാമാ
ണ് ഉൾപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു. എന്നു താഴെ പറയുംപ്രകാരം ഒരു ഗ്രന്ഥ
കത്താവിനാൽ എഴുതപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു. ൧-ാമത് ബുദ്ധിയ്ക്കു പരിഷ്കാ
രവും പോഷണവും ൨-ാമത് നടത്തകളെ സ്ഥാപിയ്ക്കുയും ൩-ാമത്
കാമക്രോധാദികളെ നിയമിയ്ക്കുയും ൪-ാമത് ആലോചനാശക്തിയ്ക്കു
തൈക്ഷ്ണ്യം വരുത്തുകയും ൫-ാമത് സ്വഭാവത്തിനു അന്തഃകരണ
ത്തിന്റെ പ്രേരണയാൽ നിയന്ത്രിതങ്ങളായ ചില ക്രമങ്ങളേയും ഈ
ശ്വരനെകുറിച്ചു ഭക്തിഭയവിശ്വാസബഹുമാനങ്ങളേയും യഥാകാലം
മനസ്സിന്നു അങ്കുരിപ്പിയ്ക്കുകയും ആകുന്നു. ഈ ആദ്യന്ത്യമായിട്ടുള്ളത
ശേഷം ഉള്ളവയെ ഒക്കെയും തമ്മിൽ യോജിപ്പിയ്ക്കുയും പ്രബലപ്പെ
ടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നതു നിമിത്തം ഉൽകൃഷ്ടതകൊണ്ടു പ്രഥമമായിട്ട

ള്ളതാകുന്നു. ഈ സംഗതിയെക്കുറിച്ചു മറെറാരു വിധവാൻ സംക്ഷേ
പമായിട്ടു പറയുന്നു. ആയതു എന്തെന്നാൽ സ്വാൎത്ഥമായും പരാ
ൎത്ഥമായും ഉള്ള എല്ലാ ലൌകിക പ്രവൃത്തികളെയും ന്യായത്തോടും
സാമൎത്ഥ്യത്തോടും ധീരോദാത്തതയോടുംകൂടി പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിനു
യാതൊന്നാണോ മനുഷ്യനെ ശക്തനാക്കിത്തീൎക്കുന്നു. അതിനെയാ
ണ് ഞാൻ പൂൎണ്ണമായ വിദ്യാഭ്യാസം എന്നു പറയുന്നത്. എല്ലാ പേ
രും ബുദ്ധിശക്തിയേയും സന്മാൎഗ്ഗപ്രവൃത്തിയേയും ജനിപ്പിക്കുന്നതാ
യ ഇപ്രകാരമുള്ള വിദ്യാഭ്യാസത്തെ ആകുന്നു സമ്പാദിപ്പാൻ ഇച്ഛി
ക്കേണ്ടത്.

നമ്മുടെ കുടിപ്പള്ളിക്കൂടങ്ങളിൽ മിക്കതിലും ചെയ്തുവരുന്ന വി
ദ്യാഭ്യാസത്തിനു ഇങ്ങനെ ഉള്ള ഗുണങ്ങൾ ഒന്നും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നി
ല്ലാ. അവിടെ അഭ്യസിപ്പിച്ചുവരുന്ന ക്രമത്തിൽ മനസ്സിനെ വ്യാപ
രിപ്പിക്കുന്നതിനും അനുഭവിച്ചു ഗ്രഹിക്കുന്നതിനും യാതൊരു വിഷയ
ങ്ങളും ഇല്ല. പഠിപ്പിക്കുന്നവർ സത്യം പറയേണ്ടതു മുഖ്യമായുള്ള
ഒരു കൎത്തവ്യകൎമ്മം ആകുന്നു എന്നും അസത്യം പറയുന്നത് ഏററവും
ദോഷമുള്ളതാകുന്നു എന്നും മററുമുള്ള തത്വങ്ങളെ വിദ്യാഭ്യാസികളെ
പറഞ്ഞ് മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. അവിടെ അഭ്യസിപ്പിക്കുന്നവയിൽ
കണക്കുകൾ ഒഴികെ മററുള്ള പ്രമേയങ്ങൾ ഒക്കെയും ഗ്രഹിക്കാൻ
അശക്യങ്ങളാകുന്നു. കണക്കിലും യുക്തിഭാഗങ്ങളെ പഠിപ്പിക്കുന്നി
ല്ല. ഇപ്രകാരമുള്ള പഠിപ്പിനെ വിദ്യാഭ്യാസം എന്നു പറവാൻ പാ
ടില്ലാ. ഇതു ഒരു കിളിയെ സംസാരിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ ആകുന്നു.
കിളി അതിനു അൎത്ഥം മനസ്സിലാകാതെ ശബ്ദങ്ങളെ ഉച്ചരിക്കുന്നതു
കൊണ്ടു അതിനെ പഠിത്തം ഉള്ളതു എന്നു പറവാൻ പാടുണ്ടോ. ഇ
ങ്ങനെയുള്ള പള്ളിക്കൂടങ്ങളിൽ പഠിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരുത്തനു ലൌകിക
ത്തിൽ എന്തെങ്കിലും വേലചെയ്യുന്നതിനു ഈ പഠിത്തംകൊണ്ടു ഉ
പയോഗം ഉണ്ടാകുന്നതുതന്നെ ചുരുക്കമാകുന്നു.

ക്രമംപോലെ വിദ്യാഭ്യാസം നടത്തിവരുന്ന പള്ളിക്കൂടങ്ങളിൽ
നിന്നും പഠിച്ചുവരുന്ന ആളുകളെ നോക്കുക. അവരുടെ മനസ്സു സാ
മാൎത്ഥ്യമായി സകലവേലകളേയും ചെയ്യുന്നതിനു സന്നദ്ധമായിരി
ക്കുന്നു.

അതുകൊണ്ടു വിദ്യാഭ്യാസത്തിൻറ ഫലങ്ങൾ പഠിപ്പിക്കുന്ന

ത്തിൻെറ ക്രമത്തെ അനുസരിച്ചു ഇരിക്കും. അതിനാൽ വിദ്യാഭ്യാസ ത്തിൻെറ സാഫല്യം സിദ്ധിക്കുന്നതിനു പഠിക്കുന്നതിൽ കഴിയുന്ന നിഷ്കർഷകൾ ചെയ്യാനുള്ളതാകുന്നു.

ബാലന്മാരെ അഭ്യസിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രമേയങ്ങളേയും പുസ്ത കങ്ങളേയും നിയമിക്കുന്നതിൽ ഏററവും ശ്രദ്ധ ചെയ്യാനുള്ളതാകുന്നു. നീതിവിരുദ്ധങ്ങളായിരിക്കുന്ന പ്രമേയങ്ങളെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന പുസ്ത കങ്ങളെ പഠിപ്പിക്കുന്നത് ശരിയല്ലാത്തതാകുന്നു. ബാലന്മാരുടെ ഹൃ ദയങ്ങൾ ബാലവല്ലികൾപോലെ പ്രവൃത്തിപ്പിക്കുന്ന ദിക്കിലേക്കു പോ കുന്നവയാകുന്നു. ഇങ്ങനെ ഉള്ള ഹൃദയങ്ങളിൽ ജനിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ബോധങ്ങൾ എന്നും സ്ഥിരങ്ങളായിരിക്കുകയും അവയുടെ ഫലങ്ങൾ പിൻകാലത്തിൽ കാണപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നതാകുന്നു. ആയതുകൊ ണ്ടു ബാലന്മാരുടെ ഹൃദയങ്ങളെ ആത്മമെ ഉപയോഗമുള്ളവയും അ റിവിനെ വൎദ്ധിപ്പിക്കുന്നവയും ആയ വിഷയങ്ങളിൽ പ്രവൃത്തിപ്പിക്കു ന്നതു ഏററവും ആവശ്യകമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഈ ഉദ്ദേശത്തോടു കൂടി ആകുന്നു ദേശചരിത്രങ്ങളേയും നീതിയേയും ലോകസ്വഭാവ ത്തേയും ഭൂഗോളശാസ്ത്രത്തേയും കണക്കശാസ്ത്രത്തേയും മററും എല്ലാ പള്ളിക്കൂടങ്ങളിലും പഠിപ്പിച്ചുവരുന്നതു. ഇവിടെ ഉള്ളവരിൽ ചില ൎക്കു ദേശചരിത്രവും ഭൂവിവരണവും പഠിക്കുന്നതു അനാവശ്യകമ ണ് എന്നൊരു ബോധമുണ്ട്. എന്നാൽ അത് എത്രയും അസംഗതമാ കുന്നു. ഈ രണ്ടു പ്രമേയങ്ങളും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നതിനാൽ നമുക്കു അനേക ദേശങ്ങളുടേയും അതിലെ ആളുകളുടേയും സ്ഥിതികൾ മ നസ്സിലാകുന്നു. ആ ജ്ഞാനം മനസ്സിൽ ഉള്ള അനേകം തെററായ ബോധങ്ങളെ നീക്കുന്നു. അതില്ലാഞ്ഞാൽ അങ്ങനെയുള്ള ബോധ ങ്ങൾ മനസ്സിൽ സ്ഥിരങ്ങളായിരുന്നേക്കും. വസ്തുത ദേശചരിത്രവും ഭൂവിവരണവും അഭ്യസിക്കുന്നതുകൊണ്ടുള്ള ഫലം ഏകദേശം ദേശ സഞ്ചാരംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നതിനോടു ശരിയാകുന്നു.

സംസ്കൃതഭാഷ പഠിക്കുകയാകുന്നു വിദ്യാഭ്യാസം എന്നു ഈ ദി ക്കിൽ ചിലൎക്കു ഭ്രമം ഉണ്ട്. സംസ്കൃതം ശ്രേഷ്ഠയായിട്ടുള്ള ഒരു ഭാഷ യാകുന്നു എന്നു പറഞ്ഞാൽ പോരാ. ഈ ലോകത്തിൽ അറിയപ്പെ ട്ടിട്ടുള്ള സകല ഭാഷകളിലും വെച്ചു ഏററവും ശ്രേഷ്ഠയായിട്ടുള്ളതു ത

ന്നെ ആണ്. ആയതു നിർവിവാദം ആകുന്നു. ആ ഭാഷയെ കഴി യുന്ന ആളുകൾ എല്ലാവരും പഠിച്ചിരിപ്പാനുള്ളതും തന്നെ; എന്നാൽ ഭാഷ മാത്രംകൊണ്ടു വിദ്യാഭ്യാസത്തെ സിദ്ധമായി വിചാരിക്കുന്നതു അത്യന്തം അസംഗതം ആകുന്നു. ഒരു ഭാഷ എത്രതന്നെ ശ്രേഷ്ഠയായി രിക്കട്ടെ. അതിനെ അഭ്യസിക്കുന്നതു മാത്രംകൊണ്ടു ആയതു വിദ്യാ ഭ്യാസം എന്നു വരുന്നതല്ലാ; ഭാഷ എന്നുള്ളതു ജ്ഞാനത്തെ ബുദ്ധി യിലേക്കു പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഉപായം മാത്രമെ ആകുന്നുള്ളു. ജ്ഞാനത്തെ മാത്രമെ പഠിത്തം എന്നു പറവാൻ പാടുള്ളു. സംസ്കൃ തവിവേകമെന്നോ ഇംഗ്ലിഷുവിവേകമെന്നോ അല്ലെങ്കിൽ സംസ്കൃത സത്യമെന്നോ ഇംഗ്ലീഷുസത്യമെന്നോ യാതൊന്നും ഇല്ലല്ലൊ. വി വേകവും സത്യവും എന്നുള്ളതു വിവേകിയും സത്യവാനുമായുള്ള പുരു ഷന്റെ ഭാഷയെ അപേക്ഷിക്കുന്നില്ലാ. ആയതു സൎവ്വത്ര വിവേക വും സത്യവും തന്നെ ആകുന്നു. ഈ വിഷയത്തിൽ പ്രസിദ്ധനായ ഒരു ഗ്രന്ഥകൎത്താവ് എഴുതീട്ടുള്ളതിനെ ഇവിടെ എടുത്തു എഴുതുന്നു. "ഭാഷ എന്നുള്ളതു അറിവാൻ ഉപയുക്തങ്ങളായുള്ള വസ്തുക്കളെ ന മ്മെ ഗ്രഹിക്കുന്നതിനുള്ള ഉപായമെ ആകുന്നൊള്ളു. ഒരുത്തൻ സ കല ഭാഷകളേയും അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എങ്കിലും അതിൽ പ്രതിപാ ദിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന വിഷയങ്ങളേ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാ എങ്കിൽ അവനു സ്വഭാഷ മാത്രം അറിയാവുന്ന ഒരു സാധാരണ പുരുഷനേക്കാൾ എ ന്താണ് വിശേഷമുള്ളതു്. യാതൊരു വിശേഷവും ഇല്ല. ആയതു കൊണ്ടു ഭാഷാമാത്രത്തെ ഗ്രഹിക്കുന്നതിൽ അധികമായി പ്രവൎത്തി ക്കുന്നതിനേക്കാൾ ഉപയുക്തങ്ങളായിരിക്കുന്ന അറിവുകളെ സമ്പാ ദിക്കുന്നതിനു പ്രയത്നപ്പെടേണ്ടുന്നതാകുന്നു വേണ്ടുന്നത്."

എല്ലാ പഠിത്തത്തിന്റെയും ഉദ്ദേശം സുഖാഭിവൃദ്ധി ആകുന്നു. ലോകത്തിൽ ഉപയുക്തങ്ങളായിരിക്കുന്ന അറിവുകളെ സമ്പാദിക്കു ന്നതുകൊണ്ടു ഈ ഉദ്ദേശ്യത്തെ സാധിപ്പാൻ കഴിയും. സ്ഥിരമായി യാതൊരു ഉദ്ദേശ്യത്തോടും കൂടാതെ അനുപയുക്തങ്ങളായ ഓരോ പ്രമേയങ്ങളെ പഠിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു തന്റെ ബുദ്ധിശക്തിയെ വ്യൎത്ഥവ്യയം ചെയ്ക ആകുന്നു.

ഗ്രീക്കജാതിക്കാർ പൂൎവ്വകാലങ്ങളിൽ നിഷ്പ്രയോജനങ്ങളായിരിക്കു

ന്ന ശാസ്ത്രങ്ങളെ കുറിച്ച വളരെ ശ്രദ്ധ ചെയ്തിരുന്നു. അവർ ചെയ്തു വന്ന തെററിനെ പിന്നെ ഉള്ളവർ അറിഞ്ഞു അധികം ഉപയോഗം ഉള്ളതായ പഠിത്തത്തിന്റെ വഴിയെ സ്വീകരിച്ചു. അങ്ങനെ ചെയ്തതിനാൽ അവൎക്ക വളരെ പ്രതിഷ്ഠാരാഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്,,

മേൽപറയപ്പെട്ട പ്രകാരമുള്ള പഠിത്തംകൊണ്ടു സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള പ്രയോജനങ്ങളെ പറയുന്ന ശേഖരത്തിൽ പ്രസിദ്ധനായ ഒരു ഗ്രന്ഥകൎത്താവ താഴെ എഴുതിട്ടുള്ള പ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. "ഇതു ആയുസ്സിനു ദൈൎഘ്യത്തേയും വേദനക്കു ശമനത്തേയും രോഗങ്ങൾക്കു ക്ഷയത്തേയും ഭൂമിയിൽ വിളവിനു ആധിക്യത്തെയും കപ്പൽക്കാൎക്ക നൂതനകളായ രക്ഷകളേയും യോദ്ധാക്കന്മാൎക്ക പുത്തനായ ആയുധങ്ങളേയും വലുതായുള്ള നദികൾക്കു നമ്മുടെ പൂൎവന്മാരാൽ ദുരവഗാഹസ്വരൂപങ്ങളായുള്ള പാലങ്ങളേയും ആകാശത്തിൽനിന്നും വീഴുന്ന ഇടികളെ ഭൂമിയിലേക്കു നയിക്കുന്നതിനുള്ള ഉപായങ്ങളേയും രാത്രിയെ പകൽപോലെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള സമ്പ്രദായത്തേയും മനുഷ്യൎക്ക ദൂരദൎശിത്വത്തേയും മനുഷ്യരുടെ ദേഹത്തിനു ആരോഗ്യാഭിവൃദ്ധിയെയും ചലനത്തിനു വേഗത്തെയും ദുരിതത്തിനു ഹാനിയേയും എഴുത്തുകുത്തുകൾക്കും മററു ബന്ധുകൃത്യങ്ങൾക്കും എന്നുവേണ്ടാ എല്ലാ വേലകൾക്കും എളുപ്പത്തേയും മനുഷ്യൎക്ക സമുദ്രത്തിന്റെ അടിയിൽ ഇറങ്ങുന്നതിനും മുകളിൽ ആകാശത്തിൽ പോകുന്നതിനും കീഴിൽ ഭൂഗൎഭത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിനും കുതിരകളൊ കാളകളൊ കൂടാതെ വണ്ടികളിൽ കൂടി ഭൂമിയിൽ സഞ്ചരിപ്പാനും കാററുകൾക്കു വിരോധമായി സമുദ്രത്തിൽ കപ്പലുകളെ ഓടിപ്പാനും ഉള്ള ദിവ്യോപായങ്ങളേയും ഉണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നു,,

പിന്നെ അക്കാലത്തെ പഠിത്തത്തിന്റേയും ഇക്കാലത്തെ പഠിത്തത്തിന്റെയും തമ്മിലുള്ള താരതമ്യത്തെ കാണിക്കുന്നതിനായിട്ടു അയാൾ ഒരു കഥ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു എന്തെന്നാൽ പണ്ടത്തെ സമ്പ്രദായത്തിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടുള്ളതിൽ ഒരാളും ഇപ്പഴത്തെ സമ്പ്രദായത്തിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടുള്ളതിൽ ഒരാളും ഒന്നിച്ചു ദേശസഞ്ചാരത്തിനായി പോകുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചു പുറപ്പെട്ടു പോകുമ്പോൾ വസൂരി കലശലായിട്ടു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഒരു ഗ്രാമത്തിൽ ചെന്നെത്തി.

അവിടെയുള്ള ഗൃഹങ്ങൾ ഒക്കെയും അടച്ചു രോഗികളെ ഒക്കെയും കൂട്ടി ഇട്ടുംകൊണ്ട് അവരുടെ മാതാപിതാക്കന്മാർ അവരുടെ കുഞ്ഞുങ്ങളുടെ നാശത്തെ ഓൎത്തു വളരെ ദുഃഖിതന്മാരായിരിക്കുന്നതിനെ കണ്ടു. പ്രാചീനശാസ്ത്രി വസൂരികയിൽ എന്താണത്ര വൎഷളായിട്ടുള്ളതെന്നും ഈ സംസാരത്തിൽ രോഗം വൈരൂപ്യം മരണം ബന്ധുനാശം ഇവയെ അനിഷ്ടതേന വിചാരിപ്പാനില്ലെന്നും മററും അദ്വൈത വിഷയങ്ങളെ അവരോടു പറയുന്നു. നവീനശാസ്ത്രി ഉടനെ വസൂരി കീറി വെപ്പാനുള്ള ശസ്ത്രം എടുത്തു എല്ലാവൎക്കും വസൂരി കീറി വയ്ക്കുന്നു. പിന്നെയും അവർ സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഒരു കപ്പൽ കച്ചവടക്കാരൻ തന്റെ കപ്പൽ ഉടഞ്ഞു സമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങിപ്പോകയാൽ തനിക്കു അസംഖ്യമായിരിക്കുന്ന ദ്രവ്യനഷ്ടം വന്ന നിമിത്തം തൽക്ഷണംകൊണ്ട് ഒരു യാചകനായിത്തീൎന്നുപോയല്ലൊ എന്നിങ്ങനെ വിഷാദിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനെ കണ്ടു പ്രാചീനശാസ്ത്രി അവന്റെ അടുക്കൽ ചെന്നു അവനോടു തന്റെ തന്നെ നശ്വരനായിരിക്കെ ദ്രവ്യം നശിച്ചുപോയതിൽ വച്ചു അത്ര വിഷാദിപ്പാനില്ലെന്നു അനേകം വേദാന്തശ്ലോകങ്ങളെ ചൊല്ലി ഉദാഹരിക്കുന്നു. നവീനശാസ്ത്രി ഉടനെ സമുദ്രത്തിന്റെ അടിയിൽ പോകുവാനുള്ള ഒരു യന്ത്രത്തെ ഉണ്ടാക്കി അതിൽകൂടി സമുദ്രത്തിന്റെ അടിയിൽ ചെന്നു ഉടഞ്ഞ കപ്പലിനകത്തു വിലയേറിയ പദാൎത്ഥങ്ങളെ എടുത്തു കരക്കു കൊണ്ടുവന്നു കൊടുക്കുന്നു. പ്രാചീന ശാസ്ത്രത്തിനും നവീനശാസ്ത്രത്തിനും ഇതാകുന്നു ഭേദം.

വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം ദ്രവ്യസമ്പാദനത്തെക്കാൾ അധികമായി ഒന്നും ഇല്ലെന്നും ആയതുകൊണ്ടു ഐശ്വൎയ്യവാന്മാരായിട്ടുള്ള ആളുകൾക്കു വിദ്യാഭ്യാസം അത്ര കൂടിയെ തീരു എന്നില്ലാ എന്നും പ്രായേണ ജനങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതു വലിയ തെററാകുന്നു. ഇതിനു നേരെ വിപരീതമായിട്ട് ഐശ്വൎയ്യവാന്മാരായിട്ടുള്ള ആളുകൾക്കു ദരിദ്രന്മാരായിരിക്കുന്ന ആളുകൾക്കുള്ളതിനെക്കാൾ ഗൌരവമുള്ള ലൌകികകാൎയ്യങ്ങളെ നടത്തുന്നതിനു ശക്തി ഉണ്ടാകുന്നതിനു വേണ്ടി അവൎക്കു നല്ലവണ്ണം വിദ്യ അഭ്യസിച്ചിരിക്കേണ്ടുന്നത് ആവശ്യകമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

വിദ്യാഭ്യാസത്തിൻെറ സ്വഭാവം ഇന്നപ്രകാരമാണെന്നു ഇതി ന്നു മുമ്പിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതാകകൊണ്ടു മനുഷ്യൎക്കു എല്ലാവൎക്കും ആയത് അവശ്യകൎത്തവ്യമാണെന്നു സ്പഷ്ടമാകുന്നുവല്ലൊ. തങ്ങളുടെ കുഞ്ഞുങ്ങളെ വിദ്യ അഭ്യസിപ്പിയ്ക്കാതെ ഉള്ള ആളുകൾ ആ കുഞ്ഞുങ്ങളെ പട്ടികളെയൊ പൂച്ചകളെയൊ മററുള്ള ജന്തുക്കളെയൊ വളൎത്തുന്നതുപോലെ വളൎത്തുക ആകുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസം ഇല്ലാതെ ഉള്ള കുഞ്ഞുങ്ങൾ സമ്പന്നന്മാരായിരുന്നാലും ദരിദ്രന്മാരായിരുന്നാലും അവരിൽ പത്തിനൊന്നു വീതം അവരുടെ മാതാപിതാക്കന്മാൎക്കും സ്വജനങ്ങൾക്കും അപമാനകാരികളായി തീരും. ആയതുകൊണ്ടു വിദ്യാഭ്യാസത്തെക്കുറിച്ചു പൂൎണ്ണമായ സ്വരൂപജ്ഞാനം ഉള്ളവർ പഠിത്തം മാത്രമല്ലാതെ പഠിത്തത്തിനു മററു യാതൊരു ഉദ്ദേശ്യവും ഉണ്ടായിരിപ്പാൻ ഇല്ലെന്നുള്ളതിനെ അനുവദിയ്ക്കുന്നെങ്കിൽ തന്നെയെ സമഗ്രമായ പഠിത്തം ജനങ്ങൾക്ക് ഉണ്ടാകും. ജനങ്ങളുടെ സൌഖ്യവും ക്ഷേമവും അവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടുള്ളവരെ ന്യൂനാധികഭാവത്തെ അനുസരിച്ചിരിയ്ക്കും. പ്രഭുക്കന്മാർ മാത്രം വിദ്യാഭ്യാസം ഉള്ളവരായിരുന്നാൽ പോരാ പ്രജകളും അപ്രകാരം തന്നെ ഇരിയ്ക്കണം. അല്ലാതെ ആയാൽ പ്രഭുക്കന്മാരുടെ പ്രയത്നം എത്രതന്നെ ആലോചനാപൂൎവകവും ഗുണകരവും ആയിരുന്നാലും പ്രജകൾക്കു കുശലപ്രയോജകമായിത്തീരുന്നതല്ലാ. ഇതിനു വിപരീതമായിട്ടു പ്രജകൾ വിദ്യാഭ്യാസം ഉള്ളവരും പ്രഭുക്കന്മാർ ആയത് ഇല്ലാത്തവരും ആയിരുന്നാൽ പ്രജകളുടെ പരിഷ്കാരം രാജ്യഭാരത്തിൻെറ ന്യൂനതകളെ നിവൃത്തിപ്പിയ്ക്കുന്നതിനു ശക്തമായിത്തീരുന്നതാകുന്നു. ആയതുകൊണ്ടു സൎവഥാ പ്രജകൾക്ക് വിദ്യാഭ്യാസം ഉണ്ടെങ്കിൽ തന്നെ രാജ്യത്തിൽ ക്ഷേമാഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടാകും.

ഇതിന് ദൃഷ്ടാന്തം ഇവിടെ തന്നെ ഉണ്ട് ഇവിടെ വസൂരി കീറി വെക്കുന്നതിൻെറ പ്രയോജനം പ്രജകൾക്ക് എല്ലാവൎക്കും ഉണ്ടായിരിക്കണമെന്ന് നിശ്ചയിച്ച് ആദ്യം ആരംഭിച്ചപ്പോൾ പ്രജകൾ സൎക്കാരിനെക്കുറിച്ച് കൃതജ്ഞത ഭാവിക്കാനുള്ളതു ചെയ്യാതെ സൎക്കാരിലെ ഉദ്യമത്തിനു വിരോധികളായിട്ടു തുടങ്ങി. ഇപ്പൊഴും ഈ അത്യന്തം സാരമുള്ള ചികിത്സയെകുറിച്ച് അനേകം ദിക്കുകളിൽ വിരോധമായി ഒറച്ചു വരുന്നു. ജനങ്ങൾ ഈ വസൂരി വസ്തിൻെറ സ്വ

ദ്രവത്തേയും അതിനാലുണ്ടാകുന്ന ഗുണത്തെയും നല്ലതിന്മണ്ണം അറിഞ്ഞിരുന്നാൽ ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുമൊ? ഇപ്പോൾ ജനങ്ങൾക്കു ദേഹസൌഖ്യം ഉണ്ടാകണം എന്നുള്ള ഉദ്ദേശ്യത്തോടുകൂടി രാജ്യത്തുള്ള പ്രദേശങ്ങൾ ഒക്കെയും വൃത്തിയായിട്ടു സൂക്ഷിക്കണമെന്നു സക്കാരിൽനിന്നു വളരെ താല്പൎയ്യപ്പെട്ടു വരുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടില്ലാത്ത ആളുകൾക്ക് വായു എന്നു വെച്ചാൽ എന്താണെന്നും ആയത് ഇതരപദാൎത്ഥങ്ങളാൽ ദോഷപ്പെടുമെന്നും അപ്പോൾ അത് ഹേതുവായി രോഗങ്ങൾ ഉണ്ടാകുമെന്നും മററും അറിവാൻ പാടില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ഇപ്പോൾ വന്നുകൂടിയ ഫലം ജനങ്ങൾ സക്കാരിലെ പ്രവൃത്തിയിൽ സഹകരിക്കുന്നില്ലെന്നു മാത്രം അല്ല അതിനെ വിരോധിക്കയും ചെയ്യുന്നു.

ജനങ്ങൾക്കു വിദ്യാഭ്യാസം ആവശ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത് അവൎക്കു ഗുണം ഇന്നതാണെന്നു അറിഞ്ഞ് അതിനെ സ്വീകരിക്കാൻ തക്കവണ്ണം അറിവുണ്ടാകുവാൻ മാത്രമായിട്ടല്ല; കിന്തു തങ്ങളുടെ ദോഷങ്ങളിൽനിന്നു നിവൃത്തിപ്പിച്ചു കൊള്ളുവാനും ആകുന്നു. രാജ്യത്തിന് ക്ഷേമാവഹമായിട്ടു സക്കാരിൽ നിന്നും ഒരു കാൎയ്യം ഏപ്പെടുത്തുമ്പോൾ ആയത് തങ്ങൾക്കു ഗുണത്തിനായി കൊണ്ടാണ് എന്നു വിദ്യാഭ്യാസം ഇല്ലാതെ ഉള്ള ജനങ്ങൾക്ക് അറിയുന്നതിന് കഴികയില്ല. അവർ കൃത്രിമക്കാരും ദുഷ്ടന്മാരും ആയ സക്കാർ ശേവുകക്കാരാൽ എളുപ്പത്തിൽ ഉപദ്രവിക്കപ്പെടും. ഇവിടെ ഉള്ള ജനങ്ങൾ ഇതിന് ദൃഷ്ടാന്തിഭവിക്കുന്നു. അവൎക്കു യാതൊരു പ്രകാരേണയും സംബന്ധം ഇല്ലാതെ ഉള്ള ഒരു മനുഷ്യശവം തങ്ങളുടെ പുരയിടത്തിൽ കിടക്കുകയൊ അല്ലെങ്കിൽ ആരെങ്കിലും അവരുടെ വക പുരയിടത്തിലുള്ള വൃക്ഷത്തിൽ നിന്നു വീണിട്ടൊ കിണററിൽ വീണിട്ടൊ മററൊ അപായം വന്നുപോകയൊ ചെയ്താൽ അവർ വലുതായിരിക്കുന്ന കുററത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടു പോയല്ലൊ എന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു ആ സ്വയം ആരോപിതമായ ആപത്തിൽ നിന്നു നിവൃത്തിക്കുന്നതിനു വേണ്ടി വളരെ ചിലവുകൾ ചെയ്യുന്നു.

ഇതുകൂടാതെ കുററക്കാൎക്ക് ന്യായംപോലെ ഉള്ള ശിക്ഷ കൊടുക്കുന്നതിലും മററും ജനങ്ങൾ വിരോധികളായി ഭവിച്ചാൽ ജനസമു

ദായത്തിന്ന സംഭവിക്കുന്ന അനൎത്ഥങ്ങൾ ഇത്രമാത്രം എന്നു വിദ്യാ
ഭ്യാസം ഇല്ലാത്ത ജനങ്ങൾക്ക് അറിവാൻ പാടില്ല. വിദ്യാഭ്യാസം ഇ
ല്ലാത്ത ഒരു സാക്ഷിക്കാരൻ ഒരുത്തൻ ഒരു കുററം ചെയ്യുന്നതിനെ
പ്രത്യക്ഷമായി കണ്ടറിഞ്ഞിരിക്കെ ന്യായസ്ഥലത്തു ഹാജരാകാതെ
ഇരിക്കുന്നതിന് ശ്രമിക്കുകയൊ ഒരു സമയം ഹാജരായാൽ നിശ്ശങ്ക
മായി പരമാൎത്ഥമാത്ത മൊഴ്ക്കുകയൊ ചെയ്യുന്നതിന്ന ഒട്ടും മടിക്കുന്നില്ല.
സത്യത്തിന്റെ ഗൌരവത്തെ വേണ്ടുംപ്രകാരം ജനങ്ങളെ മനസ്സിലാ
ക്കിയെങ്കിൽ തന്നെയെ അവൎക്ക് ന്യായകാൎയ്യങ്ങളിൽ മനഃപൂൎവ്വമായി
സഹായം ചെയ്യുന്നതിന്ന താല്പൎയ്യമുണ്ടാകും. അങ്ങിനെ മനസ്സിലാ
ക്കുന്നത് ക്രമമായ വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ടല്ലാതെ മറേറത്കൊണ്ടും അ
സാദ്ധ്യം തന്നെ.

വിദ്യാഭ്യാസം ബുദ്ധിശക്തിയേയും സന്മാൎഗ്ഗപ്രവൃത്തിയേയും ജ
നിപ്പിക്കുന്നതായി രണ്ടു വിധത്തിലുള്ളതായിട്ടു മേൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടു
ണ്ടല്ലൊ. അതിന്റെ താല്പൎയ്യം എന്തെന്നാൽ സമഗ്രമായ വിദ്യാ
ഭ്യാസത്താൽ ഒരുത്തൻ സമൎത്ഥനായും സൽഗുണവാനായും തീരുന്നു.
സൽഗുണരഹിതമായുള്ള സാമൎത്ഥ്യം നിഷ്പ്രയോജനമാണെന്ന് നല്ല
തിന്മണ്ണം ഗ്രഹിച്ചിരിപ്പാനുള്ളതാകുന്നു. സൽഗുണത്തിന്ന മാത്രമെ
സാമൎത്ഥ്യത്തെ നേൎമ്മാൎഗ്ഗത്തിൽ ആക്കിത്തീൎക്കുവാൻ കഴികയുള്ളു.
നല്ലവണ്ണം വിദ്യ അഭ്യസിച്ചിട്ടുള്ളവരിലും വഷളന്മാരായിട്ടുള്ള ആളു
കൾ ഉണ്ടെന്നുള്ളത് ശരിതന്നെ. എന്നാൽ ആയത് വിദ്യാഭ്യാസ
ത്തിന്റെ ദോഷമാണെന്നു പറവാൻ പാടില്ല. വിദ്യാഭ്യാസം ഒരുത്ത
നെ ഗുണവാനാക്കി ചെയ്യുന്നില്ലെങ്കിൽ അത് ആ വിദ്യാഭ്യാസത്തി
ന്റെ ന്യൂനതകൊണ്ടൊ അല്ലെങ്കിൽ അത് യഥാകാലമായി ചെ
യ്യായ്കയാലൊ അല്ലെങ്കിൽ മറേറതെങ്കിലും കാരണങ്ങളാലൊ ആ
യിരിക്കണം. ഒരുത്തൻ ഒരു നിലത്തെ കൃഷിചെയ്തു വിത്തു വിത
ച്ചതിന്റെ ശേഷം വിളവില്ലാതെ ആയിപ്പോയാൽ ആയത് കൃഷി
യുടെ ദോഷം കൊണ്ടാണെന്നു പറവാൻ പാടുണ്ടൊ. ഒരു നാളും
ഇല്ല.

ഒരുത്തൻ ഏത് വേലയിൽ ഏൎപ്പെട്ടിരുന്നാലും അവന് സാ
ധാരണമായിട്ടുള്ള വിദ്യാഭ്യാസം ഉണ്ടായിരിക്കണം. സാധാരണമായി
ട്ടുള്ള വിദ്യാഭ്യാസത്തെ വിശേഷവിദ്യാഭ്യാസത്തിനുള്ള അക്ഷരസമുദാ

യത്തോടു ഉപമിയ്ക്കാം. സാധാരണമായുള്ള അറിവിനെ ജനിപ്പിക്കു
ന്ന എല്ലാ വിഷയങ്ങളും സംഗ്രഹീതങ്ങളായിരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഈ
രാജ്യത്തിൽ അനേകം ആളുകൾ സാധാരണമായി കണക്കുകളെ
ചെയ്യുന്നതിനൊ സ്വഭാഷയിൽ അബദ്ധം കൂടാതെ വാചകങ്ങളെ
എഴുതുന്നതിനൊ ശക്തി ഇല്ലാതെ വ്യാകരണം, തൎക്കം മുതലായ ശാ
സ്ത്രങ്ങളെ അഭ്യസിയ്ക്കാൻ തുടങ്ങുന്നു. ഇത് ഒരു തെറ്റുതന്നെ ആ
കുന്നു. ബുദ്ധിയ്ക്കു ഗ്രഹണശക്തിയും ആലോചനാശക്തിയും കല്പ
നാശക്തിയും ഉണ്ടാകുന്നതിനു സാധാരണമായുള്ള വിദ്യാഭ്യാസം എ
ത്രയും ആവശ്യകമാകുന്നു. സാധാരണമായുള്ള വിദ്യാഭ്യാസംകൊ
ണ്ട് സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള ജ്ഞാനം സ്വാധീനമായിരിപ്പാൻ തക്കവണ്ണം
ഹൃദയത്തിൽ ദൃഢമാക്കി വെപ്പാനുള്ളതാകുന്നു.

ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് വിദ്യാഭ്യാസം സൎവ്വസാരമായിട്ടു
ള്ളതാണെന്നും ആയതു ഒരു ജനസമുദായത്തിന് അഭിവൃദ്ധിക്കും ഐ
ശ്വൎയ്യത്തിനും ആദ്യകാരണമായിട്ടുള്ളതാണെന്നും മനസ്സിൽ ധരി
ച്ചിരിപ്പാനുള്ളതാകുന്നു. ജനങ്ങൾക്ക് വിദ്യാഭ്യാസം ഇല്ലെന്നു വരി
കിൽ ഒരു പരിഷ്കാരത്തിനും സ്ഥിരമായ പ്രചാരം ഉണ്ടാവാൻ കഴി
യുന്നതല്ല. രാജ്യഭാരകാൎയ്യങ്ങൾ നടത്തുന്നതിന് സൎക്കാരിൽ നി
ന്നും വിദ്വാന്മാരായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ മറുരാജ്യത്തിൽനിന്നും വരു
ത്തി രാജ്യത്തിൽ പരിഷ്കാരങ്ങൾ കുറെ ഒക്കെയും ചെയ്യാം. എ
ന്നാൽ രാജ്യത്തുള്ള ജനസമുദായം വിദ്യാഭ്യാസവും ജ്ഞാനവും ഇല്ലാ
ത്തവരായിരുന്നാൽ അവിടെ ചെയ്യുന്ന പരിഷ്കാരങ്ങളുടെ ഫലങ്ങൾ
ഒക്കെയും ക്ഷണേന അസ്തമിച്ചു രാജ്യം അപരിഷ്കൃതയായ പൂൎവ്വസ്ഥി
തിയെ പ്രാപിക്കാൻ ഇടവരുന്നതാകുന്നു.

ഇപ്പോൾ പരിഷ്കാരമുള്ള സകല രാജ്യങ്ങളിലും വിദ്യാഭ്യാസ
ത്തിന്റെ ഗൌരവമറിഞ്ഞ് സകല ജനങ്ങൾക്കും വിദ്യാഭ്യാസത്തി
ന്റെ പ്രയോജനങ്ങൾ സിദ്ധിക്കാനുള്ള വഴികളെ ഏൎപ്പെടുത്തുന്നതി
ൽ അതാത് ഗവൎമ്മേണ്ടിൽ നിന്നും മുഖ്യമായി ശ്രദ്ധിച്ചുവരുന്നു.
ഇംഗ്ലാണ്ടു, ഫ്രാൻസ്, ജൎമ്മനി, അമ്മേരിക്കാ ഈ രാജ്യങ്ങളിൽ ഒക്കെ
യും പ്രസിദ്ധകളായ വിദ്യാശാലകൾ ഉണ്ടു. പ്രഷ്യാരാജ്യത്തിൽ വി
ദ്യാഭ്യാസം നിൎബ്ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അവിടെയുള്ള കുടിയാന്മാർ

എത്രതന്നെ ദരിദ്രന്മാരായിരുന്നാലും അവരുടെ കുഞ്ഞുങ്ങളെ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിക്കാതെ ഇരുന്നാൽ കഠിനമായുള്ള ശിക്ഷക്ക് പാത്രമായി തീരുന്നതാകുന്നു. ഒരു രാജ്യത്തിൽ നിന്നും ആ രാജ്യത്തുള്ള പ്രജകൾ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യേണ്ടുന്നതിനു നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നതു് രാജ്യതന്ത്രത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടതല്ലെന്ന് ചിലർ വിചാരിക്കുമായിരിക്കും. ഈ വിഷയത്തിൽ ഒരു ബുദ്ധിമാനായ വിദ്വാൻ എഴുതീട്ടുള്ളതിനെ ഇവിടെ എഴുതുന്നു. ഈ ലോകത്തിൽ സകല മനുഷ്യരും ബാല്യത്തിൽ തന്നെ അവശ്യം ഗ്രഹിച്ചിരിപ്പാനുള്ളവയായും മേൽ ജ്ഞാനസാധകങ്ങളായും ഉള്ള ചില പ്രമേയങ്ങൾ ഉണ്ട്. ബാലന്മാരുടെ മാതാപിതാക്കന്മാരൊ മറ്റു അവരുടെ ക്ഷേമത്തെ ചെയ്യേണ്ടുന്ന ആളുകളോ മേൽപറഞ്ഞ പ്രകാരമുള്ള പ്രമേയങ്ങളെ അവൎക്കു മനസ്സിലാക്കികൊടുക്കുന്നതിനു ശക്തി ഉണ്ടായിരിക്കെ അപ്രകാരം ചെയ്യാതെ ഇരുന്നാൽ അവർ ആ ബാലന്മാൎക്കു വേണ്ടിയും സാധാരണമായി ജന സമുദായത്തിനു വേണ്ടിയും തങ്ങൾ അവശ്യം ചെയ്യേണ്ടുന്ന ഒരു വേലയെ ചെയ്യാതെ ഇരിക്കുന്നു. ആയതുകൊണ്ടു മാതാപിതാക്കന്മാരെ ബാലന്മാൎക്കു ആദ്യം മേൽപറയപ്പെട്ട പ്രകാരമുള്ള പ്രമേയങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കി കൊടുക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ഗവൎമ്മേണ്ടിൽ നിന്നും നിർബ്ബന്ധം ചെയ്യുന്നതു അവശ്യകൎത്തവ്യമായ ഒരു വേല തന്നെ ആകുന്നു.

ബാലപരിചരണം

ജനങ്ങൾക്കു ബാല്യത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന ശീലങ്ങൾ എന്നും മനസ്സിൽ സ്ഥിരമായിരിക്കുന്നതിനാൽ ബാലപരിചരണത്തിൽ മാതാപിതാക്കന്മാര് എത്രയും ശ്രദ്ധയെ ചെയ്യാനുള്ളതാകുന്നു. ഒന്നാമത് ചെയ്യേണ്ടുന്നത് അവരുടെ ശുശ്രൂഷക്കു ആക്കുന്ന ആളുകളെ തന്റെ പുത്രന്മാൎക്കു മേൽ ഉണ്ടാകേണ്ടുന്ന സ്വഭാവങ്ങൾക്ക് ദൃഷ്ടാന്തീഭാവത്തിനു യോഗ്യങ്ങളായിരിക്കുന്ന ശീലങ്ങളുള്ളവരായിട്ടു നോക്കി എടുത്ത് ആക്കുക ആകുന്നു. ബാലന്മാരുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഓരോ ജ്ഞാനങ്ങൾ ഉദിക്കുന്നവ ഒക്കെയും മറ്റുള്ളവരുടെ പ്രവൃത്തികളെ കണ്ടിട്ടുണ്ടാകുന്ന പരിചയം കൊണ്ടാണല്ലൊ. അതുകൊണ്ട് അവർ കണ്ട് പരിചയിക്കുന്ന പ്രവൃത്തികളുടെ ഗുണദോഷങ്ങളെ അനുസരിച്ചിരിക്കും അവൎക്കുണ്ടാകുന്ന ജ്ഞാനങ്ങളുടേയും ഗുണദോഷങ്ങൾ

എന്നാൽ ബാല്യാനന്തരം ഉണ്ടാകുന്ന വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെയും ശിക്ഷാപ്രകാരത്തിന്റെയും താരതമ്യത്താലും സഹവാസഭേദത്താലും കൂടി ആയിരിക്കാം ജനങ്ങൾക്കു ഒരോ പ്രകാരേണ യോഗ്യത മേലിൽ സംഭവിക്കുന്നത്. എങ്കിലും ബാല്യത്തിൽ പരിചയം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന സ്വഭാവങ്ങൾ അനന്തരമായ പരിഷ്കാരത്തിനും അറിവിനും പ്രബലമായ ഒരു അടിസ്ഥാനമായിരിക്കുന്നു.

കുഞ്ഞുങ്ങളോടു ഒരു സമയത്തും പ്രകൃതിക്ക് വൈഷമ്യം കാണിക്കാതെയും, സാവധാനതയോടും ശ്രദ്ധയോടും കൂടിയും, അവരോടും അവരുടെ മുമ്പിൽ വച്ച് മറ്റുള്ളവരോടും ചെയ്യുന്ന പ്രവൃത്തികളെ ശ്ലാഘ്യകളായി തന്നെ പ്രവൃത്തിച്ചുംകൊണ്ടും ഇരിക്കുന്നതിനാൽ നാം മേലിൽ അവൎക്ക് അഗണ്യങ്ങളായ ഗുണങ്ങൾക്കുള്ള വഴിയെ ചെയ്യുന്നു. പ്രത്യുത അവരോടു അകാരണമായും അനാവശ്യമായും കയൎക്കുകയും ക്രൂരഭാവം ഭാവിക്കുകയും അവരെ അതിലാളനം ചെയ്യുകയും മറ്റും ചെയ്യുന്നതിനാൽ നാം മേലിൽ അവൎക്ക് അനേകം ദുസ്സ്വഭാവങ്ങൾക്കുള്ള വഴിയെ ഉണ്ടാക്കുകയും അവരുടെ ഗുണത്തിനു വേണ്ടിട്ടുള്ള പ്രയത്നങ്ങൾക്ക് നൈഷ്ഫല്യം വരുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു.

കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കു രോഗപീഡകൾ ഉണ്ടാകാതെ ഇരിക്കുന്നതിനും ദേഹത്തിനു ബലം ഉണ്ടാകുന്നതിനും അവരുടെ ആഹാരനിദ്രാവിഹാരങ്ങളിൽ ഏതെല്ലാം പ്രകാരം നിയമങ്ങൾ ചെയ്തു ശീലിപ്പിക്കേണ്ടതാകുന്നു എന്നുള്ളതിനെ ഇവിടെ പ്രസംഗിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ മേൽപറഞ്ഞ എണ്ണങ്ങളിൽ മാതാപിതാക്കന്മാർ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധ ചെയ്യേണ്ടതാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ ബാല്യത്തിൽ കുഞ്ഞുങ്ങൾക്ക് ആഹാരങ്ങളിൽ നിയമം ഇല്ലാതെയും മറ്റും ഇരിക്കുന്നതിനാൽ പിൽക്കാലത്തിൽ അസാദ്ധ്യങ്ങളായി ചില രോഗങ്ങൾ പിടിപെട്ടേക്കാം.

ഇപ്പോൾ ഇവിടെ മുഖ്യമായിട്ടു പറയുന്നതു കുഞ്ഞുങ്ങളുടെ മനസ്സിനും പ്രകൃതിക്കും വേണ്ടുന്ന ഗുണങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കേണ്ടുന്നതിനുള്ള പ്രകാരത്തെ കുറിച്ചാകുന്നു. പ്രായേണ ഹിന്ദുക്കളിൽ ബാലന്മാർ മൂഢന്മാരും മൎയ്യാദ ഇല്ലാത്തവരും അനേകം ഉപദ്രവങ്ങൾ ചെയ്യുന്നവരും ആയിരിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം ഹിന്ദുക്കൾ കുഞ്ഞുങ്ങൾക്ക്

ഏകദേശം രണ്ടുമൂന്നുവയസ്സാകുന്നതുവരെ നല്ല സ്വഭാവങ്ങൾ ശീലിപ്പിക്കുന്നതും മററും പ്രയാസമാകുന്നു എന്നും അതിനാൽ അതുവരെ അവരുടെ പരിചരണത്തിൽ അധികമായി ശ്രദ്ധചെയ്യേണ്ടതല്ല എന്നും ഭ്രമിച്ചുവരുന്നതിനാലാകുന്നു. പരമാൎത്ഥത്തിങ്കൽ ജനനത്തോടുകൂടിത്തന്നെ ആ ശിശുവിനു ജ്ഞാനത്തിനുള്ള മാൎഗ്ഗങ്ങളും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു. ആയതുകൊണ്ട് നാം ശിശുക്കൾക്ക് ബാല്യത്തിൽ അറിവില്ലല്ലോ എന്നുവിചാരിച്ചു അവൎക്കു വേണ്ടുന്ന ജ്ഞാനങ്ങളേയും ബുദ്ധിയേയും ഉണ്ടാക്കുന്നതിനു പ്രയത്നപ്പെട്ടില്ലെങ്കിലും ദൃശ്യമായായിരിക്കുന്ന ദൈവശക്തികൊണ്ടു അവരുടെ മനസ്സിൽ വിപ്രസംപ്രതികാരാ ബോധങ്ങളും സ്വഭാവഭേദങ്ങളും ഉള്ളനങ്ങളായിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ഒരു കുഞ്ഞിനു തന്റെ പിതാക്കന്മാരെ വ്യാവൎത്തിച്ചു അറിയാറായിതുടങ്ങുമ്പോൾതന്നെ അതിനു പ്രഥമമായി ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു വ്യാമോഹം നശിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന് നാം നിശ്ചയിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

ശിശുക്കൾക്കു മനുഷ്യത്വം വിശേഷമുള്ളതിനാൽ അവർ വിശേഷജ്ഞാനത്തോടുകൂടിത്തന്നെ ജനിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന് വിചാരിച്ചു നാം അവരോടുള്ള പ്രവൃത്തികളെ കേവലം ജഡങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ളതുപോലെ വിചാരിക്കാതെ ഇരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ നാം ശിശുക്കളോടു സംസാരിക്കുന്നതിനെ അവൎക്കു എപ്പോൾ മനസ്സിലായിത്തുടങ്ങുന്നു എന്ന് നമുക്ക് നിശ്ചയമില്ലല്ലോ. അതിനാൽ നാം അവരോട് സംസാരിക്കുന്നതും പ്രവൃത്തിക്കുന്നതും അവൎക്കു മനസ്സിലാകുന്നു എന്ന് നിശ്ചയം ഉണ്ടാകുമ്പോഴും ഭേദപ്പെടുത്തേണ്ടുന്നവയല്ലാതെ ഇരുന്നുകൊള്ളട്ടെ.

ഏതെങ്കിലും പദാൎത്ഥത്തെക്കുറിച്ചു കുഞ്ഞുങ്ങൾ ശ്രദ്ധയോടുകൂടി നോക്കുന്നതായിരുന്നാൽ അപ്പോൾ നാം അവരുടെ മനസ്സിനെ അതിൽനിന്നു വ്യാവൎത്തിപ്പാൻ നോക്കരുത്. എന്തെന്നാൽ ഒരു പദാൎത്ഥത്തിൽ ശ്രദ്ധവച്ചു നോക്കുന്നശീലം അപ്പോൾ ഉണ്ടായാൽ അത് മേലിൽ അഗണ്യമായ പ്രയോജനമുള്ളതായിത്തീരും. കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കു എന്തിനെക്കുറിച്ചെങ്കിലും ജിജ്ഞാസ ഉണ്ടായിരുന്നാൽ അതിനെ അനുസരിച്ചു ആ പദാൎത്ഥത്തെ എടുക്കുന്നതിനൊ തൊട്ടുനോക്കുന്നതിനോ അവരെ സമ്മതിക്കണം.

ബാലന്മാരെ കഴിയുന്നേടത്തോളവും നമ്മുടെ സഹായാപേക്ഷകൂടാതെ അവൎക്ക ഉത്സാഹമുള്ളതിനെ അവർതന്നെ ചെയ്യുന്നതിന വിടുകണം. അവരാൽതന്നെ ശക്യമായിട്ടുള്ളതിനെ നാം ചെയ്തുകൊടുക്കുന്നതിനാൽ നാം അവൎക്ക് ഒരു മാന്ദ്യശീലത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. കുഞ്ഞുങ്ങൾ ഏതെങ്കിലും പദാൎത്ഥത്തെ കിള്ളുകയോ വലിക്കുകയോ ചെയ്യുമ്പോൾ നാം അവൎക്ക അദ്ധ്യാപകന്മാരായി അതിനെ ചെയ്തുകൊടുക്കുന്നതിനാലവൎക്ക സ്വയംപരിചയംകൊണ്ടു വസ്തുസ്വഭാവങ്ങൾ അറിവാനുള്ള അവസരത്തെ ഇല്ലായ്മചെയ്യുന്നു. കുഞ്ഞുങ്ങൾ കരയുമ്പോൾ അവരെ സമാധാനപ്പെടുത്തുന്നതിന്ന വളരെ കൌശലം അപേക്ഷിതമാകുന്നു. ഒന്നാമതു അതിന്റെ കാരണം അറിവാൻ നോക്കണം. എന്നിട്ടു കഴിയുമെങ്കിൽ അതിനെ പരിഹരിക്കണം. തക്കതായ കാരണം ഇല്ലാതെ കേവലം ദുശ്ശാഠ്യംകൊണ്ടു കരയുന്നതായിരുന്നാൽ ആ കരച്ചിലിനെ മാറ്റുന്നതിന്ന നോക്കരുത്. എന്തെന്നാൽ ഇന്നു കരച്ചിലിനെ ശമിപ്പിക്കുന്നതിന്ന നാം പ്രവൎത്തിക്കുന്നതു നാളെ അധികമായി കരച്ചിലിന്ന ഹേതുവായിട്ടാകുന്നു തീരുന്നത്. എന്തെങ്കിലും ഇച്ഛിച്ചിട്ടു അതിനെ വാങ്ങിക്കുന്നതിനായി കരയുന്നുവെങ്കിൽ കോപഭാവത്തോടുകൂടാതെ അതു തരുന്നില്ലെന്നു ഉറപ്പായി പറഞ്ഞേക്കണം. ബാധകമില്ലാത്ത വസ്തുക്കൾക്ക അപേക്ഷിച്ചാൽ ഉടനെ കൊടുക്കുകയും വേണം. കൊടുക്കാൻ പാടില്ലാത്തതായിരുന്നാൽ എത്രതന്നെ ശാഠ്യം പിടിച്ചാലും കൂട്ടാക്കരുത്. ഇല്ലെന്നു ഒരിക്കൽ പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞാൽപിന്നെ അതിനിളക്കമില്ലെന്നു അവൎക്ക മനസ്സിലാകണം. ഒരു വസ്തുകൊണ്ടു കൊടുക്കുന്നതിന്ന തീരെ പാടില്ലാത്തതിനെ മാത്രമേ നിരസിക്കാവൂ. അങ്ങനെ കൊടുക്കാൻ പാടില്ലാത്തതിനെ കഴിയുന്നേടത്തോളം അവരെ കാണിക്കാതെ ഇരിക്കുന്നതിനാകുന്നു നോക്കേണ്ടത്.

കുഞ്ഞുങ്ങളെ കഴിയുന്നേടത്തോളം എപ്പോഴും ഉത്സാഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ ഇരിക്കണം. പക്ഷിമൃഗാദികളേയും വൃക്ഷലതാദികളേയും കാണിച്ച് അവൎക്ക ശ്രദ്ധയുണ്ടായിരുന്നാൽ അവയുടെ ഉപയോഗങ്ങളേയും മറ്റും പറഞ്ഞുകൊടുക്കണം. നമുക്ക് എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞു അവരെ വിനോദിപ്പിക്കുന്നതിന്ന ഇടയില്ലാതിരുന്നാൽ അവ

ക്ക് പ്രിയമായ എന്തെങ്കിലും ലീലാപദാൎത്ഥം അവരുടെ കയ്യിൽ
കൊടുത്താൽ മതി.

കുഞ്ഞുങ്ങളെക്കൊണ്ടു എന്തെങ്കിലും വിനോദങ്ങൾ ചെയ്യിപ്പി
യ്ക്കണമെങ്കിൽ നാം തന്നെ അപ്രകാരം ചെയ്തു കാണിച്ചുകൊടുത്തിട്ടോ
അല്ലെങ്കിൽ വേറെ ഏതെങ്കിലും അനുനയമാൎഗ്ഗമായിട്ടോ പറഞ്ഞു
ചെയ്യിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു നല്ലത്. അല്ലാതെ ശാസനകൊണ്ടു അനു
സരിപ്പിയ്ക്കാൻ നോക്കുന്നതു നന്നല്ല. ചിലർ കുഞ്ഞുങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധ
മറ്റൊരു ഗോചരത്തിൽ ആയിരിയ്ക്കുമ്പോൾ അവിടെനിന്നും അതി
നെ ഭേദിപ്പിച്ചു "ഇങ്ങോട്ടുനോക്കു, ഇവിടെവാ, ഇതെടുക്കു" എന്നിങ്ങി
നെ ഓരോ നിയോഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു അവരെ ശ്രമപ്പെടുത്തുന്നു. ഇ
ങ്ങനെ ചെയ്യുന്നത് നമ്മുടെ ശാസനയ്ക്കു ഗൌരവം ഇല്ലാതെ ആയി
പ്പോകുന്നതിനു കാരണമായിത്തീരും.

ചിലപ്പോൾ കുഞ്ഞുങ്ങൾ ദേഹം തൂണിലോ ചുവരിലോ മറ്റോ
മുട്ടിയിട്ടു കരയുമ്പോൾ നാം അവരുടെ കരച്ചിൽ മാറുന്നതിനായി
ആ തൂണിലോ ചുവരിലോ ദേഷ്യഭാവത്തോടുകൂടി ചെന്നു അവൎക്കു
വേദനയുണ്ടാക്കിയതിനു ഒരു പ്രതികാരം ചെയ്യുന്ന ഭാവത്തോടുകൂടെ
അടിക്കയും കുത്തുകയും മറ്റും ചെയ്യുന്നു. ഇതു ഒട്ടും ശരിയായിട്ടുള്ള
തല്ല. ഇതിനാൽ നാം ബാലന്മാരുടെ മനസ്സിൽ വൈരനിൎയ്യാതനത്തി
ൽ ബുദ്ധിയെ ജനിപ്പിക്കുന്നു. ബാലന്മാൎക്കു ശാന്തശീലത്തെ ഉണ്ടാക്കു
ന്നതിനു വേണം നാം എപ്പോഴും ശ്രമിക്കേണ്ടത്.

ബാലന്മാർ നാം പറയുന്നതിനെ പൂൎണ്ണമായി ഗ്രഹിക്കാറായ
തിൽപിന്നെ അവൎക്ക് എന്തെങ്കിലും അല്പമായി ഉപദ്രവകരമായിരി
ക്കുന്ന കാൎയ്യത്തെ ചെയ്യരുതെന്നു സകാരണമായും നയമായും അവ
രോടു പറഞ്ഞിട്ടും കൂട്ടാക്കാതെ ആയതു ചെയ്യാൻ തുനിഞ്ഞാൽ അ
പ്പോൾ അവരെ നിഷേധിക്കാതെയിരിക്കുന്നതുകൊള്ളാം. എന്തെ
ന്നാൽ കയ്യോ മറ്റോ കുറെ പൊള്ളുകയോ മുറിയുകയോ ചെയ്താൽ
അനുഭവംകൊണ്ടുതന്നെ ആ ഉപദ്രവത്തിന്റെ ബോധം ഉണ്ടാകയും
തന്നെത്താനെ അവൎക്കു അവരുടെ ക്ഷേമത്തെ അറിവാൻ കഴികയി
ല്ലെന്നും ആയതുകൊണ്ടു മറ്റുള്ളവരുടെ വാക്കു കേട്ടു നടക്കണമെ
ന്നു മനസ്സിലാകയും ചെയ്യും. എന്നാൽ ഇങ്ങനെ അവൎക്കു നമ്മുടെ

വാക്കിനെ കൂട്ടാക്കാതെ ഇരുന്നതിനാൽ എന്തെങ്കിലും ഒരു ഉപദ്രവം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ നാം അത് കണക്കായിപ്പോയി എന്നുപറഞ്ഞു സന്തോഷം ഭാവിക്കരുത്. ഇങ്ങനെ വരുമെന്നു വിചാരിച്ച് അപ്രകാരം പ്രവൎത്തിക്കരുതെന്നു പറഞ്ഞ എന്റെ വാക്കു കേട്ടിരുന്നാൽ ഇങ്ങനെ വരികയില്ലായിരുന്നു. എന്നു സാവധാനമായി പറയണം.

മനഃപൂൎവ്വമായും നാം പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെ കൂട്ടാക്കാതെയും അല്ലാതെ ബാലന്മാർ അറിയാതെകണ്ട് കപ്പികളോപിഞ്ഞാണങ്ങളോ മറ്റോ പൊട്ടിക്കുകയോ വല്ലതും ചെയ്താൽ അവരോടു ദേഷ്യപ്പെടരുത്. അവർ ചെയ്തതുകൊണ്ടുള്ള ഹാനിയേയും അങ്ങനെ ഒരു പദാൎത്ഥം ഉണ്ടാക്കേണ്ടതിനുള്ള ശ്രമത്തേയും അവൎക്കു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കണം. അവരോടു ദേഷ്യപ്പെട്ടു ഇനി ഇങ്ങനെ ചെയ്കയില്ലെന്നു ഒരു വാക്കു വാങ്ങിക്കാൻ നോക്കരുത്. എന്തെന്നാൽ ആ വാക്കിനെ അവർ എപ്പൊഴും അനുസരിക്കുന്നത് നിശ്ചയം ഇല്ല. അതുകൊണ്ടു അങ്ങനെ പറയിക്കുന്നതു അവൎക്കു സത്യത്തിലുള്ള പ്രതിപത്തിക്കു കുറവുണ്ടാകുന്നതിനു കാരണമായി തീരുന്നതാകുന്നു.

ബാലന്മാർ ചിലപ്പോൾ ഉത്സാഹമായി ഓടിനടക്കുകയും മറ്റും ചെയ്ത് ദേഹത്തിൽ മാലിന്യം ഉള്ളവരായിരുന്നാൽ ഇത് എന്തൊരു ജന്തുവാണ് ഞാൻ ഇതിനെ തൊടുകയില്ല എന്നും മറ്റും പറഞ്ഞു നിന്ദിക്കരുത്. ഇങ്ങനെ സ്വല്പങ്ങളായുള്ള ബാലചാപല്യങ്ങൾ അവൎക്കു പ്രായമാകുമ്പോൾ മാറുന്നതാകുന്നു. അവയെക്കുറിച്ച് അത്ര ഗൌരവം ഭാവിച്ച് നാം അവരെ ആക്ഷേപിക്കരുത്. ബാലന്മാര് നടക്കുമ്പോൾ വീഴുകയോ മറ്റോ ചെയ്താൽ നാം അധികമായി സംഭ്രമം കാണിക്കുകയും നിലവിളിക്കുകയും മററും അരുത്. അതുകൊണ്ട് ഉപദ്രവത്തിനു ശാന്തി വരികയില്ലല്ലോ. പ്രത്യുത, ആ ബാലനു തനിക്കുള്ള വേദനയോടുകൂടി മറൊരു ആളിന്റെ സംഭ്രമംകൂടി കാണുമ്പോൾ ഭയം അധികമായി തീരും. ആ ഉപദ്രവത്തെ കഴിയുന്നിടത്തോളം നിസ്സാരമായി ഭാവിക്കാൻ നോക്കണം. നാം അപ്രകാരം അവ്യഗ്രത ഭാവിക്കുന്നതിനാൽ തൽക്കാലം ആ ബാലനും തനിക്കുണ്ടായ ഉപദ്രവത്തെക്കുറിച്ച് നിസ്സാരതാബുദ്ധിയും മേൽ ധൈൎയ്യശീലവും ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു.

ഇവിടങ്ങളിൽ ആളുകൾ ബാലന്മാൎക്കു ഓരോന്നിനെക്കുറിച്ച് അ

ത്ഥമില്ലാതെ ഭയം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനു നോക്കുന്നു. ബാലന്മാരോടു പൂച്ചു വരുന്നു വേഗം ഉറങ്ങണം എന്നും അവിടെ പോകരുത് മരപ്പട്ടി ഉണ്ട് എന്നും മററു പാകയും ചില വിലക്ഷണശബ്ദങ്ങൾ ശബ്ദിക്കയും ചെയ്തു ആദ്യം അവരുടെ മനസ്സിൽ കുറെ ഭയം ഉണ്ടാക്കി അവരെക്കൊണ്ടു നാം പറയുന്നത് കേൾപ്പിപ്പാൻ കഴിയും. എന്നാൽ അല്പദിവസംകൊണ്ട് അവൎക്ക് ഇവർ നമ്മെ വഞ്ചിക്കുക ആകുന്നു എന്നു മനസ്സിലാകും. ബാലന്മാരിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള കപടപ്രവൃത്തികൾ ഒന്നും ചെയ്യരുത്. അവരുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തുകൂടാ എന്നുള്ള എന്തെങ്കിലും പദാൎത്ഥത്തെ അവർ ചോദിക്കുമ്പോൾ, കാക്ക കൊണ്ടുപോയി, എന്നു പറഞ്ഞു ഒളിച്ചുവെക്കുന്നതും മററും ഒട്ടും ശരിയല്ല. അതുകൊണ്ടു നാം അവൎക്ക് കപടത്തെ അഭ്യസിപ്പിക്ക ആകുന്നു ചെയ്യുന്നത്. സത്യമായിട്ടുള്ളതല്ലാതെ യാതൊന്നും കുഞ്ഞുങ്ങളോട് പറയരുത്. പ്രാപ്തിയായി അറിവുള്ള ഒരുത്തനോടു നാം ഏതുവിധമായി ഭാവിക്കുമോ അപ്രകാരംതന്നെ ഒരു ബാലനോടും ഭാവിക്കാനുള്ളതാണ്.

ബാലന്മാർ നമ്മോടു പറയുന്നത് അസത്യമായിരുന്നാലും നാം അതിനെ സത്യമായി വിശ്വസിച്ചതായിട്ടുതന്നെ ഭാവിക്കണം. ഒരു പുസ്തകം കീറുകയോ മഷിക്കുപ്പി തട്ടിമറിക്കുകയോ മറേറാ ചെയ്തിരിക്കുന്നതുകണ്ട് ഇതു ആരാണ് ചെയ്തത് എന്നു ചോദിക്കുന്ന സമയം ബാലൻ ഞാൻ അല്ല ഇത് ചെയ്തത് എന്നു പറഞ്ഞാൽ അതിനെ വിശ്വസിച്ചതായി ഭാവിച്ചേക്കണം. അല്ലാതെ നീ അല്ലയോ ഇവിടെയുള്ള ആളുകളെ വരുത്തി ചോദിക്കട്ടയോ പരമാൎത്ഥം പറക നീ തന്നെ അല്ലയോ എന്നിങ്ങിനെ ചോദിക്കുന്നതിനാൽ അവർ കള്ളവും പറയും എന്ന് നാം വിചാരിക്കുന്നതായി നാം അവൎക്ക് തോന്നിക്കുന്നു. അത് അരുത് അവർ സത്യമേ പറയു എന്നാണ് നമ്മുടെ ബോധം എന്ന് അവൎക്ക് തോന്നിക്കണം. ഹിന്ദുക്കളിൽ പലരും ബാലന്മാൎക്ക് സത്യശീലത്തെ ദൃഢീകരിക്കുന്നതിൽ ഉദാസിക്കുന്നു എന്നുമാത്രമല്ലാ അവൎക്ക് അസത്യശീലം ഉണ്ടാക്കത്തക്കവണ്ണം ചില പ്രവൃത്തികളെക്കൂടി ചെയ്യുന്നു. ഈ വിഷയത്തിൽ ഏററവും ബുദ്ധിമാനായ ഒരു വലിയ ആൾ എഴുതിയിരിക്കുന്നതിനെത്തന്നെ ഇവിടെ എഴുതു

ന്നു." ഇപ്പോൾ ഹിന്ദുദേശക്കാർ മിക്കവാറും അസത്യശീലന്മാരായി രിക്കുന്നതിന്നു കാരണം മേൽപറഞ്ഞതുപോലെ ബാല്യത്തിലുള്ള നിയമം കുറഞ്ഞിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടത്രെ ആകുന്നു. ഒരുത്തന്റെ കുഞ്ഞു അസത്യം പറയുന്നിടത്തോളം അതിന്റെ അച്ഛൻ അതിന്റെ സാമർത്ഥ്യത്തെ പ്രശംസിച്ചു അതിനെ ലാളിക്കുന്നതായി അസംഖ്യം സ്ഥലങ്ങളിൽ കാണുന്നുണ്ട്. അങ്ങിനെയുള്ള അച്ഛൻ അങ്ങിനെയുള്ള കുഞ്ഞു പ്രാപ്തിയായി അസത്യം പ്രവൃത്തിച്ച് തെളിവുണ്ടായി വിലങ്ങു ചുമന്നു വഴിപ്പണി എടുക്കുന്നതും ചില സമയം കാണുന്നു. ഇത് അല്ലാതേയും അനേകം ആപത്തുകൾ സംഭവിക്കുന്നു. ബാല്യത്തിൽ ആ കുഞ്ഞിന്റെ കണ്ണിൽ ഒരു ഇററു കണ്ണുനീർ കാണാനുള്ള അസഹ്യതകൊണ്ട് അതിനെ അസ്ഥാന ലാളനം ചെയ്ത് ഒടുക്കം തന്റെ കണ്ണുകളിൽനിന്നു എത്രമാത്രം കണ്ണുനീർ ഒഴുകാൻ സംഗതിയാകുന്നു.

ബാലന്മാരെ ഒരിക്കലും അധികമായി സ്തുതിക്കരുത്. അവരുടെ ആകൃതിയേയും പ്രകൃതിയേയും വളൎച്ചയേയും കുറിച്ച് അവർ കേൾക്കെ യാതൊന്നും പ്രശംസിക്കരുത്. ബാല്യംകൊണ്ടു നമുക്കു കൌതുകത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. അവരുടെ പ്രവൃത്തികളെക്കുറിച്ച് സ്തുതിപ്പാനുള്ളത് എന്താകുന്നു, സ്തുതിക്കുന്നു എങ്കിൽ വാസ്തവമായിട്ട് സ്തുത്യയായുള്ള പ്രവൃത്തിയെ വേണം. എങ്ങനെ എന്നാൽ ഒരു ബാലൻ ക്ഷുധിതനായിട്ടു കരയുമ്പോൾ മറെറാരു ബാലൻ തന്റെ കയ്യിലുള്ള ഒരു പ്രിയമായ ഭോജ്യപദാൎത്ഥത്തെ മററവനു ഭക്ഷിക്കുന്നതിനായി കൊടുത്താൽ അവന്റെ ഔദാൎയ്യത്തെക്കുറിച്ചു പ്രശംസിക്കയും ഇങ്ങനെ വേണം എപ്പോഴും പ്രവൃത്തിക്കുന്നതിന് എന്നു പറഞ്ഞുകൊടുക്കയും ചെയ്യേണ്ടതാകുന്നു.

ചിലപ്പോൾ ബാലന്മാർ തങ്ങൾ ചെയ്ത എതെങ്കിലും കാൎയ്യത്തെക്കുറിച്ച് ആത്മപ്രശംസ ചെയ്യും. അതിനെ നാം കേൾക്കുന്നതിന്നു ശ്രദ്ധിക്കരുത്.

ബാലന്മാൎക്കു ഈശ്വരനെക്കുറിച്ച് ഭക്തിയും കൃതജ്ഞതയും ഉണ്ടാകുന്നതിന്നു നാം ശ്രമിക്കണം. അവൎക്ക് എന്തെങ്കിലും രോഗം ഉണ്ടായിട്ടു മാറിയതിനെക്കുറിച്ചോ തന്റെ വളൎച്ചയെ കുറിച്ചോ അല്ലെങ്കിൽ തങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ കഴിയാത്ത എതെങ്കിലും പ്രവൃത്തിയെ ചെയ്യാറായതിനെ കുറിച്ചോ അവർ പ്രസംഗിക്കുമ്പോൾ ഇതൊക്കെ

യും ഈശ്വരകാരുണ്യംകൊണ്ടാകുന്നു എന്നും ആ ഈശ്വരനെ എപ്പോഴും വന്ദിയ്ക്കണമെന്നും അവക്കു പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നു.

രാജ്യഭാരം അല്ലെങ്കിൽ
ഗവമ്മേൻറ്

ഗവമ്മേൻറ് എന്നുള്ള ശബ്ദത്തെ എല്ലാവരും സംഭാഷണത്തിലും ലേഖനങ്ങളിലും പ്രയോഗിക്കുന്നുണ്ട്. എങ്കിലും അതിൻെറ വാസ്തവമായിട്ടുള്ള അത്ഥം എന്താകുന്നു എന്നും, അതിനാൽ ജനങ്ങൾക്ക് എന്തു ഗുണം ഉണ്ടെന്നും അതു എല്ലാ രാജ്യങ്ങളിലും ഏകവിധമായി തന്നെയോ അതോ ബഹുവിധമായിട്ടോ ഇരിയ്ക്കുന്നു എന്നും ആയതു് ആദ്യം എങ്ങനെ ഉണ്ടായി എന്നും ആയതിൻെറ കത്തവ്യങ്ങൾ എന്തെല്ലാമെന്നും, അകത്തവ്യങ്ങൾ എന്തെല്ലാമെന്നും വിചാരിച്ചു ഇതുകളുടെ സ്വരൂപത്തെ നിശ്ചയിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്ന ആളുകൾ കുറച്ചേ ഉള്ളു. എന്നാൽ ജനങ്ങൾക്ക് ഇഹലോകത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന സകല സുഖങ്ങളും ഗവമ്മേൻറ് എന്നു ഒന്നുള്ളതു നിമിത്തമായിരിക്കുന്നതും, ഗവമ്മേൻറിൻെറ സ്വരൂപത്തിൻേറയും അതിൻെറ കത്തവ്യാകത്തവ്യങ്ങളുടേയും ജ്ഞാനത്താൽ അതിലുള്ള ദോഷങ്ങളെ നിവത്തിപ്പിയ്ക്കുകയും ഗുണങ്ങളെ വദ്ധിപ്പിയ്ക്കുകയും ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നതുമാകകൊണ്ട് ഈ വിഷയത്തെ എല്ലാവരും എത്രയും താല്പൎയ്യത്തോടുകൂടി പഠിപ്പാനുള്ളതാകുന്നു. എന്നാൽ പ്രഥമം ഗവമ്മേൻറ് എന്നുള്ള ശബ്ദത്തിൻെറ അത്ഥത്തെ വിചാരിയ്ക്കാം. യൂറോപ്പു ഏഷ്യാ മുതലായ ഖണ്ഡങ്ങളിലുള്ള അനേകരാജ്യങ്ങൾ അതാതിൻെറ രാജാക്കന്മാരാൽ ഭരിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നു. ആ രാജ്യങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലും അക്രമം പ്രവൃത്തിച്ചാൽ അവനെ അവിടങ്ങളിലെ ഗവമ്മേൻറു ശിക്ഷിക്കും. രാജാവു ശിക്ഷിക്കും എന്നു ജനങ്ങൾ പറയും. എന്നാൽ പരിഷ്കൃതങ്ങളായിട്ടുള്ള രാജ്യങ്ങളിൽ അക്രമികളെ രാജാവു സ്വതേ ആകട്ടെ വല്ലവരോടും കല്പിച്ചിട്ടാകട്ടെ ശിക്ഷിക്കുന്നില്ല. എങ്ങനെ എന്നാൽ ഒരുത്തൻ കുല ചെയ്തതിനെ രാജാവു നിശ്ചയമായിട്ട് അറിഞ്ഞാൽ രാജാവു തന്നത്താനേയോ തൻെറ ഭൃത്യന്മാരെകൊണ്ടോ അവനു കുലപാതകശിക്ഷ കൊടുക്കുന്നതു നടപ്പില്ല.

അപ്രകാരം തന്നെ തൻെറ രാജ്യത്തിൽ ഒരു ദിക്കിലുള്ള ജന-

ങ്ങൾ ക്രമമായി കരം കൊടുക്കാതെയിരുന്നാൽ രാജാവു തന്റെ ഭൃത്യന്മാരെ അയച്ചു ആ ജനങ്ങളുടെ അടുക്കൽനിന്നും കരം പിരിപ്പിക്കയും കരം കൂട്ടേണ്ടുന്ന ആവശ്യം ഉണ്ടായാൽ തന്റെ ഭൃത്യന്മാരെ അയച്ചു ജനങ്ങളോട് എല്ലാവരോടും കരം കൂട്ടിത്തരണം എന്നു പറയിക്കയും ചട്ടമുള്ളതാകുന്നില്ല. ഇതുപോലെ മററും അനേകം ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളെ ഊഹിക്കാവുന്നതാകുന്നു. എന്നാൽ ഇങ്ങനെ ഉള്ള കാര്യങ്ങളെ ഒക്കെയും നടത്തുന്നത് രാജാവിനാൽ തന്നെ പ്രത്യേകം ഓരോ അധികാരങ്ങളോടുകൂടി നിയമിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരാകുന്നു. ഈ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കുള്ള അധികാരങ്ങൾ രാജാവിനാൽ തന്നെ കൊടുക്കപ്പെട്ടവ ആകുന്നു എങ്കിലും ഇവർ മുഖാന്തരമല്ലാതെ രാജ്യകാര്യങ്ങളെ നടത്തിക്കുന്നതിൽ അനേകവിധം പ്രയാസങ്ങൾ സംഭവിക്കാവുന്നതും ഇവർ മുഖമായി നടത്തിക്കുന്നതിൽ വളരെ സൌകര്യം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതും ആകയാൽ രാജ്യകാര്യങ്ങളുടെ നിർവ്വാഹണത്തിൽ ഇവർ എത്രയും ആവശ്യകതയുള്ള സഹകാരികളാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഗവർമ്മേന്റ് എന്നു പറയപ്പെടുന്നത് രാജാവും രാജാവിനാൽ നിയമിക്കപ്പെട്ട ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും കൂടീട്ടുള്ള ഒരു സമുദായമാകുന്നു. മനുഷ്യർ എല്ലാവരും വൈഷമ്യബുദ്ധി ഇല്ലാത്തവരും അന്യോന്യം രാഗദ്വേഷാദികളുണ്ടാക്കിത്തീർക്കുന്ന മാനസിക ദോഷങ്ങളോടു കൂടാത്തവരും ആയിരുന്നു എങ്കിൽ യാതൊരു പ്രകാരത്തിലും ഉള്ള രാജ്യഭാരവും ആവശ്യകമായിരിക്കയില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ മനുഷ്യർക്കു ഈ വക ദോഷ സ്വഭാവങ്ങൾ സിദ്ധമായിട്ട് ഉണ്ടായിരിക്കകൊണ്ട് ഒരു ജനസമുദായത്തിന് ഏതെങ്കിലും പ്രകാരമായിട്ടുള്ള ഒരു രാജ്യഭാരം അത്യന്താവശ്യകമാകുന്നു. അതിനു പ്രബലന്മാർ ദുർബ്ബലന്മാരെ ഉപദ്രവിക്കാതെ ഇരിക്കുന്നതിനും ന്യായങ്ങളെ സ്ഥിരീകരിക്കുന്നതിനും ദൌഷ്ട്യങ്ങൾക്കു അമർച്ച ചെയ്യുന്നതിനും ഉള്ള ശക്തി ഉണ്ടായിരിക്കണം. നന്നെങ്കിലും ചീത്ത എങ്കിലും ഒരു രാജ്യഭാരം സർവ്വഥാ ജനസമുദായത്തിൽ ആവശ്യകം തന്നെ. എല്ലാം ജനസമുദായത്തിലും ചിലർ അന്യന്മാരുടെ മേലധികാരം ഭരിക്കുന്നതിനും അവരെക്കൊണ്ടു തന്റെ സാദ്ധ്യങ്ങളെ സാധിക്കുന്നതിനും ചിലർ അന്യന്മാർക്കു അധീനന്മാരായിരിക്കുന്നതിനും ആ സ്ഥിതിയിൽ തന്റെ വൃത്തി കഴിക്കുന്നതിനും മനഃപ്രവൃത്തി ഉള്ളവരായിരിക്കും.

അങ്ങനെ അധികാരം ഭരിക്കുന്നതിന് ആഗ്രഹമുള്ളവരിൽ ചിലർ അവരുടെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ സാധിക്കത്തക്കവണ്ണം ബുദ്ധിശക്തി ഉള്ളവരും ചിലർ അപ്രകാരം ബുദ്ധിശക്തി ഇല്ലാത്തവരും ആയിരിക്കും. ചിലർ തന്റെ ബലംകൊണ്ടുതന്നെ തന്റെ അധികാരത്തെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തുന്നതിനു നോക്കുന്നവരും ചിലർ താൻ അവരേക്കാൾ അവൎക്കു ക്ഷേമത്തെ വരുത്തി കൊടുക്കുന്നതിനു കഴിയുന്ന ആളാകുന്നു എന്ന് അന്യന്മാൎക്കു ബോധപ്പെടുത്തി തനിക്കു് അവരിൽ ആധിപത്യം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു നോക്കുന്നവരും ഉണ്ട്. ഇപ്രകാരം ചിലൎക്കു് അന്യന്മാരിൽ ആധിപത്യം ഉണ്ടാകണമെന്നും ചിലൎക്കു് അങ്ങനെ പ്രവൃത്തിക്കുന്നവരുമായി വിഗ്രഹിക്കണമെന്നും ചിലൎക്കു് അവരുടെ പ്രവൃത്തിയെ അനുസരിക്കണമെന്നും മനഃപ്രവൃത്തി ഉണ്ടാകുന്നതു സ്വാഭാവികമാകുന്നു. എന്നാൽ ഇങ്ങനെ ആധിപത്യം സമ്പാദിക്കണം എന്നുള്ള ആഗ്രഹത്തെ പൎയ്യാലോചനയോടുകൂടി പ്രവൃത്തിച്ചാൽ അതിനെ അനേകജനങ്ങൾക്കു ക്ഷേമപ്രയോജകമാക്കി ചെയ്യാം.

ഭൂമിയിൽ ആദ്യം ജനങ്ങളുടെ സ്ഥിതി ഏതുവിധമായിരുന്നു എന്നുള്ളതിനെ ഇപ്പോൾ പരിഷ്കാരം ഇല്ലാത്ത ചില ദേശങ്ങളിൽ ഉള്ള ജനങ്ങളുടെ കാലക്ഷേപക്രമത്തെ അറിഞ്ഞും യുക്തികളെകൊണ്ടും വിദ്വാന്മാർ ഊഹിച്ചു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതിൽ ആദ്യം ജനങ്ങൾ നേതാക്കന്മാരായി യാതൊരുത്തരോടും കൂടാതെ വനങ്ങളിലും മററും സഞ്ചരിച്ച് മൃഗാദികളെ ഭക്ഷിച്ചുംകൊണ്ടു കേവലം ഉദരംഭരികളായിരുന്നു എന്നാകുന്നു സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്.

ഈ സ്ഥിതിയിൽനിന്നും കാലക്രമംകൊണ്ട് ഭേദപ്പെട്ട ഒരു സ്ഥിതി, ജനങ്ങൾക്കുണ്ടായി ആ സ്ഥിതിയിൽ അവർ ഓരോ സമുദായമായിട്ടുകൂടി കാടുകളിലും മററും സഞ്ചരിച്ച് കന്നുകാലിക്കൂട്ടങ്ങളെ മേച്ചുംകൊണ്ട് അവയിൽനിന്നും ഉണ്ടാകുന്ന അനുഭവങ്ങളാൽ കാലക്ഷേപം കഴിച്ചുവരുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള കാലക്ഷേപത്തിൽ അവൎക്കു് അവരുടെ ഉപജീവനത്തിനുള്ള സാധനമായിരിക്കുന്ന കന്നുകാലികളെ മററുള്ളവർ അപഹരിക്കാതെ സൂക്ഷിക്കേണ്ടുന്നതിന്റെയും അതിനായി ഒരു സമുദായത്തിനു നേതാവായിട്ടു ഒരാളുവേണം എന്നുള്ളതിന്റെയും ആവശ്യകത സ്വയമേവ സംഭവിച്ചു. ഇവരുടെ നേതൃത്വം സാമാന്യമായിട്ട് ഒരു വംശത്തിലുള്ളവൎക്കു പാരമ്പൎയ്യമായിട്ടായിരുന്നു.

ചിലപ്പോൾ ഒരു സമുദായത്തിൽ ഉള്ളവരിൽ സമൎത്ഥനായിട്ടുള്ള ഒരുത്തനെ എല്ലാപേരും കൂടി നിയമിക്കയും ഉണ്ട്. ഈ സ്ഥിതിയിൽ ഇവർ സ്ഥിരമായി ഒരു ദിക്കിൽതന്നെ ഇരിയ്ക്കയില്ല. കന്നുകാലികളെ മേയ്ക്കുന്നതിനു നല്ല ശാദ്വലപ്രദേശങ്ങളെ നോക്കി ഓരോ ദിക്കിൽനിന്നും ഓരോ ദിക്കിലേക്കു സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇവർ ഇപ്രകാരം കാടുകളിൽകൂടി സഞ്ചരിയ്ക്കുമ്പോൾ ഒട്ടകങ്ങളുടെ മുകളിൽ കൂടാരങ്ങളെ കെട്ടിയിട്ടു സംസാരങ്ങളേയും അവയിൽ കയററിക്കൊണ്ടു പോയിരുന്നു. ഇപ്പൊഴും അറേബിയാ സിറിയാ മുതലായ ചില രാജ്യങ്ങളിൽ ചില ജനങ്ങൾ ഇങ്ങനെ കാലക്ഷേപം ചെയ്തുവരുന്നുണ്ട്.

ഈ സ്ഥിതിയിൽനിന്നും ക്രമേണ ഭേദപ്പെട്ട് ഈ കൂട്ട നേതാക്കന്മാരായിരിയ്ക്കുന്നവൎക്കു കാലക്രമംകൊണ്ടു പ്രാബല്യം അധികമായി സിദ്ധിച്ചതിനു മേലാകുന്നു അതിൽ ചിലർ രാജാക്കന്മാർ എന്ന സംജ്ഞയോടുകൂടി ചിലദേശങ്ങളിൽ ആധിപത്യം സമ്പാദിച്ചു ആ ദേശങ്ങളിലുള്ള ജനങ്ങളെ ഭരിക്ക എന്നുള്ള സമ്പ്രദായം ഉണ്ടായത്. ആ കാലങ്ങളിൽ മുഖ്യമായി രാജത്വം ലഭിച്ചുവന്നത് കേവലം യുദ്ധസാമൎത്ഥ്യംകൊണ്ടായിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ ബലിഷ്ഠന്മാരായിരിക്കുന്ന യോധന്മാർ സ്വയമേവ രാജ്യാധിപത്യത്തെ സ്വീകരിച്ചും ചിലപ്പോൾ മററുള്ളവരിൽ നിയമിക്കപ്പെട്ടും പ്രജകളെ ഭരിച്ചുവന്നു. ചിലജാതിക്കാരിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള ആധിപത്യം മതപ്രവൎത്തകന്മാരായിരിയ്ക്കുന്ന ജനങ്ങൾക്കും കൊടുക്കപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു. അവർ സകല കാൎയ്യങ്ങളേയും നടത്തുന്നതു ഈശ്വരന്റെ നിയോഗങ്ങളേയും സങ്കല്പങ്ങളേയും അനുസരിച്ചാകുന്നു എന്ന് ഭാവിച്ചിരുന്നു. എന്നാലിങ്ങിനെയുള്ള ഒരു ക്രമം ജനങ്ങളുടെ മൌഢ്യമൂലകമായിട്ടുള്ളതായിരുന്നു എങ്കിലും ഇതിൽ യുദ്ധങ്ങൾക്കു അധികമായി പ്രസക്തി ഇല്ലാത്തതിനാൽ ഇതു കേവലയോധന്മാരുടെ രാജ്യഭാരത്തേക്കാൾ ജനങ്ങൾക്കു ക്ഷേമാവഹമായിരുന്നു.

ഇങ്ങനെ ആദ്യം ഓരോ ക്രമങ്ങൾ നടന്നുവന്നിരുന്ന വകയിൽ നിന്നാകുന്നു ഇപ്പോൾ ഓരോ ക്രമങ്ങൾ നടന്നുവരുന്ന അനേകവിധങ്ങളായിരിക്കുന്ന രാജ്യഭാരങ്ങൾ ഒക്കെയും ഉത്ഭവിച്ചിരിക്കുന്നതിന് ഇപ്പോൾ ഓരോ രാജ്യഭാരപ്രകാരങ്ങളുടെ ഗുണദോഷങ്ങളെക്കുറിച്ചും

മാറും വളരെ പുസ്തകങ്ങൾ എഴുതപ്പെടുകയും പലക്കും അവയുടെ സ്വരൂപജ്ഞാനം നല്ലവണ്ണം ഉണ്ടായിരിക്കയും ചെയ്യുന്നു. എങ്കിലും സകല ജനങ്ങൾക്കും ഒരുപോലെ പൂൎണ്ണക്ഷേമത്തിനു പ്രയോജകമായിരിക്കുന്ന ഒരു രാജ്യഭാരപ്രകാരം ഉണ്ടായിരിക്കുമോ എന്നുള്ളതു ഇതുവരെയായിട്ടും യാതൊരുത്തരാലും പരിച്ഛേദിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. അതിബുദ്ധിമാന്മാരായിരിക്കുന്ന പലരുമങ്ങനെ ഒരു രാജ്യഭാരപ്രകാരത്തെ കണ്ടറിയുന്നതിനു വളരെ വിചാരിച്ചു നോക്കീട്ടുണ്ടു്. ആ വിചാരങ്ങളുടെ ഒക്കെയും ഫലം സാമാന്യമായി സൎവ്വാത്മപ്രഗതങ്ങളായിരിക്കുന്ന ചില സിദ്ധാന്തങ്ങളെ ആകുന്നുള്ളു. സകല കാലങ്ങളിലും സകല ദേശങ്ങളിലും സകല സ്ഥിതികളിലും ഒരുപോലെ യോജിക്കുന്നതായ ഒരു രാജ്യഭാരക്രമത്തെ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുള്ള വഴി കാണുന്നതിനു എത്രതന്നെ പ്രയത്നപ്പെട്ടാലും ആ പ്രയത്നം സഫലമാകുന്നതു പ്രയാസം, ഒരു രാജ്യഭാരവും സൎവ്വത്ര ഒരുപോലെ രമ്യമായിരിക്കാൻ പാടില്ല. എത്രയോ ബുദ്ധിശക്തിയുള്ളവനായിരിക്കുന്ന ഒരുത്തൻ ആലോചിച്ചു എഴുതിയിരിക്കുന്ന തന്ത്രങ്ങൾ ചില സന്ദൎഭങ്ങളിൽ അത്യന്തനിസ്സാരങ്ങളായിപ്പോകും. ആയതുകൊണ്ടു ഇതുവരെയായിട്ടു ഒരു നിയതതമമായും സൎവസാമാന്യമായും ഉള്ള രാജ്യഭാരക്രമം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. എന്നാൽ രാജ്യഭാരക്രമം ഇന്നവിധമായിരിക്കണമെന്നുള്ളതിനെക്കുറിച്ചു സാമാന്യമായും അനുഭവസിദ്ധമായും ഒരു സിദ്ധാന്തത്തെ നാം അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടുന്നതു സകല ജനങ്ങൾക്കും അവരുടെ അപ്പോഴത്തെ പരിഷ്കാരത്തിന്റെ താരതമ്യത്തെയും അധികം അറിവുള്ളവരായിരിക്കുന്ന ആളുകളുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെയും അനുസരിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു രാജ്യഭാരം ഉണ്ടായിരിക്ക എന്നാകുന്നു.

ആയതുകൊണ്ടു ഒരു ദേശത്തെ രാജ്യഭാരം ആ ദേശത്തെ ജനങ്ങളുടെ പരിഷ്കാരത്തിന്റെയും അപരിഷ്കാരത്തിന്റെയും സ്ഥിതിയെ അനുസരിച്ചു ഭേദിച്ചിരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ജനങ്ങൾ അറിവും ശാന്തതയും ഇല്ലാതെ ഇരിക്കുന്നതിനെ അനുസരിച്ചു രാജ്യഭാരം കഠിനമായും സ്വതന്ത്രമായും ജനങ്ങൾ പരിഷ്കൃതന്മാരായും ശാന്തന്മാരായും ആയിരിക്കുന്നതിനെ അനുസരിച്ചു രാജ്യഭാരം മൃദുവായും ജനോപകാരമായും ഇരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ചിലപ്പോൾ ജനങ്ങൾക്കു

വേണ്ടും പരിഷ്കാരം ഉണ്ടായിരിക്കയും അതിനാൽ അവൎക്ക അധിക സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുക്കേണ്ടതായിരിക്കയും ചെയ്യുമ്പോഴും രാജാക്കന്മാരുടെ അഹങ്കാരം നിമിത്തമായി സ്വതന്ത്രരാജ്യഭാരം നടക്കുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ അപ്രകാരമുള്ള രാജ്യഭാരത്തിന്നു സ്വാതന്ത്ര്യം എന്നും സ്ഥിരമായിരിക്കണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ ജനങ്ങൾ അവൎക്കുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നതിന്നു അശക്തന്മാരായിരിക്കുന്നെങ്കിൽ തന്നെയെ പാടുള്ളൂ.

ജനസമുദായത്തെ സംബന്ധിച്ചിട്ടുള്ള കാൎയ്യങ്ങളിൽ ഗവൎമ്മെണ്ടിൽനിന്നു നിബന്ധന ചെയ്യുന്നത് എത്രയും ആവശ്യമുള്ള വിഷയങ്ങളിൽ മാത്രമെ ആകാവു. നീതിശാസ്ത്രങ്ങളെ അനുസരിച്ച് ഗവൎമ്മെണ്ടിൽ നിന്നു ഏൎപ്പെടുത്തിട്ടുള്ള ചട്ടങ്ങൾക്കു വിരുദ്ധമായി ജനങ്ങൾ നടന്നാൽ അവരെ ശിക്ഷിക്കുന്നതും ജനങ്ങളിൽനിന്നു ക്രമം പോലെ കരം വാങ്ങിക്കുന്നതും മറ്റും രാജധൎമ്മം ആകുന്നു. ജനങ്ങൾ ഗവൎമ്മെണ്ടിലെ ചട്ടങ്ങൾക്കു വിരോധം കൂടാതെ അവരുടെ സുഖത്തിന്നൊ മാനത്തിന്നൊ വേണ്ടി ചെയ്യുന്ന പ്രവൃത്തികളിൽ നിഷേധിക്കുന്നതു ന്യായവിരുദ്ധമാകുന്നു. ഈ രാജ്യത്തിൽ ചില സ്ഥാനമാനങ്ങൾ ഉള്ളവൎക്കല്ലാതെ ശൂദ്രജാതിക്കാൎക്കു അവരുടെ വീടുകൾക്കു ഓടു ഇടുവിച്ചുകൂടാ എന്നും, നീചജാതികളിൽ സ്ത്രീകൾക്കു മേൽമുണ്ടിട്ടുകൂടാ എന്നും, ചില ആഭരണങ്ങൾ എല്ലാവൎക്കും ധരിച്ചുകൂടാ എന്നും മറ്റും ചില നിഷേധങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഇപ്രകാരമുള്ള ന്യായവിരുദ്ധങ്ങളായ നിഷേധങ്ങൾ മിക്കവാറും ഇല്ലാതെ ആയിട്ടുണ്ട്.

സകല ദേശത്തെയും രാജ്യഭാരം എപ്പോഴെങ്കിലും ഒരിക്കൽ രഞ്ജിപ്പായിത്തന്നെ നടക്കേണ്ടതായിവരും. അല്ലെങ്കിൽ ആ രാജ്യഭാരം ജനങ്ങളാൽ അതിലംഘിക്കപ്പെടും. ഇതിന്റെ കാരണം സ്പഷ്ടമാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ സകല രാജ്യഭാരങ്ങളിലും പ്രജാഭരണം പ്രജകളെക്കൊണ്ടുതന്നെ ആകുന്നു ചെയ്യപ്പെടുന്നത്. ജനങ്ങളെ വശംവദന്മാരാക്കി ഇരുത്തുന്നതിന്നു ജനങ്ങൾ തന്നെ കാരണങ്ങളായിരിക്കുന്നു. ആയതുകൊണ്ട് എത്രയൊ സ്വതന്ത്രന്മാരായും അനി

യന്ത്രിതങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന രാജ്യഭാരങ്ങളും പ്രജകളുടെ അഭിപ്രായങ്ങളാൽ നിയന്ത്രിക്കപ്പെടുന്നു.

ഇപ്രകാരം ജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെ അനുസരിച്ചേ രാജ്യഭാരത്തിനു സുസ്ഥിരതയുള്ളു എന്നുള്ളതു സിദ്ധമായിരിക്കുന്നതിനാൽ ആ ജനങ്ങളിൽ പരിഷ്കാരത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനെ രാജ്യഭാരധുരന്ധരന്മാരായിരിക്കുന്ന ആളുകൾ തങ്ങളുടെ പരമോദ്ദേശ്യമാക്കേണ്ടതാകുന്നു. ജനങ്ങൾക്കു പരിഷ്കാരത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ രാജ്യഭാരത്തിനു അപരിഷ്കാരപ്രസക്തിപോലും ഉണ്ടാകാതിരിക്കുകയും രാജ്യഭാരം വേണ്ടുംവണ്ണം നടക്കുന്നതിനു അവർ തന്നെ സഹായികളായി തീരുകയും ചെയ്യുന്നു. ജനങ്ങൾ അപരിഷ്കൃതന്മാരായിരുന്നാൽ അവർ ചിലപ്പോൾ വസ്തുതഃഗുണപ്രയോജകങ്ങളായ കാര്യങ്ങളെ വിരോധിക്കുകയും വസ്തുതഃദോഷപ്രയോജകങ്ങളായിരിക്കുന്ന കാര്യങ്ങളെ അനുമോദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതായിരിക്കും. ആയതുകൊണ്ടു ജനങ്ങളെ പരിഷ്കരിക്കേണ്ടുന്നതു രാജ്യഭാരത്തിൽ പ്രഥമമായിരിക്കുന്ന ഒരു ആവശ്യകകൃത്യം ആകുന്നു.

പല ദിക്കുകളിലും ഒരു ജനസമുദായത്തിന്റെ അനുൽക്കർഷത്തിനും ആധിപത്യത്തിനും ദൌർബ്ബല്യത്തിനും മുഖ്യമായ ഹേതുവായി തീർന്നിട്ടുള്ളതു രാജ്യഭാരത്തിലുള്ള ന്യൂനതകളേയും ദോഷങ്ങളേക്കാൾ ആ ജനങ്ങളുടെ ഹൃദയങ്ങളിൽ നിബിഡമായി കൂടിയിരുന്ന ആന്ധ്യംതന്നെ ആകുന്നു. ആയതുകൊണ്ടു ജനങ്ങളുടെ അപരിഷ്കാരം നിമിത്തമായിട്ടുള്ള ഹാനികൾ അനിയന്ത്രിതാസ്വതന്ത്രിതമായ രാജ്യഭാരത്താലും മറ്റും ഉണ്ടാകുന്നവയെക്കാൾ അധികങ്ങളാകുന്നു.

—:(*):—

പ്രഭുസമുദായരാജ്യഭാരം.

ഇങ്ങനെയുള്ള രാജ്യഭാരത്തിന്റെ മൂലം ഒരു വംശത്തിലുള്ള ജനങ്ങൾക്ക് അവരുടെ ബുദ്ധികൌശലവും നിസ്തന്ദ്രമായ പ്രയത്നവും ഹേതുവായിട്ട് അധികം ധനവും അധികാരവും ഉണ്ടാകയും ഇവയുടെ ഉപയോഗത്താൽ ആ വംശ്യന്മാർക്കു ഇതരന്മാരിൽ ആധിപത്യം ഭരിക്കുന്നതിനു സംഗതിവരികയും ആകുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള രാജ്യഭാരം നിർദ്ദോഷമെന്നു പറവാൻ പാടില്ല. ജനങ്ങൾക്കു ഇതര

ന്മാരിൽ കേവലം ആധിപത്യം മാത്രത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നതിനു മാത്രം തക്കവണ്ണമുള്ള ശക്തിയെ ഉണ്ടാക്കുന്നതായ ഒരു പരിഷ്കാരത്തിന്റെ കാഴ്ചയിൽ കേവലം സ്വസാദ്ധ്യമാത്രത്തെ നോക്കാതെ അവിശേഷേണ എല്ലാവൎക്കും ന്യായത്തെ ചെയ്യേണ്ടുന്നതിന്റെയും മറ്റും ആവശ്യകത തോന്നത്തക്കവണ്ണമുള്ള ആ പരമമായ പരിഷ്കാരം അന്തർഭൂതമായിരിക്കുന്നില്ലാ. എങ്കിലും ഇങ്ങനെ ഒരു സ്ഥിതിയിൽ കൂടിതന്നെ വേണം. ഇതിലും ഉൽകൃഷ്ടമായ ഒരു സ്ഥിതിയിലേക്കു ഗമിക്കേണ്ടുന്നതു എന്തെന്നാൽ ചിലരിൽ ആധിപത്യം ഭരിക്കുന്നതിനുള്ള ഉദ്യോഗത്തെയും അതിനെ സമ്പാദിച്ച ഉപയോഗിക്കുന്നതിനുള്ള കൌശലത്തെയും കണ്ട് അതിൽ ഭാഗികളാകുന്നതിനു മറ്റുള്ളവൎക്ക് ഉത്സാഹം ജനിക്കുമ്പോൾ ആണല്ലൊ ജനസമുദായത്തിൽ പരിഷ്കാരാഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടാകുന്നത്. എത്രയും പരിഷ്കാരം ഉള്ളതായിരിക്കുന്ന ഒരോ ദേശങ്ങളിലെ ജനസമുദായത്തിലും ഏകദേശവൈഷമ്യേന പരിഷ്കാരഭാവം ഇപ്പോഴും ദൃഷ്ടമാകുന്നു. ഇങ്ങനെ അപരിഷ്കൃതമായി ജനസമുദായത്തിൽ ഒരു ഭാഗം ഇല്ലാതെ ഇരുന്നെങ്കിൽ യാതൊരു ബുദ്ധിശക്തിയും കൌശലവും അപേക്ഷിതങ്ങളായിട്ടു ഇല്ലാത്തവയായും, നിത്യവൃത്തിയിൽ അത്യന്താവശ്യകങ്ങളായും ഇരിക്കുന്ന പല വേലകൾക്കു ആളുകൾ ഇല്ലാതെ ആകുമല്ലൊ. ഇങ്ങനെതന്നെ ഒരു ജനസമുദായത്തിൽ അധികഭാഗം അപരിഷ്കൃതമായിരിക്കയും പരിഷ്കാരമുള്ള ചിലരിലും കേവലം ആധിപത്യത്തെ ഭരിക്കുന്നതിനു മാത്രം പൎയ്യാപ്തമായിരിക്കുന്നതല്ലാതെ ജനങ്ങളിൽ സമദൃഷ്ടികളായിരുന്ന് ന്യായത്തെ ചെയ്യേണ്ടുന്നതിന്റെ ഗൌരവത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതായ പരിഷ്കാരം ഇല്ലാതെ ഇരിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന സ്ഥിതിയിലാകുന്നു പ്രഭുസമുദായരാജ്യഭാരത്തിന്റെ താദവസ്ഥ്യം.

ഒരു അപരിഷ്കൃതമായ ജനസമുദായത്തിൽ ജനങ്ങൾക്ക്, അതാതു ദേശത്തിലെ രാജ്യഭാരത്തെ യഥാക്രമം ആയി നടത്തിക്കത്തക്കവണ്ണം ഉള്ള ഒരു ശക്തിയെ കൊടുക്കുന്നതായ ഒരു അവസ്ഥ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നില്ല. അല്പം പരിഷ്കാരം ഉള്ള ഒരു ജനസമുദായത്തിൽ ചിലർ നല്ല പരിഷ്കാരം ഉള്ളവരും ഇതരന്മാർ മൂഢന്മാരും നിസ്സഹായന്മാരും ആയിരിക്കയും, അതിനാൽ ചിലൎക്കു രാജ്യഭാരത്തെ നേരെ നടത്തിക്കത്തക്കവണ്ണം ശക്തി ഉണ്ടായിരിക്കയും ചെ

ശ്യം. എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ ഇവർ നിസ്സഹായന്മാരായിരിക്കുന്ന ജ
നങ്ങളുടെ ക്ഷേമത്തെക്കുറിച്ചു വിചാരിക്കാതെ സ്വസുഖമാത്രനിരത
ന്മാരായി തങ്ങളുടെ പ്രയോജനത്തിനായി തന്നെ ആ ശക്തിയെ ഉ
പയോഗിക്കുന്നു. വേണ്ടുംപ്രകാരമുള്ള രാജ്യഭാരത്തെക്കുറിച്ചു ജന
ങ്ങൾക്കു പ്രതിഭൂവായിരിക്കുന്നതു രാജ്യഭാരത്തെ വേണ്ടുംപ്രകാരമാ
ക്കി ചെയ്യുന്നതിനു അവൎക്കുള്ള ശക്തിതന്നെ ആകുന്നു. അങ്ങിനെയു
ള്ള ശക്തിക്കു നിദാനമായിട്ടുള്ളതു അറിവുതന്നെ ആകുന്നു. എന്നാൽ
ആ അറിവു ജനസമുദായത്തിൽ എല്ലാഭാഗത്തിലും വ്യാപ്തമായിരി
ക്കണം. ഒരു ജനസമുദായത്തിൽ ഏകദേശവച്ഛേദേന ആന്ധ്യം
ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അതിന്റെ ഫലങ്ങൾ ആ ജനസമുദായത്തിൽ
മുഴുവനും കാണപ്പെടും. അവയവഗതമായിരിക്കുന്ന ധൎമ്മം അവയ
വിയിലും പ്രായേണ കാണപ്പെടുന്നുണ്ടല്ലോ.

—:(*):—

വ്യവസ്ഥിതരാജ്യഭാരം.

ജനങ്ങൾ അവൎക്കു ന്യായങ്ങളായുള്ള അവകാശങ്ങളെ രാജ്യാധി
കാരികൾ ബലാൽക്കാരത്താൽ അപഹരിക്കാതെ സൂക്ഷിക്കേണ്ടുന്ന
ത് അവരുടെ മുഖ്യ വേലയാകുന്നു. ഓരോ ദിക്കുകളിൽ രാജാക്ക
ന്മാർ ജനങ്ങൾക്കു ന്യായമായി ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ടുന്ന സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങ
ളെ അവൎക്ക് കൊടുക്കാതെ ഇരുന്നതിൻപേരിൽ ജനങ്ങൾ സംഘീഭ
വിച്ചു. ആ രാജാക്കന്മാൎക്ക് മനസ്സില്ലാതെയും അവരുടെ അടുക്കൽ
നിന്നു തങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യസ്ഥാപകങ്ങളായ ചില പ്രമാണങ്ങളേ
യും മാറും വാങ്ങിയ കഥകൾ ദേശചരിത്രങ്ങളിൽ കാണപ്പെടുന്നു.
ഇപ്രകാരം ഭരിക്കുന്നവരാലും ഭരിക്കപ്പെടുന്നവരാലും തമ്മിൽ ചെയ്യ
പ്പെടുന്ന ഉടമ്പടികൾ വ്യവസ്ഥകൾ എന്നും ആ വ്യവസ്ഥപ്രകാരം
നടക്കുന്ന രാജ്യഭാരങ്ങൾ വ്യവസ്ഥിതരാജ്യഭാരങ്ങൾ എന്നും വ്യവഹ
രിക്കപ്പെടുന്നു ഈ വ്യവസ്ഥകളാൽ ജനങ്ങൾക്കു ഗവൎമ്മേണ്ടിനും
ചില സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളും അധികാരങ്ങളും വ്യവസ്ഥാപിക്കുന്നു. അ
വയെ രണ്ടുഭാഗക്കാരും അനുസരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഇങ്ങിനെയുള്ള
വ്യവസ്ഥകളാൽ രാജ്യഭരത്തിനു അസ്വാസ്ഥ്യകരങ്ങളായിരിക്കുന്ന
കാൎയ്യങ്ങൾ ആരംഭത്തിൽതന്നെ നിവാരണം ചെയ്യപ്പെടുകയും ച

ളി കഴുകി കളയുന്നതിനേക്കാൾ അതിനെ തൊടാതെയിരിക്കുന്നതാ ണ് കൊള്ളാവുന്നത്. "പ്രക്ഷാളനാദ്ധി പങ്കസ്യ ദൂരാദസ്പൎശനം വരം" എന്നുള്ള ന്യായേന അന്യായത്തെ പ്രതികരിക്കുന്നതിനു ഇടവരാതെ അതിന് പ്രസക്തി തന്നെ ഉണ്ടാകാതെ ഇരിക്കുന്നതിന് സംഗതി വരികയും ചെയ്യുന്നു.

വ്യവസ്ഥിത രാജ്യഭരണങ്ങളുടെ സ്വരൂപങ്ങൾ അതാത് ജനങ്ങളുടെ മൎയ്യാദകളേയും അഭിപ്രായങ്ങളേയും ജ്ഞാനത്തേയും ഐശ്വൎയ്യത്തേയും അനുസരിച്ചിരിക്കും. എന്നാൽ സൎവ്വത്ര ഇങ്ങനേയുള്ള രാജ്യങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശ്യം ഗവൎമ്മെണ്ടിനും പ്രജകൾക്കും ക്ലിപ്തങ്ങളായിരിക്കുന്ന സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങൾ അബാധിതങ്ങളായിരിക്കണം എന്നും അതിലധികം സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ ഉപയോഗിക്കരുതെന്നും ആകുന്നു. ആയതുകൊണ്ടു ഒരു പരിഷ്കൃതമായിരിക്കുന്ന ജനസമുദായത്തിനു യോഗ്യമായുള്ള രാജ്യഭാരക്രമം മേല്പറഞ്ഞ പ്രകാരം ഉള്ളതു തന്നെ ആകുന്നുള്ളൂ.

സ്വതന്ത്രരാജ്യഭാരം.

ഇപ്പോൾ പ്രായേണ ശേഷിക്കുന്ന സ്വതന്ത്രരാജ്യഭരണങ്ങൾ ആകുന്നു. വ്യവസ്ഥിതരാജ്യഭരണങ്ങൾ ചുരുക്കമായിട്ടേ ഉള്ളു. അപരിഷ്കൃതങ്ങളായ ജനസമുദായങ്ങളിൽ അനേകവിധങ്ങളായ സ്വതന്ത്രരാജ്യഭാരപ്രകാരങ്ങൾ ഉള്ളവയെ കുറിച്ചു പ്രസംഗിക്കുന്നത് ആവശ്യകമാകുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ ഒരു രാജ്യഭാരപ്രകാരത്തെക്കുറിച്ച് പറയുന്നത് ശ്രദ്ധാജനകമായിരിക്കണമെങ്കിൽ അല്പം എങ്കിലും പരിഷ്കാരമുള്ള ജനങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചിരിക്കണം. ഇപ്പോൾ യൂറോപ്പു ദേശത്തിൽ സ്വതന്ത്രരാജ്യഭാരം നടന്നുവരുന്ന ദേശങ്ങൾ റഷ്യാ, ആസ്ത്രിയാ, പ്രഷ്യാ, ഇവയാകുന്നു. എന്നാൽ പ്രഷ്യാദേശത്ത് ഇപ്പോൾ ചില വ്യവസ്ഥകൾ കല്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ അതിനെ വ്യവസ്ഥിതരാജ്യഭാരം ഉള്ളതായി പറയേണ്ടതാകുന്നു. ആസ്ത്രിയാദേശവും റഷ്യാദേശവും ഓരോ രാജാവിനാൽ തന്റെ ഇഷ്ടപ്രമാണമായി ഭരിക്കപ്പെട്ടുവരുന്നതാകയാൽ കേവലം സ്വതന്ത്രരാജ്യഭാരമുള്ള ദേശങ്ങൾ ആകുന്നു. ഈ ദേശങ്ങളിൽ രാജശാസന മാത്രത്താൽ ആരെ എങ്കിലും ബലാൽക്കാരേണ പിടിച്ചു വിലങ്ങിടുകയൊ നാ

ട കടത്തുകയൊ എന്തെങ്കിലും ചെയ്യാം. ഇങ്ങനെയുള്ള കാഠിന്യ ങ്ങളെ സഹിച്ചുംകൊണ്ടിരിയ്ക്കുന്ന ജനസംഘം പരിഷ്കാരമുള്ളതാകുന്നി ല്ല എന്നുള്ളത് നിർവ്വിവാദമാകുന്നു.

ജനസമുദായരാജ്യഭാരം

ഇങ്ങിനെയുള്ള രാജ്യഭാരത്തിൽ ജനങ്ങൾക്ക് ആകുന്നു രാജ്യ കാര്യങ്ങൾ നടത്തുന്നതിനുള്ള അധികാരം. ഇത് ഇപ്പോൾ സ്വി റ്റ്സർലാണ്ടിൽ ചില ദിക്കുകളിലും അമ്മേരിക്കാ ദേശത്തു പല ദി ക്കുകളിലും നടപ്പായിരിക്കുന്നു. അവിടെ രാജ്യത്തിന്റെ ക്രമത്തിനു ഇംഗ്ലാണ്ടു മുതലായ വ്യവസ്ഥിതരാജ്യഭാരം നടന്നു വരുന്ന ദേശങ്ങ ളിലേക്കാൾ അധികം ഭേദം ഇല്ല. ഇംഗ്ലാണ്ടു മുതലായ ദേശങ്ങളി ൽ രാജത്വം വംശപാരമ്പര്യ പ്രാപ്തമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. എന്നാൽ മേല്പറഞ്ഞ ദിക്കുകളിൽ യഥാകാലം ജനങ്ങൾ നിയമിയ്ക്കുന്നവൎക്കാകു ന്നു രാജത്വം എന്നത്രെ ഭേദം.

വളരെ വിസ്തീൎണ്ണങ്ങളായും ജനങ്ങൾ കുറവായും ഇരിയ്ക്കുന്ന അ മ്മേരിക്കാ പോലെ ഉള്ള രാജ്യങ്ങളിൽ ഈ രാജ്യഭാരക്രമം ചേൎച്ചയു ള്ളത് തന്നെ. എന്നാൽ ഈ ദേശങ്ങളിൽ ഇംഗ്ലാണ്ടിലേയും മ റ്റുംപോലെ ജനസമൃദ്ധി ഉണ്ടാകുമ്പോൾ ഈ ക്രമം ഇങ്ങനെ ത ന്നെ നടക്കുമോ എന്നുള്ളതു ഇപ്പോൾ നിശ്ചയിക്കാൻ പാടില്ല.

ഇനിയും അനേകം പ്രകാരങ്ങളായ രാജ്യഭാരങ്ങൾ ഇപ്പോൾ ഉണ്ട്. എന്നാൽ ഇവ ഒക്കെയും പ്രായേണ വ്യവസ്ഥിതരാജ്യഭാര ങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെട്ടവയായിരിയ്ക്കും.

ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞ രാജ്യഭാരങ്ങളുടെ ഒക്കെയും ഗുണദോഷതാ രതമ്യവിചാരത്തിൽ അവയുടെ നാമമാത്രത്താൽ ഗുണദോഷങ്ങ ളെ വ്യവച്ഛേദിയ്ക്കാൻ പാടില്ല. എന്തെന്നാൽ ഒരു സ്വതന്ത്രരാജ്യ ഭാരം ചിലപ്പോൾ അതു നടത്തുന്ന രാജാവിന്റെ ഗുണാതിശയ ത്താൽ ജനങ്ങൾക്കു ഏറ്റവും ഗുണപ്രയോജകമായിരിയ്ക്കാം. അപ്ര കാരം തന്നെ ഒരു ജനസമുദായരാജ്യഭാരം സന്ദൎഭവശാൽ ഏറ്റവും ഉപദ്രവഹേതുവായിട്ടും തീരാം. ഇങ്ങനെ സംഭവിച്ചിട്ടുള്ളതിനു ദേ ശചരിത്രങ്ങളിൽ അനേകം ദൃഷ്ടാന്തങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ട്. ആയ തുകൊണ്ടു ഒരു രാജ്യഭാരത്തിന്റെ ഗുണദോഷങ്ങളെ കേവലം അ തിന്റെ ഘടനാപ്രകാരം മാത്രം അറിഞ്ഞു നിശ്ചയിയ്ക്കുന്നതിനെ

ക്കാൾ അതിന്റെ പ്രവൃത്തിഭേദങ്ങളെ നോക്കി ആകുന്നു നിശ്ചയിക്കേണ്ടതു.

ഈ പ്രമേയത്തിന്റെ ഉപസംഹാരത്തിൽ ഇനി ഒന്നുകൂടി പറയാനുള്ളത് എന്തെന്നാൽ, രാജ്യത്തിൽ പരിഷ്കാരം ഉണ്ടായിരിക്കയും രാജ്യഭാരം നന്നായിരിക്കയും രണ്ടും അന്യോന്യാശ്രയേണ കാൎയ്യകാരണങ്ങളായിരിക്കുന്നു. ആയതുകൊണ്ട് ജനങ്ങളും രാജ്യാധികാരികളും ഈ രണ്ടു സാദ്ധ്യങ്ങൾക്കും വേണ്ടി ശ്രമപ്പെട്ടാൽ സൎവ്വഥാ രാജ്യത്തിൽ, ക്ഷേമാഭിവൃദ്ധി, ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു.

സ്ത്രീകളുടെ വിദ്ദ്യാഭ്യാസത്തെക്കുറിച്ചു.

ഈശ്വരൻ സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാൎക്കും ഗ്രഹണധാരണാദിശക്തികളെ ഒരുപോലെ തന്നെ കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. അങ്ങനെ ഇരിക്കുമ്പോൾ ഇവിടങ്ങളിൽ പ്രായേണ സ്ത്രീകൾക്കു പുരുഷന്മാരെപോലെ തന്നെ അറിവില്ലാതെ ഇരിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം അഭ്യാസഭേദം അല്ലാതെ മറ്റൊന്നും ആയിരിക്കുന്നതിനു ഇടയില്ല. എന്നാൽ സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാരെപ്പോലെതന്നെ വിദ്ദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യാൻ വയ്യാത്തതിന്റെ കാരണം എന്താകുന്നു എന്ന് വിചാരിക്കാം. അവശ്യം ചെയ്യേണ്ടുന്നവയായുള്ള ഇതര പ്രവൃത്തികൾ ഉള്ളതുകൊണ്ടു വിദ്ദ്യാഭ്യാസജന്യമായ അറിവു സമ്പാദിക്കുന്നതിനു സ്ത്രീകൾക്ക് അവസരം ഇല്ലാത്തതിനാൽ അവൎക്കു പുരുഷന്മാരെപ്പോലെ തന്നെ അറിവു സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ പരിശ്രമിക്കാൻ ഇടയില്ലെന്നു വിചാരിക്കാൻ പാടില്ലാ. എന്തെന്നാൽ സ്ത്രീകൾക്ക് പ്രവൃത്തികൂടാതെ സ്വാസ്ഥമായ സമയം പുരുഷന്മാൎക്കുള്ളതിലധികം ഉണ്ടായിരിക്കുമെങ്കിലെ ഉള്ളു. ലൌകികവ്യവഹാരങ്ങളിൽ ഗൌരവമുള്ളവയായ അനേകപ്രവൃത്തികൾ ഉള്ളവയിൽ യാതൊന്നിലും സ്ത്രീകൾക്കു പ്രവേശിക്കേണ്ടുന്ന ആവശ്യമില്ല. പുരുഷന്മാൎക്കു കൃഷി കച്ചവടം മുതലായി അനേക വ്യാപാരങ്ങളിൽ പ്രവൃത്തിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രവൃത്തികൾക്കും സ്ത്രീപ്രവൃത്തികളായുള്ള ബാലപരിചരണാദികൾക്കും ആയാൽ അധികം കാലാപേക്ഷ മുമ്പിൽ പറഞ്ഞതിനു തന്നെ ആകുന്നു. അതുകൊണ്ട് വിദ്ദ്യാഭ്യാസത്താലുണ്ടാകുന്ന പരിഷ്കാരങ്ങൾ സ്ത്രീകളാൽ ഗ്രഹണീയങ്ങളാകുന്നു എങ്കിൽ അവൎക്ക് അതിനെ സമ്പാദിക്കുന്നതിനു സമയം ഇല്ലെന്നും സമാധാനം പറയാൻ പാടില്ല.

സ്ത്രീകളുടെ വിദ്യാഭ്യാസത്തെക്കുറിച്ച് ശ്രദ്ധിക്കാതെയിരിക്കുന്നതിനു ഇനി ഒരു കാരണം പറയാവുന്നതു സ്ത്രീകൾ ഇതുവരെയായി വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്ത് വളരെ അറിവുകൾ സമ്പാദിക്കാതെ ആകുന്നുവല്ലൊ നടന്നുവരുന്നത് എന്നായിരിക്കാം. അത് എത്രയും നിസ്സാരമായ ഒരു കാരണമാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ ജനങ്ങൾക്കു കേവലമായ ആന്ധ്യത്തിൽ നിന്നും നിവൃത്തിയുണ്ടായി ക്രമേണ പരിഷ്കാരം വൎദ്ധിച്ചുവരുന്ന സ്ഥിതിയിൽ സകല ജനങ്ങൾക്കും ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടാകുന്നതു ഒരു കാലത്തിൽ നൂതനമായിരിക്കാതെ പാടില്ല. ഒരു നൂറു വൎഷം മുമ്പിൽ ഇപ്പൊഴത്തെപ്പോലെ സാധാരണമായിരിക്കുന്ന ആളുകൾക്ക് സാമാന്യമായി എഴുതുകയും വായിക്കയും ചെയ്യുന്നതിനും ഇത്ര എളുപ്പമായി കണക്കുകൾ കൂട്ടുന്നതിനും മറ്റും കഴിയുമെന്നു ആരും വിചാരിച്ചിരിക്കയില്ല. ഇപ്പോൾ അതും നാം പ്രത്യക്ഷമായി കാണുന്നുണ്ടല്ലൊ. അതുകൊണ്ടു യഥാസ്ഥിതമായുള്ളതെ സംഭാവ്യമാകുന്നുള്ളു എന്നു വിചാരിക്കുന്നത് ഭ്രമമാകുന്നു. സ്ത്രീകൾക്കു തന്നെ മുമ്പിൽ യാതൊന്നും അറിവാൻ വയ്യാതെ കേവലം മൂഢതയായ സ്ഥിതി ആയിരുന്നതിൽ നിന്നും ഇപ്പോൾ വളരെ ഭേദം വന്നിട്ടുണ്ടല്ലൊ.

അറിവ് സ്ത്രീകൾക്കു അഹങ്കാരത്തിന് ഹേതുവാകുമെന്നും സ്ത്രീകൾക്കു അപ്രകാരം അഹങ്കാരം ഉണ്ടാകുന്നത്പോലെ ഇത്ര ജുഗുപ്സാവഹമായി മറ്റൊന്നും ഇല്ലെന്നും പറയുന്നതു ശരിതന്നെ. എന്നാൽ സ്ത്രീകൾക്ക് അറിവു അഹങ്കാരകാരണമായി തീരുന്നത് എങ്ങിനെ ആയാലാകുന്നു എന്നു വിചാരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഇതരസാധാരണമായ ഒരു വിശേഷം ഒരാൾക്കു ഉണ്ടായിരുന്നാൽ അതുകൊണ്ടു അയാൾക്കു അഹങ്കാരം ഉണ്ടാകും. രണ്ടു കണ്ണും രണ്ടു ചെവിയും ഉണ്ടെന്ന് വച്ച് ഒരുത്തനും അഹങ്കാരം ഭാവിക്കയില്ല. എന്തെന്നാൽ അതു സകല സാധാരണമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് സാമാന്യേന സ്ത്രീകൾ അറിവില്ലാത്തവരായിരിക്കുമ്പോൾ ഒരു സ്ത്രീക്കു വിശേഷമായി അറിവുണ്ടായാൽ അത് അവൾക്കു അഹങ്കാരത്തിനു ഹേതുവായിരിക്കും. പ്രായേണ സ്ത്രീകൾക്കു എല്ലാവൎക്കും വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ട് ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അതു അവൎക്കു അഹങ്കാരജനകമായി തീരുകയില്ല. സ്ത്രീകൾക്കു പഠിത്തം ഉ

ണ്ടായി അറിവ് വദ്ധിച്ചാൽ അവരെ അവരാൽ കത്തവ്യങ്ങളായുള്ള ബാലശുശ്രൂഷാദികളായ കമ്മങ്ങളിൽ പ്രവത്തിക്കയില്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്നതു് ഭ്രമമൂലമാകുന്നു. ഇപ്പോഠം സ്ത്രീകഠം ഈ വക അവരുടെ കത്തവ്യകമ്മങ്ങളെ ചെയ്യുന്നതു അവക്കു അറിവില്ലാതെ ഇരുന്നതിനാലാകുന്നു എന്നും അറിവുണ്ടായാൽ അവർ ഗൃഹകൃത്യങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധിക്കയും തന്റെ ശിശുക്കളെ പരിചരിയ്ക്കയും മറ്റും ചെയ്കയില്ലെന്നും ഉള്ള ബോധം എത്രയും അസംഗതം തന്നെ. സ്വാഭാവികമായി സ്ത്രീകഠക്കു പുത്രശുശ്രൂഷാദികളിൽ പ്രവൃത്തി ഈശ്വരസൃഷ്ടിയിൽ സിദ്ധയാകുന്നു. അതിനു അവരുടെ അറിവ് പ്രതിബന്ധകമായി ഭവിക്കും എന്നുള്ളത് അത്യന്തം അസംഭവമല്ലയൊ. അറിവ് സ്ത്രീകഠക്കു ഗൃഹകൃത്യപ്രവൃത്തികഠക്കു പ്രതിബന്ധകമാകുമെങ്കിൽ ഇപ്പോഠംതന്നെ അതു അല്പമെങ്കിലും അപ്രകാരമായി കാണുന്നതിന് കാരണം ഉണ്ട് എന്തെന്നാൽ സ്ത്രീകഠം ഇപ്പോഠം പൂവകാലങ്ങളിലെക്കാഠം അധികം അറിവുള്ളവരാകുന്നു. എന്നാൽ അതുകൊണ്ട് അവക്ക് തങ്ങളുടെ കൃത്യങ്ങളിൽ ഒട്ടുംതന്നെ ഔദാസീന്യം കാണുന്നില്ല.

സ്ത്രീകഠം പുരുഷന്മാരെപ്പോലെ പുസ്തകങ്ങഠം വായിച്ചു അനേകപ്രകാരങ്ങളായുള്ള അറിവുകളെ സമ്പാദിക്കേണ്ട. അവർ സംഗീതം, ചരിത്രമെഴുത്തു മുതലായ ലളിതകങ്ങളായ വിദ്യകളെ മാത്രം പഠിച്ചാൽ മതി എന്നുള്ള പക്ഷവും സാധുവല്ല. പുസ്തകങ്ങഠം വായിച്ചു ദുരൂഹങ്ങളായ ശാസ്ത്രപ്രമേയങ്ങളേയും മറ്റും ഗ്രഹിക്കത്തക്കവണ്ണം ബുദ്ധിശക്തിയില്ലാത്തവക്കു വ്യത്ഥമായി കാലക്ഷേപം ചെയ്യുന്നതിനെ അപേക്ഷിച്ച് അവരുടെ ഗ്രഹണശക്തിക്കു അനുരൂപകളായുള്ള ഏതെങ്കിലും ലഘുക്കളായ വിദ്യകളെ അഭ്യസിക്കുന്നതു തന്നെ കൊള്ളാം. എന്നാൽ എന്തെങ്കിലും ഗ്രഹിക്കുന്നതിനും ധരിക്കുന്നതിനും ബുദ്ധിശക്തിയുള്ള സ്ത്രീകളും അവരുടെ ഇച്ഛ്പ്രാ അതിഘീയസ്സുകളായുള്ള ഓരോ പ്രമേയങ്ങളിൽ തന്നെയെ പ്രവൃത്തിക്കേണ്ടു എന്നു നിയമിക്കുന്നതു ന്യായമാകുന്നില്ല.

സ്ത്രീകഠം എല്ലാ അവസ്ഥകളിലും പുരുഷന്മാക്കു അധീനകളും

യി തന്നെ ഇരിക്കേണ്ടുന്നവരാകുന്നു എന്നും അവൎക്കു പഠിത്തം ഉണ്ടായാൽ പുരുഷന്മാരെ കൂട്ടാക്കാതെ സ്വതന്ത്രകളായും പുരുഷന്മാരോടു സ്പൎദ്ധാലുക്കളായി തീരും എന്നും വിചാരിക്കുന്നത് മനുഷ്യസ്വഭാവത്തിന്റെ സൂക്ഷ്മജ്ഞാനം ഇല്ലാതെ ഇരിക്കുന്നതിനാലാകുന്നു സ്ത്രീപുരുഷന്മാൎക്കു സ്വാഭാവികമായി അന്യോന്യം സന്തോഷിക്കണമെന്ന് ഒരു ദൃഢമായ ആഗ്രഹം ഉള്ളതാകുന്നു. അങ്ങനെ രണ്ടു കൂട്ടൎക്കും ഉള്ളതായിരിക്കുമ്പോൾ അവൎക്കു ഏകവിഷയമായി തന്നെ പ്രവൃത്തിയുണ്ടാകുന്നതു അന്യോന്യം താല്പൎയ്യത്തിനു പ്രയോജകമായിരിക്കുന്നതല്ലാതെ ഒരു നാളും മത്സരത്തിനു ഹേതുവാകുന്നതല്ല. സ്ത്രീകൾക്ക് വിനയവും സംകോചവും മറ്റും അവശ്യം അപേക്ഷിതങ്ങളായുള്ള ഗുണങ്ങൾ ആകുന്നു. അവ പഠിത്തമുണ്ടായാൽ ഇല്ലാതെ ആയിപ്പോകും. എന്നു വിചാരിക്കുന്നതിന് ഒരു യുക്തിയും ഇല്ല. പഠിത്തം വിനയാദികളായ സ്ത്രൈണഗുണങ്ങൾക്കു വിഘാതകമാണെങ്കിൽ ആ ഗുണങ്ങൾക്കു പ്രയോജകമായുള്ളത് ആയത് ഇല്ലായ്കയാണെന്നു വരുമല്ലൊ. എന്നാൽ പ്രത്യുത സ്ത്രീകൾക്കു അങ്ങനെയുള്ള ഗുണങ്ങൾക്കു കാരണമായി ഭവിക്കുന്നതു നീതിവിഷയങ്ങളായും മതവിഷയങ്ങളായും ഉള്ള പ്രകരണങ്ങളെ അവരെ അഭ്യസിപ്പിച്ച് അവരുടെ കൎത്തവ്യകൎമ്മങ്ങളിൽ അവൎക്കു പ്രതിപത്തിയെ ജനിപ്പിക്കുകയാകുന്നു.

പഠിത്തം ഒന്നുകൊണ്ടല്ലാതെ ദൃഢമായ അറിവു ജനങ്ങൾക്കുണ്ടാകുന്നതല്ല. അറിവ് ഉണ്ടാകാതെ പരിഷ്കാരവും ഉണ്ടാകയില്ല. ഇതു സ്ത്രീ പുരുഷോഭയസാധാരണമാകുന്നു. എന്നാൽ സ്ത്രീകളുടെ പരിഷ്കാരം പുരുഷന്മാരുടെ പരിഷ്കാരത്തിനു മുഖ്യമായി പ്രയോജകീഭവിക്കുന്നതാകുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ബാല്യത്തിൽ അഞ്ചാറു വയസ്സിൽ ആകുന്നു മനുഷ്യൎക്കു ഓരോവിധങ്ങളായ ശീലങ്ങൾ മനസ്സിൽ അനുഷംഗിക്കുന്നത്. അപ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന ശീലം ആ ജീവനാന്തം സ്ഥായിയായി തീരുന്നതാണ്. എന്നാൽ ആ കാലം അത്രയും ബാലന്മാർ സ്ത്രീകളുടെ അധീനതയിൽ ആകുന്നു. അപ്പോൾ ബാലന്മാരെക്കുറിച്ചു അവരുടെ പ്രവൃത്തി അപരിഷ്കൃതയൊ പരിഷ്കൃതയൊ ആയിരിക്കുന്നതിനെ അനുസരിച്ച് ആ ബാലൎക്കു മേൽ അപരിഷ്കാരമെങ്കിലും പരിഷ്കാരമെങ്കിലും ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. ബാ

ദ്ധിമതിയായും നല്ല പഠിത്തം ഉള്ളവളായുമുള്ള ഒരു സ്ത്രീയാൽ പരിചരിതനായ ഒരു ബാലന്റെ മനസ്സിൽ അവന് ഉത്തരകാലങ്ങളിൽ ശ്രേയസ്കരങ്ങളായിരിക്കുംപ്രകാരം ഉള്ള ശീലങ്ങൾ അനുഷക്തങ്ങളായി ഭവിക്കുന്നതിനുള്ള അവസരങ്ങൾ അനവധി ഉണ്ടായിരിക്കും. ഇത് ആ സ്ത്രീയുടെ മനഃപൂർവ്വമായുള്ള ശ്രമത്താൽ മാത്രമല്ല; എന്നാൽ അവളുടെ സ്വഭാവസിദ്ധകളായ പ്രവൃത്തികളെ ആ ബാലൻ ക്രമേണ അനുകരിച്ച് അവന് ആ മാർഗ്ഗമായി വാസനാബലത്താൽ സ്വത എവപ്രവൃത്തി ഉണ്ടാകുന്നതിനാലും ആകുന്നു. അതുകൊണ്ട് സ്ത്രീകൾ സാമാന്യേന പഠിത്തം ഉള്ളവരായിരുന്നാൽ അതു പുരുഷന്മാരുടെ പരിഷ്കാരത്തിനു മുഖ്യമായി പ്രയോജകീഭവിക്കുന്നതാകുന്നു.

വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്ത് അറിവു സമ്പാദിച്ചാൽ സ്ത്രീകൾ പുരുഷന്മാരാൽ ഇപ്പോഴത്തെക്കാൾ വളരെ അധികം ആദരിക്കപ്പെടും. ഇപ്പോൾ സ്ത്രീകളെക്കുറിച്ച് പുരുഷന്മാർ സാധാരണമായി ഒരു അനാദരം ഉള്ളതിന്റെയും അവരെക്കൊണ്ടു ചില ഭൃത്യപ്രവൃത്തികൾ കൂടിയും ചെയ്യിപ്പിക്കുന്നതിന്റെയും മുഖ്യകാരണം അവർ സ്ത്രീകൾ തന്നെപ്പോലെ അറിവുള്ളവരല്ലായെന്ന് ഉള്ളിൽ ഒരു നിന്ദ ഉണ്ടായിരിക്കുക ആകുന്നു.

സ്ത്രീകളുടെ വിദ്യാഭ്യാസകാര്യത്തിൽ ഔദാസീന്യം ഉള്ളത് ഇപ്പോൾ ഹിന്തുക്കളെപ്പോലെ ഒരുത്തർക്കും ഇല്ല. അതുകൊണ്ടു സ്ത്രീകളെക്കുറിച്ച് പുരുഷന്മാരുടെ അനാദരവും അവരെ ഓരോ ഭൃത്യപ്രവൃത്തികളിൽ നിയോഗിക്കയും മറ്റും ഹിന്തുജനസമുദായത്തിൽ ഉള്ളതുപോലെ മറ്റെങ്ങും ഇല്ല. യൂറോപ്യന്മാർ അവരുടെ സ്ത്രീകളെ ആദരവായും അഭിമാനമായും ഭാവിക്കുന്നു. എന്തെന്നാൽ അവരിൽ സ്ത്രീകൾ ഇപ്പോൾ പ്രായേണ പുരുഷന്മാരെപ്പോലെ തന്നെ അറിവുള്ളവരാകുന്നു.

സ്ത്രീകളെ ഭൃത്യന്മാരെപ്പോലെ ഭാവിക്കയും അവരിൽ ക്രൌര്യങ്ങൾ പ്രവൃത്തിക്കയും മറ്റും ചെയ്യുന്നത് ആ പുരുഷന്മാരുടെ അപരിഷ്കാരം നിമിത്തമായിട്ട് ആയിരിക്കാം. എന്നാൽ പുരുഷന്മാർ പരിഷ്കാരമുള്ളവരായിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് സ്ത്രീകൾക്കും ഈ ക്ലേശങ്ങൾ കൂടാതെ ഇരിക്കാമെങ്കിലും അവരും പുരുഷന്മാരാൽ എപ്പോഴും ആദരിക്കപ്പെടുന്നതു പഠിത്തം ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ തന്നെയെ ഉള്ളൂ. അ

ത്തിലും മുഖ്യമായി വാൎദ്ധക്യാവസ്ഥയിൽ സ്ത്രീകളെക്കുറിച്ചു ബഹുമാനവും ആദരവും ഉണ്ടാകുന്നതിനു കാരണം അറിവുതന്നെ ആകുന്നു.

ജനോപകാരാൎത്ഥമായിട്ടുള്ള ഓരൊ നൂതനങ്ങളായ പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ളതും ജനങ്ങൾക്കു ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധിക്കായി ഓരോ സാരങ്ങളായ വിഷയങ്ങളിൽ പുസ്തകങ്ങൾ നിൎമ്മിച്ചിട്ടുള്ളതും മറ്റും ഓരോ ആളുകൾ വളരെക്കാലം വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തു അറിവു സമ്പാദിച്ചിട്ടാകുന്നു. ഇങ്ങനെ ജനോപകാരാൎത്ഥമായിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്യുന്നതിന് വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ട് ബുദ്ധിയുടെ ഉഹാപോഹശക്തിയെ പ്രബലികരിച്ചാൽ സ്ത്രീകളിലും ചിലൎക്കു കഴിയുന്നതായിരിക്കും. അപ്പോൾ ലോകോപകാരത്തിനു ഇപ്പോഴത്തേക്കാൾ അധികസംഭവയോഗ്യത ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു.

ഇപ്പോൾ ഇവിടെ സ്ത്രീകളുടെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനു പ്രാബല്യം വരുന്നതിനുള്ള മാൎഗ്ഗങ്ങൾ ഏറെയും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ആളുകൾക്കു സ്ത്രീകൾ അധികമായി അറിവ് സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ശ്രമിക്കുന്നതു യോഗ്യമല്ലാ എന്നും മറ്റും ഓരൊ ബോധം ഉണ്ടായിരുന്നത് ഏകദേശം തീൎന്നിരിക്കുന്നു. സൎക്കാരിൽനിന്നും പെൺപൈതങ്ങളെ പഠിപ്പിക്കുന്നതിനായിട്ട് ഏൎപ്പെടുത്തിട്ടുള്ള പള്ളിക്കൂടങ്ങളിൽ അവർ പഠിച്ചുതുടങ്ങീട്ടുള്ളതിൻെറ ഗുണം സ്പഷ്ടമായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ പെണ്ണുങ്ങളെ പഠിപ്പിക്കുന്നതിനു പെണ്ണുങ്ങൾ തന്നെ ഇല്ലാത്തത് ഒരു വലിയ ന്യൂനത ആകുന്നു. പഠിച്ചുവരുന്ന പെൺപൈതങ്ങൾക്കു പഠിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണമുള്ള പാണ്ഡിത്യം ഉണ്ടാകുന്ന കാലം സ്ത്രീകളുടെ വിദ്യാഭ്യാസം ഇതിലും വളരെ അധികം പ്രബലീഭവിക്കുന്നതാകുന്നു.

ആവിയേയും ആവിയന്ത്രത്തെയും കുറിച്ചു.

ഈശ്വരൻ ജഗൽസൃഷ്ടിയിൽ പദാൎത്ഥങ്ങൾക്കു അത്ഭുതങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഓരോ ശക്തികളെ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. മനുഷ്യർ തങ്ങളുടെ ആവശ്യങ്ങളെ നിൎവ്വഹിക്കുന്നതിനു ഈ ശക്തികളെ സ്വാധീനകളാക്കി ഉപയോഗിച്ചാൽ മതി. ആയതു പ്രവൃത്തികൾക്കൊണ്ടു വേണം. മനുഷ്യരുടെ അപ്രകാരമുള്ള സകല പ്രവൃത്തികളുടേയും തത്വം പദാൎത്ഥങ്ങൾക്കു ഏതുവിധമായിട്ടെങ്കിലും ഉള്ള ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്ക

കരാകുന്നു അതിനു ദൃഷ്ടാന്തം. മൺവെട്ടിക്കു ഒരു ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ മനുഷ്യർ പറമ്പു കിളയ്ക്കുകയും കുളം കിണറുമുതലായതു കുഴിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഉരലിൽ നെല്ലിട്ടു ഉലക്കയ്ക്കു ഒരു ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ നാം ആ നെല്ലിനെ കുത്തി അരിയാക്കുന്നു. അരി, കോതമ്പു, പയറു മുതലായ ധാന്യങ്ങളെ രണ്ടു കല്ലുകളുടെ ഇടയിൽ ഇട്ടു മുകളിൽ ഉള്ള കല്ലു തിരിക്കുന്നതിൽ നാം അവയെ പൊടിച്ചു മാവാക്കുന്നു. ചകിരിയിൽ ഒരു ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ നാം കയറു പിരിക്കുന്നു. കയറു പിടിച്ച് അച്ചിൽ കൊള്ളിച്ചിരിക്കുന്ന തടിയിൽ ഒരു ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ കടച്ചിൽകാരൻ ഉളിപിടിച്ചു ഓരോ സാധനങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. ഈ പ്രവൃത്തികൾ ഒക്കെയും ചലനം മനുഷ്യരാൽ ജനിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു. എന്നാൽ മനുഷ്യർക്കു പരിചയവും ബുദ്ധിശക്തിയും വർദ്ധിയ്ക്കുംതോറും ഈ ചലനത്തെ മററശക്തികളെക്കൊണ്ടു ജനിപ്പിക്കാവുന്നതാകുന്നു. എന്ന് അവർ മനസ്സിലായിട്ടു ജന്തുക്കളേയും വായുവിനേയും ജലത്തേയും മററും അതിനായി ഉപയോഗിക്കുന്നു. എങ്ങനെ എന്നാൽ കുതിരകളേയും കാളകളേയും മററും കൊണ്ടു വണ്ടി മുതലായവകളെ വലിപ്പിക്കുന്നു. വാണിയൻ എള്ളിൽനിന്നും എണ്ണ എടുക്കുന്നതിനു എള്ളു ചക്കിൽ ഇട്ടു അവൻതന്നെ ചുററിയ്ക്കുന്നതു വളരെ അദ്ധ്വാനം ഉള്ളതാകുന്നു. ആയതുകൊണ്ട് അവൻ ഒരു കാളയെ കെട്ടി ചക്കാട്ടുന്നു. അപ്പോൾ അവനു ശ്രമംകൂടാതെ അവന്റെ ഉദ്ദേശ്യം സിദ്ധമാകുന്നു. ഈ ലക്ഷ്യങ്ങളിൽ മനുഷ്യർ ജന്തുക്കളെ ഉപയോഗിപ്പിയ്ക്കുന്നു. വള്ളങ്ങൾക്കു ചലനത്തെ ജനിപ്പിയ്ക്കുന്നതിനു നാം കഴക്കോൽ ഊന്നുകയും നമ്പു തൊഴയുകയും തണ്ടു പിടിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അപ്പോൾ ആ ചലനം നമ്മളാൽ തന്നെ ജനിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു. എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ വള്ളങ്ങൾക്കു ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു വള്ളങ്ങളിൽ പാ കെട്ടി നാം കാററിനെ ഉപയോഗിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. അപ്പോൾ കാററിന്റെ ശക്തികൊണ്ടു വള്ളത്തിനു ചലനം ഉണ്ടാകുന്നതിനാൽ നമുക്ക് അതിന്റെ തല തെററാതെ അമരം പിടിയ്ക്കേണ്ടുന്ന ശ്രമം മാത്രമെ ഉള്ളു. യൂറോപ്പിൽ അനേക ദേശങ്ങളിൽ വായുവിനെ പല യന്ത്രങ്ങളുടേയും പ്രവൃത്തിയിൽ സഹകരിയ്ക്കുന്നതിനായി ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നുണ്ട്.

നാം നെല്ലിൻെറ പതിരു കളയുന്നതിനു ഇതിനെതന്നെ ഉപയോഗിക്കുന്നുണ്ട്. എങ്ങനെ എന്നാൽ നാം കുട്ടകളിൽ നെല്ലിനെ എടുത്ത് നിഷ്പ്രതിബന്ധമായി വായുസഞ്ചാരം ഉള്ള സ്ഥലത്തിൽ കുറെ ഉയരത്തിൽ നിന്നും അതിനെ കീഴ്പ്പോട്ടു തട്ടുന്നു. അപ്പോൾ കാററു പതിരുകളെ ഒക്കെയും നെല്ലിൽനിന്നും വേർപെടുത്തിക്കളയുന്നു. ഈ ലക്ഷ്യങ്ങളിൽ നാം വായുവിനെ ഉപയോഗിക്കുന്നു. ജലത്തേയും അനേകയന്ത്രങ്ങൾക്കു ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനായി ഉപയോഗിക്കുന്നുണ്ട്. ഒഴുക്കും അരുവികളും ഉള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ ചക്രങ്ങളെ വച്ച് അവയ്ക്കു ചലനം ജനിപ്പിക്കുന്നതിനാൽ നൂലു നൂൽക്കുകയും മററും മുതലായി അനേകകാൎയ്യങ്ങൾ സാധിക്കപ്പെടുന്നു. ഈ ലക്ഷ്യത്തിൽ മനുഷ്യർ ജലത്തെ ഉപയോഗിപ്പിക്കുന്നു. മേല്പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് ഈശ്വരസൃഷ്ടങ്ങളായുള്ള പദാൎത്ഥങ്ങൾ മനുഷ്യൎക്കു എത്രമാത്രം ഉപയോഗമുള്ളവയാകുന്നു എന്നു ബോധപ്പെടും. എന്നാൽ ഈ പറയപ്പെട്ട സാധനങ്ങളിൽ ഒന്നും സകല ദേശകാലാവസ്ഥകളിലും ഒരുപോലെ നമുക്ക് ഉപയോഗിക്കപ്പെടുവാൻ കഴിയുന്നവയല്ല. എന്തെന്നാൽ കാളകളേയും കുതിരകളേയും മററുംകൊണ്ടു നാം വണ്ടി വലിപ്പിക്കുക മുതലായ കാൎയ്യങ്ങൾ ചെയ്യിക്കുന്നതിൽ അവ കുറെ നേരം കഴിയുമ്പോൾ ക്ഷീണിച്ചുപോകുന്നു. പിന്നെ അവയെ വിശ്രമിപ്പിച്ചതിൻെറ ശേഷമെ അവയെക്കൊണ്ടു വേലയെടുപ്പിക്കുന്നതിനു പാടുള്ളൂ. വള്ളത്തിനു പാ കെട്ടി വിടുന്നതും മററും കാററുള്ളപ്പോഴെ ആകാവൂ. ജലംകൊണ്ടു ചക്രങ്ങളെ ചുററിക്കുന്നതു ജലത്തിന് ഒഴുക്കുള്ളപ്പോഴെ കഴിയൂ. അതുകൊണ്ടു ഇവയെ ഒക്കെയും സ്വാതന്ത്ര്യമായി ഉപയോഗിക്കുന്നതിനു പാടില്ലാത്തതിനാൽ അപ്രകാരം ഉപയോഗിക്കത്തക്കതായ ഒരു സാധനത്തിനു ഈ ലോകത്തിൽ ഏറിയ കാലമായി അപേക്ഷ ഉണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള ഒരു ദിവ്യസാധനമായിട്ട് കണ്ടുപിടിക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു ആവി. ആവിയുടെ അത്യുൽകൃഷ്ടതകളായ ശക്തികളെക്കുറിച്ച് ഒരു വലിയ വിദ്വാനായ യൂറോപ്യൻ ഇപ്രകാരം എഴുതി ഇരിക്കുന്നു. ഈ പദാൎത്ഥം അതിൻെറ അപരിമേയമായ ശക്തികൊണ്ടും അതിനെ നമ്മുടെ ആവശ്യംപോലെ ഏതു സംഖ്യത്തിനെങ്കിലും ഭേദപ്പെടുത്തി ഉപയോഗിക്കുന്നതിനുള്ള ലാഘവംകൊണ്ടും അത്യാശ്ചൎയ്യകരമായി തീൎന്നിരിക്കുന്നു. സൂചിയുടെ വൈചിത്ര്യത്തെ വിചാരിച്ചാൽ സൂചിയെ തപ്പി എടുക്കു

ന്നതിനും വലുതായ വൃക്ഷങ്ങളെ പിളക്കുന്നതിനും ഒരുപോലെ കഴിയുന്നതായ ആനയുടെ തുമ്പിക്കൈ ഏറ്റും സാരമില്ല. ഇതിനു ഭംഗിയായി മുദ്രകൊത്തുന്നതിനും കഠിനങ്ങളായ ലോകപിണ്ഡങ്ങളെ ധൂളിപ്രായമായി പൊടിക്കുന്നതിനും ലൂതാ തന്തുപോലെ കോമളമായ ഒരു നൂലിനെ നൂൽക്കുന്നതിനും അതിമഹത്തായ യുദ്ധക്കപ്പലിനെ പന്തുപോലെ ആകാശത്തിൽ ഉയർത്തുന്നതിനും മൃദുതരങ്ങളായ ദുകൂലങ്ങളിൽ കസവിടുന്നതിനും വലിയ കപ്പലുകൾക്കും നംകൂരങ്ങൾ അടിച്ചുണ്ടാക്കുന്നതിനും ഉരുക്കുകൊണ്ടു ചെറിയ സൂചികളും മററും നിർമ്മിക്കുന്നതിനും കൊടുങ്കാററുകളുടെയും തിരമാലകളുടേയും ശക്തിയെ അതിവർത്തിച്ചു ഭാരം കയററിയ കപ്പലുകളെ അതിവേഗമായി സഞ്ചരിപ്പിക്കുന്നതിനും കഴിയും.

ഈ അത്യൽഭുതമായ പരമാത്മത്തെയും അതിൻെറ ശക്തികളേയും ഗ്രഹിച്ച് അവയെ മനുഷ്യർക്ക് ഉപയോഗത്തിന് തക്കതായി ചെയ്തത് ഒരുത്തൻ തനിച്ച് ആകുന്നില്ല, അനേക ബുദ്ധിമാന്മാർ അനേക കാലങ്ങളിൽ ശ്രമപ്പെട്ടതാകുന്നു ഈ ആവിയുടെ ശക്തിയെ ഗ്രഹിച്ചത്. ആവിയന്ത്രവും ഒരുത്തൻെറ ശക്തിയാൽ നൂതനമായി കല്പിതമാകുന്നില്ല. അത് അനേക ബുദ്ധിമാന്മാരാൽ ഓരോ സമയങ്ങളിൽ ആലോചിച്ച് ഓരോ കൌശലങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കി നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു. ഇങ്ങിനെ അനേക ജനങ്ങൾ കൂടകളുടെ നവീനമായി അല്പം അല്പം ഓരൊ പരിഷ്കാരത്തെ ചെയ്ത് ക്രമേണ ആവിയന്ത്രം ഇപ്പഴത്തെ സ്ഥിതിയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. മനുഷ്യർക്കും ഇതര പ്രാണികൾക്കും അത്യന്തം ക്ലേശകരങ്ങളായ അനേക കേവലങ്ങൾ അചിന്ത്യമായ ലാഘവത്തോടുകൂടി നിർവ്വഹിക്കത്തക്കവണ്ണമായി ചെയ്യു ഈ മഹാ യന്ത്രത്തിൻെറ പ്രവൃത്തികളായ ഉപകരണങ്ങൾ ഒക്കെയും ദയാലുവായിരിക്കുന്ന ഈശ്വരൻ നമുക്ക് തന്നിട്ടുള്ളതാണെന്നും നമുക്കു സ്മരണം ഉണ്ടായിരിക്കണം. അവ ഈശ്വരൻെറ അചിന്ത്യശക്തിയുടേയും അപരിമേയജ്ഞാനത്തിൻെറയും അപാരദയയുടേയും ചിഹ്നങ്ങൾ ആകുന്നു, അഗ്നിസംയോഗം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അധികമായി വ്യാപിക്കുന്നതിനു ശക്തി ഉള്ളതാക്കിച്ചെയ്തതു ഈശ്വരൻ ആകുന്നു. ആയതുകൊണ്ട് ആവി എന്ന പദാർത്ഥം വൃക്ഷലതാദി

കൾക്ക് ദേഹാഭ്യാസേചനാദികൾ ചെയ്യുന്നതു കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഫലപുഷ്ടാദികൾ പോലെ തന്നെ നമുക്ക് ഈശ്വരനാൽ ദത്തമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

ആവിയുടേയും ആവിയന്ത്രത്തിന്റെയും സ്വരൂപവിവരണം ചെയ്യുന്നതിന് പ്രഥമം രണ്ടു സ്വഭാവസിദ്ധങ്ങളായ തത്വങ്ങളെപ്രതിപാദിക്കേണ്ടത് ആവശ്യകമാകുന്നു.

ഒന്നാമത് ദ്രവ്യങ്ങൾക്കൊ അല്ലെങ്കിൽ സ്ഥിരങ്ങൾക്കൊ ഉഷ്ണസംയോഗം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ അവ ഒരു വികാസത്തെ പ്രാപിച്ച് അവയുടെ ആകൃതിക്ക് പൂർവ്വസ്ഥിതിയിലേക്കാൾ വലിപ്പം സംഭവിക്കുന്നു അതുകൊണ്ട് ഒരു തുടം വെള്ളമൊ അല്ലെങ്കിൽ മററു ഏതെങ്കിലും ദ്രവദ്രവ്യമൊ തണുത്തിരിക്കുമ്പോൾ എത്ര സ്ഥലത്തെ വ്യാപിക്കുമൊ അതിലധികം സ്ഥലത്തെ ഉഷ്ണസംയോഗമുണ്ടാകുമ്പോൾ വ്യാപിക്കും.

രണ്ടാമത് ജലം തീയിൽവെച്ചു നല്ലവണ്ണം തിളക്കുന്നത് വരെയും താപിതമായാൽ അത് ആവിയായി പരിണമിക്കുന്നു. പിന്നെ അത് തെളസ്സത്തക്കതായ താപം ഇല്ലാതെ ആയാൽ വെള്ളമായിത്തന്നെ പുനശ്ച പരിണമിക്കുന്നു.

ആയതുകൊണ്ട് ആവി എന്നുവെച്ചാൽ നല്ലവണ്ണം തിളപ്പിക്കുന്നതിനാൽ അവസ്ഥാന്തരത്തെ പ്രാപിതമായി ജലമാകുന്നു. ആവിക്ക് മേല്പറഞ്ഞപ്രകാരമുള്ള വ്യാപനശക്തി ഉണ്ടാകകൊണ്ട് പദാർത്ഥങ്ങളിൽ ഇതിന്റെ ശക്തിയെ പ്രവൃത്തിക്കുന്നത് നമ്മുടെ ഇഷ്ടംപോലെ കുറച്ചും അധികമായിട്ടും ആകാവുന്നതാകുന്നു.

ആവി*വായുപോലെതന്നെ സ്വാഭാവികമായി രൂപരഹിതമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. എന്നാൽ വായു ആവിയെ അപേക്ഷിച്ചു ശൈത്യമുള്ളതാകകൊണ്ട് അതിനോടു സംയോഗമുണ്ടാകുമ്പോൾ ആവിയു

* വായു എന്നുവെച്ചാൽ ആകാശവ്യാപിയായി നാം ശ്വാസോച്ഛ്വാസങ്ങളെ ചെയ്യുന്നതായ ഒരു പദാർത്ഥമാകുന്നു. വൃക്ഷാദികളെ ചലിപ്പിക്കുന്നതായ കാററിനുമാത്രമെ വായു എന്നു വ്യവഹരിക്കാവു എന്നില്ല. വൃക്ഷാദികൾക്ക് ചലനം ഇല്ലാതെ ഇരുന്നാലും വെളിയെയുള്ള പ്രദേശങ്ങളിൽ വായു എന്ന പദാർത്ഥം സിദ്ധമായിട്ടുണ്ട്. വൃക്ഷാദികളെ ചലിപ്പിക്കുന്ന കാററും ആ വായുവിന്റെ രൂപാന്തരം തന്നെ ആകുന്നു.

ടെച്ചു കടേശാംശം ജലമായി പരിണമിക്കുന്നതിനാൽ ആവി അപ്പോൾ
തദ്രൂപേണ ദൃശ്യമായി ഭവിക്കുന്നു. ആയതുകൊണ്ടു ഒരു ആവിയന്ത്ര
ത്തിൽ നിന്നു വെളിയിൽ ഉന്മോചിക്കപ്പെടുന്ന ആവി വായുസംയോ
ഗകാലത്തിൽ ശൈത്യംകൊണ്ടു ജലമായി പരിണമിക്കുമ്പോൾ അ
പ്രകാരം ഉണ്ടാകുന്ന അസംഖ്യ ജലശീകരങ്ങളിൽ പകലിന്റെ വെ
ളിച്ചം പ്രതിഫലിക്കുന്നതിനാൽ അവ അരിവികൾ വിഴുന്ന ദിക്കിൽ
കാണുന്നതുപോലെ ശ്വേതരൂപങ്ങളായി കാണപ്പെടുന്നു. അനിർവ്വ
ച്യയായ ഈ ശക്തിയെ ഓരോ ജലവിന്ദുവിലും നിഗൂഢമായി ഘടി
പ്പിക്കുന്ന അചിന്ത്യശക്തിയായ ഈശ്വരന്റെ ചാതുര്യത്തെ വിചാ
രിച്ചുനോക്കിയാൽ ഈ ജഗൽസൃഷ്ടിയിൽ യാതൊന്നിനേയും നിസ്സാ
രമെന്നു തള്ളിക്കളയാൻ പാടില്ല എന്നു നമുക്കു ബോധപ്പെടും.

ആവികൊണ്ടു പദാർത്ഥങ്ങളിൽ ചലനത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതി
നുള്ള യന്ത്രപ്രകാരത്തെ സംക്ഷേപമായി പറയുന്നു. പ്രഥമമായി
ചലനം ജനിപ്പിക്കപ്പെടുന്നതു ഒരു കുഴലിനകത്തു പൊങ്ങുന്നതിനും
താഴുന്നതിനും കഴിയുന്നതും ആ കുഴലിന്റെ ഉള്ളിൽ ഒരു വശത്തു
നിന്നും ഒരു വശത്തേക്കു കാററു കടക്കാതെ ഇരിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ
ചേക്കപ്പെട്ടതും ആയ ഒരു അടപ്പിൽ ആകുന്നു. ആ കുഴലിന്റെ ര
ണ്ടഗ്രങ്ങളും അടയ്ക്കപ്പെട്ടവയും ഒരു അഗ്രത്തിൽ കൂടി അതിന്റെ ഉ
ള്ളിൽ ഇരിക്കുന്ന അടപ്പിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഒരു യഷ്ടി ദൃഢമായി യോ
ജിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതും ആകുന്നു. ഇതിന്റെ രണ്ടററങ്ങളിലും ചെറിയ ര
ന്ധ്രങ്ങളും അവയിൽകൂടി ആവിയെ ഇച്ഛപോലെ ഉള്ളതിൽ വിടു
കയും വെളിയിൽ കളകയും ചെയ്യത്തക്കവണ്ണം അവസ്ഥ ചില മൂടി
കളും ഉണ്ടു. ഒരു ജലപാചകപാത്രത്തിൽ വെള്ളമൊഴിച്ചു തി ക
ത്തിക്കുമ്പോൾ ആ വെള്ളം ആവിയായി പരിണമിച്ചു മേല്പറഞ്ഞ
കുഴലിനേയും ജലപാചകപാത്രത്തേയും തങ്ങളിൽ യോജിപ്പിക്കുന്ന
തായ ഒരു നാളത്തിൽകൂടി ആ കുഴലിലേക്കു പ്രവേശിക്കുന്നു. ആവി
ആദ്യം ആ കുഴലിന്റെ ഊർദ്ധ്വഭാഗത്തിൽ ഉള്ള രന്ധ്രത്തിൽകൂടി ഉ
ള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു അകത്തുള്ള അടപ്പിനെ കീഴ്പ്പോട്ടേക്കു തള്ളു
ന്നു. ഉടനെ അധോഭാഗത്തിലുള്ള രന്ധ്രത്തിൽകൂടി ആവി ഉള്ളിൽ
പ്രവേശിക്കുകയും ഊർദ്ധ്വഭാഗത്തിലുള്ള രന്ധ്രത്തിൽകൂടി പ്രവേശിച്ചു

ആവി വെളിയിൽ പോകയും ചെയ്യുമ്പോൾ ആ അടപ്പു മേല്പോട്ടേക്കു തള്ളപ്പെടുന്നു. പിന്നെ ഉടനെ ഊൎദ്ധ്വഭാഗത്തിലുള്ള രന്ധ്രത്തിൽകൂടി ആവി ഉള്ളിൽ പ്രവേശിക്കയും അധോഭാഗത്തിലുള്ള രന്ധ്രത്തിൽ പ്രവേശിച്ച ആവി വെളിയിൽ പോകയും ചെയ്യുമ്പോൾ ആ അടപ്പ് പുനശ്ച കീഴ്പ്പോട്ടേക്കു തള്ളപ്പെടുന്നു. ഇപ്രകാരം ആവി മാറി മാറി ആ കുഴലിന്റെ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളിലും പ്രവേശനിൎഗ്ഗമങ്ങളെ ചെയ്യുന്നതിനാൽ അതിന്റെ ഉള്ളിലുള്ള അടപ്പിനു അനവരതമായി മേല്പോട്ടും കീഴ്പ്പോട്ടും ഒരു ചലനം ജനിക്കുന്നു. യന്ത്രങ്ങളുടെ വിചിത്രങ്ങളായ ഘടനാപ്രകാരങ്ങളാൽ ഈ ചലനംതന്നെ മററനേകപ്രകാരേണയുള്ള ചലനങ്ങൾക്കു നിദാനമാക്കി ചെയ്യപ്പെടുന്നു.

നൂൽ നൂൽക്കുന്നതിനും തടി അറുക്കുന്നതിനും അച്ചടിക്കുന്നതിനും മററുമുള്ള യന്ത്രങ്ങൾ മേൽവിവരിക്കപ്പെട്ടപ്രകാരം ചലനത്തോടു കൂടിയിരിക്കുന്ന ആവിയന്ത്രത്തിൽ ഘടിപ്പിക്കപ്പെടുന്നതിനാൽ ആവിയന്ത്രത്തിന്റെ ചലനം അവയിൽ സംക്രമിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ആ വേലകൾ ഒക്കെയും അത്ത്യാശ്ചൎയ്യകരമായും പ്രത്യക്ഷമായി കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത ആളുകൾക്ക് മനസ്സുകൊണ്ട് നിരൂപിക്കുന്നതിനു അശക്യമായും ഉള്ള വേഗത്തോടുകൂടി ചെയ്യപ്പെടുന്നു.

ആവിയുടെ ശക്തിയെ വളരെക്കാലം മുമ്പിൽതന്നെ ചില ജനങ്ങൾ അറിഞ്ഞു കാരോ നിസ്സാരങ്ങളായ ഉപയോഗങ്ങളെ ചെയ്തുവരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അതുകൊണ്ടു സാധിക്കുന്ന അത്ത്യത്ഭുതങ്ങളായ കാൎയ്യങ്ങൾക്കു അതിനെ സാധാരണമായി ഉപയോഗിക്കത്തക്കവണ്ണമുള്ള ഉപായങ്ങളെ പ്രവൃത്തിപ്പിച്ചതു ഏകദേശം നൂററിച്ചില്വാനം വൎഷത്തിനുമുമ്പെ ജെംസവാട്ട് എന്നു പേരുള്ള ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് മനുഷ്യൻ ആകുന്നു.

ഇപ്പോൾ ആവിയന്ത്രത്താൽ നമുക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള സൌകൎയ്യങ്ങളെ പരിഗണനം ചെയ്യുന്നത് ആവശ്യമാകുന്നു. പ്രായേണ നമ്മുടെ ആവശ്യസാധനങ്ങളിൽ പലതും ഇപ്പോൾ ആവിയന്ത്രത്തിന്റെ ഉപയോഗത്താൽ സാധിക്കപ്പെട്ടവയാകുന്നു. ഈ യന്ത്രത്തിന്റെതന്നെ പ്രവൃത്തിക്ക് നിദാനഭൂതമായ കോൾ എന്ന സാധനത്തെ ഭൂമിയുടെ ഉള്ളിൽനിന്നും എടുക്കുന്നതു ഈ യന്ത്രത്തിന്റെ ഉപയോഗംകൊണ്ടു

തന്നെ ആകുന്നു. നാം വാങ്ങിച്ച് ഉടുപ്പുകളേയും മറ്റും തയ്ക്കുന്ന ശീലത്തരങ്ങളിൽ പലതും ആവിയന്ത്രത്തിന്റെ ഉപയോഗത്താൽ നെയ്തുണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും ചായം ഇടപ്പെട്ടതും ആകുന്നു. നമുക്കു എഴുതുന്നതിനുള്ള കടലാസ്സുകൾ ഇതിനാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെടുന്നു. അനേകം പുസ്തകങ്ങളും വർത്തമാനക്കടലാസുകളും ഇതിനാൽ അച്ചടിക്കപ്പെടുന്നു. മനുഷ്യർക്കു ദുർഗ്ഗമമായുള്ള ഭൂഗർഭത്തിൽനിന്നും സ്വർണ്ണങ്ങൾ മുതലായ ലോഹങ്ങൾ ഇതിനാൽ എടുക്കപ്പെടുന്നു, ആ ലോഹങ്ങളെക്കൊണ്ട് നമുക്കുപയുക്തങ്ങളായ അനേക സാധനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കപ്പെടുന്നു.

ഇതുകൂടാതെ ആവിക്കപ്പലുകളാലും ആവിവണ്ടികളാലും ജനങ്ങൾക്കുണ്ടായിരിക്കുന്ന സൌകര്യങ്ങളെ നിർവ്വഹിക്കാൻ കഴിയുന്നതല്ല. ആവിക്കപ്പലുകൾ ഉണ്ടാകകൊണ്ടു യൂറോപ്യന്മാർക്കു ദേശസഞ്ചാരത്തിനു എത്ര സൌകര്യം വന്നിരിക്കുന്നു. മുമ്പിൽ വാസ്ക്കോഡിഗാമാ യൂറോപ്പു ദേശത്തിൽ നിന്നും പുറപ്പെട്ടു പതിനൊന്നു മാസംകൊണ്ടു ഇൻഡ്യയിൽവന്നു ചേന്നത് അന്നു ഒരു അത്ഭുതമായി വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അപ്രകാരം ഒരു യാത്ര പതിനഞ്ചു ദിവസംകൊണ്ടു നിർവ്വഹിക്കാവുന്നതായിരിക്കുന്നു. ഈ ആവിക്കപ്പലുകൾ ഇല്ലാതിരുന്നെങ്കിൽ ഇൻഡ്യയിൽപട്ടാളങ്ങളിലും മറ്റും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരായിരിക്കുന്ന യൂറോപ്യന്മാർക്കു സ്വദേശത്തേയ്ക്കു പോയിവരുന്നതിനു ഒരു വഷത്തേക്കും മറ്റും അവധി വാങ്ങിച്ചുകൊണ്ട് പോയാൽ അവിടെ എത്തി കുറെ ദിവസം സ്വസ്ഥമായി താമസിക്കുന്നതിന് ഇട ഉണ്ടാകയില്ലായിരുന്നു.

റെയിൽ വണ്ടികൾ ഇപ്പോൾ യൂറോപ്പു ദേശത്തിലും അമ്മേരിക്കാ ദേശത്തിലും സാധാരണമായി നടപ്പായിരിക്കുന്നു. ഇൻഡ്യയിൽ ഇപ്പോൾ ഏകദേശം ൨൦൦൦ മയിൽ റെയിൽ വണ്ടിപ്പാത തീന്നിട്ടുണ്ടു.

അതിൽ മദ്രാസ് പ്രസിഡൻസിയിൽ ൬൦ മയിൽ ആയിട്ടുണ്ട്. ഇതുകൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം നമുക്കു ഇപ്പോൾ അനുഭവസിദ്ധമായിരിക്കുന്നു.

ഇപ്രകാരം റെയിൽ വണ്ടി നടപ്പായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ നമുക്കു മദ്രാസിലും മറ്റും പോകുന്നതിനുള്ള ശ്രമം എന്തായിരിക്കുമെന്നുള്ളതു ഇ

വിടെ നിന്നും ചെറുവണ്ണൂർ വരെ എത്തികൊള്ളുന്നതിനു ഇപ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന അദ്ധ്വാനം ഓൎത്താൽ അറിയാം.

ആവിവണ്ടികളുടെയും മററും വേഗം നമ്മുടെ ഇച്ശപോലെ വൎദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനു കഴിയുന്നതാകുന്നു. അതിനു കാരണം മുമ്പിൽ പറയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടല്ലൊ. ഇപ്പോൾ ഇവിടെ ആവിവണ്ടികൾ ഓടിച്ചു വരുന്നതിൽ വേഗത്തിൻെറ പരമകാഷ്ഠ ഒരു മണിക്കൂറിന് ൬൦ മയിൽ ആകുന്നു. സാധാരണ വേഗം ഒരു മണിക്കൂറിന് ൧൫ മയിലിനു മേൽ ൩൦ മയിലിന് അകമായിട്ടാകുന്നു. ഇപ്പോൾ തിരുവനന്തപുരത്തിനും നാഗരുകോവിലിനും മദ്ധ്യെ ഒരു റയിൽ വണ്ടിപ്പാത ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ നാഗരുകോവിലിൽ വീടുള്ള ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥനു ൧൦ മണിക്കു ഊണു കഴിച്ച് അവിടെ നിന്നും പുറപ്പെട്ട് ഏകദേശം ൧൧ മണിക്ക് ഇവിടെ കച്ചേരിയിൽ ഹാജരാകുന്നതിന്ന് കഴിയും.

ഇപ്രകാരം ആവി എന്ന ഒരു മഹാശക്തി ഏതെല്ലാം പ്രകാരത്തിൽ നമുക്ക് സുഖസാധനമായിരിക്കുന്നു എന്ന് പരിച്ഛേദിക്കാൻ പാടില്ലാ. ഈ മഹാശക്തിയുടെ പ്രവൎത്തകങ്ങളായ സാധനങ്ങളെ ഒക്കെയും ഈശ്വരൻ നമുക്ക് ധാരാളമായി തന്നിരിക്കുന്നു. അവയിൽ മുഖ്യമായിട്ടുള്ളത് ജലമാണ്. അത് ഭൂമിയിൽ സകല ദിക്കുകളിലും യഥേഷ്ടമായി കിട്ടുന്ന ഒരു പദാൎത്ഥമാകുന്നു. വിറകും അപ്രകാരം തന്നെ.

ഈശ്വരൻ പഞ്ചഭൂതങ്ങളിൽ ജലത്തെയും തേജസ്സിനെയും സൃഷ്ടിച്ച ക്ഷണം മുതൽ തന്നെ ബദ്ധയായിരിക്കുന്ന ഒരു ദിവ്യ ശക്തിയും പ്രത്യക്ഷമായി ഉത്ഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. സൂൎയ്യൻ തേജസ്സിനാൽ ഭൂഗതങ്ങളായ ജലങ്ങൾ താപിതങ്ങളായിട്ട ആവിയായി ആകാശത്തിൽ ആകൎഷിക്കപ്പെടുന്നു. അപ്പോൾ തേജസ്സു യോഗം കൊണ്ട് ജലം ആവിയായി പരിണമിക്കുന്നു എന്നുള്ളത് സിദ്ധമാകുന്നു. തദനന്തരം അവ ആകാശത്തിൽ മേഘങ്ങളായി ഭവിച്ച് പൎവ്വതങ്ങളാൽ ആകൎഷിക്കപ്പെടുന്നു. അപ്പോൾ ആവിയായിരുന്നതിനു ഘനശൈത്യ സംയോഗം കൊണ്ട് അത് ജലരൂപത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. പിന്നെ അത് ശൈത്യത്തിൻെറ ക്രമത്തെ അനുസരിച്ച് മഴയും മഞ്ഞും കരകങ്ങളും (ആലിപ്പഴം) മഞ്ഞുകട്ടിയും മററും ആയി

ട്ടം തീരുന്നു. മഞ്ഞും മഴയും മററും ഭൂമിയിൽ സർവ്വത്ര പതിയ്ക്കുന്നു. എങ്കിലും അവ അധികമായിട്ടുണ്ടായിരിയ്ക്കുന്നത് ഭൂമിയിൽ അധികം ഉയൎന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ ആകുന്നു. അവിടെ നിന്നും അവ അരിവികളും നദികളുമായി പ്രവഹിക്കുന്നു. ഇവ ഒക്കെയും ആവിയുടെ ശക്തിയെ അപ്രത്യക്ഷമായി പ്രദൎശിപ്പിയ്ക്കുന്നുണ്ട്. അതിനേ ജനങ്ങൾ വളരെക്കാലമായി ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നും ഉണ്ട്. അരിവികൾ വീഴുന്നിടത്തു ചില യന്ത്രങ്ങൾ വച്ചു തടികൾ അറുക്കുകയും മററും ഇപ്പൊഴും ചില ദിക്കിൽ നടപ്പുള്ളതാകുന്നു. നദികളിൽ ജലപ്രവാഹം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ വലുതായുള്ള തടികളും മററും അതിൽ കൂടി കഴിക്കി കൊണ്ടു വരുന്നുണ്ടല്ലൊ. ഇതൊക്കെയും പരമ്പരയാ ആവിയുടെ ശക്തി തന്നെ ആകുന്നു. എന്തെന്നാൽ ഈ ശക്തിക്ക് നിദാനം ജലം ആവിയായിട്ടു ഉപരിഭാഗത്തിൽ ചെന്നു അവിടെ നിന്നും സംഹതമായിട്ട് അധോഭാഗത്തിലേക്കു പ്രവഹിക്കുന്നതാണല്ലൊ. ഇപ്രകാരമുള്ള മൂലതത്വത്തെ പ്രമാണീകരിച്ചു തന്നെ ആകുന്നു യൂരോപ്യന്മാർ അഗ്നിസംയോഗംകൊണ്ട് ജലത്തെ ആവിയാക്കീട്ട് അതിൻെറ ശക്തികൊണ്ടു അനേകം അത്ഭുതകാൎയ്യങ്ങളെ സാധിക്കുന്നത്.

ഇവിടെ ആവിയുടേയും ആവിയന്ത്രത്തിൻേറയും സ്വരൂപത്തെ എത്രയും സൂക്ഷ്മമായും ചുരുക്കമായുമെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളു. ഈ പ്രമേയത്തെ കുറിനെക്കുറിച്ചു തന്നെ അനവധി പുസ്തകങ്ങൾ പ്രവൃത്തിച്ചിരിയ്ക്കുമ്പോൾ അനേകവിഷയങ്ങളെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ പ്രമേയത്തെക്കുറിച്ച് ഇത്രമാത്രമല്ലാതെ പറവാൻ പ്രയാസമുള്ളതാകുന്നു.

ആരോഗ്യത്തേയും ആരോഗ്യ രക്ഷയേയും കുറിച്ച്.

രോഗകാരണങ്ങളെ അറിഞ്ഞ് അതുകൾക്കു അവകാശം കൊടുക്കാതെയും സ്വാഭാവികമായ ദേഹസുഖത്തിനു അല്പമെങ്കിലും വ്യത്യാസം ഉണ്ടെന്നു അറിഞ്ഞാൽ ഉടനെ തന്നെ അതിനു വേണ്ടുന്ന പ്രതിവിധികൾ ചെയ്തു ശരീരസ്ഥിതിയെ യഥാപൂൎവമാക്കി ചെയ്തുകൊണ്ടും ഇരുന്നാൽ എല്ലാവൎക്കും പ്രായശഃസ്ഥിരമായ ആരോഗ്യ

ത്തോടുകൂടി ഇരിയ്ക്കാവുന്നതാകുന്നു. ദേഹസ്ഥിതിക്ക് എത്രയും നിസ്സാരമായിട്ടെങ്കിലും ഒരു വ്യത്യാസം കണ്ടാൽ അതിനെ നിസ്സാരമാണെന്ന് വിചാരിച്ച് ഗണിക്കാതെ ഇരിക്കരുത്. അപ്പോൾ അത് എത്രയും നിസ്സാരമായി കാണപ്പെട്ടും. എങ്കിലും അതിനു അപ്പോൾ തന്നെ പ്രതിവിധി ചെയ്യാതെയിരുന്നാൽ ഒരു സമയം വലുതായിരിയ്ക്കുന്ന ഉപദ്രവങ്ങൾക്ക കാരണമായി തീരും. എത്രയും തുച്ഛമായിരിക്കുന്ന ഒരുകാര്യം ചിലപ്പോൾ പരമ്പരയാ ഏററവുംവലുതായിരിയ്ക്കുന്ന ഒരു കാര്യത്തിന്റെ നാശത്തിന് ഹേതുവായി തീരും. ഇതിന് ഒരു ദൃഷ്ടാന്തം എന്തെന്നാൽ—

(ശ്ലോകം) കീലഭ്രംശന ലുപ്തം കില തുരഗഖമാത്രാണമേതസ്യ ലോപെ * ന ഷ്ടോശൊ ഭഗ്നപാതസ്തുരഗവിരഹിതൊ നിജ്ജിതൊ വാഹിനീശഃ * സേനാന്യാ സാ വിഹീനാ സമരമപി സമുൽസൃജ്യ ദ്രൊവ സേനാ * നഷ്ടം രാജ്യം തദാ,സീദ,ഖില,മിദ,മഹൊ,കസ്യ കീലസ്യ ലോപാൽ

ഇതിന്റെ അത്ഥം—ഒരു ആണി പോയതിനാൽ കുതിരയുടെ ലാടംപോയി. അപ്പോൾ കുതിരയുടെ കാലൊടിഞ്ഞ് കുതിര നശിച്ചുപോയി. കുതിര ഇല്ലാതായപ്പോൾ സേനാനായകൻ ശത്രുക്കളാൽ പിടിക്കപ്പെട്ടു. നായകൻ ഇല്ലാതെ ആയപ്പോൾ സേനയുദ്ധം ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ്ക്കളഞ്ഞു. അപ്പോൾ രാജ്യം ശത്രുവിന് ആധീനമായി. ഇതൊക്കെയും ഒരാണി പോയതിനാലാകുന്നു.

എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ യഥാസ്ഥിതമായിട്ടുള്ള ശരീരസ്ഥിതിയിൽ നിന്നു വ്യതിയാനം വന്നാൽ പൂവ്വസ്ഥിതിയിൽ ആകുന്നത് പ്രയാസസാദ്ധ്യമായും ഒരു വേള അസാദ്ധ്യമായും സംഭവിച്ചേക്കും. അതിനാൽ അപ്രകാരം സ്വാഭാവിക ദേഹസ്ഥിതിയിൽനിന്നും വ്യതിയാനം ഉണ്ടാകാതെ തന്നെ സൂക്ഷിച്ചിരിയ്ക്കേണ്ടതാകുന്നു. രോഗങ്ങളുടെ പ്രവേശദ്വാരങ്ങളെ ഒക്കെയും പ്രതിബന്ധിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്നാൽ അവക്കു നമ്മുടെ ദേഹത്തെ ആക്രമിയ്ക്കുന്നതിന് എങ്ങനെ അവകാശം ഉണ്ടാകും. രോഗങ്ങളുടെ കാരണങ്ങൾ ദുന്നിവാരങ്ങളായിരുന്നെങ്കിൽ നിവാഹം ഇല്ല. എന്നാൽ പ്രായേണ അവ നിവാൎയ്യങ്ങളായിരിയ്ക്കുമ്പോൾ അവയെ തന്നെ അറിയായ്കകൊണ്ടും താല്ക്കാലികമായ

ഔദാസീന്യംകൊണ്ടും നിരോധിയ്ക്കാതെയിരുന്ന് ഭയങ്കരങ്ങളായും ആയുശ്ശോരങ്ങളായും ഇരിയ്ക്കുന്ന ഓരോ രോഗങ്ങളുടെ ആക്രമങ്ങൾക്കു വശംവദന്മാരായിഭവിയ്ക്കുന്നതു വളരെ ദയനീയയായ ഒരു അവസ്ഥയാകുന്നു.

ഈ ദേശങ്ങളിൽ മരിയ്ക്കുന്ന ആളുകളിൽ അധികം പേരും ആയുസ്സിന്റെ മദ്ധ്യകാഷ്ഠയെപ്പോലും പ്രാപിപ്പിക്കാതെ അല്പ ആലോചന ഉണ്ടായിരുന്നാൽ നിവാൎയ്യങ്ങളായിരിയ്ക്കുന്ന രോഗങ്ങൾ പിടിപെട്ടാകുന്നു. ഇംഗ്ലാണ്ടിലും മററും സംഭവിക്കുന്ന മരണങ്ങളുടെ ക്രമം നോക്കിയാൽ ഇവിടെ അതിലൊക്കെയും തുലോം അധികമായിരിയ്ക്കും.

ഇപ്പോൾ ഉദ്ദേശ്യമായി കണക്കു കൂട്ടീട്ടുള്ളതിൽ ഇൻഡ്യായിൽ ആണ്ടുതോറും ൫൦ ലക്ഷം ജനങ്ങൾ നിവാൎയ്യങ്ങളായിരിയ്ക്കുന്ന രോഗങ്ങളാൽ മരിയ്ക്കുന്നു എന്നു കണ്ടിരിയ്ക്കുന്നു. ൫൦ ലക്ഷം ജനങ്ങൾ ആണ്ടുതോറും മരിക്കതന്നെ ചെയ്യുമ്പോൾ നിവാൎയ്യങ്ങളായിരിക്കുന്ന രോഗങ്ങൾ പിടിപെട്ടു കഷ്ടത അനുഭവിച്ചുംകൊണ്ടു എത്ര ജനങ്ങൾ കാലം കഴിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും.

ഇപ്പോൾ ഈ രാജ്യത്തിൽ ആശുപത്രികളിൽ കിടക്കുന്ന രോഗികളിൽ പത്തിനു ഏഴുവീതം ആളുകൾ ദേഹരക്ഷാക്രമങ്ങളെ അറിഞ്ഞ് അവയെ അനുസരിച്ചിരുന്നാൽ വൎജ്ജിക്കാമായിരുന്ന രോഗങ്ങളാൽ പീഡിതന്മാരാകുന്നു എന്ന് അറിയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഈ ക്രമത്തിനു ഇവിടെ സാമാന്യേന ജനസമുദായത്തിലും ഇങ്ങിനേയുള്ള രോഗപീഡകൾ ഉണ്ടായിരിയ്ക്കാം.

ഇപ്രകാരം ജനങ്ങളിൽ രോഗോപദ്രവങ്ങൾ പ്രചുരങ്ങളായിരുന്നാൽ ആ ജനസമുദായത്തിൽ പരിഷ്കാരത്തിനു വഴിയായി ബുദ്ധിയെ വിനിയോഗിക്കുന്നതു് ഏററവും ശ്രമമായിത്തീരും. ദേഹത്തിനു ആരോഗ്യവും ബുദ്ധിക്കു ശ്രമക്ഷമതയുമുണ്ടായിരിയ്ക്കുമ്പോൾ അല്ലേ ആ ബുദ്ധിയെ അറിവുകൾ സമ്പാദിക്കാനായി ക്ലേശിപ്പിക്കാൻ കഴിയുന്നത്. അങ്ങനെ ബുദ്ധിയെ ക്ലേശിപ്പിയ്ക്കാൻ കഴിയുന്നകാലത്തിൽ ജനങ്ങൾ രോഗാതുരന്മാരായി തീൎന്നാൽപിന്നെ ബുദ്ധിയെ ഏതു പ്രമേയത്താൽ സ്ഥൈൎയ്യത്തോടുകൂടി പ്രവൎത്തിക്കാൻ കഴി

ന്ദ ദൌബ്ബല്യം സംഭവിക്കയും അംഗങ്ങൾതോറും തീവ്രകളായിരിക്കുന്ന വ്യഥകൾ പ്രതിക്ഷണം അങ്കുരിയ്ക്കയും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ മരിയ്ക്കുന്നതുതന്നെ കൊള്ളാവുന്നതെന്ന് തോന്നുകയും ചെയ്യുന്ന സ്ഥിതിയിൽ ജ്ഞാനം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ബുദ്ധിയെ പ്രവൎത്തിപ്പിയ്ക്കാൻ ആൎക്കു മനസ്സുണ്ടാകും? ആൎക്കു ശക്തിയുണ്ടാകും? ഒരുത്തൎക്കും ഇല്ല. ആയതുകൊണ്ട് ദേഹത്തിനു ബലപുഷ്ടി ഉണ്ടായിരിയ്ക്കുന്ന സ്ഥിതിയിൽ അതിനെ സൽഫലത്തിനായി ഉപയോഗിയ്ക്കാൻ വയ്യാതെ ആയിപ്പോയാൽ ആ ജനസമുദായത്തിൽ ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധി ഉണ്ടാകുന്നതു അസാദ്ധ്യംതന്നെ.

എന്നാൽ ദേഹസൌഖ്യത്തെ രക്ഷിയ്ക്കേണ്ടുന്നതിനുള്ള സാമാന്യനിയമങ്ങളെ അറിഞ്ഞു അവയെ അനുസരിച്ചു ദിനചൎയ്യ നടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നാൽ ഇപ്രകാരം വയസ്സിൻെറ മദ്ധ്യസ്ഥിതിയിൽതന്നെ രോഗപീഡകൾ ഉണ്ടാകയും അപ്രാപ്തകാലമായി മൃതികൾ സംഭവിയ്ക്കയും ചെയ്കയില്ല. സകല കാൎയ്യങ്ങളിലും ക്ലിപ്തങ്ങളായിരിയ്ക്കുന്ന നിയമങ്ങൾ ഉണ്ടല്ലോ. ആ നിയമങ്ങളെ അനുസരിയ്ക്കാതെ ഇരുന്നാൽ ആ കാൎയ്യങ്ങൾക്കു ഹാനി ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. അപ്രകാരംതന്നെ ആരോഗ്യരക്ഷയുടെ നിയമങ്ങളെ അനുസരിയ്ക്കാതെ ഇരുന്നാൽ അതിനു ഹാനി സംഭവിക്കുന്നതു നിശ്ചയംതന്നെ.

ദേഹസൌഖ്യത്തിനു വ്യത്യാസം ഉണ്ടായിട്ടു അതിനു പ്രതിവിധി ചെയ്യുന്നതിനേക്കാൾ "പ്രക്ഷാളനാദ്ധിപങ്കസ്യദൂരാദസ്പൎശനംവരം" എന്ന ന്യായേന അതിനു വ്യത്യാസം വരാതെതന്നെ ഇരിയ്ക്കാൻ നോക്കുന്നതല്ലേ ഉത്തമം. ആയതുകൊണ്ട് ദേഹസൌഖ്യത്തിനു വ്യത്യാസംവന്നാൽ അതിനെ പൂൎവസ്ഥിതിയിൽ ആക്കുന്നതിനുള്ള വഴികളെ പറയുന്നതിനേക്കാൾ അതു വരാതെ ഇരിയ്ക്കുന്നതിനുള്ള വഴികളെ പറയുന്നതാകുന്നു യുക്തതരമായിട്ടുള്ളത്. ആയതുകൊണ്ട് അല്പജാഗ്രതയാൽ നിവാൎയ്യങ്ങളായും അതിഭയങ്കരങ്ങളായും സാധാരണമായി സംഭവിയ്ക്കുന്നവയായും ഇരിയ്ക്കുന്ന ചില രോഗങ്ങളെ കുറിച്ചും അവ ഉണ്ടാകാതെ ഇരിയ്ക്കുന്നതിനുള്ള വഴികളേയും ഇവിടെ സംക്ഷേപമായി പറയാം.

മസൂരികാ അല്ലെങ്കിൽ വസൂരി എത്രയും ഭയങ്കരമായും വ്യാത്തി

കേടുള്ളതായും ഇരിയ്ക്കുന്ന ഒരു വ്യാധി ആകുന്നു. ഇതു ഇതിനുസിദ്ധമായ ഒരു പ്രതിവിധി കണ്ടറിഞ്ഞു നടപ്പാകുന്നതിനുമുമ്പിൽ എത്ര സാധാരണമായി സംഭവിച്ചിരുന്നോ അതുപോലെ ഇപ്പോഴും സംഭവിയ്ക്കുന്നതായിരുന്നാൽ എത്ര ജനങ്ങളുടെ പ്രാണനെ അപഹരിയ്ക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്പോഴും വസൂരി കീറിവയ്ക്കുക സാധാരണമായി നടപ്പായിട്ടുള്ള ദിക്കുകളിൽ മരണത്തിന്റെ ഈ വലുതായിരിയ്ക്കുന്ന ഘോരം പ്രതിബന്ധകമായിരിയ്ക്കുന്നു. ഈ ദിവ്യമായും ലഘുവായുമിരിയ്ക്കുന്ന ഉപായത്തെ കണ്ടറിഞ്ഞു ഉപയോഗിച്ച ഡാക്കടർ ജണർ എന്ന ആളിനോടു മനുഷ്യജാതി എത്രമാത്രം കൃതജ്ഞത ഉള്ളതായിരിയ്ക്കണം. ഇങ്ങനെ സിദ്ധമായിരിയ്ക്കുന്ന ഉപായം ഉള്ളതായിരിയ്ക്കുമ്പോൾ ഈ മഹാവ്യാധികൂടാതെയിരിയ്ക്കുന്നതിനു നാം മറെറാരു കരുതലും ചെയ്യേണ്ടതില്ലല്ലോ.

ചില ദേശങ്ങളിൽ വസൂരി കീറിവെപ്പിക്കാതെ ഇരിയ്ക്കുന്നതിനെ കുറമായി വിചാരിച്ച ശിക്ഷ ചെയ്കയും ജനോപകാരത്തിനായി ഈ ചികിത്സ ചെയ്യുന്നവക്ക് ഗവമ്മെണ്ടിൽനിന്നും സംഭാവനകൾ ചെയ്കയും ചെയ്തുവരുന്നു. ഈ രാജ്യത്തിൽ സക്കാരിൽനിന്നും ശമ്പളക്കാരെ ആക്കി ജനങ്ങളുടെ ഗുണത്തിനായി വസൂരി കീറിവെപ്പിച്ചുവരുന്നു.

ഇതിന്റെ ഫലം ഇപ്പോൾ പ്രത്യക്ഷമായിട്ടു കാണപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. ചിലർ മൌഢ്യം ഹേതുവായിട്ടോ ഇതിന്റെ ഫലത്തിൽ വിശ്വാസമില്ലായ്കകൊണ്ടോ ഈ ദിവ്യചികിത്സയ്ക്കനുവദിക്കാതെ ഇരിയ്ക്കുന്നതിനാൽ ചിലപ്പോൾ ഇങ്ങനെ ഉള്ളവരിൽ ഈ രോഗം ഉണ്ടാകുന്നുണ്ട്. കാലക്രമംകൊണ്ട് ഇതിന്റെ ഫലത്തെ ഇൻഡ്യയിൽ എല്ലാപേരും അറിഞ്ഞു ഇതിനെ പ്രചാരമാക്കുന്നതിനു സ്വാത്മനാ പ്രയത്നപ്പെടും എന്നുള്ളതിനു യാതൊരു സംശയവും ഇല്ല. ഈ മഹാപീഡാകരമായ രോഗത്തിനു കാരണം എന്തുതന്നെആയിരുന്നാലുംഈ സുലഭചികിത്സകൊണ്ട് ഇതു നിശ്ചയമായിനിവാൎയ്യമായിരിക്കുമ്പോൾ എല്ലാപേരും ഇതിനെ ചെയ്യിയ്ക്കേണ്ടതാകുന്നു.

വിഷൂചികയും ഏററവും ഭയങ്കരതയുള്ള ഒരു രോഗം ആകുന്നു.

എന്നാൽ ഈയിടെ ഇവിടെ ഇതിന്റെ ആക്രമങ്ങൾ ഉണ്ടാകാതെ ഇരിക്കുന്നതിനെ വിചാരിച്ച നാം ഈശ്വരന്റെ നേരെ എത്രയും കൃതജ്ഞത ഉള്ളവരായിരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഈ രോഗത്തിന്റെ നിദാനങ്ങളേയും ഇതിനെ നിരോധിക്കുന്നതിനു നമ്മുടെ ശക്തിയിൽ അധീനങ്ങളായുള്ള വഴികളേയും ചുരുക്കമായി പറയാം.

ഓരോ ഡാക്ടർമാർ വിഷൂചികയുടെ കാരണങ്ങളെ കുറിച്ചു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത് ഒക്കെയും ഒന്നുപോലെതന്നെ ഇരിക്കുന്നു. തെരുവുകളിൽ ജനങ്ങൾ അധികമായി കൂട്ടംകൂടുകയും അവക്ക വേണ്ടുംവണ്ണം വിസ്താരമില്ലാതെ ഇരിക്കുകയും അവയിൽ മലമൂത്രാദികളും മററു വൃത്തികേടുള്ള പദാൎത്ഥങ്ങളും എപ്പോഴും ഉണ്ടായിരിക്കുകയും ജനങ്ങൾ പാൎക്കുന്ന വീടുകളിൽ വായുസഞ്ചാരമില്ലാതെ ഇരിക്കുകയും ആഹാരങ്ങളിലും വസ്ത്രധാരണങ്ങളിലും മററും സൌഷ്ഠവവും ഇല്ലാതിരിക്കുകയും മററും ആകുന്നു ഇതിന്റെ കാരണങ്ങൾ എന്നു സകല വൈദ്യന്മാരാലും അഭ്യുപഗതമായിരിക്കുന്നു. ഓരോ ദേശങ്ങളിൽ വൃത്തിയില്ലാതെ ഉള്ള ഓരോ സ്ഥലങ്ങളിൽമാത്രം ഈ രോഗത്തിന്റെ ബാധ ഉണ്ടായിരിക്കുകയും മററു മാലിന്യം ഇല്ലാത്ത സ്ഥലങ്ങളിൽ ഇതിന്റെ ഉപദ്രവം തിരുമാനം ഇല്ലാതിരിക്കുകയും മേല്പറഞ്ഞതിനു സ്പഷ്ടമായ തെളിവാകുന്നു. ഇതിന്റെ കാരണം മനസ്സിലായാൽ ഇതിന്റെ നിവാരണോപായവും മനസ്സിലായതു തന്നെ ആണല്ലോ. ഈ ഉപായങ്ങളിൽ പലതും രാജ്യത്തിൽനിന്നും ചട്ടംകെട്ടി നടത്തേണ്ടതാകുന്നു. എന്നാൽ ജനങ്ങൾ ചെയ്യേണ്ടതായിട്ടും വളരെ ഉണ്ട്. തെരുവുകൾ വൃത്തികേടുകൂടാതെ ഇരിക്കുന്നതിനു ചട്ടംകെട്ടേണ്ടത് രാജ്യത്തിൽനിന്നു ചെയ്യേണ്ടുന്നതിൽ മുഖ്യമായ ഒരു വേല ആകുന്നു. ഈയിടെ ഇവിടെ വിഷൂചികയുടെ ബാധയില്ലാത്തതിന്റെ കാരണം മുഖ്യമായി തെരുവുകളിൽ മാലിന്യംകൂടാതെ ഇരിക്കുന്നതുതന്നെ ആകുന്നു. ജനങ്ങളും അവരുടെ വീടുകളെ വൃത്തിയാക്കിയും വേണ്ടുംവണ്ണം വായുസഞ്ചാരം ഉണ്ടാകത്തക്കതാക്കിയും വെച്ചുകൊള്ളുകയും തങ്ങളുടെ ആഹാരങ്ങളിൽ നിയമവും സ്വച്ഛതയും ഉള്ളവരായിരിക്കുകയും തങ്ങൾ അകമേയും പുറമേയും ശുദ്ധമായും നിൎമ്മലമായും ഉള്ള ജലത്തെ ഉപയോഗിക്കുകയും ചെയ്താൽ ആ ജനസമുദായത്തിൽ ഈരോഗത്തിന്റെ പ്രസക്തി ഉണ്ടാകയില്ല.

ജ്വരവും ഏറ്റവും ഉഗ്രകരമായ ഒരു രോഗം ആകുന്നു. ഇതു അനേകപ്രകാരമായിട്ടുണ്ട്. ചില സമയങ്ങളിൽ ചിലേടത്തു ചില ജ്വരങ്ങൾ സംഭവിച്ചു അനവധി ജനങ്ങൾ അപായപ്പെടുന്നു.

ജ്വരചികിത്സയിൽ നാട്ടുവൈദ്യന്മാൎക്കു വലുതായിരിക്കുന്ന ഒരു ഭ്രമം ഉള്ളതിനെ ഇവിടെ പ്രസംഗിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഇവരുടെ പരമസിദ്ധാന്തം ജ്വരിതന്മാരെ ലംഘിപ്പിക്കണം എന്നാകുന്നു

ലംഘനംകൊണ്ടു ജ്വരത്തിന്റെ സംരംഭത്തെ ശമിപ്പിക്കാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നതു് എണ്ണ ഒഴിക്കാതെ ദീപജ്വാലയെ ശമിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ ആകുന്നു. എണ്ണ അവസാനിച്ചാൽ അഗ്നി തിരിയിൽ ആക്രമിച്ചു അതിനെ ദഹിച്ചുതുടങ്ങുന്നതുപോലെ ജ്വരത്തിന്റെ ശക്തികൊണ്ടു ദേഹത്തിൽ ധാതുക്ഷയം ഉണ്ടാകുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു് ജ്വരത്തിനു ശാന്തി ഉണ്ടാകുമെങ്കിലും ദേഹത്തിന്റെ ബലം ക്ഷയിച്ചു പോകുന്നു. ഈ വിഷയത്തിൽ വളരെ സംഗതികൾ പറയാനുണ്ടായിരിക്കും, എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ചികിത്സയെ അല്ലല്ലോ പ്രസംഗിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ആയതുകൊണ്ടു ഇവിടെ ഇതിന്റെ കാരണങ്ങളേയും നിവാരണോപായങ്ങളേയും മാത്രം ഇംഗ്ലീഷ് ഡാക്കടർമാരുടെ മതത്തെ അനുസരിച്ചു് സംക്ഷിപ്തമായി പറയുന്നു.

ജലദോഷം ഹേതുവായിട്ടുമറ്റും ഉണ്ടാകുന്ന ജ്വരങ്ങളുടെ കാരണം സ്പഷ്ടമാകുന്നുവല്ലോ. ആയതുകൊണ്ടു് പ്രത്യക്ഷമായി കാരണങ്ങൾ ഒന്നും അറിവാൻപാടില്ലാതെ ചില തുള്ളപ്പനികളും മറ്റും ഉണ്ടാകുന്നതിന്റെ കാരണത്തെ ഡാക്കടർമാർ വിചാരിച്ചിട്ടുള്ളതിനെ പറയാം. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു അഗോചരമായും സമശീതോഷ്ണസ്ഥിതിയിൽനിന്നും അതിക്രമിച്ചിട്ടുള്ളവയെ ദേശസ്ഥിതിയിൽ നനവുള്ള പ്രദേശങ്ങളിൽ ചീഞ്ഞ ഇലകളിൽനിന്നും ഉത്ഭവിക്കുന്നതായും രാത്രികാലങ്ങളിൽ അധികം ശക്തിയോടുകൂടിയതായും ഒരു പദാൎത്ഥം ഉണ്ടു്. ഇതിനെ മലേറിയാ എന്നു വ്യവഹരിക്കുന്നു. ഇതിന്റെ ഉത്ഭവമാകുന്നു ചില ജ്വരങ്ങൾക്കു കാരണമായി വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. പല ദേശങ്ങളിലും ഈ പദാൎത്ഥത്തിന്റെ ഉല്പത്തിക്കു ആനുകൂല്യം ഉള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ ജ്വരം വളരെ കലശലായി ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. ഇതിനു പ്രതിവിധി ഭവനങ്ങളുടെ സമീപങ്ങളിലുള്ള നിബിഡ

ങ്ങളായ കുററിക്കാട്ടുകൾ ചെടികൾ വൈക്കോലുകൾ പഴയോലകൾ ഇങ്ങനെയുള്ളവയെ ഒക്കെയും തീയിട്ടു ചുട്ടുകളയുക ആകുന്നു. ഇങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടുള്ള ദിക്കുകൾ ജ്വരം അധികമായി ഉണ്ടായിട്ടുമില്ല.

ഇപ്രകാരം എല്ലാ രോഗങ്ങളുടേയും നിദാനങ്ങളേയും നിവാരണോപായങ്ങളേയും പ്രത്യേകം പറയുന്നതിനേക്കാൾ സാമാന്യമായും മുഖ്യമായും ദേഹസൌഖ്യരക്ഷക്കു അപേക്ഷിതകളായി ചില സ്ഥിതികൾ വേണ്ടവയെ ഇവിടെ പറയാം. അവയെ അപ്രകാരം അനുഷ്ഠിച്ചാൽ ആരോഗ്യവും ദീർഘായുസ്സും പ്രായേണ നിശ്ചയമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

ആരോഗ്യരക്ഷക്കു മുഖ്യമായി അപേക്ഷിതമായിട്ടുള്ളതു ശുദ്ധമായ വായുവിൻെറ സഞ്ചാരമുള്ള ഭവനങ്ങളിൽ ഇരിക്കുക ആകുന്നു. അതുകൊണ്ടു വായുവിനു മാലിന്യം ഉണ്ടാകുന്ന വസ്തുക്കളെ ഭവനങ്ങളുടെ സമീപത്തുനിന്നും കളയുകയും ഭവനങ്ങളെ ധാരാളമായി വായുസഞ്ചാരം ഉണ്ടാകത്തക്കവണ്ണം പണിചെയ്യിക്കയും ചെയ്യുന്നതു് ആരോഗ്യരക്ഷയ്ക്കു അത്യന്താപേക്ഷിതമാകുന്നു.

ദേഹത്തെ മാലിന്യംകൂടാതെ സൂക്ഷിക്കുകയും ആരോഗ്യരക്ഷക്കു വളരെ ആവശ്യകമാകുന്നു. ഇതിനു മുഖ്യോപായം സ്നാനം ആകുന്നു. സ്നാനംകൊണ്ടു ത്വക്കിനു നൈർമ്മല്യവും മാർദ്ദവവും ശൈത്യവും ഉണ്ടാകുന്നതിനാൽ ത്വക്കിൽ മാലിന്യംകൊണ്ടും ഉഷ്ണംകൊണ്ടും ഉണ്ടാകുന്നവയായ രോഗങ്ങൾ ഉണ്ടാകാതെയിരിക്കുന്നു.

വെള്ളം കുടിക്കുന്നതിലും വളരെ ജാഗ്രതയും സൂക്ഷ്മവും ചെയ്യാനുണ്ടു്. പാനത്തിനും പാകത്തിനും മലിനമായ ജലത്തെ ഉപയോഗിക്കുന്നതിനാൽ വളരെ ദേഹോപദ്രവങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. പ്രായേണ ഇവിടെയുള്ള കിണറുകളിലെ വെള്ളങ്ങളിൽ തുലക്കണ്ണാടികൊണ്ടു നോക്കിയാൽ ചെറിയ പുഴുക്കളേയും മററും കാണാം. ഈ വെള്ളംതന്നെ പാകംചെയ്തു് ഉപയോഗിച്ചാൽ യാതൊരു ഉപദ്രവവും ഉണ്ടാകയില്ല.

ആഹാരത്തിൽ വ്യവസ്ഥ ഉണ്ടായിരിക്കുക ആരോഗ്യരക്ഷക്കു അവശ്യം അപേക്ഷിതമാകുന്നു. നിയതകാലങ്ങളിൽ തങ്ങൾക്കു ഹിതമായുള്ള ആഹാരത്തെ മിതമായി ഭക്ഷിക്കുന്ന ശീലം ഉള്ളവർ പ്രായേണ നിരാമയന്മാരായിരിക്കും. കാലവ്യവസ്ഥ ഇല്ലാതെയും ബുള

ക്കിയുടെ ശക്തികൊണ്ടു സാമാന്യത്തിലധികമായും ഭക്ഷണം കഴിക്കു
ന്നു. [illegible] അനേക രോഗങ്ങൾ ഉണ്ടാകും. "വയറു അറിഞ്ഞു
ഭക്ഷിക്കണം" എന്നുള്ള ചൊല്ല സാരമുള്ളതാകുന്നു. അവനവന്റെ
ജഠരാഗ്നിയിൽ നിരായാസമായി ദഹിക്കുന്ന വസ്തുക്കളെ മാത്രമെ ഭ
ജിക്കാവൂ. വൈദ്യപുസ്തകങ്ങളിൽ അതിഭക്ഷണം നിമിത്തമായിട്ടു
ണ്ടാകുന്നതായി പറയപ്പെട്ടിട്ടുള്ള അലസകം ദണ്ഡാലസകം മുതലാ
യ രോഗങ്ങൾ അതിഭയങ്കരങ്ങളാകുന്നു. ശരീരസുഖത്തിന്നു ഹാനി
ചെയ്യുന്ന അന്നപാനങ്ങളെ ഒരു നാളും ഉപയോഗിച്ചു ശീലി
ക്കരുത്.

യഥാശക്തി വ്യായാമം ചെയ്യുന്നതും നിരാമയത്വത്തിന് സി
ദ്ധമായ ഒരു ഹേതുവാകുന്നു. നിയമേന വ്യായാമം ചെയ്യുന്നതിനാ
ൽ ദുർമ്മേദസ്സുകൾ ക്ഷയിച്ചു അംഗങ്ങൾക്കു ദാർഢ്യവും ലാഘവവും
ഉണ്ടാകുന്നു. ഈ ദിക്കുകളിൽ ധനികന്മാരായിരിക്കുന്ന ആളുകൾ
ക്കു സാധാരണമായി ഒരു ഭ്രമം ഉള്ളത് എന്തെന്നാൽ, മൃഷ്ടമായി ഭ
ക്ഷണം കഴിച്ചു ദേഹത്തിന്നു ശ്രമം തൊടുക്കാതെയിരിക്കുന്നതാണ്
വാസ്തവമായ സുഖം എന്നാകുന്നു. എന്നാൽ ഈ ഭ്രമത്തോടുകൂടിയി
രിക്കുന്ന ആളുകൾക്കു വളരെ ഉപദ്രവകാരികളായ രോഗങ്ങളും വ
ന്നുകൂടുന്നു. പ്രത്യുത ഉചിതകാലങ്ങളിൽ നിയമേന ദേഹബലത്തെ
അനുസരിച്ചു വ്യായാമം ചെയ്യുന്നവർക്കു ദേഹത്തിന്നു സ്ഥിരമായ ബ
ലവും ആരോഗ്യവും സിദ്ധമായിട്ടുണ്ടായിരിക്കുന്നു.

ആരോഗ്യരക്ഷക്ക് നിദ്രയിലും നിയമം വേണ്ടതാകുന്നു. നിദ്ര
യിൽ നിയമം എന്തെന്നാൽ, നിദ്രായോഗ്യമായ കാലത്തിൽ ഉറങ്ങു
കയും അല്ലാത്തെയുള്ള കാലത്തിൽ ഉറങ്ങാതെ ഇരിക്കുകയും ആകുന്നു.
മലയാളികളിൽ പ്രായേണ പകൽ ഊണകഴിഞ്ഞാൽ അസാരം
കിടക്കണമെന്നു പറഞ്ഞു രണ്ടു നാഴികനേരം എങ്കിലും നല്ലവണ്ണം
ഉറങ്ങാത്തതായുള്ള ആളുകൾ വളരെ ചുരുക്കമായിട്ടെ ഉള്ളു. ഈ പ
രിചയം ദേഹസൗഖ്യത്തിന്നു വളരെ ഹാനികരമാകുന്നു. എന്നാൽ
ദിവാസ്വാപം വിഹിതമായിട്ടുള്ള ബാലന്മാർ, ദുർബ്ബലന്മാർ, വൃദ്ധ
ന്മാർ ഇവർക്ക് അതു വേണ്ടുന്നതാകുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ളവരല്ലാത്ത
ആളുകൾ പകൽ ഉറങ്ങുന്ന ശീലത്തെ ഒരിക്കലും പരിചയിക്കരുത്.

വെളുപ്പാൻ കാലത്ത് ഉണർന്നിരിക്കുന്നതും ആരോഗ്യത്തിന്റെ
യും ആയുസ്സിന്റെയും അഭിവൃദ്ധിക്കു ഹേതുവാകുന്നു.

സകല ജനങ്ങളും ഈ പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന വിഷയങ്ങളിൽ നല്ലവണ്ണം ശ്രദ്ധവെയ്ക്കേണ്ടതാകുന്നു. തറവാട്ടിൽ പ്രാധാന്യം ഉള്ള ആളുകൾ ഒന്നാമതു ചെയ്യേണ്ടുന്ന വേല തങ്ങളുടെ തറവാട്ടിലുള്ള ജനങ്ങൾക്കു ആരോഗ്യരക്ഷക്കുള്ള ഉപായങ്ങളെ സ്ഥിരീകരിക്കുക ആകുന്നു. രാജ്യത്തിൽ പ്രജാക്ഷേമത്തിനായി ചെയ്യേണ്ടുന്ന കാൎയ്യങ്ങളിലും മുഖ്യമായിട്ടു വേണ്ടുന്നതു ജനങ്ങൾക്കു ആരോഗ്യരക്ഷക്കു വേണ്ടുന്നതൊക്കെയും ചെയ്കയാകുന്നു. ഈ പ്രകാരം എല്ലാപേരും ഈ വലുതായിരിക്കുന്ന കാൎയ്യത്തിൽ ജാഗരൂകന്മാരായിരുന്നാൽ ജനങ്ങൾക്കു ആരോഗ്യവും ആയുസ്സും സമൃദ്ധമായിരിക്കും.

ഈ ദേശത്തിൽ ഇപ്പോൾ ജനസാമാന്യം അധിവസിക്കുന്ന ഭവനങ്ങളെയും അവ ഏതുവിധമായി ഇരിക്കുന്നെന്നുള്ളതിനെയും കുറിച്ചു.

ഈ ദേശത്തിൽ ഇപ്പോൾ സാമാന്യേന ജനങ്ങൾ അധിവസിക്കുന്ന ഭവനങ്ങൾ ദേഹസൌഖ്യത്തിനു ഹാനിഭവിക്കാതെയും കാഴ്ചെക്കു സന്തോഷകരങ്ങളായും ഇരിക്കുന്നവിധത്തിൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടവ ആകുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ ഈ ഭവനങ്ങളിൽ ധാരാളമായി വായുസഞ്ചാരവും തടവുകൂടാതെ വെളിച്ചവും ഉള്ള സ്ഥലങ്ങൾ വളരെ ചുരുക്കമായിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ സാമാന്യം ഉപപത്തിയുള്ള മലയാളികൾ ഒരു നാലുകെട്ടും നടുവിൽ മിറ്റം ആയി ഒരു മാതിരി പണികൾ ചെയ്യിപ്പിക്കുന്നതു വളരെ ദൂഷ്യമാകുന്നില്ല. ഇങ്ങനെയുള്ള പണികളിൽ ആ നാലുകെട്ടിൽ തടവുകൂടാതെ വെളിച്ചം ഉണ്ടായിരിക്കുമെങ്കിലും അതിന്റെ ചുറ്റും അറകളും മുറികളും വെക്കുന്നതിനാൽ വായുവിന്റെ സ്വച്ഛന്ദസഞ്ചാരം ഉണ്ടായിരിക്കയില്ലെന്നു ഒരു ദോഷം സംഭവിക്കാം. അത്രതന്നെയുമല്ല ഇങ്ങനേയുള്ള ഭവനങ്ങളിൽ ആളുകൾ പാൎക്കുന്നതു വേറെ മുറികളിൽ ആയിരിക്കും. ആ മുറികൾ ഇതുപോലെ തുറസ്സുള്ളവയായിരിക്കയില്ല. ഈ നാലുകെട്ടിന്റെ ഉപയോഗം എന്തെങ്കിലും അടിയന്തിരങ്ങൾ ഉണ്ടാകുമ്പോൾ സദ്യക്കും മറ്റും ആകുന്നു.

ഭവനങ്ങളിൽ ധാരാളമായി വായുസഞ്ചാരം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതിന്നു വിസ്താരമുള്ള വാതായനങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കേണ്ടതാകുന്നു. ഇവി

ടെ ചില ഭവനങ്ങളിൽ ഓരോളിനു കഷ്ടിച്ചു മുഖം മാത്രം വെളിയിൽ കടത്തത്തക്കവണ്ണം വിസ്താരമുള്ള കിളിവാതലുകൾ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു. ഇതു കണ്ടാൽ ഇവയെക്കൊണ്ട് ഉദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഫലം നിഷ്പ്രതിബന്ധമായി വായുസഞ്ചാരം ഉണ്ടാകണം എന്നായിരിക്കയില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. വാതായനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുന്നതു വായുവിന്റെ പ്രവേശത്തിനും നിർഗ്ഗമത്തിനും അവകാശം ഉണ്ടായിരിപ്പാൻതക്കവണ്ണം വേണം. ഒരു വഴിയായി വായു ഉള്ളിൽ വന്നാൽ പ്രതിബന്ധമായി അവിടെ നില്ക്കാതെ വെളിയിൽ പോകുന്നതിനും ദ്വാരം ഉണ്ടായിരിക്കണം. ഇങ്ങിനെ ആയാൽ അനർഗ്ഗളമായി വായുവിന്റെ പ്രചാരം ഉണ്ടായിരിക്കും.

ഈ ദിക്കുകളിൽ സാമാന്യേന ഗൃഹങ്ങളിൽ വലികങ്ങൾ അധികം താഴ്ന്നിരിക്കുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു വെളിച്ചത്തിന്റെ പ്രസരവും വായുസഞ്ചാരവും പ്രതിബദ്ധങ്ങളാകുന്നു. ഇങ്ങിനെയുള്ള ഭവനങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചു ശീലിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ആളുകൾക്കു മേൽപറയപ്പെട്ടവയെ അപേക്ഷിച്ചു അല്പംകൂടി അനിഷ്ടങ്ങളായ ഫലങ്ങളും സംഭവിക്കാം. എന്തെന്നാൽ ചിലപ്പോൾ കഴുക്കോലിന്റെ അഗ്രത്തിൽ കൊണ്ടു ശിരസ്സിൽ അല്പമായി ഒരു മുറിവു ഉണ്ടായി എന്നും വന്നേക്കാം.

സാധാരണമായി ഈ ഭവനത്തിൽ തട്ടുകൾ തന്നെ വളരെ താഴ്ന്നിരിക്കും. ഇതിനാൽ ഇവയുടെ അന്തർഭാഗങ്ങളിൽ വായുവിനു സങ്കോചം ഭവിക്കുന്നു. ഇതു തന്നെയുമല്ല ഈ തട്ടുകളിൽ ഒരു വിളക്കു തൂക്കിയാൽ കേവലം വാമനനല്ലാതെ ഇരിക്കുന്ന ഒരുത്തൻ കരുതിവേണം അവിടെ ഗതാഗതം ചെയ്യുന്നതിന്. ഭവനങ്ങളുടെ തട്ടുകൾ സാമാന്യം ഉയർന്നിരിക്കുന്നതു കാഴ്ചക്കു ഭംഗിയുള്ളതും ഉള്ളിൽ വായുസഞ്ചാരത്തിനു അധികം അവകാശം ഉണ്ടാകുന്നതിനാൽ ദേഹസുഖത്തിനു ഹേതുവായി തീരുന്നതും ആകുന്നു.

ഇവിടങ്ങളിൽ വാതിലുകളുടെ സ്വരൂപവും അവയുടെ ബന്ധനപ്രകാരവും വളരെ വിലക്ഷണമാകുന്നു. ഇപ്പോൾ ചില ദിക്കുകളിൽ കുറെയും ഭേദങ്ങൾ ചെയ്തു വരുന്നുണ്ടെങ്കിലും പല ദിക്കുകളിലും പഴയ മാതിരിയിൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട വാതിലുകൾ ഉണ്ട്. നാട്ടുദിക്കുകളിൽ ചില ദിക്കിൽ ഇപ്പോഴത്തെ പരിഷ്കരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള മാ

തിരി അറിയായ്കകൊണ്ടോ അതോ പഴയ മാതിരി തന്നെ നന്ന് എ
ന്നുള്ള രുചിഭേദംകൊണ്ടോ മുമ്പിലത്തെമാതിരി ആയിത്തന്നെ വാ
തിലുകൾ ഉണ്ടാക്കപ്പെടുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള പണിയിൽ വാതിലുക
ളെ കട്ടിളകളിൽ ചേൎത്തിരിക്കുന്നതും അവയിൽ പൂട്ട ഓടാമ്പൽ സാ
ക്ഷ മുതലായവ താഴ്ച്ചിരിക്കുന്നതും മറ്റും ഏറ്റവും പരിഷ്കാരസൂച
കങ്ങളായിരിക്കുന്നു. ഈ പണിയിൽ മരത്തിന്നും ഇരിമ്പിന്നും മറ്റും
അനാവശ്യമായി അധികവ്യയം വേണ്ടിവരികയും, കതക തുറക്കുക
യോ അടയ്ക്കുകയോ ചെയ്യുന്നതിന്ന അധികശ്രമം ഭവിക്കുകയും, അ
പ്പോൾ ശ്രവണാരുന്തുദമായ ശബ്ദം ഉണ്ടാകയും മറ്റും ചെയ്യുന്നു.
ഇപ്പോൾ ഇങ്ങനെയുള്ള പണിയുടെ അപരിഷ്കാരത്തെ അറിഞ്ഞ്
ചില ദിക്കിൽ ഭേദപ്പെടുത്തി പണികൾ ചെയ്തുവരുന്നതിൽ വാതിലു
പണികളിൽ പഴിക്കെററി സാക്ഷാ താഴ് മുതലായവ ഉണ്ടായിരുന്ന
തിനെ തള്ളി വൃത്തിയായ വിജാഗിരികളും ചെറിയ മുടക്കങ്ങളും വൃ
ത്തിയുള്ള പൂട്ടുകളും ഉണ്ടാക്കിച്ചുവരുന്നത് എത്ര സൌകൎയ്യവും ഭം
ഗിയും ഉള്ളതായിരിക്കുന്നു.

ഗൃഹങ്ങളിൽ ഇരിക്കാനുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നും കുറെ ദൂര
ത്തിൽ ആയിരിക്കണം മററു ആവശ്യത്തിനുള്ള സ്ഥലങ്ങളെല്ലാം.
പ്രായേണ മലയാളികൾ ഭവനങ്ങൾ പണിയിക്കുന്നതിൽ മുഖ്യമായി
ട്ട് ഒരു ഭാഗമാകുന്നു അവർ ശ്രദ്ധ ചെയ്തു നോക്കുന്നത്. അത് എന്തെ
ന്നാൽ നിക്കാപ്പുര പണിയിക്കുന്നത്. ഇതിനെ ഇവർ ഗൃഹത്തോടു
ചേൎത്തു എത്രയും വൃത്തിയായിട്ട് ഉണ്ടാക്കിക്കുന്നു. മലമൂത്രാദിവിസ
ൎജ്ജനം ഇരിക്കുന്ന സ്ഥലത്തുനിന്നും കുറയ നിടത്തോളം അകലെ
വേണ്ടുന്നതാകുന്നു. പുകയേയും അഗ്നിയുടെ ഉഷ്ണത്തിനേയും വ
ൎജ്ജിക്കുന്നതിനായി പാകസ്ഥലത്തെയും ദൂരത്തിൽ ഉണ്ടാക്കേണ്ട
താകുന്നു.

ഇവിടെ ജനങ്ങൾ പ്രായേണ ദരിദ്രന്മാരാകയാൽ അവർ ഇരി
ക്കുന്ന ഭവനങ്ങളെ വിശാലങ്ങളായും മറ്റും ഉണ്ടാക്കുന്നതിന്ന അവൎക്ക
കഴിയുകയില്ലെങ്കിലും അവരുടെ ശക്തിപോലെ ഉണ്ടാക്കുന്ന ഭവന
ങ്ങളെ കഴിയുന്ന വിഷയങ്ങളിൽ മേല്പറഞ്ഞതുപോലെ ഒക്കെയും ഉ
ണ്ടാക്കിക്കാനുള്ളതാകുന്നു.

ഭവനങ്ങൾ മേല്പറഞ്ഞ പ്രകാരമായിരുന്നാൽ അവ കാഴ്ചക്കു രമ

ണിയങ്ങളായും മുഖ്യമായി ദേഹസൌഖ്യത്തിനു പ്രയോജകങ്ങളായും ഇരിക്കും.

കമ്പിത്തപാലിനെ കുറിച്ച്

കമ്പിത്തപാൽ എന്നുള്ളത് ഈ കാലത്തുള്ളതിൽ അത്യത്ഭുതമായും ജനങ്ങൾക്കു അത്യന്തം ഉപയോഗം ഉള്ളതായും ഇരിക്കുന്ന ഒരു സാധനമാകുന്നു. ഏകദേശം അറുപത് വൎഷത്തിനു മുമ്പിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന അതിബുദ്ധിമാന്മാരായിരുന്ന ആളുകളും അതിദൂരസ്ഥിതങ്ങളായ ദേശങ്ങളിലുണ്ടാകുന്ന വൎത്തമാനങ്ങളെ അല്പീയസ്തരമായ കാലംകൊണ്ടു അന്യോന്യം അറിയിക്കത്തക്കവണ്ണം ഇപ്രകാരം ഒരു ദിവ്യമായ സാധനം ഉണ്ടാകുമെന്നു സ്വപ്നേപി വിചാരിച്ചിരിക്കയില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ അപ്രകാരം ഒരു സാധനം നമ്മുടെ ദേശത്ത് തന്നെ നമുക്കു പ്രത്യക്ഷമായി കാണാവുന്നതും തന്മൂലമായി അസംഖ്യയോജനകൾ അകലെ ഉള്ള ദേശങ്ങളിൽനിന്നും വൎത്തമാനങ്ങൾ ഉടനെ അറിയുകയും ഇവിടത്തെ വൎത്തമാനങ്ങൾ അങ്ങോട്ടു അറിയിക്കയും ചെയ്യാവുന്നതു ആയി സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഈ മഹാത്ഭുതമായ സാധനത്തിന്റെ സ്വരൂപത്തെ ഏകദേശമെങ്കിലും നാം ഗ്രഹിച്ചിരിക്കേണ്ടതാകുന്നു. ആയതുകൊണ്ടു അതിനെ സംക്ഷിപ്തമായി പറയുന്നു.

നാം കമ്പിത്തപാൽ എന്നു വ്യവഹരിക്കുന്നതിനു ഇംഗ്ലീഷിൽ ഉള്ള പേര് ഇലക്ട്രിക് ടെലഗ്രാഫ് എന്നാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ അതിന്റെ പ്രവൎത്തികയായിരിക്കുന്ന ശക്തി ഇംഗ്ലീഷിൽ ഇലക്ട്രിസിറ്റി എന്നു പറയപ്പെട്ടതാകുന്നു. എപ്രകാരമോ ഒരു ആവിയന്ത്രത്തിനു പ്രവൎത്തികയായ ശക്തി ആവിയാകുന്നു, അപ്രകാരം ഇലക്ട്രിക് ടെലഗ്രാഫിനു പ്രവൎത്തികയായ ശക്തി ഇലക്ട്രിസിറ്റി ആകുന്നു. അപ്പോൾ ആവിയന്ത്രം എപ്രകാരമോ ആവിയും ചില യന്ത്രവിശേഷങ്ങളും കൂടീട്ടുത്ഭവിച്ചതാകുന്നു അപ്രകാരം തന്നെ കമ്പിത്തപാൽ ഇലക്ട്രിസിറ്റി എന്ന ശക്തി ചില യന്ത്രവിശേഷങ്ങളും കൂടീട്ടുണ്ടായതാകുന്നു. ഈ ശക്തി ജീവൻപോലെയും യന്ത്രം ദേഹംപോലെയും ആകുന്നു. . ദേഹത്തിനു ജീവൻ ഇല്ലാതെ ഇരുന്നാൽ അത് എങ്ങനെ

യോനിവ്യാപാരമായിരിക്കും അങ്ങിനെ തന്നെ കമ്പിത്തപാലിൻെറ യന്ത്രം ഇലക്ടർസിററി എന്ന ശക്തിയോടുകൂടാതെ ഇരുന്നാൽ യാതൊന്നിനും സാധകമാകയില്ല.

ഇലക്ടർസിററി എന്ന ശക്തിയുടെ സ്വരൂപത്തെ നിർണ്ണയിച്ച് മനസ്സിലാക്കുന്നത് പ്രയാസമാകുന്നു. അതിനെക്കുറിച്ച് ഓരോ വിദ്വാന്മാർ ഓരോ പ്രകാരമായിട്ടു അഭിപ്രായപ്പെട്ടും ഇരിക്കുന്നു. എന്നാൽ അത് അനുഭവംകൊണ്ടു നമുക്കു അറിയാവുന്നതാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ അതിനെ ഉപയോഗിക്കുന്നതിൻെറ പ്രകാരഭേദം കൊണ്ടു ശബ്ദസ്പർശരൂപരസഗന്ധങ്ങളെ ജനിപ്പിക്കാവുന്നതാകയാൽ അത് നമുക്കു പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും പ്രത്യക്ഷമായി തീരും.

ഈ വസ്തു അന്തർഹിതമായിട്ടു ഭൂമിയിലും ജലത്തിലും ആകാശത്തിലും സകല പദാത്ഥങ്ങളിലും ഉള്ളതാകുന്നു. ഇത് സ്വാഭാവികമായും കൃത്രിമമായും അനേകം കാരണത്താൽ പ്രകടീഭവിക്കുന്നു.

ഇതിനെ പല പ്രകാരമായിട്ട് ജനിപ്പിക്കാമെന്നുള്ളതിൽ കമ്പിത്തപാലിനു ഉപയുക്തമായിട്ടു ഇപ്പോൾ ചെയ്തുവരുന്ന വഴിയെ പ്രകൃതമാകകൊണ്ടു ഇവിടെ വിവരിക്കുന്നു.

ഇലക്ടർസിററിയെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു എത്രയും സാധാരണമായിട്ടുള്ള ഒരു വഴി ഭിന്നങ്ങളായ എന്തെങ്കിലും രണ്ടു ലോഹഖണ്ഡങ്ങളെ എടുത്ത് എന്തെങ്കിലും ദ്രവമായ സാധനത്തിൽ ഇട്ട് അവയുടെ പ്രകൃത്യാ ഉള്ള സ്ഥിതിക്കു ഭേദജനനം ആകുന്നു. സാധാരണമായ ജലം ഇപ്രകാരം ഭേദജനനത്തിനു ശക്തമാകുന്നില്ല. ആയതുകൊണ്ട് ഉപ്പുവെള്ളമോ എന്തെങ്കിലും ദ്രാവകമോ ഉപയോഗപ്പെടുന്ന നാഗവും ചെമ്പും ഈ ദ്രവദ്രവ്യങ്ങളാൽ എളുപ്പത്തിൽ വികാരത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെടുന്നതുകൊണ്ട് എന്തെങ്കിലും ഭിന്നങ്ങളായ രണ്ടു ലോഹങ്ങൾക്കു പകരം അവയെ ആകുന്നു ഗ്രഹിച്ചുവരുന്നത്. ആയതുകൊണ്ട് നാഗത്തിൻെറയും ചെമ്പിൻെറയും ഓരോ ഖണ്ഡം എടുത്ത് ഉപ്പുവെള്ളത്തിൽ ഇട്ടു അവയിൽ ഓരോ കമ്പികളെ ബന്ധിച്ചു ആ കമ്പികളെ തങ്ങളിൽ യോജിപ്പിച്ചാൽ തൽക്ഷണത്തിൽ ഇലക്ടർസിററി ഉത്ഭവിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇപ്രകാരം ഉൽഭൂതയായ ഇലക്ടർസിററി നമുക്കു ഉപലബ്ധയായി ഭവിക്കുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ നമ്മുടെ ചക്ഷുരാദി ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു അത്യന്തസൂക്ഷ്മങ്ങളായ സാ

ധനങ്ങളെ ഗ്രഹിസ്സുന്നതിൽ ശക്തിയില്ല. അതുകൊണ്ട് മേല്പറഞ്ഞ പ്രകാരം ചെയ്താൽ ഇലക്ട്രിസിററി ഉത്ഭവിസ്സുന്നു എന്ന് ബോധം വരുത്തണമെങ്കിൽ ഈ നിഗൂഢയായ ശക്തിയെ നമുക്കു പ്രത്യക്ഷീകരിസ്സുന്നതായ ഒരു സാധനം വേണം. അങ്ങനേയുള്ളതായിട്ട് "ഗാൽവാനമെററർ" എന്ന ഒരു യന്ത്രമുണ്ട്. അതിൽ ഒരു അയസ്കാന്തസൂചിലംബിച്ചിട്ടുള്ളതിൻെറ സമീപത്തു കൂടി ഇലക്ട്രിസിററിയെ പ്രവൎത്തിപ്പിച്ചാൽ ആ സൂചിക്കു ഉടനെ ചലനം ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു. ഇപ്രകാരം ഉത്ഭവിക്കപ്പെട്ടതായുള്ള ഇലക്ട്രിസിററിക്ക് "ഗാൽവാനിക്ക ഇലക്ട്രിസിററ്" എന്നു പേരാകുന്നു. ഈ ഇലക്ട്രിസിററിയെ അധികം ശക്തിയോടുകൂടി ജനിപ്പിക്കുന്നതിന്നായി അധികം വലിപ്പത്തോടു കൂടി ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്ന മേല്പറഞ്ഞ സാധനങ്ങളുടെ സാമഗ്രിക്കു "ബാററ റി" എന്നു പേരാകുന്നു. ഈ ഇലക്ട്രിസിററി ഗാൽവാനിക്കു ഇലക്ട്രിസിററി ആകകൊണ്ട് അതിനെ ജനിപ്പിസ്സുന്നതായ ബാററ റിയെ ഗാൽവാനിക്കു ബാററ റി എന്നു പറയുന്നു. അപ്പോൾ ഒരു ഗാൽവാനിക്കു ബാററ റി എന്നു വച്ചാൽ വളരെ നാഗത്തകിടുകളും ചെമ്പുതകിടുകളും കൂടീട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഇതിൽ ഓരോ നാഗത്തകിടും ഓരോ ചെമ്പുതകിടും കൂടി പ്രത്യേകം പ്രത്യേകംജനിപ്പിക്കുന്ന ഇലക്ട്രിസിററി സംഹതയായി ഭവിസ്സുമ്പോൾ അതിൻെറ ശക്തി വളരെവൎദ്ധിക്കുന്നു. അതുപോലെ ആ തകിടുകൾക്കു വലിപ്പം കൂടുന്നിടത്തോളം ഇലക്ട്രിസിററിയും അധികം ശക്തിയുള്ളതായിട്ടു ഭവിക്കും. അപ്രകാരം തന്നെ കേവലം ഉപ്പുവെള്ളത്തിന്നു പകരം ശക്തിയുള്ള ദ്രാവകങ്ങളെ ഉപയോഗിച്ചാൽ ഇലക്ട്രിസിററിക്കു അധികം ശക്തി ഉണ്ടാകുന്നതാകുന്നു.

ഇപ്രകാരമുള്ള ഇലക്ട്രിസിററിയെ ജനിപ്പിസ്സുന്നതും ഇല്ലാതെ ആക്കുന്നതും നമുക്കു എത്രയും അധീനമായിട്ടുള്ളതാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ മേല്പറഞ്ഞ പ്രകാരം ഭിന്നങ്ങളായ ലോഹങ്ങളെ ദ്രാവകങ്ങളിലിട്ട് അവയിൽ രണ്ടു കമ്പികളെ ബന്ധിച്ച് ആ കമ്പികളെ തങ്ങളിൽ യോജിപ്പിക്കുന്ന ക്ഷണത്തിൽ ഇലക്ട്രിസിററി ഉത്ഭവിസ്സുന്നു. വിയോജിപ്പിക്കുന്ന ക്ഷണത്തിൽ അതു നശിക്കയും ചെയ്യുന്നു. അതിനാൽ ഈ ശക്തിയുടെ ഉല്പത്തിനാശങ്ങൾ നമ്മുടെ ഇച്ഛാധീനങ്ങളാകുന്നു.

ഗാൽവാനിക്ക ബാററ റിയാൽ ഉത്ഭവിക്കപ്പെട്ടതായ ഇലക്ട്ര് സിററിക്ക ഇനി ഒരു അസാധാരണമായുള്ള വിശേഷം എന്തെന്നാൽ അതു ലോഹങ്ങളെകൊണ്ടുള്ള കമ്പികളിൽ കൂടി വളരെ ദൂരത്തേക്ക പ്രചരിക്കുന്നതിനു ശക്തി ഉള്ളതാകുന്നു. ബാററ റിയിൽ ഉള്ള നാഗത്തകിട്ടിലും ചെമ്പുതകട്ടിലും എത്ര എങ്കിലും നീളമുള്ളതായി പ്രത്യേകം ഓരോ കമ്പി ബന്ധിച്ച ആ കമ്പികളെ കഴിയുന്നിടത്തോളം ദൂരത്ത് കൊണ്ടുപോയിട്ടും തങ്ങളിൽ യോജിപ്പിച്ചാൽ ഉടനെ ഇലക്ട്ര്സിററി ഉത്ഭവിച്ച് ഒരു തകിട്ടിൽ നിന്നും അതിൽ ബന്ധിച്ചിട്ടുള്ള കമ്പിയിൽ കൂടി പ്രചരിച്ച മറേറ കമ്പിയിൽ കൂടി മററെ തകിട്ടിലേക്ക തിരിച്ച പോരുന്നു.

ഇലക്ട്ര് സിററി ഇപ്രകാരം ചുററി വരുന്നതിൻെറ വേഗം അപരിച്ഛേദ്യമാകുന്നു. അതിതുവരെയായിട്ടും ക്ലിപ്തമായി നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല എങ്കിലും സാമാന്യേന വിദ്വാന്മാർ സിദ്ധാന്തിച്ചിരിക്കുന്നതു ഇലക്ട്ര് സിററിക്ക ഭൂമിയുടെ ഏതെങ്കിലുമൊരു ഭാഗത്തിൽ നിന്നും മറേറതെങ്കിലും ഒരു ഭാഗത്തേക്ക പ്രചരിക്കുന്നതിനു ഒരു നിമേഷകാലത്തിൻെറ എത്രയും അല്പമായ ഒരംശം മതി എന്നാകുന്നു.

ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞു വന്നതു കൊണ്ടു ഇലക്ട്ര്സിററിയെ ഉത്ഭവിപ്പിച്ച പ്രചരിപ്പിക്കാവുന്നതാകുന്നു എന്നുള്ളത് പ്രതിപാദിതമായല്ലൊ. ഇപ്രകാരം ഈ ശക്തിയെ ജനിപ്പിച്ച പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതും ആ പ്രചാരത്തിനു വിഘാതം ചെയ്യുന്നതും ആ ബാററ റിയുടെ കമ്പികളെ യോജിപ്പിക്കയും വിയോജിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നത് എത്ര വേഗത്തിലാകാമോ അത്രയും വേഗത്തിലാകാം. ഒരു യന്ത്രകൌശലത്താൽ ഈ യോഗവിയോഗങ്ങൾ എത്രയും വേഗത്തിൽ ചെയ്യിപ്പിക്കാൻ കഴിയുന്നതാകുന്നു. അപ്പോൾ അത്രയും വേഗത്തിൽ നമുക്ക ഇലക്ട്ര്സിററിയെ പ്രചരിപ്പിക്കയും നിൎത്തുകയും ചെയ്യാൻ കഴിയും. ഇപ്രകാരം പ്രവൃത്തിപ്പിക്കാൻ കഴിയുന്നതായിരിക്കുന്ന ഇലക്ട്ര്സിററിയെ കൊണ്ടു അതു പ്രചരിക്കുന്ന വഴിയിൽ എവിടെ എങ്കിലും നമുക്ക സ്പഷ്ടമായി ഗ്രഹിക്കൻ കഴിയുന്നതായ ഒരു പ്രവൎത്തിയെ ജനിപ്പിക്കുന്നത് സാദ്ധ്യമാകുന്നു എങ്കിൽ ആ ബാററ റി ഇരിക്കുന്ന സ്ഥലത്തിനും കമ്പി ഏതെല്ലാം സ്ഥലത്തിൽ കൂടി പ്രചരിക്കുന്നോ അതിൽ എതിനെങ്കിലും തമ്മിൽ ക്ഷണത്തിനു അന്യോന്യം സംജ്ഞകൾ ചെയ്യാ

വുന്നതാകുന്നു. ഇത്രയും സാദ്ധ്യമായാൽ വർത്തമാനം അറിയിക്കേണ്ടു തിനു ആ സംജ്ഞകളിൽ ചില സങ്കേതങ്ങൾ മാത്രം വച്ചുകൊണ്ടാൽ മതിയല്ലൊ. എപ്രകാരം എന്നാൽ ഇവിടെ ഇരുന്നുംകൊണ്ടു നമുക്കു ഒരു ക്ഷണത്തിൽ ആലപ്പുഴയൊ കൊല്ലത്തൊ ഒരു മണി അടിക്കാൻ കഴിയുന്നതായാൽ അവിടെക്കു ക്ഷണത്തിൽ ഒരു വർത്തമാനം അയക്കുന്നതിനു ഒരു മണി അടിച്ചാൽ ഇന്ന അക്ഷരം വേഗത്തിൽ രണ്ടടിച്ചാൽ ഇന്ന അക്ഷരം ഒന്നടിച്ചു കുറെ നിന്നിട്ടു പിന്നെ വേഗത്തിൽ രണ്ടടിച്ചാൽ ഇന്ന അക്ഷരം വേഗത്തിൽ രണ്ടടിച്ചു കുറെ നിന്നിട്ടു പിന്നെ ഒന്നടിച്ചാൽ ഇന്ന അക്ഷരം എന്നിപ്രകാരം ചില സങ്കേതങ്ങൾ ചെയ്താൽ മതിയല്ലൊ.

എന്നാൽ എങ്ങനെ ആണ് ബാററി ഇരിക്കുന്ന സ്ഥലത്തിൽനിന്നു കമ്പി പോയിരിക്കുന്ന മറേറതെങ്കിലും ഒരു സ്ഥലത്തിൽ മണി അടിപ്പിക്കയൊ അല്ലെങ്കിൽ മറേറതെങ്കിലും സംജ്ഞകൾ ജനിപ്പിക്കയൊ ചെയ്യുന്നതു എന്നു പ്രതിപാദിക്കേണ്ടതാകുന്നു.

അനുഭവപ്രമാണമായിട്ടു ഇലക്ട്രിസിററിക്കു ഒരു അത്ഭുതമായ ശക്തി ഉള്ളത് എന്തെന്നാൽ അത് കേവലം ശുദ്ധമായ ഇരിമ്പിന്നു അയസ്കാന്തത്തിന്റെ ഗുണങ്ങളെ ഒക്കെയും ചെയ്യുന്ന ഒരു അയോദണ്ഡത്തെ എടുത്ത് അതിന്റെ ചുററും ഇലക്ട്രിസിററിയെ പ്രചരിപ്പിച്ചാൽ ആ അയോദണ്ഡം അയസ്കാന്തമയമായി തീരുന്നു. ആ ഇലക്ട്രിസിററിയെ എപ്പോൾ നിറുത്തുന്നോ ആ ക്ഷണത്തിൽ ആ അയോദണ്ഡം തന്റെ പൂർവ്വാവസ്ഥയെ പ്രാപിക്കുന്നു. അയസ്കാന്തത്തിനു അതിന്റെ സമീപഗതമായ അയസ്സിനെ ആകർഷിക്കുന്നതിനുള്ളശക്തി ഉണ്ടല്ലൊ അപ്പോൾ ഏതെങ്കിലും ഒരു സ്ഥലത്തിൽ ഒരു അയോദണ്ഡത്തെ നമുക്കു ബോധിച്ചതുപോലെ അയസ്കാന്തമായും അയസ്കാന്തമല്ലാതെയും ആക്കാവുന്നതിനാൽ അതിനെക്കൊണ്ട് അതിന്റെസമീപഗതമായ ഒരു ഇരിമ്പിന്റെ ഖണ്ഡത്തെ നമുക്കു ബോധിച്ചതുപോലെ ആകർഷിപ്പിക്കയും ആകർഷണത്തെ ഇല്ലാതെ ആക്കുകയും ചെയ്യാവുന്നതാകുന്നു. അപ്പോൾ ഒരു മണി അടിപ്പിക്കയൊ അതിൽ കുറവായ ശബ്ദങ്ങളെ ഏതെങ്കിലും ചെയ്യിക്കയൊ സൂചിയെ അങ്ങോട്ടുംഇങ്ങോട്ടും ചലിപ്പിക്കയൊ മററൊ ചെയ്യുന്നത് ലഘുവായി സാധിക്കാവുന്നതാകുന്നു.

ഇപ്പോൾ സാധാരണമായി തങ്ങളിൽ വത്തമാനങ്ങൾ അറിയിക്കുന്നതിനു ഉപയോഗിച്ചുവരുന്ന സങ്കേതത്തിനുള്ള ശബ്ദം 'ടക്ടക്' എന്നൊരു ശബ്ദമാകുന്നു. ഇപ്പോൾ മണി അടിക്കുന്നത് വത്തമാനം അറിയിക്കാൻ ഭാവിക്കുന്നു എന്നുള്ളതിന്നൊരു സംജ്ഞയായിട്ടാകുന്നു, വത്തമാനങ്ങൾ അയക്കുന്നതിൽ അനേക പ്രകാരങ്ങളായ സങ്കേതങ്ങളെ ചെയ്യാവുന്നതാകുന്നു. അതിന്റെ എല്ലാത്തിന്റെ വഴിയും ഇപ്പോൾ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെ തന്നെ ആകുന്നു.

ഇപ്പോൾ കമ്പിത്തപാൽ എന്നുവച്ചാൽ ഇലക്കടർസിററിയെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു ഒരു ഗാൽവാനിക്ക ബാററിയും ആ ഇലക്കടർസിററിയെ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിനു ഓരോ സ്ഥലങ്ങളുടെ മദ്ധ്യെ കമ്പികളും എവിടേക്കാണൊ വത്തമാനം അയക്കുന്നു ആ സ്ഥലത്തുള്ളവനു ഇലക്കടർസിററിയെ പ്രത്യക്ഷമാക്കി ചെയ്യത്തക്കതായി അവിടെ ഒരു യന്ത്രപ്പണിയും കൂടിട്ടുള്ള ഒരു സാധനമാകുന്നു എന്നു സിദ്ധമായെല്ലൊ! പ്രേഷയിതാവിനു ഗ്രഹിതാവിനോടു എന്തെങ്കിലും വത്തമാനം അറിയിക്കേണ്ടതായിരിക്കുമ്പോൾ ആ പ്രേഷയിതാവ് ബാററിയുടെ അഗ്രങ്ങളെ തപാൽകമ്പിയോടു ക്രമപ്രകാരം യോജിപ്പിക്കുന്നു. ഉടനെ ഗ്രഹിതാവ് സങ്കേതികളായ സംജ്ഞകളെ അറിഞ്ഞ് ആ സന്ദേശത്തെ ശരിയായി എഴുതി എടുത്തുകൊള്ളുന്നു.

ഇപ്രകാരംതന്നെ മറെറാരു ദിക്കിൽനിന്നും ഒരു വത്തമാനമിങ്ങോട്ടു അയക്കേണ്ടതായിരുന്നാൽ അതുപോലെയുള്ള സാധനസാമഗ്രികൾ ഒക്കെയും വേണ്ടതാകുന്നു. പക്ഷെ തപാൽ കമ്പികൾമാത്രം രണ്ടിടം ഒന്നായിരുന്നാൽ മതി.

ഈ അത്യത്ഭുതമായ തപാൽകമ്പി ഇപ്പോൾ ഭൂമിയിൽ പ്രായേണ സകല ഭാഗങ്ങളേയും അന്യോന്യം യോജിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു ചില ദിക്കുകളിൽ ഈ കമ്പി അസംഖ്യയോജന ദൂരം സമുദ്രത്തിന്റെ ഉള്ളിൽക്കൂടി പോയിരിക്കുന്നു. ഇങ്ങിനെ സമുദ്രത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ കിടക്കുമ്പോൾ അവസ്ഥ അനാകരം വരാതെ വേണ്ടുംപ്രകാരമുള്ള കരുതലുകൾ ഒക്കെയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇപ്പോൾ ഭൂമിയിൽ നാം ഇരിക്കുന്നതിന്റെ അധോഭാഗമായ അമേറിക്കാ ദേശവുമായി നമുക്ക് ആ

ത്യല്പകാലംകൊണ്ട് വൎത്തമാനങ്ങൾ അന്യോന്യം അറിയിപ്പാൻ കഴിയുന്നതാകുന്നു.

കമ്പിതപാലിന്റെ ഉപയോഗങ്ങളെ പരിഗണിക്കുന്നത് പ്രയാസംതന്നെ. ഇത് പരിഷ്കാരത്തിനു മുഖ്യമായ ഒരു വഴിയാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ ഇതുകൊണ്ട് നമുക്കു സകല ദേശത്തേയും വൎത്തമാനം ഉടനുടൻ അറിയാൻ കഴിയുന്നല്ലൊ. സാധാരണമായി ജനസമുദായത്തിനു ഇതുകൊണ്ടുള്ള ഉപയോഗം അഗണ്യമാകുന്നു. കച്ചവടത്തിനു ഇതുകൊണ്ടു വളരെ ഗുണങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു. രാജ്യകാൎയ്യങ്ങൾക്ക് വളരെ സൌകൎയ്യങ്ങൾ സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്.

എത്രയും ജനോപകാരത്തിനു കാരണഭൂതമായുള്ള ആവിവണ്ടിക്കും ഈ കമ്പിതപാലിന്റെ സഹായം അവശ്യം അപേക്ഷിതമാകുന്നു. അതില്ലാതെയിരുന്നാൽ ആവിവണ്ടികൾ നിമിത്തമായ അനേകം അനൎത്ഥങ്ങൾ വന്നുകൂടിയേക്കും. അതുകൊണ്ടു ഇപ്പോൾ ആവിവണ്ടി നടപ്പായിട്ടുള്ള ദിക്കുകളിൽ ഒക്കെയും അതിനു പ്രത്യേകമായി ഒരു കമ്പിതപാലും ഉണ്ട്. അതിൽ ആവിവണ്ടിയിടപെട്ടു വൎത്തമാനങ്ങളെ മാത്രമെ അന്യോന്യം അറിയിക്കാറുള്ളു.

ഇപ്പോഴും ഓരോ സ്ഥലങ്ങളിൽ കമ്പിതപാൽ ഇട്ടുവരുന്നുണ്ട്. ഇനി കുറെ സംവത്സരം കഴിയുമ്പോൾ ഇത് ഭൂമിയിൽ സകല ഭാഗങ്ങളിലും വ്യാപിച്ച് എത്രയൊ ദൂരസ്ഥിതങ്ങളായ ഓരോരൊ ദേശങ്ങളെ അന്യോന്യം യോജിപ്പിച്ച് സകല ജനങ്ങൾക്കും പരസ്പരം സ്നേഹബന്ധത്തെ സ്ഥിരീകരിച്ച് ജ്ഞാനാഭിവൃദ്ധിക്കും പരിഷ്കാരത്തിനും പ്രബലമായ ഹേതുവായി ഭവിക്കുന്നതാകുന്നു.

ഒരു ചെറിയ നാടകം.

പ്രസ്താവന.

ഏകദേശം ൧000 സംവത്സരത്തിനുമുമ്പെ ഇംഗ്ലാണ്ടുരാജ്യത്തു ആൽഫ്രെഡ് എന്ന നാമധേയത്തോടുകൂടി ഒരു രാജാവുണ്ടായിരുന്നു. ആ രാജാവ് രാജ്യപരിപാലനംചെയ്തുകൊണ്ടു വരുമ്പോൾ ആ രാജ്യത്തിന്റെ അയൽരാജ്യനിവാസികളായ മഹാദുഷ്ടന്മാരായ ക്രൂര

ന്മാരായുള്ള ഡെയിൻസ് എന്നുള്ള ആളുകൾ അദ്ദേഹത്തിനോട് യുദ്ധത്തിനായി പുറപ്പെട്ടു യുദ്ധം ചെയ്തു യുദ്ധത്തിൽ പരാജിതനായി ശത്രുക്കളെ ഭയപ്പെട്ടു വച്ചുതായിരിക്കുന്ന കാട്ടിൽപ്രവേശിച്ച് സഞ്ചരിച്ചുംകൊണ്ടിരിയ്ക്കുമ്പോൾ ഒരുദിവസം ക്ഷുൽപിപാസാപീഡിതനായിട്ട് യദൃശ്ചയാ ഒരു കുടിയാനവന്റെ ഭവനത്തിൽ ചെല്ലുന്നതിനു സംഗതിവരികയും ആ സമയം ആ വീട്ടിന്റെ ഉടമക്കാരിയായ സ്ത്രീ അടുപ്പത്തു അപ്പം ചുട്ടുംകൊണ്ടിരിയ്ക്കുന്ന മദ്ധ്യെ അവൾ എന്തൊ മറെറാരു വേല ചെയ്യാനായി പോകേണ്ടിവന്ന നിമിത്തം അപ്പം കരിഞ്ഞുപോകാതെ സൂക്ഷിയ്ക്കുന്നതിനു രാജാവിനെ ഏല്പിച്ചുംവച്ചു പോകയും രാജാവു തന്റെ രാജ്യത്തിന്റെയും പ്രജകളുടേയും കഷ്ടസ്ഥിതിയെ ഓൎത്ത് വ്യസനാക്രാന്തനായി അടുപ്പത്ത് അപ്പം കിടപ്പുള്ളതിന്റെ സ്മരണകൂടാതെ ഇരുന്നു പോകകൊണ്ടു അപ്പം കരിഞ്ഞുപോകയും അതിൽവച്ചു ആ സ്ത്രീ രാജാവിനെ വളരെ ശാസിപ്പാൻ ഇടവരികയും ചെയ്തതായി ഇംഗ്ലാണ്ടുചരിത്രത്തിൽ കാണ്മാനുണ്ട്.

താഴെ എഴുതുന്ന ചെറിയ നാടകം ഈ വിഷയത്തെ സംബന്ധിച്ചിട്ടുള്ളതാകുന്നു.

നാടകത്തിലെ നടന്മാർ.

ആൽപ്രെഡ് —	ഇംഗ്ലാണ്ടിലെ രാജാവ്
എല്ലാ —	ആൽപ്രെഡിന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ
ഗുബാ —	ഒരു കുടിയാനവൻ
ഗാണ്ഡലിൻ —	അവന്റെ ഭാൎയ്യ
രംഗം —	അതെൽനെ എന്ന ദ്വീപം

ആൽപ്രെഡ് — ഈ ചെറിയ ദേശം എത്രയും വിജനവും ഇവിടെയൊക്കെയും എത്ര ശാന്തവും ആയിരിക്കുന്നു. ഈ പ്രദേശത്തെ ചുററി ഒരു നദി സാവധാനമായി പ്രവഹിക്കുന്നു. ശത്രുബാധ വരാതെയിരിപ്പാൻ തക്കവിധത്തിൽ വൃക്ഷങ്ങളുടെ ശാഖകൾ ഈ സ്ഥലത്തെ നിബിഡമായി മറയ്ക്കുന്നു. ദുഷ്ടന്മാരായ ഡെയിൻകാർ ഈ വനത്തെ ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ല എന്നു തോന്നുന്നു. അവരിൽനിന്നു ഞാൻ രക്ഷപ്പെട്ടുവെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു. ഇവിടെ എന്തെങ്കിലും ചില കുടിയാനവന്മാരെ കാണ്മാൻ സംഗതി വന്നില്ലെങ്കിൽ ക്ഷുത്തുകൊണ്ട് മരിക്കേയുള്ളു. ഹാ! ഈ മരങ്ങളുടെ

ഇടയിൽക്കൂടി ചെറുതായി ഒരു വഴിത്താര കാണുന്നു ഒരു കുടിലി ൽനിന്നും പുറപ്പെടുന്ന പുകയും കുറെ അകലെ കാണുന്നു. ആ്വി ടെക്ക പുറപ്പെടുകതന്നെ.

രംഗം കുടിലിൻെറ പുരോഭാഗം.

ഗ്രബ്ബാ മുമ്പോട്ടു വരുന്നു, ഗാണ്ഡലിൻ അകത്തിരിക്കുന്നു.

ആൽഫ്രെഡ്—അല്ലയൊ ഗ്രണവാനെ! അങ്ങേക്ക് വന്ദനം. വള രെ പരവശനായിരിക്കുന്ന ഒരു പാന്ഥനു വല്ലതും കൊടുക്കുമോ?

ഗ്ര—ഇയ്യിടെ വഴിപോക്കർ കുറെ അധികംതന്നെ അവക്ക എല്ലാവ ക്കും വല്ലതും കൊടുക്കയെന്നുവച്ചാൽ ഒടുക്കം ഞങ്ങൾക്കു ഉള്ള തൊക്കെയും നാസ്തിയായി പോകുമെല്ലൊ? എങ്കിലും നമ്മുടെ ഭാ ൎയ്യയുടെ അടുക്കലേക്കു വരികതന്നെ തനിക്കു വല്ലതും ഉണ്ടാകുമൊ യെന്നു നോക്കട്ടെ. നോക്ക് എടീ! ഞാൻ ഇതുവരെയും മരം മു റിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ട് എനിക്ക് വളരെ ക്ഷീണമായിരിക്കു ന്നു.

ഗാ—എല്ലാപ്പോഴും താൻ സാപ്പാടിനു ഒരുങ്ങിത്തന്നെ ഇരിക്കുന്നു. എ ന്നാൽ ഇപ്പോഴും കാലമായിട്ടില്ല. അടുപ്പത്ത് കിടക്കുന്ന അപ്പം വേകുന്നതിനു ഇനിയും ഒരു മണിക്കൂറുനേരം വേണ്ടിവരും. നേര വും അത്രെ ആയുള്ളല്ലൊ നിഴൽ ഇനിയും കളപ്പുരയുടെ അങ്ങേ വശത്തായില്ലല്ലൊ. അങ്ങെ കൂടെ വരുന്ന ആൾ ആര്?

ആ—ഞാൻ ഒരു വഴിപോക്കനാണെ ഇനിക്ക് വല്ലതും ഭക്ഷണവും ഒരു സ്ഥലവും കിട്ടിയാൽകൊള്ളാം.

ഗാ—ആഹാ! വഴിപോക്കനാണ് അല്ലെ. എനിക്ക് വഴിപോക്ക രെക്കുറിച്ച് അത്ര സ്നേഹം ഇല്ല. ഈ ദേശത്തു അവരെ സ്നേ ഹിക്കുന്നതിനും ഇടയില്ല. ഡാരോ വഴിപോക്കർ ഇംഗ്ലാണ്ടിൽവന്നു കൂടിയതിൽപിന്നെ ഇംഗ്ലാണ്ടിനു ഒരിക്കലും ക്ഷേമം ഉണ്ടായിട്ടില്ല.

ആ—ഞാൻ ഈ വീട്ടിൽ ഒരു വഴിപോക്കൻ എന്നല്ലാതെ ഇംഗ്ലാ ണ്ടിൽ ഞാൻ വഴിപോക്കനായിട്ടുള്ളവനല്ല. ഞാൻ ഇംഗ്ലാണ്ടി ൽ ജനിച്ചിട്ട് ഒരു ഇംഗ്ലീഷുകാരനാകുന്നു.

ഗ്ര—ആഹാ! എന്നാൽ നമ്മുടെ വീടുകളെ ഒക്കെയും തീവച്ചുകളകയും കന്നുകാലികളെ ഒക്കെയും ഓടിക്കയും ചെയ്യുന്നവരായ! പരമ

ഷ്ടന്മാരായ ഡെൻകാരെ താൻ ദ്വേഷിക്കുന്നില്ലയോ?

ആ — ഉണ്ട്.

ഗാ — തനിക്ക അവരോട നല്ലവണ്ണം ദ്വേഷം ഉണ്ടോ, കേട്ടോ മെ!
ഇങ്ങെനെ പറയുന്നത് അത്ര നേരെന്ന എനിക്ക തോന്നുന്നില്ല.

ആ — എനിക്ക അവരോട പരമ ദ്വേഷം തോന്നുന്നുണ്ട് അതി കഠിന
മായ ദ്വേഷം തോന്നുന്നുണ്ട്.

ഗു — എന്നാൽ താൻ കയ്യടിക്ക. താൻ നല്ല നേരുകാരൻതന്നെ.

ആ — ഒടുക്കത്തെ യുദ്ധത്തിൽ ഞാൻ ആൽഫ്രെഡ് രാജാവിൻെറക്കൂ
ടി ഉണ്ടായിരുന്നു.

ഗാ — നമ്മുടെ പൊന്നുതമ്പുരാൻെറ കൂടയോ, ആ മഹാരാജാവിന്നു
ഈശ്വരാനുഗ്രഹം ഉണ്ടാകട്ടെ.

ഗു — നമ്മുടെ രക്ഷിതാവായ തമ്പുരാന്നു എന്തു സംഭവിച്ചു.

ആ — അപ്പോൾ തനിക്ക ആ തമ്പുരാനെക്കുറിച്ചു സ്നേഹമുണ്ടോ?

ഗു — ഉവ്വ് ദരിദ്രനായിരിക്കുന്ന ഒരുത്തൻ തമ്പുരാനോട എത്ര സ്നേ
ഹിക്കാൻ കഴിയുമൊ അത്രയും ഞാൻ അവിടത്തെ സ്നേഹിക്കുന്നു.
ചെന്നായ്ക്കളെപ്പോലെ ദുഷ്ടന്മാരായ ഡെൻകാരെ തമ്പുരാൻ ജയി
ക്കുന്നതിന്നുവേണ്ടി ഞാൻ ദിവസംതോറും രാത്രിയിൽ ഈശ്വര
നോട്ട പ്രാർത്ഥിച്ചു വരുന്നു എങ്കിലും അത് അങ്ങിനെയായില്ല.

ആ — ഞാൻ ആൽഫ്രെഡിനെ സ്നേഹിച്ചതിൽ അധികം തനിക്ക്
സ്നേഹിപ്പാൻ പാടില്ല.

ഗു — അല്ലട്ടെ അവിടുത്തേക്ക് എന്തു സംഭവിച്ചു;

ആ — ആദ്ദേഹം മരിച്ചുപോയെന്നുതന്നെ തോന്നുന്നു.

ഗു — കഷ്ടം ഇത് അനർത്ഥകാലം തന്നെ, ഈശ്വരൻ നമ്മെ രക്ഷി
ക്കട്ടെ വരിക, ഈ കറുത്ത അപ്പം ഞങ്ങളോടുകൂടി തനിക്ക തി
ന്നാൻ ഇഷ്ടമായല്ലൊ. തൻെറ വിശപ്പിൻെറ ആധിക്യംകൊണ്ടു
അപ്പം തനിക്ക നന്നെന്നു തന്നെ തോന്നുമായിരിക്കും.

ഗാ — അല്ലയൊ വന്നാട്ടെ താൻ വന്നതു ഞങ്ങൾക്ക ഒരു രാജാവു
വന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഗുണായോട ഇങ്ങേക്ക് വല്ലതും കൊ
ടുത്താൽ കൊള്ളാമെന്നു എനിക്ക തോന്നുന്നു അല്ലെങ്കിൽ പാ
പം ഉണ്ടല്ലൊ. എങ്കിലും ഇയാൾ തടിച്ചു നല്ല മുട്ടനായിരി
ക്കെ വേണ്ടുന്നതിനെ സമ്പാദിച്ചു ഉപജീവനം കഴിക്കാതെ ഇ
രിക്കുന്നത് എന്ത് എന്നുള്ളതിന്നു സംഗതി കാണുന്നില്ല.

ഗ്ര— അത് ഉള്ളതുതന്നെ സ്നേഹിതാ! തനിക്ക് എന്തെല്ലാം പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്യാൻ കഴിയും.

ആ— തനിക്കു സഹായമായി ഏതു വേലകൾ എന്നോടു ചെയ്യാൻ പറയുന്നുവോ അവ ഒക്കേയും എനിക്കു ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നതാകുന്നു. വേലചെയ്തു ഭക്ഷണത്തിനു വല്ലതും ഉണ്ടാക്കി പിന്നീടു ഭക്ഷണം കഴിക്കുകതന്നെ ആണ് എനിക്കു സന്തോഷമുള്ളത്.

ഗ്ര— ആഹാ എന്നാൽ നോക്കട്ടെ തനിക്കു വിറകു നല്ലതിൻവണ്ണം കെട്ടാമോ.

ആ— ഞാൻ അതിൽ പരിചയിച്ചിട്ടില്ല. അതു ഞാൻ ചെയ്താൽ അത്ര ഭംഗി ആകയില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.

ഗ്ര— തനിക്കു പുരമേയാൻ കഴിയുമൊ. തൊഴുത്തിൻെറ മേച്ചിൽ ഏതാനും കാററുകൊണ്ടു പറന്നുപോയിരിക്കുന്നു.

ആ— അയ്യോ അതു എനിക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാ.

ഗാ— അയാൾക്കു കുട്ടമിടയാൻ അറിയാമോ എന്നു ചോദിക്കണേ. നമുക്കു കുറെ പുതിയ കുട്ടകൾ ആവശ്യം ഉണ്ട്.

ആ— ഒരിക്കലും ഞാൻ കുട്ടമിടയാൻ നോക്കീട്ടില്ല.

ഗ്ര— തനിക്കു തുറു ഇടുവാൻ കഴിയുമൊ.

ആ— ഇല്ല.

ഗ്ര— കൊള്ളാം. ഇവനു യാതൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടല്ലൊ. ആട്ടെ എടി നിനക്കു ഇയാളെക്കൊണ്ടു വീട്ടിൽ വല്ലതും വേല എടുപ്പിക്കാൻ ഉണ്ടോ ഇവൻ അടുപ്പിൽ തീ എരിക്കുകയൊ മേശ തുടക്കുകയൊ മറെറാ ചെയ്യുമായിരിക്കും.

ഗാ— എന്നാൽ അയാൾ അടുപ്പത്തുള്ള ഈ അപ്പം സൂക്ഷിക്കട്ടെ എനിക്കു പശുക്കളെ കറക്കുവാൻ പോകണം.

ഗ്ര— ഇതുവരെ അത്താഴം കാലമായില്ലല്ലൊ. ഞാൻ വിറകു കെട്ടിവെക്കാൻ പോകുന്നു.

ഗാ— അല്ലയോ സ്നേഹിതാ അപ്പം കരിഞ്ഞുപോകാതെ അവയെ കൂടക്കൂടെ മറിച്ചിട്ടു നല്ലതിൻവണ്ണം നോക്കികൊള്ളണമെ.

ആ— അങ്ങനെ തന്നെ.

(ആൽഫ്രെഡ് തനിച്ച)

ആ— എൻെറ കഷ്ടതകളെ ഞാൻ സഹിക്കാം. ശത്രുഭടന്മാരാൽ ആക്രാന്തമായ എൻെറ രാജ്യത്തിൻെറ കഷ്ടാവസ്ഥയെ ഞാൻ

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

എങ്ങനെ സഹിക്കും. ഹംബർ മുതൽ തംസ്സുവരെയുള്ള നദിക ളിലെ വെള്ളം രക്തധാരകൊണ്ടു കലുഷമായി തീന്നിരിക്കുന്നു. എ ൻെറ ബലവാന്മാരായുള്ള ഭടന്മാരൊക്കെയും നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരി ക്കുന്നു. സാധുക്കളായ നമ്മുടെ പ്രജകളിൽ ഏതാനും പേരെ കൊല്ലുകയും മററുള്ളവരുടെ വസ്ത്രങ്ങളെ പിടിച്ചുപറിച്ചു നഗ്നന്മാ രാക്കിധിക്കരിച്ച് അവമാനിച്ച് അവരുടെ ഭവനങ്ങളിൽനിന്നു ഓടിക്കയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അവരുടെ രാജാവായിട്ട് ഈശ്വര നാൽ നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടവനായ എനിക്ക് അതിക്രൂരന്മാരായുള്ള ഈ ശത്രുക്കളിൽ നിന്നു അഗതികളായിരിക്കുന്ന ജനങ്ങളെ ര ക്ഷിക്കാൻ ത്രാണി ഇല്ലാതെയും ആയിത്തീന്നുപോയല്ലൊ. ഹാ കഷ്ടം! സവ്വശക്തനായിരിക്കുന്ന ഈശ്വരാ! ഈ രാജ്യത്തെ ഭയ ങ്കരന്മാരായ ഡേൻകാരിൽനിന്നു രക്ഷിക്കാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ലെ ങ്കിൽ ഇവരെ യുദ്ധം ചെയ്തു തോല്പിക്കാൻ തക്കവണ്ണമുള്ള ശൂര ന്മാരെ ഉണ്ടാക്കി അതിന്മണ്ണം ചെയ്യിക്കേണമെ. ഞാൻ ഈ ദാസ്യവൃത്തിയാൽ ഈ കുടിലിൽ കിടന്നു കാലംകഴിച്ചുകൂട്ടിക്കൊ ള്ളാം. ഇംഗ്ലാണ്ടിനു സൌഖ്യമായാൽ എനിക്കു തൃപ്തിയായി ഓ!. അതാ നമ്മുടെ ഗൃഹപതികൾ വരുന്നു.

(ഗ്രബ്ബോയും ഗാൻഡിലിനും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഗാ— അല്ലയോ അങ്ങ് ഈ പാൽക്കലം പിടിച്ചിറക്കണെ. ഈ പുതിയ പാല് അപ്പത്തോടുകൂടെ ഭക്ഷിച്ചാൽ അത്താഴം വളരെ നന്നായിരിക്കും.

അല്ല! ഇത് എങ്ങനെ ആണ്! കരിഞ്ഞുപോയത് ഇതു കരി ക്കട്ടപോലെ കറുത്തുപോയല്ലോ. ഒരിക്കൽപോലും മാച്ചിട്ടില്ലല്ലോ. എടാ ശപ്പ എടാ തടിമാടം എടാ മടയാ.

ആ— അയ്യോ അത് ഉള്ളതുതന്നെ. എൻെറ മനസ്സിൽ ഓരോ ദുഃഖവിചാരങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് ഈ കായ്യത്തിൽ എ ൻെറ ബുദ്ധി പ്രവേശിക്കാൻ ഇടവരാത്തതിൽ വച്ച് ഞാൻ വള രെ വ്യസനിക്കുന്നു.

ഗ്ര— എടി ഇങ്ങുപോരെ അയാളുടെ തെററിനെ നീ ക്ഷമിക്കണം പണ്ടെ അയാൾക്കു കാമചാരവശ്യമായിരിക്കും. എനിക്കു നിന്നോ

ട വളരെ താല്പൎയ്യമായിരുന്നപ്പോൾ ഉള്ള അവസ്ഥ എനിക്ക് ഓൎമ്മ ഉണ്ട്.

ഗാ— അതിപ്പോൾ അങ്ങെക്ക് ഓൎമ്മ ഉണ്ടൊ ആഹാ!

ഗ്ര — ഉവ്വ്, വളരെ കാലമായിപ്പോയി എങ്കിലും എനിക്ക് ഇപ്പോൾ ഓൎമ്മ ഉണ്ട്. എന്റെ അമ്മ ഒരു ദിവസം പാൽച്ചോറുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ—

ഗാ— മതി മതി മിണ്ടാതിരുന്നോട്ടെ നമുക്ക് അത്താഴം കഴിക്കാം.

ആ—ഈ മധുരമായിരിക്കുന്ന പാലും ഈ അപ്പവും എത്ര വിശേഷമായിരിക്കുന്നു.

ഗ്ര— സ്നേഹിതാ വേണ്ടുവോളം ഭക്ഷിച്ചു. നോക്കെടി ഇയാളെ നാം എവിടെയാണ് കിടത്തേണ്ടത്.

ഗാ— നമുക്ക് ഒരു മെത്തയേ ഉള്ളുവെന്നു അങ്ങേക്ക് അറിയാമല്ലൊ. എന്നാൽ കളപ്പുരയിൽ പുതിയ വയ്ക്കോൽ കിടപ്പുണ്ടല്ലൊ?

ആ— (ആത്മഗതം) എനിക്ക് ഒരു രാജാവിനെപ്പോലെ കിടപ്പാൻ ഇടയായില്ലെങ്കിലും ഇങ്ങേ അറ്റം ഒരു ഭടനേപ്പോലെ എങ്കിലും കിടക്കണം. ഹാ കഷ്ടം സാധുക്കളായ നമ്മുടെ ഭടന്മാരിൽ എത്ര പേർ വെറും നിലത്തുതന്നെ കിടക്കുന്നു.

ഗാ—എന്താണ് ഒരു ശബ്ദം കേൾക്കുന്നത്. അതു കുതിരകളുടെ കുളമ്പിന്റെ ഒച്ചയാകുന്നു. അല്ലയോ അങ്ങു ചെന്ന് അത് എന്താണെന്നു നോക്കണെ.

ആ—എന്റെ ഭാഗ്യഹീനത നിമിത്തം ഈ സാധുക്കളെ കുഡുംബത്തിന്നും ആപത്തു സംഭവിച്ചേക്കുമോ. എങ്കിൽ ഞാൻ ഈ കാട്ടിൽ കിടന്നു മരിച്ചുതന്നെ ആയിരുന്നു നന്നായിരുന്നത്.

ഗ്ര—തിരിച്ചുവരുന്നു. പിന്നാലെ വാളും ഊരിപിടിച്ചുംകൊണ്ട് എല്ലാ എന്ന ആളും വരുന്നു.

ഗാ— ഓ! അതാ ഒരു വാളു. അയ്യോ ഈശ്വരാ! ഞങ്ങളെ രക്ഷിക്കണമെ.

ഗ്ര— ഡെയിൻകാരെ ഡെയിൻകാരെ അയ്യോ ഞങ്ങളെ കൊല്ലരുതെ.

എ—(നമസ്കരിച്ചുംകൊണ്ടു) എൻെറ സ്വാമി! എൻെറ രക്ഷിതാവേ! എൻെറ മഹാരാജാവേ! തിരുമനസ്സിലെ കാണ്മാൻ എനിക്കു ഭാഗ്യം ഉണ്ടായല്ലൊ.

ആ—(അയാളെ കെട്ടിപ്പുണന്നുംകൊണ്ടു) ഹാ! എൻെറ ധൈൎയ്യവാനായ എല്ല്വായെ.

എ—അല്ലയോ മഹാരാജാവെ അങ്ങെ അടുക്കൽ വളരെ നല്ല വൎത്തമാനങ്ങൾ ഉണൎത്തിപ്പാനുണ്ട്. എന്തെന്നാൽ, കിൻവിത്തുകോട്ടയിൽ ഇട്ട് അടക്കപ്പെട്ട അങ്ങെ സൈന്യങ്ങൾ എത്ര പ്രകാരേണയൊ വെളിയിൽ ചാടി അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ഡെയിൻകാരെ അശേഷം നിഗ്രഹിച്ചു. എന്നു തന്നെയുമല്ല, ഭയങ്കരനായ ഹുബ്ബാ അതാ അവിടെ യുദ്ധകളത്തിൽ ശ്വാസം വലിച്ചുകൊണ്ടു കിടക്കുന്നു.

ആ—അതു സംഭവിക്കുന്നതാണോ; നാം ഇനിയും രാജാവായി തീരുമോ;

എ—അവരുടെ ബലം ഒക്കെ പൊയ്പ്പോയി. അവരുടെ സൈന്യങ്ങളും ഭയപ്പെട്ട് ഓടിപ്പോയി. ഇംഗ്ലീഷ് സൈന്യങ്ങൾ ആൽഫ്രെഡ് ആൽഫ്രെഡ് എന്നു വിളിച്ചുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഇതാ ഒരു എഴുത്ത്: ഇതിൽ നോക്കിയാൽ വിവരം ഒക്കെയും മനസ്സിലാകും.

(എഴുത്തു കൊടുത്തു)

ഗു—(അപവാൎയ്യ) നമുക്ക് എന്തുപറ്റാൻ പോകുന്നുവോ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഹാ! കഷ്ടം എടി നിൻെറ നാക്കുതന്നെയാണ് നമുക്ക് ആപത്തായി തീൎന്നത്.

ഗാ—അയ്യോ എൻെറ നാഥാ! നമ്മളെയിപ്പോൾ തൂക്കിലിടും സംശയം ഇല്ല. അത് ഒരു തമ്പുരാനാണെന്നു എനിക്ക് എങ്ങനെ അറിയാൻ കഴിയും.

ഗു—എടീ ഇദ്ദേഹത്തിനു ഒരു വേലയും അറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നു കണ്ടപ്പോൾതന്നെ ഇദ്ദേഹം ഒരു രാജാവോ പിന്നെ ഒരു വലിയ ആളോ മറ്റോ ആണെന്നു നിനക്ക് ഊഹിക്കാമായിരുന്നു.

ആ—(മുമ്പോട്ടുവന്ന്) ഈ ശ്രേയസ്സുകൾക്കായിക്കൊണ്ട് ഈശ്വരനു വന്ദനം. ഇനി നമ്മുടെ ഉദ്ദേശ്യം സാധിക്കുമെന്നും ഒരു മോഹം തോന്നുന്നു. ഞാൻ ഇനിയും ആയുധപാണിയായി നടക്കുവാനും നമ്മുടെ ധൈൎയ്യവാന്മാരായ സൈന്യങ്ങളുടെ നായകനായിട്ടു ഭ

വിച്ചു യുദ്ധം ചെയ്യാനും അവരെ ജയംപ്രാപിപ്പിപ്പാനും നമ്മുടെ സ്നേഹിതന്മാരെ വീണ്ടും നിർഭയന്മാരായി കാണ്മാനും സംഗതിവ രുമോ;

എ- ഉവ്വ് തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ഞങ്ങളുടെ പ്രമാണിയായി തീരണമെന്നു ബഹുനാളായി ഇച്ഛിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്നവരായി കാടുകളിലും ഗുഹകളിലും കുടിലുകളിലും പ്രവേശിച്ചു സഞ്ചരിക്കുന്നവരായ സ്നേഹിതന്മാർ തിരുമനസ്സിലേക്കു വളരെപ്പേരുണ്ട്. തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും ഇനിയും യുദ്ധംചെയ്വാൻ ഭാവിക്കുന്നു എന്നും ഉള്ള വർത്തമാനം അവർ കേൾക്കുമ്പോൾ തന്നെ അവർ എല്ലാവരും ഓടി തിരുമുമ്പകെ വരുന്നതാകുന്നു.

ആ— എനിക്ക് അവരെ കാണ്മാൻ വൈകുന്നു. ഗുബ്ബായും ഗാണ്ഡലിനും (ആൽഫ്രേഡിന്റെ കാൽക്കൽ വീണുംകൊണ്ട്) അയ്യോ മഹാരാജാവേ.

ഗാ— തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ഞങ്ങളെ കൃപയോടുകൂടി വധിക്കേണമേ തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു മഹാരാജാവെന്നു ഞങ്ങൾ അറിഞ്ഞില്ല.

ഗു— തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു അടിയന്റെ കെട്ടിയവളുടെ വാക്ചാതുര്യത്തെ ക്ഷമിക്കണെ. അവൾ മറ്റു യാതൊരു അപരാധവും കരുതീട്ടില്ലെ.

ആ സാധുക്കളായുള്ളവരെ എന്താണ് ഞാൻ ക്ഷമിക്കാനുള്ളത് നിങ്ങൾ എനിക്കു വലിയ ഉപകാരമല്ലയോ ചെയ്തത്. ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു വന്ദനം ചെയ്യുന്നു. എന്റെ ആപൽകാലത്തിൽ നിങ്ങൾ എന്നെ രക്ഷിച്ചുവല്ലോ. ഇംഗ്ലാണ്ടിലെ സിംഹാസനത്തിൽ ഇനിയും എനിക്കു കയറി ഇരിപ്പാൻ സംഗതിവന്നു എങ്കിൽ എന്റെ ഒന്നാമത്തെ വിചാരം നിങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുള്ള സൽക്കാരത്തിന്റെ പ്രത്യുപകാരം ചെയ്യുന്നതിനെ കുറിച്ചായിരിക്കും. നിങ്ങളെ രക്ഷിക്കാനായിട്ട് ഞാൻ പോകുന്നു. എന്റെ വിശ്വസ്തനായ എല്ലാ നമുക്കു യുദ്ധത്തിനായിക്കൊണ്ടു പുറപ്പെടുക. ഒരിക്കൽകൂടി ഡെൻകാരെ കാണ്മാനും അവരോടു എതിർക്കാനും സംഗതി വരുന്നതു വിചാരിച്ച് എന്റെ ഹൃദയം ജ്വലിക്കുന്നു. ഇങ്ങനേയുള്ള യോഗ്യമായ അവസരത്തിൽ വച്ച് നമ്മുടെ പ്രാണഹാനി വരുന്നതുവരെയോ അല്ലെങ്കിൽ ഇംഗ്ലാണ്ടിൽ ഇനി ഒരിക്കലും കലഹം ഉണ്ടായി രാജ്യത്തിനു

നാശംവരാതെ ഇരിപ്പാൻ തക്കവണ്ണം നല്ല സമാധാനം ഉണ്ടാകുന്നതുവരയോ ഇങ്ങനെ ഉള്ള ദുഷ്ടന്മാരോടു നമ്മുടെ യുദ്ധം മതിയാക്കുക ഇല്ലെന്നു ഞാൻ ഈ പേരനോടു ശപഥം ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

വിലയെക്കുറിച്ച്.

നാണയങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുന്നതിന്നു സ്വൎണ്ണവും വെള്ളിയും വളരെ ഉപയുക്തങ്ങളായിരിക്കുന്ന ധാതുക്കളാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ അവ വളരെ വിലയുള്ളവയും വിലയുള്ള ധാന്യാദിപദാൎത്ഥങ്ങളെപ്പോലെ സൂക്ഷിച്ചുവെക്കുന്നതിന്നും ഒരു ദിക്കിൽനിന്നും മറു ഒരു ദിക്കിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതിന്നും അല്പകാശവും അദ്ധ്വാനവും വേണ്ടാത്തവയും ആകുന്നു. എന്നാൽ ഈ ധാതുക്കളുടെ വില ഇരുമ്പിന്റേതിനേക്കാൾ വളരെ അധികമായിരിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം എന്താണെന്നു പരമാൎത്ഥം നോക്കിയാൽ സ്വൎണ്ണത്തിന്റേയും വെള്ളിയുടേയും ഉപയോഗങ്ങളേക്കാൾ ഇരുമ്പിനെക്കൊണ്ട് ഉപയോഗം ജനങ്ങൾക്ക് അധികമുണ്ട്. മൺവെട്ടി അറുപ്പവാൾ പിച്ചാത്തി അരം അറം ഉളി വാൾ തോക്കു മുതലായ അസംഖ്യസാധനങ്ങൾ ഇല്ലാതെയിരുന്നാൽ ജനങ്ങൾക്കു എത്ര ബുദ്ധിമുട്ടിന് ഇടയായിവീഴും. ഈ സാധനങ്ങൾ ഇരുമ്പുകൊണ്ടല്ലാതെ വേറെ എത് ധാതുക്കളെക്കൊണ്ട് ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടാലും അത്ര നന്നായും ഉറപ്പായും ഇരിക്കയില്ലല്ലോ. എന്നാൽ ഇങ്ങനെയുള്ള ഇരിമ്പിന്നു വില കുറവായിരിക്കുന്നതിന്നു സമാധാനം എന്തെന്നാൽ ഒരു പദാൎത്ഥത്തിന്റെ വില അധികമായോ കുറഞ്ഞോ ഇരിക്കുന്നത് അതിന്റെ ഉപയോഗം ജനങ്ങൾക്ക് അധികമായോ കുറഞ്ഞോ ഇരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു മാത്രമല്ല. എന്തെന്നാൽ അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ വെള്ളവും കാറ്റും ജനങ്ങൾക്ക് എത്ര ഉപയുക്തങ്ങളായിരിക്കുന്നവയാണ്. അതുകൊണ്ട് അവയുടെ വില മറെല്ലാ പദാൎത്ഥങ്ങളുടെ വിലയേക്കാൾ എത്ര അധികമായിരിക്കണം. എന്നാൽ കാറ്റു കൊള്ളുന്നതിന്നും അതുകൊണ്ട് ശ്വാസോച്ഛ്വാസം ചെയ്യുന്നതിന്നും വെള്ളം കുടിക്കുന്നതിന്നും അതിൽ കുളിക്കുന്നതിന്നും മറ്റും ആരും വില കൊടുക്കുന്നില്ലല്ലോ. അവയെ അനുഭവിക്കുന്നതിന്നു പകരമായി ആരും ഒരു പദാൎത്ഥത്തെയും തരുന്നില്ലല്ലോ. ഇതിന്റെ കാരണം കാറ്റും വെള്ളവും എവിടെയും എല്ലാപ്പോഴും വില കൊടുക്കാതെതന്നെ കിട്ടുന്നതാകുന്നു.

എന്നാൽ ഇവയ്ക്കുകൂടി ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ വില കൊടുക്കേണ്ടി വരുന്നു. ദൃഷ്ടാന്തം, ഒരു പട്ടണത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ നദി ഇല്ലാതെയോ അതിലുള്ള കുളങ്ങളിലും കിണറുകളിലും ഉള്ള വെള്ളം ഉവരുള്ളതായോ ഇരുന്നാൽ കുറെ ദൂരത്തിലുള്ള നല്ല വെള്ളത്തെ വില കൊടുപ്പാൻ ശേഷിയും മനസ്സുമുള്ള ആളുകൾ വിലകൊടുത്തു വരുത്തുന്നു. അതുപോലെതന്നെ ഒരു വലുതായിട്ടുള്ള പട്ടണത്തിൽ സ്വച്ഛമായിട്ടുള്ള കാററുള്ള ദിക്കുകൾ കുറച്ചേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു എന്നു വച്ചാൽ അങ്ങനെയുള്ള സ്ഥലങ്ങളിലുള്ള വീടുകളിൽ ദേഹസുഖത്തിനു വേണ്ടി അല്പകാലത്തേക്കോ ദീൎഘകാലത്തേക്കോ പാൎക്കുന്നതിനു ആ വീടുകളുടെ ഉടയക്കാൎക്ക് ആ വീടുകൾ അസ്വച്ഛമായിരിക്കുന്ന കാററുള്ള സ്ഥലത്തിൽ ആയിരുന്നാൽ അവൎക്ക് എന്തുവാടക കൊടുക്കണമോ അതിലും അധികം കൊടുക്കേണ്ടിവരും. ഈ ദൃഷ്ടാന്തംകൊണ്ട് ഒരു വസ്തുവിന്റെ വില അതിന്റെ ഉപയോഗംകൊണ്ടു മാത്രമല്ല ദൌൎല്ലഭ്യംകൊണ്ടും ആണെന്നുള്ളതു സിദ്ധമാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ സ്വച്ഛമായിട്ടുള്ള കാററും വെള്ളവും സമൃദ്ധിയായിട്ടു കിട്ടുന്നിടത്തും കിട്ടാത്തയിടത്തും ഒരുപോലെ ഉപയോഗമുള്ളവയാണ്. എന്നാൽ അവ എവിടെ ദുൎല്ലഭങ്ങളോ അവിടെ അവക്കു വിലയുണ്ടാകുന്നു. അതുപോലെതന്നെ എതു സ്ഥലത്ത് ഇരുമ്പു ദുൎല്ലഭമോ അവിടെ അതിന് അധികം വിലകൊടുക്കേണ്ടിവരുന്നു.

സമുദ്രത്തിൽ ചില ദ്വീപുകൾ ഉണ്ട്. അവയിൽ ഇരുമ്പു തീരുമാനം കാണപ്പെടുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് അവിടെയുള്ള ആളുകൾ ആടുമുതലായ അവിടത്തെ നാൽക്കാലികളെ കൊടുത്തു ഇരുമ്പാണികളേയും പിച്ചാത്തികളേയും മററും വാങ്ങിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഈശ്വരകൃപയാൽ ഇരുമ്പു സാമാന്യം എല്ലാ രാജ്യങ്ങളിലും കിട്ടുന്നുണ്ട് എങ്കിലും അതു വില കൊടുത്തല്ലാതെ കിട്ടുന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ അതിനെ ആദ്യം ആകരത്തിൽനിന്നും എടുക്കുകയും പിന്നിട്ട് അതിന്റെ കല്മഷങ്ങളെ ഒക്കെയും കളഞ്ഞു സ്വച്ഛമാക്കുകയും പിന്നെ അതിനെക്കൊണ്ടു ഓരോ പദാൎത്ഥങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുവേണം ആയതു ജനങ്ങൾക്ക് ഉപയുക്തമായി തീരുന്നതിന്. ഇരുമ്പുകൊണ്ട് ഉണ്ടാക്കപ്പെടുന്ന വസ്തുക്കൾ ഫലമൂലാദികൾ പോലെ ശ്രമംകൂടാതെ കിട്ടുന്നവയായിരുന്നാൽ അവക്കു വിലയുണ്ടായിരിക്ക

യില്ല. അതിന കാരണം എന്തെന്നാൽ വില കൊടുക്കാതെതന്നെ
അവ കിട്ടുമല്ലോ. അപ്പോൾ വില എന്തിനായിട്ടു കൊടുക്കണം. എ-
ന്നാൽ അവ അങ്ങിനെ സുലഭമായിട്ടു കിട്ടുമെങ്കിൽ അപ്പോഴും അവ-
യുടെ ഉപയോഗം ജനങ്ങൾക്ക് ഇപ്പോൾ ഉള്ളതുപോലെതന്നെ ഇ-
രിക്കും. അതുകൊണ്ടു ഇപ്പോൾ അവക്കു വില കൊടുക്കേണ്ടിയിരിക്കു-
ന്നത് അവയുടെ ദൌർല്ലഭ്യംകൊണ്ടാകുന്നു.

അപ്പോൾ ഒരു പദാൎത്ഥത്തിന വിലയുണ്ടാകുന്നതിന ഒന്നാമത്
അതു ദുർല്ലഭമായിരിക്കണം. രണ്ടാമത് അതിന്റെ ആവശ്യകത
ജനങ്ങൾക്കു ഉണ്ടായിരിക്കണം. ഒരുമാതിരി കല്ലുകൾ ഉണ്ട്, അവ
ബഹു ദുർല്ലഭങ്ങളാണ്. എന്നാൽ അവ വൈരം മാണിക്കം മുത-
ലായവയെപ്പോലെ കാഴ്ചക്ക് അത്ര ഭംഗിയായിട്ടുള്ളവയല്ല. എന്നു
മാത്രമല്ല അവയെ ജനങ്ങൾ അപേക്ഷിക്കുന്നു ഇല്ല. അതിനാൽ അ-
വ വിലയുള്ളവ ആകുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടു ഒരു പദാൎത്ഥം ജനങ്ങളു-
ടെ ഇച്ഛാവിഷയമായും സുഖസാദ്ധ്യമല്ലാത്തതായും ഇരുന്നാൽ തന്നെയേ
അതു വിലയുള്ളതാകുന്നുള്ളു. വൈരം മരതകം പുഷ്യരാഗം മുതലാ-
യ രത്നങ്ങൾ ബഹുശോഭാവത്തുകളും ദുർല്ലഭങ്ങളും ആകകൊണ്ട് അ-
വ അത്ര അധികം വിലയുള്ളവ ആയിരിക്കുന്നു. അവയുടെ ഉപ-
യോഗത്തെ നോക്കാൻ പോയാൽ അവകൊണ്ടു ആഭരണങ്ങളെ ഉ-
ണ്ടാക്കാം എന്നു മാത്രമല്ലാതെ വേറെ ഒന്നും ഇല്ല. പരസ്സഹസ്രം
ജനങ്ങൾ ബഹുശ്രമം ചെയ്തു ദ്രവ്യത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നതു വല്ല വിധ-
ത്തിലുമുള്ള ആഹാരത്തേയും വസ്ത്രത്തേയും സമ്പാദിക്കണം എന്നല്ല
കിന്തു, സുന്ദരങ്ങളായും ഭാസുരങ്ങളായും ഉള്ള വസ്ത്രാഭരണാദികളും
തങ്ങൾക്ക് ഉണ്ടായിരിക്കേണം എന്നാകുന്നു. ഇങ്ങിനെയുള്ള വസ്തു-
ക്കൾ തങ്ങൾക്കുണ്ടായിരിക്കണമെന്നു ജനങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നതി-
ന്റെ കാരണം എന്തെന്നാൽ ഒന്നാമത് അവ കാഴ്ചക്കു ബഹുഭംഗി-
യുള്ളവയായിരിക്കുന്നു. രണ്ടാമത് അവ ഉള്ള ആളുകൾ സമ്പന്ന-
ന്മാരെന്നു ജനങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നു. കേവലം ഭംഗിമാത്രം വിചാരി-
ച്ചാൽ ചില പുഷ്പങ്ങൾ സൌന്ദൎയ്യത്തിൽ രത്നാദികളെ അതിശയി-
ക്കുന്നു. എന്നാൽ അങ്ങിനെയുള്ള പുഷ്പങ്ങൾ എല്ലാവൎക്കും സാധാര-
ണമായിട്ടു കിട്ടുമല്ലോ. അവയെക്കൊണ്ട് ഒരുത്തന്റെ അവസ്ഥ
അറിവാൻ കഴിയുന്നതല്ല. രത്നാദികളെ കൊണ്ടുണ്ടാക്കപ്പെട്ട ആഭ-

രണങ്ങളെ ധരിച്ചാൽ താൻ ബഹു ദ്രവ്യവാനാണെന്നു മറ്റുള്ള ആളുകൾ വിചാരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് അവയെക്കുറിച്ച ജനങ്ങൾക്കത്ര മോഹമുള്ളത്.

ആളുകൾക്കു താന്താങ്ങളുടെ അവസ്ഥാനുസരണം വസ്ത്രാഭരണാദികളെക്കൊണ്ട് അലങ്കരിച്ചുകൊള്ളണമെന്ന് ഒരു നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നാൽ അത്ര ദൂഷ്യമില്ല. എന്നാൽ ചിലർ തങ്ങളുടെ യോഗ്യതയിലും അധികം വസ്ത്രങ്ങളേയും ആഭരണങ്ങളേയും ധരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട അവർ വേഗം ദരിദ്രന്മാരായിതീരുന്നു. ഇതു വളരെ അനുചിതമാണ്. ചിലർ ആഭരണങ്ങളിൽ എത്ര ദ്രവ്യം ചിലവു ചെയ്യുന്നുവോ അത്രയും ദ്രവ്യത്തെ തങ്ങളുടെ യോഗ്യതക്ക് അനുരൂപങ്ങളായിട്ടുള്ള വസ്ത്രങ്ങളേയും പാത്രങ്ങളേയും പദാർത്ഥങ്ങളേയും വാങ്ങിക്കുന്നതിലും വൃത്തിയായിട്ട വെക്കുന്നതിലും വിനിയോഗിച്ചാൽ അവൎക്കു അധികം സൌഖ്യമായിരിപ്പാൻ ഇടയുണ്ടായിരിക്കും.

അപ്പോൾ ഒരു പദാർത്ഥത്തിന്നു വിലയുണ്ടാകുന്നത് കേവലം ആ പദാർത്ഥം ഉപയോഗമുള്ളതുകൊണ്ടോ അല്ലെങ്കിൽ ആയതു ദൃഷ്ടിക്കു ഭംഗിയായിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടോ, അല്ലെങ്കിൽ ആയത് ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട മനസ്സിനു സന്തോഷമുണ്ടാകുന്നതുകൊണ്ടോ മാത്രമല്ല. ആയതു ദുർല്ലഭമായും ഇരിക്കണം. എന്നുവെച്ചാൽ ആയതു കിട്ടുന്നത് പ്രയാസമായിരിക്കയും വേണം. എന്തെന്നാൽ ഉപയുക്തമായോ സന്തോഷകരമായോ ഉള്ള ഒരു പദാർത്ഥത്തെ ഒരുത്തൻ ശ്രമപ്പെട്ടു സമ്പാദിച്ചിരുന്നാൽ ആയത് വേണമെന്നു ആഗ്രഹിക്കുന്ന ആളുകൾക്ക് ആയതു സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ പ്രത്യേകം ആവശ്യമുള്ള ശ്രമം തങ്ങൾക്കുകൂടാതെ കിട്ടണമെങ്കിൽ ആയതു യാതൊരുത്തന്റെ സ്വാധീനത്തിൽ ഇരിക്കുന്നോ ആയവനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചിട്ടുതന്നെ വേണം. ജനങ്ങൾ കേവലം അപരിഷ്കൃതന്മാരായിരുന്നാൽ ഇങ്ങിനെയുള്ള വസ്തുക്കളെ പ്രായേണ ബലാൽക്കാരംകൊണ്ട അപഹരിക്കും. എന്നാൽ പരിഷ്കൃതന്മാരായിരുന്നാൽ അങ്ങിനെയുള്ള വസ്തുക്കൾക്കു പകരം അവയുടെ ഉടയക്കാരന് ആവശ്യമുള്ള വസ്തുക്കളെ കൊടുത്തു അവയെ വാങ്ങിക്കും. അപ്പോൾ ഇതു വില കൊടുക്കുന്നതുപോലെ തന്നെ ആയി.

സ്വൎണ്ണവും വെള്ളിയും ഇരിമ്പിനേക്കാൾ അധികം വിലയുള്ള വയായിരിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം എന്തെന്നാൽ അവ കാഴ്ചക്കു ബഹു ഭംഗിയുള്ളവയാകകൊണ്ട് അവയെകൊണ്ട് ആഭരണാദികളെ ഉണ്ടാക്കി അവയെ ഉപയോഗിക്കണമെന്നു ജനങ്ങൾക്ക് ആഗ്രഹമുള്ളതാകുന്നു. അപ്പോൾ അവ ഉപയുക്തസാധനങ്ങൾ എന്നായി. എന്നാൽ ഇരുമ്പിനെപ്പോലെ അവ അത്ര സുലഭങ്ങളല്ലാത്തതുകൊണ്ട് അവയെ സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ അധികം ശ്രമം വേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നു. അവ കിട്ടുന്നതും ചില ഇടങ്ങളിൽ മാത്രമേ ഉള്ളു. അങ്ങനെ അവ കിട്ടുന്നിടങ്ങളിലും അവ കുറച്ചേ കിട്ടുന്നുള്ളു. എങ്ങനെയെന്നാൽ സ്വൎണ്ണം ചില നദികളുടെ മണലുകളിലും ചില പാറകളിലും ഉണ്ട്. അവിടെ ചെന്നു മണലിൽനിന്നും പാറകളിൽനിന്നും അതിനെ എടുക്കുന്നതിനു വളരെ അദ്ധ്വാനവും ചിലവും വേണ്ടിവരുന്നു. ഏകദേശം ഒരു രൂപാ തൂക്കമുള്ള സ്വൎണ്ണം എടുക്കുന്നതിനു പതിനേഴുരൂപാ തൂക്കം വെള്ളി എടുക്കുന്നതിന് എത്ര ശ്രമവും ദ്രവ്യവ്യയവും വേണമോ അത്രയും വേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടാകുന്നു സ്വൎണ്ണത്തിന്റെ വില അത്ര കൂടിയിരിക്കുന്നത്.

പദാൎത്ഥങ്ങൾക്കു വില ഉണ്ടാകുന്നത് അവ ഉപയുക്തങ്ങളായിരിക്കയും ശ്രമസാദ്ധ്യങ്ങളായിരിക്കയും ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു മാത്രമല്ല. വേറെ ഒരു ഗുണംകൂടി അവയിൽ ഉണ്ടായിരിക്കണം. അത് എന്തെന്നാൽ അവ കൊടുക്കാനും വാങ്ങിക്കാനും കഴിയുന്നവയായും ഇരിക്കണം. എങ്ങനെ എന്നാൽ ആരോഗ്യം വേണമെന്നു എല്ലാവൎക്കും ആഗ്രഹമുണ്ട്. ആയത് എല്ലാവൎക്കും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ ആയതിനു വില ഇല്ലാത്തത് ആയത് കൊടുപ്പാനും വാങ്ങിപ്പാനും കഴിയാത്തതുകൊണ്ടാകുന്നു. ആയത് അങ്ങിനെ ചെയ്യാൻ കഴിയുന്ന വസ്തുവായിരുന്നു എങ്കിൽ ശ്രീമാന്മാരായിരിക്കുന്ന അനവധി ജനങ്ങൾ അനവധി ദ്രവ്യത്തെ ആരോഗ്യത്തിന്റെ നിധികളാകുന്ന ദരിദ്രന്മാൎക്കു കൊടുത്തു അതിനെ വാങ്ങിയിരിക്കുമായിരുന്നു. ദ്രവ്യാപേക്ഷകൊണ്ട് തങ്ങളുടെ ആരോഗ്യത്തെ കൊടുക്കുന്നതിൽ ദരിദ്രന്മാർ സന്തോഷമുള്ളവരായിരിക്കയും ചെയ്യും. എന്നാൽ അങ്ങനെ ആരോഗ്യത്തെ വിലകൊടുപ്പാനും വാങ്ങിക്കാനും കഴിയുന്നില്ല. ദ്രവ്യലാഭത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് ദരിദ്രന്മാർ തങ്ങളുടെ കയ്യുകാലുകളെ ഭേദിച്ചുകൊ

ടുപ്പാൻ കൂടി മടിക്കയില്ലായിരിക്കും. എന്നാൽ ആ കയ്യോ കാലോ സ്വശരീരത്തിൽ യോജിപ്പിയ്ക്കുന്നതു എങ്ങനെയാണ്. ഒരുത്തന് ആരോഗത ഉണ്ടായിരുന്നാൽ ആയത് തന്റെ സ്വാധീനത്തിൽ ഇല്ലാതെ ആക്കുന്നതിന് ആഹാരനിദ്രാദികളിൽ ക്രമം ഇല്ലാതെ ഇരുന്നാൽ മതി. എന്നാൽ ആയത് തന്റെ വശത്തിൽനിന്നു പോകുമ്പോൾ അതിനെ അന്യന് സ്വാധീനമാക്കുന്നതിന് എങ്ങനെ കഴിയും. കഴിയുന്നതല്ല. അതുകൊണ്ട് ഒരു വസ്തുവിനു വില ഉണ്ടാകണമെങ്കിൽ ആയത് ജനങ്ങൾക്കു ഉപയോഗം ഉള്ളതും ശ്രമസാദ്ധ്യവും കൊടുക്കാനും വാങ്ങിക്കാനും കഴിയുന്നതും ആയിരിക്കണം എന്നാലെ ആ വസ്തുവില്കുള്ളതായി തീരു.

ഒരു പദാൎത്ഥം ജനങ്ങൾക്കു ആവശ്യപ്പെടുകയും ആയത് ശ്രമം കൂടാതെ കിട്ടാത്തതായിരിക്കയും ചെയ്താൽ അതിനെ സമ്പാദിയ്ക്കുന്നതിന് ജനങ്ങൾ ശ്രമം ചെയ്യുന്നു. പുനശ്ച ഏതു പദാൎത്ഥത്തിന്റെ വിലയധികമായിരിയ്ക്കുന്നുവൊ ആയത് കിട്ടുന്നത് പ്രായേണ വളരെ പ്രയാസമുള്ളതായും ഏതു പദാൎത്ഥത്തിന്റെ വില കുറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നുവൊ ആയത് കിട്ടുന്നത് പ്രായേണ അത്ര പ്രയാസമില്ലാത്തതായും ഇരിയ്ക്കും എന്നിങ്ങിനെ ഒരു നിയമം ഉണ്ട്. എന്നാൽ ഈ നിയമത്തെ വിചാരിച്ച് ഒരു പദാൎത്ഥത്തിന്റെ വില നിശ്ചയിയ്ക്കുന്നതിൽ കേവലം അതിൽ ചെയ്തിട്ടുള്ള ശ്രമത്തെ മാത്രം നോക്കി അധികം ശ്രമം ചെയ്തിരുന്നാൽ അധികം വില കൊടുപ്പാനുള്ളതാണെന്നും അല്പം ശ്രമം ചെയ്തിരുന്നാൽ അല്പം വിലയെ കൊടുക്കേണ്ടു എന്നും ഭ്രമിക്കരുത്. എന്തെന്നാൽ ഏതു പദാൎത്ഥം അധികം വിലയുള്ളതായിരിയ്ക്കുന്നുവോ ആയതിനെ ഉണ്ടാക്കുന്നതിലും മററും അധികം ശ്രമം ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടല്ലാ ആയത് അധികം വിലയുള്ളതായിരിക്കുന്നതു കൊണ്ടാകുന്നു. ആയതിനെ ഉദ്ദേശിച്ച് അധികം ശ്രമം ചെയ്യുന്നത്. അതിന് દൃഷ്ടാന്തം ദന്തം വിററാൽ വളരെ പണം കിട്ടും എന്നുള്ളത് കൊണ്ടു വേട്ടക്കാർ ആനകളുള്ള ഭയങ്കരങ്ങളായിരിയ്ക്കുന്ന കാടുകളിൽ നേരാകുംവണ്ണം ആഹാരവും നിദ്രയും ഇല്ലാതെ സഞ്ചരിച്ച് ആനകളെ വെടിവെച്ച് കൊന്ന് അവയുടെ ദന്തത്തെ എടുത്തുകൊണ്ടു വന്ന് വില്ക്കുന്നു. ഒരുത്തൻ പ

ത്തു ദിവസം കാട്ടിൽ സഞ്ചരിച്ച് വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ട് പത്തു ആനകളെ കൊന്ന് അവയുടെ ദന്തത്തെ എടുത്തുകൊണ്ട് വരുന്നു. എന്നാൽ വേറെ ഒരുത്തൻ അത്രയും ദിവസം അത്രയും പ്രയാസപ്പെട്ട് ഒരു ആനയെ മാത്രം വെടിവെച്ച് കൊന്ന് അതിന്റെ ദന്തത്തെ എടുത്തുകൊണ്ട് വരുന്നു. ഈ രണ്ടുപേരുടെ ശ്രമവും ഒരുപോലെ ഉള്ളതാണെങ്കിലും പത്ത് ആനകളുടെ ദന്തം ഉള്ള ആളിനു എത്ര വില കിട്ടുമോ അത്രയും പണം ഒരു ആനയുടെ ദന്തം ഉള്ള ആളിനു കിട്ടുന്നതല്ല. ഒരുത്തൻ വഴിയിൽ കൂടി നടന്നു പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന സമയത്തു ഒരുവൈരക്കല്ലു അവനു കിട്ടിയാൽ ആയതിനെ സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ അവനു ഒരു ശ്രമവും ഉണ്ടായില്ലെങ്കിലും അവൻ ആ വൈരത്തെ വിററാൽ അല്പം വിലയെ കിട്ടു എന്നില്ലല്ലൊ. ഒരുത്തന്റെ പുരയിടത്തിൽ കിണറു വെട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന സമയത്തു ദ്രവ്യത്തിന്റെ നിധി കാണപ്പെട്ടാൽ ആ നിധിയെ സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ വളരെ ശ്രമം വേണ്ടിവരാത്തത് നിമിത്തം ആ നിധിയുടെ വില കുറഞ്ഞിരിക്കുമോ ആ നിധി കിട്ടീട്ടുള്ള ആളിനെ ദരിദ്രനെപ്പോലെ ആരെങ്കിലും വിചാരിക്കുമോ ഇല്ല. അതുകൊണ്ട് ഒരു പദാൎത്ഥത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് ചെയ്തിട്ടുള്ള ശ്രമംകൊണ്ട് മാത്രമെ അതിനു വിലയുണ്ടാക എന്നു വിചാരിക്കരുത്. എന്നാൽ ആ പദാൎത്ഥത്തിന് വില കിട്ടും എന്നുള്ളതുകൊണ്ടാകുന്നു അതിനെ ഉദ്ദേശിച്ച് ശ്രമം ചെയ്യുന്നത്.

മനുഷ്യൻ അലസനായി ഭവിക്കരുതെന്നു വിചാരിച്ച് അവന്റെ സുഖസാധനങ്ങളായിരിക്കുന്ന പ്രായേണ എല്ലാ വസ്തുക്കളും ശ്രമംകൂടാതെ അവനു കിട്ടരുതെന്ന് ഈശ്വരൻ സങ്കല്പിച്ചിരിക്കുന്നതായി കാണുന്നു. നമുക്കുള്ള അന്നവസ്ത്രാദികളും ഗൃഹങ്ങളും വാഹനങ്ങളും മററു അസംഖ്യങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഉപഭോഗസാധനങ്ങളും ശ്രമംകൂടാതെ ഉണ്ടായിട്ടുള്ളവ അല്ല. അതുകൊണ്ട് ശ്രമപ്പെട്ടാൽ തന്നയേ സുഖം ഉണ്ടാകൂ.

കൂലിയെ അല്ലെങ്കിൽ ശമ്പളത്തെകുറിച്ച്

ഒരു വേല ചെയ്യുന്ന ആളുകൾക്ക് അധികം കൂലിയും മററൊരു വേല ചെയ്യുന്ന ആളുകൾക്ക് കുറഞ്ഞ കൂലിയും കിട്ടുന്നു. എങ്ങനേ എന്നാൽ മൺ വെട്ടികൊണ്ട് വേല ചെയ്യുന്ന ആൾ വാങ്ങിക്കുന്ന കൂലിയെക്കാൾ ഒരു തട്ടാനോ ദന്തപ്പണിക്കാരനോ അധികം കൂലി വാങ്ങിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇങ്ങനെ അധികം കൂലി കിട്ടുന്നതു അധികം ശ്രമം ചെയ്യേണ്ടിയിരിക്കുന്നു എന്നുള്ളതുകൊണ്ടല്ല.

ശാരീരശ്രമത്തിൽ എങ്ങനെ ഭേദങ്ങൾ ഉണ്ടോ അങ്ങനെ മാനസികശ്രമത്തിലും ഭേദങ്ങളുണ്ട്. എങ്ങനെ എന്നാൽ രാവും പകലും പ്രയാസപ്പെട്ട് കണക്കുകളെ എഴുതുന്ന ഒരു അധികാരത്തിൽ കണക്കനു എത്ര ശമ്പളംകൊടുക്കണമോ അതിലും വളരെയധികം ഒരു ന്യായാധീശന്ന് കൊടുക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇതുകൊണ്ട് ഒരു വേലയിൽ അധികമോ കുറഞ്ഞോ കൂലി കിട്ടുന്നത് ആയതിൽ അധികമോ കുറഞ്ഞോ ശ്രമം ചെയ്യേണ്ടിയിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടല്ല എന്നുള്ളത് സ്പഷ്ടമാകുന്നു. എന്നാൽ കൂലിയിലുള്ള ഭേദം എന്തുകൊണ്ടാകുന്നു എന്നുള്ളത് താഴെ വിവരിക്കാം. പദാത്ഥങ്ങൾക്ക വിലയ്ക്ക് താരതമ്യം ഉണ്ടാകുന്നത് എതു കാരണത്താലോ ആ കാരണത്താൽ തന്നെ ആകുന്നു വേലയ്ക്കും കൂലിക്കും താരതമ്യം ഉണ്ടാകുന്നത്. ഒരു വേലയെ ചെയ്യുന്നതിന് ആളുകൾ കുറച്ച് കിട്ടിയാൽ ആ വേലക്ക് കൂലി അധികവും അധികം കിട്ടിയാൽ കൂലി കുറഞ്ഞും ഇരിക്കും. ഈ ക്രമത്തിന് മൺവെട്ടി കൊണ്ടു വേല ചെയ്യുന്നതിനു എത്ര ആളുകൾ കിട്ടുമോ അത്ര ആളുകൾ ദന്തപ്പണികളോ സ്വൎണ്ണവേലകളോ ചെയ്യുന്നതിനും കണക്ക എഴുത്തിനു എത്ര ആളുകൾ കിട്ടുമോ അത്ര ആളുകൾ തക്ക്പ്പെട്ട അവകാശാദികളെ ന്യായംപോലെ വ്യവസ്ഥാപിക്കുന്നതിനും കിട്ടുകയില്ലാ. അതുകൊണ്ടാകുന്നു ഇവരുടെ കൂലിയിൽ ഇത്ര താരതമ്യം ഉള്ളത്.

ഇതിന്റെ മുഖ്യമായിട്ടുള്ള കാരണം എന്തെന്നാൽ ദന്തപ്പണികളേയൊ ആഭരണാദികളേയൊ ചെയ്യാൻ പഠിക്കുന്നതിന് അധികം ചിലവും ഈ വേലകളെ അഭ്യസിച്ച് അവയിൽ യോഗ്യത സ

മ്പാദിക്കുന്നതിനു അധികകാലതാമസവും വേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആ അന്തരത്തിൽ തന്റെ കാലക്ഷേപവും നടക്കണം. തന്റെ ഗുരുവിന് ശമ്പളവും കൊടുക്കണം. അതിന് ദ്രവ്യം ഉണ്ടായിരിക്കണം എന്നാലെ ആ വേലകളിൽ യോഗ്യത സമ്പാദിക്കാൻ കഴികയുള്ളു. അതുപോലെ തന്നെ സാമാന്യമായ ഒരു കണക്കെഴുത്ത് അഭ്യസിക്കുന്നതിനുവേണ്ടിയിരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ ന്യായങ്ങളെ അഭ്യസിച്ച് അവയിൽ പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിക്കുന്നതിന് അധികം ചിലവും കാലതാമസവും വേണ്ടിവരുന്നു. ഇങ്ങനെ അധികം ചിലവും കാലതാമസവും വേണ്ടിവരുന്നതായ ന്യായശാസ്ത്രാഭ്യാസം കൊണ്ടു അധികം ദ്രവ്യം കിട്ടും എന്നുള്ള നിശ്ചയം ഇല്ലാതെയിരുന്നാൽ അങ്ങനെയുള്ള അധികച്ചിലവും ചെയ്യാൻ ശേഷിയും മനസ്സും ഉള്ള ആളുകൾ ആരും തങ്ങളുടെ കുഞ്ഞുങ്ങളെ ആ ശാസ്ത്രത്തെ അഭ്യസിക്കാൻ ഉത്സാഹിക്കയില്ല.

എന്നാൽ ചിലപ്പോൾ ഒരു വിദ്യയെ അഭ്യസിക്കുന്നതിനായി അയക്കപ്പെട്ട ബാലൻ മൂർഖനായൊ അലസനായൊ തീൎന്ന് ആ വിദ്യയിൽ തന്റെ ഉപജീവനത്തെ കഴിച്ചുകൊള്ളുവാൻ തക്കവണ്ണമുള്ള പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിക്കാതെ പോകുന്നു. അപ്പോൾ അവന്റെ പിതാവു നിരാശനായും തന്റെ മകന്റെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനായി ചെയ്തിട്ടുള്ള ചിലവുകൾ ഒക്കെയും നിഷ്ഫലങ്ങളായി തീരുകയും ചെയ്യുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഒരു മാസം കണക്കു എഴുതുന്ന ആളിന് കിട്ടുന്ന ശമ്പളത്തേക്കാൾ ഒരു മാസം ജഡ്ജി ഉദ്യോഗം ഭരിക്കുന്ന ആളിന് അധികം ശമ്പളം കിട്ടുന്നത് ജഡ്ജി ഉദ്യോഗത്തിനു വേണ്ടുന്ന പാണ്ഡിത്യത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ അധികം ചിലവും കാലതാമസവും ഒരു വേള മൌർഖ്യം കൊണ്ടൊ അലസതകൊണ്ടൊ പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിക്കാതെ പോയാൽ ആ വിഷയത്തിൽ വൃഥാ ദ്രവ്യവ്യയവും വരുന്നതുകൊണ്ടാണെന്നു പറയാൻ പാടില്ല. കിന്തു അങ്ങനെയുള്ള പ്രയാണങ്ങളിൽ പ്രവൎത്തിച്ച പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിക്കുന്ന ആളുകൾ വളരെ ചുരുക്കമാകകൊണ്ടാകുന്നു അവൎക്കു അധികം ശമ്പളം കൊടുക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നത്.

ഇതുകൊണ്ട് ഒരു പദാൎത്ഥത്തിന്റെ വില കൂടിയൊ കുറഞ്ഞൊ ഇരിക്കുന്നത് ആ പദാൎത്ഥം ചുരുക്കമായൊ ധാരാളമായൊ ഇരിക്കുന്നതിന്റെ അവസ്ഥപോലെ ആണെന്നുള്ള പ്രകാരം തന്നെ ഒരു

വേലയ്ക്കു കൂടിയോ കുറഞ്ഞോ വരുന്നത് ആ വേലയ്ക്കുള്ള ആളുകൾ കുറഞ്ഞോ കൂടിയൊ ഇരിയ്ക്കുന്നതിൻെറ അവസ്ഥയ്ക്കു തക്കവണ്ണം ആകുന്നു എന്നുള്ളത് സ്പഷ്ടമാകുന്നു.

ഒരു വിദ്യയിൽ പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിക്കുന്നതിന് അധികം ദ്രവ്യം ചിലവു ചെയ്യുന്നത് ആ വിദ്യയിൽ അധികം ദ്രവ്യം കിട്ടുന്നതിനു കാരണമായി ഭവിക്കുന്നതുപോലെ മഹാ ബുദ്ധിശക്തിയും അധികം ദ്രവ്യം കിട്ടുന്നതിനു കാരണമായി തീരുന്നു. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അധികം ദ്രവ്യം ചിലവു ചെയ്ത് ഒരു വിദ്യയിൽ പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിയ്ക്കാൻ കഴിയുന്ന ആളുകൾ ചുരുക്കമായിരുന്നതിൻവണ്ണം മഹാ ബുദ്ധിശക്തിയുള്ള ആളുകളും ചുരുക്കമാകുന്നു. അതുകൊണ്ടാകുന്നു ഒരു വിദ്യയെ സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ സാമാന്യബുദ്ധിയുള്ള ഒരുത്തനും അസാമാന്യബുദ്ധിയുള്ള ഒരുത്തനും ചിലവു ഒരുപ്പോലെ തന്നെ ആയിരുന്നാലും സാമാന്യബുദ്ധിയുള്ളവനേക്കാൾ വളരെ അധികം ദ്രവ്യം കിട്ടുന്നത്.

എന്നാൽ ചില വേലകൾക്ക് കൂലി അധികം കൊടുക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആയതു ആ വേലയെ പഠിക്കുന്നതിൽ ചിലവു അധികം വേണ്ടിവന്നിട്ടൊ ആ വേലക്കാരനു അസാമാന്യബുദ്ധിശക്തി ഉണ്ടായിട്ടൊ അല്ലാ. അങ്ങനെയുള്ള വേലകൾ ചെയ്യുന്നതിൽ അധികം അപായമൊ മറ്റൊ വരുന്നത്കൊണ്ടാകുന്നു. അതിനു ദൃഷ്ടാന്തം എന്തെന്നാൽ വെടിമരുന്നുണ്ടാക്കുന്ന ആളുകൾക്കു സാമാന്യേന ദിവസം ഒന്നിനു മൺവെട്ടികൊണ്ട് വേല ചെയ്യുന്ന ആളുകളെക്കാൾ അധികം കൂലി കൊടുപ്പാനുള്ളതാകുന്നു. എന്തെന്നാൽ വെടിമരുന്നുണ്ടാക്കുന്നതിൽ പ്രാണന് വളരെ അപായമുണ്ട്. അതുപോലെ തന്നെ ദന്തവേല പഠിക്കുന്നതിനു ചിലവാകുന്നതിനേക്കാൾ വളരെ അധികം ആയുധാഭ്യാസം ചെയ്യുന്നതിൽ ഇല്ല. എങ്കിലും ദന്തവേലക്കാരനേക്കാൾ സേനാനായകനു അധികം ശമ്പളം കൊടുക്കേണ്ടിയിരിയ്ക്കുന്നു. സേനാനായകൻെറ സാമർത്ഥ്യം സമ്പാദിയ്ക്കുന്നതിൽ ചിലവ് അധികം ഉണ്ടെന്നു വച്ചിട്ടല്ല. ഇതിൽ ആളുകൾ പ്രവൃത്തിക്കാതെ എതു സമയത്തെങ്കിലും തൻെറ പ്രാണനെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടി വരുമല്ലോ എന്നുള്ള ഭയംകൊണ്ട് അതിൽ ആളുകൾ അധികം പ്രവൃത്തിക്കാത്തതാകുന്നു.

—:o:—

രണ്ടു യാചകന്മാരായ ചെറുക്കന്മാരുടെ കഥ.

ഏകദേശം പത്തുവയസ്സ പ്രായമുള്ള ഒരു ചെറുക്കൻ ഒരു ആളുടെ അടുക്കൽ ചെന്ന് എനിക്ക ഒരു ചക്രം തരേണം എന്നു യാചിച്ചു. അപ്പോൾ അയാൾ അവനോടു പറഞ്ഞു നിന്റെ പ്രായമുള്ളവനായ ഒരു ചെറുക്കൻ ഇങ്ങനെ യാചിച്ചു സമ്പാദിക്കുന്നത് കേട്ടാ കൊള്ളാവുന്നതല്ല. നീ വേല ചെയ്തു നിന്റെ നിത്യവൃത്തി കഴിക്കേണ്ടതാകുന്നു. അപ്പോൾ ആ ചെറുക്കൻ എനിക്ക വേല യാതൊന്നുമില്ലല്ലോ എന്നു പറഞ്ഞു. ആകട്ടെ എന്നാൽ നിനക്ക വേലയുണ്ടായാൽ ചെയ്യാമോ എന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചതിന് ആവാം എന്നു ചെറുക്കൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

അയാൾ ആ ചെറുക്കനോട് അവന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെ സ്ഥിതിയേയും അവന്റെ നിത്യതയേയും മറ്റും കുറിച്ച് ചോദിച്ചറിഞ്ഞ് ആ ചെറുക്കന്റെ അച്ഛൻ കഴിഞ്ഞുപോയി അവന്റെ അമ്മ സ്വയമേവ യാചിക്കയും അവനെ യാചിക്കുന്നതിനു പുറമെ അയക്കയും ചെയ്തു. അവൻ പോകാതെ ഇരുന്നാൽ അവനെ അടിച്ചു പുറത്താക്കുന്നതുകൊണ്ട് അവൻ അങ്ങനെ ഓരോരുത്തരോടു യാചിച്ചു. വല്ലതും വാങ്ങിച്ച് ആഹാരാദികൾ നിർവ്വഹിക്കയും വല്ല വീടുകളുടെ തിണ്ണയിലോ പടിപ്പുരയിലോ രാത്രിയിൽ കിടന്നുറങ്ങുകയും ചെയ്തു വന്നു. അവന്റെ പേർ കൃഷ്ണൻ എന്നായിരുന്നു.

ഇവൻ ചെന്നു യാചിച്ച ആൾ ഒരു ദിക്കിൽ മരാമത്തിൽ ഒരു മേൽവിചാരിപ്പുകാരനും അയാളുടെ പേർ പത്മനാഭപിള്ള എന്നുമായിരുന്നു. അയാൾ ആ ചെറുക്കനോടു പറഞ്ഞു കൃഷ്ണാ നീ എന്റെ കൂടെ വാ ഞാൻ നിനക്ക് ഒരു വേലയുണ്ടാക്കിത്തരാം. ആദ്യം നീ ചുരുങ്ങിയ കൂലിയുള്ള വേലകൾ ചെയ്യണം. പിന്നെ നിന്റെ വേലയിലുള്ള ജാഗ്രതയും പ്രാപ്തിയും കണ്ടു ക്രമത്തിൽ നിനക്ക വേണ്ടുന്നതിനെ ഞാൻ കഴിയുന്നതുപോലെ ചെയ്യാം. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു പത്മനാഭപിള്ള കൃഷ്ണനെ കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ടു പോയി ഒരു പണി സ്ഥലത്തു കല്ലുകൾ കുടിച്ചു പൊടിക്കുന്നതിനായിട്ട് ഒരു തടിയും കൊടു

ത്ത് അവനോട്ട പറഞ്ഞു നീ മടിക്കൂടാതെ കഴിയുന്നടത്തോളം കല്ല പൊടിക്കാമെങ്കിൽ നിനക്ക ദിവസം ഒന്നിൽ എട്ട ചക്രവും രാത്രി യിൽ ഉറങ്ങുന്നതിന് ഒരു സ്ഥലവും തരാം.

കൃഷ്ണൻ ബാഹ്യമായി യാതൊരു വൈമനസ്യത്തോടുംകൂടാതെ വേലയ്ക്കായി ആരംഭിച്ചു. ആ കല്ലുകൾ അത്ര കാഠിന്യമില്ലാത്തവ യായിരുന്നതുകൂടാതെ അവ മുമ്പിൽതന്നെ സാമാന്യം ചെറുതായി പൊടിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് അവന് അവന്റെ ശക്തികൊണ്ട് അവയെ അധികം ശ്രമംകൂടാതെ പൊടിക്കുന്നതിന് കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ കുറേനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവന്റെ ഇടി കൾ മുമ്പിലത്തേക്കാൾ അധികം വിളംബിതങ്ങളായി തുടങ്ങി. പി ന്നെ അവിടെ വിശേഷിച്ച് ആരും ഇല്ലാതെയിരിയ്ക്കുന്ന സമയം അ ലക്കിയ മുണ്ടും നേരിയതും ഉടുത്ത് ആരെങ്കിലും ആ ദിക്കിൽകൂടി ന ടക്കുന്നതു കണ്ടാൽ അവന്റെ തടി താഴെ ഇട്ടുംവെച്ച് ഓടിച്ചെന്ന് അവരോട് അവന്റെ സ്വഭാവത്തെ അനുസരിച്ച വല്ലതും യാചി യ്ക്കയും ചെയ്യും. ഇങ്ങനെ ഏകദേശം അവൻ അവിടെ ഏഴെട്ട നാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവന്റെ വയസ്യനും പരിചയക്കാരനും അവനെപ്പോലെതന്നെ ഒരു യാചകനുമായ ഒരു ചെറുക്കൻ അവൻ അവിടെ നില്ക്കുന്നതു കണ്ട് സമീപത്തുവന്നു. ഇവർ തങ്ങളിൽ ഉള്ള ഭേദം എന്തെന്നാൽ രണ്ടാമതു വന്നവന്റെ അമ്മ ഒരു രോഗി ണിയും മകനെ സംരക്ഷിക്കുന്നതിന്നു ശക്തിയില്ലാത്തവളും ആയിരുന്ന തു കൂടാതെ അവൾ അവനെ അടിക്കാറും മററും ഇല്ല. നിർവ്വാഹമു ണ്ടെങ്കിൽ യാചിക്കാൻ അയക്കയും ഇല്ലായിരുന്നു.

അവന്റെ പേർ രാമൻ എന്നായിരുന്നു. അവൻ കൃഷ്ണനോട്ട ചോദിച്ചു നീ ആൎക്കുവേണ്ടി ആകുന്നു കല്ലുകൾ ഇടിച്ചു പൊടിക്കുന്ന ത്. അപ്പോൾ കൃഷ്ണൻ വളരെ ഗൌരവത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു പത്മ നാഭപിള്ള എന്നെ ഈ വേലക്കായിട്ട് ആക്കിയിരിക്കുന്നു. എനിക്ക ദിവസം എട്ട ചക്രവും കിടപ്പാൻ സ്ഥലവും തരാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടു ണ്ട്. അപ്പോൾ രാമൻ പറഞ്ഞു അദ്ദേഹം എന്നേയും ഈ വേല യ്ക്ക് ആക്കിയാൽ കൊള്ളാമായിരുന്നു. നിനക്ക് എന്തു തോന്നുന്നു അങ്ങനെയാക്കുമോ അതാ അതുതന്നെ ആകുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ കച്ചേരി സ്ഥലം. അവിടെ ചെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനോടുതന്നെ ചോ

ദിക്ക എന്നു കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞതു കേട്ടു രാമൻ പത്മനാഭപിള്ളയുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു കൃഷ്ണനെ ആക്കിയതുപോലെ എന്നേയും ഒരു വേലക്കു ആക്കിയാൽ കൊള്ളാം എന്നപേക്ഷിച്ചതിൻവണ്ണം അയാൾ അവന് ഒരു തടിയും കൊടുത്ത് അവനേയും കല്ലടിയ്ക്കുന്നതിന്നായി തന്നെ അയച്ചു.

രാമൻ വളരെ ശ്രദ്ധയോടുകൂടി വേല ചെയ്തു സന്ധ്യയായപ്പോഴത്തേക്ക് അവൻ പൊടിച്ചതു കൃഷ്ണൻ പൊടിച്ചതിൽ വളരെ അധികമായിരുന്നു. എന്നാൽ അവൻ കൃഷ്ണനേക്കാൾ കുറച്ചുനേരമേ വേലചെയ്തിട്ടും ഉള്ളു. യാചിച്ചു വല്ലതും വാങ്ങിക്കുന്നതിനേക്കാൾ വേല ചെയ്തു കൂലി വാങ്ങിക്കുന്നതാകുന്നു മാനമുള്ളതെന്നും ആയതുകൊണ്ടു ഒട്ടും ഔദാസീന്യം കൂടാതെ വേല ചെയ്യണം എന്നും നിശ്ചയിച്ചു രാമൻ സ്വസ്ഥമായി പോകുന്നവരോടു യാചിക്കാനും മററും പോകാതെ കഴിയുന്നിടത്തോളം ജാഗ്രതയായി വേല ചെയ്തു. കൃഷ്ണൻ അവൻ കഴിയുന്നതുപോലെതന്നെ അദ്ധ്വാനപ്പെട്ടില്ല. എങ്കിലും അവനു ബുദ്ധിക്ഷയം വരുത്തേണ്ട എന്നുവച്ചു പത്മനാഭപിള്ള അവക്കു രണ്ടുപേക്കും ഒരുപോലെതന്നെ എട്ടെട്ടു ചക്രം കൊടുത്തു. അവക്കു അത്താഴം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കിടപ്പാനൊരു സ്ഥലവും കൊടുത്തു. അവരു രണ്ടുപേരും പതിവായിട്ടു വല്ല തിണ്ണകളിലോ മററോ കിടന്നുറങ്ങുന്നതിൽ വളരെ അധികം സുഖമായിട്ടു അന്ന് ഉറങ്ങി. വെളിച്ചമായപ്പോൾ രണ്ടുപേരും വേലക്കായി പുറപ്പെട്ടു. രാമൻ തലേ ദിവസത്തേതിൽ അധികമായി ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി വേലക്കു ആരംഭിച്ചു. കൃഷ്ണൻ അരനാഴിക നേരം വേല ചെയ്തതിൻെറ ശേഷം ക്രമേണ ഉദാസീനതയായിട്ടു തടി താഴെ ഇട്ടുംവെച്ചു ചിരിക്കാൻ ആരംഭിച്ചു. അപ്പോൾ രാമൻ ചോദിച്ചു നീ എന്തിനായിട്ടാണ് ചിരിക്കുന്നത്. കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു മററൊന്നുമല്ല. എട്ടു ചക്രത്തിനു വേണ്ടി ദിവസംപ്രതി നാം ഇങ്ങനെ കല്ലുകൾ ഇടിച്ചും കൊണ്ടിരിക്കുമെന്നു ഇവർ വിചാരിക്കുന്നല്ലോ ഇവർ എത്ര മൂഢന്മാരാണ്. എന്തെന്നാൽ യാചിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടാൽ നമുക്കു ഒരു ദിവസം കുറയാതെ അരരൂപാ സമ്പാദിയ്ക്കാവുന്നതുകൂടാതെ വീടുകളിൽ ചെന്നു യാചിച്ചു ഭക്ഷണവും കഴിക്കാം. അപ്പോൾ രാമൻ പറഞ്ഞു എന്നാലും നാം ഇരപ്പാളികൾ എന്നു വിളിക്കപ്പെടുമല്ലോ. അതു വലിയ

അവമാനമല്ലയോ, അത്രതന്നെയുമല്ല നാം യാചിച്ചു നിവ്വഹിച്ചു തുടങ്ങിയാൽ പിന്നെ എന്നും യാചകന്മാരായി തന്നെ ഇരിക്കും. നമുക്കു കഴിയുമ്പോൾ വേല ചെയ്താൽ വയസ്സാകുന്ന സമയം ദാരിദ്ര്യത്തിന്റെ ഉപദ്രവംകൂടാതെ മയ്യാദയായിരിക്കുകയും ചെയ്യാം. ഇതു കേട്ടു കൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞു ശരി അവമാനം കൊണ്ടെന്താണ് കഴിയുമെങ്കിൽ അദ്ധ്വാനപ്പെടാതെ ഇരിപ്പാൻ തന്നെ നോക്കണം. എനിക്കു ഈ കല്ല് ഇടിച്ചു കൈകൾ വേദനപ്പെടുന്നു എന്നു പറഞ്ഞുംവച്ചു തൽക്കാലം അവിടെ കൂടി ഒരു വണ്ടിയിൽ ഒരാൾ പോകുന്നതു കണ്ട് സമീപത്തിൽ ഓടിച്ചെന്ന് എനിക്കു ഭക്ഷണത്തിനു യാതൊന്നും ഇല്ലാ ഒരു ചക്രം തരണേ എന്നു വിളിച്ചു നിലവിളിച്ച് ആ വണ്ടിയിൽ പോയവർ അവന് ഒരു പണം ഇട്ടുകൊടുത്തു. അതിനെ വാങ്ങിച്ചുംകൊണ്ട് അവൻ രാമന്റെ അടുക്കൽ വന്നു പറഞ്ഞു ഇതാ നോക്ക് എനിക്കു യാതൊരു വേലയും ചെയ്യാതെ നാലു ചക്രം കിട്ടിയല്ലോ നിനക്ക് ഇന്നു മുഴുവൻ വേല ചെയ്തെങ്കിലേ ഇനി കൂലി കിട്ടുവുള്ളല്ലോ. അതുകൊണ്ടു തടി ദൂരെ കളഞ്ഞുംവച്ച് എന്റെ കൂടെ പോരെ. പത്മനാഭപിള്ള നമ്മെ വന്നു കാണുന്നതിന്നു മുമ്പിൽ നമുക്കു പൊയ്ക്കളയാം. അപ്പോൾ രാമൻ പറഞ്ഞു "ഞാൻ വരുന്നില്ല ഞാൻ ഇവിടെ നിന്നു കല്ല് ഇടിച്ചു കൊണ്ടിരിപ്പാൻതന്നെ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു, എന്നാൽ നീ പോകുന്നുവെങ്കിൽ എന്റെ അമ്മയുടെ അടുക്കൽ ചെന്ന് ഞാൻ ഇവിടെയാണ് എന്നും ഞായറാഴ്ചക്കു വേലയില്ലാത്തതിനാൽ അന്നു അവിടെ വരാമെന്നും പറഞ്ഞാൽ കൊള്ളാം. കൃഷ്ണൻ അപ്പോൾ വളരെ ആശ്ചയ്യത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു, അപ്പോൾ നീ എന്നും ഇവിടെ വേല ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കാൻ തന്നെയാണോ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നത്. പത്മനാഭപിള്ള എന്നോ പോകുവാൻ പറകയില്ലെങ്കിൽ അങ്ങനെതന്നെയാണ് നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നത്. എന്നു രാമൻ പറഞ്ഞതു കേട്ട് അവനെ പരിഹസിച്ചുംകൊണ്ടു കൃഷ്ണൻ പോയി. രാമന്റെ അമ്മയെ വഴിയിൽ യാചിച്ചുംകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു കണ്ട് അവളോട് ഇന്നപ്രകാരം ഒക്കെയും രാമൻ പറഞ്ഞയച്ചു. എന്നാൽ അവന്റെ കൈ വേദനപ്പെട്ടു പറഞ്ഞതു ആവധിക്കു മുൻപിൽതന്നെ അവൻ ഇങ്ങുപോരുമെന്നു പറഞ്ഞു.

കൃഷ്ണൻ വിചാരിച്ചതു പോലെതന്നെ രാമന്റ ഒന്നു രണ്ടു ദിവസം കൈകൾ വളരെ വേദനപ്പെട്ടു. എന്നാൽ അവൻ അതുകൊണ്ടു വേല ഉപേക്ഷിച്ചു പൊയ്ക്കളഞ്ഞില്ല. മൂന്നു നാലു ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവന്റെ കൈക്കു വേദന ഇല്ലാതെ ആയി. എന്നുതന്നെയുമല്ലാ ക്രമേണ ബലവും അധികമുണ്ടായി. പത്മനാഭപിള്ള അവന്റെ ദിവസം എട്ടു ചക്രം കൊടുത്തു. പതിവായി ഉറങ്ങുന്നതിന് ഒരു സ്ഥലവും ചട്ടംകെട്ടി കൊടുത്തു. ആയാൾക്ക് ഇവനും കൃഷ്ണനെപ്പോലെതന്നെ പൊയ്ക്കളയും എന്നു വളരെ സംശയം ഉണ്ടായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ അതിനു മുൻപിലും അയാളനേകം യാചകന്മാരായ ചെറുക്കന്മാരെ വിളിച്ചു വേലക്ക് ആക്കി നോക്കീട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അവരിൽ ഒരുത്തനെങ്കിലും രണ്ടു ദിവസം തികച്ചിരുന്നു വേല ചെയ്തിട്ടില്ല. ഒരാഴ്ചവട്ടം രാമൻ വേല ചെയ്കയും വേലക്ക് ഒട്ടും അജാഗ്രത കാണിയ്ക്കാതെ ഇരിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ പത്മനാഭപിള്ളക്ക് ഇവൻ കൊള്ളാവുന്നവനെന്നു തോന്നിത്തുടങ്ങി. പിന്നെ ആയാൾ അവന്റെ അടുക്കൽ ചിലപ്പോൾ സംസാരിക്കയും ഇന്നപ്രകാരം വേല ചെയ്യണമെന്നു പറഞ്ഞു കൊടുക്കയും താൻ ഉണ്ടു കഴിഞ്ഞാൽ അവന്നു കറെ ചോറു കൊടുപ്പിക്കയും മററും ചെയ്യാറുണ്ടായിരുന്നു. ക്രമേണ അവനെക്കുറിച്ചു താല്പര്യം തോന്നി പത്മനാഭപിള്ള അവനെ ഇതിലും ശ്രമക്കുറവുള്ളതായി ഒരു വേലയിൽ ആക്കണമെന്നു നിശ്ചയിച്ച് ആദ്യം മണ്ണുകോരി കളയുന്നതിനും പിന്നെ വണ്ടിക്കാരോടുകൂടി അവക്കു വണ്ടിയിൽ ചുമടു കേററുന്നതിനു സഹായിപ്പാനും ഇപ്രകാരം ക്രമേണ അദ്ധ്വാനം കുറഞ്ഞുള്ളതായി ഓരോ വേലകളിൽ ആക്കി. ഈ വേലകളിലൊക്കയും അവൻ വളരെ സാമർത്ഥ്യവും ജാഗ്രതയും ഉള്ളവനായിരുന്നു. അവൻ ഇപ്രകാരം അവനെ ഏൽപ്പിക്കുന്ന വേലകളെ ഒക്കെയും വളരെ ശ്രദ്ധയോടുകൂടി ചെയ്തതിനാൽ എല്ലാപേൎക്കും അവന്റെ അപേക്ഷ ഉണ്ടായി തുടങ്ങി. അവന്നു ക്ഷണനേരം വൃഥാ ഇരിയ്ക്കാതെ വേലയെടുത്ത് അവന്റെ ശമ്പളം ദിവസം പന്ത്രണ്ടു ചക്രം ആക്കി. അവന് ഭക്ഷണത്തിന് ബുദ്ധിമുട്ടാതെ ആയി കിടക്കുന്നതിനു ഒരു ചെറിയ പായും വാങ്ങിച്ചു അവന്റെ അപ്പൊഴത്തെ സ്ഥിതി മുമ്പിലത്തെക്കാൾ വളരെ സുഖമായിരുന്നു. പത്മനാഭപിള്ളക്കും മററും അയാളുടെ കീഴിലുള്ള

ഷക്ഷം അവന്റെ പേരിൽ വിശ്വാസമുണ്ടെന്നുള്ളതിനെ അവൻ അ റിഞ്ഞ് വളരെ സന്തോഷിച്ചു. ചിലപ്പോൾ അവൻ അധികമായി അദ്ധ്വാനം ചെയ്യുന്നതിനാൽ വളരെ ക്ഷീണിച്ച് പോയി എങ്കിലും അവൻ മനസ്സിൽ തൃപ്തിയും സ്വാസ്ഥ്യവും ഉണ്ടായിരുന്നത് കൂടാതെ കൃഷ്ണനെപ്പോലെ താനും യാചിക്കാനായി തന്നെ പിന്നെയും പോ യില്ലല്ലൊ എന്നു മനസ്സിൽ വളരെ സന്തോഷിച്ചു. അവന് ക്രമേണ നിത്യവൃത്തിക്കു കഷ്ടതകൾ ഒക്കെയും തീൎന്ന് ജനങ്ങളാൽ അനാദരി ക്കപ്പെട്ടവനാകാതെ മൎയ്യാദയായിരിക്കുന്നതിന് ഒരിക്കൽ സംഗതി വരണം എന്നു ഒരു വിചാരം മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്നു.

അവിടെ പത്മനാഭപിള്ളയുടെ കീഴിൽ ഉള്ളവരിൽ കണക്കെ ഴുത്തുകാരനായിട്ടു ശങ്കരൻ എന്നൊരാളുണ്ടായിരുന്നു. അയാൾ വി നോദപ്രിയനും ഉദാസീനനുമായിരുന്നതിനാൽ കൂടക്കൂടേ അയാളെ എല്പിക്കുന്ന വേലകൾക്കു വീഴ്ച വരുത്താറുണ്ടായിരുന്നു.

രാമനെ ആക്കി മൂന്നു മാസമായപ്പോൾ ഒരു ശനിയാഴ്ചദിവ സം കാലത്ത് പത്മനാഭപിള്ള ശങ്കരനോടു പട്ടണത്തിൽ ചെന്നു വേലക്കാൎക്കു ശമ്പളം കൊടുപ്പാനുള്ള പണം വാങ്ങിച്ചു കൊണ്ട് വര ണം എന്നു പറഞ്ഞു. ശങ്കരൻ അതിന് അപ്പോൾ മറന്നുപോയി ഉ ച്ച തിരിഞ്ഞപ്പോൾ എന്തൊ വിനോദമുണ്ടായിരുന്നത് വിട്ടുപോകു ന്നതിന് മനസ്സില്ലായിരുന്നു. പട്ടണത്തിലേക്കു അവിടെ നിന്നു രണ്ടു നാഴിക ഉണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് അയാൾ രാമനെ അയക്കാം എന്നു നിശ്ചയിച്ചു. എന്തെന്നാൽ, അവൻ മടിയില്ലാത്തവനും എല്ലാ പേൎക്കും നല്ല വിശ്വസ്തനും ആയിരുന്നു. ശങ്കരൻ പണം കൊടുക്കു ന്ന ആളുടെ പേൎക്കു അവന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തയക്കണം എന്നൊ രു എഴുത്തു എഴുതി കൊടുത്ത് രാമനെ പറഞ്ഞയച്ചു. അവൻ ആ എഴുത്തു കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുത്തപ്പോൾ മുതൽപിടിക്കാരൻ അവ നെ ഇത്ര വളരെപണം എല്പിച്ച് അയക്കാമൊ എന്നു ശങ്കിച്ചു എ ങ്കിലും കൊടുത്തയക്കാതെയിരുന്നാൽ വീഴ്ച ഉണ്ടെന്നു നിശ്ചയിച്ച് അ ത്രയും പണംജാളികയാക്കി അവന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു. അവൻ അ ത് വാങ്ങിച്ചുമടിയിൽ സൂക്ഷിച്ചു വച്ചുംകൊണ്ട് തിരിയേ വരുമ്പോൾ യാ ദൃച്ഛികമായി കൃഷ്ണന്റെ അമ്മയെ വഴിയിൽ യാചിച്ചുംകൊണ്ടു നട ക്കുന്നത് കണ്ടു അവൾ രാമൻ സാമാന്യം നന്നായി ഒരു വസ്ത്രം ധരി

ച്ചിരിക്കുന്നത് കണ്ട് അവൻെറ യാചകവൃത്തി തീൎന്നുപോയി എന്നു നി-
ശ്ചയിച്ചു അവനോടു പറഞ്ഞു ഇപ്പോൾ നീ മുൻപിലത്തെപ്പോലെ അ
ല്ല. വലിയ ആളായിപ്പോയി എന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നു. അതു
കൊണ്ട് പാവപ്പെട്ട എനിക്കു നീ ഒരു ചക്രം തരുമോ? രാമൻെറ മ
ടിയിൽ അഞ്ചാറു ചക്രം കിടന്നിരുന്നു. അതിൽ ഒന്നു എടുക്കുന്നതി
നായി മടി അഴിച്ചപ്പോൾ അവൾ ജാളികകണ്ടു കൂടീട്ട് -എടാ കൊ
ച്ചു കള്ളാ നീ ഈ പണം ഒക്കെയും എവിടെ നിന്നാണ് മോഷ്ടിച്ചു
കൊണ്ടുപോകുന്നത് എന്നു പറഞ്ഞു ആയത് പിടിച്ചുപറിയ്ക്കാൻ ഭാ
വിച്ചു. അതു കിട്ടാഞ്ഞപ്പോൾ അവൻെറ കുടുമ്മിയിൽ കടന്നു പിടി
ച്ചു രാമൻ ആ പിടിത്തം വിടുവിച്ചുംവച്ച് ഓടിയപ്പോൾ കള്ളനെ
പിടിച്ചുകൊള്ളണം എന്നു വിളിച്ചുംകൊണ്ട് അവൾ കുറേ ദൂരം അ
വൻെറ പുറകേ ഓടി അവിടെ ആളുകൾ ഇല്ലാതെ ഇരുന്നതിനാൽ
അവനെ ആരും പിടിക്കുന്നതിനും ഇടയായില്ല. അതുകൊണ്ട് രാമ
ൻ അകപ്പെടാതെ സ്ഥലത്ത് എത്തി ജാളിക ശങ്കരൻെറ കയ്യിൽ
കൊടുത്തു. രാമൻ ഇന്നപ്രകാരം പത്മനാഭപിള്ളയുടെ അടുക്കൽ
വേല ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കയാണെന്നു കൃഷ്ണൻെറ അമ്മ, കൃഷ്ണൻ പറ
ഞ്ഞു അറിഞ്ഞിരുന്നതിനാൽ ആ ആഴ്ചവട്ടത്തേക്കു വേലക്കാൎക്കു കൊ
ടുപ്പാനുള്ള ശമ്പളം വാങ്ങി കൊണ്ടുപോകയായിരുന്നുവെന്നും ഇനി
യും അടുത്തത് അല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ എന്തെങ്കിലും ഒരു ശനിയാഴ്ചക്കു
ഇതുപോലെ തന്നെ അവൻ പോകുമെന്നും അപ്പോൾ സഹായിക്കു
ന്നതിന് ഒരാളെ കൂട്ടി കൊണ്ടുവന്നാൽ അവൻെറ കയ്യിൽനിന്നും
പണം പിടിച്ചുപറിക്കുന്നതിന് തക്കം ഇല്ലെന്നും ആലോചിച്ച് നി
ശ്ചയിച്ചു.

അവൾ വിചാരിച്ചതുപോലെ തന്നെ സംഭവിക്കയും ചെയ്തു. എ
ന്തെന്നാൽ ഒരിക്കൽ രാമനെ അയച്ചു അവർ പണം ഭദ്രമായിവാങ്ങി
ച്ചുംകൊണ്ടു വന്നപ്പോൾ, പിന്നെ ഒരിക്കൽ ശങ്കരനു എന്തോ വിനോ
ദങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നപ്പോൾ രാമനെതന്നെ പറഞ്ഞയച്ചു. രാമൻ
ചെന്നു പണം വാങ്ങിച്ചു കഴിഞ്ഞ തവണ ഉണ്ടായ കഥയെ വിചാ
രിച്ചു ഭയപ്പെട്ടു ആ പണം അവൻെറ മുണ്ടിൽ ചുരുട്ടികെട്ടി ഉടുത്തു.
വഴിയിൽ അവളെ കണ്ടു കൂടിയാൽ തിരിഞ്ഞുനോക്കാതെ ഒന്നായിട്ടു
ഓടിക്കളയാം എന്നു നിശ്ചയിച്ചുംകൊണ്ടു പുറപ്പെട്ടു കൃഷ്ണൻെറ അ

മ്മ ഇതിലും കപടമുള്ളവളായിരുന്നു. അവൾ രാമൻ പട്ടണത്തിലേക്ക് പോകുന്നത് നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. എന്നിട്ട് പണം വാങ്ങിക്കുന്നതിനു തന്നെയാണ് അവൻ പോകുന്നത് എന്നു നിശ്ചയിച്ചു സഹായമായി തന്റെ മകൻ കൃഷ്ണനേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ജനസഞ്ചാരം ഇല്ലാത്തതായി ഒരു സ്ഥലത്ത് അവനെ പിടിക്കുന്നതിനായി ഒളിച്ചിരുന്നു. രാമൻ പണവുംകൊണ്ട് സമീപത്തായപ്പോൾ അവൾ ചാടിവീണ് അവന്റെ കയ്യിൽ കടന്ന്പിടിച്ചു. അവൻ കൊണ്ടുപോകുന്ന പണം അവൾക്കു കൊടുത്തില്ലെങ്കിൽ കൊന്നുകളയുമെന്ന് പറഞ്ഞു. അവൻ കൂട്ടാക്കാതെ സഹായത്തിനു വല്ലവരും വരുന്നതിന് ഉറക്കെ വിളിച്ചുംകൊണ്ടു കുറേനേരം പ്രയാസപ്പെട്ടു. അവളുടെ പിടിത്തം വിടുവിച്ചുവച്ച് ഓടി തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവളോടുകൂടി ഉണ്ടായ ആ കലശലിൽ അവന്റെ വസ്ത്രം അയഞ്ഞുപോയതിനാൽ അവന്റെ മടിയിൽ നിന്നും ആ ജാളിക താഴെ വീണുപോയി. കൃഷ്ണൻ അതുവരെക്കും യാതൊന്നും ചെയ്യാതെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. ജാളിക താഴെ വീണ ഉടനെ ഓടിച്ചെന്നു അത് എടുത്തു കയ്യിലാക്കി. തന്റെ ഉദ്ദേശം ലഭിച്ചതിനാൽ പിന്നെ കൃഷ്ണന്റെ അമ്മ രാമനോടു യാതൊന്നും പറയാതെ കൃഷ്ണനേയും വിളിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു വഴിക്കു നടന്നുതുടങ്ങി. രാമൻ വ്യസനംകൊണ്ടു അന്ധനായിട്ടു നല്ല വാക്കുകൾ പറഞ്ഞുംകൊണ്ടു പുറമേ പോയപ്പോൾ അവൾ അവനോടു നീ പുറകെ വന്നാൽ നിന്നെ കൊന്നുകളയും എന്ന് പറഞ്ഞു. രാമൻ കൂട്ടാക്കാതെ കുറെ പോകുമ്പോൾ സഹായത്തിന് വല്ലവരും വരുമായിരിക്കും എന്നു വിചാരിച്ചുംകൊണ്ടു അവളുടെ പുറകെ തന്നെ പോയി. അവൾ അവനെ തെറ്റിച്ചു പോകുന്നതിനായിട്ടു ഒരു പറമ്പിൽ കൂടി കയറി പോയി. രാമനും വിടാതെ പിന്നാലെ നടന്നു. അപ്പോൾ ഇവൻ വിട്ടുപോകയില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ച് അവൾ ഒരു കരിങ്കല്ലിന്റെ കഷണം എടുത്ത് രാമന്റെ തലക്കു ഒരു ഏറ് എറിഞ്ഞതു കൊണ്ട് രാമൻ താഴെ വീണു പോയി. അവൻ വേദന സഹിച്ചുംകൊണ്ട് എഴുനീറ്റ് തലയിൽ നിന്നും ധളുധളായമാനമായി ഒലിക്കുന്ന ചോരയും തുടച്ചുംവച്ച് നോക്കുമ്പോഴത്തേക്കു കൃഷ്ണനും അവന്റെ തള്ളയും കടന്നുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു. രാമൻ സഹിക്കാൻ വഹിയാതെ ഉള്ള വിഷാദംകൊണ്ടും ഴ

യംകൊണ്ടും അന്ധനായിട്ട് ഇതിനാൽ തനിക്ക് അനൎത്ഥങ്ങൾ സം ഭവിയ്ക്കയും ജീവനത്തിനു നാശം വരികയും ചെയ്യുമെന്നു വിചാരിച്ച് വ്യസനിച്ചുംകൊണ്ടു തിരിച്ചു പോന്നു.

രാമൻ ഈ വൎത്തമാനം ശങ്കരനോടു വന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ അ യാൾ തന്റെ അജാഗ്രതകൊണ്ട് സംഭവിച്ച ഈ കാൎയ്യം പത്മനാ ഭപിള്ള അറിയുമ്പോൾ തനിക്കു വളരെ കുററം ഉണ്ടാകുമെന്നു ഭയ പ്പെട്ടു രാമനോടു നീതന്നെ പണം കൈയ്യും മോഷ്ടിച്ചിട്ട് ഇപ്രകാരം വ്യാജം പറയുകയാണ്. നിന്നെ ഇപ്പോൾ പോലീസിൽ ഏൽപ്പി ക്കും എന്ന് പറഞ്ഞു അവനെ കുററക്കാരന്റെ ഭാവത്തിൽ പിടിച്ചും കൊണ്ടു പത്മനാഭപിള്ളയുടെ മുമ്പിൽ ചെന്നു. പത്മനാഭപിള്ള ശങ്കരനെ ഇങ്ങനെ ഗൌരവമുള്ള വേലയ്ക്ക് തെരുവുകളിൽ യാചി ച്ചുംകൊണ്ടു നടന്ന ഇടയ്ക്കിട തന്നെ ഇവിടെ ആക്കിയ ഈ ചെറുക്ക നെ പറഞ്ഞയച്ചത് ഒട്ടും ശരിയായില്ലെന്നും മററും വളരെ ആ ക്ഷേപിച്ചതിന്റെ ശേഷം രാമൻതന്നെ ആ പണം മോഷ്ടിച്ചതായി രിക്കും എന്നു വിചാരിച്ച് അവനോടും ചോദിക്കുന്നതിനായി അവ ന്റെ നേരെ നോക്കിയപ്പോൾ അവന്റെ തലയിൽ നിന്നും ചോര ഒലിച്ചിരിക്കുന്നത് കണ്ടിട്ടു ആരാണ് നിന്റെ തല എറിഞ്ഞ് മുറി ച്ചതു എന്നു ചോദിച്ചു. രാമൻ പറഞ്ഞു കൃഷ്ണന്റെ അമ്മ എടുത്തു കൈക്കലാക്കിയ ജാളിക വാങ്ങിക്കാനായി ഞാൻ പുറകെ ഓടിയ പ്പോൾ അവൾ ഒരു കല്ലു എടുത്ത് എന്റെ തലയിൽ എറിഞ്ഞു ഞാ ൻ താഴെ വീണു. എഴുന്നേല്ക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽ അവൾ ഓടിക്കളക യുംചെയ്തു. ഇപ്പോൾ തന്നെ അവളുടെ വീട്ടിലേക്കു ഒരാളെ അയച്ചാ ൽ അവളെ പിടികിട്ടും. പണവും വാങ്ങിയ്ക്കാം.

പത്മനാഭപിള്ള രാമൻ പറഞ്ഞത് ഉള്ളതെങ്കിലും കള്ളമെങ്കി ലും നിരസിക്കാൻ പാടില്ല എന്നു നിശ്ചയിച്ചു. ആകപ്പാടെ ഉണ്ടാ യ വൎത്തമാനം രാമനോടു ചോദിച്ചു മനസ്സിലാക്കിയതിന്റെ ശേഷം തനിക്കു നല്ല വിശ്വാസമുള്ള മൂന്നുനാലു വേലക്കാരോടു രാമൻ കൂടെ പോയി കൃഷ്ണന്റെ അമ്മയെ തേടി കണ്ടുപിടിയ്ക്കുന്നതിനു ചട്ടംകെ ട്ടി. രാമനെ നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനു അവരോടു പ്രത്യേ കം പറഞ്ഞു. ഈ ആളുകളും രാമനും കൂടി കൃഷ്ണന്റെ അമ്മയുടെ വീ

ട്ടിൽ ചെന്ന് അന്വേഷിച്ചതിൽ അവരെ രണ്ടുപേരേയും അവിടെ കാണ്മാനില്ലായിരുന്നു. അന്ന് രാത്രിയിലും പിറേറദിവസവും അവരെ കണ്ടിട്ടില്ല. ഇവരെ കാണാതെയിരുന്നതുകൊണ്ടു രാമൻ പറഞ്ഞത് പരമാൎത്ഥമായിരിക്കും എന്നു കുറെ വിശ്വാസം തോന്നി എങ്കിലും പത്മനാഭപിള്ളയ്ക്കു വേറെയും സംശയങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. കൃഷ്ണന്റെ അമ്മയും കൃഷ്ണനും രാമനും ഒത്തുകൂടികൊണ്ട് ഈ പണം മോഷ്ടിച്ചിട്ട് രാമൻ തന്റെ ഭാഗം തനിക്കു കുററം ഒന്നും ഇല്ലെന്നു സ്ഥിരമാകുന്നതുവരെയും ഒളിച്ചുവെക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ച് അങ്ങനെ ചെയ്തിരിക്കു ആണൊ അത് അവന്റെ അമ്മയുടെ കയ്യിൽ തന്നെ കൊടുത്തിരിയ്ക്കുനായിരിക്കുമോ എന്നിങ്ങിനേ ശങ്കിച്ചു പത്മനാഭപിള്ള പോലീസ്സുമുഖാന്തരമായി അന്വേഷിപ്പിച്ചതിൽ രാമന്റെ അമ്മ കുറെ ദിവസമായിട്ടു ദീനപ്പുരയിൽ കിടക്കുകയാണ് എന്ന് കേട്ടു ഇത് ഒക്കെക്കൊണ്ടും മുമ്പിൽ ഒരിക്കൽ അവൻ പണം വാങ്ങിച്ച് ഭദ്രമായി കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടും രാമൻ പറഞ്ഞത് ഏകദേശം സത്യംതന്നെ ആയിരിക്കും. എന്നു പത്മനാഭപിള്ളയ്ക്കു തോന്നിയതിനാൽ അവനേ പതിവുപോലെ വേലയിൽ ആക്കി എങ്കിലും അവൻ ഒളിച്ചു ഓടിക്കളയാതെ സൂക്ഷിക്കണമെന്ന് മററുള്ളവരോടു പ്രത്യേകം ജാഗ്രത ചെയ്തു. രാമൻ മുമ്പിലത്തേപ്പോലെ അവൻ കഴിയുന്നിടത്തോളം ശ്രമപ്പെട്ടു വേല ചെയ്തു. എങ്കിലും അവന്റെ പേരിൽ ആളുകൾക്കു സംശയം ഉണ്ടായിരുന്നു എന്ന് അവനു തന്നെ തോന്നുകയും പോലീസുകാര് വളരെ അന്വേഷണം ചെയ്തിട്ടും കൃഷ്ണനേയും അവന്റെ അമ്മയേയും കണ്ടുകിട്ടായ്കയാൽ സത്യം ബോധപ്പെടുത്തുന്നതിന് ഒരു വഴി ഇല്ലാതെ ഇരിയ്ക്കയും ചെയ്കതുകൊണ്ടു അവന് മനസ്സിനു വളരെ അസ്വാസ്ഥ്യം ഉണ്ടായിരുന്നു.

സത്യമായി നടക്കുന്നതിനു ആളുകളുടെ പ്രവൃത്തികളെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുന്നിടത്തോളം അവക്കു അതു ഗുണമാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് രാമന്റെ പേരിൽ സംശയംതോന്നി അവന്റെ പ്രവൃത്തികളെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ ക്രമേണ അവന്റെ ഗുണങ്ങൾ പ്രകടീഭവിച്ചു. പത്മനാഭപിള്ളക്കു ക്രമേണ അവന്റെ പേരിൽ പ്രണയവും വിശ്വാസവുംതോന്നി. പണം മോഷണംപോയ സംഗതി അവൻ പറഞ്ഞതു സത്യംതന്നെയെന്നു നല്ല ബോധവുംവന്നു ശങ്കരൻ

തനിക്ക അബദ്ധംവന്നതു നിമിത്തം രാമൻെറ നേരെയുള്ള ദ്വേഷ ത്താൽ ഓരോ അവസരങ്ങളിൽ അവനെ കുററപ്പെടുത്തുവാൻ നോ ക്കി എങ്കിലും പത്മനാഭപിള്ളക്ക രാമൻെറ ശരിയായ സ്വഭാവം മനസ്സിലായതിനാൽ ശങ്കരൻെറ പ്രയത്നം ഒന്നും ഫലമായില്ല. എ ന്നതന്നെയുമല്ല രാമൻ ക്രമേണ കൂടിയ ശമ്പളങ്ങളുള്ള വേലകളിൽ ഇരുന്ന് മാസം എണ്പതുരൂപാശമ്പളത്തിൽ പത്മനാഭപിള്ളയുടെകീ ഴിൽ ഒരു വിചാരിപ്പുകാരനായിതീൎന്നു. അപ്പോൾ രാമനു 25 വയ സ്സായി ആദ്യം കൃഷ്ണൻ കല്ലിടിക്കുന്നതുകണ്ടു പത്മനാഭപിള്ളയോടുത ന്നെക്കൂടി ആ വേലക്ക ആക്കണമെന്നു അപേക്ഷിച്ചു ഒരു തടിയുംവാ ങ്ങിച്ചു കല്ലിടിക്കുന്നതിനു ആരംഭിച്ച നാൾതുടങ്ങി അന്നു പതിനഞ്ചു സംവത്സരമായി രാമൻ അപ്പോൾ യാതൊരു ബുദ്ധിമുട്ടുംകൂടാതെ സൌഖ്യമായി കാലക്ഷേപംചെയ്തു. അവൻ ഒരു നല്ല വീടും പണി യിപ്പിച്ചു അവൻെറ അമ്മയെ സുഖമായി പാൎപ്പിച്ചു അവൾക്ക യാ ചിച്ചു നിത്യവൃത്തികഴിക്കാതെ ഇരിക്കുന്നതിനു വേണ്ടുന്നതൊക്കയും ഉണ്ടാക്കി കൊടുത്തു. രാമനു അധികമായിട്ടു സന്തോഷത്തിനു ഹേ തുവായിരുന്നതു അവൻെറ പൂൎവസ്ഥിതിയ്ക്കും തൽക്കാലസ്ഥിതിയ്ക്കും തമ്മിലുള്ള വലുതായ ഭേദം ആയിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ ജനനംമുത ൽ ദാരിദ്ര്യോപദ്രവംകൊണ്ടു വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടു യാചിച്ചുതന്നെ കാ ലക്ഷേപം ചെയ്തുവന്നിരുന്ന അവസ്ഥയിൽ അവനു ഒരിക്കലെങ്കിലും ബുദ്ധിമുട്ടുകൂടാതെ മൎയ്യാദയായി കാലക്ഷേപം ചെയ്യാമെന്നുള്ള സ്ഥി തിഉണ്ടാകുമെന്നു അവൻ സ്വപ്നേപി വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ അവനു നല്ലകാലം വരുന്നതിനുള്ള അവസരത്തെ അവൻ ഉപേ ക്ഷിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ അവൻെറ പൂൎവസ്ഥിതിയിൽനിന്നു ഒരിക്കലും ഭേ ദപ്പെടുകയില്ല. നല്ലകാലം വരുന്നതിനുള്ള അവസരം സ്വയമേവ സംഭവിച്ചു. രാമൻ അതിനെ ഉപേക്ഷിക്കാതെ ഗ്രഹിച്ചു. കൃഷ്ണൻ അ തിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു കളഞ്ഞു. തൻെറ പൂൎവസ്ഥിതിയുടെ നിവൃത്തിക്ക ആദ്യകാരണമായതു കൃഷ്ണൻ ആണല്ലോ എന്നു വിചാരിച്ചു രാമൻ കൃഷ്ണനെ കൂടക്കൂടെ സ്മരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ കൃഷ്ണൻ ക ല്ലിടിച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്നത് കണ്ടിരുന്നില്ലെങ്കിൽ രാമനും ആ പ്ര വൃത്തിയ്ക്കുയില്ലായിരുന്നല്ലോ.

അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ ഒരിക്കൽ ഒരു ഉത്സവദിവസം പത്മ

ണ്ടാഭപിള്ള നേരത്തെ വേലകൾ ഒക്കെയും നിറുത്തി ആളുകൾ എ
ല്ലാവരും സ്വഛന്ദമായി വിനോദിച്ചു കൂടിയിരുന്നു. അത്താഴം കഴി
ച്ചുകൊള്ളുന്നതിന്നു വരുതി കൊടുത്തു. എന്നാൽ അതിൽ ആരെങ്കി
ലും മദ്യപാനംചെയ്തോ മറ്റൊ അക്രമങ്ങൾ ഉണ്ടാകാതെ ഇരിക്കുന്ന
തിന്നു എല്ലാവരും അവരവരുടെ ശയനസ്ഥലങ്ങളിൽ പോകുന്നതു
വരെയ്ക്കും രാമൻ ചുമതലയായി നോക്കിക്കൊള്ളുന്നതിന്നു പൂത്തനാഭ
പിള്ള അവനോടു പ്രത്യേകം ശട്ടംകെട്ടി. അതിൻപ്രകാരം രാമൻ
എല്ലാവരുടേയും അത്താഴം കഴിഞ്ഞു ഏകദേശം 11 മണിസമയത്തു
അവരൊക്കെയും അഹങ്കരിക്കാതെ അവരുടെ സ്ഥലങ്ങളിൽ കിടക്കാ
ൻപോയോ എന്നു നോക്കുന്നതിനായിട്ടു ഉടുപ്പും ഇട്ടുകൊണ്ടു വെളി
യിൽ പുറപ്പെട്ടു, ആ കാലത്തു ശിശിരൎത്തുവിന്റെ പൂൎത്തിയായിരു
ന്നു. കുറെ മഴയും ഉണ്ടായിരുന്നു. രാമൻ ആ ആളുകൾ ഭക്ഷണംക
ഴിച്ചപ്രദേശത്തു ചെന്നുനോക്കിയുംവെച്ചു അവരുടെ ശയനസ്ഥലങ്ങ
ളിൽചെന്നു എല്ലാവരും കലശൽ ഒന്നും ഇല്ലാതെ നിദ്രചെയ്യു ആ
കുന്നു എന്നു നിശ്ചയപ്പെടുത്തിയതിന്റെശേഷം അവന്റെ പുരയി
ലേക്കു തിരിച്ചു. രാമൻ അപ്പൊഴത്തെ മഴയും കുളുത്ത കാററും മഞ്ഞി
ന്റെ അതികഠിനമായ ശൈത്യവും ഏററ സമയം അവന്റെ ചെ
റിയ പുരയ്ക്കകത്തു ഉമിത്തീയും ഇട്ടുകൊണ്ടു് മെത്തയിൽ ചകലാസു
കൊണ്ടു പുതച്ചുകിടക്കുന്ന സൌഖ്യത്തെ മനസ്സിൽ ഓൎത്തു സന്തോ
ഷിച്ചുംകൊണ്ടു തിരിച്ചുപോരുമ്പോൾ വഴിയിൽ ചില കല്ലുകളും ത
ടികളും മഴ നനയാതെ ഇടുന്നതിനായിട്ടു ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട ഒരു കുടിലി
നകത്തു ഒരു ആൎത്തമായ ഞെരക്കംകേട്ടു് രാമൻ ചെവി ഓൎത്തപ്പോ
ൾ അതു് ഒരു മനുഷ്യന്റെ തന്നെ ശബ്ദം എന്നു മനസ്സിലായി. അ
പ്പോൾഅവൻ വിചാരിച്ചു ഞാൻ ഇത്രവളരെ ജാഗ്രതയായി നോക്കി
ട്ടും ഈ ധൂൎത്തന്മാർ ഞാൻ അറിയാതെ ധൂൎത്തുകൾപ്രവൎത്തിച്ചുവല്ലൊ;
ഇതാ ഇവിടെ ആരോ ഒരുത്തൻ മദ്യപാനംചെയ്തു് സ്വബുദ്ധികൂടാ
തെ കിടന്നു പരവശനായി തന്റെ ദുഷ്പ്രവൎത്തിയുടെ ഫലം അനു
ഭവിക്കയാണു് സംശയമില്ല; അതു ആരാണെന്നു അറിയുന്നതിനായി
ക്കു അതു കുടിലിനകത്തു കേറി നോക്കിയപ്പോൾ തന്റെ കയ്യിൽ ഉ
ണ്ടായിരുന്ന റാന്തലിന്റെ മങ്ങിയ വെളിച്ചംകൊണ്ടു് ആ കുടിലി
ന്റെ ഒരു കോണിൽ കുറെ പഴയ തുണികൾ കിടക്കുന്നതുകണ്ടു. ഇതു

പഴയ തുണിക്കൂട്ടത്തിൽനിന്നും എന്താണ് ഇങ്ങനെ ഒരു ദീനമാന്ദ്യ സ്വരം കേൾക്കുന്നതെന്നു ആശ്ചൎയ്യത്തോടുകൂടെ രാമൻ ആ തുണിക്കൂട്ടത്തെ കാലുകൊണ്ടു തൊട്ടപ്പോൾ അതിൽനിന്നും അതിബീഭത്സമായും മൃത്യുവിനെ അത്യാസന്നമായി സൂചിപ്പിക്കുന്നതായും ഉള്ള ഒരു മുഖം അലസങ്ങളായും നിമ്നങ്ങളായും ഉള്ള നേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദേഹത്തിൻെറ ശക്തിക്ഷയത്താൽ ജ്ഞാനേന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു ഗ്രഹണശക്തിയില്ലാതെയായി എന്നു തോന്നിപ്പിക്കുന്ന ഒരു നിശ്ചേഷ്ടമായ നോട്ടത്തെ രാമൻെറ നേരെ നോക്കി. ഈ ആസന്നമൃത്യുവായ പ്രാണി അപ്പൊഴത്തെ അതിദുസ്സഹമായ ശൈത്യം ഏററുംകൊണ്ടു കിടന്നാൽ ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു ദീൎഘനിദ്രയെ പ്രാപിക്കുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു രാമൻ ഒരു വേലക്കാരനെ വിളിച്ചുവരുത്തി അവർ രണ്ടുപേരുംകൂടി ആ മനുഷ്യനെ താങ്ങി എടുത്തു ശൈത്യം ബാധിക്കാതെയുള്ള ഒരു പുരയ്ക്കകത്തു കൊണ്ടുപോയി കുറെ കഞ്ഞിവെള്ളവും കൊടുത്തു. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ആ പ്രാണിക്കു കുറഞ്ഞൊന്നു ശൈത്യമുണ്ടായി. രാമൻ അപ്പോൾ അവനോടു എന്തെങ്കിലും ആഹാരം വേണമോ എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ ആ പ്രാണി തല കുലുക്കുകയുംചെയ്തു. അല്പംമുമ്പിൽ ആഹാരം കിട്ടിയെങ്കിൽ വളരെ ഗുണമുണ്ടായേനെ ഇപ്പോൾ ഒന്നും ഭക്ഷിക്കാതെയുള്ള സ്ഥിതിയിൽ ആയിപ്പോയി എന്നുപറഞ്ഞു. അവൻ പറഞ്ഞതു പരമാൎത്ഥംതന്നെ ആയിരുന്നു. എന്നാൽ വാൎദ്ധക്യംകൊണ്ടല്ല അവനു ആ അവസ്ഥ സംഭവിച്ചതു അവനു അപ്പോൾ നല്ല യൌവ്വനം ആയിരുന്നു. കയ്യിൽ ദ്രവ്യം ഉണ്ടായിരുന്നപ്പോൾ ക്രമത്തിലധികമായി സുഖാനുഭവവും കയ്യിൽ ഒന്നുമില്ലാതെയായപ്പോൾ കേവലം പട്ടിണിയും ആ സമയത്തിൻെറ ദുസ്സഹമായ ശൈത്യം ഏൾക്കയുംകൊണ്ടു അവനു വാൎദ്ധക്യത്തിൻെറ അവസ്ഥയിൽ ഭൂമിയിലുള്ള സ്ഥിതി അവസാനിക്കാറായി.

പ്രഭാതത്തിൽ പത്മനാഭപിള്ള ഈ വൎത്തമാനംകേട്ടുവന്നുനോക്കി അവൻെറ കൎമ്മാവസാനകാലമായി എന്നു കണ്ടിട്ടു അവനോട് എവിടെനിന്നാകുന്നു വന്നതു എന്നും അവനു ബന്ധുക്കളോ സ്നേഹിതന്മാരോ മററോ ഉണ്ടോ എന്നും ചോദിച്ചു. അതു കേട്ടപ്പോൾ അവൻ അടച്ചിരുന്ന കണ്ണുകൾ തുറന്നു പത്മനാഭപിള്ളയുടെ മുഖത്തു നോക്കിയ ഉടനെ മൃത്യു ആസന്നമായിരുന്നെങ്കിലും അവൻെറ മു

ള്ള ഒരു രസഭേദം ഉണ്ടായി. അവൻ പത്മനാഭപിള്ളയോടു ക്ഷീണതകൊണ്ടു സംസാരിക്കാൻ വയ്യെങ്കിലും പ്രയാസപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു. അയ്യോ യജമാനനെ ഞാൻ അറിയും, എന്നെ യജമാനൻ മറന്നു പോയിരിക്കുന്നു. പത്മനാഭപിള്ള ചോദിച്ചു, മുമ്പിൽ എപ്പോഴെങ്കിലും ഞാൻ നിന്നെ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ, അപ്പോൾ ആ മരിയ്ക്കുന്ന പ്രാണി പറഞ്ഞു. ഒരിക്കൽ യജമാനൻ എന്നെ ഒരു വേല ചെയ്യാനായിട്ടു വിളിച്ചു ആക്കി. എനിക്കു അങ്ങു ഒരു ബന്ധുവായിരിയ്ക്കും എന്നു പറഞ്ഞു. എന്നാൽ അന്നു എനിക്കു വേണ്ടുന്നതു എനിക്കു അറിവാൻ ബുദ്ധിയില്ലാതെ ഇരുന്നതുകൊണ്ട് എന്റെ അവസ്ഥ ഇപ്പോൾ ഇങ്ങനെ ആയി. രാമൻ എന്ന ഒരു ചെറുക്കനും—ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോൾ പത്മനാഭപിള്ളക്കു അവൻ ആരെന്നുള്ളതു മനസ്സിലായിട്ടു തന്റെ ഇഷ്ടനായ രാമനെക്കൊണ്ട് ഒരു അപവാദമുള്ളതിന്റെ പരമാൎത്ഥം അറിവാൻ ഇതുതന്നെ അവസരം എന്നു നിശ്ചയിച്ചു മദ്ധ്യേ അവനോടുപറഞ്ഞു ഓ ഹോ ഇപ്പോൾനിന്നെ എനിക്കു മനസ്സിലായി. ആകട്ടെ രാമൻ കുറെ പണം മോഷണംചെയ്തു എന്നുള്ള കഥയെക്കുറിച്ചു നീ എന്തെങ്കിലും കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? ആ മരിയ്ക്കുന്ന പ്രാണി വളരെ പ്രയാസത്തോടു തല കിളൎത്തി നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു അതുകൊണ്ടു രാമന്റെ ജീവനുംപോയോ എന്നാൽ വളരെ കഷ്ടമായി എന്തെന്നാൽ ഞാനും എന്റെ അമ്മയുംകൂടി അവന്റെ കയ്യിൽനിന്നും ആ പണം പിടിച്ചുപറിച്ചതാണ്. അല്ലാതെ അവൻ മോഷ്ടിച്ചില്ല. എന്നാൽ ആ പണംകൊണ്ട് ഞങ്ങൾക്കു ഒരു ഗുണവും ഉണ്ടായില്ല. അതു തീൎന്നപ്പോൾ അവൾ പിന്നെയും മോഷണത്തിനാരംഭിച്ചു. എന്നെക്കൊണ്ടും മോഷണം ചെയ്യിപ്പിച്ചു. ഇപ്പോൾ വിചാരിച്ചിട്ടു ഇനി യാതൊരു ഫലവും ഇല്ലല്ലോ. അന്നു യജമാനൻ പറഞ്ഞതുപോലെ ഞാൻനിന്നു കല്ലിടിച്ചിരുന്നു എങ്കിൽ ഇപ്പോൾ എന്റെ അവസ്ഥ ഇങ്ങനെ ആയിരിക്കയില്ലായിരുന്നു. എന്റെ മടികൊണ്ടു ആ നല്ലവനെ ഞാൻ ഉപേക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞു. പിന്നെ അങ്ങനെ ഒരു അവസരം ലഭിച്ചും ഇല്ല. ഇപ്പോൾ എനിക്കു അന്നത്തേപ്പോലെ ഉള്ള സ്ഥിതി ലഭിയ്ക്കുന്നതിനു സംഗതിവന്നെങ്കിൽ ഞാൻ ഒരുനാളും ഓടിപ്പോയ്ക്കളകയില്ലായിരുന്നു. അതു ഇനി അസാദ്ധ്യമാണല്ലോ. ഇനി ഈശ്വരൻ എന്റെ പേരിൽ ദയചെയ്യട്ടെ

എന്നു ഞാൻ പ്രാൎത്ഥിക്കുന്നു. ബഹുപ്രയാസത്തോടുകൂടി ഇത്രയും പറഞ്ഞു. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, അവന്റെ ബുദ്ധിഹീനതയുടേയും ദുഷ്പ്രവൃത്തിയുടേയും ഫലത്താലെ അവൻ അതികഷ്ടതയും ശോച്യയും ആയ ചരമഗതിയെ പ്രാപിച്ചു.

വേല എടുത്തു ക്ലേശിക്കാതെ നിത്യവൃത്തി കഴിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു കിട്ടിയ വേലയും ഉപേക്ഷിച്ചു യാചിക്കാനായി പോയ കൃഷ്ണന്റെ അവസാനം ഇപ്രകാരം ആയിരുന്നു. എന്നാൽ, യാചകനായിരുന്നാൽ എന്നും അങ്ങിനെതന്നെ ഇരിക്കയുള്ളു എന്നും മൎയ്യാദയായി കാലക്ഷേപം ചെയ്യയാകുന്നു പുരുഷോചിതമായിട്ടുള്ളതെന്നും നിശ്ചയിച്ചു ശ്രമപ്പെട്ടു വേലചെയ്യുവനായ രാമൻ അവന്റെ ഇച്ഛപോലെതന്നെ സാധിച്ചു. കൃതാൎത്ഥനും തൃപ്തനുമായി കാലക്ഷേപം ചെയ്തുംകൊണ്ട് ക്രമേണ മേൽമേൽ ഉള്ള ജീവനങ്ങളിൽ ഇരുന്നു ഒടുക്കം പത്മനാഭപിള്ള മരിച്ചപ്പോൾ അയാളുടെ ഉദ്യോഗത്തിൽ ആയി വളരെക്കാലം സുഖമായിരുന്ന് തന്റെ കുഡുംബത്തിലേക്കു വേണ്ടതു ഒക്കെയും ഉണ്ടാക്കി കൊടുത്ത് അനേക ഉപകാരങ്ങളും ചെയ്തു ഒടുക്കം ജാഗ്രുകന്മാരായി വേണ്ടുന്ന ശുശ്രൂഷകളെ ചെയ്തുംകൊണ്ടു തന്റെ പൌത്രപുത്രാദികൾ സമീപത്തിൽ ഇരിക്കെ അത്യന്തം നിൎവൃതനായിട്ടു കാലധൎമ്മത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ശുഭമസ്തു.

MANGALODAYAM CO., LTD., TRICHUR.

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി